PETRU DUMITRIU

DRUM FĂRĂ PULBERE...

Roman (I)

PROLOG

La început a fost pustiul

1

La sfârşitul nopţii, încetă treptat vântul care bătea dinspre uscat. Venea dintr'acolo încins ca dintr'un cuptor, şi îmbrăcat cu praf şi miros de lut fierbinte. Pe la răsăritul soarelui, aerul era neclintit, cerul era nepătat, şi pretutindeni tacere. Când începu soarele să urce deasupra movilelor din zare, vântul se iscă deasupra locurilor, venit dinspre mare. Aducea miros iute, tare, de alge putrede. Dar în curând deveni şi el o suflare uscată şi fierbinte încărcată cu praf înnecăcios şi fire de nisip.

Era la jumătatea lui Iulie 1949 la răsăritul soarelui, un loc din Dobrogea la câteva zeci de kilometri de Dunăre, la vreo zece kilometri de mare, şi cu desăvârşire pustiu. Nu era pe acolo niciuna din urmele obişnuite ale trecerii omului: nici un pas pe pământ, nici o bucată de hârtie, nici o tinichea Dar se afla totuşi altceva: un şir de ţăruşi din lemn de brad, înfipţi în pământ în linie dreaptă, din zece în zece metri. Linia lor se întindea până în zarea dincolo de care, undeva departe de tot, vuia marea. Intr'acolo se ridicau pe orizont ca două muşuroaie de cârtiţă, două movile înalte. In partea cealaltă, linia de ţaruşi intra într'o mlaştină şi o străbătea, dispărând în depărtare, într'o vale puţin adâncă, între culmi de dealuri scunde, pleşuve.

Semnele acelea în pustiu aveau înfăţişarea unei încercări întrerupte, unui început lasat în paragină. Această orânduire neînţeleasă făcea locul acela şi mai singuratic şi adăuga peste pustietate, mâhnirea lucrurilor părasite.

Pe câmpul pustiu înconjurat de mlaştini, zări înalte şi dealuri pleşuve, trecură turme de oi. Alunecau spre orizont, unduire albă-cenuşie pe stepa verde-cenuşie. Umblau păscând cu capetele în pământ. Gâfâind de cald, câinii erau primprejurul lor, puncte în depărtare. Nu se auzi nici un glas, şi oile trecură de zare, pe nebăgate în seamă, umblând ca în vis.

Indărătul culmii scunde dinspre Sud, se ridică deodată o trâmbă de praf galben-roşiatic. Se întinse dealungul culmii, apoi se opri. Peste câteva minute, în dreptul locului unde se oprise, apăru pe culmea teşită şi fără

copaci, un camion mare verde. Soarele sticlea în geamul cabinei, asvârlind fulgerări orbitoare. Cu motorul vuind şi frânând, camionul coborî până în mijlocul locului aceluia pustiu, la linia de ţăruşi. După el, înnotând în norul de praf, apăru o mogâldeaţă verzuie: alt camion. Apoi, aproape dispărute în clocotul de praf gros, sosiră al treilea şi al patrulea. Trâmbele roşcate ce se târau în văzduh îndărătul dealului se urcau tot mai mult în cerul albastru: semn că era o coloană lungă de camioane, care într'adevăr soseau mereu peste culme şi se opreau, pufnind aer comprimat din frâne.

Erau încărcate cu oameni, bărbaţi şi femei, bulucuri negricioase, dese, în care se deslușea câte o cămaşe albă sau salopete albăstrii. Crâmpee de coruri rabufneau prin vuetul motoarelor. Un camion trecu prin marginea mlaştinei, alunecă într'o rână şi se opri, împotmolit, cu roţile de tracţiune învârtindu-se furios în nomolul apos a cărui coaje verzuie de iarbă plesnise. Oamenii săriră jos, ciorchini-ciorchini, strigând şi râzând când nemereau în zemârca neagră. Unul alunecă şi căzu întins, apoi se ridică plin de noroiu ca smoala şi cu miros putred. Oamenii începură să 'mpingă camionul, alţii legară cablul de remorca altui camion, vecin, care-l smuci din mlaştină pe cel împotmolit. In vremea aceasta se bulucise mulţime deasă de capete în mijlocul câmpului. In camioanele goale se vedeau numai câte două-trei siluete subţiri: oameni care dau jos lopeţi, cazmale, târnăcoape, scânduri şi hârne de brad. Unul din camioane, gol, întoarse şi porni îndărăt peste deal. Altul se luă după el prin vâltoarea de praf. Şi în curând o mişcare neîntreruptă, du-te vino de camioane grele, vâjâit de motoare ce schimbă vitezele, foşnit de frâne cu aer comprimat, făcură un drum nou şi plin de freamăt acolo unde cu un ceas înainte fusese iarbă prăfuită, necălcată de copitele marunte ale turmelor; un loc atât de stingher, încât se încălzeau acolo la soare şerpii. Acum roţile grele făceau dâră de iarbă călcată şi pământ sterp. Un şarpe lung, cafeniu, zăcea deacurmezişul drumului, întins drept, cât era de lung. Primul camion îl surprinsese acolo. Acum, fiecare camion care trecea îl strivea iarăşi, amestecându-l cu praful închegat cu sânge, şi schimbându-l într'un terci negru.

Din întâiul camion coborîse un om care se depărtase cu paşi mari până în mijlocul locului acelui pustiu şi privise împrejur, cu mâinile 'n şolduri. La prima vedere n'avea nimic deosebit. Ca şi mulţi alţii, avea o salopetă albastră-cenuşie, o şapcă de stofă, şi picioarele goale în sandale. Nu era înalt, nici subţire; părea bine legat şi zdravăn, dar nu în chip deosebit. La o cercetare mai atentă, s'ar fi observat mâna stângă, cu vârfurile degetelor pline de cicatrice trandafirii, sbârcite, cu unghiile rămase doar cioburi, îngropate în carne. Mâna aceasta fusese zdrobită, odată, de mult. Omul avea ochi căprii şi chipul mai mult negricios; ochii erau deschişi la culoare, aproape galbeni, şi foarte limpezi. Pe faţă nu i se putea citi nimic. Cineva care l-ar fi cunoscut foarte bine ar fi putut spune poate că e mulţumit şi plin chiar de o mare bucurie, dar nimeni din sutele de oameni sosiţi acolo odată cu el, nu-l cunoştea foarte bine, şi nici măcar bine. Nu-l cunoşteau deloc. Unul din ei, inginerul Anghelescu, îl întâlnise numai odată, într'o împrejurare oficială, şi ştia că-l cheamă Maftei. Maftei stătea în mijlocul câmpului şi se uita împrejur. Pe jos, iarba măruntă creştea, pelin bine mirositor cu izul tare, buruieni cu frunza groasă, spinoasă, înaltă, mărăcini târîndu-se pe pământ. Mai încolo erau tufărişuri de oţetari scunzi, până la brâu. Pe frunze, praful stătea gros de un deget. Vântul nu le uşura de povara lor înăbuşitoare, ci adăuga

straturi noi, subțiri, pe praful cel vechiu. Vântul acesta, fierbinte, uscat, aţâţător, îl biciuia pe Maftei în obraz cu fire de nisip care înţepau ca mii de ace. Maftei strângea ochii şi privea încordat împrejur. Voia să ţină minte tot, din această singură privire: movilele din zare, vechi morminte ale unor regi călăreţi, stăpâni pe popoare ce rătăceau în căruţe; şi mlaştina sclipitoare, aspritä de vânt, cu perii înalte de trestie cu spicul mare; şi dealurile scunde, unduite, pe care nu creştea nici un copac, nici o tufă, nici un mărăcine: plesuve, mohorîte, pustii; şi creasta de pământ, care, între două şanţuri cuprinse de iarbă, se întindea ca o omidă pe culmea dealului celui mai depărtat: val de apărare ridicat de armate de robi, acum două mii de ani. Locul era pustiu, deşi zăceau in pământ morminte şi oraşe moarte. Acum pământul acoperise tot, iarba crescuse; locul era gol, şi peste el bătea slobod vântul venit de departe.

Maftei mai stătu o clipă. Da, văzuse tot. Intr'acolo avea să treacă o cale ferată Aici avea să fie oraşul. Dincolo va trece fluviul adus prin văi încă pustii, unde în clipa asta soseau şi vor sosi mereu, pretutindeni, ca aici, camioane cu oameni şi materiale.

Maftei se întoarse spre îngrămădeala de camioane, în mijlocul furnicarului de oameni. La sosire, statuse în picioare, umăr la umăr, înghesuit între ei. Acum se amestecă iarăşi între ei. Avea mişcări liniştite dar agere, şi privea împrejur cercetător, încordat, fară să se vadă asta pe faţa nemişcată şi în ochii căprii, limpezi, care nu spuneau nimic. Oamenii nu-l luau în seamă decât ca pe un tot de-ai lor, unul cu care puteai vorbi oricând cu încredere, chiar dacă nu-l cunoşteai, căci întreba cu glas potolit, fără să apese prea mult, dar tocmai de lucrurile care-l necăjeau pe om şi-i stăteau pe inimă. Cum să nu-i spui orice? Intreba cu prietenie, în felul lui cumpănit, aşezat, şi omul se deschidea, începea să-i povestească, mirat uneori în sinea lui că vorbeşte cu atâta încredere unui necunoscut. Nu se. putea spune dela început dacă felul acesta era un dar firesc al lui Maftei, sau se învăţase el cu multă trudă să fie aşa, sau venea din faptul că într'adevăr îi iubea pe oameni şi lua parte la necazurile, frământările şi bucuriile lor ca şi cum ar fi fost ale lui. Dar isbuteşte cel mai uşor lucrul care vine din inimă, de bună seamă că felul lui era nesilit şi venea dinăuntru.

Undeva oamenii descărcau dintr'un camion cazane de metal cenuşiu, în care avea să fie gătită mâncarea. Pe jos erau maldăre de lopeţi şi cazmale, mai încolo stive albe de cherestea. Oamenii se înghesuiau împrejurul celor trei ingineri, care stăteau cu spatele la un camion. Maftei se împinse şi el înainte, printre oamenii care, cu cât se apropiau de miezul bulucului erau tot mai puţin curioşi şi nedumeriţi şi întrebau tot mai puţin:

— Ce-i? Ce-i? Ce zice?. Ce-a zis?

Dar în schimb erau tot mai necăjiţi şi mai nemulţumiţi. Pe când se apropia Maftei, înghesuindu-se, inginerul Anghelescu vorbi:

—... trebue început imediat. Care sunt dulgherii? Să ridice mâna. Aşa Voi, mergeţi cu dumnealui.

Il arată pe un tânăr care stătea lângă el, ars de soare. Tânărul strigă·

— Dulgherii, lemnarii, pilotierii, toţi! Incepem barăcile!

Se depărtă spre stivele de cherestea. Se făcu o vâltoare în mulţime când îl urmară vreo douăzeci de oameni. Cei rămaşi însă începură să mormăie când inginerul Anghelescu urmă:

— Iar ceilalți toți, apucați cazmalele și târnăcoapele! Începem fundațiile care sînt trasate pe teren, acolo!

Unii se 'ntoarseră să vază. In stânga lui Maftei, un bărbat înalt, voinic, în salopetă murdară de ulei și cu o mustață scurtă castanie zise:

— Am văzut noi unde-s trasate...

Inginerul se uită dela unul la altul, se mișcă. Fețele le erau închise, nemulțumite, morocănoase. Lângă Maftei, zdrahonul în salopetă murdară de ulei zise:

— N'am venit să săpăm...

Inginerul Anghelescu era roșcovan, blond, cu ochii cu pleoape grele, care alunecau leneș, dela un om la altul. Zâmbi ușor dar fără pic de veselie și murmură:

— Ei, ce-i?

In clipa asta privirea i se opri asupra lui Maftei. Pleoapele grele clipiră. Inginerul deschise gura, dar tăcu. Maftei vorbi tare:

— Tovarășe inginer: Nu sînt toți săpători. Sînt tovarăși aici, muncitori calificați... nu numai dulgherii

— Mecanici, macaragii... mormăi zdrahonul, mulțumit că are unul glas pentru toți. Pe aproape, un om tânăr, îndesat, cu capul rotund și tuns ciudat, scurt de tot, strigă:

— Ce ne puneți pe noi la sapă? De asta am venit noi?

Maftei se 'ntoarse și zise limpede, cu un glas neașteptat, tăios:

— Taci, mă frate! Să ne lămurească tovarășul..

Inginerul îl privea lung; era mirat, dar nimic nu se vedea pe fața lui adormită, cu pleoape grele. Zise:

— Mașinile n'au sosit încă. Decât să stați fără lucru, mai bine câștigați o zi-două ca salahori... Masa tot o să vi se rețină la sfârșitul lunii!

Și adăugă, privindu-l pe Maftei:

— Să ne gândim că trebue săpat Canalul! Dacă săpați, am câștigat o zi din plan!

Se făcu o tăcere. Maftei se 'ntoarse spre zdrahonul cu mustață și vorbi cu glasul lui obișnuit, așezat:

— Apăi dacă-i așa...

Mecanicul îl privi. Avea o față plină, de om sănătos și foarte puternic. Părea de vreo patruzeci de ani. Maftei îi zise rar:

— Nici eu nu-s săpător... Da'ce să-i faci? Noi trebue să facem începutul..

Și murmură, privindu-l pe cellalt cu un zâmbet ușor:

— Noi, comuniștii...

Statu o clipă în cumpănă, atent, ținându-și puțin răsuflarea. Văzu deodată în ochii celuilalt că ghicise. Se depărtă fără un cuvânt și luă o cazma. Cellalt îl urmă și făcu la fel. Doi-trei, printre care cel tuns scurt, rămaseră pe de lături și se depărtară, râzând batjocoritor. Dar un bărbat negricios, cu sprâncenele stufoase, groase, zise tare, apucând un târnăcop:

— Ia, Tudoriță taică! Pune mâna! Că nu-ți cade cununa!

Un flăcău ce părea a fi fiu-său luă roșindu-se o cazma. Apoi altul făcu la fel, și altul.

Treptat gloata se rări, prelungindu-se către locurile unde erau scânduri și țăruși în pământ. Peste cinci minute, inginerul rămase singur, cu

spatele la camion. Se 'ntoarse către cel de lângă el, un om de vreo treizeci de ani, înalt și subțire, și-i spuse :

— Ei, Pangrati... Ai văzut ?

— Da... Sunt bine dispuși...

— Nu asta... L-ai vazut pe tipul cu șapcă ?

— Da .. El a pornit mișcarea. Pare om de nădejde...

— Asta nu știu, murmură Anghelescu mai rece. Apoi întrebă iar, zâmbind :

— Știi cine e ? E Maftei.. Pe el ni l-a trimis pe cap partidul.

— Da ? zise mirat Pangrati. Privi cu curiozitate, dar nu-l putu deslușî pe Maftei în furnicarul de oameni care sapau cu târnăcoapele și cu cazmalele. Pe aproape, zece oameni strigau unii la alții, descărcând un nou camion cu cherestea. Două camioane goale plecau .Se auzea ciocănitul limpede al dulgherilor, purtat de vântul cald.

— Îl cunoașteți ? întrebă Pangrati. Ce fel de om e ?

— N'am idee, răspunse cellalt. L-am văzut azi în ședință, la directorul general, la Hossu. .

Și-l căuta și el cu privirea pe Maftei, pe sub pleoapele acelea grele, într'un obraz ce părea adormit.

2

Maftei săpa alături de mecanicul cel zdravăn, care-l întrebase dela început, mirat și inciudat :

— De unde știi dumneata că-s comunist, măi frate ?

— Pai ce, nu ești ? întrebase și Maftei, zâmbind.

— Sânt, nu zic nu. Sânt ! Da' de unde ai știut ?

— Ei.. mi s'a părut mie că ar trebui să fii.

— Așa, după ochi ?

— Eh... La nimereală... zisese Maftei

— Ei drăcia dracului !

Atâta zisese macaragiul, și 'ncepuse să sape. După un timp Maftei îl întrebă cum de venise la Canal, și de unde ; câți copii avea, și ce zicea nevasta c'o lăsase singură :

— Ei, drăcie... I-am zis : ne mutăm acolo ! Adică aicea... răspunse macaragiul, și făcu din ochi lui Maftei :

— De altă boală sufere ea.. E geloasă foc...

Cellalt urmă să 'ntrebe, răbdător. Vorbea încet, rar, cu macaragiul care și el răspundea arare, între două lopeți de pamânt asvârlite peste marginea gropii.

Vorbeau de mașini, de macaraua-draglină... Macaragiul întrebă :

— Văd că te pricepi, tovarășe. Ești macaragiu ?

— Nu... zise Maftei. Nu, dar de meserie, am fost mecanic...

Și începu iar să-l întrebe. Vorbeau ca doi prieteni vechi, oameni cumpătați, socotiți și care-și sunt dragi unul altuia.

Maftei știa că dela el pornește asta. Se uita împrejur, la oamenii care sapau, și-i cerceta cu incordare. „De i-aș putea ține minte pe toți ! Pe fiecare în parte... Și să-i cunosc pe toți..."

Zâmbi singur de boala lui de a cunoaște oamenii, cât mai mulți, cât mai adânc. Se uita la ei și încerca să-i ghicească : „care dintre ei e gata să dea

tot pentru construcţia asta? Care e gata să se jertfească şi care va pleca mâine sau poimâine, că-i e prea grea munca?

Unii dintre ei sânt comunişti. Oare acela de colo este? Cei mai mulţi sânt fără de partid, obişnuiţi să muncească la patron, obişnuiţi să trăiască prost, să muncească în silă, să fie dispreţuiţi... Mai au încă boala cea veche, resemnarea, lipsa de curaj, de iniţiativă. Nu se gândesc mai departe de ziua de azi. Sânt adormiţi. Şi trebue sa-i trezesc eu... eu şi cu ăsta — şi cu mai cine?"

Şi se uită cu coada ochiului la macaragiul care săpa alături de el: şiroaie de sudoare îi curgeau pe faţă, şi un strop îi atârna în vârful nasului. Imprejur, oameni în salopete sau în straie ţărăneşti, rupte, sau de oraş, vechi şi pătate cu var — zidari, dulgheri, ţărani săraci...

In mulţime erau şi câteva femei, desculţe şi legate la cap cu băsmale, şi două fete în salopete cenuşii, pe care mişcările şi cârpele colorate cu care îşi legaseră părul, le trădau că nu sunt băeţandri.

Administratorul trecu pe lângă ele. Se opri şi strigă:

— Măi, fetelor!

Toţi se opriră şi se ridicară să privească:

— Voi ştiţi să curăţaţi cartofi! Hai cu mine!

Cele două fete îmbracate în salopetă şi cu părul legat cu cârpe înflorite se priviră. Una zise:

— Noi sântem tractoriste!

— Păi unde vă e tractorul?

Muncitorii râdeau. Râdeau şi fetele, înroşindu-se. Administratorul strigă iar:

— Hai, că de săpat pot săpa şi bărbaţii!

— Şi de curaţat cartofi pot ei... zise una din fete, dar totuşi îl urmară amândouă pe administrator. El se 'ntoarse şi o întrebă pe una:

— Cum te cheamă, tovărăşico?

Şi o ciupi de obraz. Fata îşi smuci obrazul, ferindu-se, şi răspunse rece:

— Munteanu Rada...

Apoi, văzând faţa nedumerită a administratorului, începu să râdă cam batjocoritor:

— Pe noi ia-ne mai încet, tovarăşe...

Maftei urmărise scena, cu ochii îngustaţi. Apoi se uită o clipă la zarea pustie: câmp gol, dealuri pleşuve. Imprejur erau zeci de oameni, încovoiaţi asupra cazmalelor şi târnăcoapelor şi un murmur greu de glasuri plutea asupra şantierului Din vâltoarea de praf de pe culme mugeau violent claxoanele. Cel care-şi îndemnase fiul să ia şi el o lopată, era la doi paşi. Fara a-l privi pe Maftei, mormăi, încruntându-şi sprâncenele stufoase:

— Dece să mă desparta de feciorul meu? Veneam cu amândoi la Canal. Cu ăsta şi cu ăllantul. Ziceam să muncim pân'om vedea terminat Canalul Nu ne mişcam de aici! Noi îl terminăm, nu alţii! Da' dece să ne despartă?

Maftei îl asculta, atent. Cellalt zise, scuipându-şi în palmele noduroase şi frecându-le:

— Ci-că e nevoie de mineri calificaţi la cariera de piatră. Bine, ia-l şi p'astalantu', că e tot miner calificat, şi pe mine ca li-s părinte. Nu, ci-că n'au nevoie decât de un perforator, nu de doi; iar de mine, n'au nevoie, că-s sa-

lahor. Atunci le-am spus că nu-l las pe fecior. Să-şi ia ei alt miner ,că-i plină ţara...

— Ba nu prea-i plină, murmură Maftei.

— Ştiu, zise cellalt. Da'le-am zis aşa, ca să crape!

— Şi băiatul? întrebă Maftei.

Cellalt se posomorî:

— Asta e... El odată s'a făcut galben la faţă şi mi-a zis: tăicuţă, zice: asta-i ca la războiu, aici nu merge pe cum îţi place matale; merge pe cum e nevoie de oameni!

— Dumneata ce-ai făcut? întrebă iar Maftei.

— L-am repezit, l-am băgat în mă-sa... El parcă se 'mpietrea. Te uitai la el şi vedeai cum se face piatră. Şi s'a dus. Am rămas certaţi, şi s'a dus.. încheie omul şi 'nfipse cazmaua în pământ.

— La cariera de piatră?

— La carieră... bătu-o-ar dumnezeu de carieră...

— Da'are dreptate băiatul, zise liniştit Maftei.

Cellalt ridică ochii şi-l privi negru, crâncen. Apoi călcă furios pe cazma. Oţelul se cufundă în pământ. Privindu-l cum sapă pe nerăsuflate, cu mânie, Maftei se gândea:

„Pe băiatul acela trebue să-l văd când oiu trece pe acolo. Tatăl e om de treabă... pare mai mult ţăran; el e necalificat, săpător... Soiu bun de om..."

Săpătorul mormăi:

— Are dreptate... da'ce, trebue să-mi dea cu ea în cap, să mă omoare? Să-mi fi zis şi el: uite, tătuţă, aşa şi aşa...

Vorbea cu amărăciune, rostea cuvintele greu, parcă s'ar fi silit. Zise iar, întunecat:

— Sigur că are dreptate... Da' eu numai pe ei îi am pe lume... şi ei numai pe mine mă au!

Nu-i drept... nu-i drept...

Maftei vorbi încet:

— Da... Ţi s'a rupt inima când te-a luat aşa băiatul... ca p'un străin...

Cellalt calcă pe cazma apăsat. Tăcea. Maftei zise:

— Iartă-l... Trebuia să-ţi spuie fără mânie...

Apoi întrebă iar, blând:

— P'asta cum îl cheamă?

— Tudor...

— Şi p'ăla, dârzul?

— Banică... Iordan Bănică...

— De unde veniţi?

— Din Banat... lucram la o carieră de marmoră...

— Da' nu eşti de-acolo?

— Nu... am fugit când cu seceta... p'un vagon... Ne bateam cu ăi de voiau să se suie prin gări; ne trăgeau de picioare să se suie ei... Erau şi'n picioare unii, şi-şi spărgeau capetele noaptea la poduri.. fugeam de foa mete..

— Pământul l-ai vândut la chiaburi...

— Da'cui? mormăi cellalt. Apoi svârli o lopată de pământ:

— Nu-mi pare rău. I-am fost rob pogonului, şi-acuma nu mai sânt...

da'uite, acuma's rob ăstora de şed la masă şi te trimit, Iordane vino'ncoa. Iordane du-te'ncolo...

Maftei asculta răbdător. Era cald, şi simţea cum îi curge sudoarea pe şira spinării. Imprejur, soseau oameni noui. Unii se vedea că veniseră pe jos şi erau albi de praf din cap până'n picioare. Un camion se opri la câţiva paşi înnecându-i într'un nor de praf. Iordan se uită peste umăr şi-l înjură pe şoferul în tricou alb, cu braţele goale, păroase, împodobite cu ancore albastre. Apoi, dupa o întrerupere în care parcă asculta murmurul înăbuşit, greu, al mulţimii risipite departe pe câmp, Iordan îi vorbi lui Maftei, apropiindu-se şi privindu-l dintr'o parte, cu un fel de pornire copilărească, nestăpânită

— Dac'ai vorbi cu inginerul... să mă mute acolo.. sau să-l ceară aicea...

Il cercetă cu ochii o clipă:

— Ai? S'ar putea?

— Dece crezi că aşi putea eu vorbi cu inginerul? întrebă Maftei, serios. Şiretenia de pe chipul lui Iordan se prefăcu în mirare:

— Pai te-am vazut că ai cuvânt la el.. am crezut că-l cunoşti... că ai mai lucrat cu el... mormăi Iordan nemulţumit. Maftei zâmbi:

— Aşi vrea să-l cunosc... Aşi avea chiar nevoie să-l cunosc bine...

Apoi, iarăşi grav, zise:

— Ştii ce, măi tovaraşe Iordan... Aici se deschide o carieră de piatră.

Iordan îl privi neînţelegător, aproape rătăcit.

— Canalul o să treacă prin dealul ăsta... prin piatră... O să fie nevoie de mineri. Intr'o lună, două, Bănică al dumitale poate cere să-l mute aici...

— Da? întrebă Iordan. I se muiase abia simţit glasul. Privea în departare, dar fără să vadă: într'acolo, profilaţi pe cer, cu spatele la mulţimea săpatorilor, vreo şapte-opt oameni urinau.

Maftei se depărtă. Se duse să sape într'un loc unde erau mai rari oamenii. Lângă el doi bărbaţi în straie ţărăneşti, unul matur şi cellalt tânăr, vorbeau într'un grai de dincolo de munţi, de prin Banaţ sau ţara Haţegului. Cel mai tânăr era acoperit de sus până jos, pe spate şi partea stângă, de o ccajă de noroi uscat: la sosire, căzuse din camion în mlaştină. Spunea:

— Neico Micluţ, să nu ai năcaz pre mine... Că eu nu mi-s vinovat de nimica... Ce-am eu cu But şi cu ălălanţi? Şi-apoi ei îs morţi...

Cellalt săpa în tăcere. Primul vorbi iar:

— Ce să stăm noi ca nebunii să nu vorbim unul cu altul, ca când nu ne-am cunoaşte? Că doară ni-s tot dintr'un sat, aici în strainatate... Zău, să nu avem nacaz unul pre altul, neico Micluţ, că eu cu dumneata nimica n'am avut, nici cu ăi de-s giudecaţi şi...

Şi adaugă cu greu, cu ochii în pământ:

— ...puşcaţi.

Micluţ răspunse:

— D'apai tu nu, Măcei... dară frate-tău o avut... Că de-aia-i şi închis...

—Da' eu mi-s una, iar el îi altul, zise cel pe care Micluţ îl numise Macei, adică Matei.

— Zic zau lui dumnezeu, neico Micluţ, insistă Măcei, cu glasul moale şi cu ochii mereu în pamânt. Micluţ raspunse simplu:

— Bine, ma...

Se încheiase un pact. Macei paru uşurat. Se uită 'mprejur, privirea lui se'ntâlni cu a lui Maftei, apoi aluneca într'altă parte. Maftei se duse mai de-

parte. Ochii lui căprii, limpezi, aveau acuma ceva rece. Îl zări pe omul tuns scurt, — care protestase în gura mare că sunt puşi să sape şi muncitorii calificaţi. Cap rotund, obraji plini, piele gălbuie, o mustaţă lăsată să mijească şi barba rară, prost rasă. „Unde am vazut eu tunsoarea asta"? se gândea Maftei. Omul statea cu mâinile'n buzunare şi vorbea într'un grup mic de pierde-vară ca şi el. O pală de vânt fierbinte ridică o trâmbă de praf şi-i învălui pe cei ce stăteau la taifas. Maftei trecu mai departe. Deodată, auzi glasul vorbitorului, care exclama indignat:

— Ce? Noi sântem de pus la sapă?

Işi aduse aminte, fără nici o legătură, când văzuse prima oară asemenea tunsoare: ca deţinut politic, la Vacăreşti. Era tunsoare de puşcariaş. Maftei surâse în sine: „Va să zică avem şi de ăştia..."

Şi umblă mai departe, uitându-se cercetător la oameni.

3

Totuşi, nu putea vedea tot. Nu putea fi de faţă, chiar în clipa aceea, la convorbirea dintre inginerii Anghelescu şi Pangrati şi un alt ins. Privind cum se băteau piloţii în pământ, tânărul Juraşcu vorbea cu dulgherii la câteva zeci de metri de ei. Camioanele forfoteau în nori de praf roşu, pe care vântul îi gonea peste stepă. Furnicarul săpătorilor acoperea terenul trasat pentru oraş şi de acolo veneau strigăte. Pe lângă ingineri treceau nouii veniţi cu picioarele goale: un bărbat în cămaşe şi iţari negri care ţinea un copil de mână, urmat de o femeie voinică, scundă, cu o legătură învelită într'o pătură, pe care o purta pe cap. Se uitară sfios la cei trei oameni, zăboviră o clipă, apoi plecara. Trecu un baieţandru cu o palarie fără fund. Din gaura pălăriei ţâşnea un smoc de păr sbârlit. Mihai Pangrati urmări cu ochii acel acoperământ nemaivăzut şi oftă. Apoi se şterse pe faţă de sudoarea pe care-o simţea alunecând pe obraji. Işi privi batista pe care sudoarea făcuse pete galbene de praf muiat. Spuse agitat:

— Am început haotic... pripit... neorganizat. Unde sunt maşinile? Unde sunt excavatoarele? Unde sunt betonierele? Nici betoniere n'am! Şi vrem să facem o lucrare grandioasă! Parca n'am fi în secolul ăsta... Lucrăm cu lopeţile...

Şi se uită împrejur, rătăcit de patimă. Inginerul Anghelescu zise:

— Eh... e un început... Ce te pripeşti?

— Cum să nu mă pripesc? E o lucrare mai mare decât canalul dela Corint şi vrem s'o facem în cinci ani. In patru. E mai grea decât canalul dela Kiel! Numai canalele cele mari Moscova-Volga, Suez, Panama, sunt mai mari! Şi noi începem să scobim pământul cu linguriţa!

Faţa frumoasă şi aspră i se înroşi puţin pe sub culoarea măslinie a pielei arse de soare. Se uita împrejur la furnicarul de oameni: cămăşi albe, salopete albastre, uneori goi, arămii. Un om alerga prin mulţime

— Uitaţi-vă la ei! Unde-o să-i cazam? In sat? Nu e loc pentru atâţia! Ce facem cu malaria? In ce condiţii o să lucrăm? Şi mai avem în faţa noastră canale, clădiri de uzine, oraşe noi, hidrocentrale, hidrocentrala pe Dunăre...

O picătură de sudoare îi curse pe tâmplă. Pangrati avea un chip dur, pătimaş. Privindu-l, inginerul Anghelescu zâmbi uşor, palid. Se uita în depărtare, şi-i arătă lui Pangrati omida verde a valului de pământ. Zise:

— Ce vrei... facem o muncă faraonică... piramidele, iubitule... zidul chinezesc...

Şi arătând în zare: — ...valul lui Traian...

Potolit, Pangrati protestă, râzând:

— Ei, nu... nu chiar aşa... canalul e ceva mai util parcă, nu?

Al treilea râse şi el, şi Pangrati tresări, privindu-l cu mirare şi oarecare repulsie. Era un bărbat frumos, voinic, cu trăsături fine în obrazul cam gras, brun. Omul avea două lucruri neplăcute: ţeasta prea mică pentru un om atât de voinic, de spătos, cu gâtul atât de gros; şi apoi râsul.

Dinţi minunaţi ieşeau din gingii trandafirii; când râdea i se vedeau gingiile; râsul acesta cu gingii roz într'o faţă brună, măslinie. avea ceva neruşinat, tulburător. Omul zise:

— Util? Utilitatea strategică...

Pangrati se gândi: „Eşti un idiot! De unde ai mai scos-o şi pe asta?" Dar zise:

— Cum strategică? Nimic nu e mai expus azi la bombardamente, ca o ecluză. Canalul n'are nimic a face cu războiul... e chiar imposibil fără pace!

Cellalt dădu din umeri:

— Sunt om de meserie... ştiu ce spun, domnule inginer... Muncă de robi, pentru interese strategice..

Pangrati se uită nedumerit, la el, apoi la Anghelescu Acesta zâmbea cu ochi fără expresie sub pleoapele grele. Pangrati se închise în sine, întunecându-se.

Maftei se apropia. Omul cu ţeasta prea mică plecă. Pangrati îi privi o clipă ceafa groasă şi părul lins, apoi se 'ntoarse către Anghelescu care-i spunea lui Maftei:

— M'am mirat, tovarăşe Maftei...

— Dece, tovarăşe inginer?

— Când te-am văzut că iei cuvântul adineauri...

— Era nevoie... cred că rolul partidului este şi să vă ajute în munca dumneavoastră de conducere... nu?

— Da.. desigur... bine înţeles, murmură şeful şantierului. Maftei urmă:

— ...mai ales pentru a aduce o lămurire a lucrurilor .. care trebuia să vină dela dumneavoastră, fără să mă mai amestec eu... Munca de conducere a dumneavoastră trebue să fie în bună măsură o muncă de lămurire...

Zâmbi:

— Aşa cred eu...

Anghelescu clipi din ochi. Maftei întrebă:

— Cine e tovarăşul cu care vorbeaţi adineauri?

— Şeful personalului... Mateica...

— Cine e? Îl cunoaşteţi? Aţi mai lucrat cu el?

— Nu... n'am idee cine e...

Mihai Pangrati se gândi fulgerător: „A spus: — „Interes strategic... sunt om de meserie... Ce fel de şef al personalului e ăsta? Ce meserie are? Deschise gura, dar se răsgândi şi tăcu. Simţi că Anghescu îl priveşte şi i se paru chiar că-i citeşte gândurile şi că e mulţumit că el, Pangrati, nu le spune; ceeace era ciudat şi de neînţeles. Uitându-se cum tânărul Juraşcu conduce construirea schelelor de baraci, îşi şterse iar sudoarea şi praful de pe faţă cu batista care, de dimineaţă albă, acum era de

culoarea noroiului. Se uită în sus şi-i trecu fulgerător prin minte chipul Donei Vorvoreanu, râsul ei fermecător şi glasul: **„Am să te aştept o lună de zile"**. Il străpunsese o nelinişte ascuţită. Mai sunt trei săptămâni... Ce promisiune nebunească şi crudă... cu un zâmbet fermecător, care-i fagăduia în taină că-l va aştepta şi o viaţă întreagă. Mai avea trei săptămâni..." Sus, soarele se apropia de amiază, iar cerul era de un albastru cenuşiu deschis, parcă era de tablă fierbinte. Şi vântul batea mereu, cald şi încărcat de praf şi nisip care înţepa obrazul. Imprejurul forfotei de oameni şi camioane, zarea era uriaş de largă. Stepa părea nemărginită, atotputernică în uscăciunea şi pustietatea ei cruda. Maftei plecase. Anghelescu murmură cu un surâs:

— Canalul acesta... **J'ai peu d'espoir...** nu prea am speranţă..

4

Camioanele îşi răriseră drumurile, nu mai era acel du-te vino înfrigurat. Multe nu se mai întorseseră. Dar norul de praf zăbovea deasupra furnicarului de oameni. Se vedeau tot mai des lucind arămiu piepturi şi braţe goale, arse de soare şi umede de sudoare. Glasurile se mai potoliseră pe măsură ce munca se făcea mai obositoare, amiaza mai arzătoare.

Maftei se uită împrejur. Se gândi: „Unde era? Unde l-am văzut?" Parcă fusese undeva pe aproape. Apoi deodată îi zări spatele şi ceafa, depărtându-se. Porni după el. Aproape de tot în stânga, un claxon ţipă asurzitor, şi se auzi un sgomot de frâne. Un camion oprise. Şoferul scoase capul pe fereastră şi strigă mânios:

— Ce e, măi frate? Eşti surd?

Apoi trase capul înăuntru, ambreiă şi camionul lung, verde, trecu prin faţa lui Maftei. Apoi acesta din urma porni iar. Dar unde era Mateica? Pierise. Unde fusese el, era acum un grup de oameni care se îndreptau spre sapături. Il căută cu ochii dincolo de ei. Nu era. Apoi îl văzu mai deoparte, spre dreapta. Stătea de vorbă cu trei oameni, toţi trei mai scunzi decât el, unul în straie tărăneşti, ceilalţi doi în haine orăşeneşti, rupte. Pe când vorbea cu ei, Mateica, se uita peste capetele lor împrejur, ca şi cum ar fi cautat şi el pe cineva. Privirea trecu şi peste Maftei, şi acesta avu simţământul că Mateica l-a văzut, dar totuşi nu putea spune cu siguranţă lucrul acesta, din pricina depărtării. Pe când Maftei se apropia, Mateica îşi termină scurta convorbire cu cei trei, şi se depărtă. Ocolind un grup de camioane oprite, dispăru îndărătul lor. Când Maftei ajunse acolo, iarăşi îl pierduse din ochi. Unde era? In faţă se aflau stive de cherestea pe care erau urcaţi oameni Dincolo se vedeau grupuri de săpători. Maftei se duse într'acolo, ca să pornească într'o direcţie oarecare. După douăzeci de paşi îl zări pe Mateica, deoparte în stânga, ascultând la ce se vorbea într'un grup de oameni ce veniseră în ultimele zece minute dinspre deal. Maftei se apropie de grup. In clipa asta avu iarăş simţământul că, tot uitându-se în aparenţă la oamenii dimprejur, Mateica îl văzuse pe el. Dar totuşi nu era deloc sigur de asta. Deodată îl văzu pe Mateica depărtându-se iar, fără grabă, ca un om care nu ştie că-l cauţi. Nu fugea. Cum să spui că fugea... Dar se depărta. Maftei nu-l putea ajunge. Aşa se întâmplă uneori în vis.

Mateica se depărta pe şantier, spre mlaştină. Maftei îl urmări într'acolo, pe lângă oglinzile de apă străpunse de ierburi rare. Trestiile deşi şi păpurişurile vibrau în vântul fierbinte care aburea şi asprea apele mlaştinei. Spicele mari, pufoase, ale papurei, se legănau ca nişte capete bălaie aurite de arşiţă. Deodată, îl zări pe cellalt că intră în păpuriş şi-şi desface cureaua. Tresări şi simţi cum îi năvăleşte sângele în obraz. Se opri, întoarse spatele şi încercă să se gândească la altceva. Dar ii rămânea în miezul gândului simţământul neplăcut că cellalt se simţise urmărit şi-i zadarnicise urmărirea jucându-i un renghiu batjocoritor, ca dihorul când scapă de câini slobozindu-le putoare în nări. Dar prea era caraghios gândul acesta: „sânt prea bănuitor", se gândi Maftei. Imprejur, spicele bălaie de papură se legănau în vânt. Intinse mâna şi rupse unul mare, greu, pufos şi rămase o clipă cu el între degete. Când ridică privirea, îl văzu pe Mateica. Se 'ntorcea mergând cu paşi mari. Râdea la el cu gingii roz. Maftei se duse drept la el, cercetându-i faţa. Vorbi:

— Noroc, tovarăşe... Pe mine mă cheamă Maftei... Am vrut să te cunosc. O să lucrăm împreună, şi-o să ne vedem des...

— Cu placere, cu plăcere, tovarăşe, zise Mateica râzând mereu.

Maftei începu să-i vorbească despre munca lui de şef al personalului. Anghelescu îl ceruse? Nu; îl trimisese Direcţia. Aha. Şi unde lucrase înainte? La un cămin de reeducare a delicvenţilor minori... Şi înainte? La aprovizionarea cu zarzavat a Capitalei... Şi înainte? La aprovizionarea Capitalei... Şi înainte?

Mateica râse iar, cu dinţi strălucitori:

— Eram funcţionar...

Rabdator, Maftei începu să-l întrebe: dece plecase din postul cutare? Dar din cutare? Din cauza salariului prea mic. Din cauză că se reorganizase serviciul. Aha... Din cauză că îl atrăsese munca dela Canal... Da... Frumos... foarte frumos... „Trebue să 'ntreb de el la cadrele direcţiei generale a canalului..." se gândea Maftei. Zise:

— Munca dumitale e deosebit de importantă... Ţii în mână toate firele. Toate încadrările de oameni noui trec prin mâna dumitale...

Intrau iarăşi în hărmălaia de glasuri care se chemau, în sgomotul motoarelor. Apărură câteva zeci de roabe şi oamenii cărau cu ele pământul. Şi totuşi, locul era gol, sterp. Maftei simţi deodată că i se strânge inima de emoţie: începeau într'adevăr dela început... Şi omul de lângă el ţinea în mână firele... Il privi atent şi-i zise:

— E nevoie de o vigilenţă ascuţită, aici pe Canal. Duşmanul de clasa va lovi în noi din răsputeri. Dumneata să cântăreşti omul pe care-l încadrezi: e o unealtă a duşmanului? Sau e un om curat, hotărît, energic, un om al nostru? Grea răspundere...

— Imi dau seama de lipsa mea de experienţă, zise Mateica serios.

— Te vom ajuta... de asta ne-a trimis partidul aici.

Ii zâmbi şi-i strânse mâna: o mână prea frumoasă, cu degetele prelungi, ca fusele, şi cu unghii bombate. Maftei se uită lung şi cu îndoială după şeful personalului

Işi dădu seama că strânge în pumn un minunat spic de papură, bogat, auriu, moale. Ce să facă cu el? Nu-l putea arunca. Se gândi o clipă la nevastă-sa şi-i văzu în amintire surâsul puţin mâhnit, la gară. Da. Va păstra pentru ea spicul, într'o carte sau într'o cutie. „Că flori nu-i pot

duce de aici", se gândi el privind roată în jur, stepa cenuşie, mohorîtă sub arşiţă.

5

Drumeţi apăreau neîncetat pe culmea dealului, mărunţi. Se apropiau, coborau, se amestecau în mulţime. Apucau şi ei unelte. Erau mulţi în straie ţărăneşti, unii îngrijiţi, alţii în zdrenţe. Unii nu se apucau de nimica, ci stăteau pe margine la taifas şi-i priveau pe cei ce muncesc. In vreme ce soarele trecea încet de amiază, căldura, înghesuiala oamenilor care n'aveau de lucru, setea deveniră de nesuferit. Se iscară vorbe tăioase şi certuri.

Soarele apăsa greu asupra creştetului, se înfierbântau creierii în zăpuşală, şi vântul neîncetat făcea să-ţi curgă sudoarea pe şira spinării şi pe braţe. Înţepăturile nisipului purtat de vânt îi înnebuneau pe oamenii însetaţi. Un camion veni cu un hârdău mare, nou, cu apă lânceda dela fântâna cea mai apropiată, la cinci kilometri. Numaidecât se făcu buluc de trupuri împrejur, înghesuială strivitoare, de nepătruns. Macaragiul cel voinic îşi făcu drum totuşi cu umerii prin îngrămădeală, bau gâfâind o cană, dar scuipă jos ultima gură de apă. Strigă:

— Asta-i apă? Să fie de sufletul cui a adus-o! Auzi bă? Toată viaţa, numai apă de asta să bei!

Şoferul căruia-i vorbise, dădu din umeri, înciudat. Oamenii se înghesuiau să bea şi, în graba lor, îşi turnau apă pe barbie, pe piept. Apoi plecau nemulţumiţi şi enervaţi de apa călduţă. Cel tuns scurt şi cu capul rotund vorbi tare:

— Asta-i sabotaj! Ne chinue cu setea!

Şi oamenii mormăiră, nehotărîţi dar mânioşi. Apoi, în vreme ce soseau noui şi noui drumeţi în zarea luminată orbitor a amiezii, — unii întrebau:

— Tovarăşe, aici e şantierul? —

sau:

— Aici se face oraşul nou? —

Apărură căruţele cu pepeni şi sacalele. Camionul plecase cu hârdăul gol, huiduit cu un fel de mânie glumeaţă, dar îngrijorătoare. Sacalele trase de măgăruşi sosiră încet, mânate de oameni în straie negricioase şi sarace, dintre care unii păreau tătari. Strigau:

— Cinci lei apa! Cinci lei apa!

Era cinci lei o cană şi însetaţii dau peste cap patru, cinci căni la rând, iar ceilalţi, nerăbdători stăteau împrejur şi strigau:

— Mai repede, măi! Termină, că nu eşti cal...

— A lins sare pân'acum! Mai dă-i o cană, Nastratine!

Dar sacagii nu zâmbeau nici o clipă, ci puneau banii 'n buzunare şi-şi continuau strigătul jalnic:

— Cinci lei apa!

Cărucioarele cu pepeni erau trase tot de măgari. Erau numai două şi pepenii mici cât pumnul se terminară în câteva minute. Iordan striga:

— Ce mă? Cât ai zis? Ce, pentru un pepene cât un ou? Nu ţi-e ruşine, măi speculantule?

Speculantul răspundea însă liniştit:

— Nu dai bani, nu mănânci... Dai la altul pepene...

Şi apoi răcnea:

— Turkestan! Pepene! Turkestan!

Vântul aţâţător dinspre mare usca pe trupuri sudoarea, care şiroia însă iarăşi. Se îngrămădiseră câteva zeci de oameni împrejurul cazanelor Deasupra bulucului se ridica fum subţire, străveziu. Se făcu o mişcare în mulţime când se împărţiră tinichelele de masă, farfurii, linguri. Una din tractoriste, cu cârpa alunecată pe o ureche, cu şuviţe blonde lipite pe obrazul umed de sudoare, împărţea bucăţi mari de pâine. Glasuri se iscară pe câmp, printre cei care lucrau încă. Cineva striga mereu:

— La masă! La masă!

Se repeziră de pretutindeni şi în câteva minute erau sute de oameni împrejurul celor două cazane. Cei de lângă foc strigau:

— Nu 'mpingeţi! Nu 'mpingeţi!

Administratorul se urcă pe o stivă de cherestea şi strigă:

— Pe rând, tovarăşi! pe rând!

— Bine, frate... pe rând... răspundeau oamenii în gloată şi începeau să vorbească, să râdă, să se scotocească prin buzunare după ultimele fire de tutun, ciocnindu-şi umerii unii de alţii.

O cărucioară pe două roate se opri lângă ei, trasă de un măgar cu părul ros şi burta umflată. Şedea în lada aceea pe roate un turc olog şi bătrân cu faţa sbârcită ca o pungă.

Clipea şiret din ochii negri şi cânta o jelanie nesfârşită şi monotonă în care se deosebeau cuvinte:

... nu ai tasu, nu ai măsa...

sint sarac lipit pamintuu...

şi apoi îşi încheia cântarea cu un ţipăt de suferinţă:

Dai pomanaa...

Câţiva îi întinseră mărunţiş, pe care el îl primea cu mâna pe piept şi multă cuviinţă. Din gloată, câţiva din cei veniţi pe jos în cursul zilei şi care păreau a-l cunoaşte, îl strigară:

— Ei, Ibraim!

— Salaam aleikum, le răspundea Ibraim zâmbind, apoi îşi îmboldea cu un băţ magarul, împungându-l în coapse:

— Dié, Ibraim! Dié! striga cerşetorul. Cu măruntaiele ghiorăind, Iordan strigă:

— Tu eşti Ibraim bă? Sau măgarul?

Din cotineaţa lui pe roate, milogul râse la ei, cu dinţii rari şi putrezi:

— El estem Ibraim... eu estem Ibraim.

In mijlocul gloatei se auzi deodată un ţipăt sfâşietor:

— Ajutaţi-mă!

Cei dimprejur săriră speriaţi la o parte, alt cerşetor, olog, se târîse printre ei şi acum le întindea o capelă veche militară, soioasă. După ce făcuse să le sară inima cu ţipătul lui cumplit, îi privea rânjind, cu nerusinare. Un tânăr în salopetă, cu fular portocaliu la gât şi ţigaret de nylon în dinţi, zise:

— Aştia-s regii milogilor din Constanţa... Au simţit că-i loc cu viitor...

Oamenii îi priviră cu o curiozitate posacă pe cei doi regi care adunau bani de tinichea în tichii unsuroase. Căldura se făcuse zăpuşitoare. Zăduf neclintit. Sus de tot, un vânt înalt aducea repede masse uriaşe de nouri de

un albastru închis, întunecaţi şi grei. Prin spărturile lor, stâlpi oblici de raze fulgerau stepa până departe. Oamenii se înghesuiră, mânioşi. Strigau:

— Când venim la' rând? — Ne e foame! — E ceasul trei, tovarăşe! — E patru! — Cât ne ţine aici?

La cazane, cele două fete, o femeie voinică în rochie de pânză tocită, albastră şi cu picioarele goale, un om cu mânecile suflecate, umpleau atât de repede gamele şi farfurii încât jumătate din ciorbă sbura afară din polonice. Administratorul, cu faţa şiroind de sudoare îi aruncă o privire înspăimântătoare lui Maftei şi şopti:

— Nu ştiu ce să mă fac... Sânt prea mulţi... Marmitele conţin masa pentru cincizeci de oameni... şi ei sânt cinci sute! Nici la douăsprezece noaptea nu terminăm...

Cei ce mâncaseră, cu îmbucătura în gât din pricina aşteptării şi enervării, se înghesuiau să iasă din îngrămădeală şi spuneau:

— Nu-i mâncare! E zoaie! Ca la porci!

Imprejur vuetul şi larma se înteţiră. Câţiva strigau:

— A furat carnea! Ne dă zoile! A furat carnea!

Un vânt iscat de nicăeri învolbură praf şi hârtii mototolite, umplând de nisip ochii oamenilor. O adiere rece îi făcu pe unii să se'nfioare. Işi dădeau seama că amiaza a trecut de mult, că nu mai e multă vreme până la asfinţit, şi-i apucă mânia. Când îl auziră pe administrator că repetă a o mia oară:

— Pe rând, tovarăşi! Pe rând!

Omul tuns scurt şi cu faţa grăsună, gălbuie, răcni:

— Ce pe rând, măi tovarăşe? Iţi baţi joc de noi? Se face seară! Sântem leşinaţi de foame! Ne tremură picioarele! Noi am muncit, nu ca tine! Ori ne dai să mâncăm, ori pleacă de aici, că o păţeşti! Infometezi clasa muncitoare! Sabotorule!

— Ce? Ce? întrebă administratorul roşu la faţă şi înnăbuşindu-se de furie Nu-şi dădea seama că mulţimea murmură ameninţător. Incepu să se plângă că i se vorbeşte astfel, să explice că au mai venit mulţi peste prevederile lui, că n'au material pentru atâţia oameni...

Pe când vorbea el, pe nerăsuflate, înnecându-se şi bâlbâindu-se, cellalt se înghesuia. Ajunse tot mai înainte, şi în sfârşit în faţa lui. Se înfruntau deasupra cazanelor cu fasole fierbinte. Necunoscutul îl privea neclintit, cu braţele încrucişate, şi-l asculta zâmbind dispreţuitor. Deodată îl întrerupse, ridicând o mână, şi-l întrebă scurt:

— **Ai pus şeaua?**

Administratorul nu înţelegea. Bâlbâi:

— Ce? Ce? Cum? Ce vrei să zici?

Cellalt scrâşni atunci cu ură, lămurindu-l:

— Intinde-o, Dumnezeul mă-tii!

Administratorul rămase o clipă cu gura căscată, apoi îi trăsni pe neaşteptate o palmă răsunătoare. Cellalt îl înhaţă de gât. Inverşunaţi, se prăbuşiră peste cazanele cu mâncare. Le răsturnară. Una din fete, oparită, ţipă. Cei doi potrivnici se tăvăleau în fasolea fiartă, înveliţi în aburi. La vederea aceasta, cei dimprejur tăbărâră pe ei, enervaţi de mirosul ispititor al mâncării risipite. Mulţimea se rostogoli peste ei şi într'o clipă se văzură numai braţe ridicate şi pumni strânşi care loveau cu furie. Deodată isbucni un glas puternic

—Tovarăşi! Opriţi-i!

Era Maftei. Se facuse puţin mai palid la faţă. In picioare pe stiva de cherestea, căută să stăpânească hărmalaia cu glasul:

— Tovarăşi! Nu-i nici un comunist aci? şi scormoni cu ochii feţele din jurul lui.

— Noi trebue să fim în frunte în producţie, şi în frunte în treburile de organizare şi de disciplină! Aici e o problemă de organizare şi de disciplina. Trebue să le aratăm calea celorlalţi. Sântem muncitori conştienţi, ori mardeiaşi?

In mulţimea frământată se făcură deodată puncte oprite'n loc. In jurul lor se potoleau oamenii. Erau muncitori care strigau:

— Nu aşa! Opriţi-i! Ţineţi-i!

Cei doi duşmani se ridicasera, clătinându-se. Cei dimprejur îi ţineau de braţe ca sa nu se repeadă iar. Omul tuns scurt scuipa sânge şi-i strigă lui Maftei cu ură:

— Da' cine eşti tu, bă?

Maftei nici nu se uita la el; se uita în schimb macaragiul cel voinic: o privire de ghiaţă, făcu pe bătăuşi să amuţească. Maftei strigă:

— Tovarăşul administrator pleacă imediat la Constanţa şi aduce hrană rece cu camionul! Intr'o ora, e înapoi, şi toata lumea ia masa. E bine?

— Bine, răspunse vuind, gloata. Maftei simţi o căldură în gâtlej. Se gândi: „Le e foame", cum s'ar fi gândit la copiii lui; uitase ca şi lui îi e foame. Il împinse pe administrator de umeri afară din gloată.

Administratorul se îndreptă spre camionul cel mai apropiat, ţinându-se de coaste şi gemând.

— Te-au cocoşat, zise Maftei. — Dece dai în muncitori?

— Nu era muncitor! raspunse cellalt pufnind de mânie. — Era bandit..

— Va să zică, ai făcut bine?

Administratorul se strâmba, necăjit:

— Bine, pe dracul...

Apoi îi spuse rastit că se duce la sucursala societăţilor de Stat din Constanţa pentru comerţul cu cereale şi comerţul alimentar. Maftei nu-i raspunse şi-l privi cum pleacă, apoi se 'ntoarse la oameni, care începuseră sa se raspândească pe câmp. Sus erau neguri înalte străpunse de suliţele soarelui. Iar departe în zare, stâlpi albaştri de ploaie sprijineau norii, loveau pamânturile înalte ale stepei. Maftei îl întâlni pe inginerul Pangrati care desfacea trepiedul unei lunete topometrice şi-l întrebă:

— Unde sânt ceilalţi?

— Şeful s'a dus la Constanţa să manânce, zise Pangrati, cu ochiul la lentila. Vorbise pe un ton care nu-l arata încântat de plecarea lui Anghelescu. — Juraşcu e acolo, uite-l.. fixăm nişte puncte de reper în balta...

O silueta măruntă, pierdută pe câmp, da, era Juraşcu...

— Dar Mateica?

— Nu ştiu... era pe aici, dar a dispărut...

— Aha... Dar dumneata şi cu Juraşcu... aţi mâncat?

— Nu... Pangrati, raspunsese scurt, uscat.

— Aveţi treaba...

— Da... controlăm punctul de reper.

— Şi eu vă ţin de vorbă de pomană...

Inginerul ridică ochii, zâmbi şi răspunse simplu:

— Da.

Râseră amândoi. „Nu e alaturi de oameni, tovul şef de şantier, se gândea Maftei plecând. Flacăul ăsta şi cu Juraşcu sânt însa soiu bun!.. ...Nu, tovarăşe, nu te-am ţinut de vorbă de pomană; am aflat ceva... Chiar despre dumneata. Şi despre ceilalţi. Numai despre tovarăşul Mateica nu ştiu nimica..."

6

In jurul unei căruţe cu pepeni piperniciţi şi cruzi, oamenii se 'nghesuiau. Intindeau braţul peste capetele celor din faţa lor şi strigau căruţaşului negustător să le dea lor întâi. El le întindea la toţi marfa proastă şi scarbădă şi-şi înfunda buzunarele cu bani. Vorbea cu unul de alături:

— Aşa e.. la noi în sat au şi sosit miliţienii... s'au băgat prin case, peste oameni. Un reghiment...

Omul cu care vorbea el, zdrenţuros şi slab, se 'ntoarse catre cei din stânga sa. Nu se cunoşteau. Omul cel zdrenţuros zise:

— Auzi, ci-că o sa ne 'nconjoare cu miliţieni... Cu sârmă ghimpată...

Cei dimprejur îşi ţineau rasuflarea. Cineva şopti, şuerător, cu nelinişte:

— Dece?

Negustorul de pepeni se uită împrejur: ochi întunecaţi de temere îl întrebau, din feţe supte. Se gândi cu o mulţumire aspră şi cu mânie: „Plecaţi voi numai frumos acas' şi lăsaţi-ne pe noi liniştiţi, cum am fost de când ne ştim". Dar mormai:

— Păi... să-i puie pe oameni sa muncească cu sila...

Ştia bine ce spune. Cei ce-l priveau erau tare săraci şi lipsiţi. Afară de viaţa şi braţele lor n'aveau nici o avere, decât libertatea. Se întrebau înfrigurati:

— Ce-i? Ce-a zis?

— O să ne puie sá muncim cu sila... cu miliţienii...

— Cu ţeava puştii 'n şale, zise negustorul de pepeni.

Işi terminase negustoria. Potrivi în fundul caruţei un sac gol şi un cântar ruginit, şi porni. Un om se luă dupa el şi întrebă:

— Mai tovarăşe... pe unde ies eu în şosea?

— Uite, mergi cu mine...

Caruţa scârţâia, trasă de un cal costeliv cu capul în pamânt Alt om se luă după ea. Apoi altul. Unul, rămas în urmă, se uită împrejur, la câmpul pe care mişunau oamenii şi camioane mari, înalte. Zise:

— Trebue sa ne gândim la calea 'ntoarsă...

Şi se duse sa-şi caute un om dela el din sat cu care venise. Voia să plece cu acela. Pe drum, le spunea la toţi cei întâlniţi ce aflase: că se va munci în silă, sub ameninţarea puştilor, în ţarcuri uriaşe de sârmă ghimpata. Şi oamenii îşi spuneau asta mai departe, unii altora. Priveau cu nelinişte spre zarea pustie înnecată în negurile de ploaie, unde bubuia, departe de tot, tunetul. Câte unul, câte doi, se risipeau spre culmea peste care veniseră şi se pierdeau în depărtare.

Acolo sus pe culme, un tânăr cu părul negru, lipit cu briliantină

groasă, se uita împrejur. Părea uşor şi ager în hainele cam largi care atârnau mototolite, ca şi cum ar fi dormit în ele. Se învârtea printre oamenii care plecau, ferindu-se unii de alţii. Părea mohorît, nemulţumit, plictisit de singurătate. Umbla de colo până colo, cu mâinile în buzunar. Un camion descărca cherestea aici sus. Un om privea munca celorlalţi ; era tuns scurt de tot, şi cu capul rotund. Tânărul îl zări şi scoase mâinile din buzunar. Se apropie şi întrebă discret :

— Dumneata venişi aci dela **pârnaie ?**

Cellalt îl privi uimit. Tânărul îi spuse cu multă seriozitate şi cu un aer matur :

— Mie poţi să-mi **vrăjeşti** pă **blat,** că's mormânt... Cu mine, nu-ţi pasă, poţi **să pui bila pă cinci,** că nu vând pontul...

Tunsul tăcea. Tânărul zise iar :

— Aicea-i de rău, frate... Ai mai şmecheroşi o 'ntind...

Celalt deschise gura, dar tânărul şueră printre dinţi :

— **Şeassee... ş'unul pă ţeavă !**

Tăcură, alarmaţi şi prudenţi : pe lângă ei trecură doi oameni cu bocanci de ski şi haine din pânză impermeabilă, oameni pe care cei doi îi calificau în minte drept „husăni". Erau Mateica şi inginerul Anghelescu, şeful şantierului.

Mateica umbla cu mâinile la spate, masiv, drept, sus pe culme Inginerul Anghelescu umbla alături de el. Se dăduse jos din camionul ce-l adusese din Constanţa. De aici amândoi puteau vedea adâncitura largă unde avea să fie oraşul şi firul canalului, zările nesfârşite încotro aveau să se prelungească liniile de cale ferată. Mateica vorbea serios şi cu îngrijorare :

— Greu . foarte greu... condiţii deosebit de grele... dacă nu imposibile... Dumneata ce crezi ?

Şi fără să-l lase pe inginer să răspundă, adăugă cu acelaşi aer de grije :

— Mai ales când situaţia internaţională e atât de încordată... Suntem poate în pragul unui nou război mondial, îngrozitor, un măcel ca la Judecata din Urmă... Nu ?

Şi se 'ntoarse către inginer. Acesta zise, cu pleoapele plecate :

— Ultimul războiu... şi cu sfârşitul atât de îndoelnic.

Se priveau amândoi cercetător, nehotărîţi, nesiguri. Se opriseră. Inginerul zise, imitând fără să-şi dea seama aerul de îngrijorare al lui Mateica :

— Şi dacă ar începe... cum să mai terminăm canalul ?

Mateica se gândi o clipă şi zise :

— Are să ceară ani de zile... şi pân' atunci...

— Da, zise inginerul Anghelescu.

— Nu-i aşa ? Mai ales că lucrarea o să meargă greu. Târâş o să meargă. Mai bine zis, n'o să meargă, deloc.

— Da, murmură inginerul Anghelescu. — Probabil.

— Şi mai survine şi...

— Da, zise iar inginerul.

— Nu... nu cred să se facă... zise Mateica.

— Nu... n'are să se facă... zise şi inginerul.

Mateica începu să râdă, arătându-şi gingiile trandafirii. De acolo de sus, privind furnicarul şantierului, râdea, atât de vesel şi de neruşinat,

cu un asemenea sunet de încordare şi ură, încât inginerul Anghelescu începu şi el să râdă, un râs nervos, sughiţat, de care-i era lui însuşi puţin frică; şi-l privea fascinat pe Mateica. Se gândea: „oho, începe... începe... In ce m'am băgat? Din clipa asta, gata, am intrat, nu mai pot da îndărăt .. A 'nceput". Incepuse ceva îngrijorător şi primejdios: dar el râdea, crispat, nervos, acolo sus pe culme.

Apoi coborîră spre mulţime. Ii cuprindea tot mai mult zvoana din glasuri. Iar sus deasupra se târau nori groşi, grei, negri; spre Apus zarea era cufundată în bezna albastră a furtunii; în partea cealaltă, dinspre mare, era o spărtură albastră, prin care un ultim snop de raze fulgera stepa, dincolo de movilele-morminte.

Mateica se opri o clipă, lângă cele două fete care curăţaseră cartofi. Una stătea rezemată în sapă. Ii căzuse cârpa pe ceafă, de pe coadele castanii cu care-şi încununase capul. Cealaltă săpa deavalma cu zeci de oameni, în groapa largă sortită temeliilor unei clădiri mari. Mateica nu-i văzu chipul, dar ceva mlădios, ager, viu, în mişcările ei îl făcură să zăbovească o clipă. Fata care nu muncea spusese ceva. Cealaltă atunci se ridică şi o privi. Avea ochi mari, negri, şi-i căzuseră pe frunte şuviţe negre, strălucitoare. Vorbi cu aprindere cu ochii scânteietori:

— Mai întâi să văd o sută, şi o mie!

Şi arătă din bărbie mulţimea săpătorilor răspândiţi prin gropile drept-unghiulare, puţin adânci. Râse:

— Nu-l cred eu pe ăl dintâi care-o veni... Să-l văd întâi om... mai om ca mine! Să nu fiu eu mai cu cap decât el! Dacă nu cunoaşte motorul mai bine ca mine, nu-mi trebue de bărbat... Da' nu-l poate cunoaşte mai bine ca mine...

Cu dinţi strălucitori şi ascuţiţi, râdea la gândul ei, ca unui om de care şi-ar fi adus aminte şi l-ar fi întâlnit atunci. Mateica se uită cum îi palpită gâtul neted, fraged, mai palid decât faţa şi mâinile arse de soare. Clipind din ochi, râse la ea cu gingiile lui mari, roz. Fata îi întâlni privirea şi deodată veselia ei se topi şi se prefăcu într'o încreţire batjocoritoare a pleoapelor. Ii întoarse spatele şi începu să sape. Mateica trecu mai departe. Oameni bărboşi, voinici, svârleau iute lopeţi de pământ peste marginea unei gropi adânci, mai adânci decât toate celelalte. Inginerul Anghelescu mormăi:

— Ia uite cum lucrează lipovenii...

Dar Mateica se uită numai la fata subţire, cu braţele albe şi pline care săpa alături de un bărbat înalt, cu barba căruntă. Săpau amândoi cu înfrigurare şi tăcând. Fata nu ridică privirea nici o clipă. Mateica se depărtă. Inginerul se ţinea după el.

In groapă, bătrânul se opri, se uită la cerul greu, tulbure, în care se rostogoleau masse de nori reci plini de întuneric. Vorbi:

—Uliana... cum i-o fi lui soră-ta acuma pe Dunăre? Acolo-i furtună...

Uliana ridică spre cerul mohorît obrazul rotund şi ochii cenuşii, limpezi, plini de îngrijorare la gândul surorii care era departe de acolo, undeva pe Dunăre sub furtună.

La a treia groapă de acolo, o femeie gălbejită dar voinică îl înghionti pe un băeţandru de vreo patrusprezece ani cu capul gol şi părul negru, scurt, cârlionţat. Băiatul se uita la cer, cu lopata în mână.

— Nu mai căsca gura. Te uiţi după ciori? Sapă!

Baiatul se clătină de lovitură. Dar nu se uită la femeie. Nu răspunse nimic. Işi scuipă în palmele prea mari pentru încheieturile şi braţele încă gingaşe şi copilăreşti. Apucă lopata şi începu să sape. Bărbatul femeii, întunecat şi cu fata pătrată se oprise din lucru. Mormăi mulţumit, aspru, şi începu şi el să sape iarăşi.

Imprejurul lor oamenii se răreau. Priveau tot mai des spre cerul unde cârduri de ciori alunecau în negură. Apoi îşi adunase straiele sărace, trăistele ferfeniţite, şi se depărtau. Se apropiau de camioanele oprite în câmp. Dar mulţi treceau mai departe. Necontenit creasta din zare era semanată cu puncte negre, mişcătoare, care dispăreau dincolo de ea: erau cei care părăseau şantierul.

7

Maftei stătea în picioare la câţiva paşi de unul din camioanele ale căror drumuri încetaseră de mult. Stătea acolo şi vorbea. Veniseră la el, întâi unul, apoi încă doi oameni, să-l întrebe:

— Tovarăşe... aici organizaţie de partid nu e?

Primul fusese macaragiul cel sdravăn. Acum erau vreo douăzeci-treizeci de oameni adunaţi buluc în jurul lui Maftei. Pe margine se mai opriseră şi alţii, care nu erau comunişti; astfel, Micluţ, şi omul tuns scurt, care se uitau şi ascultau, peste capetele şi umerii celorlaţi, întinzând gâtul.

Sus, bubui prima oară tunetul, adânc, hohotitor, rostogolindu-se din treaptă'n treaptă prin massele de nori în văile cărora se rasfrângeau bubuiturile.

Maftei vorbi mai departe, netulburat. Ii vorbea fiecăruia direct, drept în faţă, plimbându-şi privirea încet dela unul la altul.

— Noi trebue să-i trezim pe oameni. Exploatarea i-a învăţat să se târâie pe brânci pe pământ, ca viermele. I-a călcat pe ceafă, până n'au mai îndrăznit să vadă mai departe decât un vierme. Noi trebuie să-i trezim. Noi, partidul. Trebue să le trezim conştiinţa. Să-i ajutăm. Cum poţi să-l ajuţi pe om?

— Să-i faci munca mai uşoară... mormăi macaragiul.

— Da! Să-l faci să trăiască şi să gândească într'adevăr ca un om! Să se facă aici un oraş de barăci, în care să trăiască oamenii cum n'au trait niciodată sub capitalişti. Sub capitalişti au murit cu zecile de mii, cu sutele de mii, pe locul de muncă. Cu sapa în mână. La canalul Panama, prin păduri cu gângănii veninoase, prin mlaştini cu ţânţari şi cu friguri, au murit oamenii... se duceau cum se duce nisipul când îl suflă vântul. Aici nu. Aici n'o să fie nici un caz de tifos. Nici un caz de friguri. Şi nu vom munci cu lopata. Vapoarele sovietice cu burta plină de piese de maşini pentru canal, sânt la ceasul ăsta pe mare!

Oamenii îl ascultau cu ochii mari; unii rămăseseră cu buzele întredeschise. In stepă se făcuse răcoare. Neîncetat bubuia acuma tunetul. Oamenii fugeau de pe şantier spre camioane, lăsând uneltele risipite în gropile proaspete, cafenii, care se deschideau în dreptunghiuri şi şanţuri ca o poziţie de tranşee de război. Maftei se uita încordat drept în ochii celor dimprejurul lui:

— Trebue să-i ajutăm pe tovarăşii noştri să gândească larg, ca oameni adevăraţi. Ce e mai bine? Să munceşti ca un orb, să nu ştii ce faci, la ce e bună munca ta? Sau să ştii?

— E mai bine să știi, zise macaragiul. Și oamenii dimprejur dadură din cap : da, e mai bine să știi.

In zarea neagră sclipiră fulgere. Maftei zise cu patimă :

— Pai atunci, noi comuniștii, trebue să le spunem ce știm noi ! Să-l facem pe săpătorul necalificat, și pe mecanicul de tractor, și pe electrician, când or munci aici, să poată 'nchide ochii și sa vada nu un câmp pustiu și păcatos. Să vada orașul. Și Dunărea pe-aici, pe mijlocul văii ! Aici o să treacă un șanț larg de douăsutesaizeci de metri, și adânc de șaizeci ; malul o să fie aplecat, așa, și la mijloc o să fie câte-o treaptă, pe unde-o să treacă locomotivele care-or sa traga șlepurile pline și vapoarele, în spre Dunăre și spre Mare. Asta să vadă omul când bagă cazmaua'n pământ ! Și să vadă dincolo, după dealuri, orașul și portul dela Poarta Albă, și dincolo orașul nou dela Medgidia, și zeci și zeci de kilometri de Dunăre, adusă prin locurile astea bătute de dumnezeu, și să vada, tovarașe, orașul nou dela Cernavodă și 'nghesuială de vapoare și șlepuri acolo în port, și să vadă cu gândul caile ferate pe aici prin pustiul ăsta nenorocit, care n'o să mai fie pustiu...

— ...o să stăm noi aici ! strigară câțiva.

— ...și hidrocentralele și pământurile astea să le vază irigate, și cabluri de lumină electrică pe sus, și dincolo în portul cel nou dela Navodari să știe că or să vie vapoare de marfă de pe toate mările pământului, iar peste Dunăre în țară, o să crească din pământ hidrocentralele în munți, și uzine și minele și orașele noui !

Un fulger verde ca pucioasa, copac scheletic de flăcări legă o clipă norii și pământul Peste fața mlaștinei trecu un freamăt, ierburile pe jumatate înnecate se cutremurară, papura se clatină foșnind. Venea o pala de vânt Se vedea departe pe stepa cum înainteaza un zid înalt, galben. Din el porneau înainte limbi și trâmbe de praf și nisip. Iar îndărătul lui sclipeau cu lumina lor otravită fulgerele, și se rostogolea fără încetare, bubuind, glasul furtunii.

Oamenii alergau de pretutindeni, încovoiați, bătuți de primele răbufniri ale vântului. Șoferii se înghesuiseră în camioane, primind pe lângă ei câte trei-patru oameni Inginerii îl chemară pe Maftei :

— Tovarășe Maftei, vino la adăpost ! striga Anghelescu dela zece pași, cu piciorul pe scara mașinii.

— Lasă, că nu-s de zahăr, să mă topesc în ploaie, răspunse nemulțumit Maftei. Pangrati era acolo. Zâmbi, își ridică gulerul și se apropie de Maftei, să-l auda mai bine. Il 'asculta de câteva minute. Anghelescu sovai o clipă, apoi intră în mașină și trânti ușa. Oamenii se buluceau înghesuiți, lipiți de camioane în partea ferită de furtună. Râseră mulțumiți la raspunsul lui Maftei și se strânseră pe lângă el.

Vântul începu să vâjâie; le înțepa dureros fețele cu săgețile nisipului ; apoi un nor de praf tăie răsuflările, astupă vederea ; cu ochii înlăcramați de nisip, încercau să vadă mai departe de un metru și gâfâiau, înnecați. Venise un val de aer rece. Fulgere orbitoare și descărcările uriașe ale tunetului biciuira stepa de jur-împrejur. O femeie țipă. Și deodată îi isbi, pălmuindu-i, înăbușindu-i o ploaie grea, lânceda, gonită aproape orizontal peste stepă de vântul descreerat. Camioanele se cutremurau, sguduite de furtună. Cu flacără scurtă, violetă, ca o descărcătură de tun un trăsnet isbi un loc

apropiat, pe culmea pleşuvă. Trâmbe de praf ţâşneau peste câmpie, amestecate cu apă, într'o furtună de noroi.

Stropit cu noroi pe faţă, şiroind de apă, simţind-o cum îi pătrunde salopeta de doc care i se lipea de trup, Maftei vorbi tare, prin şueratul vântului şi plescăitul greu al ploii, sub cerul negru şi mişcător. Simţea cum oamenii şovăie, cum se înspăimântă de pustietate, cum se stinge în priviri strălucirea pe care-o trezise el. Incerca să vorbească mai tare decât vaerul nebun al vântului. Vorbi multă vreme, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi, fără şir, dar frământat de patimă:

— ...Am rămas puţini: uite-ne, strânşi pe lângă cinci camioane...

— ...şi băgaţi dedesubt! zise lângă el unul.

— ...şi ăilalţi, trei sferturi au plecat! N'au răbdat nici atâta greutate. Nu facem lucrări în ger de şaizeci de grade sub zero, ca muncitorii şi tehnicienii sovietici. Nu răbdăm de foame şi de sete ca ei când au lucrat în pustiurile Asiei. Şi iată cum fug oamenii. Dece? Le e frică de muncă? Le e frică de greutate?

Cuvintele i le reteza vântul, i le fura furtuna. Dar el vorbi mai departe, încăpăţânat. Oamenii-l priveau cu ochi iarăşi strălucitori:

— Nu! Ai noştri sunt oameni vrednici, în stare de muncă grea. Dar atunci dece fug? Spuneţi-mi voi, tovarăşi. Sau să vă spun tot eu: sânt speriaţi. Infricoşaţi. N'au încredere. Au venit aici cu sufletele otrăvite de svonurile cu care ne loveşte duşmanul de clasă!

Macaragiul strigă, cu părul ud, vâlvoi, căzut pe obraz:

— Şi aici au venit bandiţii cu svonuri! Şi aici loveşte'n noi burghejii

— Noi nu ne mişcăm de-aici, vorbi cineva lângă Maftei. Acesta însă răspunse cu însufleţire, în vreme ce ploaia grea şiroia şi clipocea în băltoace, în gropile proaspete, în mlaştină:

— Azi au plecat jumătate! Dar mâine or să vie de două ori câţi au fugit azi! Vin de pretutindeni! Toată ţara e cu noi; poporul e cu noi, tovarăşi. Dar n'ajunge să stăm noi neclintiţi aicea, la locul de muncă; trebue dusă o muncă activă, printre oameni, o muncă activă de lămurire. Să le spunem ce ştim noi: că duşmanul loveşte în noi! Că trebue să izbim şi noi în el. La fiecare pas, să izbim, să izbim, să izbim!

Ii scânteiau ochii. Ridică pumnul strâns, în care sdrobi spicul minunat al papurei, îmbibat cu apă.

— Duşmanul o să intre printre noi! Credeţi c'o să ne lase o clipă? Nu vrea socialism! Nu vrea nici o uzină nouă, nici o cale ferată, nici o hidrocentrală, nici un oraş nou. Nu vrea nici Canalul ăsta. Era vorba să se facă din 1864 şi nu l-au făcut. Canalul ăsta înseamnă socialism, şi ei nu vor să facă socialismul! O să ne 'nţepe uşor, în locurile unde se pot deschide vinele... să ne pierdem sângele... să ne pară puterea...

Vorbea aprins, cu faţa frământată de patimă, privind pe oameni drept în obraz. De jur împrejur ploaia cădea în ropote grele, dar peste dealul din Sud se ridică o geană de lumină albastră verzuie ca o apă îngheţată. Din jurul camioanelor, sau din noroiul de sub ele, oamenii veniseră, uzi leoarcă, cu hainele lipite pe trupuri, ghemuiţi, atraşi de glasul neobosit pe care-l auzeau nedesluşit, furat de vânt, înnecat de ploaie. Acuma erau îngrămădiţi. împrejurul lui mulţime neagră de oameni uzi, toţi câţi mai rămăseseră. Mai pe la margine, Mateica drept, spătos, voinic, cu părul lins lipit de tâmple şi de obraji, stătea în ploaie ca un om căruia nu-i e frică de vremea proastă şi

e obișnuit să trăiască în aer liber. O clipă văzuse cu oarecare mirare spicul ud pe care-l ținea în mână Maftei. Apoi începuse să-l asculte pe Maftei. Il privea pătrunzator, încordat, cercetător. Părea că-l cântărește, cu ochii puțin îngustați. Avea privirea concentrată a unui jucător de șah care calculează în gând prima mișcare, mișcarea ce va hotărî poate partida.

CARTEA I

In zilele acelea ale sfârșitului lunii Iulie 1949, muncitori calificați, pălmași, tehnicieni, dar și oameni fără căpătâiu, oameni care voiau să se ascundă pe ei sau trecutul lor, soseau de pretutindeni în Dobrogea. Coborau din trenuri în gările scunde strivite sub soarele necruțător: Constanța, Medgidia, Cernavodă, Basarabi, Saligny. Erau oameni în haine țărănești, negricioase sau cafenii, oameni cu fețele asprite și înegrite de soarele dela câmpie; apoi orășeni, muncitori, șoferi, fețe treze, priviri agere, mișcari sigure și slobode; alți orășeni, care umblau ca în vis, nesiguri, ajunși într'o lume nouă din cine știe ce trecut prabușit. Mii de oameni, un furnicar, se scurgeau încet, zi de zi, dealungul căii ferate Cernavodă-Constanța, și se risipeau spre șantiere. Și pe șantierul deschis la jumătatea lui Iulie, la câțiva kilometri de mare și câteva zeci de kilometri de Dunăre, au sosit oameni din toate părțile țării. Iată cum plecaseră de acasă câțiva din ei.

Maftei

I

Cel dintâi sosit în Dobrogea, cu săptămâni înaintea tuturor celorlalți, a fost Maftei. Inainte de a veni aici, fusese instructor al comitetului de partid. al unui combinat siderurgic, într'un orășel din munți. Era acolo cu nevastă-sa, care lucra ca activistă în sindicatul uzinelor.

Intr'o seară, eșind târziu dela o ședință, Maftei străbătu piața triunghiulară, mărginită de case înalte, adormite, și de cheiul râului. Un vârtej de praf mânat de vântul uscat, străbătu piața ca o stafie albă. Maftei se sprijini cu coatele pe balustrada de ciment și privi râul. Apa puțină curgea clipocind, gata să dispara, suptă între pietre. Castanii prăfuiți și însetați trozneau ușor. Maftei privea pierdut apa. Se gândea: „Scade... Scade mereu..." Și simți că i se strânge inima de îngrijorare.

Era obosit și ar fi trebuit să se ducă acasă, să se odihnească. Dar se gândi: „Mai trec cinci minute pe la furnale.."

Urcă străduța pavată cu pietre rotunde, de râu. Deasupra, cerul negru împânzit de stele se străvedea printr'un strat de furnicare, pe alocuri se înroșea, cu lumini agitate, reflectând neașteptate vâlvătai, undeva în uzină

Nu mai era nimeni; schimbul dela ora 11 noaptea începuse de câtăva vreme. La zăbrelele înalte de fier ale porții, pe Maftei îl opriră doi muncitori cu pușca pe umăr. Maftei se legitimă și intră. Merse pe nisip și pietriș de sgură, sărind apoi peste traversele și șinele căii ferate a uzinei. Se auzea suflarea uriașă a suflantei cu aburi, uruiau undeva vagoane, și zări de foc, izbucneau departe, în hala neagră a cuptoarelor Siemens-Martin. Mirosul înnecăcios, de pucioasă și aburi de cărbune îl isbi pe Maftei a mia oară și simți un fel de bucurie, ca atunci când venise prima dată în viața lui în locul acesta

stăpânit de formele înalte şi întunecate ale cuptoarelor şi ale furnalelor. Ridica ochii. Deasupra uzinei zacea nemişcat un strat gros de fum care, înroşit de vâlvoarea metalului topit dela oţelarie părea că arde şi el, acolo sus în văzduh, sprijinit parca pe stâlpii negri ai coşurilor înalte, subţiri, ce păreau ca atârnă oblic între stratul de fum şi pamânt.

Maftei simţi dogoarea furnalului numărului 1. La cincizeci de metri mai în fund, înşiruirea uriaşilor burtoşi se lumină de flacări zări trandafirii si ploaie de scântei. Maftei se gândi: „Numarul patru sloboade şarja". Sudoarea începuse să-i broboneasca pe frunte. Urcă trepte de fier. Prim-topitorul dela numărul 1, cu şorţul impermeabil în faţă, scoţiora gura de scurgere cu o vargă de oţel. Maftei se apropie, se aplecă şi-l întrebă tare, ca să străpungă larma asurzitoare:

— Dai şarjă?

Cellalt îl privi cu ochi albi în faţa înegrită şi nerasă. Dădu din cap. Apoi zise:

— Ia te uită la nămolul ăsta pentru uns jghiabul... E mai bun ca grafitul!

— De unde l-ai găsit? întrebă Maftei.

Cellalt raspunse cu o licărire de mândrie în ochi:

— La noi în sat — e un deal întreg!

Il privea în ochi pe Maftei; ştiau amândoi ce înseamnă asta. Economie de grafit; economie de sute de mii de lei pe an pentru uzina. Maftei întrebă:

— Şi nu-i mai bun grafitul?

Cellalt dădu din cap. şi râse alb în obrazul negru şi bărbos. Maftei zise:

— Pai să le-arătăm şi tehnicienilor, să ia măsuri...

Erau nişte vorbe oarecari, dar însemnau pentru prim-topitor, că partidul se va interesa de ideea lui şi o va susţine. Nu se cunoştea pe faţa lui nimic; dar Maftei ştia că omul se bucură, cum ştie să se bucure un barbat adevarat, şi un furnalist fruntaş: **„doar n'o să ne sărim de gât"** spunea atitudinea lui. **„măcar că ar fi lucru potrivit..."**

Maftei îl întrebă:

— Dar cu apa cum staţi?

Cellalt mormai:

— Tot aşa...

Şi, întorcându-se, potrivi o ţeavă subţire de aramă la gura unui tub cu oxigen pe care-l ţinea din toate puterile un baeţandru voinic în straie ţărăneşti. Imprejur, se apropiară umbre, ceilalţi topitori. Maftei începu să urce scarile, pe când prim-topitorul destupa gura furnalului cu flacăra de oxigen.

La fiecare etaj de trepte, Maftei se uita atent la furnal. Massa uriaşă a furnalului şiruia necontenit de apă. Apă argintie pe obezi de oţel negru. Apa în firicele, milioane de firicele răcoroase ce alunecau neobosit, fără contenire, pe suprafaţa furnalului, aproape fară sgomot: doar un murmur, un freamat slab. Iar înauntru era vapaia, metalul se topea, piatra, cărbunele, se desfaceau, curgeau, fierbeau în clocot alb-trandafiriu...

„Dacă n'ar curge apa, într'o jumatate de oră furnalul s'ar topi.." se gândea Maftei.. Ziduri de caramidă refractară, obezi de oţel, devenind roz, albe, apoi lava spărgând pereţii, poate oamenii morţi, instalaţii stricate, gol în producţie, în plan, producţia de fontă căzând sub plan, nefurnizând oţelaria...

Maftei își șterse fața de sudoare și urmă sa urce.

Sus era răcoare. Băeții în salopete care munceau la furnalele 2 și 3 ridicară conurile de tablă; vâlvătăi de un albastru-violet, cu sclipiri verzi, otrăvite, țâșniră, înăbușite în fum gros și înecacios de catre vagonetele de minereu pe care flăcăii asudați și negri de funingine le răsturnară în gâtlejul furnalului. Maftei îi privi pe băeți cum se topesc în fum, apoi apar iarăși. Rărindu-se, fumul rămase însă împrejurul paserelei înalte. Cu gâtlejul strâns, Maftei vedea luminile uzinei, massele de umbră ale halelor ce lucrau numai ziua, și luminile roșii ale oțelăriei. Incolo, dealuri sumbre; dincoace, orășelul cu felinare electrice pe ulițe. Caldură oprită, împietrită. Sudoarea șiroia pe fața lui Maftei.

Un tânar voinic, cu fața netedă și curată sub mânjeala neagră, trecu spre capul furnalului 1, care lucra automat, liniștit. Il privi lung, pe gânduri. Maftei îl cunoaștea pe băiat: era responsabilul brigăzii de tineret Maftei se apropie. Baiatul îl privi cu ingrijorare și se uită apoi împrejur:

— Tot nu mai ploaie, tovarășe Maftei...

— Ți-e grije... murmură Maftei cu glasul lui potolit care-i facea pe oameni să se deschidă și să vorbească.

— La toți ni-i grije, zise tânărul.

„Da, se gândi Maftei: e furnalul lor, al tineretului; nici n'a dat prima șarjă, nici nu li s'a dat în primire, și..."

Și ce? Era amenințat? Nu. Maftei se împotrivi gândului cu mânie. Vorbi:

— Incă n'a scăzut râul așa ca să nu mai aibă presiune apa...

Băiatul spuse:

— Da... dar are numai o atmosferă și jumătate, în loc de două jumătate...

Apoi se frământă, neliniștit, privind împrejur luminile întunericului, noaptea de vară, caldă, uscată, care-ți facea să ți se lipească limba de cerul gurii. Zise:

— Eu sânt din Moldova... nu cunosc pe aici... dar spun unii că ar fi râuri, sus, în munte...

Maftei întrebă cu vioiciune:

— Da? Unde? Cine spune?

— Sânt... jos la furnal. Neica Moisă, prim-topitorul...

Maftei dadu din cap, apoi se 'ntoarse și 'ncepu să coboare scările nesfârșite de fier. Pe una din platforme, se opri, deodată isbit de un val de lumină fierbinte. Țâșnituri de scântei pluteau câte o clipă, roiuri de fluturi sclipitori care se topeau apoi în aer. Deodată, jos pe jghiab, o limbă de foc începu să alunece încet, de un alb orbitor, aproape dureros, pe care pluteau chiaguri trandafirii de sgură. Maftei se gândi: „A dat prima șarjă" Zâmbi singur, mulțumit, în întuneric, apoi coborî mai departe.

Jos se ținu la o parte, în umbră; sudoarea îi curgea pe față; ploaia de scântei cădea încet împrejurul lui. Intre el și râul de fontă topită pe care dănțuia o creastă de flăcări se mișcau umbrele negre ale topitorilor, ascultând de glasul puternic al lui Moisă prim-topitorul. Maftei auzi alte glasuri prin preajmă; erau corespondenții locali, ai Scânteii, ai Radio Jurnalului, și încă vreo doi; cel al Radio-uiui râdea și glumea tare: erau fericiți toți; erau băieți crescuți aici, în uzină, scoși din producție de câteva luni doar, și legați de uzină ca de casa în care crescuseră.

Un om scund, cu umerii pătraţi, vorbi lângă Maftei:

— Peste două luni e gata furnalul 5...

Maftei se 'ntoarse: omul era secretarul comitetului de partid; voinic, aproape gras, vechi ilegalist, fost muncitor la Griviţa. Zâmbea multumit, cu faţa lucind de sudoare şi luminată roşu de râul de fontă. Maftei se 'ntoarse spre el şi 'ncepu să-i vorbească despre apa care scădea în rezervoare în turnul de apă, la stăvilare... Acele manometrelor treceau dela o atmosferă şi jumătate spre una şi un sfert...

Secretarul vorbi liniştit:

— Oamenii ce spun?

In loc de răspuns, Maftei îi arătă din bărbie cum se apropie de ei Moisă, prim-topitorul. Acesta dădu mâna cu ei. Secretarul îi zise:

— Să trăeşti tovarăşe! Vă felicităm pentru prima şarje!

— Mulţămesc, răspunse cellalt. Maftei spuse apăsat:

— Tovarăşe Moisă, ne trebue apă!

— Apăi tocmai de aia voiam să vă vorbesc, tovarăşi, vorbi gros topitorul. La noi, sus, pe Cerna, au stăvilare chiaburii, pentru mori... Ne fură apa, tovarăşe Maftei!

Vorbea cu Maftei, ca fiind un om pe care-l vedea toată ziua, şi faţă de care n'avea nici o sfială. Secretarul coborî sub placa de beton a podului. Il urmară. Aici era răcoare şi şipot şi şuşotit de ape; în întuneric, ape albe curgeau pe temelia furnalului. Cei trei bărbaţi priviră îndelung apa şi-i ascultară foşnetul de pădure bătută de vânturi toamna. Moisă vorbi gros:

— Am ţinut noi şedinţă, că ni-s mai mulţi tot dintr'un sat; s'apoi zicem noi că să le poruncim chiaburilor să ridice vranele dela stăvilare..

Secretarul îi puse mâna pe umăr:

— Bine, tovarăşe Moisă. Vorbim cu comitetul provizoriu al Sfatului, să vie dela ei un om. Şi unul din noi. Şi cu dumneata. Mâine dimineaţă în zori, luaţi maşina partidului, mergeţi sus şi daţi drumul la apă. Asta ne ajută până se termină apeductul cel mare...

Apa foşnea în şiraguri albe, şiroaie, şiroaie, ca argintul viu pe zidul prins în cercuri de fier. Secretarul şi Maftei mai stătură de vorbă câteva clipe cu Moisă, apoi urcară, într'un colţ mai liniştit al platformei. Secretarul privi câmpul de forme în care ardea potolindu-se fonta. Apoi se 'ntoarse către Maftei:

— Ţii minte cum erau oamenii ăştia în 46 şi 47? Şi acum...

Maftei dădu din cap, mut; apoi murmură:

— Să-i vezi pe oţelari... de când a venit fonta sovietică...

Şi i-o arătă. Departe, sub lumina lunii, străluceau cenuşii câmpuri întregi cu stive de lingouri de fontă curată. Secretarul clipi din ochii obosiţi, apoi spuse:

— Şi încă un furnal: şi cuptoarele electrice pentru oţel... şi mai cu seamă, oamenii ăştia. E bine. E un început bun. Aici se cheamă c'am pus lucrurile în mişcare...

Maftei îl privi. Fără să i se cunoască pe faţă, era mirat. Niciodată nu-l auzise că stă şi se gândeşte cu mulţumire la ce făcuse. Nu se gândea decât la ce era de facut; şi, din trecut, la greşeli. Dar îl auzi urmând:

— Sânt alte locuri, unde situaţia e la început, unde deabia trebue urnită... unde trebue de-abia crescuţi oamenii. Partidul trimite acolo oameni, cum ne-a trimis pe noi aici în 46—47...

Stătu o clipă şi întrebă :

— Ai vrea să te duci într'un loc de ăsta ?

— Unde ? zise Maftei.

— La Canal, răspunse cellalt. Comitetul Central ne-a cerut un activist. Noi te propunem pe tine. Eşti de acord ?

— Da, tovarăşe, zise Maftei.

Apoi se uită împrejur. Se uită la Moisă care astupa, detunând cu baroase şi unelte, gura furnalului. „Poate că nici n'o să-i mai văd, pe el şi pe ceilalţi..." se gândi Maftei. Intrebă :

— Când trebue să plec ?

— Mâine.

— Dar... cine se duce mâine dimineaţă cu Moisă la munte ?

Secretarul îl privi şi-i zâmbi :

— Te duci tu... Poţi pleca mâine seară...

De sus veniseră câţiva tineri în salopete, să vadă prima şarjă a furnaiului lor. Se uitau pe vizoarele cu geam de cobalt, înlăuntrul văpăiei. Apoi vorbeau, îngrijoraţi. Maftei se apropie de ei. Vorbeau despre apă.

— ...Secetă... zicea unul.

— A scăzut râul, răspundea altul. Maftei se amestecă între ei şi vorbi tare :

— Ştiţi dece nu e apă ? Nu de secetă ! Pe vremea capitaliştilor, uzina lucra numai cu câte un furnal sau două ! Azi lucrează cu patru, şi sânt două cuptoare de oţel noui. Dăm producţie de trei ori ca înainte. De aia se face canalul din jos de uzină, şi stăvilarul dela Cerna !

Iar acuma să nu vă fie teamă. Mâine dimineaţă o să fie apă !

Şi începu să le spună ce ştia dela Moisă prim-topitorul ; când voia un amănunt mai convingător, îl chema pe acesta într'ajutor, şi Moisă zicea :

— Apăi chiaburii, soarele lor de chiaburi, opresc apa la mori...

Intr'un colţ secretarul îl privea pe Maftei. „Da, am avut dreptate să-l propun... Am avut dreptate..."

Mai târziu, Maftei plecă spre casă. Locuia departe, în oraşul nou muncitoresc, care se zidea de vreun an de zile.

Era poate două noaptea. Luna albea zidurile depărtate ale cartierelor cu gradini, clădite pe coasta dealului. Sub o geană de pădure care în întuneric era neagră ca păcura.

Doar în casa tineretului, unde locuiau tinerii necăsătoriţi, mai ardeau două lumini. Peste tot era linişte, somn, şi pereţi de un alb albăstriu sub lună. Pietrişul scrâşnea sub paşii obosiţi ai lui Maftei.

Nevasta sa îl aştepta. Şedea pe un scaun de paie, pe terasa de doi paşi pe doi, cu faţa spre vale. Se ridică şi îi veni în întâmpinare. Maftei o îmbrăţişă. Ea îl privi uimită. Maftei se aşeză şi aprinse o ţigară. Privea oraşul, în vale şi dincolo de el, uzina. Cu glas scăzut, zise :

— Măi, Mărioară...

Şi-i povesti neliniştea şi grija lui de apa pentru furnale ; şi cum astă noapte întrevăzuse o deslegare, măcar pentru un timp scurt ; şi cum deodată îi venise vestea neaşteptată a plecării. Nevastă-sa tăcea. Murmură într'un târziu :

— Iar plecăm... Şi de-aicea...

— Da, zise Maftei ; — şi mie mi-i dragă acum uzina ; şi mai cu seamă oamenii...

Își dădu seama că s'a învațat să spună ca și secretarul : **mai cu seamă oamenii.** Uite, Moisă asta era ca un prieten vechiu, și băețandrul de sus dela încarcare, utemistul, tot așa ; prieteni vechi și dragi :

— ...parc'așî fi acilea de-o viață, și-s numai trei ani...

— Acolo cum o fi ? se întrebă mai mult pe sine însăși femeia. Maftei o cuprinse de umeri cu brațul și-i puse capul pe umărul lui. Se uitau amândoi în vale, unde o vâlvoare tainică, roșiatică, plutea în norii de fum sprijiniți ca o lespede luminoasă pe stâlpii negri, ai coșurilor dela furnale și oțelărie. De jur împrejur era noapte albastră și luminoasa de vară, iar acolo nu era nici noapte nici zi, ci lumina roșie a metalului clocotit.

Maftei zise :

— Au ajuns cu apa la o atmosferă și un sfert...

Apoi începu să răsufle ușor, rar. Nevastă-sa îl privi : era gata să adoarmă.

— Ești obosit... Hai să dormi...

Maftei privi uzina depărtată, întinsă ca un oraș sub acoperământul ei de fum roșiatic ; ochii i se închideau ; murmură :

— Să ma scoli la șase... trebue să mă duc... să dăm drumul la apă...

— Te trezesc, te trezesc, zise femeia. Că trebue să-ți pregătesc și lucrurile de calatorie... Mie cine știe când mi-o da drumul tovarășii dela sindicat..

Maftei nu răspunse. Adormise adânc, biruit de un somn ca de plumb. Nevastă-sa îl privi cum doarme, cu fața luminată de lună ; oftă și-i mângâie fruntea cu palma, apoi se pregăti și ea de somn.

Dimineața într'un jeep verzui, împreună cu Moisă și un om dela comitetul provizoriu, Maftei urcă șoseaua cotită între costișe răpoase, paduri și stânci. Pe lângă ei șipotea râul.

Moisă era palid de oboseala schimbului de noapte ; dar glasul îi era sigur și limpede :

— As'noapte o ramas la un loc, la o atmosferă s'un fârtai..

Și glasul îi deveni dușmanos când stătură, în sat, fața'n față cu chiaburii Moara după moară ridica vranele.

—Nu putem... Avem de măcinat... se jeleau oamenii cu chimirul lat batut în tinte de aramă

Moisă le spunea :

— Ce, măi ? O sa piară uzina pentru tine ? Cui îi macini ?

— Păi mai avem grâu lui ginere-meu...

— Noi dam la țara'ntreagă, nu la ginere-tău ! Deschide vrana !

Și apa verde,statută, năvălea vâjâind la vale

Râul începea de aici, dintre stânci și tufișuri și dintr'o vale mlăștinoasă. Mersera s'o cerceteze, cu președintele comitetului provizoriu, muncitor la uzină și el. Umblau până la genunchi într'un strat de ceață ș: fâșii de ceață se târau pe coastele văii, dinspre munți.

— Cred că pe-aici trebue săpat un șanț, să strângă apele din mlaștină, zise Maftei. In cât timp se poate face șanț de colo pân'aici ? Strângeți toți flacăii care nu muncesc în uzină, că ei de cosit încă nu s'au apucat. In două zile îl faci ?

— In trei zile, tovarașe, zise președintele comitetului provizoriu.

— In doua, zise Maftei. In două. Furnalele cer apă. In doua zile, tovarășe. Azi și mâine. E bine ?

— E bine, tovarăşe... zise preşedintele

Intorcându-se pe şoseaua ce urma cursul râului, Maftei se uita la apa ce clocotea grăbită şi tulbure. Când trecura prin faţa uneia din porţile uzinei, Maftei sări jos şi alerga la furnale cu Moisă.

— Câtă presiune are apa ?

— Doua atmosfere, răspunseră oamenii ; unii râdeau de bucurie. Maftei rasufla adânc şi spuse, cu glas schimbat :

— Atunci, pot să plec...

— Apăi şi eu mă duc, zise Moisă, că mi-s ostenit.

— Da... Noroc bun, tovarăşe Moisa, zise Maftei. — Du-te, că eşti ostenit ; ai facut treabă de temei...

— Apăi ce ? O să lasám furnalele ? întrebă Moisă ; apoi deodată zâmbi şi-i zise :

— Mergi sănătos ; noroc bun !

— Noroc bun... Noroc bun, zise Maftei şi suindu-se'n maşină zise :

— Ma duc acasă, tovarăşe ; şi p'ormă la gară.

A doua zi, era în Bucureşti, peste o saptămână, la Constanţa. In orăşelul acela din munţi, cu uzina lui şi cu râul fara apa, avea să se'ntoarcă poate vreodată târziu, sau poate, niciodată...

II

Mitică Rusu, macaragiul

Era un şantier de construcţii, la periferia Bucureştilor. De pe cele mai înalte schele, se vedeau câmpiile cu porumb, maidanele cu gunoaie şi epave, din preajma oraşului. Mai încoace, erau curţi, casuţe scunde, uliţe drepte, dar nepietruite. Apoi urmau strazile pavate cu pietre rotunde de râu. Aici se înşiruiau magherniţe de scânduri şi tablă ruginita, colibe de chirpici, casuţe cu geamlâc cu perdeluţe şi cu gradiniţă în faţă şi din care ieşcau pe ferestrele deschise, valsurile unui aparat de radio. Aici se termina o linie de tramvai. In apropiere se întindeau suprafeţe lungi de zidarie roşie şi de sticla, cu patraţele ca un caiet de aritmetică ; deasupra stateau înalte hornurile fumegânde ale filaturii şi ţesatoriei la care lucrau peste jumatate din locuitorii cartierului. O cale ferată trecea printre case şi intra în fabrica pe porţi mari de fier.

Iar alaturi de ea, era şantierul. Era un fel de pustiu de gropi, de pătrate, cuburi şi ziduri de beton cufundate în pamânt. In sus se înalţa paenjenişul schelariilor, dulapii pentru turnat betonul, stâlpi înalţi şi subţiri de beton din care ţâşneau şi mai subţiri, tije de fier, ca nişte plante ciudate ale acelui teren ravaşit, pe care se îngramădeau carămida, cherestea, betoniere, schele, caruţe şi mai ales, pretutindeni forfotind, oameni. Undeva într'o groapă largă lucrase un excavator **Skoda**. Acum era oprit, cu oasele uriaşe de oţel încrucişate, cu cupa dinţată proptită în pamânt.

Fără să ia seama la forfota şi svoana de glasuri şi la uruitul maşinilor dimprejurul lui, un om în salopetă murdara de ulei, făcea curăţenie în cabina escavatorului. Matura pe jos, puse maturica într'o cutie, se mai uită odată la motor, apoi închise nişte chei sub un capac de tabla. Eşi din cabină, puse piciorul pe şenila, închise cabina şi sari jos. Apoi urcă pieptiş prin pamântul galben, nisipos, care se surpa şi-l târa îndarat în jos. In

sfârşit, ajunse pe marginea groapei şi se uită împrejur, cu mâinile în şolduri.

Era un bărbat înalt, voinic, de vreo treizeci şi cinci de ani, plin la faţă, cu pete roşii de sănătate pe obraz. Acum era mâzgălit de praf şi de ulei ca un hornar, era murdar pe faţă până în jurul ochilor limpezi, mici, caprii. Uitându-se împrejur în forfota neîncetată a şantierului, păru că vede pe cineva şi plecă hotărît într'acolo. Se apropie de un om cu bască în cap şi cu ochelari. Acesta avea o faţă uscată, palidă. Zâmbi şi întrebă:

— Ei, Mitică?

— Gata, tovarăşe inginer! zise excavatoristul. Cam trei sute de metri cubi Mâine e gata de tot.

Inginerul făcu o socoteală repede în cap şi zise iar:

— Cu o săptamână înainte de termen.

Excavatoristul râdea mulţumit, cu dinţii galbeni de tutun.

Intr'un colţ al şantierului, începură să se îngrămădească oamenii. Cineva urcat sus pe o stivă de scânduri, vorbea. Din ce în ce mai mulţi, oamenii se mişcau într'acolo, adunându-se într'un buluc des împrejurul vorbitorului. Mitică macaragiul şi cu inginerul se apropiară şi ei. Il recunoscură pe cel ce vorbea: era şeful şantierului. Alături de el stăteau secretarul organizaţiei de partid şi delegatul sindical. Macaragiul şi inginerul prinseră câteva cuvinte şi se priviră. Inginerul şopti:

— Ei; a venit momentul.

Dar Mitică se şi îndreptase cu paşi mari spre oamenii adunaţi acolo. Ii ieşiră în întâmpinare doi alţi muncitori, oameni tot cam de vârsta lui, în salopete uzate. Unul era ceva mai tânăr ca Mitică; purta un şal portocaliu la gât, avea un obraz osos şi părul blond. Incă de departe zise tare:

— Gata, Mitică! Azi o facem!

Mitică îl întrebă cu oarecare îngrijorare:

— Eşti sigur că vă dă drumul şi vouă, Negoiţă?

Cellalt răspunse:

— Am fost cu nea Zaharia la el şi-am vorbit.

Zaharia, om, de aproape cincizeci de ani, cu faţa uscată şi trasă, şi braţele vânjoase, goale, tatuate unul cu o ancoră şi cellalt cu o inimă, vorbi.

— Am fost la el cu Negoiţă şi ne dă drumul.

„El", era şeful şantierului. Striga:

— ...în toată ţara, tovarăşi! Din iniţiativa partidului, toate întreprinderile şi-au pus problema: cum să-i ajutăm pe tovarăşii dela Canal. Unele trimit materiale, maşini, piese de schimb. Noi ce putem face? Uite, ne-am sfătuit cu tovarăşii dela partid şi dela sindicat. Am întrebat şi concucerea întreprinderii. Ce putem face? Tovarăşi, noi, putem da oameni. Facem economie şi noi de doi-trei tovarăşi, fruntaşi în muncă. Merg ei acolo şi antrenează massa tovarăşilor în muncă, în întreceri, aşa cum i-au antrenat aici. Noi nu sântem obligaţi să dăm oameni calificaţi pentru Canal. Voluntari! Cine vrea! Ca să-i ajutăm şi noi, să facă acolo un lucru măreţ... Ei! Cine merge voluntar?

Secretarul organizaţiei de partid făcu un pas înainte şi spuse tare:

— Tovarăşi, acolo va fi luptă dârză! E nevoie de muncitori conştienţi; comunişti sau fără de partid, dar proletari adevăraţi, care să fie sâmbure pentru colectivul de acolo, sâmbure, măi frate, mă 'nţelegi, de oţel. nu aşa, de cocă! O să fie greutăţi serioase. Nu trebue să dăm mulţi oameni Doi-trei, dar care s'or duce, să fie oameni, ştii, pe cinste!

In mijlocul tăcerii tuturor, se auzi un glas liniştit.

— De ce fel de meserii e nevoie acolo ?

Toţi se întoarseră spre cel care vorbise. Era Mitică excavatoristul. De sus de pe stiva de scânduri, şeful şantierului răspunse râzând :

— De excavatorişti !

In mulţime se răspândi un freamăt de râs. Excavatoristul râdea şi el Se uită la inginerul de lângă el. Acesta-i zâmbi şi dădea din cap în semn că da. Mitică Rusu strigă :

— Bine... atunci plec eu !

— Tovarăşul Rusu Dumitru, zise şeful şantierului.

Din mulţime, de lângă Mitică Rusu, un alt glas se ridică :

— Da' de fierari betonişti nu-i nevoie ?

—Ba e nevoie, ziseră zâmbind oamenii de la tribuna de scânduri.

— Atunci eu sânt amator, tovarăşe, zise iarăşi omul. Era Zaharia şi-i sclipeau mucalit ochii sub sprâncenele cărunte.

— Tovarăşul Rusu Dumitru, zise şeful şantierului.

Mitică Rusu îl bătu pe spate pe prietenul său Negoiţă şi-i şopti :

— Hai, mă ! Vorbeşte !

Celălalt şopti şi el, cu o mânie glumeaţă :

— Ho, mă ! Ce dai aşa, de-a surda ?

Apoi, cu glas tare, întrebă, prefăcându-se indignat :

— Da' ce, tovarăşe, dulgherii's de lepădat ?

Un freamăt de râs străbătu mulţimea oamenilor adunaţi. Şeful şantierului zise :

— Ba sânt chiar de mare preţ ! Va să zică tovarăşul Mizea Negoiţă. Altul ?

Şi pe când urmau să se ridice glasuri din mulţime, cei trei vorbeau între ei şi glumeau cu cei dimprejur care-i priveau cu prietenie. Apoi meetingul se termină, şi cei trei plecară să-l găsească pe şeful şantierului. Acesta stătea de vorbă cu secretarul de partid, dar se întrerupseră :

— Mergeţi, acolo, măi frate, să ne faceţi cinste ! zise secretarul, strângându-le mâna. Iar şeful şantierului adăugă :

— Tovarăşul Mitică pleacă oricât de curând. Tovarăşii Mizea şi Zaharia trebue să termine fundaţia motorului 4. Aşa că-i mai ţinem câteva zile...

Imprejur în după amiaza târzie de vară, betonierele uruiau, salahorii le încărcau cu lopeţi de pietriş şi ciment, cu găleţi de apă ; camioane cu nisip şi pietriş intrau pe şantier claxonând furios ca să li se facă loc, şi sus, pe binale, treceau cu găleţi în mâini bărbaţi şi femei, care, văzuţi de jos păreau mărunţi de tot, în cerul albastru.

Mitică Rusu, Negoiţă Mizea şi Iuliu Zaharia ieşiră în stradă împreună. Tramvaiul ocolea la terminus ca să se întoarcă din acel pustiu pietruit cu pietre rotunde de râu. Un tren de marfă traversa strada, intrând în uzina din al cărei zid ţâşneau aburi. Cei trei prieteni se depărtară, pe trotuarele de nisip cu margine de piatră. Ici colo mai erau bălţi mari. Cum trecea Zaharia cu umărul pe lângă un gard înalt, sur, privi printre scânduri şi zări un câmp cu porumb. Apoi se uită la cer şi zise preocupat :

— Numai de n'o mai ploua... prea mult a plouat...

— Da... zise Mizea şi suci gâtul în fularul portocaliu, să zărească şi el porumbul. — Da, a plouat prea mult...

— N'are timp să se coacă, zise iar Zaharia. — Are şi planta

rostul ei, de... vârstele ei. Dacă nu se coace la vremea ei, nu mai apucă, se trece

Ridică în aer arătătorul, bătătorit, tare, cu unghia îngroşată:

— E tânără... stă dreaptă... P'orma 'mbatrâneşte, se blegeşte...

Şi încovoe degetul. Zise:

— Ca şi omul...

Mitică macaragiul mai mare şi mai voinic, mergea când pe trotuar, când pe pietroaiele străzii.

Intrebă:

— Dumneata te-ai blegit, nea Iulică?

Cellalt îl privi necăjit pe sub sprâncenele ce începeau a-i încărunţi:

— Da' ce? Eu sânt bătrân?

Ceilalţi doi râdeau. El se uită când la Mitică şi când la Negoiţă, apoi nu mai răbdă şi-l cuprinse şi pe el râsul. Erau mulţumiţi, fericiţi.

Râzând, se depărtau toţi trei, umăr la umăr, în acea privelişte de case scunde, de prăvălii pe ale căror firme de tinichea se cojea vopseaua îngălbenită. Ospătăria **La Mitică Băiat Bun**, era pustie; pe fereastră scria **Servim Bere**; dar un consumator melancolic şedea la o masă pe trotuar, în faţa unui ţoiu de ţuică. Mitică Băiat Bun n'avea bere; nici **La Vaporul Naţiunii** nu se afla nimeni, semn de secetă în butoaie. Pe strada goală trecu un tramvai, apoi un şir de căruţe. Infipţi în trotuare, teii tineri răspândeau parfumul lor dulceag şi liniştitor, veghiaţi de coşurile înalte şi roşii, ale fabricilor. Peste cartier trecu ţipătul prelung al locomotivei unui tren de marfă.

Cei trei prieteni mai stătură de vorbă în poartă, despre cum avea să fie pe şantier, şi când îşi vor aduce acolo pe ai lor, şi cum va fi iarna... Apoi Mitică le strânse mâna, zicând:

— Deseară, veniţi la noi.

Apoi intră în curtea lungă, mărginită din trei părţi de căsuţe scunde, lipite una de alta, şi îngropate pe jumătate în pământ. Unele aveau şi pereţi de scânduri văruite, altele însă perdeluţe la ferestre. In mijlocul curţii era o caroserie de camion, ruginită, şi de-acurmezişul, pe frânghii, atârnau zeci de cămăşi de zi şi de noapte, de izmene şi chiloţi trandafirii, albaştri, verzi. Mitică înaintă aplecându-se şi ferindu-se de rufele ude. In fundul curţii, lângă locuinţa lor, o zări pe Aneta.

Aneta era mai tânără ca el, subţire, neagră, cu ochii strălucitori. Tocmai voia să intre în casă.

Văzându-i faţa şi privirea, Aneta înţelese şi se făcu palidă. Ii zâmbi şters, îl luă de mână şi-l trase în casă. El o urmă aplecându-se sub uşa prea scundă pentru trupul lui. Aneta se aşeză pe patul acoperit cu un covor în culori palide, şi-l făcu şi pe Mitică să se aşeze. Apoi îl întrebă:

— Spune... ai primit? Te duci?

— Da, zise Mitică.

— Te bucuri, murmură Aneta privindu-i obrazul luminat de bucurie.

— Da, Anişoară.. mă bucur...

— Şi eu mă bucur, zise ea oftând. Se uită pe fereastră prin perdeluţele albe, curate. Intrebă:

— Dece trebue să te duci... tocmai tu? Dece nu se duc ăi neînsuraţi?

— Trebue să facă începutul cineva, Anişoară. Trebue să 'nceapă cineva mişcarea...

Aneta îi puse mâna pe genunchi.

— Te duci la greu, Mitică...

— N'o să fie aşa de greu. Acum, la 'nceput, până se 'nfiripă lucrurile. Dar o să fim bine plătiţi, bine hrăniţi; nu ne trimite să murim, ce dracu'! Sânt oameni de-ai noştri, ca noi...

— Cine? întrebă Aneta.

— Partidul; da' cine?

— Partidul, murmură Aneta; dar eu ce mă fac? Rămân singură. Tu acolo, departe, o s'o duci greu, n'o să ai cine să-ţi poarte de grije; şi eu aicea, singură cuc, să mă perpelesc cu gândurile mele ca pe jeratic, nopţile. S'a dus somnul şi liniştea mea...

El o cuprinse cu braţul şi o strânse blând. Zise:

— Nu vorbi aşa, Anişoară... Ţi-am spus doar c'o să trăim acolo, ani de zile, până se termină Canalul. N'o să fie acolo muncă de robi. O să fie muncă de oameni. Ce, crezi că n'o să fie voie să ne-aducem familiile acolo? Se poate una ca asta? Sau ţi-o fi băgat careva prostii în cap... Iar ai vorbit cu proprietarul? Ai? Dece-l asculţi? El, ce crezi, ce interes are? Ce, el e numai pensionar? N'a avut parte în prăvăliile din colţ? Nu te poate vedea'n ochi, şi tu stai să-l asculţi...

— O să-i torn pe el odată o oală cu apă fiartă! Să-l opăresc, ca pe ploşniţe, că prea-mi otrăveşte sufletul cu războiul şi cu ce-o să se 'ntâmple după aia, şi...

Aneta începu să plângă. Vorbise cu ochi strălucitori de mânie. Mitică o mângâie uşor pe umăr cu palma lui mare:

— Hai, hai, nu plânge... Nu-ţi mai face tu inimă rea din ce zice ăla... Te uiţi în gura lui... Nu-l vezi că-i bătrân şi se trece vremea lor.. Măi, Anişoară, Anişoară... Aibi încredere în ce-ţi zic eu. Tu mă cunoşti; spune-mi când te-am minţit sau te-am învăţat prostii sau ceva rău...

Aneta tăcea. Plânsul i se potolise. Mitică zise:

— Vezi? Şi acuma, ce-ţi spun? La toamnă, până 'n iarnă, o să fim iar împreună... Vii şi tu acolo şi stai cu mine, când s'or face locuinţele... Ce crezi! Se face acolo o ţară întreagă cu oraşe cu tot!

Anişoara şopti:

— Nu mă mai ţii tu minte pân'atuncea... O să-ţi umble ochii după vreuna de prin Constanţa...

— Mai ţine-ţi gura, spuse Mitică supărat; dar ea urmă:

— Mi-i teamă, că te pierd...

— Ascultă tu, Aneto, zise Mitică cu glas gros; să faci bine să nu mai vorbeşti lucruri de astea, că odată mă strâmb la tine, şi-ţi vin minţile la loc!

Ea ridică ochii negri şi strălucitori şi-l privi atent, ca şi cum ar fi vrut să-i citească de pe faţă ceva. El însă se descălţă mânios, trântind cismele de cauciuc, de sărea de pe ele în nouraşi praful şi noroiul uscat.

Ea îl privi cu un aer de mulţumire, şi sări în picioare. Toată supărarea îi trecuse. Incepu să trebăluiască printre cratiţe. Murmură:

— Lasă, mai trage şi tu ce am tras eu... te duci şi mă laşi singură, şi nu-ţi pasă că mă laşi cu inima friptă...

El se ridică; era în picioarele goale. Făcu un pas şi ajunse până la maşina de gătit. O apucă pe Aneta de umeri şi o luă în braţe, strângând-o şi ridicând-o dela pământ:

— Măi muiere, zise Mitică, dacă n'ar fi lucruri mari de făcut pe lumea asta, aşi sta după fusta ta... dar asta nu merge, aşa că altfel facem, înţelegi? Unde m'oi duce eu, te iau şi pe tine. Cu fustă cu tot!

Ea se ferea să-i întâlnească privirea. Îi trecuse necazul şi mâhnirea. Dar, şireată, nu voia să i se uite în ochi, ci se făcea că cercetează atent, şervetul din perete, pe care brodase cu fir roşu un tânăr şi o tânără foarte pociţi, deasupra cărora sta scris: **„Fiţi bine veniţi, iubiţi musafiri"**. Apoi Mitică o sărută pe obraji, şi ea întoarse capul, ferindu-se.

A doua zi dimineaţă însă, la gară, i se anină de gât cu braţele, şi-l sărută şi ea. Nu plângea. Îi zise doar:

— Să mă aduci acolo curând! Auzi? Curând!

A treia noapte Mitică Rusu era pe şantier. Ziua, sosise, săpase, şi acuma stătea întins pe pământ, îmbrăcat şi încălţat. Împrejuru-i erau mirosuri de câmp înfierbântat în soare; toată ziua dospise seva în ierburi, şi acum îmbălsăma aerul. Dar băteau adieri fierbinţi, chinuitoare, şi Mitică Rusu simţea cum îi curge sudoarea din sprâncene pe obraji, şi cum îi înmoaie praful uscat, cretos, de pe faţă. Zăcea întins şi încerca să adoarmă Undeva printre trupurile fără număr ale celor ce dormeau, cineva era treaz şi doinea stins dintr'un fluer ciobănesc. Mitică Rusu se gândea la nevastă-sa şi-l pătrunse o undă de dragoste, şi de părere de rău; căci o ştia tot supărată. „Când m'a simţit că's hotărît, nu s'a mai împotrivit; dar numai ea ştie ce e'n sufletul ei... Dac'ar fi gata oraşul ăsta şi Canalul, aşi aduce-o aici, să-i zic: vezi că eu am avut dreptate? Dar nu e gata. Nu e nimica gata. Abia am început. Azi am început"...

Simţi cum îi trece o sudoare. Se ridică în cot, înăbuşit de nelinişte. Se uită împrejur. Sute de oameni dormeau „Parcă n'ar şti că azi au început Canalul" se gândi Mitică Rusu. Îi fugise somnul cu totul. Voia să vorbească neapărat cu cineva, să se sfătuiască şi el cu un om. Când eşti singur e mai greu. Dar cu cine? Cu cine să stea la sfat?

Se ridică şi începu să umble cu băgare de seamă printre trupurile întinse pe jos. Îl lovi pe unul, care mormăi prin somn. Rătăci aşa pe câmpul negru şi în întuneric, printre grupuri de oameni adormiţi. Deodată o voce potolită întrebă:

— Care eşti, mă tovarăşe?

— Om bun...

Mitică Rusu se aplecă să se uite la cine-i vorbise şi-l recunoscu pe Maftei, aşezat pe scara unui camion. Vorbise până atunci cu cineva, care zise:

— Noapte bună, tovarăşe Maftei, şi se depărtă, umbră topită în întuneric.

— Tovarăşe Maftei, murmură Mitică Rusu.

Celălalt îl apucă de mână şi-l trase lângă el:

—Ce e? Nu poţi dormi? Şezi aici.

— Nu pot dormi, tovarăşe... E greu... Mă gândesc şi eu la ce avem înaintea noastră şi nu zic că mă speriu; o s'o facem noi şi p'asta, c'am mai făcut şi altele; dar nu pot să dorm... Pe şantierul ăsta sântem ca oile, tovarăşe, nu ştim cum să începem, ce să facem...

— Nu-ţi pierde firea, murmură Maftei. Ia zi ce trebue să facem mai întâi?

— Să ne organizăm, zise Mitică Rusu. Intâi trebue să punem pe

picioare organizaţia de partid, că de-acolo pornesc toate; dacă-i bună, binele; dacă-i proastă, îşi fac banditii mendrele. Şi-aicea cam avem; parca-i simţi ,aşa pe câte unul... Da, tovarăşe Maftei ,dacă noi, muncitorii conştienţi, pu sântem organizaţi..

Şi urmă să-şi verse focul. Vorbea monoton, statornic, despre neliniştea lui şi mai ales despre trebuinţa lui de-a se simţi umăr la umăr cu alţii, muncitori şi luptători ca şi el: „ăştia de-aici, tovarăşe, uite, săpătorul ăla cu nevastă-sa, şi ăi doi dulgheri, şi cutare şi cutare, că am început să-i cunosc..." şi urmă să vorbească despre ei, cum i se păreau, de nădejde sau molaţeci. Vorbi mult, şi deodată căzu pe gânduri şi amuţi. Intr'un târziu, Maftei, după o tăcere, murmură zâmbind mulţumit, în întuneric:

— Mâine după amiază îi adunăm pe tovarăşi, şi înjghebăm organizaţia de partid a şantierului... Pe dumneata o să te propun pentru munca de secretar..

Mitică Rusu nu răspunse numai decât. Spuse mai târziu, simplu:

— Bine, tovarăşe...

Dar glasul îi era schimbat: răguşise puţin. Stătu, aşteptând parcă să mai spuie Maftei ceva. Acesta începu să vorbească şi stătură la sfat, multă, multă vreme. Intr'un târziu se despărţiră.

— Şi după aia, mai stăm noi de vorbă... Du-te şi te odihneşte...

Pe când se depărta, Mitică Rusu îşi simţea pleoapele grele căzându-i pe ochi ,dar mintea îi era înfierbântată şi trează, clocotitoare de planuri, de socoteli nedesluşite. Şi în clipa când îl fură somnul, îşi închipuia Canalul şi oraşul nou şi se gândea ce trebue făcut ca să se simtă legaţi oamenii de lucrare, ce trebue să le spui şi ce trebue să faci, ca ei să înţeleagă şi sa prindă nu numai înţelegere, dar şi dragoste de lucrarea cea mare. Nu găsise raspuns mulţumitor la nici una din aceste întrebări, în clipa când îl fură somnul.

III

Achim pescarul

Achim era un om scund, ciolănos, cu pielea arsă, uscată şi încreţită de soarele cumplit pe care-l oglindeşte Dunărea, vara. Sub pălăria de paie, ochii-i licăreau într'o faţă înegrită. Eşea cu lotca alunecând pe luciul nemişcat al apei, se strecura printre grinduri, ostroave şi papuri. Acolo cufunda şirurile de cârlige cu boţ de mămăligă, nadă pentru peştii ce plutesc dedesubt în adânc în ape reci mâloase şi verzi. Avea copii. Băeţaşul uscăţiv şi ars de soare vâslea seara pe lângă ţărmuri, iar Achim, în picioare în lotcă, ţinând marginea năpastei între dinţi, veghea locurile cu bulboane rotunde. Acolo o svârlea să se rotească prin aer trasă de plumbii de pe margine, înfoiată ca rochiţa unei baletiste. Apoi smucind uşor de frânghie, trăgea plasa afară, strânsă pungă; şi se vedeau lucind auriu-verzui, prin reţeaua şiroind de apă, solzii crapului, sau spatele vânăt şi pântecul livid al somnului, sau, late şi de argint, plăticile cu carnea sălcie. Mai departe aluneca lotca, în vreme ce soarele cobora roşu asupra Deltei şi papurile înalte foşneau negre în vâltoarea de sânge a asfinţitului; şi nu mai era nici mişcare, nici sunet: clipocitul arare al vâslelor: clipoci.. clipoci.. şi bâzâitul subţire al ţânţarilor care ţeseau ca o pânză mişcătoare

în faţa ochilor. Aşa se întorcea Achim în amurg spre satul cu case scunde acoperite cu stuf, cu fumuri înalte în cerul palid al serii.

Spre sfârşitul războiului, au început să se tulbure liniştile. Noaptea uruiau muzical prin beznă stoluri de avioane. Le vedeai în cârduri triunghiulare, negre, sburând sus de tot în asfinţit. Din când în când, se cutremurau adânc apele, aerul, pământurile: o mină explodase pe braţul cel mare al Dunării; vapoare pe jumătate înnecate rugineau apoi pe nisipuri albe.

La sfârşitul lui August 1944, într'o după amiază în care tremura aerul înfierbântat deasupra apelor adormite şi calde, Achim vâslea, pe jumătate gol, fără gânduri, privind absent fundul smolit al lotcii. Plescăia în lotcă nişte apă murdară. Pe scândurile fierbinţi se depusese o pojghiţă de solzi mărunţi, astfel că lemnul smolit sclipea ca bătut în argint, şi mirosind tare a peşte şi a apă putredă.

Achim era îngrijorat. Nu înţelegea. Veniseră în bacuri trase de bărci cu motor, ostaşi cu tunuri scunde, cu burlanele de tablă kaki ale brandurilor, cu maşinării sure, lucitoare: mitraliere; şi făcuseră gropi în nisip, în baltă. Ce avea să se întâmple ?

Deodată Achim, tresări. Sgomotul începuse pe neaşteptate, atât de stins încât abia acum îşi dădea seama de el. Acum începuse să crească, şi în curând tot văzduhul fu plin de acel duduit adânc pe care-l auzeai cu urechile dar îl simţeai în tot trupul. Erau motoare puternice, multe, de vapoare ce urcau Dunărea: nemţii! Se retrăgeau nemţii dinspre gurile Dunării şi dinspre mare. In curând apărură după cotiturile cu ostroave verzi, cu răchite şi sălcii. Erau vase cenuşii, unele scunde turtite pe apă, altele înalte ,apoi remorchere negre care târau convoaie de şlepuri. Era cald. Aerul tremura peste oglinda apelor, peste reflectarea sălciilor, a ţărmurilor, a cerului alburiu cu norii subţiri. Şi pretutindeni vibra duduitul adânc şi atotputernic al motoarelor.

Achim simţi un gol înlăuntrul său. Dece-o luau pe braţul acesta mort? Pe braţul cel mare erau apărători, arme? Dar aici era satul, erau tunurile scunde în gropi de nisip... Incepu să vâslească tare, gâfâind sub arşiţă. Işi dădu în curând seama că nu va ajunge în dreptul satului înainte de sosirea vaselor. Il ajungeau din urmă, cu boturile spumegând. Erau cenuşii, motoarele vuiau şi duduiau şi cutiile de tablă de oţel, din care ţâşneau ţevile tunurilor, se roteau încet spre dreapta şi spre stânga, ameninţătoare.

Primul vas slobozi un fir subţire de fum străveziu, albastru, un şir pripit de împuşcături asurzitoare; Achim simţi şueratul gloanţelor prin prejurul său, auzi un ciocănit repezit în scândura lotcii, şi sări în apă. Innotă multă vreme scufundat. Apa se sgudui. Când Achim eşi să tragă aer în piept, lotca pierise. Pluteau bucăţi de lemn. Primul vas trecuse înainte, şi al doilea şi al treilea. Pe punţile de comandă, nemţii se uitau împrejur cu binoclurile.

Achim înnotă pe sub apă. Sufla aerul în apă, băşicile de aer îi alunecau de-alungul trupului în ciorchini de argint, plămânii şi-i simţea apăsaţi ,tâmplele grele, inima i se sbătea înnăbuşindu-l de fiecare dată când simţea că nu mai poate, că trebue să deschidă gura şi să tragă în piept apa mâloasă, gălbuie.

Se târî printre stufărişurile ţărmului, prin noroaie. Şi apoi porni în goană spre sat, gâfâind, strecurându-se prin desişurile verzi de răchită

cu lemnul lucios şi roşu. Pe când alerga, trăgea cu ochiul printre frunzişuri subţiri, la şlepurile înalte şi negre. Pe ele era o viermuială albă: sute şi poate mii de trupuri goale, din care unele se mişcau încet. Apăsa un murmur greu asupra îngrămădelii de oameni nemişcaţi sau cu mişcări adormite, bolnave; câteodată murmurul creştea pe neaşteptate, isbucnea în ţipete prelungi de groază: unul sau doi oameni cădeau în apă din înaltul şlepului de tablă neagră, şi piereau. Apoi iarăşi continua foirea aceea înceată, bolnavă, a nenumăratelor trupuri goale pentru care nu era loc destul pe tabla fierbinte. Erau răniţii şi bolnavii trupelor germane bătute în Moldova. Achim simţi că-l părăsesc puterile. Departe înainte, bubui uscat, scurt, o lovitură de tun. Apoi alta. Apoi începu rostogolirea neîntreruptă a canonadei şi un nor roşiatic de praf se ridică în văzduh, acolo departe, unde era satul.

Se putea deslusi cum se întețește canonada când venea în dreptul satului un alt vas. Apoi tunurile încetară, şi pârâiră prelung rafale de mitraliere. Achim se 'ntrebă o clipă, nepăsător, dacă mitralierele trăgeau în şlepuri cu răniţi şi bolnavi, apoi nu se mai gândi la treaba asta şi înaintă, clătinându-se pe picioare, spre sat. Deasupra satului se ridicau acuma stâlpi de fum negru. Prin împrejurimi trosneau cu flăcări uşoare hectare întregi de stuf aprins de explozii. Pe drum, un tun răsturnat şi strâmbat zăcea într'o groapă, înconjurat de patru ostaşi morţi. Achim trecu mai departe. Căsuţele de lut erau găurite, ciuruite, sparte. Acoperişurile ardeau. Oamenii din sat zăceau întinşi în pulberea uliţei. Alţii îşi scoteau în grabă lucrurile din casele care ardeau .

Nevasta lui Achim şi copiii erau morţi. Casa de lut ,spulberată Achim făcu groapă în curte, îi îngropă, se sui în lotcă şi plecă de acolo, o vreme pescui singur, fierbându-şi peştii în ceaun, singur în câte-un luminiş din stuf. Târziu toamna, îl răzbi singurătatea. Simţi nevoia să se amestece printre oameni. Vându lotca la Tulcea, şi se făcmi muncitor la o fermă. Umblă din loc în loc, dela o fermă la alta. Mai târziu, dacă-l întrebai pe unde-a lucrat, dădea din umeri şi răspundea:

— Pe la capitalişti...

Apoi cunoscu oameni muncitori ca şi el; erau comunişti şi vorbeau într'un fel cum el nu mai auzise. Se apropie de ei, se împrieteniră, îi asculta în serile lungi ale toamnei şi iernii 44-45. Apoi, într'o zi, ceru să fie primit şi el în partid. Simţea că a eşit din singurătate. Acum era mai aproape de oameni, cu inima lui întristată. Nu-i ţineau ei loc de nevastă şi copii; cu ei era altceva: prietenie şi tovărăşie între bărbaţi. Şi totuşi, încet-încet, începu a i se vindeca mâhnirea. Dar încă nu pe de-a'ntregul Şi nici legătura lui cu partidul nu era destul de strânsă, din pricina vieţii rătăcitoare pe care-o ducea.

Tot pe la ferme umbla, la cosit, la treerat, la săpat, la tăiat lemne In 49, primăvara, fermele trecură în mâna poporului. Vara, Achim munci la o fermă de Stat din Ceamurchioi. Era acolo o femeie, muncitoare agricolă ca şi el, pe care-o chema Eydochia. Era scundă, cu trupul puternic, cu ochi cenuşii, blânzi; era lipoveancă şi avea glasul moale cu mlădieri ruseşti Avea un copil mărunt. Achim lucra alaturi de ea; mâncau la masa mare a fermei de Stat, cu administratorul în capul mesei. Odată, seara, Achim zise:

— Văd că eşti singură cuc...

— Da, sânt, zise Evdochia. — Bărbatul mi-a murit...

— De boală ?

— De boală.... zise Evdochia, şi adăugă :

— De muncă multă... N'avea putere...

In altă seară, Achim se aşeză pe vine lângă ea, fumând o ţigară din hârtie de ziar. Ea-şi făcuse culcuş la o claie de fân, şi-şi învelise copilul în ţoale. Achim zise :

— Nu ţi-i greu, singură cu el ?

— Ba mi-i greu... da' ce să fac ? zise Evdochia. Achim mormăi :

— Mie mi-i prea uşor...

Şi începu să povestească viaţa lui, şi cum i-o sfărâmase războiul.

— Acuma-s singur... n'am pe nimeni... Muncesc... câştig... mănânc... beau...

— Greu ai suferit dumneata . zise Evdochia, şi tăcură. Achim se ridică :

— Apăi... noapte bună...

— Noapte buna, zise Evdochia blând.

După treeriş, câţiva muncitori se duseră să ajute la treeriş, la treizeci de kilometri deacolo, la gospodaria agricolă de Stat din Alibunar. Evdochia era şi ea dintre ei. Când o auzi că pleacă, Achim zise :

— Vin şi eu, că... aici tot nu prea mai e de lucru...

Seara, Achim venea să fumeze o ţigară de tutun tare, înnecăcios, şi vorbeau încet. Evdochia statea rezemată în cot, şi vorbeau cu faţa la cerul verde-albastriu, cu zarea ca purpura. Mirosea a praf cald şi se iroseau în aer miresmele vântului şi ale paielor de grâu ; departe lătrau câinii. Prinprejur murmurau liniştit oamenii care se pregăteau să se culce. Achim îşi strivea ţigara sub calcâiul gol, îngroşat de umblet desculţ, spunea noapte bună şi pleca. Odată, când se ridică, Evdochia îi zise :

— Dumneatale unde dormi ?

— Mai încolo, zise Achim, făcând un semn nedesluşit prin întunerec.

— Dacă vrei, să dormi aici, că mi-i urît singură, zise Evdochia fară sa-l privească. Achim îşi ţinu o clipa rasuflarea. Se aplecă, îşi strivi ţigara şi zise :

— Bine...

Şi se duse să-şi aducă ţoalele. Işi făcu un culcuş cam departe, în fânul cu mireasmă puternică. Apoi, mai târziu, se apropie de Evdochia. Ea nu dormea. Il privi drept în faţă, pe întunerec. Se cuprinseră, în tăcerea nopţii, sub mătahala neagră şi moale a clăii de fân care foşnea mereu de umbletul gângăniilor şi frământarea fânului care se usucă.

In vara aceea se vorbea pretutindeni despre Canal. Seara la masă, spuneau oamenii care fuseseră de faţă, cum inginerii măsurau şi însemnau locurile pe unde avea să treacă Canalul, locurile unde aveau să se facă oraşele. Unii din oameni spuneau că au de gând să se ducă să muncească acolo. Intr'o zi, Achim îi zise Evdochiei :

— Unde te gândeai tu să stai la iarnă ?

— Nu ştiu... zise Evdochia. — Nu m'am gândit...

— Eu am dus-o greu iernile, zise Achim.

Apoi zise iar :

— Am putea merge să vedem ce-i acolo... La Poarta Albă .. sau la Năvodari...

— Bine, Achime, zise ea. Achim se uită la ea.

— La ce te gândeşti ?

Ea zise, îngrijorată :

— Adevărat... adevărat : o să fie greu la iarnă...

Achim nu răspunse. Dar începu din ziua acea să întrebe despre Canal. Odată îl rugă chiar pe contabil să-i citească din ziarul partidului un articol despre Canal. Altădată se ridică în şedinţa organizaţiei de partid şi întrebă dece nu se spune oamenilor mai multe despre Canal ca să ştie şi ei unde se duc. Secretarul zise la sfârşit că are dreptate tovarşul Achim, şi că va vorbi chiar el despre problemele Canalului în şedinţa viitoare, că trebue să citească întâi, să se documenteze ; dar că de altfel apar mereu în **Scânteia** articole despre Canal ; nu le-a citit tovarăşul Achim ? Aha, nu ştie să citească — dar dece n'a învăţat să citească tovarăşul ? Ce fel de comunist este ? Un comunist trebue să poată citi ziarul să înveţe şi teorie. Ce crede tovarăşul Achim ?

Achim zise cu oarecare supărare :

— Până'n primăvară, am să învăţ să scriu şi să citesc ! Şi eu cu nevastă-mea, chiar mâine plecăm la Canal !

Şi astfel porniră a doua zi la drum.

El ducea copilul în braţe, iar Evdochia purta legatura cu lucruri pe cap.

Umblară până la Basarabi, pe şosele când asfaltate, vinete, când prăfuite şi albe, între ţarini pleşuve. Nicăeri nu se zărea vreun copac. Tractoarele care arau miriştile întinse până'n zări, ridicau nori uriaşi de praf.

La Basarabi treceau neîncetat pe şosea camioane grele încărcate cu oameni şi materiale. Achim făcu semn unuia în care era un şofer gol până la brâu, şi camionul opri. Achim îşi urcă femeia şi copilul şi porniră. Înăbuşiţi de praf, trecură pe lângă un şir de tractoare care trăgeau betoniere pe şosea, şi pe lângă o macara uriaşe ce mergea încet, urnind din şenile. Deodată camionul coti la dreapta pe un fel de drum topit în stepa pustie, şi trecu printre culmi scunde, peste podişuri cu iarba arsă de soare şi cenuşie de praf. Evdochia zise speriată :

— Nu merge la Poarta Albă !

Copilul începu să plângă văzând-o atât de îngrijorată. Achim bătu cu pumnii în acoperişul de tablă al cabinei şoferului, de geaba. Pe drumul proaspăt croit peste ierburi, mergeau drumeţi ca şi Achim, cenuşii de praf, şi în aceeaşi direcţie. Camionul se urcă pe încă o culme, şi deodată, de sus, Achim şi Evdochia văzură o zare largă, şi în valea puţin adâncă forfota de oameni, echipele de săpători în gropile cafenii proaspăt săpate, schelele albe de barăci în jurul cărora mişunau dulgherii, stivele de cherestea, camioanele oprite, camioane umblând prin şantier, două camioane goale care urcau coasta îndărăt spre Poarta Albă, căruţele cu pepeni în jurul cărora se 'ngrămădeau oamenii, sacalele trase de măgari, fumul care se ridica de sub cazanele cu mâncare între nişte lăzi mari, goale.

Achim îi zise copilului :

— Nu mai plânge, mă ! Ia te uită !

Şi-l ridică deasupra cabinei şoferului, să vadă. Copilul încetă din plâns.

Se dădură jos din camion şi trecură pe lângă trei oameni în haine bune, dintre care unul avea cizme roşii, solide, şi râdea arătându-şi gingiile, iar altul, înalt şi subţire, cu o faţă aspră, îşi ştergea faţa de sudoare

cu o batistă. Mai departe, găsiră un om care împărțea cazmale. Lăsară copilul să păzească lucrurile și începură să sape. Răbdară de foame, îi udă furtuna. Pe copil îl adăpostiră pe genunchii șoferului cu pieptul gol. Când ploua mai tare, auziră glasul lui Maftei care vorbea cu patimă, într'un grup bulucit lângă un camion. Veniră și ei să-l asculte.

Mai târziu, spre seară, săpau la o groapă mare pentru o pivniță Lângă ei săpau răzbit încă vreo zece oameni. Groapa încă nu era adâncă decât până la genunchi. Evdochia zise deodată, oprindu-se:

— Achime..

— Ei? zise Achim săpând mai departe.

— Ai auzit ce-a zis tovarășul ăla?

Achim nu răspunse numai decât. Săpa, svârlea repede pământul afară din groapa și 'nfigea iar cazmaua. Zise:

— Ce?

— Că o să le dea case la muncitorii fruntași?

Achim înfipse cazmaua în pământ, svârli pământul, o 'nfipse iar, asvârli pământul, o 'nfipse iar... Sufla greu. Zise:

— Da...

Și săpă mai departe. Evdochia puse și ea buza casmalei în pământ, o călcă afundând-o în pământ, și asvârli felia de glie peste marginea groapei.

IV

Chirsan din Danilofca

Este un sat mare căruia-i zice Danilofca. Se întinde între sălcii. Are case lungi, de lut, acoperite cu stuf sur. Acoperișurile acestea de stuf încă-runțit răsar pretutindeni dintre capetele rotunde, sbârlite și verzi, ale sălciilor. Imprejur sunt drumuri cu pulbere albă suflată de vânt. Când suflă vântul, pulberea albă sboară peste ape; căci satul se află împresurat de bălți, de ghioluri, de păpurișuri pe grinduri, de brațe înguste ale Dunării, și cetățuri moarte.

In mijlocul satului se ridică la oarecare depărtare una de alta, două turle spoite alb. Amândouă au câte o cupolă rotundă, pântecoasă și ascuțită sus, ca o ceapă. Cupola e din tablă de aramă, atât de coclită de vreme, încât e de un verde ce pare alburiu în amiezile zăpușitoare de vară. Una din biserici e slujită de popă. Iar în cealaltă slujesc chiar credincioșii, cărora de aceea le zice **bezpopovți**, căci n'au trebuință de popă. Credincioșii slujesc, credincioșii predică; iar unii dintre ei proorocesc despre sfârșitul lumii și domnia lui Antihrist. Cel mai ascultat dintre ei, un om cu glas puternic, e unul Semion, căruia i se spune uneori cu cinstire, batiușca Semion.

Dar undeva în înghesuiala de case de lut și de curți îngrădite cu împletitură de nuiele și perdele din snopi de stuf, între sălciile găunoase și ulițe întortochiate în care dorm câinii la umbră făcuți covrig în praful gros, acolo e casa lui Chirsan Seliminov. Chirsan ședea într'ânsa, într'o odăiță curată, spoită proaspăt de fetele lui. Avea și o ferestruică pătrată, prin care se vedea verdeață de sălcii și un gard. Aici înăuntru era răcoare. Zidurile erau spoite albăstriu, astfel că erau parcă și mai reci. Se auzea bâzâind o muscă pe un geam

Şi masa era curată, cu scândurile spălate, frecate cu peria. Chirsan Seliminov şedea la masa asta cu coatele pe scândurile netede, pe care rămăseseră nişte fărămituri de pâine. Pusese coatele pe masă şi fruntea în palme şi stătea aşa. Nu se mişcase de un ceas. Nu scotea nici un cuvânt Fetele lui umblau prin casă. Una punea lemne în cuptorul plin de jeratic, şi care împrăştia împrejur dogoare. Chirsan le auzea pe fete umblând prin casă, dar nu lua aminte la ele. Ştia că băeţii sunt la pescuit pe mare, că au nevastă şi casă şi nu se gândeau la ei. Statea aşa, şi nu se gândea la nimic.

Spre seară, se ridică. Era un bărbat înalt, subţire în mijloc şi lat în spate. Avea o barbă scurtă, căruntă şi ochi albaştri. Până de curând, umbla drept, acuma se încovoiase. Trecu prin casă. Fetele scoteau pâinea din cuptor. Erau încălzite în obraji, cu picături de sudoare pe feţe: una bălaie şi totdeauna îmbujorată, alta cu părul castaniu şi pielea mai întunecată şi mai palidă. Chirsan nici nu se uită la ele şi ieşi în uliţă. Mergea încet, şi se uita drept înainte. Pe la colţuri, erau grupuri de câte zece-cinsprezece flăcăi care stăteau de vorbă. N'aveau nici o treabă. Nici pământ nu era deajuns, nici unelte de pescuit nu erau deajuns, pentru câţi flăcăi creşteau în Danilofca.

Chirsan mergea înainte, cu picioarele goale prin pulberea groasă a uliţei. Se potolise arşiţa zilei de sfârşit de Iulie. Cerul se făcea liliachiu.

Pe aproape de una din biserici era casa predicatorului, batiuşca Semion. Batiuşca Semion era în poarta, cu barba mare, roşie, revărsată peste rubaşcă. Ţinea în mână o carte şi o tălmăcea celor dimprejurul lui. Aceştia erau oameni din sat, pescari şi plugari bărboşi şi cu ochi albaştri. Chirsan se apropie şi ascultă ce spune predicatorul batiuşca Semion. Acesta spunea:

— Şi acum să vă citesc cum erau lăcustele acelea. Iacă! Uite ce scrie aici!

Şi bătea cu degetul în fila cărţii. Citi:

— **„Aveau nişte platoşe ca nişte platoşe de fier; şi vuetul pe care-l făceau aripile lor, era ca vuetul unor care trase de mulţi cai, ce se aruncă în luptă. Peste ele aveau ca împărat pe îngerul Adâncului, care pe evreeşte se chiamă Abadon iar pe greceşte Apolion...”**

Batiuşca Semion se uită împrejur dela un om la altul, cercetător, apoi murmură:

— Asta e Truman! Iar lăcustele, înţelegeţi voi ce înseamnă. Avioanele. Le-am mai văzut noi în 44... Ia uite ce scrie aici: **„A treia parte din oameni au fost ucişi de aceste trei urgii: de focul, de fumul şi de pucioasa care ieşeau din gurile lor!”**

La fiecare cuvânt, bătea în fila cărţii cu degetul arătător, gras, gros, alb, păros, şi apoi îl întindea către cei de faţă. Chirsan privea degetul acela cu mâhnire, şi fără să asculte cuvintele predicatorului. Deodată se trezi din amorţeală şi ascultă atent. Batiuşca Semion zicea:

— ...Noi sântem vinovaţi! O să vie urgia, şi ne va prinde păcătoşi! Oamenii nu se pocăiesc, fraţilor. Biserica e pustie. Ruşine, ruşine să ne fie, că slujitorii lui Antihrist, ce cu făţărnicie îşi spun pravoslavnici, măcar că şi la ei ăi mulţi au părăsit biserica, dar măcar câţiva tot se mai duc. Ai noştri pravoslavnici, s'au lăsat de tot. Şi nu se gândesc că vine urgia!

Se întrerupse şi se dădu la o parte. Poarta scârţâia; de câteva clipe se auzea în curte tropot de cai. Poarta se deschise şi doi din feciorii lui

Semion, călări, ieşiră mânând şi ceilalţi cai: erau cai înalţi, graşi, cu părul lucios, cu gâturi puternice. Patru perechi, opt cai, avea batiuşca Semion. Ii privi cu mulţumire cum trec. Işi mângâia barba mormăind ceva neînţeles. Era mare iubitor de cai frumoşi. Ascultătorii dimprejurul lui, desculţi şi sdrenţăroşi se uitară după cai, şi apoi se 'ntoarseră către el, care zicea:

— Sus, în ceruri, stă încuiată urgia sub şapte lacăte, şi şapte peceţi. Dar va veni! Va arde a treia parte a pământului, şi toate apele vor fi amare. Dece? Pentru că oamenii nu se pocăiesc. Oamenii păcătuiesc şi mai departe. Şi-au pierdut credinţa.

Se plecă înainte şi şopti:

— Ii ascultă pe comunişti... îşi pierd credinţa...

Şi apoi, uitându-se la Chirsan, zise:

— Sânt păcătoşi... îi stăpânesc poftele... n'au ruşine.. şi măcar că Dumnezeu îi pedepseşte pe loc, ei tot nu înţeleg...

Oamenii se uitară pe furiş la Chirsan, stânjeniţi. Acesta se făcuse galben. Zise:

— De mine vorbeşti, Semion?

Batiuşca Semion clipi repede de câteva ori şi zise:

— Nu, Chirsane. N'am vorbit de tine.

— Ba da, zise Chirsan, stăpânindu-şi cutremurarea de mânie. — Ba da, de mine vorbeşti. Le spui la oameni să nu păcătuiască; dar tu ai patruzeci de pogoane şi patru perechi de cai. Ai adunat atâta avere fără nici un păcat?

Chirsan îi întoarse spatele. Cu pumnii strânşi, fierbând de mânie plecă repede ca să nu isbească. Dar curând pasul i se încetini şi mânia i se topi iarăşi în amărăciune. Se'ntorcea spre casă. Se 'ntâlni cu Stepok Adricenko, care era secretarul organizaţiei de partid din sat.

— Bună seara, tăicuţule Chirsan, zise Stepok. Chirsan trecu fără să-i răspundă. Stepok se luă după el şi 'ncepu să umble pe lângă el, privindu-l cercetător. Il întrebă:

— Ce s'a întâmplat?

Chirsan se opri şi-i povesti, galben de supărare. Când termină de povestit, rămase cu ochii'n pământ. Plecă mai departe. Stepok se ţinea după el. Chirsan vorbea greu, silnic:

— Sigur că am greşit... am vrut să mai fac copii, când iacă, sânt cu un picior în groapă... Trebuia să mă gândesc că Olga-i bătrână şi ea. Acuma ea e moartă. Nebunul de mine, mă băteam cu pumnul în piept şi râdeam... Ii ziceam: ce bătrâni? Sântem tineri!

Şi adăugă, explicând şi desvinovăţindu-se:

— Eu nu-mi simţeam oasele astea bătrâne. Imi simţeam puterea, şi mă băteam cu pumnul în piept. Iară ea zâmbea, uite aşa, slab. Zicea: Sântem tineri, dacă vrei tu.

Stătu o clipă, uitându-se la ceva pe pământ. Se uita la chipul nevesti-sii, în amintire. Zise:

— Am vrut. Acuma-i moartă... Dar blestematul ăla dece-mi spune că-s vinovat? Ce, are el drept să-i spuie altuia: mă, tu eşti vinovat?

Strângea iar din pumni. Stepok întrebă:

— Eşti singur în casă?

— Sânt cu fetele... Dar şi ele-s mari şi-or să se mărite... Mi s'a stricat gospodăria, măi Stepok, şi mi-i urât de casă... i-aşi da foc, zise

întunecat Chirsan şi adăugă : — Nici de lucru nu este...

Stepok întrebă iar :

— Dece nu te duci la Canal ? Ai văzut ce vorbesc oamenii ? Mulţi se duc, dela noi... Acolo-i mare nevoie de oameni...

Chirsan îl privi şi zise :

— Ce să fac eu acolo ? Eu sânt zidar...

— Păi o să se facă oraşe întregi, noui, zise Stepok. Chirsan zise morocănos :

— O să se facă...

— Da, moş Chirsane O să se facă.

Trecea pe lângă ei, şi se depărta o căruţă. Un om voinic cu barbă roşcată mâna caii, şi în căruţă erau două femei îmbrobodite, şi un bărbat uscăţiv. Stepok zise :

— Uite, al dracului chiabur. Fedos ăsta, prietenul lui Semion, pleacă. Are să câştige cu cărăuşia de pământ, şi mai mulţi bani decât are ; şi prostul ăla de nepotu-său merge şi el, ca săpător... să-l jupoaie Fedos până la sfârşitul vieţii ! Se duc după bani. Şi tu, care ne eşti prieten, şi om muncitor ca noi, stai aici şi-ţi fărâmi inima... Du-te moş Chirsane, că acolo e nevoie de dumneata, şi de meserie şi de puterea dumitale... E nevoie de oameni adevăraţi !

Chirsan ascultă cum îi vorbeşte Stepok. Vasăzică el, Chirsan, e un om de care mai au nevoie fraţii lui, oamenii ceilalţi ; un om folositor, şi care e chemat şi aşteptat, un om care poate ajuta la o lucrare mare, de care se vorbeşte în toată ţara... Nu e un păcătos care să se târască pe pământ, zdrobit ca viermele de păcat şi ruşine...

Acestea se petreceau cu câteva zile înainte de a sosi Chirsan pe şantier. Duminică veni în sat un camion mare, verde, în care era Artemie, feciorul lui Tihon. Artemie era de mult muncitor în port, la Constanţa. Stătu în mijlocul satului, în uliţă şi vorbi cu flăcăii care până atunci rezemau gardurile în neştire. Seara cântară şi băură, iar Luni dimineaţă plecară înghemuiţi în camion şi cântând în cor, unii cu glasuri adânci, alţii cu glasuri înalte.

In vremea asta, Chirsan le spusese fetelor că vrea să plece la Canal. să muncească acolo. Bine, zise Uliana ; bine, zisese şi Axenia. Axenia era cea cu părul castaniu şi ochii suri. Ochii aceştia luciseră o clipă într'un chip neobişnuit. Chirsan le întrebase pe fete dacă vor să vie cu el . da, răspunseră ele mirate că le întreabă, în loc să le poruncească, aşa cum făcea înainte. Şi plecară. A doua zi de drum, poposiră într'un sat, Viroaga. In mijlocul satului erau trei camioane ce plecau fiecare într'altă parte. Chirsan se trezi cu Axenia că-i spune :

— Tată, eu plec la Cernavodă... Mergem' să tăiem răchită pentru dig.. mergem cu şlepurile pe lângă ostroave.

— Nu, zise potolit Chirsan. — Tu vii cu mine.

— Dece ? întrebase Axenia.

Chirsan începu să simtă cum fierbe mânia în el.

— Fiindcă eşti copil, şi n'ai minte, şi trebue să te păzesc eu, zise el stăpânindu-se.

— Doar nu mai trebue să mă ţii de mână. Dacă n'am minte nici la nouăsprezece ani, n'o să am niciodată, zise Axenia zâmbindu-i cu ochii ei cenuşii ; şi adăugă :

— Așa că n'ar fi mare păcat să mă pierzi... și pe mine.

Tăcura amândoi o clipă. Uliana-i asculta, speriată, cu mâna la gură; se uita împrejur și se gândea că bătrânul o s'o omoare pe Axenia cu pumnii, aici, cu atâta lume pe uliță. Dar deodată auzi glasul tatălui lor, moale, șoptind:

— Bine.. du-te...

Și astfel Axenia o sărută pe soră-sa, se sui în camionul ce pleca la Cernavodă și pieri într'un nor de praf. Iar Chirsan și cu fiică-sa Uliana ajunseră pe șantierul cel nou, și începură să sape, alături de mulți alții. Răbdară de foame în prima zi. Îi udă și ploaia. Uliana era mâhnită că a răbuînit ură între Axenia și bătrân.

— „Apoi că tare a mai iubit-o pe mama", se gândea Uliana, săpând pe câmp, „și nu-l iartă"...

Sus, cerul era tot mai întunecat, în acea primă după amiază a șantierului. Deodată Chirsan se uită la norii vineți și negri ce se adunau în văzduh, și zise cu îngrijorare:

— Uliana... cum i-a fi lui soră-ta acuma pe Dunăre? Acolo-i furtună..

Dar în clipa aceea furtuna se depărtase de Dunăre, căci vântul furios care vâjaia în înălțimi o gonea peste stepă, spre mare.

La Dunăre nu mai rămăsese decât vântul care risipea spumă peste apele galbene și mâloase. Un remorcher mic, urca fluviul. Era negru, cu un coș înalt, lăsat pe spate și care vărsa valuri de fum gros, de cărbune. La proră era agățată o ancoră mare și pe tabla de fier scria cu litere mari, albe, **Caliopi.** Vântul gonea fumul peste ape și remorcherul înainta trăgând în urmă mătăhala sură a unui șlep mult mai lung și mai înalt decât el; șlepul se numea **Betty 4**, și era încărcat cu lăzi, cu materiale și cu oameni Printre ei era și o fată care privea cum trec și rămân în urmă țărmurile șese, scunde, de nisip și lut, sub cerul înalt al lui Iulie. Era Axenia, fata lui Chirsan, legată la cap cu o cârpă albastră; fusta îl flutura, lipindu-i-se de picioarcle goale și desculțe; și-i străluceau Axeniei ochii cenușii

V

Tatăl și fiii

O explozie puternică sgudui aerul, și numai decât după ea se auzi un uruit înăbușit de stâncărie surpată. Fumul negru, amestecat cu un nor alb de praf de piatră, se ridică încet deasupra fagilor. Intr'acolo era cariera de piatră, între dealuri înalte, împădurite, ce-și arătau pe alocuri miezul de stâncă în râpe roase de vreme. Intr'acolo se înfunda calea ferată, pe sub coroanele înalte ale fagilor. Aici erau șiruri de barăci, clădirile de piatră ale administrației, un grup de case de piatră ce se construiau. Zidari stropiți cu var, oameni în salopetă cu găleți de var treceau încoace și încolo.

Iordan stătea cu băeții lui în fața treptelor administrației. Era tulburat, nemulțumit, își scărpina mustața neagră. Bănică, fiu-său cel mare, semăna cu el, dar avea fața mai puțin aspră; avea cârlionți negri, sprâncene groase, arcuite, peste ochii negri, strălucitori. Era îmbrăcat în hainele cele bune, cumpărate la magazinul de Stat din Caransebeș, cenușii, cu umerii drepți, umflați cu vată. Iordan îl întrebă:

— Măi băete, te mai întreb odată, și p'ormă nu-ți mai zic nimic. Vrei să pleci?

— Vreau, zise Bănică.

— Dece vrei, mă ? întrebă Iordan.

— M'ai mai întrebat...

— Şi ce mi-ai spus ? Prostii. Nu ţi-e bine aci ? Ce drac a intrat în tine ? Una-două, hai, o'ntinzi la drum. Dece vrei să pleci ?

— Păi... dece să nu plec ?

— Nu'ntoarce tu vorba. Mereu întorci vorba ! Dece vrei să pleci ?

— Păi... să mai umblu şi eu prin lume, zise băiatul cu un aer plictisit. N'ai văzut că e nevoie de oameni... de muncitori calificaţi...

— Ce se umflă dumnealui că e calificat ? zise Iordan necăjit. — Bă ! Un salahor ca mine face cât zece şmecheri de ăi calificaţi !

Stătu şi se gândi puţin. Uitase unde rămăsese cearta. Apoi îşi aduse aminte :

— Ce, tocmai de tine e nevoie ?

Bănică se întunecă uşor :

— Dac'ar zice aşa toţi, nu s'ar mai face Canalul...

Şi începu să urce scările. Tată-său îl ţinea de mânecă şi vorbi tulburat şi mişcat :

— Măi copile, tu dacă pleci, pe mine nu mă mai vezi !

Tânărul îl privi atent, apoi zise cu o umbră de zâmbet :

— Ba viu eu şi te caut... Nu te poţi ascunde.

Şi sui scările, sprinten. Sus, se opri, se'ntoarse la tată-său şi-i zise :

— Parcă-i mare lucru ? Ce ? Vino şi dumneatale !

— Eu ? strigă Iordan. Ce, sânt capiu ? Dece să viu ? Am mai văzut eu de astea. Nu-mi trebue mie viaţă de rob ! Du-te tu, dacă-ţi convine ! Eu nu-s nebun...

Băiatul dădu din umeri şi intră pe uşa deasupra căreia scria : Sindicatul. Iordan rămase mut şi încremenit. Cellalt băiat, Tudoriţă, mai voinic decât Bănică şi îmbrăcat într'o salopetă murdară, zise :

— Hai şi noi, tătuţă...

Şi văzând că tată-său nu răspunde, adăugă :

— Dă patruzeci la sută peste salar.

Iordan îl privi atent. Apoi zise hotărît :

— Il bag în patruzecile mă-sii de salar !

Şi se uită încordat la uşe. După cinci minute mormăi.

— Ce i-o fi vrăjind preşedintele. Precista lui de copil...

Tudoriţă zise insistent :

— Hai, tătuţă... Zău, mă... E rost de câştigat bani.

Zicea bani apăsat, şi de aproape, mai-mai să-i vorbească în ureche lui tată-său, în chip de taină mare. Dar Iordan nu-l asculta, ci zise :

— Mă, să ştii că mi-l întoarce pe preşedinte.

— Cum să-l întoarcă ? întrebă Tudoriţă.

— Cum ? Deşteptule ! Cum... mormăi Iordan nemulţumit. Apoi isbucni :

— I-am spus : tovarăşe, Bănică al meu o ia din loc — zice : cum aşa ? Unde ? — La Canal ; şi te rog frumos să mă serveşti, că şi eu te-oiu servi... nu-l lăsa ! Zice, cum să-l las, ce, avem prea mulţi mineri, să-l lăs ? Nu poate părăsi întreprinderea !

— Ei, şi ? întrebă Tudoriţă

— Ei, şi uite-l cum stă ! Să ştii că-l întoarce pe dos !

Şi privea ţintă uşa, palid de nelinişte. Înăuntru, Bănică stătea cu palmele pe biroul preşedintelui, şi-i vorbea liniştit, dar insistent:

— Zău, tovarăşe preşedinte... Zi şi dumneata. La Canal să nu se ducă nimeni? Intreprinderea noastră nu ajută Canalul cu nimic. Mergem şi noi, doi-trei muncitori...

— Nu poţi să pleci, măi frate. De tine e nevoie aici, zise preşedintele.

— Ce, nu se găsesc oameni în locul meu?

— Nu se găsesc, tovarăşe! zise preşedintele. Şi nu mă mai bate la cap. Înţelegi şi dumneata odată! Nu pleci! Şi nu sta aşa peste masa asta, parc'ai vrea să mă mănânci...

Bănică tăcu o clipă apoi începu iarăşi neobosit:

— Nu vă supăraţi tovarăşe preşedinte.. că tot eu am dreptate! Uite..

Preşedintele ridică sprâncenele. Bănică zise:

— ...au venit băeţii ăia cinci dela Salva... Ce, eu îs mai breaz ca ei? Tot ca ei am făcut şcoala, pe şantier, la Bumbeşti-Livezeni. Sânt mineri calificaţi. Cinci sânt, tovarăşe, şi eu plec, unul. Aţi văzut ce zice partidul, că-i o lucrare mare, că tot poporul trebue s'o ajute... şi noi, nimic. Socotiţi şi dumneavoastră: dacă nu-i trimiteţi acolo p'ăi de le arde călcâele să se ducă, pe cine-o să trimiteţi? Ăi de se duc acuma că au ei dorinţa asta, n'o să se dea niciodată îndărăt dela greu, că o să le fie ruşine. Ce-o să zică: tocmai eu, care m'am luptat să viu acilea, şi-am făcut gură că dece nu-mi daţi drumul, acuma să mă las, că-i greu? E ruşine.. Aşa o să zicem noi... Şi partidul mereu ce ne spune? Şi eri a fost în şedinţa de U.T.M. tovarăşul Cheresteş şi a prelucrat cu noi că trebue să ajutăm Canalul, că e nevoie de mineri calificaţi pentru lucrările de piatră, şi noi acuma...

— Stai! Ho! zise preşedintele ridicând o mână — Opreşte-te, neică O să vorbesc cu tovarăşii, să vedem... Ce râzi aşa la mine?

—Mă bucur şi eu, tovarăşe... zise Bănică râzând. Cellalt răspunse sever:

— Nu te bucura, că nu s'a hotărît nimica! Şi lasă-mă, acum, că am treabă. Noroc!

Dar după ce plecă tânărul, se gândi o clipă, apoi începu să râdă încet, clătinând din cap şi murmurând:

— Măi, măi, măi...

Afară, Iordan se ţinea după fiu-său, tăcând. Cum îl văzuse eşind pe uşe, înţelesese tot. Se opriră lângă linia ferată. Prin faţa lor trecea încet un tren cu patruzeci de vagoane platforme, încărcate fiecare cu câte două blocuri de piatră de câte cinci tone. Iordan se uită cum îi trec prin faţa ochilor inscripţiile albe: C.F.R.... **Greutatea maximă... 10775...** şi unele vagoane roşii pe care se întrezărea sub vopseaua mai nouă cuvinte străine. **Deutsche Reichsbahn... Cassel... Hannover... Nederland...**

Zise încet:

— Tare nu mi-a plăcut mie călătoriile astea... Când am plecat de-acas', muream măcar de foame... murise mă-ta... murise Ilie... nu ştiam dacă nu ni se topeşte viaţa în noi pe drum... Mă uitam la voi, şi mă gândeam, nu cumva îmi muriţi acolea, pe acoperişul vagonului, peste noapte? Da' acilea ce? Ne e rău?

— Nu-i după rău şi după bine, tătuţă, zise Bănică. — Mai e şi după unde-i nevoia de oameni.

— O să ne deie patruzeci la sută peste salar, zise Tudoriță, mulțumit, ca și cum ar fi și avut în buzunări cei patruzeci la sută.

Prin fața lor, trecu locomotiva din mijlocul trenului de platforme, și mecanicul îi privi cu o curiozitate leneșă, apoi iarăși urmară blocuri albe, grele, și țăcănitul roților pe încheeturile șinelor. Iordan întrebă, necăjit și pus pe ceartă :

— Și cum e la Canalul ăsta al vostru ? Ce mare pricopseală e acolo ? Ai ?

Dar era totuși învins ; avea să plece și el. Il lăsă pe Bănică să-l ceară și pe Tudoriță, și se uită pe fereastra trenului, pe când străbătea câmpia Dunării spre Răsărit. Drumul acesta îl făcuse în anul secetei, în anul foametei, și își aducea aminte ca și cum ar fi fost încă vie în el spaima de atunci, când călătorea pe acoperișul fierbinte al vagonului, printre oameni slăbiți, cu glasuri bolnave, iar de jur împrejur era câmpia arsă, cu puțuri secate, și nu se mai vedeau vite, căci erau taiate din lipsă de nutreț.

Acum nu mai era aceeași câmpie ; grânele stăteau înalte și coapte, se vedeau batoze treerând pe arii, și care încărcate cu movile galbene de paie.

Iar în vagon, oamenii mâncau din pite albe, mari, rotunde. Era mai ales unul într'un colț, cu cuțitul într'o mână, slănina în cealaltă și pânea lângă el, pe bancă, și mânca încet, neobosit, de ceasuri. Altul, tot în straie de țară de prin Banat, ședea lângă Iordan și se uita pe furiș la cel ce mânca, într'un fel atât de ciudat, încât Iordan crezu că-i e foame ; și deodată cutremurat de amintirea foametei, scoase și el traista din cui și-l pofti cu cârnat și pâine, dar acesta mulțumi cuviincios și zise că nu-i e foame, că a mâncat

La București, se urcară în trenul de Constanța după amiază. Era o zi blândă din șirul de veri potolite care au urmat seceta cea mare. Liniile străluceau în soare întreținându-se spre Triaj. Acolo, în strălucirea metalelor întretăiate pe pietriș de cărbune, manevra o locomotivă. Un tren lung de călători intră cu țâșnituri de aburi la peronul din stânga, unde așteptau grupuri de oameni, în umbra de sub streșinele de ciment. Undeva, un glas uriaș bubuia în megafoane, vestind plecarea trenului 1501, spre Brașov, Cluj, Oradea Mare. In umbra odihnitoare de sub acoperișurile de sticlă, atârnau pancarte nesfârșit de multe, fășii de pânză roșie, ghirlande de frunziș înconjurând portretele uriașe ale lui Stalin și ale conducătorilor partidului. Pe pancarte ,litere roșii spuneau : **Trăiască Uniunea Sovietică, bastion al păcii și libertății popoarelor ! Inainte pentru realizarea și depășirea planului de Stat ! Să trăiască și să înflorească R.P.R. scumpa noastră patrie!** Pe peronul cel mare, oameni în cămăși, cu neveste și copii, beau bere la mesele scoase din restaurantul prea plin. Tineri cu părul uns și ondulat, și cu brațe slăbănoage ce ieșeau din mânecile scurte ale unor jachete de in bleumarin, își aprindeau nouile țigări parfumate, **Victoria.** Grupuri de brigadieri în salopete noui, cu picioarele goale în sandale, și cu bonete pe ceafă, așteptau cu mâinile în buzunar, îngrămădiți la intrarea peronului 8. Râdeau și vorbeau tare, cu glasuri din care unele rămăseseră copilărești. Milițienii cu pistoale mitraliere pe umăr, se plimbau agale pe pavajul răsunător de pietre galbene.

In trenul de Constanța năvăli o lume pestriță, muncitori cu neveste și copii, cu boccele, cufere de nuiele și saci de pânză, țărani cu cioarecii strâmți de postav cafeniu negricios, oameni în haine orășenești bune sau tocite, câte unii cu ochelari de soare și întovărășiți de vreo femeie cu părul vopsit blond roșcat, strălucitor.

Dar cei mulți erau oameni vânjoși, cu obrajii slabi, frământați de tinerețe aspră cu muncă grea. Doar cei tineri de tot aveau chipuri mai luminate, mai netede: ei crescuseră acum, în anii din urmă și n'apucase nevoia să le sape brazde în obraji. In salopete sau cămașe și pantaloni, unii cu haina aruncată pe umeri, și mai toți cu lăzi păstrate dela militărie, pe care era scris numele și regimentul, se înghesuiau la vagoanele de clasa treia. Fiecare pleca singur, cu un fel de așteptare în el, cu un fel de nerabdare, care-l făcea mai nervos, mai grăbit, mai vesel ca deobicei.

Erau și mulți cu picioarele goale, îngroșate de mers, desculți, în straie țărănești. Aceștia vorbeau în graiuri de prin Ardeal, bolovănoase și încete, de oameni care se mișcă anevoie, dar cu putere. Unii, în cisme, și, când erau mai maturi, împodobiți cu mustăți, se strigau prin mulțime, cu nume ungurești:

— He, Gyuri! Pișta! Öcsi!

Erau unguri, și se îmbărbătau să găsească locuri în vagonul care se umpluse într'o clipită. Unul sau doi rămaseseră în urmă și acum alergau pe peron, ținându-se de cingătoare. Dela fereastră, mustăcioșii și tinerii rași, curați, roșii la față de însuflețire, le strigau:

— Hamarabb, ember, hamarabb! Mai iute, omule!

Iar Gyuri, sau Pișta, sau Sandor, se înghesuiau pe scară, strigând:

— Menyünk, menyünk! — nu cumva să se piardă de tovarășii lor. Mai erau și alții care vorbeau ungurește mai tărăgănat, și ședeau pătrat, proptiți cu coatele pe genunchi. Țineau cuțitul într'o mână și slănina în cealaltă, de cum se urcaseră în vagon. Aceștia erau secui, oameni care tac mult.

Dar nu încăpuseră toți cei de pe peron. Unii rămaseseră jos, uitându-se la vagonul din fața lor, ca și cum s'ar fi pregătit să stea acolo o mie de ani și să ție minte fiecare pată de cărbune de pe tabla roșie. Alții se resemnaseră, glumeau și râdeau, hotărîți să aștepte trenul viitor. Unul se depărtă alergând cu coatele strânse la trup, ca un sportiv, după cine știe ce treabă, pe jumătatea cealaltă, mai goală, a personalului. Din mulțime, un glumeț strigă gros și înfricoșător, ca o santinelă în noapte:

— Stăăi!

— Am stătut, zise alergătorul fără să ridice glasul și mai ales fără să se oprească din fugă. Se topi în gloată. Dintr'altă parte cineva răcnea de cinci minute, la intervale de o jumătate de minut:

— Floricăă! Bă Florică, băă!

După zece minute, la aceste strigăte pline de mâhnire răspunse din bulucul de oameni care se frământau în fața vagonului, o voce nepăsătoare, plictisită:

— Ce, bă?

— Unde ești, bă Florică, băă? strigă iarăși glasul cellalt, întristat și cu o umbră de jignire. Dar Florică socotea desigur că se ostenise îndeajuns, astfel că nu mai răspunse. Cellalt porni să-l caute, înghiontindu-se cu cei dimprejur, și strigând plângător:

— Ce nu spui unde eşti, bă Florică, băă ? A ? Ce nu spui ?

Iar în faţa unei scări pe care atârna un ciorchine de oameni, toţi vorbind tare, glumind şi râzând, se opriră doi flăcăi spătoşi cu pieptare de piele şi cu vorba rară şi neterminată, oameni din Bihor. Se uitară la vagonul plin, apoi unul la altul, şi tăcură. Atunci unul făcu un pas spre mijlocul vagonului şi întinse degetul spre tăbliţa pe care scria : **Bucureşti-Nord-Cernavodă-Constanţa.** Strigă cu glas adânc :

— Mă !

Cellalt strigă ca de departe :

— Hău !

Apoi se apropie şi citiră amândoi încet, rar, ce scrie acolo. Se uitară iar unul la altul. Unul întrebă cu îndoială, cu neplăcere, cu temere, ca despre un lucru pe care nu-l laci decât de silă :

— Mere-om mă ?

Cellalt se gândi o clipă, apoi răspunse cu oarecare nepăsare, ca un om mai îndrăsneţ, şi căruia nu-i e frică de fitece :

— Apăi . merem ; şi-apăi... vedem noi ce-om fa'. .

Intâiul se uită la el ; se vedea cum îndoiala se topeşte de pe chipul lui mare. Deodată amândoi îşi traseră nădragii sub chimir, îşi scuipară în palme şi ziseră împreună :

— Haida !

Şi se încleştară pe ultima treaptă, înghesuind în sus cu umerii şi cu piepturile pe toţi cei agăţaţi acolo. Sus, pe platformă, izbucniră glasuri mâniate şi o femeie ţipa, înăbuşită în înghesuială. Dar cei doi bihoreni îşi găsiseră loc. Trenul se puse în mişcare, încet, apoi din ce în ce mai repede, alunecând de sub umbra peronului, în lumina blândă a acelei molcome după amiezi de vară.

Bănică şedea lângă fereastră. La stânga era Tudoriţă, iar în faţă era Iordan, care-şi aprindea o ţigară. Ei se uitau împrejur liniştiţi, fără să ia aminte la mare lucru. Doar Iordan râdea câteodată, mai mult din măsele, mai ales când îi căzu unui om o raniţă de sus din port-bagaj, drept în creştet. Apoi se uită de sus în jos, peste umăr, la copilul femeii de lângă ei. Copilul clipi. Iordan şedea cu mâinile pe genunchi. Râdea negru. Copilul se strâmbă, nehotărît, apoi începu să plângă. Iordan se întunecă la faţă şi se uită pe fereastră, nemulţumit. Se gândea : „Ce să le fac, dacă-i speriu ? Dacă a vrut a bătrână să mă facă cu faţa asta, aşa, grozavă ?"... Chiar în sinea sa, vroia să se asigure că nu-i pasă ; dar era mâhnit, şi-i păsa. Bănică se uita pe fereastră. Oprite pe linii de garare la Bucureşti-Mărfuri şi la Triaj, erau şiruri lungi de vagoane ce purtau munţi de lăzi din şipci, cu zarzavaturi, butoaie de tablă, lăzi fără capac din care se arătau, vopsite verde, treerătoare de mână. Urmau apoi, pe platformele de încărcare, stive nesfârşite de cherestea, ziduri groase clădite din saci cu ciment. Bănică auzi pe cineva strigând :

— Io-te barăcile prefabricate, bă fraţilor ! Io-te cimentul ! Vine după noi !

Tresări şi întâlni privirea deodată trează a lui frate-său şi a lui Iordan. Se uitară toţi trei cu încordare la stivele de cherestea : se vedea bine că sunt piese de mai multe tipuri. Dar pieriră, îndărătul unui şir nesfârşit de vagoane-cisterne, cu ţiţei şi motorină prelinse pe capacele dela gurile de încărcare. Apoi urmară alte trenuri oprite, cu şiruri de vagoane

platformă pe care stăteau, strălucind de vopsea proaspătă cenuşie, batoze înalte, gata eşite din fabrică şi pe care scria numele fabricii: „**Vasile Roaită**"; pe alte vagoane erau încărcate tractoare cu motorul acoperit cu pânză de cort şi secerătoare-legătoare, dinţate şi verzi.

Insfârşit, barăci, magherniţe, tramvaiul 18 la capăt de linie, gropi de gunoi, lacuri, ape albastre, sub cei câţiva norişori albi în cerul limpede al după amiezii; şi apoi câmpuri nesfârşite, clătinate de vântul uşor: marginea Bucureştilor, primele întinderi de grâne coapte.

Apoi trenul trecu printr'o pădurice de salcâmi cu frunzişul subţire şi tremurător. Aici, la marginea oraşului, între lumini şi umbre, la adăpostul frunzişurilor mărunte în care se juca soarele, stăteau pe o linie cuprinsă de ierburi câteva vagoane pe care erau montate tunuri antiaeriene cu ţevile svelte şi lungi, cu un fel de pâlnie la gură. Soldaţii în uniforme de pânză râdeau şi făceau semn cu mâna către călători. Doi ofiţeri care se plimbau cu mâinile la spate se opriră să privească trenul, şi făcură semne şi ei.

Înăuntrul vagonului, Bănică auzi deodată un glas bucureştean:

— Stai aşea! Care vapoare? Cum să treacă ele de mare?

Alt glas insistent:

— Iţi spui eu, Jeane. O să treacă!

— Ce mă iei pe mine cu iordane din astea, măi Gică? Mie degeaba-mi spui. Descarcă în port, şi aduce marfa până la Cernavodă în şlepuri. Ai citit **Scânteia**? Acolo scrie:

Gică se împotrivi râzând:

— Saschi! Nu scrie nimic de şlepuri. Te-ai prins singur, Jeane...

Toată lumea întinsese capetele şi asculta cu încordare. Secuii se opriseră din mestecat slănină.

— Măi, Gică, îţi dai tu seama ce adânc trebue să fie pentru ale de mare! Păi nu rentează, să sapi atâta!

Un glas observă liniştit:

— Nici nu s'a apucat Jean de săpat, şi i s'a şi făcut lene... Ci-că s'o luam mai aşea, mai încet...

Din grupul vorbitorilor isbucniră râsete. Ceilalţi călători se priveau unii pe alţii, râzând şi ei, dar fără sgomot. Băeţii care vorbiseră erau brigadieri, în salopete cenuşii, noui, cu capetele sbârlite, afară de Jean, palid-măsliniu la faţă, şi cu părul negru, ondulat şi lucios de briliantină. Acum râdea şi el, mai mult de necaz:

— Ce, parcă nu tot eu îl săp? O să vedeţi voi, nasoilor...

Bănică se 'ntoarse la frate-său. Râdea. Se uită la Iordan. Râdea şi el, cu sprâncenele groase, stufoase, încruntate; era negru şi cumplit, dar râdea:

— I-auzi, ai naibii! I-auzi, ia!

Imprejur, glasuri înşufleţite se încrucişau:

— O să aibe şaptezeci de kilometri, frate...

— ...io mi-s dulgher...

— ...Nici nu văzusem tractor în viaţa mea...

— Ba la noi avea boerul...

— Noi stăm numa' până'n toamnă...

— Noi sântem o brigadă întreagă, tovarăşe...

— ...ei, muncitor vechi, care cunoaşte meseria...

Bănică şuera subţire printre dinţi, şi se uita cum scade soarele către

zare. Se înşirau pe calea ferată gări unde trenul stătea îndelung, privit de muieri cu coşuri şi de vitele care rumegau în jug, în faţa căruţelor adunate la gară. Era linişte, o pace caldă, şi plină, o după amiază de vară îmbelşugată care se cocea la ultimele raze ale soarelui.

Bănică întoarse capul dela fereastră. In câteva clipe se încinsese sfat mare. Iordan strivise sub călcâi mucul de ţigară şi o 'ntrebase pe femeia de alături unde merge. Ea îşi legăna copilul; răspunsese că la bărbatul ei, maistru mecanic la un atelier de pe unul din şantierele Canalului. Iordan zise:

— Acolo mergem şi noi. Poţi să zici că toţi. Toţi câţi suntem aici în vagonul ăsta. Acolo mergem.

Tudoriţă vorbi şi el din colţul lui, cu glas potolit:

— Câţi oameni sânt în trenul ăsta, toţi, tot acolo merg.

— Da, zise Iordan; iacă-tă-i, ungurii ăştia sau ce neam or mai fi, toţi, acolo mergem. E treabă multă de facut, să tot munceşti şi să nu mai termini ani de zile. Termini una, începi alta. Fie că eşti maistru, fie că eşti salahor prost, muncitor necalificat. Uite, eu aşa sânt. Nu-s tehnician, nu-s cunoscător la maşini — sau oiu fi, dar nu mă ţin că sânt, — şi tot mă duc. Că şi cu sapa, şi tot poţi să-ţi câştigi o pâine, şi să fii om pe lumea asta. Azi, aşa e...

Se uită zâmbind la muierea cu copilul. Vroia s'o necăjească, fiindcă vorbise atâta de mândră de bărbatu-său, maistrul mecanic. Şi dealtfel se plictisise de atâtea ceasuri de călătorie, şi i se făcuse chef de vorbă. Incepu iarăşi, fără să coboare glasul, şi arătând pe degete, degete groase, zdravene, bătătorite, cu unghiile îngroşate şi rupte:

— Uite, eu plugar am fost; ostaş am fost; cărăuşie am făcut — cu caii frate-miu, că eu n'am avut, şi când a venit seceta, în 46, şi mi-a secat măduva'n oase, mi-am luat lumea în cap. Am umblat cu băeţii ăştia doi ai mei, prin toată ţara. Ce n'am făcut? La cărbuni, la cocs, la încărcatul furnalului, la tăiat lemne — că şi pădurar am fost; şi acum în urmă, la carieră, pe la Oţelul Roşu prin Banat. Ei! Toate mi-au plăcut. Când nu mi-au plăcut, noroc bun, tovarăşe, rămâneţi cu bine, spor la muncă, şi să fiţi sănătoşi. Şi nu mi-a trebuit să fiu maistor: Ce-mi trebue mie răspundere, bătaie de cap, grije, învăţătură la maşini? Mie dă-mi să pun mâna acolo, ştii, aşa, batrâneşte pe secure, sau pe lopată, sau cazma. ce-o fi, şi dă-i! Cât e norma? Atâta. Bine: seara la opt, să vezi unde-a rămas norma! Ei, câştig, cum să nu. Am de-o ţoală şi eu, de-o ţuică, să trag un ţoiu-două, şi p'ormă mă 'nvârt odată de pe-o parte pe alta, şi dorm până dimineaţa, ca pământul! Dimineaţa, iar. Ai de săpat atâta şi-atâta în opt ore. Bine, tovarăşe. Ce, parcă sânt legat de normă cu lanţ? Sau de opt ore? Zece ore! Şi scot o sută cincizeci, o sută optzeci, o sută nouăzeci la sută. Mă ţiu de muncă, vârtos. Dar mă ţiu şi de blestemăţii. Mă ţiu; dece să nu mă ţiu? Sânt om în putere... Râdeţi, ai? Râdeţi, dar n'aveţi de ce. (Le făcea cu ochiul, arătând în ascuns la muierea de lângă el). Asta e viaţa mea. Mai beau o ţigare, mai stau de vorbă cu tovarăşii ăştia, mai mergem la o şedinţă, ş'acolo, dacă e ceva: staţi tovarăşi, că nu-i aşa. Uite cum stau lucrurile. Să vă spuie nea Iordan...

Imprejurul lui se strânseră, cu coatele pe speteaza băncii, brigadierii, cei din Bucureşti, şi vreo doi-trei din ungurii mai tineri; iar flăcăii din Bihor, ajunşi în uşa pe care-o umpleau, îl priveau cu ochii mari şi gura

căscată. Iordan se uită împrejur şi râse. Oamenii dela ţară îl cercetau din ochi bănuitori şi întunecaţi; căci pe el se mai vedea încă bine, şi pe cum îi stă hainele pe el, şi pe mişcări şi umblet, că e ţăran, sau că măcar a fost ţăran, o viaţă întreagă. Era oarecum de-ai lor, şi totuşi se purta şi vorbea într'un fel nemai pomenit, care-i umplea pe ei de uimire. Iar Bănică zâmbea şi se iuta pe fereastră. Iordan îşi făcu o ţigară din foiţă. O trase peste vârful limbii printre buzele aspre cu barbă crescută repede şi ţeapănă Apoi, cu ţigarea între arătător şi degetul mijlociu, galben de tutun, zise iar:

— Iacă-tă şi acum. Imi plăcea acolo. Şi ţuica lor e tare, foc. Şi muncă după gustul meu. Dar odată, ce să vezi? Incep oamenii: şo-şo-şo încoace, şo-şo-şo încolo, şi dă-i şi dă-i. Ce e mă, cu voi? Păi să vezi, nea Iordane: că se face aşa şi aşa, dela Cernavodă la Constanţa, şaptezeci de kilometri, şi o să fie cincizeci de mii de oameni. Cum, mă? Cincizeci de mii, nu-s nici la Hunedoara. Ba o să fie, nea Iordane. Ne-a zi la partid. Eu, zic: ia să citesc şi eu. Imi dă băiatul ăsta al meu ziarul, şi-mi spune: tătuţă, hai acolo că e mai mare nevoie de oameni ca aici. Şi-auzi ce zice partidul: oameni de nădejde, oameni tari, uite-aşa!

Şi ridică în aer un pumn pătrat, bolovănos.

— Oameni de mâna 'ntâia, nu chiţibuşi; muncitori de nădejde! Eeei... Când aud eu asta, parcă m'a ars. N'am mai avut pace. Nu zic că nu-mi place să stau la un loc. Dar când aud eu că se face un lucru aşa, cum nu s'a mai pomenit în ţara asta, şi poate în multe ţări, măi, toată noaptea mă frământam. Zi tu, măi: aşa-i?

Bănică îşi arătă dinţii albi şi-i şterse fruntea de sudoare.

— Zi, măi: mint eu?

— Aşa-i, tătuţă, zise Bănică zâmbind ,apoi se întoarse către cei dimprejur şi întări: — Aşa e, cum zice dumnealui.

Iordan îl privi, cu tâmplele încreţite de râs. Zise:

— Astălalt fecior al meu, el acum tace, dar s'a lăsat greu. Lasă, tătuţă, că ce să ne ducem noi întâi; că se mai găsesc oameni; că aia. că ailaltă. Până i-am zis eu: băiete, se dă primă, la muncitori calificaţi, patruzeci la sută peste leafa de bază.

Tudoriţă roşi şi se frământă, nemulţumit.

— Io-te, eu sânt salahor prost. Dar m'am gândit să mai văd şi eu lume, să văd Constanţa... urmă Iordan.

Jean, cel cu părul ondulat şi uns zise:

— Perla Mării Negre...

— I-auzi, că o să fie greu. Că nu-s locuinţe. Că una, că ailaltă. Lasă, că asta-mi place mie: să fie greu! strigă Iordan, neluându-l în seamă.

Bănică îl privea zâmbind — cu un zâmbet mult mai matur pe chipu-i tineresc, decât însufleţirea lui Iordan, cu faţa lui aspră şi totuşi încrezătoare, neştiutoare. Iar Iordan râse bătându-se cu pumnul pe genunchi:

— Mă frate: o mie de milioane de metri cubi de pământ? Atâta o să scoatem!

Cineva strigă în vagon:

— Mai mult!

Isbucni gălăgie, şi un alt strigăt se ridică deasupra ei ca o rachetă luminoasă, un glas limpede, înalt:

— Dunărea! Io-te mă, Dunărea!

Trenul intră pe pod încărcat cu glasuri, cu strigăte. Metalul uruia sub vagoane, schelăria podului suspendat vâjâia la trecerea lor. Bănică se aplecă afară şi văzu un şirag de capete, la toate ferestrele. Iordan, îşi arătă şi el la fereastră, capul negru, cu câteva fire cărunte şi gâtul zdravăn, şi privi şi el Dunărea.

Era o oglindă lucie în care malul de apus se răsfrângea cu umbrele lui şi cu pletele albe ale caselor, tremurând în apă ca nişte de mult scufundate bucăţi de argint. Copaci şi turle pe ţărmul de Apus se înălţau pe cerul portocaliu în care cobora soarele moale al după amiezii târzii. Iar aici, jos de tot, sub podul răsunător, pluteau bărci mărunte pe oglinda albăstrie în care sclipeau foiţe nenumarate de lumină, parcă s'ar fi scuturat cireşi înfloriţi şi cu podoaba lor vântul ar fi acoperit apele. Intre cer şi apă. atât de asemenea prin curăţia desăvârşită a liniştei lor înmărmurite în blândeţea înserării, pământul îşi întindea râpele de lut şi ele în culori luminoase, şi se mărginea cu văzduhul şi cu apele printr'o linie subţire. Jos, pe întinderea de argint a Dunării, pluteau bărci de pescari. Se cufundau în apă vâsle şi unelte de pescuit; împrejuru-le luau naştere cercuri tot mai largi, ce se topeau curând pe acea atât de curată oglindă a cerului, încât părea şi ea un alt văzduh pe care pluteau luntrile ca nişte păsări depărtate

Apăru apoi ostrovul larg dintre cele două braţe ale Dunării, turmele de oi păscând departe, ici şi colo, pete albe pe întinderea de iarbă, cu insule de răchită şi salcii. Iarăşi. Dunărea, şi în sfârşit maluri înalte, râpoase, de lut şi piatră, coşuri de fabrici: Cernavodă. Aşa — atât de luminoasă şi de liniştitoare îi primea viaţa cea nouă, munca lor cea mare?

Lăsară în urmă şi oraşul cu case pătrate şi acoperişuri de olane, risipit în aburul aurit al sfârşitului după amiezii, pe clinele dealului şi în vale. Brigadierii din Bucureşti îşi arătau valea plină de case, de grădini prăfuite, şi spuneau:

— Uite, pe-aici o să treacă... Pe mijlocul văii...

Bănică se apropiase de ei şi se uita în vale. Era un oraş mic şi vechiu turcesc, cu o linişte adormită pe sub salcâmii prăfuiţi. Bănică întrebă cu mirare:

— Pe mijlocul văii? Da' păi cu casele ce-o să se facă, tovarăşe?

Jean cel spilcuit, cu faţa măslinie şi ochii mari, migdalaţi, cu albul vineţiu, îi răspunse cam de sus:

— Păi ce să se facă? Le dărâmă! Trebue liberată valea de ele...

— Dar cu oamenii din ele? întrebă iarăşi Bănică, tulburat, uitând de sine şi fără să-i pese că le pare nătâng băieţilor acelora în salopete noui. Aceştia într'adevăr dădeau din umeri. Jean râse:

— O să le facă alt oraş!

Bănică se uită la dealul gol, de dincolo de ultimele case. „O să le facă un nou oraş". Oare? Sau glumise, băeţandrul acesta bucureştean, şi oraşul din vale va fi dărâmat şi oamenii daţi afară fără răsplată? Dar nu se putea aşa: că doară partidul nu ar răbda una ca aceasta...

Se întoarse încet la locul lui şi se aşeză tulburat. Va să zică nu era un lucru care să meargă atât de uşor, începi să munceşti şi totul se desfăşoară frumos, după rând. Trebuia dărâmat, trebuiau stricate case vechi, încălzite molcom de soarele multor după amiezi de vară ca aceasta, cu pulbere aurie în văzduh. Trebuiau mutaţi oamenii de unde trăiau, isgoniţi şi băgaţi poate, într'un oraş nou... Incepea aici o poveste aspră, ca prima zi

a unei bătălii mari. Bănică strânse buzele; se gândea: „Apoi dacă-i război, război să fie; de săpat, trebue săpat, întâmplă-se ce s'o întâmpla... Iar un oraş nou, neapărat că se va face..."

Aşa îşi zicea el ca să se îmbărbăteze; dar în sufletul său era tulburat de asprimea planului şi nu credea că oamenii din vale vor primi adăpost. Şi atunci, ca să nu se mai gândească la asta, luă aminte la cele de afară; şi deodată îi cuprinse inima acea îngrijorare, neliniştea apăsătoare şi simţământul că totul împrejur e sterp şi pierdut fără nădejde, — ca în vara atât de greu de învins şi de lăsat în urmă, 1946, vara în care eşise el din copilărie.

Căci trenul intrase într'o vale mâhnită şi pustie. De ce treceau minutele şi calea ferată intra tot mai adânc între culmile scunde, oamenii din vagon întorceau în afară priviri tot mai stăruitoare, glasurile se potoleau, râsetele se stinseră cu totul şi se lăsă încetul cu încetul o tăcere grea.

Era o vale pleşuvă. Rareori apăreau tufişuri. Aproape nicăeri nu se vedeau copaci. Iar tot ceeace altundeva ar fi fost verde, aici era cenuşie de praf. Praful însuşi era întunecat, şi acoperea în straturi groase frunzele late şi cărnoase ale bălăriilor din fundul văii. Aici, dealungul căii ferate, zemuiau smârcuri cu noroiul vânăt şi puturos. Valea se deschidea pe alocuri larg şi atunci se întindeau oglinzile palide ale mlaştinilor, vărgate de păpurişuri înalte. Nicăeri pescari, nicăeri măcar oameni. Iar şoseaua era pustie Pe sus, pe dealurile prelungi ce străjuiau valea, bătea poate un vânt subţire, fluierând a singurătate. Dar nu era nici un arbore care să se clatine pe întinderile sterpe. Părea să nu crească în zările acestea goale, decât trunchii morţi, vegetaţia scheletică a stâlpilor de telegraf.

De-o parte şi de alta, se ridicau râpe de lut, scobite, roase, dărâmate de ploi — un lut galben, în care cu mare greutate prind rădăcini ierburile sărace ale pustietăţii. Şi afară de apa stătută, adormită, nesănătoasă, a mlaştinilor, nu se zărea nicăeri nici o urmă de umezeală. Dimpotrivă, lutul sterp se fărâmiţa şi se risipea cu încetul, apoi, în pulbere uşoară, cenuşie, era bătut şi ridicat de vânt şi alerga în vârtejuri dealungul văii, luându-se parcă la întrecere cu trenul, ca un câine cenuşiu şi smintit.

Iar pe întinderea netedă dintre râpele de lut, părea a nu creşte decât mărăcinele, buruiana spinoasă **scanthus**, şi desişuri de oţetari jalnici, sub stratul gros de pulbere cenuşie cu care-i acoperise vântul ce bate slobod, adevăratul stăpân al pustietăţilor.

Oamenii din tren se priveau şi vorbeau acum încet între ei.

— Iacă, aici am venit, mormăi cineva. Alţii clătinau din cap gospodăreşte şi cu o hotărîre aspră:

— Multă muncă o să fie aici până să crească grădini...

Bănică se uită la frate-său căruia-i pierise zâmbetul de pe faţă şi zise:

— Tudoriţă, aici-i rost de muncă grea...

Ochii lui Tudoriţă alunecară fără să se oprească într'ai lui. Tudor murmură:

— Că noi nici n'am avut treabă alta... Puteam veni şi la anul...

Iordan zise încruntat:

— Dumnezeul ei de păragină...

O şosea înainta prin mijlocul mlaştinei, printre stufărişuri şi ape încreţite uşor şi devenite oţelii sub vântul serii. Trenul mergea mereu printre dealurile pleşuve, rotunjite, pe care se zăreau din loc în loc movile

rotunde, morminte străvechi ale rătăcitorilor care străbătuseră în pustiul acesta din mijlocul Dobrogei, acum o mie şi două mii de ani.

Se opriră într'o gară stingheră, cu viţă de vie agăţată pe zidurile de cărămidă roşie înegrită de vreme, după cum via înseşi era albită de praf. Pe scânduri înguste, vopsite roşu bătute în cuie şi atârnate pretutindeni scria: **Trăiască Confederaţia Generală a Muncii, Trăiască în veci prietenia dintre poporul român şi poporul sovietic, Trăiască Partidul Muncitoresc Român.** Litera N era pretutindeni scrisă de-a'ndoaselea, şi roşul pancartelor se întunecase, nu mai era sărbătoresc ca în gara de Nord, ci luase ceva din mâhnirea locurilor.

Prin gară trecu vâjâind un accelerat. Sute de copii ţipau veseli şi făceau semne la ferestrele vagoanelor. Ciripitul lor, ţipetele de bucurie, fâlfâitul mâinilor mărunte, pieriră repede în depărtare. Dar, mai plutiră o clipă, sgomoturi slabe în tăcerea puternică a culmilor mohorîte şi a râpelor de lut ce mărgineau golul văii. In vagon, cineva zise:

— Ii duce la mare...

Apoi personalul porni iarăşi, încet. Oamenii începeau să vorbească iar. Bănică scoase capul la fereastră şi se rezemă cu coatele de bara de alamă. Il apucase neastâmpărul: să ajungă odată la Constanţa; să înceapă odată lucrul; să se mişte odată din loc înmărmurirea aceasta mâhnită, oarbă, a văii şi a pustiului.

Cum privea astfel, cu un fel de necaz întunecat şi de mânie locurile acestea, care trebuiau redate vieţii, se 'ntoarse şi se uită fără să vrea la un om care stătea ca şi el, cu coatele la fereastră; şi rămase mirat, înciudat, că nu pricepe. Omul acela părea să fie înalt şi voinic.

Avea un gât roşu, capul mic, cu trăsături subţiri, obrajii plini, negricioşi, şi bărbia grea, de om care dela treizecişicinci de ani se îngraşe. Fiind foarte brun, încărunţea de pe acum. Avea fruntea îngustă, ochii negri, mici şi cercetători, şi un fir de mustaţă îngustă, ca la actorii de cinematograf americani, de prin 1930. Mâinile îi erau frumoase, grase, cu degete rotunjite şi subţiate spre vârfuri. Le ţinea, una peste alta, cu o ţigară între degete. Omul acesta privea şi el, ca alţii, întinderea de pustietate şi sărăcie a văii. Dar nu se vedea pe faţa lui, ca pe feţele celorlalţi, mirarea mahnita, necazul, hotărîrea de a locui şi a munci acolo până se vor naşte în pustiu oraşele şi grădinile. Nu. Omul zâmbea cu un fel de mulţumire batjocoritoare, cu nările încreţite de o strâmbătură uşoară de desgust. Bănică nu înţelegea. I se părea că nu ştie să citească de pe faţa unui om, şi se gândi că omul o fi cu mintea departe, cine ştie la ce. Şi apoi totul era atât de uşor, de abia simţit, pe obrazul acela plin, negricios, cu mustăcioara de fante... Deodată omul se simţi observat, întoarse capul cu vioiciune şi întâlni privirea lui Bănică. Ochii mici, negri, de nepătruns, rămaseră o clipă nemişcaţi, apoi omul râse la Bănică. Avea dinţi foarte frumoşi, dar când râdea, i se vedeau gingiile, de un trandafiriu deschis, ciudat faţă de pielea atât de întunecată. Bănică îl privi şi mai nedumerit. Ce însemna râsul acela? Dar omul îşi trase capul îndărăt şi privi înauntrul vagonului.

Il văzu după aceia iarăşi, în gară, la Constanţa. Se revărsau din tren şiraguri de oameni, bărbaţi, femei, încărcaţi cu lădiţe, boccele, cufere de nuiele; coborau treptele gării scunde şi se risipeau în piaţă, grupuri-grupuri, care se îndreptau toate în aceeaşi direcţie, ocolind parcul cu copaci înalţi şi gard de sârmă vopsit cenuşiu deschis. Bănică îşi ducea lădiţa pe

umăr, şi se străduia să nu se piardă de frate-său şi de Iordan. Deodată îl văzu pe necunoscut trecând pe lângă ei. Mergea repede, cu un geamantan mic de piele tocită în mână. Bănică observă iarăşi, cu mirare, cât era de mică ţeasta străinului faţă de obrazul mare şi ceafa puternică. O căpăţână mică, bine pieptănată, cu părul lins şi uns. Omul se depărtă; era îmbrăcat în haine care fuseseră odată bune, iar acum abia se mai ţineau pe el; haine oarecum nepotrivite cu fiinţa necunoscutului. Bănică n'ar fi putut spune dece, şi, încă nedumerit, îl pierdu curând din ochi printre multele capete de oameni care toţi mergeau în sus, spre străzile cele mari ale oraşului.

Abia avuseseră timp să zărească marea. O văzuseră toţi trei, ca pe un zid albastru, drept, îndărătul silozurilor şi stufărişului de catarge. Se înălţau deasupra vapoarelor trâmbe de fum.

Dar nu rămăseseră multă vreme să privească marea. Făcuseră la fel ca mulţi alţii, muncitori sau ţărani, care stătuseră o clipă să vadă pentru prima oară în viaţă, întinderea albastră printre clădirile de pe râpa portului, şi apoi se întorseseră, săltându-şi lădiţa pe umăr şi plecaseră repede pe strada care urca spre ţinta lor, birourile Regionalei.

Case lipite unele de altele, cu ferestre înalte şi multe balcoane deasupra frunzişului salcâmilor şi castanilor: aşa era oraşul în partea aceasta unde dacă te uitai dealungul oricărei străzi, vedeai la capăt marea. Cădea seara, şi vitrinele erau luminate: frizerii, librării, vitrine cu prăjituri sau cu adunături fără noimă de mărunţişuri, în mijlocul cărora străluceau stilouri cu pastă, tricolore, piepteni, curele şi geamuri de ceasornic din nylon, aduse de marinarii de pe vapoare. Deasupra vitrinelor, firmele purtau nume străine pentru ochii celor noui veniţi dinlăuntrul ţării: **Panait Limbidi, Dracopoleos, Kustengian, Sebuh Ismet,** sau **Dr. Gemal Ibraim Karaburcîak, interne, copii, venerice, 10-12, 6-8.** Pe trotuarele luminate de aceste ferestre, prin care se vedeau magazine pline, sau populate doar de doi-trei oameni cărunţi jucători de domino, se plimba o mulţime deasă, băeţi în haine de pânză, fete de liceu cu coade pe capul lat, greoiu, cu ochii migdalaţi, şi oameni în cisme sau bocanci albi de praf, şi cu feţele arse de soare; aceştia din urmă, se vedea bine că vin de departe, că nu sunt în oraş decât în trecere spre şantierele canalului.

Uşi mari de sticlă şi firme cu multe iniţiale îi primiră şi-i respinseră de câteva ori pe cei trei tovarăşi, împreună cu mulţi alţii care, ca şi ei, întrebau cu glas tare unde se fac angajările. Până în sfârşit, se treziră în faţa unor mese cu hârtii şi registre, la care şedeau oameni obosiţi, în cămăşi cu mânecile suflecate. Când îi veni rândul, Bănică se aplecă peste masă şi-şi spuse numele.

— Eşti calificat, tovarăşe?

— Da, îs miner... zise Bănică şi-i arătă omului hârtiile. Cellalt îl scrise într'un registru şi-i dădu o hârtie.

— Uite, tovarăşe. Ordin de transport Mergi la cariera de piatră; acolo e nevoe de dumneata.

Şi-l privi drept în ochi, zâmbind: era un om mărunt, roşcovan, care începea să chelească şi avea obrajii aspri, neraşi, supţi.

— E nevoie de dumneata acolo! repetă el, şi adăugă,mereu cu acelaşi zâmbet deschis pe feţişoara sbârcită şi obosită:

— Camionul te ia dela garajul Regionalei. Pleacă chiar în seara

asta, că aici nu mai avem loc unde să adăpostim oamenii. Noroc, şi spor la muncă. Următorul tovarăş!

Şi se întoarse către următorul, care era Tudoriţă. Pe Bănică îl uitase cu desăvârşire. Inghesuiala celor care voiau şi ei să ajungă la masă, îl împinse pe Bănică la o parte, depărtându-l de frate-său. Iordan îi striga peste capetele oamenilor:

— Unde mergem, măi fii-miu?

Tudoriţă ieşi din gloată, cu foaia de transport în mână: o citea încet

— Unde te-au trimis? întrebă Iordan.

Tudoriţă îi spuse numele şantierului.

Iordan tresări şi se întoarse către masa cea mai apropiată, căci la prima nu mai puteau ajunge, prea-i împinsese departe înghesuiala. Vorbi agitat, prea tare, aplecându-se peste masă către funcţionar, un om cărunt cu faţa verzuie de om bolnav de stomac:

— Măi tovarăşe, uite ce ne-a făcut tovarăşul cela! Ne trimite pe unii într'un loc, şi pe cellalt unde-a 'nţărcat dracul iapa!

Funcţionarul ridică încet capul şi-l privi cu ochii obosiţi, cu pleoapele grele. Intrebă:

— Ei, şi ce e?

— Păi copiii mei, tovarăşe; mereu am muncit împreună, pe unde-am fost. Dece să ne despartă? Noi nu ne despărţim!

Toţi se întoarseră la el. Unii zâmbeau. Alţii râdeau de-a binelea. Cei doi flăcăi din Bihor ajunseseră şi ei pe aproape şi-l priveau cu mirare pe acest om care vorbeşte atât de îndrăsneţ către domnii dela mesele cu registre. In faţa mesei, chiar lângă Iordan, o fată în salopetă şi legată cu o cârpă la cap zise tare:

— Are dreptate, tovarăşul. Ce, parcă nu e nevoie decât numai de câte unul singur peste tot?

Funcţionarul se ridică în picioare, supărat:

— Tovarăşi, noi lucrăm aici douăsprezece ore pe zi să vă repartizăm, şi dumneavoastră veniţi cu chestii de-astea, că-ţi sânt copii, că mai ştiu eu ce... Se poate, tovarăşe? Ce, eu nu am copii? Ii aduc aici să şadă la birou?

Din gloată se auzi un râs tare. Imprejur, ceilalţi mormăiau. Unul din cei doi flăcăi din Bihor vorbi rar:

— Apăi ei, nu-s oameni? Ei, suflet n'au?

Isbucniră glasuri:

— Păi bine, tovarăşe, nu vă gândiţi?

Unul strigă, peste capetele gloatei:

— Măcar dintr'un sat să fie, şi tot împreună trebuie lăsaţi!

Fata în rochie de stambă se înroşise la obraz şi spunea apăsat:

— Tovarăşe, lăsaţi-i împreună... Dumneavoastră nu vă gândiţi? Aveţi şi dumneavoastră o inimă... Fiţi înţelegători.

Apoi, necăjită în faţa neînţelegerii celuilalt, bătu cu palma pe masă şi strigă:

— Tovarăşe, asta e birocratism!

Bănică se uită la braţele ei rotunde, puternice, şi la încheietura dinăuntru a cotului, unde pielea era subţire şi părea rece şi mătăsoasă Apoi văzu mâinile: aspre, cu unghiile înconjurate de o linie neagră pe care Bănică o cunoştea prea bine: ulei de meşter.

Ce se băga fata asta? Bănică îl trase îndarăt cu sila, pe tată-său, scoţându-l din înghesuială. Pe trotuar, Bănică îi vorbi cu patimă. Iordan se întunecă de mânie:

— Ce mă 'nveţi tu pe mine, mă? Tu m'ai făcut pe mine, ori eu pe tine?

Bănică se făcu palid. De ce urma Iordan, fiu-său era tot mai rece. In sfârşit, plecară toţi trei pe străzile încălzite încă de soarele zilei. In depărtare, la capetele tuturor străzilor strălucea printre case, marea. Iordan tăcea, întunecat. Se opriră deasupra portului. Se auzeau ciocnituri, uruit de lanţuri, sgomote de macarale şi de glasuri. Un vapor mare, ancorat la Gara Maritimă, scotea vârtejuri groase de fum. Iordan şi cu fiii săi priveau cum se lasă noaptea asupra mării. Primprejur grupuri de umbre vorbeau încet; cineva râdea, altul cobora treptele spre port, cu ţigara aprinsă, punct roşu în întuneric.

Când se despărţiră, Bănică îl sărută pe amândoi obrajii pe taică-său, care însă nu-i zise nimic şi plecă. Bănică zâmbi, şi căută garajul de unde plecau camioanele.

Apoi, înghesuit într'un camion, călători prin beznă. Şoseaua urca şi cobora în văi de umbră. Departe, strălucea şi tremura lumina lunii pe mare.

Deasupra unui deal plutea o boare luminoasă. Cotiră într'acolo. Şi deodată apăru o râpă lovită în plin de snopii de raze ai reflectoarelor. Din prima privire, Bănică prinse doar o îngrămădeală de şine de cale ferată, şi trenuri lungi. Bătea vânt uşor cu miros tare, sărat, dinspre mare. Cineva fluera prelung, sus în râpă. Deodată, stânca isbucni în sus, în nori de praf şi de fum, şi pietre sfârâiră prin văzduhul întunecat. Un tren pleca; vagoanele platformă erau încărcate cu blocuri uriaşe de zece tone.

— Unde merge piatra asta? întrebă Bănică pe un om care tocmai trecea.

— La Midia... pentru digurile portului ălui mare... al Canalului.

— Aha, zise Bănică. Totul aici era nou şi totuşi semăna cu locurile pe care le părăsise. Bănică răsuflă adânc. Sus în râpă, o explozie răbufni iar, zvârlind stânci, cutremurând dealul şi văzduhul. Apoi încă o explozie, şi încă una, şi încă una, salbă de nori de praf şi de fum, năruituri de bolovani şi blocuri. Trenul cu blocuri de câte zece tone fluieră prelung, depărtându-se în beznă, spre Midia.

VI

Doi duşmani

Micluţ era un om închis, tăcut. Cu greu îi puteai ghici gândurile; el nu ţi le spunea niciodată. In vară îl apucase o nelinişte. Primăvara fusese bine; scăpaseră satele de fugiţii din păduri care călcau casele iarna şi omorau oamenii. In Iunie fusese procesul. Micluţ se dusese la oraş, să fie martor. Apoi, întors acasă, venise la adunările oamenilor, unde cereau muerile şi bărbaţii deopotrivă, să fie aduşi cei osândiţi, şi să fie spânzuraţi în mijlocul satului. Micluţ fusese şi el la adunări, dar nu vorbise niciun cuvânt. Votase moţiunile, cu mâna ridicată. Tăcea mereu. Işi vedea de treburi. Plivea grâul, sub ploaia măruntă şi rece care cădea mereu din negura joasă, peste dealuri râpoase şi văi strâmte.

Şedea pe un pietroi, îşi sprijinea bărbia în palme şi coatele pe genunchi şi tăcea. Copiii se jucau primprejurul lui, în curtea pietruită, între casa de piatră şi zidul de piatră. Umede de ploaie, cläile de fân, grămezile de bălegar, miroseau tare. Dincolo, jos, mai în vale, vâjâia râul repede, verde şi rece ca ghiaţa, umflat de ploile verii umede 49. De partea cealaltă a zidului nu era nici un sunet. Acolo era casa lui But, cel judecat şi împuşcat. Urlase prelung bătrâna, maica lui But, în uliţă. Acum se potoliseră toţi şi casa părea ferecată.

Micluţ şedea şi se gândea. Nevastă-sa îl chemă din uşe:

— Mă, ce stai cu cotul pre jenunţi? Nu şedea pe piatra aia, că te bolnăveşti.. Hai în sobă..

Micluţ se ridică şi o urmă ascultător în sobă, adică în odaie, şi se aşeză pe patul înalt, aşteptând. Femeia trebăluia prin casă. Micluţ zise.

— Hai, sboreşte...

Adică: vorbeşte. Aştepta ca ea să vorbească. Nu-l chemase în casă de grije pentru sănătatea lui, că ar fi chemat mai întâi copiii din ploaie.

Femeia zise:

— Aşa spun ei: că tu eşti mai rău ca comuniştii... Mare necaz au pre tine...

Tăcu. Micluţ întrebă:

— Dece mi-s eu mai rău?

— Că tu ai fost omul lui But.

— Omul lui But... mormăi Micluţ.

— Le-am zis eu lor: că te-a muncit ca pre Hristos; că ortăcia ta cu But nu era alta, numa' cruce...

Tăcură iar, amândoi. Femeia murmură:

— Acuma umblă să te omoare...

Micluţ îşi prinse tâmplele în mâini şi stătu aşa, întunecat:

— Ştiu..

Apoi întrebă cu mânie:

— Dacă mă omoară pre mine, dară cu ăilalţi cc-o să facă? Că-i tot satul duşmănit pre ei...

Dară asta nu era micşorare a primjdiei în care era el, de aceea se gândi multă vreme. Femeia aprinse lampa de gaz, aburită de răcoare. Afară cădea ploaie maruntă. Micluţ tăcea. Zile la rând nu spuse ce gând are. Femeia era neliniştită. Intr'o dimineaţă rece în care, deşi era vară, se făcea abur la nările vitelor, Micluţ o chemă blând:

— Tu, Ano..

Şi o luă de mijloc, punându-i mâna pe şold. Ea-l privi mirată, răsărind deodată din neliniştile ei. Il privea pe Micluţ, prima oară de multă vreme. De zece ani de când trăiau laolaltă, se învăţase cu el. Acuma-l vedea iar. I se umplură ochii de lacrimi.

— Nu plânge tu, muiere, zise liniştit Micluţ şi mâna lui grea o strânse tare. — N'au ei putere...

— Mai îs slobozi, Micluţ, zise femeia. — Mai îs nebuni şi-or să-ţi ţie calea'n pădure, ca lui Lazăr âla din Rusca, ori lui Jura... Micluţ, Micluţ, zise ea oftând şi-şi frecă fruntea de umărul lui...

El se gândea, concentrat. Zise:

— Apăi... nu mai umblu eu în pădure... şi nici pre uliţi n'oiu mai umbla. Nici în Rusca, nici în Glugova, nici în alt loc. Ce am aici? Bogătan

nu's, treabă n'am. Şi valea tot strâmtă; pământul tot prost... Dacă-i vorba că mi-s slobod, slobod să fiu.

Femeia se uită la el cu ochi mari.

— Ce vrei tu, Micluţ?

— Imi iau dăsagul, Ano, zise Micluţ, şi mă călătoresc...

Ea era speriată, tulburată, şi nu pricepea. Micluţ începu să-i povestească încet, arare, ce se gândise el.

Ana nici n'auzise de acele locuri, care i se păreau foarte departe, necunoscute, ciudate. Il apucă cu amândouă mâinile de mânecă şi zise:

— Dară cu noi ce faci tu, Micluţ?

El se gândi, încruntat, apoi zise:

— Dacă-i bine, m'oiu înturna la toamnă şi v'oiu lua cu mine tot la un loc...

Tăcură, încercând să-şi închipuie viitorul neştiut, locurile necunoscute. Intr'un târziu, femeia închise ochii, simţind apăsarea mâinii grele pe şoldul ei. Oftă. Şopti apoi:

— Bag sama, măcar te duci de-aci şi nu ţi-or mai duşmăni viaţa...

— Dă-mi straiţa, zise Micluţ.

Mai pe seară, Micluţ mergea pe uliţa satului, cu straiţa, adică traista de scoarţă vărgată, aţârnată pe umăr. Se ducea să-l caute pe Ion al lui Jura, secretarul organizaţiei de partid. Venit dinspre munte, un pluton de ostaşi din trupele Ministerului de Interne trecea cântând pe uliţa pietruită cu bolovani de râu, mari şi rotunzi. Oamenii aveau uniformele gălbui de vară, feţe arse de soare, negricioase şi cântau un cântec soldăţesc. Rosteau cuvintele desluşit, fără să schimbe vocalele, şi aveau glasuri dure şi limpezi, olteneşti şi munteneşti. Trecură tropăind pe lângă Micluţ, cu căştile în cap şi cu ţevi şi maşinării de oţel cumpănite pe umeri: branduri, puşti mitraliere, mitraliere grele.

Cineva vorbi lângă Micluţ:

— Mai o ţâră, şi nu ne faleaşte atâta armată.

Micluţ se întoarse şi-l văzu pe Ion al lui Jura, cu faţa lui frumoasă şi liniştită.

— Nu mai făleaşte, zise Micluţ, şi dădu din umeri:

— Pre mine tot nu mă poate păzi!

— Iar te-or vestit că-ţi fac rău?

— Iară, zise Micluţ.

Jura se întunecă la faţă şi se împietri:

— Apăi lasă... zise el ameninţător. Şi întrebă brusc: — Care?

— Nu poţi şti... Muierile sboresc... merge dela una la alta... Nu poţi şti. Da' nu fi tu necăjit, Ioanie, că nu cutează ei... Iar eu mă călătoresc. Nu le-oiu mai fi spin în ochi...

— Unde pleci? întrebă Jura.

— La Canal... N'aţi zis voi, dela partid, că să se ducă tot omul care-i mai slobod şi n'are aşa mult de lucru aici? eu mă duc...

Jura se încruntă:

— De teamă pleci?

— Ba, zise Micluţ. Da mi-i silă de viaţa asta. Dacă-i vorba că ni-s slobozi, apăi să fiu slobod. Ni-s ori nu ni-s slobozi? Tu mi-ai zis!

— Da, răspunse hotărît Jura, privindu-l cercetător.

— Ce te zăuiţi aşa la mine, mă?

Jura zise:

— Apăi că nu mai eşti tu tot ăla care-ai fost...

— Zi zău? glumi Micluţ aspru. — Nu mai mi-s sluga lui But? D'apăi el îi mort!

— Da, zise Ion. — Bine că-i mort. Iară tu... acuma eşti viu...

Spuse asta într'un fel deosebit, privindu-l gânditor şi cercetator totodată. Micluţ nu înţelese ce vrea să spuie Ion, dar îi întinse mâna şi i-o scutură sdravăn, sguduindu-l:

— Apăi eu mă duc în lume, că-i largă. Rămâi sănătos, Ioanie! Şi dumnezeu să te îmbucure.

Şi plecă. Ion îl urmări cu privirea, râzând tăcut. Murmura:

— Pre mine alta mă îmbucură...

Apoi tresări şi strigă:

— Micluţ!

— Hău? strigă drumeţul.

— Te'ntorni la iarnă?

— Da! strigă Micluţ, şi porni mai departe, pe drumul cel lung şi cotit, printre râpe şi tufişuri tainice.

Matei Boşneac era fratele lui Traian Boşneac. Traian era închis de şase luni de zile pentrucă dusese de mâncare şi scrisori celor care năvăleau în sate din pădure. Fusese judecat de curând şi osândit la şase ani de puşcărie. Acum Matei şedea pe un pat înalt cu multe saltele şi perne, şi se încălţa. Bătrâna, mă-sa, stătea lângă el în picioare, cu mâinile în pieptarul de miel. Era legată la cap cu broboadă neagră de mătase, strânsă de jur împrejurul obrazului înegrit şi înveninat de supărare. Nevasta lui Traian, tânără de tot şi fragedă, umbla prin odaie cu leagănul în spate. Leagănul era de scoarţă de fag, ca o vioară fără faţa de sus, legat cu şireturi groase, împletite, încrucişate peste piept. Şireturile îi zdrobeau sânii femeii, care umbla mută, dând din umeri ca să legene copilul adormit.

— Tu să nu scoţi cuţitul, Măcei, zicea bătrâna. — Nici vorbă să nu vorbeşti... Fă-te bun cumu-i pâinea; numa'n foalele tău să fii cumu-i otrava — otrăvi-le-ar ochii dumnezeu...

— Da' dacă nu-l aflu? întrebă Măcei.

— Tu caută-l în fundul pământului, şi întreabă aşa, acoperit, şi adă-mi-l, că nu l-am făcut pentru puşcărie!

— Dacă el s'o băgat în dinţii lor? Dece n'o statut acas'? întrebă morocănos Măcei, care terminase cu încălţatul şi sări jos de pe patul înalt.

— Acuma tu nu poţi schimba...

— Nouă ei nimic nu ne-or făcut; şi iacă-tă, ni-s duşmani cu ei... cu tot satul. Numa cu muma lui But şi cu nebunii ălalalţi ni-s prieteni... urmă el să mormăie nemulţumit. Dar bătrâna nu-l asculta. Se uită veninos la nora cu obraji trandafirii:

— Pre tine nu te doare!

Nora tăcu.

— Au, au, au... zise jalnic şi tărăgănat bătrâna. — Cât i-am tot zis eu să n'o ia pre şoada asta...

— D'apăi nici eu nu l-am vrut, că prea-i frumos şi cuminte, zise nora, cu faţa neclintită. Bătrâna tăcu. Măcei întrebă iar:

— Da' dacă nu-i acolo?

— Ie! zise bătrâna. Mi-o zis ăla, şi ştie, că-i boactăr! Care-i volnic

să muncească acolo, i se iartă din pedeapsă. Că n'o fi copilul mieu prost să nu se ducă...

— Acolo-i muncă grea, zise iar Măcei. Nu dă el năvală..

— Nu te duci? întrebă bătrâna pe un ton care-l făcu pe Măcei să răspundă:

— Ho.. că mă duc...

Când eşi în uliţă, trecu prn faţa lui un pluton de soldaţi, aceiaşi pe care-i văzuse Micluţ. Măcei se depărtă fără să-i privească. Dar se gândea numai la ei. Nu se mai puteau mişca, puţini câţi ramăseseră prietenii lui But... Iar lui, lui Măcei, îi era frică. Şi se simţea singur în sat, căci oamenii i se fereau din cale, ca şi cum rudenia cu puşcăriaşul ar fi fost molimă. Nu mai putea vorbi decât tot cu rude de-ale celor închişi — căci de rudele celor împuşcaţi se ferea şi el; aceia erau prea turbaţi şi în cea mai mare taină tot ameninţau.

Pe drum îl zări pe Micluţ. Se apropie de el şi voi să-i dea ziua bună. Dar simţi deodată că Micluţ umblă cu sufletul închis şi zăvorît, şi că-i e poate duşman. Nu era de mirare, fiind Micluţ prieten bun cu comuniştii. Unde mergea oare? Măcei se simţea singur, şi ar fi vrut să vorbească cu el, cu un om; că doar pleca la drum lung, spre locuri necunoscute, să 'ncerce un lucru greu şi primejdios, împotriva legii. Dar Micluţ trecea şi 'ncetinea pasul, ca Măcei sa treacă înainte pe şoseaua udă de burniţă. Măcei trecu înainte şi începu să-l urască pe Micluţ pentrucă e atât de închis şi duşmănos; dar se simţea prea slab pentru asta şi i se părea că Micluţ îl priveşte sfredelitor între umeri. Ar fi vrut să se 'ntoarcă, dar se stăpâni.

La Glugova se urcară în acelaş vagon. Pe drum, Micluţ tăia slănină şi mânca feliile cu pită; mesteca încet, socotit, multă vreme. Măcei se 'ntreba unde merge Micluţ, şi se uita pe fereastră cum se depărtează şi rămân în urma dealurile scunde, despădurite, mâncate de ape, tunelurile, strâmtorile, văile prăvalatice, îmblănite în mărăcini şi tufe, şi livezile înguste cu clăi de fân cocoţate pe stâlpi, ca să nu le ia ploile şi apele acestui ţinut sarac şi salbatic. Unde merge Micluţ? se întreba Măcei privindu-l pe furiş. Dar Micluţ mesteca liniştit şi închis în sine, cu pita într'o mână şi cuţitul ascuţit în cealaltă.

Trecură pe lânga oraşe, gări mari, pe lângă Dunăre, apoi dealungul câmpiei nesfârşite, pe ale cărei drumuri treceau camioane încărcate, şiruri de căruţe cu coviltir. Grânele stăteau înalte, în multe locuri secerate; era cald şi sudoarea curgea pe feţele oamenilor din vagon.

Măcei se întrebă o zi şi o noapte, unde merge Micluţ, urându-l cu patimă pentru puterea lui de a sta nepasator, ca şi cum nu l-ar fi văzut niciodată pe el, Măcei. Ce este el de vină că-i frate cu Traian şi văr cu But? Micluţ i se păru prost şi rău; ar fi vrut să-l calce în picioare; dar nu se putea, căci erau în lume, şi Micluţ era zdravăn, un duşman primejdios.

După Bucureşti, Măcei înţelese unde se duce Micluţ; şi când ajunseră în stepa fierbinte, îşi dădu seama că e prea slab ca să se lupte cu tăcerea lui Micluţ; astfel că, săpând alături de el, se umili şi-i vorbi în clipa când era pe aproape Maftei. Răspunsul lui Micluţ îl miră: parcă avea ceva blând şi lipsit de mânie. Dar nu se putea. Acum îl ura prea tare pe Micluţ ca să se mai răsgândească.

După furtună şi după ce camionul cu mâncare sosi târziu, alunecând pe pista noroioasă, un vânt cald usucă pământul. Noaptea, câteva zeci

dormiră în sat. Cei ce nu găsiseră loc se întindeau în grupuri pe câmpul împrospătat de ploaie, între mogâldeţe negre şi ciudate, cu capete mari. rotunde: betonierele. Murmurau în beznă, sub puzderia de stele din cerul de un albastru întunecat şi moale, sub care stepa părea nesfârşită, puternică. încremenită în noapte. Măcei zăcea lângă Micluţ şi se gândea cu ce vorbă să-i tulbure liniştea pătrată pe care o ura. Zise:

— Neico Micluţ... zic oamenii că o să lucrăm de silă...

— Dece? mormăi Micluţ pe jumătate adormit. Aşa era mai fără apărare.

Măcei zise:

— Apăi... or să ne 'ncongioare cu miliţie, şi cu sârme ghimpate, să lucram aşa... ca robii...

Deodată, glasul lui Micluţ se auzi limpede, treaz, semn că omul era împietrit, tare, duşman:

— Te bag în... mân'ta, Măcei.

Apoi Micluţ nu mai spuse nimic, se 'ntoarse pe partea cealaltă şi în curând i se auzi răsuflarea adormită. Măcei zăcu pe spate cu ochii la stele, otrăvit de nemulţumire, străin de murmurul oamenilor culcaţi cu zecile pe câmp, însingurat faţă de întunericul blând, şi licărul stelelor şi minunaţiile nopţii.

VII

Victoraş Folosea, şofer de camion

Şi acum iată cum venise pe şantier Victoraş Folosea, şofer de camion.

Intr'o curte, pe unul din bulevardele dela periferia Bucureştilor, e o clădire lungă, albă. La stradă, cu spatele la ea, este **La Rapid, magazin de piese şi accesorii, garaj, reparaţii auto-sudură autogenă, C. Popescu-Garderop.** Casa dela stradă n'are decât o încăpere, ce dă pe bulevardul înfierbântat de soare, străbătut de tramvaie totdeauna pline şi de căruţe, care, turme de oi, maşini, tractoare cu remorci uriaşe, cu ţevărie sau şine. Dincolo de bulevard sunt garduri, gropi, maidane şi apoi un cartier nou, de vile care stralucesc albe în depărtare. In încăperea aceea se află sutele de lucruri dintr'o astfel de prăvălie: piese, unelte, un banc de strung, butelii înalte şi ţevi de sudură, primusuri vechi, o butelie de aragaz, bucăţi de metal de toate formele şi mărimile.

In curte se odihneşte pe butuci o caroserie de limuzină, despre care nu se ştie când a fost lăsată acolo şi care acum rugineşte de ani de zile Roţi, piese vechi, mari şi grele, bucăţi de tablă, zac aruncate printre mărăcinii cafenii din jurul cişmelei. In casa cea lungă şi albă sunt câteva cămăruţe şi o sală mare cu ciment pe jos: garajul, ce adăpostea în vara lui 1949, o camionetă transformată din ceeace fusese pe vremuri un cupeu **Buick** cu şase cilindri.

De camionetă, de mirosul bidoanelor de benzină, de cimentul totdeauna ud de benzină, ulei şi băltoace de apă, nu-l despărţea pe Victoraş Folosea decât o uşe, pe care-o lăsase întredeschisă în noaptea înăbuşitoare de Iulie. Pe la ora trei, când începea să se facă răcoare, Victoraş se 'ntoarse pe partea cealaltă, întins gol pe patul strâmt cu saltea de paie. Se scărpină. Il înţepau plosniţele care umblau pe el. Mormăi în somn. Era un om tânăr, şi muşchii îi jucau sub pielea albă, la fiece mişcare, în somnul acela neli-

niştit, în cămăruţa înăbuşitoare, cu o fereastră pătrată care nu se putea deschide, şi cu uşa întredeschisă asupra mirosului de cauciuc şi de benzină din garaj.

Obosit de munca de peste zi, şi amorţit de căldură, Victoraş nu isbutea să doarmă adânc. Visa mereu, vise nelămurite, frământate. Uneori i se părea că oameni, şi cuvinte aevea se amestecă şi se adaugă peste întâmplările din vis. Prin somn, îşi dădea seama că chiar aşa este: erau pe aproape oameni care vorbeau... vorbeau despre el... ce spuneau despre el? Deodată, cu inima bătând, făcu ochi mari şi se uită împrejur. O namilă neagră apăruse în crăpătura uşii. Uşa se deschise, namila pătrunse înăuntru, astupând uşa şi umplând odăiţa. In acelaşi timp, mormăi gros:

— Doarme, fir'ar mă-sa a dracului...

Il scutură pe Victoraş şi mormăi şi mai gros:

— Măă...

— Nu dorm, don' Costică, zise Victoraş cu desăvârşire trezit. Inima îi bătea să-i spargă pieptul. Se speriase. Şi visul fusese urât. Il urmăreau nişte duşmani. Mătăhala zise:

— Mişcă, mişcă!

Şi ieşi din odăiţă. In garaj era aprins un bec electric. Victoraş se îmbrăcă repede şi îl găsi acolo pe don' Costică Popescu-Garderop. Era gras, scund, voinic, roşu la faţă, cu părul negru şi lucios. Ii ieşea păr din nas, din urechi, avea blană pe obrajii rotunzi. Lângă el era asociatul său, un om la care nu se putea vedea nimic deosebit, decât dinţii de aur când râdea şi un ceas de aur la mână. Nimeni din garaj nu ştia cum îl cheamă, afară de numele de Jenică, pe care i-l da Garderop. In timp ce Victoraş pornea motorul camionetei, cu capul băgat sub capacul caroseriei, îl auzea pe patron cum îi spune domnului Jenică:

— N'am bani să-i dau... N'am... ce să fac?

— Dece nu mi-ai telefonat? întreba enervat Jenică. Dece? Acuma taci. Te-ai îmbătat şi ai uitat? Aşa e?

Garderop mormăi gros şi umilit:

— Ba n'am uitat... zău mă Jenică... da' n'aveam telefon la Dobrică..

— Dumnezeul lui de Dobrică, cu vinul lui cu tot... Acum ce ne facem?

— Tu n'ai ceva bani?

— N'am! Ţi-am mai spus odată! N'am! Şi dacă nu-i cumpărăm toată carnea, mâine ne refuză chiaburul dracului şi zice că n'a tăiat nimic, că nici nu mai taie, că-i e frică de miliţieni! Ii ştiu eu. Am mai păţit-o eu odată, în 47, şi acuma din cauza ta, iar o păţesc!

Garderop tăcea. Apoi, ca şi cum i-ar fi venit o idee luminoasă, zise

— Dacă nu ne dă, îl denunţ la miliţie...

— Şi ce câştigi din asta? Deşteptule! răspunse cellalt cu dispreţ. — Ii sperii pe chiaburi şi n'o să-ţi dea nici altul... strici negustoria, ca un tâmpit...

Motorul începuse să vâjâie. Victoraş se urcă sus şi ambreiă. Gâfâind din pricina grăsimii, Garderob se urcă alături de el, apoi urcă şi Jenică. Porniră. In stradă, Victoraş se dădu jos să încuie poarta, apoi se urcă iar şi apăsă pe accelerator. Camionul porni repede pe bulevardele mărginaşe, dealungul liniilor de tramvai pustii ce luceau în lumina electrică, sub cerul bleumarin al sfârşitului nopţii. Eşiră pe barieră, printre şiruri lungi de case ca la ţară, printre fabrici şi maidane, apoi pe şoseaua străjuită de

frizerii, lăptării, debite de tutun, barăci de vândut iaurt. O coloană de camioane ale C.F.R.-ului venea spre oraş. Trecură pe lângă ea vâjâind. In maşină, Garderop număra hârtii de o mie, ferfeniţite şi murdare între degetele lui groase.

— Nu-ţi ajunge, zise Jenică printre dinţi, furios, dar stăpânindu-se — Ce le tot numeri?

— Măcar jumătate tot îi luăm, zise Garderop, ruşinat.

— Cum să-i iei jumătate? Cu ailaltă jumătate ce vrei să facă? Are gheţărie? Să i se împută, să-l simtă tot satul?

Strânse buzele şi tăcu. Garderop gâfâia de cald şi tăcea şi el. Victoraş apăsă pe accelerator. Mergea cu cinzeci-şaizeci pe oră. La întoarcere, avea să meargă mult mai repede. Probabil că Garderop cumpărase dinadins şasiul şi motorul unui Buick de şase, ca să ducă marfă uşoară, dar repede: marfă de contrabandă. Dusul, încărcatul, întorsul, fac o oră, o oră jumătate. Câteva sute de kilograme de carne tăiată pe ascuns fără doctor, fără Stat, fără preţ fix, face peste o sută de mii dever pe zi, zece douăzeci de mii câştig pentru Garderop şi Jenică. Victoraş îşi aprinse o ţigară, făcându-şi socotelile astea cu oarecare nepăsare. Lui îi dădeau bacşiş, o mie de lei cursa. Nici n'avea ce face cu atâţia bani. Ii dădea mă-sii, lui frate-său, îşi cumpărase haine, pantofi, ceasornic... Dar dormea prost. După fiecare cursă, era nervos, certăreţ, morocănos. Acuma în urmă, vara, dormea tot mai puţin. „Ce dracu' am?" se gândea Victoraş. Venise şi o percheziţie a miliţiei, stătuseră în curte patru ceasuri, în care vreme Victoraş gresa motorul şi-i pica sudoarea de pe frunte, pe metalul cald unde se usca pe loc. Proastă afacere. „Ar trebui să-ţi găseşti şi tu un servici, Victore", zicea mereu mă-sa. „Prea sânt mereu cu inima sărită. Lasă-te Victoraş maică, de hoţul ăla de parlagiu..." Câteodată doar plângea şi nu zicea nimic. Victoraş răspundea: „Voi m'aţi băgat la el să 'nvăţ meserie". „Te-am băgat când era om serios", zicea mama lui Victoraş, „că el de-abia din 46 s'a apucat de tot felul de şmecherii, că de-aia a stat un an la Plătăreşti..." Şi iar începea să plângă: „Unde-i tat-tu, să te vază..." Dar tatăl nu era. Fusese conducător de tramvai, şi murise într'un bombardament. Victoraş scuipă ţigarea pe fereastră!... „Proastă afacere... Ce dracu' caut eu cu ăştia? Trebue să-mi găsesc un serviciu..."

Camionul cotise pe o şosea lăturalnică de un sfert de oră. Intâlneau şiruri de care ce scârţâiau încet spre Bucureşti. In întuneric, isbiţi de lumina farurilor, ochii vitelor sclipeau verde.

Intrară într'un sat, ocoliră pe după colţuri de uliţe. Se opriră într'un dos de curţi, între garduri înalte. Farurile fuseseră stinse de câteva minute. Era întuneric, linişte. Departe, lătrau câini. Din umbră se înfiripară doi trei oameni. Victoraş nu se uită la ei. Ii ştia. Ţărani din sat, chiaburi, negustori de vite, ajunşi acuma fără negoţ din pricina camioanelor societăţii de Stat care luau de prin sate toată marfa... Se mişcau în umbră, câte doi, cărând forme lungi, întunecate: jumătăţile de viţel sau de vită pe care le aruncau în camion. Se auzeau glasuri înăbuşite. Un mormăit răsună desluşit:

— Aşa se taie vita, măi nene? Mai dă-i în... Parc'ar fi croitor, sau ce dracu...

Garderop vorbise nemulţumit. Se pricepea. Fusese parlagiu. Şi acuma mai tăia câte-o vită, pe unde apuca. Adăugă:

— Să vă arăt eu cum se taie...

— Şi, zise cineva pe când se apropiau de camion. Şi iarăşi bufni o jumătate de vită în cutia de scânduri a maşinii.

Victoraş se dădu jos, scoase prelata şi începu să o întindă deasupra maldărului de trupuri de animale moarte, despicate şi jupuite. Mirosul de carne crudă, de sânge, îi făcea greaţă. Totdeauna îi venea un leşin dela stomac, când lega prelata. Dar astăzi îi era parcă mai rău ca oricând. „Bine că n'am mâncat nimic" se gândea el, legând şnururile prelatei de cuie, în scândura camionului. Pe când termina, auzea frânturi din discuţia celor doi patroni cu chiaburul. Stăteau toţi trei în picioare, lângă cabina camionului, Garderop şoptea răguşit :

— Zău, măi nene... mâine dimineaţă. Imi pare rău... Credeam că eşti om de înţeles...

Chiaburul mormăia ceva cu încăpăţânare.

Cei doi oameni ai lui stăteau mai încolo, umbre mute. Garderop se justifică :

— Ce era să fac ? Să nu viu ? Tot dumneata erai în pagubă ! Eu la dumneata m'am gândit ! Altfel nu veneam !

Chiaburul nu răspunse. Victoraş se urcă în maşină şi porni motorul. Domnul Jenică se urcă şi el, zicând :

— Hai, Costică... Lasă-l, că dumnealui a înţeles... Venim mâine şi ne achităm... Sântem oameni de cuvânt...

Şi-l trăgea de mânecă pe Garderop să intre. Deodată, chiaburul îl apucă de mână pe Garderop, intrat pe jumătate în cabină şi-l trase şi el cu putere. Garderop pufni înfuriat :

— Ce, mă ? Eşti nebun ? Ce mă tragi aşa ? vorbise şuerător. Chiaburul mormăi :

— Descarcă marfa..

— Ce ? întrebă Garderop. Jenică se dădu jos şi întrebă :

— Ce zice ?

— Descărcaţi marfa... Ce n'aţi plătit, descărcaţi...

— Ba descărcăm pe dracu, zise Garderop.

— N'ai încredere în noi ? întrebă Jenică.

— Nu ştiu eu de astea... Nu mă luaţi pe mine cu încrederea... zise chiaburul. In maşină, Victoraş îşi dădu deodată seama, după glas, că negustorul e băut. Motorul vâjâia înăbuşit. Cei doi ţărani se apropiară în tăcere.

— Ce, cauţi ceartă ? Ai ? Ceartă vrei ? întrebă Garderop. „Nu i-a trecut beţia de astă-noapte" se gândi Victoraş în maşină. Şi într'o clipă, locul acela singuratic, pierdut în întuneric, între garduri înalte, i se păru primejdios, duşmănos şi totodată părăsit, mort. Prin uşa deschisă, putea vedea grupul celor ce se certau în şoaptă, la doi paşi de el. Auzi cuvinte repezite, glasuri aprinse de mânie. Se auzea mormăitul gros al lui Garderop şi vorba mai ascuţită a lui domnu' Jenică :

— Ce mă ? Ce vreţi ? Nu v'am plătit ?

— Descărcăm tot... Victore ! Desfă prelata ! Descărcăm tot... Nu-mi trebue mie marfa ta, măi neică !

— Descărcaţi tot, repeta chiaburul. Dacă n'aveţi bani, nu vă ţineţi de negustorie.

— Ba nu descărcăm nimic ! Ai înţeles ? Nimic !

Şi Garderop începu să înjure murdar. Chiaburul zise:

— Ce mă'njuri, măi? Ai venit să mă 'njuri?

Victoraş auzi o lovitură uscată, ca pe lemn, şi gâfâituri, gemete. Apăsă fără să vrea pe accelerator, şi scoase capul pe fereastra cabinei. Se băteau! Zări un ciomag izbind. Doi se tăvăleau pe jos. Deodată, cineva gemu tremurat, lung, apoi tăcu parc'ar fi fost sugrumat. Glasul lui Jenică izbucni tare:

— Nu! Nu-l omorî! Nu!

Şi deodată încăierarea se mută asupra celor doi de pe jos. Unul se ridică. Victoraş recunoscu mătăhala neagră: era patronul. Cellalt rămăsese întins pe jos, într'un fel ciudat, pare'ar fi fost un sac. Victoraş simţi că-l trece sudoarea. Unul din cei ce erau în picioare ridică bâta şi Victoraş auzi iar pocnetul uscat. Cel lovit se prăbuşi. Un glas striga pe'nfundate:

—In ăsta, mă! Are cuţit!

Mătăhala neagră se repezi iarăşi şi cineva scoase un ţipăt cutremurător, prelung, apoi încă unul, mai slab, gâlgâit, înnecat. Victoraş simţi că-i vine iar greaţă. Apăsă puternic pe accelerator, schimbând vitezele. Camionul se hurduca pe şosea. Victoraş aprinse farurile şi se uită la vitezometru: patruzeci pe oră. Apăsă pe accelerator. Cinzeci... şaizeci... şaptezeci...

Pe drum i se păru că miroase tare în cabină, a carne crudă. Mirosul tare, greţos, de sânge. Pe laturile şoselei, casele rămâneau fulgerător înapoi, parcă le-ar fi tras ceva îndărăt.

Se făcea lumină când intră în Bucureşti Opri camionul în faţa garajului, se dădu jos şi plecă pe trotuarul încă pustiu, drept înainte. Sub camion începu să pice sânge, din maldărul de jumătăţi de vite.

Victoraş Folosea se ducea spre casă. Il purtau picioarele în neştire. Incet, încet, îşi dădu seama încotro merge. Deodată se opri. Porni pe alte străzi. Umblă multă vreme. Treceau măturătoarele U.C.B.-ului, o maşină cisternă stropi bulevardul. Grupuri mici în faţa unor prăvălii închise: erau începuturile cozilor de la ora opt, de sute de oameni.

La opt, Victoraş era sleit de oboseală, şi mai ales de tulburare. Se aşează într'o bodegă şi ceru un rom. Stătu acolo un ceas. Apoi porni iar pe străzi, şi se opri la altă cârciumă. Bău un pahar de sifon apoi ceru un kilogram de vin.

Ziua aceia de Iulie fu neobişnuit de caldă. Din umbra unei cârciumi, Victoraş văzu lumina albă, orbitoare, a amiezii. Spre seară, cu capul greu de băutură, se îndreptă spre casă. Intră prin nişte curţi dosnice, pe la nişte vecini, pe un drum pe care-l ştia numai el, apoi se uită pe geam şi intră în casă. Era verde la faţă şi gura îi era strâmbă, parcă ar fi vrut să spuie că-i e silă de ceva.

Mamă-sa era acasă. Se ridică iute de pe scaun şi se repezi la el:

— Ce e? Ce e? Ce-i cu tine? Şezi jos. Ţi-i rău? Spune Victoraş maică: ţi-i rău? Spune-i mamii: ce-ai făcut? Ai făcut ceva? Spune-mi că mi-i inima sărită de când te-aştept.

Victoraş îi spuse tot, în câteva cuvinte. Apoi află dela ea că Garderop apăruse la garaj pe la şase dimineaţa. Oprise o maşină pe şosea. La garaj, îl căutase pe Victoraş. Părea nebun; zicea că vrea să-l înveţe minte, îl înjura şi-l blestema cumplit, parc'ar fi vrut să-l omoare. Despre domnul Jenică nu suflase nimic. Se suise în camion şi plecase. Pe după amiază, trecuse pe la Victoraş acasă, să întrebe de el. Aceasta fusese prima spaimă

a mamei lui Victor: cum, nu era cu dânsul? Garderop mormăise un răspuns nedesluşit şi plecase iute.

— Avea ochii umflaţi şi uite-aşa se uita mereu împrejur... parcă era nebun!

Mai târziu, veniseră doi miliţieni şi întrebară de Victoraş.

— Dacă dă pe-acas', să vie la circă, să dea declaraţie.

— Despre ce? întrebase bătrâna, dar ei nu-i spuseseră.

Apoi, sosise un băiat dela garaj, prieten cu Victor, si povestise că la opt dimineaţa picase miliţia şi făcuse percheziţie. Se afiase că Garderop şi cu Jenică au ucis un om şi au rănit grav pe un altul, într'o comună de lângă Bucureşti. Jenică era şi el rănit. Trăgea să moară.

Mama lui Victoraş îl privea ţintă, cu mâna la gură. Ochii cenuşii deschişi, aproape albi, erau înlăcrămaţi, iar faţa scofâlcită, palidă de mâhnire.

—Cine-o să mă crează? mormăi Victoraş. Cine-o să mă crează... Nimeni, nimeni n'o să mă crează...

Tăcură multă vreme. Bătrâna începuse să plângă fără sgomot. Şoptea:

— Doamne... Doamne... n'am pe nimeni să m'ajute...

Spre miezul nopţii, Victoraş luase o hotărîre. Ii spuse bătrânei unde pleacă, şi ea-l privi fără să priceapă. El o sărută şi plecă spre gară. Eşind pe poartă, inima îi bătea să-l înnăbuşe. Dar străduţa era pustie.

Victoraş dormi numai un ceas-două în noaptea aceea, într'un compartiment de clasa a treia. Multă vreme văzu în faţa ochilor lupta aceea de umbre, omul întins pe jos, şi auzi în amintire gâfâiturile celor ce se loveau, geamătul şi ţipetele îngrozitoare ale celor ucişi. Adormi greu şi târziu. Visă că şade la volan, şi că o fiinţă ciudată, care semăna cu un viţel tăiat şi jupuit, se aşează lângă el, mirosind a carne crudă şi a sânge, şi-i vorbeşte Victoraş nu înţelegea, şi atunci fiinţa aceea îi vorbea tot mai aproape, şi apoi îl cuprinse cu mădulare reci, de carne crudă, şi-l sgudui. Voia să-l sugrume. Ridicase un cuţit mare de parlagiu.

Se trezi leoarcă de sudoare, bolborosind. Era dimineaţă. Incepu să se uite împrejur.

Incetul cu încetul, uită de prima spaimă. Oamenii din vagon, Dunărea, culmile galbene şi pleşuve ale Dobrogei, semnele începerii lucrărilor, erau lucruri noui, neaşteptate. Apoi biroul de repartizare, garajul, oamenii de acolo, şoferi, mecanici, ajutori, făcură să amorţească oarecum cutremurarea aceea cumplită. A treia zi porni cu un camion încărcat spre şantierul ce se deschidea atunci, la jumătatea lui Iulie, şi făcu până în prânz patru curse. Pe când se 'ntorcea gol spre şantier, căci nu găsise material a patra oară, nişte drumeţi îl opriră. Era un bărbat, cu o femeie şi un copil. Ii luă. Pe când cotea din şoseaua mare şi se îndrepta spre şantier, îi auzi cum bat cu pumnii în acoperişul cabinei. Dar mână înainte. De fapt nu-i auzea. Căci îi răsunau, iscate deodată în amintire, ţipetele chiaburului ucis, şi-l trecea o sudoare rece. Mâna înainte pe drumul prăfuit, prin arşiţă şi priveliştea cafenie-gălbuie a dâmburilor de lut dogorite de soarele neiertător.

VIII

Poveste de dragoste

Cu trei zile înainte de-a sosi pe şantier Mihai Pangrati şedea într'unul din fotoliile adânci, de piele, din biblioteca fostului său dascăl, profesorul Lăzărescu. Imprejur se ridicau până'n tavan vitrinele de lemn negru ale bibliotecii; geamurile oglindeau slab, nedesluşit, policandrul de cristal şi lucrurile din odaie; îndărătul imaginilor oglindite strălucea stins aurăria titlurilor şi ornamentelor câtorva mii de volume. Profesorul Lăzărescu era un savant. Deaceea îi fusese lăsată catedra, în ciuda vechilor sale cârdăşii cu băncile germane şi cu partidele burgheze. Era chel, adus din spate şi se uita la Mihai Pangrati peste ochelarii lăsaţi în jos, până pe vârful nasului. Avea ochi negri, strălucitori, pe sub sprâncenele stufoase ca nişte mustăţi. Zise:

— N'are să se facă! Nu, lasă, ştiu ce-ai să spui. Ai să repeţi ce-am mai auzit. Că au făcut nişte tuneluri, nişte căi ferate. Ştiu; dar asta încă nu 'nseamnă nimic. Canalul e cu totul altceva; e o lucrare cum nu se mai află decât în Rusia, în Germania, şi apoi cele mari, Suez, Panama. E peste posibilităţile economiei noastre. E exclus! N'o să se facă! Te duci să munceşti la un lucru utopic, absurd, început de nişte inconştienţi care n'au idee de problemele unei atari construcţii — probleme geologice, hidraulice, de echipament, de organizare, de comunicaţii, într'un cuvânt, de posibilităţi care le depăşesc pe ale economiei noastre! Krause, care profesa la Charlottenburg...

Şi surâse uşor, rece, privind pe fereastră, amintirii unui mare profesor cu guler înalt, scrobit, şi ochelari de aur.

— ...acum aproape patruzeci de ani... Mi-a spus odată că e un principiu: sunt anumite lucrări, tipice pentru capitalismul mare de după 1850, şi care nu pot fi întreprinse de state mici. Ai să întrebi care: căile ferate, canalele mari, industria grea...

Zâmbi ironic, tăios:

— Războiul..

Mihai Pangrati se ridică şi zise:

— Dar suntem în 1949, dac'ar fi să-i credem pe comunişti, într'o ţară care construeşte socialismul.... Şi nu suntem limitaţi la posibilităţile economiei noastre.. Avem în spate economia Rusiei. E uriaşă şi o să ne sprijine.

Profesorul Lăzărescu împinse falca de jos înainte; i se făcu un fel de bot brutal şi nemulţumit. Intrebă:

—Eşti sigur?

Mihai Pangrati scutură din umeri:

— Nu sunt sigur... dar sper... In orice caz, ştiţi că am făcut proectările sfătuiţi de specialişti ruşi? Am învăţat dela ei să tratăm cu îndrăzneală probleme pe care dumneavoastră ni le-aţi dat ca exemple teoretice. Ei sunt obişnuiţi cu construcţiile uriaşe! Ne-au învăţat şi pe noi. E ceva, nu găsiţi?

Cellalt îşi scoase ochelarii cu ramă de baga şi îi şterse, privind pe geam asfinţitul de-asupra Cotrocenilor. Chelia gălbuie îi strălucea. Clipind din ochii obosiţi, zise:

— Nu cunosc problema... Nu, n'o cunosc...

Tuşi.

— Nu, nu mai sunt la curent cu problemele...

Işi puse iar ochelarii şi mormăi:

— Ruşii sunt nişte buni imitatori ai Occidentului...

Il privi pe Pangrati şi-i întinse mâna, zicând:

— Dar văd că eşti pasionat de lucrarea asta; nu vreau să te descurajez. Orice ţi-aşi spune, tot te-ai duce să-ţi cheltueşti tinereţea pe un lucru care-o să rămână întrerupt, nerealizat, un eşec... Nu-i aşa? Eşti hotărît să te duci...

Pangrati răspunse:

— Am lucrat la proectarea oraşelor... ecluzelor...

Profesorul răspunse:

— Inţeleg... Vrei să vezi cu ochii dumitale cum cresc oraşele din pământ. Aşa e?

Pangrati dădu din cap fără un cuvânt. Profesorul urmă:

—Vezi? Aşa că e inutil să mai vorbim. Cine ştie? Poate că la vârsta dumitale, m'ar tenta şi' pe mine imposibilul...

— Nu imposibilul, zise Pangrati. Dificultăţile...

— La revedere, zise cellalt şi-i întinse o mână mare, pătrată, uscată. Să mai vii pe la bătrânul dumitale dascăl.

Pangrati îi strânse mâna şi plecă. In uşe, se întoarse o clipă: profesorul se aşezase la birou. Pangrati ieşi fără sgomot.

Ajuns acasă, se trânti nemulţumit pe o canapea şi începu să fumeze, cu mâinile sub cap De alături, se auzea ţârâit stins de coarde de vioară Pangrati sări de pe canapea şi se duse în odaia de alături. Vreo douăzeci de viori atârnau de perete, întregi, fără capac, fără coarde, lăcuite sau nu, vechi sau noui, unele cu forme ciudate. Pe o masă mare, plină de scule şi de vase de porţelan, de unelte şi de aparate, erau alte trei viori, două întregi, terminate, şi una fără gâtul din lemn de preţ. Bătrânul Pangrati ridică fruntea sub părul argintiu, cam rar. Ţinea o vioară pe genunchi şi o privise până atunci. Acum ridicase ochii şi deodată deveni atent, cu priviri pătrunzătoare. Intrebă:

— Ce-i cu tine?

— Nimic... murmură Mihai. Dar bătrânul urmă să-l privească. Mihai se aşeză luând seama să nu fie vreo vioară pe scaun şi zise:

— Am fost pe la Lăzărescu...

— Şi ce ţi-a spus?

Mihai tăcu o clipă; era încurcat; cum să spună pe scurt, o conversaţie de două ore? Fără să ştie prea bine dece, rosti:

— A spus că nu se poate face Canalul, şi că-mi pierd tinereţea... şi că Ruşii sunt nişte buni imitatori ai Occidentului.

Bătrânul răspunse prompt:

— E un idiot bătrân!

Mihai zâmbi: tată-său şi cu Lăzărescu erau cam de aceeaşi vârstă, dar bătrânul Pangrati era albit de tot, iar cellalt avea încă plete negre împrejurul cheliei.

— ...Cum? Imitatori? Cel mai original popor din secolul trecut şi mai ales din ăsta! Au pus din nou totul în chestiune! Uite ce e, băiete; eu nu sunt profesor universitar, nici inginer...

Mihai zâmbi iar la tonul disprețuitor cu care tatăl său rostise ultimele cuvinte; dar bătrânul urma, însuflețit, ținând vioara de capăt și învârtind-o ca pe-o măciucă:

— ...Sunt un simplu profesor de matematici. Dar pe Ruși i-am înțeles când l-am citit pe Lobacevski. Știi foarte bine că până la el, două paralele nu se întâlneau niciodată. El nu era respectuos. Nu era nici măcar politicos. A întrebat, ca un mujic prost: dar dacă se întâlnesc? Și a îndrăznit să raționeze plecând de aici. Și toată cercetarea modernă în problemele analizei spațiului pleacă dela el! Pricepi ce e cu ei? Sânt îndrăzneți. Nu respectă nimic. Pun din nou totul în desbatere. Nu sânt adormiți; dimpotrivă — îi trezesc și pe ăilalți. Numai pe domnul Lăzărescu nu l-au trezit încă... Idiotul bătrân! Dacă n'ar mișca ei lumea din loc, eu m'aș plictisi, acum la bătrânețe... chiar și cu viorile mele...

Privi vioara o clipă apoi vorbi mai liniștit:

— Cât despre ce-ai să faci tu cu tinerețea ta... te privește. Dacă nu-ți faci viața singur, nu ești un om interesant... pentru mine în orice caz, nu... Ce-are a face că nu se face canalul? Și ce? Ai un rol numai pasiv? Și, la urma urmei, există eșecuri nobile, și atunci nu ți-ai risipit tinerețea degeaba. Face să pierzi o bătălie, dacă e o bătălie mare. De altminteri, n'ai decât să reușești. Imi închipui că depinde și de tine...

Incepu să privească vioara atent. Deodată ciupi o coardă și ascultă încordat. Se ridică brusc, luă arcușul și începu să cânte, plimbându-se Cu ochii închiși, ascultând sunetul adânc al viorii, cânta un menuet de Mozart.

Mihai ieși. Simțea că se înăbușe. Se gândea, gata să râdă singur, dar totuși mânios: „Cu cine să vorbesc? Cine să mă înțeleagă? Un om inteligent și serios mă descurajează cu principii auzite acum patruzeci de ani, dela alt om care era tânăr în 1870! Și taică-meu îmi spune lucruri minunate — dar pe el îl știu că e cel puțin ciudat... dacă nu chiar puțin nebun, și ce încredere pot avea în el?" Voi să aprindă o țigară, dar o asvârli furios și ieși din casă.

Se ducea la Dona Vorvoreanu. Mai fusese pe acolo de câteva ori Mergea pe trotuarele inegale ale unor străzi înguste și întortochiate, în centru, în apropierea bulevardelor, printre vechi case boerești, mari, cu ferestrele înalte, balcoane grele ținute pe umeri de cariatide de stuc, grilajuri de fier ruginit cu porți largi pentru intrarea trăsurilor, care pe vremuri trăgeau sub marchiza de sticlă și fier sau sub terase încărcate cu iederă. Acum acest cartier era liniștit, adormit, cu rare lumini la ferestre... Pe grilajuri vechi năpădite de verdeață, plăci de tablă vopsită purtau steguțe: unele din case erau locuite de legații străine ale țărilor mărunte sau depărtate: Olanda, Elveția, Argentina... Alte firme, mari, cu litere groase, arătau sedii de-ale unor instituții de Stat, de-ale unor organizații de masse în acel sector al orașului. Uniuni sindicale, Organizația de tineret a sectorului, Uniunea Femeilor Democrate. Acolo, în unele birouri, lumina mai era aprinsă. Pe ferestrele fără perdele se vedeau înăuntru rafturi cu clasoare și dosare, lozinci în litere roșii, portretele clasicilor marxismului și ale conducătorilor partidului, sub tavanele cu ghirlande de stuc și între oglinzi cu mari cadre aurite și sculptate. Apoi, ascunse îndărătul arborilor bătrâni și al straturilor de iederă și glicină, alte case erau întunecate, oblonite, închise. O lumină vagă, trandafirie, prin perdele groase, arăta că sunt locuite

In fundul curţilor, unde fuseseră grajdurile şi odăile slugilor, erau acuma locuinţe; la mansarde erau semne de viaţă; se auzea cineva făcând game la un pian.

Pangrati mergea cu paşi mari. Departe trecea un tramvai; aici era atâta linişte, încât fiecare pas răsuna limpede, separat, ca o bătaie de toacă nefiresc de rară şi monotonă, sub noaptea albastră.

Se opri în faţa grilajului înalt copleşit de glicină. Intră repede, urcă pe nerăsuflate scările, strâmte, în spirală — căci se intra pe o scară de serviciu; intrarea cea mare era totdeauna închisă. Veni chiar Dona să-i deschidă. Indărătul ei era o lumină nedesluşită venită din altă cameră, depărtată, împreună cu glasuri. Pe fondul acesta, Dona era o umbră subţire, înaltă, cu o coroană de străluciri roşcate împrejurul capului. Pangrati o apucă de umeri, zise:

— Bunăseara... şi vroi s'o sărute. Dona îi propti în obraz o mână îngustă şi parfumată, cu o mişcare neaşteptat de brutală, care-i strivea nasul. Ii dădu drumul şi o văzu că se depărtează pe coridor. In uşe, se opri, se 'ntoarse la el şi râse. Râdea foarte rar, şi atunci fără sgomot, arătându-şi o clipă dinţii. Avea un pullover galben, larg, cu gulerul înalt, rotund, răsfrânt, şi foi de flanel cenuşiu deschis, părul îl purta tăiat scurt, după moda americană — **american bob**; îşi vopsise violent gura cu buze groase într'un obraz subţire, şi palid; şi-i zâmbea din ochii mari, verzi. O urmă înăuntru, enervat, iritat. Murmură, ţinând-o de mână şi oprind-o:

— Ce e nebunia asta nouă pe tine? Dece nu mă laşi să te sărut?

Şi urmă în gând: „...măcar să te sărut... dacă te refuzi şi mă chinueşti şi mă faci să nu pot dormi nopţile, că mă arde nemulţumirea si dorul..."

Dar se feri să rostească tare vreunul din cuvintele astea. Nu putea. Isbuti doar să murmure, cu buzele uscate de patimă şi cu un fel de ironie tremurătoare asupra sa însuşi:

— **Măcar** atâta...

Dona şopti:

— **Măcar** atâta? Ce-ai făcut ca să meriţi să te sărut? Binevoieşti să mă iubeşti, şi vrei să-ţi cad de gât, şi să-ţi spun: Poftim, ia-mă? Eşti o brută. Ar trebui să te pedepsesc... să nu te mai văd niciodată.

Deodată îi puse palma pe gură, şi Mihai i-o sărută; Dona deschise uşa şi intră, urmată de el.

Era o odaie înaltă, cu pereţii tapisaţi cu o stofă de mătase cenuşie cu flori verzi, ofilită, stinsă. Din tavanul cu ghirlande de ghips atârna un candelabru de cristal. Camera era prea strâmtă. Fusese un salonaş, în care acuma se locuia. Una din uşile înalte cu geamlâc de oglinzi, era încuiată şi zăvorîtă: dincolo de ea locuia un ofiţer de miliţie mutat din provincie şi plasat de oficiul de închiriere.

Mihai Pangrati le spuse bunăseara celor de faţă. Ii mai văzuse cu prilejul celor câteva vizite făcute Donei. Era acolo doamna Vorvoreanu, mama Donei şi soţia generalului Mihai Vorvoreanu, condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru participare la un complot. Doamna Vorvoreanu era în negru cu o broşă de briliante la gât şi fără nici un inel; era albă la faţă ca şi Dona, şi părul ei începea să încărunţească, şi-l vopsea în fosta lui culoare, castaniu roşcat. Mai era şi mătuşa Elvira, sora generalului, ai cărei minunaţi ochi verzi îi moştenise Dona. Stătea dreaptă în fotoliu, negricioasă

ca o ţigancă ; avea nasul fin şi mâinile înguste, dar faţa scofâlcită, pământie, cu obrajii supţi. Era bolnavă grav de inimă.

Un domn Haralamb, îi întinse lui Pangrati mâna de departe, ca şi cum ar fi vrut să-l respingă dela orice apropiere; era svelt, drept, cărunt; gâtul i se subţiase, cu piei prea largi, în gulerul rămas prea lung, deasupra unei cravate cam vechi, dintr'o mătase admirabilă, cu culorile colegiilor din Oxford : albastru închis şi purpuriu. Domnul Haralamb era prietenul doamnei Vorvoreanu.

Pangrati dădu mâna cu un tânăr domn Moruzi, prinţ din familia fostă domnitoare Moruzi, deosebită de a Moruzeştilor ; era slăbuţ, brun şi părea înfricoşat de ceva ce ştia numai el. Mai era un altul al cărui nume Pangrati nu izbuti să-l înţeleagă, şi care-i era cu desavârşire necunoscut.

Dona îi arătă un scaun lui Pangrati, se aşeză şi spuse :

— Domnul Pangrati pleacă mâine la Canal. Ştii, adăugă ea întorcându-se spre el — tocmai despre canal vorbeam ; prinţul Moruzi are de gând să plece şi el...

— Sunteţi inginer ? întrebă maşinal Pangrati.

Prinţul înghiţi cu greu, în sec, strâmbându-se puţin, şi spuse :

— Nnu... dar mi s'a spus că există posturi de normator.

— Ce infamie, spuse doamna Vorvoreanu. — E îngrozitor.

Mătuşa Elvira zâmbi şi zise rece, tăios :

— E îngrozitoare prostia lui tătă-său, Niculăiţă Moruzi. Putea să-şi trimeată aurul şi bijuteriile în Elveţia şi să trăiască liniştit acolo... până la războiu !

Tânărul Moruzi înghiţi din nou, cu mare greutate. Domnul Haralamb îl întrebă politicos pe Pangrati :

— Dumneata pleci curând la Canal ?

— Mâine.

— A, zise domnul Haralamb. Scoase o ţigară de foi, îi tăie vârful şi aprinse un chibrit. Intrebă :

— Şi rămâi multă vreme acolo ?

— Până când se termină, răspunse Pangrati.

Cellalt rămase cu chibritul aprins în mână. Toţi cei de faţă îl priveau cu o curiozitate rece. In sfârşit, necunoscutul zise, din colţul unde se aşezase între o comodă şi uşe :

— E încă tânăr...

Toţi isbucniră în râs. Pangrati nu pricepea gluma necunoscutului, dar crezu că trebue să explice :

—Bine înţeles, mă 'ntorc din când în când în Bucureşti

Ceilalţi tăcură. Necunoscutul zise rece :

— Credeţi că acest Canal se va face ?

— E un bluff ! declară domnul Haralamb, încă congestionat de râs, şi-şi aprinse ţigara.

— Un bluff. Satele lui Potemkin. Canalul nu se va face niciodată !

Pangrati protestă :

— Cum adică ? Zecile de ingineri care se duc la Canal, ce-o să facă ? Cum să nu se realizeze ? S'au făcut lucrări şi mai uriaşe decât asta, şi să n'o facem ?

Râse :

— Cu cât e mai grea lucrarea, cu atât mai mult îl tentează pe tehnician...

Dar râsul i se pierdu în gol. Ceilalți îl ascultau cu răceală, privindu-l cu o curiozitate neprietenoasă. Se lăsă o tăcere penibilă. Mătușa Elvira spuse cu un zâmbet subțire, dușmănos:

— Entuziasmul dumitale este mișcător. Și demn de o cauză mai bună.

Intr'o clipită, surâsul ei apăru, aidoma, rece și ascuțit, pe toate celelalte fețe. Mihai Pangrati strânse buzele și tăcu, uitându-se pe pereți cu un aer nepăsător. Mai erau două minunate tablouri de Luchian, cu tonuri calde, adânci, de pământ proaspăt arat și străluciri de smalțuri, de olărie populară. Dar, pe tapiserie, dreptunghiuri de culoare mai deschisă arătau locul unde atârnaseră pânzele acuma vândute. Se auzea glasul domnului Haralamb:

— Nu-l vor putea termina Războiul e aproape. Despre anul ăsta se poate spune cuvântul domnului de Talleyrand: e **începutul sfârșitului!**

Își privi unghiile care nu mai erau îngrijite: domnul Haralamb era acum foarte sărac. Se întoarse către necunoscut și-l întrebă:

— Care e părerea dumitale?

Cellalt răspunse discret, fără să ridice vocea, fără să facă nici un gest:

— Aceeași. Dar până la război, cred că trebue luptat activ.

— Da, zise vag domnul Haralamb, dar deodată curios, întrebă: Dar cum?

Necunoscutul zâmbi și se uită împrejur, pe sub pleoape. Zise potolit, dând din umeri:

— Există metode...

Apoi păru că nu se mai interesează de conversație și fumă, închis în sine și tăcut.

Mihai Pangrati auzi cuvintele acestea fără să le înțeleagă pe deplin, și fără să le dea importanță. Nu știa că avea să-și aducă aminte de ele mai târziu. Acum asculta distrat murmurul conversației, și se dezinteresa de ea cu desăvârșire. Din când în când se uita pe furiș la Dona.

Deodată Dona se așeză lângă el. Lui Pangrati îi bătu inima. Dona se aplecă spre el și-i șopti:

— Conversația ta e sclipitoare..

Pangrati scutură din umeri. Mătușa Elvira îl întrebă:

— De tatăl dumitale mi-a vorbit Dona? El fabrică viori?

— Da, zise Pangrati.

— Tatăl dumitale e fabricant de viori? întrebă politicos domnul Haralamb.

— Nu, răspunse Pangrati. — E profesor de matematică.

Haralamb îl privi mirat, prea bine crescut ca să mai întrebe. Pangrati zise:

— Profesorul N... e șeful institutului de fizică. Are o manie nevinovată: caută secretul lui Stradivari. Tată meu îi e prieten. Amândoi sunt de părere că secretul constă în curburile lemnelor; e o problemă de acustică, de vibrație a unor spații omogene. Teoretic, nu e mare lucru...

Și se uită iar pe pereți. Iarăși se făcu un gol, o tăcere, și urmă apoi murmurul vocilor care discutau emisiunile de știri ale posturilor de radio

New-York, Londra, Paris, Madrid.. Apoi se ridicară toţi şi plecară, iar la ieşire Dona îi strânse mâna într'un fel anumit. Pe trotuarul neegal pavat cu cărămizi pătrate, subţiri, Pangrati se despărţi de ceilalţi care plecau împreună. Se depărtă cu paşi prea sonori în tăcere, până la primul colţ, unde se opri şi se întoarse. Intră repede pe poarta din grilajul înalt. Dona îl aştepta în umbra unei cascade de glicine şi iederă ce cădea de pe balcon. O luă de umerii înguşti şi o sgâlţâi, întrebând-o în şoaptă :

— Dece mă chemi totdeauna când e lume? Vreau să te văd numai pe tine. Plec pentru multă vreme, şi vreau să stăm împreună, ceasuri întregi.

— Să ne ţinem de mână? şopti Dona.

Pangrati tresări şi murmură, zâmbind enervat :

— Nu mai face glume de-astea, că te strâng de gât! Am înţeles : refuzi. Odată pe săptămână catadixeşti să te laşi sărutată. Am înţeles şi m'am resemnat...

— Dacă te-ai resemnat, nu mă mai interesezi...

— Nu! Nu m'am resemnat. Ştii bine că într'o zi n'o să te mai joci cu nimic.. Dar până atunci, lasă-mă să mă uit la tine. Mă mulţumesc şi cu atâta. Numai să mă pot uita la tine câteva ceasuri, fără să-mi fie teamă că mă observă cineva. Dece trebue să te văd numai cu multă lume? Nu mă interesează ce-i interesează pe ei... sunt nişte idioţi!

— Sunt nişte oameni cel puţin la fel de bine ca tine, şopti Dona.

— Idioţi, şuieră Pangrati. — Pe mine nu mă interesează războiul decât pentrucă îmi întrerupe lucrările... nu mă interesează nimic, decât să am douăzeci de excavatoare şi un şantier! Trăesc într'o vreme care schimba faţa pământului şi vreau să iau parte la treaba asta! Vreau să schimb faţa pamântului cu mâinile mele — cu oamenii mei, cu maşinile mele! Dacă nu fac treaba asta, înseamnă că sunt inutil ; înseamnă că trăesc degeaba, fără sens.

— Asta e sensul vieţii, pentru tine? şopti Dona. I se păru prin întuneric că-l priveşte cu mâhnire, dar era prea frământat ca să fie atent. Vorbi iar, pe nerăsuflate, mereu în şoaptă :

— Da! Să creez lucruri, care durează mai mult decât mine; poduri, căi ferate, şosele, case, orice lucru care ţine mult; nu ţine o veşnicie; dar e singurul fel de veşnicie de care putem avea parte şi de care ne putem lega numele, şi eu trebue, mă auzi? trebue să fac toate lucrurile astea! Dacă nu le facem noi — cine să le facă? Le va face oare cineva? Trebuesc făcute, şi noi pentru asta trăim!

— Unde e locul meu în toate astea? murmură Dona şi se depărtă uşor. El îi răspunse grav, încet :

— Cred că dacă nu te-aş avea pe tine... aş trăi exact la fel, nu s'ar schimba nimic... dar mulţumirea mea ar fi numai pe jumătate.. ciuntită... o mulţumire oloagă. N'aşi fi un om întreg, fără tine...

— Dece? întrebă Dona uitându-se la frunzele străbătute de lumina lămpilor electrice de pe stradă. El nu răspunse, ci o strânse în braţe şi o sărută, şoptindu-i cuvinte întretăiate. Ea se lăsă îmbrăţişată, dar părea obosită. Se despărţi de el :

— Trebue să pleci... Mă aşteaptă Elvira... I-am promis să-i fac o vizită înainte să se culce...

Pangrati îi săruta palmele mâinilor Ea zise :

— Pleci mâine... şi cât stai acolo?

El o privi o clipă, rătăcit.

— Cât stai acolo? repetă ea.

— Cât... da. O lună, cel puţin o lună de zile...

— Şi vrei să mă vezi... să... ne'ntâlnim? Ca astă seară?

Dădu din cap, obosită:

— Da, vrei.. bine...

Şi deodată râse cu râsul ei tăcut:

— Te aştept... am să-ţi fiu credincioasă o lună de zile!

Şi dispăru. Pangrati auzi clănţănitul broaştei Yale. Rămase o clipă nemişcat, apoi se'ntoarse brusc şi plecă.

Sus, mătuşa Elvira şedea în odăiţa ei cu toate luminile stinse, afară de una lângă oglinda ei de toaletă, mare, ovală, înrămată în argint. Dona stătea în picioare, îndărătul mătuşei şi-i pieptăna părul bogat, alb, dacă n'ar fi fost într'un negru lucios, care făcea să pară şi mai gălbejită şi vânătă faţa bolnavei.

— Am stat romantic la lună, zicea Dona.

— Ce fel de om este? întrebă mătuşa Elvira.

— Nu e un om „bine"... răspunse Dona. Nu ştiu ce-i lipseşte... E inteligent..

— Mi s'a părut idiot, zise mătuşa Elvira.

— Nu... e puţin nebun... maniac... Dar nu, n'am dreptate. Ii place meseria, e foarte normal... Nu, nu ştiu ce să spun despre el.

— Te iubeşte? întrebă mătuşa Elvira.

— S'ar părea că da...

— Aha... Mă tragi de păr! Fii atentă! Dar tu pe el?

— Nu cred... zise Dona, pe gânduri, şi adăugă: — Nu... nu cred...

Tăcură multă vreme. Apoi mătuşa Elvira începu să sufle greu, se apăsă cu palmele pe piept şi se răsturnă în fotoliu, cu capul pe spate.

— Ah... ce rău mi-e.. ce rău mi-e...

Avea într'adevăr o voce sfârşită, din care rămăsese o suflare, o şoaptă. Ea palidă, cearcănele i se făcură negre. Dona spuse, speriată:

— Intinde-te pe pat...

Şi vroi s'o ajute să se ridice de pe scaun. Dar cu glasul deodată uscat şi rece, mătuşa Elvira zise tăios:

— Piaptănă-mă. Ai să m'ajuţi când îţi cer eu.

Dona îşi strânse buzele şi continuă să-i perie părul des şi lucios. O enerva independenţa încăpăţânată şi poruncitoare a mătuşei Elvira. Ca să se răzbune, o întrebă un lucru pe care ştia bine că nu trebue să-l întrebe, lucru de taină ruşinoasă, care-i scăpase odată doamnei Vorvoreanu faţă de Dona, şi pe care aceea, speriată, încercase zadarnic să-l şteargă din mintea Donei.

— Elvira... cum te-ai îmbolnăvit tu de inimă?

Mătuşa Elvira închise ochii. O uşoară roşeaţă îi încălzi obrajii măslinii, brăzdaţi de cute adânci. Apoi zise, cu aceeaşi voce tăioasă şi repezită:

— Dela un locotenent!

Donei îi tremurau buzele de enervare şi de dorinţă de a râde. Deodată îşi dădu seama de curajul nebun şi cruzimea bătrânei, şi o cuprinse o admiraţie îngheţată.

Cu greu izbuti să rostească întrebarea neîngăduită, întrebarea de neiertat:

— Cum adică, dela un locotenent ?

— Nu poţi înţelege... era în 916, la Iaşi... oamenii mureau cu zecile de mii, de tifos, de foame. Noi înebunisem toţi... Făceam chefuri, cu ofiţerii francezi... în Rusia izbucnise revoluţia ; nu ştiam ce o să ne aducă ziua de mâine...

— Şi ? şopti Dona.

— Ei, şi ! şi ! răspunse bătrâna, tremurând de enervare.

— Ce tot întrebi ? Un locotenent de roşiori... n'are a face numele... m'a îmbolnăvit .Cine ştie avec quelle sale grue il avait couché... venea dela vreo târfă...

— Şi nu te-ai făcut bine ? întrebă Dona, încrâncenată de admiraţie şi desgust. Vocea bătrânei osteni iarăşi, voce bolnavă ;

— Nu ştii ce erau pe atunci spitalele... doctorii mureau pe capete.. doftorii nu găseai... bref, m'am lecuit prost, şi mi-a atacat inima...

Abia mai sufla. Dona îi puse o întrebare neaşteptată, de care se mirä ea singură :

— Şi locotenentul ?

— L-am cravaşat pe strada Lăpuşneanu, zise mătuşa Elvira, uscat. privindu-se în oglinda ovală, când pe-o parte, când pe alta.

— ...Am luat o cravaşă grea, a lui tată-tău. A fost un scandal teribil L-au trimis în linia întâia, în tranşee. Trebue să ştii că roşiorii erau ţinuţi îndărät, în rezervă.

— A murit acolo ?

— Nu ştiu. Cred că da, răspunse mătuşa Elvira rece şi dispreţuitor.

Până atunci, vorbise către oglinda ovală cu cadru de argint. Deodată, întoarse cu o mişcare vioaie şi graţioasă capul spre umăr şi o privi pe Dona fără să ridice fruntea, cu un aer încăpăţânat :

— Înţelegi bine că nu mă mai interesa.

Subţie buzele într'un zâmbet uşor, plin de batjocură nemiloasă :

— Avea relaţii prea... variate.

Apoi, imediat îi porunci Donei, brutal :

— Dece te-ai oprit ? Ai adormit ? Piaptănă-mă !

Şi-şi cercetă atent în oglinda cu ape verzi, faţa pământie, ofilită, cearcănele negre de sub ochi. Numai nasul subţire, palid ca de ceară, rămăsese nedescompus în chipul schimonosit de boală. Mătuşa Elvira se privi cu duşmănie şi gura i se subţie, în acelaşi surâs dispreţuitor, batjocoritor şi crud :

— N'a mai rămas mare lucru din mine... Imbecilul nu ştia că am să mor din pricina lui... Imbecilul !

Se gândi puţin, întunecată, şi zise :

— Nici nu mai ştiu cum arăta...

Dona puse pe măsuţă pieptenul de baga prinsă în argint şi spuse tremurând :

— Te-am pieptănat..

Bătrâna nu răspunse. Dona ieşi din odaie, închise uşa fără sgomot, şi rămase multă vreme rezemată de zid, cu obrazul lipit de tapiseria care mirosea a stofă veche şi a praf.

Iar Pangrati nu dormi toată noaptea. Stătu cu ochii larg deschişi în întuneric, vorbindu-i în şoaptă Donei.

— Bine ; lasă-mă să mă chinuesc de dorinţă, fă cu mine orice. Dar înţelege-mă. N'ai înţeles nimic. Nu te gândeai decât la tine, unde e locul

tău. De asta e vorba? N'ai înțeles că mă frământ, că nu știu ce are să iasă din planurile și speranțele mele; și când eu mă duc să mă lupt poate cu imposibilul, tu te joci cu mine ca un copil cu o jucărie...

Se gândi cu amărăciune: „Ar trebui să fie aici, să-i spun ei. Am să-i scriu. Ce a fost gluma aceea cu o lună de zile? O glumă de prost gust. E atât de frumoasă... dar are clipe de prostie.. Doamne, Doamne, ce-o să mă fac cu ea? Cum o să pot răbda fără s'o văd?

Se auzea de-alături, din biroul bătrânului Pangrati, țiuit stins, muzical: profesorul încerca o vioară nouă.

A doua zi Mihai îl întâlni în tren pe Anghelescu și pe Juraşcu, pe care-l cunoștea dela Salva, din iarna 48-49, când se făcuseră bucățile cele mai grele ale căii ferate în munți. Trecură prin valea Cara-Su, pustie și stearpă. Iar a treia zi, erau pe șantier, întâi în arșiță și apoi în furtună. Cât vorbi Maftei, Pangrati stătu și el înghesuit printre ceilalți, ascultându-l. Gândul îi sărea din când în când din clipa de față și-l ducea la noaptea în care Dona, uşuratecă și neliniștitoare, îi făcuse acea făgăduință ciudată. Il apuca atunci neastâmpărul, îi venea să-i strige lui Maftei: „Bine, bine, ai dreptate, dar hai să facem ceva!" în vreme ce furtuna îi împroşca în obraz cu noroi. Dar se stăpânea și asculta iarăși. Curând însă, se ivi în zare o geană de lumină albastră, limpede, arătând unde încetase ploaia. Apoi, desprinzându-se din rămășițe de beznă, curcubeul umed se arcui deasupra stepei. Oamenii se îngrămădiseră în jurul camionului venit din Constanța; li se împărțea hrana rece: pâine, șuncă, marmeladă. Pe culme, neatins de ploaie, inginerul Anghelescu, privind haosul de unelte și materiale împrăștiate pe tot șantierul, spunea:

— Stăm foarte prost... N'au venit betonierele... N'avem unde depozita cimentul... Ce e cu cheresteaua și cărămizile care trebuiau să sosească la gară la Basarabi? Știe cineva dintre dumneavoastră ceva?

Și se uită întrebător la ceilalți doi ingineri, uzi până la piele. Aceștia nu știau nimic. Anghelescu dădu din cap nemulțumit, cu mâinile'n buzunarele hainei de ploaie, și cu ochii la șantierul ce zăcea vraiște. După două minute, Pangrati nu mai putu răbda: neastâmpărul cu care venise sporise, biciuit de cuvintele lui Maftei. Zise:

— Domnule inginer, iau o mașină și mă reped să văd ce e cu betonierele. Trec și pe la Basarabi!

Anghelescu se uită mirat și sceptic la el:

— Și ce-o să faci? Te faci betonieră? Dacă nu sânt?

— Atunci telefonez la București... și mă duc la Hossu, sau la directorul adjunct! Nu putem sta așa nici o oră!

Juraşcu se trezise și el din amorțeala în care-l aruncase furtuna și ploaia. Zise:

— Până diseară e gata o baracă pentru sacii de ciment!

— Am plecat, zise Pangrati. Pe când se depărta, îl auzi pe Anghelescu că-l strigă:

— Stai, frate, să vorbim..

Nu mai avea răbdare. Trebuia făcut ceva. Trecu pe lângă oamenii care mâncau în picioare, cu mâinile pline de bucăți de pâine. Nu, n'avea timp să mănânce. Sări într'o mașină și mașina porni peste stepa udă, prin noroaie, alunecând și clătinându-se, trecu printre sate de piatră și lut, atacată cu furie de câini, dintre care unul, călcat, rămase întins pe șosea, cu

sânge prelins din bot. Un copil de tătar eşi dintr'o curte şi puse mâna pe câine, uşor de tot.

Când intrară pe şoseaua asfaltată, udă, vânătă, strălucitoare de ploaie şi oglindind cerul şi norii, întâlniră tractoare duduind pe şosea: fiecare din ele tragea câte o betonieră. Pangrati flutură din mână pe fereastra cabinei şi tractoriştii răspunseră la fel. Apoi se depărtară în direcţii opuse. Rămânea de văzut ce e cu materialul din gara Basarabi.

Acum, în primele saptamâni, era nevoie de un efort uriaş, ca să se urnească lucrurile... Nu, nu va putea pleca la Bucureşti decât mai încolo... Simţi o parere de rău ascuţită, dureroasă. Cât va putea sta aici, fără să plece s'o vadă pe Dona? O lună. Trebue să se stăpânească şi să stea aici o lună. Lucrarea avea nevoie de toţi oamenii.

IX

„Canalul nu trebue să se facă"

După ce fusese seara în vizită la doamna Vorvoreanu, omul pe care nu-l cunoştea Mihai Pangrati se duse a doua zi spre prânz să-l caute pe colonelul Mateica, şi-l găsi la locul obişnuit al întâlnirilor lor, un debit de tutun şi ziare aflat între biserica Enei şi întretăierea străzii Academiei cu strada Regală.

Colonelul Nicolae Mateica era fiul unui moşier din Dolj, expropriat în 1918. Bucăţile de moşie strecurate pe seama copiilor, le moşteniseră surorile lui Mateica; ce avea Mateica, vânduse în primii ani de ofiţerie la roşiorii de gardă; cumparase o maşină englezească de o marcă rară, Bentley, şi făcuse chefuri la Sinaia cu camarazii şi cu ceeace el numea „pupeze". După ce nu-i mai rămăsese decât leafa şi maşina, se însură cu fiica grasă a unui colonel de administraţie; ea îi născu un copil în 1940. In Iunie-Septembrie 1941, comandant al unei companii de tancuri, Mateica trecu Prutul şi împuşcă pe toţi evreii din satele şi târgurile prin care trecea linia sa de operaţiuni. Erau adunaţi în mijlocul unui careu format din tancuri şi împuşcaţi cu mitraliera. In Octombrie, ne mai rămânând niciun tanc întreg, regimentul fu vărsat într'o divizie de cavalerie motorizată, decimată în cotul Donului în 1942. Inainte de asta, căpitanul Mateica fusese decorat cu Virtutea Militară, Steaua României, şi Crucea de Fier. Intors în ţară, cu gradul de locotenent-colonel, deveni iarăşi, după douăzeci de ani, un om bogat. Era vremea când febra afacerilor scutura cartierele din centrul Bucureştiului, vremea când raziile poliţieneşti împrăştiau din Şelari şi de pe trotuarul fostei bănci Chrissoveloni grupuri de oameni ciudaţi care discutau tainic, dar agitat, cu mâinile în buzunare, şi fugeau lăsând în urmă o dâră de napoleoni şi de bancnote străine svârlite pe caldarâm. Schimbarea banilor în vara lui 47, îl lovi ca pe mulţi alţii şi pe Mateica. Dăduse zeci de milioane câtorva ostaşi, ca să le schimbe pentru el. Ofiţerii politici îl surprinseră asupra faptului. Dat afară din armată, împreună cu generalul cu care făcuse afaceri în 45-46, Mateica încercă felurite negoţuri, fără izbândă şi cheltuindu-şi mereu din capital. Incet-încet, misiţii care-i cumpărau napoleoni, dispărură unul câte unul. Astfel că, în curând, ajunse să ducă lipsă, cu napoleonii tencuiţi în zid. Incercă mai multe meserii, pe cari le părăsi pe

rând ; şi se trezi într'o bună dimineaţă a verii lui 1949, energic, îndrăzneţ, inteligent cât nu-l orbea foamea de bani, desgustat de viaţă, cu viitorul închis, un om întemniţat în plictiseală şi nefacere de nimic.

Se deşteptă, târziu, cu gura cleioasă şi amară, cu ochii lipiţi. Căscă, se întinse pârâind din încheieturi. Umblă prin casă în pijama şi papuci. Se uită peste umăr la nevastă-sa: avea părul prost vopsit în roşu şi prin cămaşa de noapte i se întrevedea carnea gălbejită şi grasă. Copilul se juca în curte, unde se auzea cum socrul lui Mateica, general în rezervă, îl ceartă cu glas subţire şi tremurat :

— Lasă pompa... ce faci ? Ce-ai băgat în ea ? Acuşica vin şi te bat !

—Mamă ! urla copilul. Mă omoară tata mare !

Dar mamă-sa nu lua aminte la el. Vorbea la telefon cu o prietenă, doamna Palade.

— Virgino ! Virgino ! Auzi, Virgino dragă... Dar taci dragă odată, şi ascultă-mă...

Pe doamna Palade o chema Virginia, dar doamna Mateica nu isbutise niciodată să-i pronunţe bine numele. Colonelul Mateica se uită acru la spatele lat al nevesti-sii. Era în cămaşă de noapte, cu picioarele goale în papuci, şi cu vârfurile picioarelor apropiate în chip naiv, ca la copiii mici. Braţul care ţinea telefonul avea gropiţe şi făcea brăţări de grăsime de sus până jos. Mateica dădu din umeri, scârbit, şi se duse să se îmbrace unde dormise, în odaia copilului. De acolo auzea glasul răguşit de tutun şi în acelaş timp ţipător :

— Virgino, nu ştiu cât oiu mai putea trăi aşa. Are o curvă în mahala, Virgino, am văzut-o că a venit săraca la mine, că şi p'aia o lasă fără un ban... Pe acasă nu mai doarme cu săptămânile, şi uite, că astă-noapte dumnealui vine beat şi mahmur, cade pe patul copilului şi doarme acolo, doarme'n odaia copilului, ca un bou, Virgino, şi pe mine mă lasă singură, n'am avut şi eu de atâta vreme o mulţumire sufletească, Virgino...

Plângea. Probabil că lacrimile se scurgeau pe bărbia cu gropiţe, şi de acolo în cornetul telefonului...

Mateica încercă să intre în camera de baie, să se bărbierească. Uşa era încuiată. Cine putea fi acolo ? Scoase capul pe fereastră şi chemă copilul. Nu răspundea. Deci era în baie. Trase cu urechea la uşa băii, şi auzi plescăit de apă. Strigă tunător :

— Iar te joci în baie două ceasuri, măgarule ! Ieşi afară !

Copilul nu răspunse nimic. Mateica o luă pe nevastă-sa de braţ şi o smulse brutal de lângă telefon Ea ţipă :

— Stai la telefon, Virgino, că vrea să mă bată nebunul... Ce e ? Ce vrei ?

— Iar s'a'nchis măgarul în baie ! răcni Mateica şi intră să se îmbrace mai departe în odaia de culcare, în miros stătut şi închis. Ciorapi mototoliţi zăceau pe aşternutul răvăşit, alături de un urs de pluş şi o vadră de tinichea colorată. Pe când îşi punea cravata, auzea strigătele nevestei :

— Ieşi afară că te bat. Tată, adă-mi bătătorul de covoare !

Terorizat, copilul urla în baie prelung, din rărunchi, doamna Mateica bătea cu pumnii în uşe, telefonul lăsat în părăsire guiţa, transmiţând vocea doamnei Palade. Mateica se uită împrejur, la mobilele burgheze cu fotolii de pluş albastru în care nu şedea nimeni, ca salonul să fie neatins, lămpile cu umănărele şi abat-joururi mici de pergament, bufetul cu oglindă şi cu

bibelouri reprezentând câini, vaci, ostaşi francezi dela 1871, pendula în perete, oprită, prea mică pentru a fi o pendulă monumentală şi prea mare pentru un ceasornic de perete, cele două aparate de radio, şi teancuri de rufe prost spălate pe masa de stejar din acea sufragerie-salon ce mirosea a nou, a prăvălie, după zece ani. Mateica înjură printre dinţi cu greaţă, închise telefonul şi eşi, trântind uşa. Afară stătu o clipă nehotărît, în faţa blocului cu trei etaje, din care un etaj îi aparţinea lui, unul copilului, unul nevestei, — dar ce folos? Chiriaşii nu voiau să plătească decât la valoarea locativă, câteva sute de lei pe lună, şi ameninţau mereu cu procesul de sabotaj. In clipa asta, urletele din casă ajunseseră la culme. Mateica plecă repede, ca împins din urmă.

Pe la prânz se afla în debitul de ziare al unui camarad de regiment. Acesta era chel şi cu o falcă mare ieşită înainte; îşi servea clienţii grăbiţi, cu un aer nemulţumit, rece, acru. Văzându-l pe Mateica îl întrebă:

— Ce mai faci, şalău bătrân?

— Prost; zise Mateica şi luă o ţigară dintr'una din cutiile de sticlă de pe tejghea.

— Nu te duci la Canal?

— Nu. De ce?

— Toată lumea se duce..

Mateica nu răspunse. Zeci de oameni treceau prin faţa vitrinei. Alături, era un vânzător de curele de nylon, perii de dinţi, cafea, cacao, gumă de mestecat venite în pachete celor ce aveau rude în America. O femeie între două vârste, elegantă, roşcovană, cu ochi albaştri sticloşi, ceru cu un puternic accent maghiar un pachet de „Dunărea". Debitantul întrebă:

— Iar aţi pierdut la curse...

— Da, dar am noroc în dragoste, zise femeia cu un aer dur şi furios. Îşi aprinse ţigarea şi plecă.

— Iar e beată, zise debitantul. Acum se duce la cofetărie ca să mănânce ceva. De câte ori pierde, se pileşte...

Atunci intră necunoscutul care fusese în vizită la doamna Vorvoreanu. Mateica nu se clinti din felul lui de a sta ca un pierde-vară, rezemat de rafturile cu ziare, rezemat de zid. Cellalt ceru o gazetă şi ieşi. După zece minute, Mateica zise:

— Noroc, bă!

— Noroc, mormăi debitantul, cu nepăsare.

Pe trotuar, cellalt aştepta, în amiaza de Iulie. Cisternele trecuseră, strada era umedă şi coşurile florăreselor înşirate pe trotuar, erau ca nişte focuri aprinse roşii, de trandafiri şi garoafe.

— Am onoarea să vă salut, zise Mateica.

— Te-am mai căutat odată azi dimineaţă, zise noul venit, tăios. Mateica zâmbi cu amărăciune:

— Am avut scandal acasă... cu familia...

Cellalt îl măsură din ochi cu oarecare uimire, ca şi cum abia acum şi-ar fi dat seama că Mateica are familie. Zise:

— A, da? Familia... Şi — cum îţi mai merge cu familia?

Mateica se'ntunecă la faţă. Plictiseala şi nepăsarea îi dispărură. Şopti:

— Prost de tot. Se'mplinesc doi ani de când m'au dat afară din armată. Bani nu mai am. (Şi la amintirea aurului zidit în pereţi adăugă, cu

un fel de scuză :) — Chiar dac'aşi avea bani, de când sânt comuniştii la putere n'aşi avea ce face cu ei. Când aveam slujbă, cel puţin nu-mi vedeam familia. Acuma m'au făcut şi puşcăriaş la mine'n casă... într'un fel de balamuc, cu copil, nevastă, socru, vecini... Vă spun deschis, mă duc şi ma'mbăt în fiecare seară ! N'am fost niciodată beţiv. Dar acuma mă duc şi mă îmbăt Ca să nu mă mai gândesc. Ştiţi ce ? Eu nu Ruşi aşi omorî. Nu comunişti. Aşi omorî Americani. Cât au de gând să ne mai lase aici ? Cât cred ei c'o să mai rezistăm ? Işi dau seama cu cine au de-aface ? Dece nu'ncep odată ?

Cellalt îl luă de braţ şi-l duse câţiva paşi, pe trotuarul pustiu de pe lângă biserica Dintr'o Zi. Trăsurile cam părăginite, cu câte un mic cal costeliv, erau pe partea cealaltă la umbră. Lângă zidul orbitor de alb, în căldura care înmuia asfaltul, înnecaţi în lumina tare a dimineţii şi a miezului verii, stăteau ca doi stâlpi de umbră, murmurând.

— Dragă Mateica, zise cellalt, trebue să lucrăm şi noi. Trebue pregătit terenul...

Mateica vorbi iritat, stăpânindu-şi glasul cu greu :

— Ce putem face ? Spuneţi-mi dumneavoastră ce să fac ! Eu ce aştept ? Am spus eu că nu vreau să lucrez ? Ce să fac ?

Convorbitorul său se uită împrejur, apoi urmă :

— Avem nevoie de oameni de-ai noştri la Canal, în poziţii cheie Canalul ăsta nu trebue să se facă.

Un muşchiu svâcnea pe falca plină şi negricioasă a lui Mateica. Cellalt urmă :

— Am să-ţi spun cui să te adresezi. Trebue luate dela început poziţii cheie. Şi mai ales, trebuesc aduşi oameni de-ai noştri, cât mai mulţi. Lucrează discret, ca să nu te simtă comuniştii, decât târziu de tot. Lucrează mai ales cu administraţia şi cu inginerii. Nu trebue să te compromiţi ; ai tact ; ştii cum se face legătura. Arunci vorbe fără mare importanţă şi-i vezi cum reacţionează Poţi să te înţelegi cu ei fără cuvinte, dintr'un zâmbet, dintr'o privire.

— Şi-o să lucrez cu ei pe baza asta ?

— Da. Pentrucă atunci eşti acoperit şi faţă de ei

Omul se şterse pe faţă cu o batistă fină, marcată cu iniţiale, şi urmă:

— Trebue omorît Canalul ăsta. Noi, aici, o să facem ce putem; dar dumneata şi ceilalţi, acolo, veţi trebui să găsiţi singuri metodele cele mai bune. Cred că trebuesc intoxicaţi muncitorii cu svonuri. Înţelegi ? Să-şi piardă încrederea. Să aibă simţământul că lucrează degeaba. Asta o să-i paralizeze... Şi pe urmă...

Şi continuă să-i explice, încet, rar, limpede, revenind asupra unor amănunte. Repeta mereu :

— Înţelegi ? Trebue să ai un plan de acţiune... Un plan limpede..

A doua zi, Mateica plecă, vorbi la Constanţa cu inginerul Anghelescu, care părea să ştie de sosirea lui, şi că-l aşteaptă. A treia zi, era pe şantier, pe şantierul unuia din cele cinci oraşe noui, ca şef al personalului.

Spre seară, Maftei plecase de pe şantier. Se auzeau, vioaie, ciocanele dulgherilor. Iar Mateica se plimba deoparte, singur, cu mâinile la spate. Sigur, nu trebuie răspuns instinctiv la orice vine din afară.. Trebue lucrat cu un plan, dacă vreau să dau lovituri cu scadenţe îndepărtate..

Cartea II

Dimineața

Trecuse vreo săptămână dela sosirea oamenilor în acel loc care fusese pustiu. Era dimineața, devreme. Undeva departe, într'o zare aici nevăzută, soarele răsărise în câteva clipe deasupra mării lucioase, nemișcate. Aci, un val trandafiriu se ridicase încet în vazduhurile palide. Se iviseră, în înălțimi, norișori cu marginile aurii.

In vale erau încă ultimele resturi de umbră. Forme cenușii risipite pe câmpuri, îngrămădite în anumite locuri, nu puteau fi recunoscute. Ce erau? Mogâldețe sure: mașinile. Un braț negru deasupra unor maldăre de noroi: o macara-draglină.

Printre formele întortochiate pe câmp, una se mișca. Era un om care, încovoiat, umbla în patru labe căutând ceva pe jos, cu mișcări încă adormite Mormăise nemulțumit, cu glas somnoros:

— Unde-oiu fi pus-o .. unde-o fi. .

Spre Răsărit erau spinări prelungi ale dâmburilor câmpiei, și mai încolo movilele-morminte ale vechilor regi păstori. Erau negre sub zarea înnecată în lumina trandafirie. Dac'ar fi fost cineva să le privească, ar fi crezut ca deslușește, negru pe cerul trandafiriu, fiecare măracine, fiecare fir de iarbă în parte Dar nu era nimeni. Era doar omul care mormăia singur, mestecând în gol. Ședea chircit pe jos și se încălța. Lângă el, un altul, culcat pe pământ, se mișcă și răsuflă adânc, apoi deschise ochii și-l privi țintă, ca și cum s'ar fi străduit să-l recunoască.

Apoi închise iarăși ochii și mormăi:

— Dece te 'ncalți tu, Măcei ?

Măcei tăcu o vreme, apoi mormăi :

— Apăi eu mi-s sătul... Plec... Hai și tu, neico Micluț. Că aci nu-i bine.

Micluț deschise un singur ochi și-l privi și mai cercetator, dar tăcu Apoi închise iarași ochii și se 'ntinse. Măcei șovăi o clipă și mormăi:

— Dacă tu nu vii, nici eu nu mă duc...

— Unde vrei să te duci? întrebă Micluț, întinzându-se și gemând.

— Apăi, pe alte șantiere, că-s doară multe...

Micluț, voinic și îndesat, sări sprinten în picioare, și-l privi pe Măcei, care, cocoșat pe jos, ridica ochii la el, întrebător. Zise scurt :

— Eu nu merg cu tine. . Eu stau aci !

Și se depărtă Măcei mormai :

— Stai.... stare-ai în mormânt să stai... Blăstămatule...

Și începu sa se descalțe.

Deodată, dincolo de colinele scunde ale căror bălării de stepă se profilau negre pe cer, apăru geana de jeratic a soarelui. Valea se umplu de lumină.. Apărură oameni care umblau pe câmp. Svârleau umbre lungi, dar fețele le erau roșii în razele dimineții, și mâinile, când le rdicau, erau deasemena roșii-aurii. Se zăriră și cei care încă dormeau, pe câmp, sau lângă mașini. Albe, trei barăci, din lemn proaspăt, străluceau în mijlocul șantierului, printre șanțurile și gropile pentru fundații. Cupele betonierelor prindeau o culoare verzuie, draglina de jos din vale deveni cenușie cu părți vopsite în roșu viu, cu miniu. Pe câteva zeci de metri, săpase un șanț

plin de noroi Şi pornind dela şantier, ocolea capătul culmii scunde dinspre Sud, un şir de stâlpi de telegraf, fără ulcelele de porţelan şi fără fire. Stâlpi goi, înşiraţi spre zare. Se opreau la al patruzecilea stâlp. Umbrele lor nesfârşit de lungi coborau spre apele mlaştinei. Acolo se înşiruiau, abia văzuţi, printre ierburi de apă şi nuferi, ţărușii care arătau traseul Canalului Iar de jur împrejur, câmpia cu unduirile ei pleşuve, devenea cafenie cu luciri galbene şi aurii, ca blana guzganului sau a vulpii de stepă.

Din ce în ce mai mulţi oameni se ridicau de pe pământ, unii veneau din adânciturі ale văii, alţi soseau peste dealul din Sud, dinspre satul ascuns acolo, după zarea apropiată. In jurul barăcilor se adunau grupuri în vestminte ce aveau acum, din pricina soarelui şi a prafului, aceeaşi culoare ştearsă, galbenă-cafenie, ca însăşi întinderea stepei; n'aveau de multe zile apă să se spele, şi unora le rămăsese în păr fire de paie. Se îngrămădeau la ghişeul de pâine al barăcii-cantină. Din umbra dinăuntru, eşea un braţ care le întindea cu o mişcare neobosită, mereu aceeaşi, bucăţile mari, cubice, de pâine cafenie care şi ea avea culoarea locurilor mai adânci şi umbrite ale stepei.

Iordan şi cu Tudoriţă stăteau la rând, între umerii vânjoşi ai vecinilor lor, şi vedeau înainte-le spatele tuturor celora ce veniseră mai devreme şi aşteptau, înghesuindu-se. La câte-o tălăzuire a îmbulzelii, se clătinau toţi, neavând unde să puie piciorul pe pământ liber. Iordan, răbdător, părea fără gânduri şi tăcea statornic. Rareori, clipea din ochi. Tudoriţă se uita împrejur, neastâmpărat, cu mâinile în şolduri. Deodată se 'ntoarse către tată-său şi spuse cu glas scăzut:

— Apăi ce zi de muncă e asta? Stăm aci de-un ceas şi-ar trebui să fim la locul de muncă....

Imprejurul lor oamenii murmurau; câte unul vorbea mai tare, se auzea un râset scurt. Tudoriţă începu iar:

— Cum drac'o să luăm salarul? Pe ce?

Se 'ncruntă:

— Ca săpător... mie nu-mi convine...

Iordan părea că nu-l ascultă pe fiu-său. Toată mulţimea îngrămădită la ghişeul de pâine făcu un pas înainte, îmbulzindu-se şi mai tare. In faţă, oamenii întindeau mâinile:

— Dă-mi şi mie tovarăşe! Nu mai împingeţi!

Tudoriţă păru a lua o hotărîre şi zise:

— Eu plec....

Tată-său tresări şi-l privi ţintă:

— Unde pleci?

— Nu ştiu nici eu.. Da' plec, mormăi Tudoriţă încruntat. Iordan îl întrebă iar:

— Pleci dela Canal?

Fiul şi tatăl se priviră. Tudoriţă se fâstâci şi zice încurcat, cu ochii la pământ:

— Nu, nu.. plec pe alt şantier... Unde-o fi mai bine.

Apoi, ca şi cum ar fi descoperit un gând deosebit de ispititor, zise cu însufleţire:

— Vino şi dumneata, tăicuţă... Ce să mai stăm aici?

Cei dintâi îi îmbrânciră, protestând furioşi:

— Ce staţi, măi tovarăşe? Inaintaţi!

Iordan zise:

— Ho, măi frate, ho! Că n'ai murit de foame!

— Ba mie mi-i foame al dracului! râse un vlăjgan de lângă el.

Iordan stătea şi se gândea. Tudoriţă ştia răspunsul.

Avea să fie aspru: cum să plece de pe şantier, aşa fiindc'a fost greu câteva zile, la 'nceput? Il cunoştea pe tată-său şi aştepta mustrarea. Dece întârzia atâta? Cu ce gând se lupta? Rămase uimit când îl auzi pe Iordan că răspunde şovăitor:

— Ba.... să nu pleci... Ce, plecaţi amândoi şi mă lasaţi aicea de râsul oamenilor? Să te duci la frate-tău... şi să-i spui, să facă rost să ne angajeze şi pe noi. Şi să te 'ntorci, să-mi spui.

Şi deodată se uită la fiu-său cu ochii negri, cufundaţi sub sprâncenele stufoase:

— Să muncim la un loc Aşa să-i spui Şi să-i spui că aicea-i greu Auzi?

Tudoriţă înţelesese: „Să-i spun lui Bănică asta, că el trage la greu, şi vine 'ncoa... Dar dacă nu vrea? Ce? Să mă 'ntorc aici, să stau cu taica? Să dormim pe câmp? Să muncesc cu sapa?".

— Aud, zise el şi ridică bărbia să vadă peste umerii şi capetele celor din faţă, cât se apropiaseră de ghişeul de pâine. Cu pâinea în mână, ţinută sus deasupra capului, cei ce-o primiseră se întorceau prin mulţime; înghesuiala le curma răsuflarea; dar ei glumeau şi râdeau.

Victoraş Folosea, cu salopeta descheiată pe piept, şi cu nasul ars de soare, ieşea şi el din înghesuială. Se ducea spre cantină. Ocoli cantina pe la bucătărie. Aburii de apă fiartă şi cafea ieşeau pe uşa larg deschisă Fete cu braţele goale şi cu obrajii roşii de căldură forfoteau în umbra barăcii. Victoraş se opri lângă Rada Munteanu care şedea şi curăţa cartofi. Era şi ea roşie la faţă, dar de supărare. Le spunea fetelor dimprejurul ei:

— Stau şi curăţ cartofi, şi betonierele alea de ieri nici acuma n'au mecanici!

— Eşti mecanic de betonieră? întrebă Victoraş. Ea ridică ochii negri, strălucitori, aburiţi şi umezi de stat în căldura bucătăriei. Victoraş o mai văzuse de multe ori. Dar i se păru că acum o vede prima dată: cu şuviţele negre lipite pe tâmple, pe sub cârpa albă, cu sprâncenele arcuite şi zâmbetul vesel şi necăjit totodată. Fata răspunse cu mândrie:

— Sunt tractoristă! Betoniera e jucărie de copil..

Părea şi ea un copil, se gândi Victoraş, dar simţi şi el că nu se poate una ca asta: un om care cunoaşte motorul cu explozie, să cureţe cartofi!

— Adevărat, zise el. Asta nu se poate. Dece nu te pune la betonieră?

— Nu ştiu! zise Rada. Dar nu mă las! Deseară am să spun treaba asta în şedinţă de UTM. Vii şi tu, tovarăşe. Eşti mecanic?

— Sânt şofer, zise Victoraş.

— Nu eşti utemist? Dece nu vii la şedinţe? Trebue să iei cuvântul şi tu, deseară.

Mândria lui Victoraş de a fi şofer, şi superioritatea pe care şi-o simţea faţă de toţi mecanicii de motoare din lume, se topi. Nu fusese niciodată la o şedinţă de UTM. Ii trecu prin amintire, ca fulgerul, noaptea în care fusese de faţă la un omor, şi mirosul de carne de vită proaspătă. Dar Rada se uita la el cu ochii ei negri, strălucitori, umezi de supărare şi

de aburul bacătăriei. Rămăsese cu un cartof într'o mână şi cu cuţitul în cealaltă. Lui Victoraş îi tremurara buzele. Ar fi vrut să-i spună ceva, ceva chiar foarte însemnat, în legătură cu trecutul, cu singurătatea lui de până atunci şi poate şi cu viitorul, şi cu viaţa lor de aici, între colinele cafenii şi sub cerul pustiu. Dar nu ştia cum să spună lucrul acela şi nu isbuti decât să rostească :

— Da, vin la şedinţă ..

Rada păru că a 'nţeles că el vrea să spună altceva, şi poate chiar că a 'nţeles ce anume, şi-l privi o clipă cu ochii mari, cu cuţitul într'o mână şi cu cartoful în cealaltă. Apoi deodată plecă genele şi începu să cureţe cartoful Victoraş se miră de nişte gene atât de lungi, care păreau a dormi culcate pe obrajii măslinii, îmbujoraţi. Cineva strigă ·

— Nu tăia aşa de gros coaja, mai ! Risipeşti jumătate din cartofi !

Victoraş nu se uită la cel ce vorbise. Plecă încet spre cantină, ţinând în mâna cubul de pâine, şi plin de o frământare care-l mira chiar şi pe el ; se uita împrejur la undele cafenii ale stepei, fără să le vadă, şi intră în cantină, ciocnindu-se de oameni. Unul strigă la el :

— Cum umbli, măi frate ? Nu te uiţi unde mergi ?

Chirsan şi cu Uliana şedeau în vremea asta în jurul focului. Achim, Evdochia şi copilul veniră şi ei. Nişte coceni adunaţi de pe câmp şi nişte bucăţele de lemn, ardeau într'o groapă scobita de Achim cu câteva zile înainte. Groapa era neagră de fum. De-acurmezişul ei, Chirsan pusese un ciomag, deasemenea înegrit de fum, şi de ciomag atârna ceaunul aburind. In lumina aurie a diminetii, focul era palid ; flacara aproape că nici nu se mai vedea Cei dimprejur se uitau la sfoara de fum albastru care se încolăcea în linişte de-asupra ceaunului. Era clipa de linişte când vântul nopţii se oprise, şi avea să 'nceapă cellalt, vântul dinspre mare. Era clipa de cumpană. Aerul era limpede şi nemişcat. Toate glasurile se auzeau desluşit, de departe. Iarba săracă, pierind călcata sub picioare, era chiar şi ea răcoroasă şi proaspătă. Copilul Evdochiei se juca cu un câine de pripas, tavălindu-se cu el în iarbă şi nisip.

Chirsan, Achim, Evdochia şi Uliana, vorbeau încet, rar. Vorbeau în rusa lipovenească pe care o înţelegea şi Achim.

— Cine a venit cu vorbele asta ? întrebă Achim, întunecându-se.

— Caruţaşii ăştia din sat... mormăi Chirsan în barba-i roşcată, cărunta. Şi pontatorul...

— Care pontator ? întrebă Achim cu vioiciune

— Unul, tânăr, care-a fost eri la noi. Acum nu-l mai văd.

— Nu-mi spune mie unul ceva... să-l iau de piept, zise Achim cu mânie.

— Apăi ăsta e visul lor... zise Chirsan.

— Ci-că n'o sa se mai facă... şi că pe aici o să crească iarba, murmură Evdochia cu îngrijorare....

— Da! Asta e visul lor, întări Chirsan. Asta e visul lor; aşa vorbesc chiaburii şi la noi, în Danilofca : de avioane şi de Truman.

Şi de-odată se uită împrejur cu mândrie şi le spuse prietenilor săi şi Ulianei :

— Apoi ei încă n'au învăţat că Rossiia e mare... şi-i mare norodul ei.... Dar o să 'nveţe... O să 'nveţe !

— Să ne mai omoare soţiile şi copiii, zise Achim uitându-se în

pământ. Se jucase până atunci cu o nuia uscată. Voi parcă să mai spuie ceva. Dar tăcu. Insă între degetele lui aspre, groase, nuiaua se frânse scurt. Achim aruncă departe, cu dispreț și mânie, cele două bucăți de uscătură frântă.

In jurul cantinei, frământarea și îmbulzeala nu conteneau. Oameni veneau însă mereu dintr'acolo, și începeau să-și caute uneltele și locul de muncă. Și treptat, șantierul se împânzi de oameni și pe lângă cantină mai rămaseră doar vreo doi-trei, împrejurul unui camion încărcat cu verze mânjite cu pământ.

Soarele atârna deasupra zării, orbitor. Câmpurile păreau acuma cenușii. Fețele răsăritene ale colinelor începuseră să se înfierbânte. Umbrele erau mai scurte. Și de peste deal începură să sosească, în grupuri de trei și patru, caruțele din satul vecin. O betonieră începu sa uruie.

Iordan se apropie de Achim, care stătea în picioare și aștepta pe marginea unei gropi de doi metri adâncime. Își spuseră bună dimineața. Veniră și alții, în aceleași straie ca pământul stepei. Achim aștepta. Iordan îl întrebă :

— Dece nu 'ncepem odată, măi frate Achime? Cel fel de șef de echipă-mi ești ?

Achim întrebă:

— Stai să mai vie și ăilalți... Feciorul dumitale unde e ?

— A plecat, răspunse Iordan.

Achim întrebă

— Cum adică ? Unde a plecat?

— N'a plecat dela Canal, spuse Iordan cu însuflețire. S'a dus pe alt șantier !

— Nea Iordane, nea Iordane, zise cellalt mustrător; trebuia să-mi spui și mie... Dece să plece pe alt șantier ? Trebuia să vorbim între noi, să ne sfătuim... Ce nevoie avea să plece ?

Iordan tăcu, încurcat. Apoi mormăi:

— Las' că se 'ntoarce.

Achim se uită cercetător la el. Înțelese că Iordan are ceva pe inimă, un lucru pe care nu l'ar spune nici în ruptul capului, aici, în locul ăsta, și față de ceilalți. „Am sa-l întreb, să văd ce-o fi cu el" se gândi Achim „Va să zică avem un om lipsă, azi... O să trebuiască să-i găsim înlocuitor"..

Așteptau să sosească și cei din urmă. Intre câțiva din flăcăii mai tineri se iscase vorbă. Unul, cu pieptul gol și ancore tatuate albastru pe brațe, sprijinit în cazma, spunea :

— Ce vorbești, mă frate ? Cum adică? Să săpăm așa, brambura ? Cum vrei să dai producție serioasă ?

Cel căruia-i vorbea, un flăcău în straie țărănești, cu o pălărie spartă prin care-i ieșea părul, răspunse morocănos :

— Las' că-au mai săpat și alții, de când îi lumea... și n'au mai avut metode...

— Măi, nea Achime ! strigă cel cu ancorele. Ia vino, și spune-i lui ăsta, că de-aia ești șef de echipă !

Achim se apropiase. Intrebă despre ce e vorba. Apoi rosti :

— Măi, eu am învățat dela Lipoveni.. Când pornim toți deodată, cum v'am mai spus și ieri, și muncim repede, și nu vorbește nimenea....

— Şi făr' să ne oprim! strigă cel cu ancorele.

— Cum? Adică să nici nu răsufli o leacă? întrebă cel cu pălăria spartă.

Iordan se amestecă şi el:

— Nu, că mai rău te osteneşti... Nu mai ţi-s încordate braţele...

Cel cu pălăria spartă nu era lămurit. Stătea, cu fruntea încreţită: câţiva din săpători se adunaseră pe lângă el şi tăceau şi ei. Apoi unul îşi scoase pălăria, se şterse cu braţul pe sub nas şi zise:

— Apăi ce treabă avem noi să ne ologim muncind? Că norma tot o scoatem.

Achim dădu din cap: aha, vasăzică de ăştia mi-eşti. Se apropie şi mai mult şi 'ncepu să-i desluşească pe degete:

— Intâi, că scoţi de două ori norma, şi de trei ori. Una la mână.

Şi-i dădu drumul degetului gros, aspru şi îngălbenit de tutun.

— Va să zică, şi salarul e mai mare. Al doilea: merge mai repede producţia.

Işi apucă degetul arătător, cu unghie îngroşată de mânuit pe vremuri năvoade.

— Producţia; adică, măi frate, Canalul. Oraşele noui. Toate. Dacă merge după noi în ţara 'ntreagă, îţi dai tu seama...

— Socialismul, mă, piţigoiule! îi strigă Iordan celui îndărătnic

— ...Pe când dacă merge după tine, urmă Achim, o să rămâie lucrurile în urmă, ca pe vremuri. Noi mergem înainte, frate! Nu cum ai vrea tu...

— Ce-i aia că aş vrea eu? întrebă cellalt întărâtat. Am vrut să ştiu şi eu! Nu m'am încontrat!

— Ştiu eu că nu, da' ţi-am zis eu aşa, ca să-ţi ieşi din pepeni, zise Achim, şi-i dădu cu palma peste ceafă, turtindu-i pălăria pe nas. Cei dimprejur râdeau. Achim strigă cu voie bună:

— Hai, fraţilor, că au sosit şi boierii... Hai, că trece ziua!

„Boierii" erau cei întârziaţi, care tăcură, ruşinaţi. Achim şi cu cei mai tineri săriră în groapă. Iordan măsură adâncimea dintr'o privire, apoi se răsgândi şi coborî tacticos, cu alţi câţiva, pe o scândură lungă. Jos, lepădară cămăşile, îşi scuipară în palme, frecându-le sdravăn, şi începură. In pantaloni, desculţi şi cu pieptul gol, se încovoiau, înfigeau cazmaua 'n pământ şi svârleau pământul peste marginea groapei, îndreptându-se din şale cu o mişcare mlădioasă. La început, cei mai tineri râseră, făcură glume, cu glas încet. Apoi tăcură. Nu se auzea nici un sgomot. Săpau fără grabă, dar fără să încetinească nici o clipă. Pe fundul groapei, umbrele li se mişcau fără încetare. La suprafaţă, creştea mormanul de pământ săpat. De afară, se vedea numai cum sboară pământul peste marginea gropii.

Aerul răsuna de ciocănitul dulgherilor, de uruitul şi scrâşnetul de pietriş frecat de metal, al betonierelor. Un tractor mare **Stalinet**, trăgea stâlpi de telegraf spre orizont. Iar stâlpii de telegraf înfipţi în pământ, singura vegetaţie a stepei, începuseră să poarte nişte roade ciudate: oameni căţăraţi în vârful lor, şi care puneau firele ce aveau să lege telefonic şi telegrafic oraşul nou de restul ţării.

Şi deodată vântul începu să bată dinspre mare. Nori de praf roşiatic se aşternură dealungul şesurilor unduite. Incet-încet, cerul deveni gălbui,

şi soarele începu să se străvadă printr'un văl înalt de pulbere, ca un cuptor ce se stinge. Incepuse încă o zi de muncă. Jos în vale, draglina lui Mitică Rusu îşi căscă fălcile de oţel şi înhaţă pământul moale, negru. La o betonieră, Micluţ veghea la încărcatul cupei cu ciment, pietriş şi apă, după tăbliţa betonierei, pe care era scris cu cretă, de mâna inginerului Pangrati: atâta ciment, atâta pietriş, atâta apă. Micluţ se uita împrejur: un om îi lipsea din echipă. Măcei plecase.

Măcei se depărta de şantier. Trebuia să-l caute pe frate-său. Aici nu era nici un semn. Trebuia să meargă mai departe. Cu desaga'n spinare, umbla prin valurile de vânt cald şi de praf. I se alăturară şi alţii. Printre ei, îl recunoscu pe Tudoriţă, feciorul lui Iordan, se apropie de el şi intră în vorbă. Tudoriţă îi întreba pe ceilalţi unde se duc, şi dece. Unul spunea:

— Eu plec la Poarta Albă... am auzit că e mai bună cantina...

— Lasă cantina, zicea altul. Cantina n'ar fi nimica. Da' nu vezi cum merge treaba? Nu's pontatori destui, nu-s normatori, lucrurile merg alandala. Ai să vezi: ăştia care rămân aci, peste o lună o să ia salar o mie de lei... două... Eu merg la Mircea Vodă. Acolo-i bine...

— Da' la Canară, la carieră, cum e? întrebă Tudoriţă iarăşi.

— Nu ştiu, frate. Mergi la Canară?

Tudoriţă şovăi puţin Taică-său îi spusese astă vară: să meargă la Canară, să-l aducă pe Bănică. Dar cine ştie cum era cu cantina şi cu salariul la Canară? Şi, la urma urmei, putea să meargă la Canară, şi mai târziu, într'o Duminică. Răspunse:

— Nu... La Mircea-Vodă merg şi eu...

Şi umblară mai departe, grup mic de siluete cenuşii pe drumul ce părea nesfârşit, cu capătul pierdut în negurile de praf ale stepei. In întâmpinare, dinspre gara depărtată, veneau alţii, câte zece, douăzeci de-odată. Erau proaspeţi, mai puţin prăfuiţi, şi cu legăturile sau lădiţele pe umeri. Ii priveau cercetător pe cei ce plecau; unii se mirau, îi întrebau drumul, crezând că s'au rătăcit. Unul singur zise tare:

— Io-te-i! Se cară!

Dar totuşi, nouii veniţi merseră mai departe. Tudoriţă, Măcei şi ceilalţi întâlneau grupuri noui venind dinspre gară. Şi de unde plecaseră veseli şi vorbăreţi că scapă de greutăţile şantierului, acuma amuţiră. Umblau tăcuţi prin vârtejuri de praf, pe drumul alb. Camioane pline veneau dinspre gară. Treceau şi altele în direcţia opusă, în viteză. Nu se opreau să-i ia. Dezertorii se pierdură în zare într'un ultim nor de pulbere alungat de vântul fierbinte al pustietăţii.

II

Un simţământ prea timpuriu de triumf

1

Frenkel, administratorul, îi privi pe Mateica cu ochii lui adormiţi şi-l întrebă:

— Ai fost prin sat, tovarăşe Mateica?

— Am fost, răspunse Mateica. Dece mă 'ntrebi?

Şedeau amândoi în biroul lui Frenkel, mobilat cu o masă de lemn alb şi câteva scaune. Mâncau în străchini de tablă vopsite roşu închis,

mâncarea pe care le-o adusese dela cantină. Mateica scoase din buzunar un bidon mic, turtit, deşurubă paharul şi-l umplu, zicând :

— Proastă e mâncarea asta. Am aici ceva ca să ne dregem gura.

La mirosul tare, Frenkel deschise ochii şi deveni deodată treaz. Bău, plescăi din buze şi spuse:

— Aah... tare!

Mateica râdea. Bău şi el. Apoi reluă:

— De ce mă 'ntrebi?

— Uite.... ne-ar trebui nişte căruţaşi. N'avem căruţaşi. Cât ne trebue nouă, nici în sat nu găsim Dar măcar câţiva, tot trebue să fac rost... Şi n'am timp. Sânt ocupat. Uite câte lucrări am de rezolvat.

Şi-i arătă vrafurile de hârtii şi dosare pe masă. Nu găsiseră nici măcar pentru străchini, loc curat ; le puseseră pe hârtii, pe evidenţe, ştate, rapoarte, adrese, circulare, liste...

— Nu ştiu ce să mă fac de atâta treabă; n'am oameni care să mă ajute, şi trebue să merg şi pe teren... Cum să mă împart? Toţi trag de mine: Maftei mă calcă cel puţin la două-trei zile odată; p'ormă Rusu, sindicatul, muncitorii... Toţi! Toţi! Bine că Anghelescu e mai înţelegător... şi bine că te am pe dumneata, care mi-eşti ca un frate... Fii bun, zău aşa: serveşte-mă: dă o fugă până 'n sat şi angajează ce poţi găsi şi dumneata. Te rog, fii drăguţ. Fii amabil. Am să te servesc şi eu.

— Am şi eu foarte mult de lucru, zise Mateica. Uite, am de făcut un drum până la Constanţa, să mai găsesc funcţionari. Fără ei, ce te faci? Ai să te 'nneci în hârtii.

— M'am şi 'nnecat, oftă Frenkel. Mai dă-mi un păhărel de drăcie de-aia . Zi, nu poţi ? Te rog eu ; ca pe-un frate.

— Să mă gândesc, cum să mă aranjez, zise Mateica, încruntându-se Da... da... ia să vedem... Da. Pot să mă duc.

— Mulţumesc, tovărăşele! Mulţumesc, zise Frenkel, strălucind de bucurie. Intinse picioarele sub masă şi oftă uşurat. Mateica întrebă:

— Nu ai nevoie de altceva? La bucatărie... ceva fete din sat, să ajute, sa servească la cantină... Ai?

— Nişte fete din sat... zise Frenkel pe gânduri.

— Dacă găsesc, mai aratoase, aşa... Ai?

Ochii lui Frenkel sclipiră o secundă. Dar gura spuse cu nepăsare:

— Bine... dacă găseşti... să angajăm...

Mateica plecă. Zâmbea singur. Se sui într'un camion care pleca gol spre gară şi, de lângă şofer, privi cum tremura în depărtare aerul fierbinte. Un câine călcat de maşini, dispărea încet, îngropat în colbul gros al şoselei.

Mateica se dădu jos în capul satului şi merse mai departe, pe jos. Câinii adormiţi la umbra zidurilor ridicară capul. Unii îl lătrară de departe; apoi începură să clănţane după roiurile de muşte care-i chinuiau.

Satul se 'ntindea la întâmplare, pe stepă. Casele erau scunde, din piatră şi lut, cu caciuli de stuf sur, şi împrejmuite de ziduri scunde, cu creastă rotunda de lut. Pe ici, pe colo, copaci creşteau întortochiat în curţile pustii, în care vedeai doar câte-o căruţă părăsita, facută din şase scânduri.

Mateica intră în prima curte care i se păru mai bogată. Uşa casei era străjuită de doi dovleci care se aureau la soare. Mateica bătu în poartă, strigă şi intră.

Ţăranul ieşi din casă. Era carunt, zdravăn, cu pumnii groşi. Il privi întunecat pe Mateica.

— Bună ziua, măi neică, zise Mateica. Ce te speriaşi aşa? Crezi că vin cu colectarea? N'am venit să-ţi iau, am venit să-ţi dau. Ia, să stam o leacă de vorbă, mai la umbră.

Ţăranul îl pofti în casă, privindu-l bănuitor. In odăiţa întunecoasă, răcoroasă, cu miros de var şi de lut proaspăt lipit pe jos, omul îi porunci nevestei să aducă nişte ţuică. Mateica vorbea:

— Dumneata eşti gospodarul aicea, nu-i aşa?

Ţăranul se uită împrejur, la pereţii lipiţi cu lut, la patul acoperit cu un morman de scoarţe negre înflorite cu roşu şi verde, la icoanele din peretele de Răsărit. Le privi pe toate cu un fel de îndoială. Privirea i se opri asupra unor flori de hârtie puse sub icoane. Omul rămase aşa, tăcând. Mateica întrebă cu glas stăpânit, aplecându-se către cellalt:

— Ce? Se face colhoz şi la voi în sat?

— Se face... zise ţăranul, închizându-se în sine Dece să nu se facă?

— Dumneata intri?

— Eu ?

Ţăranul râse, sticlindu-şi ochii gălbui:

— Dacă m'or primi, intru...

— Aşa.. Şi mulţi vor să intre ?

— Mulţi.. mulţi... zise ţăranul, înnegurindu-se. O muscă bâzâia subţire, în tăcere.

Femeia aduse ţuica şi două căniţe de lut smălţuite cu floricele albastre, apoi se retrase într'un colţ, în umbră, cu mâinile în poale. Mateica bău şi suflă :

— Aah... Apoi zise cu hotărîre :

— La voi, colhoz nu se face, omul lui Dumnezeu. Auzi ? Nu se face.

Cellalt îl privea tulbure. Mateica urmă :

— Uite de ce nu se face. Fiindcă o să treacă pe aici Canalul Înţelegi ? O să taie satul în două. O jumătate o să fie dărâmată, să-i facă loc Canalului.

Se lăsă tăcere grea. In colţul ei de umbră, femeia oftă uşor şi şopti ceva nedesluşit, cu mâna la gură şi ochi de spaimă. Mateica îşi dădu seama că ţăranul are fire sângerate în albul ochilor. Il auzi vorbind răguşit :

— Păi dece să treacă pe-aici ? Noi nu suntem în drum !

— Eu mai mult nu ştiu, frate dragă, zise Mateica, nepăsător. Sunt funcţionar pe şantier ; nu eu hotarasc.. Nu pe mine m'ascultă ei...

— Da' pe cine ? întrebă cellalt într'o şoaptă gâtuită, aplecându-se înainte Mateica îi observă şi mai bine vinişoarele roşii din albul ochilor. Dădu din umeri :

— Ce ştiu eu ? Comuniştii...

Omul scoase un fel de mormăit şi se aşeză la loc .

— Comuniştii...

— Uite de ce am venit, reluă Mateica. Şantierul ăsta al nostru are nevoie de cameni cu căruţe şi cai, de-aici din sat. Fără căruţe, e mort.. Aşa că voi să veniţi cu căruţele...

— O să venim ! zise cellalt, mai tare decât ar fi fost nevoie pentru

aceste vorbe; şi repetă mai încet, ca şi cum ar fi spus altceva cu alt înţeles:

— O să venim....

— Aşa, zise Mateica mulţumit. Şi acum, spune-mi unde să mă mai duc, la alţi gospodari, care au cai şi căruţe...

Se ridică, luă ulcica şi-şi turnă singur din sticlă. In picioare, dădu ţuica pe gât, oftă de mulţumire şi-l privi pe chiabur printre pleoapele întredeschise. Acesta era pământiu la faţă şi-l cerceta din ochi pierduţi, ca pe solul urât al unor minuni înfricoşătoare, al unei judecăţi din urmă.

— Trebue să veniţi toţi cu căruţele, să ajutaţi, să facem Canalul, zise Mateica.

— Da; o să venim.... o să vă ajutăm, zise omul fără intonaţie. Da, da, o să venim cu căruţele, să vă ajutăm...

2

La Constanţa, în cartierul ce dă spre statuia lui Ovidiu, străzile mari coboară repede spre piaţă, spre geamia cea mare cu cupolă cafenie. Străduţele ce se deschid spre dreapta, au toate la capăt portul înţesat de catarge, deasupra cărúia se înalţă veşnic trâmbe de fum. Spre stânga, mai toate se termină pe faleză, de-asupra mării libere şi fără de hotar. Tot aici, spre stânga, e o biserică veche, grecească, fără turlă. Simplă, cu pereţii cenuşii-verzui, poartă hramul Schimbării la Faţă, **He metamorphosis tou Soterou.** La doi paşi mai la vale, una din străduţe, pietruită cu pietre rotunjite de apă, are o înfăţişare tăcută şi închisă. Sunt acolo case de piatră sură, cu vechi obloane cu vopseaua cojită. Obloanele sunt închise, şi uşile dela stradă dau spre scări întunecoase, ce urcă spre adâncimi neştiute ale casei. Pe străzile cele mari era un furnicar de oameni, muncitori, marinari, bărbaţi şi femei; copii se jucau ţipând ascuţit pe turceşte. Aici, doar arare se abătea câte un trecător, parcă ferindu-se să nu fie văzut şi dispărea pe vreo uşă deschisă, urcând scara de lemn ce scârţâia, întunecoasă. Câteodată, o femeie cu faţa obosită, uscată, vopsită ţipător, stătea pe trotuar, la colţul cu strada mare. Râul de oameni curgea mai departe, cu glasuri, strigăte, râsete: câte un trecător se oprea, schimba două vorbe cu femeia, o urma pe trotuarul cenuşiu şi dispărea cu ea într'una din casele tăcute, oarbe.

Era o după amiază de August, însorită şi înviorată de un vânt dinspre mare. Soarele încălzea domol zidurile vopsite în culori stinse, galbene, cafenii, cenuşii. Se înfierbântase tinicheaua firmelor de prăvălii cu nume greceşti şi turceşti, care rugineau deasupra vitrinelor goale şi murdare. Puţinele magazine care rămăseseră în afara comerţului socialist de Stat, erau cele la ale căror uşi străluceau vesel în soare mărunţişuri şi colane de scoici în culori vii. Iar în fund, dincolo de case, se ridica un zid de un albastru puternic, aproape vânăt: marea, care vuia şi foşnea cu nenumăratele bare albe ale valurilor înspumate.

Victoraş Folosca conducea camionul pe bulevard. Era tăcut şi serios, după felul lui. Voi să cotească pe după gara scundă şi veche, văruită alb.

— Opreşte aici.

Victoraş tresări şi se uită la tovarăşul Mateica, aşezat lângă el, apoi frână şi opri. Mateica se dădu jos fără să adauge un cuvânt, trânti uşa şi se depărtă.

— Al dracului... „Noroc" nu știi să spui.... se gândi Victoraș. Un muncitor în salopetă oprit în stradă îl strigă:

— Măi tovarășe, nu cumva mergi la Ovidiu ?

— Ba da, zise Victoraș, urmărindu-l cu ochiii pe Mateica.

—Măi iei și pe mine?

— Suie, zise Victoraș. Il zări pe Mateica intrând în străduța aceea care, între șirurile de case aurite de soare, părea cenușie și tristă. Deodată se întoarse, îl privi pe noul venit și-l întrebă:

— Ești de p'aicea, frate ?

Cellalt dădu din cap. Avea un fular portocaliu și un țigaret de nylon între dinți. Zise cu mândrie:

— Sânt din Constanța. Da' de unde vrei să fiu?

— Cum îi zice la ulița aia ?

Cellalt râse, cu țigaretul de nylon între dinții strălucitori. Zise:

— Aia. Aia e ulița **coardelor....**

Victoraș dădu din cap, serios, înțelegător.

— Aha.

Și, ambreind motorul, se gândea:

— Uite-al dracului ăla, de ce se ține....

Pe când camionul verde cu literele **D. G. C. — Direcția Generală a Canalului** — se depărta pe asfaltul lucitor al șoselei dinspre Eforie, Mateica trecu prin străduța tăcută. Vreo două femei sulemenite cu roșu și cu ochii încercănați, vroiră să-l oprească, dar el le dădu la o parte. Eși după colțul străzii și se opri în fața une case cu două etaje, cu o fațadă îngustă, scorojită, ce arăta pe alocuri cărămida zidăriei. De-oparte și de alta se vedea marea. In dosul casei erau mărăcini, ruine, scări de piatră dărâmată ce coborau în buza falezei, spre plajă și mare. La etaj, ușa deasupra unui balcon era deschisă și o femeie în halat stătea cu brațele goale, sprijinită pe balustrada de fier ruginit Când îl zări pe Mateica, îl privi cu ochii ei migdalați, prea puțin cufundați sub sprâncene, într'o față cam turtită, cam lată, gălbue, cu umerii obrajlor înalți. Avea un ciuf de păr țeapăn, ondulat permanent, și părea scundă în halatul roz.

La întrebarea mută a lui Mateica, femeia dădu încet din cap. Mateica intră pe ușa deschisă, pe scara uscată ce troznea sub pașii lui grei. La etaj, pe galeria de lemn din care se intra în odaie, femeia îi ieși înainte și murmură:

— Au venit domnii ăia...

— Bine, Tasula, lasă-mă cu dânșii. Stai și tu puțin pe-aici pe-afară, zise Mateica și intră în odaia cu un pat, o masă și un lighean vopsit roșu închis, aproape cafeniu. Doi bărbați ședeau în jurul mesei și fumau. Se ridicară în picioare, bătând din călcâie:

— Să trăiți, don' colonel!

— Noroc, Popescule... Bunăziua, Lupașcule, zise Mateica. Ședeți.

Se așeză și el și-i privi o clipă. Maiorul Popescu era cenușiu la față, de prea mult tutun. Avea chipul tras, cu pielea lipită pe oase, și cămașa kaki rămăsese cu gulerul prea larg, iar hainele civile păreau de căpătat. Aha; va să zică ăsta dusese mizerie.... Plutonierul-major Lupașcu era sprâncenat, sănătos, și-l privea vesel; Mateica îi cunoscuse viclenia și smecheria pe front, când era vorba de găsit mâncare, băutură, mobile, obiecte de preț. Mateica vorbi:

— Pentru voi doi am găsit loc.... chiar la mine pe şantier.

— Da' asta ce-i? Ce, mă? Cum ai venit, ai şi 'nceput?

Lupaşcu scosese de sub masă o sticlă de vin. Râdea:

— Don' colonel, am găsit-o sub masă... Să mă bată Dumnezeu dacă n'am găsit-o..

Şi adaugă, făcând cu ochiul:

— E Murfatlar...

Pe când beau vinul tare şi dulce, Mateica vorbea:

— Popescule, am nevoie de tine la pontatori... Aia ţin socoteală de cât s'a muncit, cine, cât a săpat... La câteva sute de săpători, mai poţi băga şi câte unii dela tine. Ai înţeles? Să-ţi mai umpli hainele, că ai ajuns ca un ţâr....

Şi râse, arătându-şi gingiile trandafirii.

— Iar tu, hoţ bătrân, n'ai mutră de bucătar, că te-aşi face...

Il privi gânditor pe Lupaşcu. Acesta zise:

— Păi dacă nu puneţi un majur peste cantină, n'aţi făcut nimic....

— Cantinier, ai? zise Mateica. Bine. Să vorbesc cu administratorul. Şi acuma uite ce e, băeţi. Ne putem curăţa, dacă nu băgăm de seamă. Să terminaţi cu „să trăiţi" şi cu „domnule colonel". Tu, Popescule, mai bine n'ai purta cămaşa asta militară. Şi băgaţi-vă în cap un lucru: nu m'aţi cunoscut. Eu sunt tovarăşul Mateica, şi-atâta tot. Imprieteniţi-vă cu cât mai mulţi oameni, şi încercaţi-i, care cam ce crede, cam cum vede lucrurile. Ii mirosiţi voi repede pe ăi care sunt comunişti sau se ţin dupa comunişti. Pe-ăi de nu's e mai greu, că nu se arată dela început; dar tot îi simţiţi. Cu ei trebue lucrat: daţi-le posibilitatea să se aranjeze, să facă şi 'ei un ciubuc, să le mai bage un băţ în roate comuniştilor. Iar voi, fiţi atenţi, acum, la început... La 'nghesuială! Şase luni ţine zăpăceala, şi 'n şase luni puteţi face şi voi mici economii... Până la război...

— Eu cred că două luni mai avem de aşteptat, zise liniştit Popescu. Mateica îl privi atent. Popescu avea o lucire ciudată în ochii gălbui. „Asta e nebun" se gândi Mateica. Zise:

— Vezi să nu ţie doi ani...

Şi râse iar, privindu-l printre gene. Lupaşcu întrebă:

— Dece să ţie numai şase luni zăpăceala, don' colonel?

— Poate să ţie şi mai mult, dacă ştim noi s'o facem.... zise Mateica.

— Apăi dacă-i vorba de organizat zăpăceala, mai bine decât armata nu ştie nimeni, zise Popescu, râzând. Ii jucau pieile pe gâtul prea slab. Mateica îi privi pe amândoi şi urmă să le explice ce aveau de făcut, cum trebuiau să vorbească şi să se poarte:

— Mereu cu „tovarăşe", măi; şi nu vă daţi pe faţă, nu vă legaţi cu oricine; pe care-l vedeţi că e dat în mă-sa, puneţi-i o piedică, să-şi rupă gâtul, dar să nu ştie cine i-a pus-o. Nu trebue să vă 'nvăţ eu cum. Ştiţi voi. Numai atât: să nu vă simtă. Şi dacă puteţi, n'ar fi rău să nu vă ştie nimeni ce-aţi fost înainte....

Şi urmă aşa; minutele treceau, încete. Mateica vorbea cam fără chef, rece, cu gândul într'altă parte. De pe la jumătatea convorbirii lui cu cei doi, se strecura în el un simţământ neplăcut, de care nu-şi dăduse seama decât acum în urmă. Se simţea prost, stânjenit. Deodată simţi că trebue să curme întâlnirea asta. Nu mai putea. Se ridică şi le întinse mâna:

— Ei, va să zică, ne-am înţeles. Şi acuma, fuga marş! La şantier!

Rămas singur, căzu pe gânduri, încruntat. Ce greşise? Era la mijloc o greşală, de asta era sigur. Dar care?

Vocea Tasulei îl trezi din visare:

— Pe mine nu mă iei pe şantier?

— Pe tine? Ce să faci acolo?

— M'aşi face dactilografă...

Mateica ridică ochii şi o privi lung. O 'ntâlnise pe trotuar, cu câteva zile înainte. O umpluse de mirare, vorbindu-i despre el însuşi, despre averea pe care-o avusese şi la ale cărei rămăşiţe făcuse aluzie. Ii spusese că are nevoie de-o casă, aici în Constanţa, unde să vie să se odihnească şi să-şi întâlnească prietenii, când se 'ntorcea de pe şantier. Şi-i dăduse bani, mai mulţi decât era ea obişnuită să primească. Asta fusese acum câteva zile. De atunci, Mateica venise să doarmă nopţile în Constanţa, aici la Tasula. Işi convocase oamenii cunoscuţi, ca azi pe Popescu şi Lupaşcu, aici la ea. Cum? să caute acum altă casă, cu altă cheltuială, cu alt risc?

Şi la acest din urmă gând, iar îi veni în inimă neliniştea şi neastâmpărul care-l făcuseră să scurteze întâlnirea cu cei doi vizitatori. Il umplu şi necazul împotriva Tasulei: „pupăză tâmpită... acuma vre să-mi strice combinaţiile..."

De aceea îi răspunse brutal, tăios:

— Ce, eşti nebună? Ştii să baţi la maşină? Tu nici româneşte nu ştii bine...

— Aş învăţa; zise încet Tasula. — Am fost la şcoală...

— Care şcoală? întrebă Mateica, dispreţuitor.

— La şcoala turcească...

Mateica râse rece, batjocoritor şi se ridică dând din umeri. In uşe îi aruncă două vorbe scurte:

— Asta-i pe turceşte, ai? întrebă el, râzând murdar, şi ieşi.

3

După amiaza încă nu se sfârşise. Mulţimea era tot atât de deasă pe străzi. Treceau mereu camioanele verzi pe care scria D. G. C. cu litere albe. Jos, în piaţa Ovidiu, un megafon de tinichea cenuşie transmitea anunţurile unei conferinţe despre literatura sovietică, ţinută de un poet local, şi ale unor manifestaţii sportive

Mateica trecu prin mulţime pe lângă vitrinele goale sau împodobite cu mărunţişuri, stilouri, tabachere ieftine, sau colane de scoici în culori vii, ţipătoare; trecu pe sub vocea mecanică şi neobosită a megafonului ,apoi străbătu piaţa cenuşie, luminată de soarele cald. Lăsă în urmă geamia înaltă, galbenă-cafenie, şi se înfundă pe străzile ce dau spre Cazinou şi spre mare. Aici erau palate înalte, care înainte fuseseră bănci, restaurante, hoteluri, baruri, cluburi, locuinţe particulare de armatori bogaţi, bancheri şi misiţi. Acum, multe erau doar o coaje de ziduri găunoase, cu ferestrele arse, fără acoperiş, fără planşeuri între etaje. Câte o scară pornită dela etajul doi, atârna în gol. Iar clădirile care nu fuseseră atinse de războiu, acuma erau pline de birouri. Se vedeau prin ferestre portretele lui Lenin şi Stalin şi portretele conducătorilor partidului, şi capetele funcţionarilor aplecaţi peste mese. La poarta câte unui asemenea imobil, era o gheretă şi o santinelă cu baionetă la armă.

Mateica se întunecă; vederea soldaţilor şi miliţienilor îl readucea la gândurile care-l goneau pe străzi. Deveni iarăşi neatent la ce se petrece

împrejuru-i. Coborî printre copacii şi peluzele prăfuite şi sărace, spre Cazinou. Şi clădirea aceea de pe cheiul-promenadă, era şi ea găunoasă, întunecată pe dinăuntru, şi se vedeau atârnate bucăţi uriaşe de beton. O santinelă singuratică se plimba între Cazinou şi mare, deasupra cazematelor de ale căror blindaje se spărgeau valurile foşnind.

Mateica se aşeză pe una din băncile cu faţa la mare şi aprinse o ţigară. Vântul îi sufla în faţă şi ţigara ardea prea repede. Până departe, valurile înspumate albeau albastrul vânăt al mării.

„Iar am vorbit prea mult", se gândea Mateica. „Acum sunt în mâna lor. Am vorbit prea mult şi cu Anghelescu şi cu Tasula. Sunt descoperit faţă de patru oameni. Am început prost. Sigur, la urma urmei, cu Anghelescu am vorbit doar acoperit, nu i-am spus nimic limpede; tonul a făcut muzica ; aşa că în privinţa lui, m'aşi putea linişti. Iar cu Tasula, dacă mă gândesc bine, nici n'am vorbit; nu i-am explicat nimic. Dar întâlnirile mele, venirile mele pe la ea, cum şi le explică? Doar n'o fi proastă, să nu-şi dea seama.... Da, da, degeaba mă liniştesc eu, sunt descoperit faţă de prea mulţi oameni Am început prost şi mă simt parc'aş umbla în pielea goală pe o stradă plină de lume; şi mă mir că deocamdată nimeni n'a observat că sunt în pielea goală.... Am început prost. Am început prost. Asta e limpede.

Dar cum să manevrez animalele astea? Fără să le spun nimic? Ascuns de tot? Sigur că da. Numai că e mult mai greu. Poate că-i imposibil. La urma urmei, e ca la război: nu poţi fi sigur că nu te cureţi. Aşa că trebue mers înainte, cu îndrăzneală. Mă bazez pe nişte oameni de gumă; în niciunul nu poţi avea încredere deplină. Aştia nu sunt ca fanaticii de comunişti. Dar alţii n'am; cu ei trebue lucrat; trebue să zidesc pe nisip şi de ce mă ridic mai sus, o să-mi fugă temelile de sub picioare... Anghelescu... Popescu... Lupaşcu. Cârpe. Nişte nenorociţi".

Se întunecă şi mai tare la faţă. Aruncă ţigara. Un miliţian trecu, cu mâinile la spate. Mateica îl privi cu o atenţie ciudată; se gândea:

„Eu şi cu doi-trei oameni, împotriva a nu ştiu câte mii de comunişti... Dar nu se poate să nu găsesc zeci şi sute de nemulţumiţi, de tipi care se uită chiorâş la Canalul ăsta. Să nu pierdem speranţa, băete. Cu răbdare, o să le punem atâtea beţe 'n roate, că o să se lase de Canal....

O să se lase? Pân' acum, nu s'au lăsat de nimic... Şi-au urmărit planurile, ca o armată. N'o să se lase nici de ăsta... Pot fi însă cele puţin întârziaţi, până la războiu... Cum a zis ăla?".

Şi 'ncercă să-şi aducă aminte de o frază a omului care-i dase instrucţiuni şi bani, pe trotuarul de lângă biserica Enei. Cum era ? A, da :

„Să fii descoperit cât mai târziu"...

Pe Mateica îl trecu o sudoare uşoară, rece. „Ce dracu ? Parc'aşi fi angajat într'o bătălie pierdută dinainte... Ce, nici el nu crede în succes ? Am înţeles eu greşit, sau i-a scăpat o vorbă fără să-şi dea seama?" Stătea în faţa mării strălucitoare, în faţa miilor de valuri cu crestele albe, în vântul proaspăt şi sub cerul nepătat al după amiezii târzii de August. Deoparte, spre zare, pânzele unor bărci de pescari se făceau încet-încet trandafirii, şi ţipătul pescăruşilor răsuna, aprig şi viu. Mateica se gândi: „Bine că mi-am adus pistolul. Dac'o fi să mă prindă, îmi trag un glonţ în cap"...

Privea marea fără s'o vadă. Oamenii treceau pe lângă el, şi-i simţea nedesluşiţi, apoi uita iarăşi de ei. Se simţea uscat, amar, cu un fel de neînţeles regret pentru o viaţă care ar fi putut să fie, nici el nu ştia cum, şi

care era pierdută pentru totdeauna. Acum, era într'un fel de coridor rece şi strâmt, care ducea într'o odaie cu desăvârşire închisă... „Să sperăm că o să dureze cât mai mult... poate vine războiul şi scap... „se gândi Mateica, apoi se intoarse brusc şi porni îndărăt spre oraş.

Când ajunse la Tasula, găsi uşa închisă. Bătu, şi nu-i răspunse nimeni. „S'o fi dus în oraş.. „se gândi Mateica şi rămase pe galeria de lemn din dosul casei. Fuma, privind în neştire un zid vechi, dărâmat, pe care creşteau burueni agăţătoare.

Deodată, uşa Tasulei se deschise şi un bărbat ieşi şi coborî scara care troznea sub paşii lui. Mateica tresări. Aruncă ţigara şi se opri în uşe. Era galben la faţă. Tasula şedea pe un scaun şi-l privea cu un aer închis, nestrăveziu. Mateica întrebă, cu glasul schimbat:

— Cine era tipul? Cum îl cheamă?

Tasula murmură cu un fel de zâmbet:

— De unde vrei să ştiu?

Mateica intră, închise uşa, o încuie, apoi din doi paşi veni la Tasula, o ridică de umeri şi-i trase două palme. Avea mâini grele şi capul femeii se clătină la fiecare lovitură. Apoi o lăsă să cadă iar pe scaun şi zise şuerător:

— Clienţi, ai?

Cu obrajii dogorind, femeia îl privi fără să clipească. Mateica zise iar:

— Să nu te mai prind. Auzi? Să nu te mai prind... Bani o să-ţi dau eu...

Tasula tăcea mereu, privindu-l cu ochii ei de nepătruns, în obrazul greoiu. Se gândea: — Va să zică, e mort după mine... un colonel...

Mateica o privi nehotărât. Se gândea:

— Dumnezeul tău... ce spaimă am tras... Trebue s'o cred? N'o fi vreun agent? Dar deocamdată n'are ce să afle; n'am făcut nimic. Dacă-l mai zăresc pe aici, e agent. Dar poate că-mi fac eu gogoriţe din nimic... In orice caz, trebue să-mi mai găsesc o casă.

Deodată simţi că Tasula îl cuprinde cu braţele pe după gât şi-şi lipeşte obrazul de al lui. Mirosul tare de pudră ieftină îl făcu să clipească din ochi. Ca fulgerul îi veniră în minte zecile de „pupeze" care, în cariera lui de crai, făcuseră la fel, şi-i veni să râdă de bucurie. Ştia şi-un proverb: când te iubeşte odată o pupăză, te iubeşte pân' la moarte... Se gândi ameţitor de iute:

— Sunt prăpăstios, caraghios... Am dat-o gata şi pe asta; când a pomenit ea asemenea baftă, să stea la ea un colonel, un boier? Lucrul ăsta îl uitasem; şi-mi făceam gogoriţe ca un prost.... ca un fricos. La urma urmei, toate animalele astea nu sunt mai deştepte ca mine; şi ei sunt atenţi la mii de lucruri, pe când eu lucrez concentrat asupra unuia singur... Maftei ăla, cum a 'nghiţit toate basmele mele? Fără să clipească.... Au prea multe pe cap ca să mă simtă; şi, la dreptul vorbind, am lucrat destul de acoperit. Către cine m'am descoperit? Către oamenii care sunt de partea mea şi au aceleaşi interese ca mine... Nu, nu, n'am de ce să mă tem; în orice caz, acuma nu. Pe teamă nu trebue risipit nici un gând; trebuesc combinate lovituri. Şi anume ce? Ia să vedem. E uzina electrică pe care-o face Pangrati. Trebue găsit acolo un om de încredere. Pe urmă, la normarea săpăturilor; o să punem pe ştatele de plată până la zece la sută neexistenţi, pe urmă...

Îi fierbeau gândurile în cap, se simţea deodată încrezător, puternic, sigur de sine; şi sub stratul acesta de gânduri, cânta unul ca o trâmbiţă ţipă-

toare: **„Până la sfârşit, am să-i păcălesc! Am să umblu în pielea goală pe stradă, şi n'o să observe niciunul! Sunt mai şiret ca ei! Ei nu ştiu că-i urăsc, nu ştiu cine sunt, şi nu vor şti cine-i loveşte!".**

Privea pe fereastră cum, după colţul celeilalte străzi, se scurge în înserare râul de oameni pe strada I. V. Stalin: o mulţime neagră de muncitori, de marinari, de copii şi femei. Îi privea cu un simţământ triumfător, care-l făcu s'o cuprindă de mijloc pe femeie şi s'o strângă tare. Ea se lăsă moale, fericită. El o privi fugar şi zâmbi cu dispreţ; şi continuă să se uite în depărtare la mulţmea care trecea fără să ştie că el e în casa aceea, la pândă.

4

In zilele acelea, Mateica mai angajă oameni. Il obişnuise foarte repede pe Frenkel să se rezeme pe el, să-i lase lui de rezolvat o seamă de lucruri care cereau umblat şi osteneală. „Serveşte-mă, tovărăşele", spunea dulce, Frenkel, şi-apoi se cufunda iar îndărătul vrafurilor de rapoarte, adrese, circulare, state, evidenţe... Iar Mateica umbla pe la Constanţa, scria la Bucureşti, şi oameni noui luau drumul şantierului. Acolo luau în mână posturile cele mai deosebite: referenţi, gestionari, achizitori, responsabili de cantine, intendenţi de barăci, magazioneri, dactilografe, pontatori, normatori. Era mult mai cu băgare de seamă faţă de ei; pe cei mai mulţi nu-i cunoştea bine; dar totuşi erau oamenii lui, oameni angajaţi de tovarăşul Mateica, oameni care-i datorau o pâine tovarăşului Mateica. Şi îl salutau „Bună dimineaţa, tovarăşe Mateica", sau chiar, „Să trăiţi, tovarăşe Mateica", iar unii mergeau mai departe şi schiţau mişcarea de a se ridica în picioare când intra el. Nu se ridicau în picioare, firește; dar se înălţau pe vine, la câţiva centimetri deasupra scaunului, şi Mateica trecea răspunzând cu demnitate la saluturile lor. Se uita împrejur, mulţumit. In fiecare din birourile cu pereţi din scânduri de brad, cu mese albe de brad, cu lozinci pe pereţi: **„Vom construi Canalul fără burghezie, şi împotriva ei!"**, cu portretele conducătorilor partidului, — se afla cel puţin câte unul din oamenii aceştia, care legau prietenii între ei, stăteau de vorbă peste mesele încărcate cu hârtii. In barăci era cald — deşi nu aşa de cald ca pe câmp, pe şantier — muştele se plimbau pe hârtii rezolvate sau nerezolvate, pe evidenţe, state, adrese, circulare, rapoarte...

— Măi băieţi, spunea dactilografa, oprindu-se şi rezemându-se de speteaza scaunului; — aş vrea să fiu la Eforie în momentul ăsta.. în mare până la gât, ah...

Şi se 'ntindea, scuturându-şi coama ondulată permanent.

— Suntem până în gât în hârtiile astea, zicea întunecat unul din funcţionari, şi punea coatele pe ştatul la care lucra; se uita pe fereastra unde jucau muştele în soare şi aprindea o ţigare cu un aer visător.

— Eu, la Mangalia, în 42, aveam un prieten, coleg de studenţie pe vremuri, la Paris... începea altul să povestească. Era o poveste ce trebuia ascultată neapărat; povestitorul avea totdeauna haz şi ştia o seamă de lucruri. Se făcea tăcere şi-l ascultau; de afară se auzea slab cum urue betonierele, şi un glas care striga ceva neînţeles.

5

Fostul plutonier major Lupaşcu, era administratorul cantinei. Il angajase bucătar-şef pe unchiu-său şi pe un văr de-al doilea, achizitor.

Intr'una din zile, trecu, ca de obiceiu, pe la bucătărie. Mergea repede, cu un aer absent, şi se făcea că nu vede nimic, ca un om tare grabit şi plin de gânduri şi griji. Imprejur răsuna vesel ciocănitul dulgherilor, şi un şir de stâlpi de telegraf noui se întindea pe stepa cenuşie, către zarea nemărginită.

Lupaşcu ocoli colţul barăcii-cantină. Aici, în dos, un camion mare, Tatra, era oprit. Câţiva oameni, ajutaţi de fetele dela cantină, descărcau cartofi. Pe uşe ieşeau aburii dela cazan, şi câţiva câini stăteau primprejur, cu boturile întinse spre aburul de mâncare. Se auzea dinăuntru un glas gros, gros, care mormăia, cu mânie. Lupaşcu intră.

Aici era şi mai cald ca afară. Broboane de sudoare străluceau pe feţele rumenite de căldură ale fetelor, cu picioarele goale şi cu mânecile suflecate Trebăluiau în umbra încăperii, care i se părea întuneric lui Lupaşcu, venit din lumina orbitoare a amiezii de vară. Lupaşcu zări tichia înaltă, albă, de bucătar a lui unchiu-său, peste capetele fetelor. Sgomote scurte înfundate, ca de ciocan, şi fleşcăituri arătau că bucătarul despică o bucată de vită. Lupaşcu îl auzi cum spune, între fiecare lovitură de satâr:

— Dece te ţiu aici? Ca să fii obraznică?

Vorbea gros, răguşit. O fată se apără:

— Zău, tovarăşe....

— Ce tovarăşe? Care tovarăşe? Ce, eu n'am fost în sat? Nu-l ştiu pe tat'tu? N'am văzut eu cazanul de ţuică?

Altă fată sări:

— Lăsaţi, nea Smarandache, că v'a trimis tata o sticlă...

Satârul se opri.

— Aha. Pune-o colo, în dulap... Şi tu, să-i spui să nu mă ia pe mine cu de-astea, că nu-i mai cumpăr nimic! Şi pe tine te dau afară! Mie-mi trebue să mă respectaţi... să vorbiţi frumos cu mine...

Lupaşcu îşi făcu loc printre fete. Masiv, cu spatele rotund şi ceafa căruntă, cu două cute revărsate peste guler, bucătarul despica de şira spinării, coastele vitei. Lupaşcu îl bătu pe umăr. Cellalt se 'ntoarse. Avea în ochi o lucire gălbuie. Lupaşcu îi vorbi cu glas scăzut, ca să n'audă fetele, care de altfel vorbeau între ele:

— Nea Smarandache... iar ai băut....

— Băut... băut... groh... protestă indignat cellalt, răguşit şi ca din butoiu. — N'am băut!

— O să-ţi tai degetele cu satârul, într'o bună zi...

— Groh... n'o să-mi tai nimic... ochiul meu, băiete... cum n'ai avut tu nici la douăzeci de ani!

Şi deodată faţa buhăită şi umedă i se lumină de un surâs şiret:

— Ia fă-te mai încoa....

Pe o măsuţă lungă şi îngustă stăteau un lighean acoperit cu altul, o strachină cu capac, şi un obiect acoperit cu un şervet. Bucătarul ridică pe rând ligheanul, capacul, şervetul: dedesubt erau: bucăţi crude, mari, de ficat, de muşchi, creeri.

— Eh? Eh? grohăi nea Smarandache. — Ce zici, puiule? O să facem chef deseară...

Deodată sări şi strigă unei fete:

— Bă! Ce faci? Ia stai!

Şi se repezi, clătinându-şi trupul gros. Fata rămăsese în faţa oalelor

uriaşe de metal aluminat, care abureau pe plită. Bucătarul o trase la o parte.

— Ce pui atâta untură? Eu răspund de ea, cu capul! Ia dă-o 'ncoa... Uite, pune numai atâta. Ajunge.

Şi se 'ntoarse cu cratiţa cu untură; privindu-l pe Lupaşcu cu ochii lui gălbui, mici, râse:

— Facem economie... groh... groh... şi întrebă în şoaptă:

— P'a de săptămâna trecută ai vândut-o?

— Da, zise Lupaşcu. Iţi dau ceva bani deseară... Da 'marmelada dece nu mi-ai trimis-o?

— Uite-o colo, puiule... zece chile....

— Bine, zise Lupaşcu. Mi-o trimiţi la birou cu o fată — care-o fi mai proastă...

— Sunt fete bune, zise bucătarul şi le privi cu oarecare îndoioşare. Şughiţă.

— Fete bune... fete serioase.... de oameni serioşi... Pe care i-am văzut mai serioşi în sat, i-am ales; mai aşezaţi, de, mai gospodari, mai cu stare... Nu iau eu pe fitecine... Mă! strigă el deodată către una din fete. — Vino colea... Io-tee, puiule; asta, a mai cuminte... Să-i spui lui tat-tu, măi, îi zise el fetei, — să-i spui să vie să-i dau ce i-am promis.....

Când plecă fata, Lupaşcu întrebă:

— Le vinzi carne la ăia din sat?

— Nu... La unul, doi, zise cellalt, încurcat.

— Pe ţuică, ai?

Bucătarul îl privi de jos în sus pe sub sprincene, cu capul în piept Zise mustrător şi mâhnit:

— Ce, mă... aşa vorbeşti tu cu unchiu-tău?

Lupaşcu râse. O fată strigă:

— Tovarăşul şef! Tovarăşul şef!

— Hă? Hă? Ce e? răcni bucătarul.

— Veniţi, că acuş începem! Se umple sala de mese!

Prin pereţi răbufnea de câteva minute murmurul greu al sutelor de oameni care se îngrămădeau treptat în sala de mese. Bucătarul ocoli colţul unor dulapuri şi lăzi clădite până 'n tavan. Lupaşcu îl urmă. La deschizătura largă dintre bucătărie şi sala de mese, patru fete dădeau farfuriile de tablă cu mâncare aburindă. Oamenii se 'nghesuiau şi unul, recăjit striga la bucătar. Lupaşcu îl cunoştea: era Rusu, secretarul organizaţiei de partid, un macaragiu voinic cât un munte. Spunea:

— Bine, tovarăşe, dar cât ne mai ţii? Pierdem timp, pierdem timp şi dumneatale nici nu-ţi pasă!

— Două ore stăm de dimineaţă, până să mâncăm, şi două ore la prânz, strigă un om negricios, voinic, pe care Lupaşcu îl ştia: înfipt, îndrăzneţ, era săpător parcă, cum îl chema? Iordache? Iordan?

— E şi mâncarea proastă, şi ne ţine şi locului! zise iarăşi omul.

— Altă mâncare n'am! Dacă nu vă place, n'am ce se vă fac, grohăi gros bucătarul. Luă din mâna unei fete nişte farfurii pline şi le trânti în faţa celor care strigau la el. Gâfâiau de mânie. Pufni:

— Poftim! Dacă vă place!

Le 'ntoarse spatele şi dispăru în întunericul şi aburii dindărătul muntelui de lăzi. Muncitorii se priviră fără un cuvânt. Doar macaragiul zise:

— O să mai vorbim noi de asta...

Apoi plecară spre mese. Lupaşcu îşi plimbă ochii peste mulţimea înşiruită umăr la umăr pe băncile lungi, mulţimea în straie sărace, în salopete cenuşii, în haine de culoarea pământului şi a stepei. Vorbeau, glumeau, râdeau; alţii mai osteniţi mâncau grăbit, tăcând. Lupaşcu simţea o mare nepăsare, şi chiar un uşor dispreţ pentru ei. Deodată, dintr'un ungher al sălii se iscă zarvă. Câţiva se ridicară în picioare. Unul striga:

— Ce e asta? Ce, sântem şobolani?

Şi se repezi spre tejgheaua cea mare îndărătul căreia se afla Lupaşcu. Câţiva veniră şi ei, protestând.

Ţineau în mâini bucăţile de pâine.

— Asta ce e, măi tovarăşe? Pâine de-asta ne daţi să mâncăm? E mucegăită!

Şi întindeau peste tejghea cuburile mari de pâine cafenie cu pete albe, pâsloase, de mucegai. Lupaşcu se gândi mânios şi speriat: „Parcă la voi acasă numai pâine-aţi mâncat, răcanii dracului!". Îl furnică o nelinişte: nu cumva toată pâinea e mucegăită? Dar n'au ce face. O să spuie că instalaţia e de vină, că e umezeală în magazie. Şi Mateica l'ar susţine. Voi să se tragă îndărăt, în aburii bucătăriei. Dar văzu că Rusu, secretarul organizaţiei de partid îl priveşte, întors pe banca, cu un pumn pe genunchi. Deodată Rusu se ridică, trecu peste bancă şi veni şi el la tejghea. Oamenii spuneau:

— Dă-ne pâine bună! Asta nu se poate mânca....

— Ce să fac, tovarăşe... aşa e pâinea... zise încurcat Lupaşcu.

— Cum, aşa e pâinea, tovarăşe, întrebă Rusu tăios. Ia s'o vedem?

Lupaşcu nu voia să se ducă la magazie:

— Staţi, tovarăşi... Am treabă! Trebuie să mă duc la Constanţa...

— Mai întârzie cu noi cinci minute, zise Mitică Rusu şi-l luă de braţ cu o mişcare puternică, aspră.

Erau vreo cincisprezece oameni, care stăteau în soarele arzător, în faţa barăcii de sçânduri calde. Când Lupaşcu deschise uşa magaziei, mirosul închis, de mucegai, îi izbi în faţă. Pâini colţuroase erau clădite în mormane întunecate.

— Magazia e umedă... zise Lupaşcu.

— Care umedă, tovarăşe? Am vrea noi să fie umezeală undeva în pustiul ăsta! zise Mitică Rusu. Unul din grup mormăi:

— E, jos în vale, în mlaştină...

— Ştii ce? zise iar Mitică Rusu. Dumneata ai cumpărat toată pâinea pe o săptămână! De-aia a mucezit! Parcă n'am avea camioane! Cin 'ţi-a spus că se păstrează o săptămână?

— O să cercetez.... să vedem, bâlbâi Lupaşcu.

— Cum să cercetezi? Nu dumneata răspunzi de treaba asta? Nu te pricepi tovarăşe, zise tăios, Mitică Rusu. Dacă mi-aşi strica draglina, crezi că m'ar întreba cineva dac'am cercetat, şi dacă o să vedem sau nu? Hrana noastră e o treabă de răspundere, la fel cu maşinile.

Lupaşcu îl privea cu un aer încăpăţânat şi tâmp. Era învăţat să se acopere la repezeală cu coaja asta de prefăcută neînţelegere natângă Aşa făcuse cu nenumăraţi colonei şi maiori care strigaseră la el de nenumărate ori. Dar Mitică Rusu nu striga. Vorbea tăios. Şi nu vorbise, mult. Acuma tăcea şi se uita la el. Zise iar:

— Ar trebui alese măcar pâinile neatinse.... câte-or mai fi rămas. Să aibe oamenii ce mânca.

Se 'ntoarse şi plecă. Il urmară şi ceilalţi. Lupaşcu rămase singur, în faţa uşii magaziei, în care mormanele uriaşe de pâine zăceau în întunerec, în mirosul pătrunzător de mucegai vechi.

6

Era noapte. Sala cantinei era goală, mesele spălate şi frecate erau încă umede, ca şi podelele din scânduri de brad. In colţuri erau grămezile de gunoaie măturate, rămase acolo, în umbră. O fată, în halat alb pătat, cu mânecile suflecate asupra braţelor sdravene, şi cu picioare goale, veni să ia ultima lampă de petrol care mai rămăsese aprinsă. O ţinea în dreapta, ridicând braţul. Obrazul drept îi apăru deodata, îmbujorat în lumina. Trecu repede printre mesele lungi, cu bănci între ele. Lumina aluneca pe pereţi, urmărită de umbra ce se întindea tot mai mult, tot mai departe Fata intră în bucătărie şi închise uşa- după sine. Lumina dispăru brusc total; sala cantinei rămase în umbră.

Dincolo, în bucătărie, focul ardea încă; tigăi şi oratiţe sfârâiau pe plită, răspândind un miros de cărnuri fripte şi de mirodenii. Bucătarul, unchiul lui Lupaşcu, ridica treptat capace şi mirosea aburii mâncărurilor Mormăia singur şi zâmbea, clipind din ochii cu luciri gălbui. Fata, care adusese lampa, şi încă una, voinică, cu picioarele scurte, şi legată la cap cu o cârpă albastră de mătase, se învârteau în jurul bucătarului, încercând să-şi facă de treabă. Cea cu cârpa albastră nu adusese de dimineaţă ţuică de-acasă, cealaltă adusese. Acuma, seara, amândouă-şi făcuseră datoria. bucătarul vorbea greu, cu limba încleiată. Le respinse de pe lângă el:

— Căraţi-vă de-aici, mă!... Că mă 'ncurcaţi. Haiti! Şi le 'mpinse, plesnindu-le cu palma mai jos de şale·

— Duceţi-vă şi-l serviţi pe tovarăşul Frenkel!

. Fetele se departară de plită, chicotind. La masa din colţ, tovarăşul Frenkel, care pân' atunci gustase în tăcere dintr'un pahar mare de rachiu, isbucni în râs când îl văzu pe bucătar cum le plesneşte pe fete·

— Aşa! Arde-le, tovărăşele! Trage-le! Ia veniţi încoace...

Şi le luă de talie, pe fiecare cu câte un braţ.

Fetele îi spuseră numele părinţilor: ţărani din satul vecin:

— A venit alaltăeri dimineaţa un tovarăş şi a vorbit cu taica, zise cea cu cârpa albastră, — ca să mă dea aici..

— Şi la noi a fost... negru la faţă, înalt, zise şi cealaltă. Şi adăugă·

— Râde aşa...

Şi îşi arătă dinţii şi gingiile într'un fel de rânjet, care de altfel nu semăna de loc cu râsul lui Mateica. Frenkel izbucni iarăşi în râs, şi mai tare.

— Măi drăcoaico, măi!

Şi o ciupi tare. Fata ţipă, încântată. Nu era drăcoaică; era o fată bondoacă de chiabur Dar îi plăcea să i se spuie drăcoaică. Frenkel spuse cu tărie:

— Bun băiat, tovarăşul Mateica! Să trăiască!

Lupaşcu sta la masă în faţa lui Frenkel şi părea preocupat. Tresări şi ridică şi el paharul plin de rachiu gălbui:

— Să trăiască! Să ne trăeşti şi dumneata, tovarăşe administrator...

— Ia, fetelor! strigă de lângă plită bucătarul. Le dădu tigăile aburind şi bine mirositoare şi veni şi el la masă, ştergându-şi mâinile pe şorţul ce-i încingea burta mare.

— Ia uitaţi-vă ce v'am păstrat... ce bunătate... creeraşi.. ficăţei...

— Tovarăşele! strigă înduioşat Frenkel, dacă mă iubeşti, gustă din ţuiculiţa asta.. Ia, fetelor: şedeţi şi voi. Ia vino tu mai încoace...

Şi o trase pe cea cu cârpa albastră, cuprinzându-o de mijloc cu braţul.

— Ei, zise oftând bucătarul, acum să ne mai odihnim şi noi. Toată ziua muncim pentru sparţii ăia...

Şi făcu un semn nepăsător în aer, arătând vag în direcţia şantierului, care dormea împrejurul bărăcii.

— Dă-i dracului, că m'au omorât cu pretenţiile, zise Lupaşcu. Tovarăşe Frenkel, mă cam pisează mai ales ăla, Rusu... Mitică.

— N'are să se bage în chestiunile administrative, zise Frenkel cu hotărîre. Să vii la mine, şi-am să mă plâng la direcţia regională!

— Lăsaţi odată grijile, frate! zise Smarandache. O viaţă are omul. Uşa e ,'ncuiată, geamul camuflat cu hârtie albastră! să avem şi noi o clipă de linişte.. Luaţi, că se răceşte. Ia poftiţi, serviţi... Nişte ficăţei.

— Adevărat, zise Frenkel, aici e linişte.

Lupaşcu făcu cu ochiul:

— Poţi să faci chef, să faci ce vrei...

— Aşa-i! strigă Frenkel râzând, şi o ciupi tare pe fata de chiabur Aceasta ţipă. Bucătarul mormăi:

— Poţi să ţipi, că nu te-aude nici dracul....

Intr'adevăr, de afară nu se vedea şi nu se auzea nimic. Şantierul era cufundat în întuneric şi tăcere. Oamenii dormeau risipiţi pe câmp. La bărăci nu se vedea nici o lumină. Nici la baraca aceasta a cantinei, care părea închisă, părăsită, tăcută, un bloc mai întunecat în noapte. Numai lipind urechea de scânduri, ai fi prins sunete nedesluşite, din care nimeni n'ar fi înţeles nimic. Şi de altfel nu era nimeni care să asculte cu urechea lipită de peretele de scânduri. Peste tot era odihnă şi linişte.

(Continuare în numărul viitor)

PETRU DUMITRIU

DRUM FĂRĂ PULBERE

ROMAN (II) *)

III

Frământare

1

In seara aceea, utemiștii se adunară într'un colț al șantierului. Locul se înălța, spre un morman prelung de pământ proaspăt săpat. Acolo aveau să fie temeliile unuia din blocurile de locuit. Deocamdată nu se vedea decât pământul și, deasupra lui, o betonieră. Cupa mașinii era un cap rotund, uriaș, care-i privea de acolo de sus cu ochiul său negru, stingher; iar îndărătul betonierei zarea verzuie, palidă, cu fâșii prelungi și strălucitoare ca sideful, se întuneca treptat.

Ședeau în cerc, în adâncitura asta a stepei, flăcăi în salopete murdarite de uleiuri de motoare, sau în straie de țară tocite și rupte. Cei mai mulți erau cu capul gol și unii își țineau părul cu un cerc de lână tricotată. Erau și câteva fete, dintre care vreo două-trei purtau deasemenea salopete cenușii. Victoraș Folosea se așezase în apropiere de Rada, și o privea din când în când pe furiș. Rada asculta, așteptând să poată vorbi și ea; ochii negri îi străluceau de nerăbdare și însuflețire. Secretarul întrebă:

— Mai e ceva, tovarăși?

Și se uită împrejur. Era un băiat, tractorist pe unul din Stalinețele șantierului. Când ochii îi căzură asupra Radei, fata ridică mâna.

— Tovarășa Rădița. Dă-i 'nainte, zise secretarul.

— Uite ce e, tovarășe, începu Rădița. Glasul îi era cald, puțin răgușit de emoție. Se făcu roșie la față. Cei dimprejur o priveau atent. Unul, care mânca semințe, se opri, cu sămânța de dovleac între dinți, uitând s'o mai spargă.

— Uite ce e, zicea Rada. Noi sântem trei tractoriste care de când am venit aici n'am mai văzut motor, nici mașină — decât mașina de gătit.

Flăcăii izbucniră în râsete. Dar Rada era supărată:

— Nu-i de râs, măi tovarășe. De ce ne-am calificat noi? Ca să curățăm cartofi? Toată ziua muncim acolo, și face instrucție cu noi bucătarul, grasul, cu tichia aia înaltă, albă în cap. Las' că-i mereu beat, că sunt la bucătărie niște fete de chiaburi din sat, de-i aduc mereu țuică, și el e mereu

*) Vezi „Viața Românească" Nr. 11, Noembrie 1950

cu ţuica 'n nas... Dar de-ar fi şi treaz, noi ce căutăm la el? Când am venit, a fost vorba că nu sunt tractoare pentru noi. Au venit şi tractoare, s'au găsit şi tractorişti, foarte bine. Dar măcar la betonieră să ne puie. Uite, mie mi-i drag să lucrez la motoare. Şi au venit betonierele ale noui şi stau la rând sub şopru. Când întrebi de ce, ci-că nu's destui mecanici! Iar noi suntem mecanici calificaţi, şi ne ţinem de curăţat cartofi. Se poate una ca asta, tovarăşe?

Se înfierbântase şi vorbea iute. Secretarul zâmbi şi întrebă :

— Şi ce propui, concret ?

— Ce propun ? Apăi propun, când s'or face echipele de turnat betonul, să ni se dea în seamă câte-o betonieră la fiecare. Măcar betoniere. Şi când or fi mai multe tractoare, să fim puse pe tractoare!

— Mai are cineva ceva de spus, tovarăşi? întrebă iar secretarul. Victoraş ridică mâna.

— Dă-i 'nainte, tovarăşe.

Victoraş tăcu o clipă. Niciodată nu luase cuvântul. Ii se păru că i-au fugit dinţi'odată toate gândurile, şi se turbură cumplit: dar dacă nu va şti ce să spuie? O văzu pe Rada, care-l privea cu ochii ei negri, limpezi. Şi deodată Victoraş începu să vorbească :

— Măi tovarăşi, eu nu prea mă pricep la multe, dar o să spui şi eu ce văd, şi cum mi se pare şi mie. Uite, pe şantierul ăsta. Câtă putere, măi frate, se adună aicea! In fiecare zi ne sosesc camioane, tractoare, azi veni un bulldozer, nu'ş ce... Dar oamenii stau şi degeaba. Eu sânt pe un camion. Am vorbit cu nişte dulgheri: stau şi n'au de lucru. Dar cheresteaua o vezi cum vine pe şantier, cu vagoanele. La dulgheri, mă rog, treaba lor, nu m'amestec. Dar în privinţa asta, a tovarăşelor tractoriste, cred şi eu că nu se poate să mai rămâie la bucătărie... Trebue neapărat să capete muncă după calificarea lor. Eu nu ştiu cu cine e mai bine să vorbim: cu tovarăşii dela sindicat, sau cu inginerul? Tovarăşii ingineri, ăştia tinerii, sunt oameni de înţeles. Să le spunem...

Vorbea din ce în ce mai uşor, par'că de când lumea numai asta ar fi făcut; dar zăbovea ascunsă în el adânc de tot o uimire; o uimire care creşcu deodată, când Victoraş se auzi singur că urmează :

— .. Să le spunem: păi bine, frate, aşa o să facem noi Canalul ? Dacă pierdem zilele şi săptămânile de muncă ale unor muncitori calificaţi ca dânsa...

Şi o arătă pe Rada.

— ...asta înseamnă beton mai puţin, case mai puţine... Ce zicea tovarăşul Maftei când am sosit atunci, în prima zi, când stăteam colo sus, în ploaie şi 'n furtună? O să construim socialismul aici, în locul ăsta nenorocit. Bine; noi vrem să construim socialismul; dar pentru asta, mecanicii de tractor trebue puşi pe tractor..

— Sau măcar la betonieră! strigă Rada, şi celelalte două fete încuviinţară şi ele cu glas tare. Flăcăii aşezaţi în cerc şi ţinându-şi genunchii cu braţele, începuseră şi ei să vorbească toţi deodată, dându-i dreptate lui Victoraş. Cel care mânca seminţe scuipă o coaje şi zise şi el, tare :

— Aşa e! Are dreptate.

Secretarul ridică glasul :

— Tovarăşi! Mai tăceţi, măi frate, să vorbim pe rând, să ne'nţe-

legem.. Uite ce e: cred că tovarăşa Rada are dreptate. Aşa că mâine vorbim noi cu conducerea şantierului..

— Vorbeşte cu Pangrati, că e om de nădejde! strigă cel ce mânca seminţe.

— Stai frate, să vorbim pe rând, zise secretarul şi reluă : — Are dreptate Rădiţa, tovarăşi! Şi are dreptate că nu lasă să treacă asemenea greşeli, şi se ridică împotriva lor! Că e o greşală, şi o greşală grea, că stau muncitori calificaţi şi nu li se dă o muncă potrivită. Noi o să ne ţinem cu dinţii de tovarăşul Anghelescu, până se lichidează treaba asta! O să mergem la tovarăşul Rusu, la partid...

— La tovarăşul Maftei! strigă iar cel ce mânca seminţe, că alaltăieri era pe şantier!

— Da, la tovarăşul Maftei; trebue să pice mâne, zise secretarul. Acum, asta o să fie lupta noastră: să se dea munci calificate la tovarăşii calificaţi!

Stătu o clipă şi întrebă:

— Mai are careva o problemă de pus?

Nu mai era nimic. Incepură să se ridice, vorbind învălmăşit, glumind şi râzând în întunericul care se lăsase; Rada se apropie de Victoraş şi-l întrebă cu un aer totodată îndrăzneţ şi încurcat:

— Dumneata lucrezi pe un **Zis**, tovarăşe?

— Da, zise Victoraş. Şi amândoi plecară laolaltă spre şantier, ca şi cum ar fi avut ceva de vorbit, şi anume ceva de seamă. Dar tăceau. Victoraş spuse deodată, încet:

— Măi frate... de unde le-am scos eu pe toate câte le-am înşirat? Nici nu mă gândisem... la socialism, la cutare, la cutare...

— Aşa e câteodată, zise Rada. Ţi se pare că nu te-ai gândit, dar tot te-ai gândit...

Murmură:

— Are omul câte un gând... care nu-i dă pace; măcar că stă ascuns şi nu-l ştii, gândul tot nu-ţi dă pace şi merge înainte...

— Asta cam aşa e, zise Victoraş şi deodată o privi ţintă pe Rada, aşa cum mergeau ei alături unul de altul. Rada se uită şi ea la el: privirile li se întâlniră; apoi amândoi întoarseră capul, fără un cuvânt şi tăcură, încurcaţi. Se auzeau glasuri prin întuneric, strigăte, şi vâjâitul motorului unui camion care pleca în noapte.

2

Era o dimineaţă fierbinte de miez al verii. Vântul care bătea necontenit peste stepă dinspre mare, mâna în depărtări valuri de praf. Cerul era de un albastru adânc deasupra câmpiei arse şi drumurilor albe; dar dacă te uitai în zare, nu mai era albastru ci, până la o mare înălţime, galben roşcat, arătând grosimea norului de praf care plutea deasupra pustietăţii.

Gara mică din stepa cenuşie dormea. Nicăeri nicio mişcare. Nici lipenie de om. Nici măcar un câine adormit. Deodată clopotul bătu de cinci ori, muzical. Şeful staţiei ieşi din birou, cu şapca lui roşie, pe care-o scotea ca să-şi şteargă fruntea de sudoare. Se uită dealungul căii ferate

care se pierdea în depărtare, între râpele scunde ale văii. Râpe de piatră de var şi lut sterp, între care tremura aerul fierbinte.

Trenul sosi dintr'acolo, uruind. Se opri încet în gară, cu miros de cărbune şi aburi calzi. O mulţime pestriţă se dădu jos: oameni în salopete, în haine de oraş, în haine ponosite cărora nu le mai cunoşteai obârşia; cu geamantane, lădiţe, desagi, traiste, o mulţime de bărbaţi şi câteva, puţine, femei. Toţi întrebau cu glas tare dacă asta e gara B... dacă pe-aici e drumul spre şantier, şi la ce depărtare e; apoi începură să se resfire într'acolo, pe şoseaua prăfuită, plină de gropi.

Cei doi prieteni ai lui Mitică Rusu, coborâseră din tren. Se uitară împrejur, ascultând glasurile nenumărate, care întrebau şi răspundeau:

— Intr'acolo! Intr'acolo!

Intr'acolo, la câţiva kilometri, dincolo de culmile scunde şi prelungi, cenuşii de praf, era şantierul. Nu se vedea nimic, decât şoseaua care dispărea după un dâmb turtit, şi câmpul gol. Iulică, cioLănos şi cărunt, îşi săltă pe umeri lada şi porni înainte. Negoiţă îl ajunse din doi paşi mari, şi începură să umble alături ea. Se depărtau, hăt încolo pe şosea, primele grupuri de noi veniţi. Dintr'acolo apăru un camion mare, gol, care trecu vâjâind înspre gară. O clipă, Iulică şi Negoiţă se opriră, înnecaţi de praf, si nemai văzând nimica împrejur. Apoi începură să apară oameni care treceau prin norul de praf ca nişte umbre. Cei doi merseră mai departe. Incă un camion trecu pe lângă ei, şi iarăşi îi înnăbuşi un vârtej de pulbere. Când se depărtă, Negoiţă se uită la prietenul său. care avea acum sprâncenele şi obrajii albi de pulbere:

— Nea Iulică... tare-ai mai îmbătrânit...

Şi dădu din cap cu mâhnire. Cellalt mormăi:

— De te-ai vedea... nu ţi-ar mai arde de glume, bă... Harap Alb!

Umblau acum pe câmpia vălurită, uscată, care se desfăcea în fire de praf fin. Ici colo, tufărişuri scunde de oţetari, ale căror frunze erau aproape albe de praf. Şi un şir de stâlpi de telegraf, răstigniţi fără sfârşit, în văzduhul gol. Iulică Zaharia zise:

— Pân'o fi acilea ca'n Bucureşti pe bulevard....

Cellalt zâmbi şi zise:

— Dumneata nu mai apuci, că eşti bătrân... dar eu, da .

Necăjit, Iulică îi trase un pumn zdravăn după ceafă, şi Negoiţă fugi câţiva paşi, râzând, şi cocoşându-se ca să se ferească de altă lovitură.

— Bătrân e tat-tu, nu eu, zise Iulică Zaharia nemulţumit.

Dintr'o văioagă puţin adâncă şerpuia spre şosea un drum de car. Zornăind încet, trase de cai la pas, soseau câteva căruţe. Iulică şi Negoiţă merseră alături de ele, privindu-i curioşi pe stăpâni: ţărani români şi tătari, oameni tăcuţi, care nici nu le aruncau vreo privire. Drumeţi se înşiruiau pe toată şoseaua, până în zarea apropiată. Şi căruţele scârţâiau şi zornăiau din fierăriile lor, mergând în aceeaşi direcţie ca şi oamenii. Deodată unul din căruţaşi, care tăcuse multă vreme, puse cotul pe marginea căruţei şi se aplecă spre Iulică Zaharia:

— Măi tovarăşe... dumneavoastră veniţi dela Bucureşti?

— Da, zise Iulică. De ce mă'ntrebi?

— Ei, aşa... Cum mai e pe-acolo? întrebă iar ţăranul, cu oarecare nepăsare, ca şi cum ar fi avut cu totul alte gânduri. Iulică răspunse, privindu-l cercetător:

— Cum să fie? Bine...

— Aşa, zise cellalt, oftând, şi se'nchise iar în sine. Dădu biciu cailor care porniră într'un trap mărunt. Căruţa se depărtă. Alta îi ajunse din urmă. Ţăranul cellalt era tânăr. Vorbea cu un muncitor care-şi pusese cufărul în căruţă şi-o însoţea pe jos.

— Nu ştiu, zicea drumeţul în salopetă cenuşie. Iulică şi Negoiţă se apropiară: ascultau. Dinspre gară, patru camioane cu cherestea şi saci de ciment trecură pe lângă ei, şi multă vreme norul de pulbere zăbovi deasupra şoselei.

— Nu ştiu, repetă muncitorul. Căruţaşul zise:

— Ni-i grije... Oamenii nu ştiu ce să facă... Să-i crează pe chiaburi? Chiaburii tot cu minciuni umblă... Pe de altă parte, stă omul şi se gândeşte: da dac'o fi aşa?

— Cum să fie? întrebă Negoiţă.

— Păi cică o să treacă prin sat Canalul, şi-o să-l taie în două.. să ne prăpădească... zise tătarul. Il privea cu ochi negri, strălucitori. Negoiţă întrebă:

— Da'ce ziceai de chiaburi? Ei au scos vorba asta?

Cellalt dădu din cap şi-şi împinse pe frunte pălăria de pai veche şi ruptă:

— Ei... da'ei spun că au venit oameni de pe şantier, şi dela ei ştiu..

Cei doi prieteni tăcură. Căruţaşul se uita drept înainte. Prin ţesătura rară a paielor pălăriei, soarele trecea, şi-i arunca pe faţă o umbră portocalie cu fire de lumină în ea, care-i ajungea până la gură. Cu umbra aceea pe faţă, omul murmură:

— Da'vezi că acum oamenii nu mai dorm noaptea de grijă... şi muerile plâng... întreabă toţi: „ce-o să ne facem?"... Şi nu vor să mai lucreze pe şantier cu căruţele, decât foarte puţini... Uite, noi, eu, şi cu omul ăla de colo...

Şi arătă înainte cu codiriştea biciului:

— ...şi cu ăllaltul... sântem comunişti: ne-a spus dela partid că e nevoie să mergem, uite, am venit... Dar mai mulţi nu vin: stau acasă şi oftează de grijă, şi ne'ntreabă pe noi; iar noi nu ştim ce să le răspundem...

Cei doi prieteni se priviră. Iulică Zaharia îl întrebă pe căruţaş:

— Chiaburii spun c'a venit cineva de pe şantier, şi dela ăla au aflat!

Căruţaşul încuviinţă din cap.

— Şi cine anume a fost ăla?

— Asta am vrea şi noi să ştim... dar a fost, şi-a pierit... Acum câteva zile. De atunci parcă-i bolnav tot satul, parcă-i ciumă... Li-i neagră inima la oameni, de supărare...

— La partid aţi vorbit de asta? întrebă Negoiţă. Cellat dădu din cap, mut. Iulică zise cu asprime:

— Da'ce? Vă e frică? Vorbiţi între voi, întrebaţi la Comitetul Canalului Nu-i lăsaţi pe oameni să creadă! Ce, dacă o să treacă prin sat Canalul, crezi c'o să rămâneţi fără adăpost? Crezi că nu vă dă case Statul? Al nostru e, doar cine e în guvern? Muncitori, ca noi! Ce v'aţi lăsat aşa, ca nişte babe?

Omul îl privi. Avea mereu pe faţă aceeaşi mască de umbre şi fire de lumină. Ochii îi licăreau de sub pălărie Iulică înţelese, şi deaceea adăugă:

— Nu v'aţi gândit şi voi aşa ?

— Ba da... Da'n'am ştiut ce să facem...

— Ce să faceţi ? Intrebaţi, în adunarea de partid ! Vorbiţi ! Ce, e taină ?

Negoiţă şi cu Iulică Zaharia mergeau pe lângă căruţă. Soarele făcea să le curgă fire de sudoare prin colbul gros, alb, cu care erau pudraţi pe obraz şi pe gât. Negoiţă zise :

— Lucrează vr'un bandit.. şi nu l-au prins încă...

— Să-i spunem lui Mitică, să vorbească la organizaţie, să liniştească satul, murmură Iulică.

Le veneau în întâmpinare nişte oameni cu cuferele pe umeri. Nu erau noi veniţi : hainele şi faţa arsă de soare arătau că sunt de o săptămână-două pe şantier. Se uitau curios şi cu oarecare sfială batjocoritoare la cei ce veneau dinspre gară. Unul strigă :

— Vă duceţi la bine...

Căruţaşul îi arătă cu codiriştea biciului :

— Aştia fug de pe şantier...

— De ce ? întrebă cu voiciune Iulică, privindu-i cercetător pe fugari.

— E greu... mâncare slabă... apă proastă... puţină... murmură omul de sub pălăria de paie, şi adăugă :

— Se duc pe alte şantiere... să mai încerce...

— Fi-v'ar mama voastră a dracului, zise Iulică mânios. Obrazul uscat, osos, bărbierit cu îngrijire şi cu cute adânci pe lângă gură, se îngălbenise uşor :

— Fi-v'ar mama voastră a... muncitori sânteţi voi ?

Şi le strigă batjocoritor, cu dispreţ :

— Mă, bagabonţilor !

Fugarii se făcură că nu aud şi grăbiră pasul. Iulică zise fierbând :

— Mă, Negoiţă, aici o să fie luptă, mă, serioasă, nu aşa ! Uite ce oameni sânt aici... parc'ar fi turişti, putorile dracului !

— Da'ce, credeai că-i ca la noi pe şantier ? zise morocănos Negoiţă. Căruţaşul vorbi deodată :

— Uite şantierul...

Erau sus pe culme, şi se opriră o clipă. In valea largă, străjuită în depărtare de movilele-morminte se vedeau şanţurile şi gropile viitoarelor fundaţii, gropile de var, acoperişurile de tablă şi de carton gudronat, ale barăcilor albe, schelăria turnului de apă, pe care o macara tocmai ridica o cisternă de metal. Oamenii umblau harnic pretutindeni, lucrau în jurul betonierelor ale căror motoare duduiau, alţii săpau în gropi şi şanţuri. Nişte tăvăluguri cu motor, roşii, frământau o bucată de şosea nouă, pietruită. Spre Răsărit şi spre Nord se înşiruiau la nesfârşit stâlpi de telegraf încă fără fire. Iar pe mijlocul văii, două macarale-dragline negre şi cu şenile pline de noroi, lăsaseră în urmă ca o dâră cleioasă de melc, sute de metri de şanţ nămolos. Şi chiar în clipa aceasta, una se învârtea pe pivotul dintre şenile, ca să descarce pe câmp o tonă de pământ negru şi umed.

— Acolo o fi Mitică, zise Negoiţă privindu-l vesel pe Iulică Zaharia. Ochii cenuşii ai acestuia se luminară :

— Asta-i sigur, măi !

Şi porniră amândoi la vale, repede, aproape alergând. Ajunşi la

şanţul pe care-l săpau draglinele, se uitară în cabina primei macarale, şi văzură un mecanic necunoscut.

— Hai la ailaltă! zise Iulică. Cufundându-se cu bocancii până la glesne în noroiul care se usca la soare ajunseră la a doua draglină. Il recunoscură numaidecât pe Mitică şi-l strigară; dar el nu-i auzea, atent la mişcările maşinii. Atunci Negoiţă îşi vârâ două degete în gură şi şueră prelung, străpungător. Mitică tresări, îi privi şi râse la ei. Ii dădu în seamă maşina ajutorului care stătuse până atunci îndărătul motorului, şi veni spre ei, alunecând şi şovăind prin noroi. In sfârşit ajunse sus. Cei trei prieteni îşi strânseră mâinile; râdeau, se băteau pe umeri. Iulică zise:

— Uite, mă, ţi-am adus o scrisoare dela nevastă-ta...

Şi pe când Mitică rupea grăbit plicul şi citea, Iulică îl privea cercetător, ca şi cum ar fi încercat să descopere pe faţa lui răspuns la o întrebare care-l frământa. Observă că şi Negoiţă face la fel. Mitică le spuse:

— Ştiţi ce mă'ntreabă Aneta? Când o să poată veni şi ea!

— Păi şi Rozalia m'a bătut la cap, toată săptămâna trecută, că dece n'o aduc şi pe ea, zise Iulică, şi i se îmblânziră ochii cenuşii.

— Păi vedeţi şi voi: încă-i cam devreme, zise iar Mitică. Noi încă dormim pe câmp...

Se despărţiră de el, ca să se ducă să-şi facă angajamentele. Pe drum spre micul grup de barăci din mijlocul şantierului, Negoiţă Mizea zise:

— E cam tras la faţă, nea Iulică...

— Da... nu-i mulţumit... o să vorbim noi, să-l întrebăm dece...

— Păi n'ai văzut, urmă Negoiţă, de când ne-am dat jos din tren, şi câte am auzit? Aici trebue că sânt băgaţi undeva nişte bandiţi... Crezi că el nu ştie?

La administraţie, se'nghesuiau pe coridorul de pe mijlocul barăcii, câteva zeci de oameni. Pe uşile de brad scria: **Casieria, Normatori, Şeful Serviciului**; era mai răcoare ca afară, şi mirosea a sudoare. Oamenii murmurau necontenit. Iulică şi Negoiţă întrebară unde se fac angajările, şi în curând se aflară în faţa unui om aşezat la o masă, care-i privi pe rând şi spuse:

— Dumneata eşti fierar betonist?

— Da, tovarăşe, zise Iulică privindu-l cu neîncredere. Cellalt avea părul sur, şi chipul slab, cu pielea lipită pe oase; îi vorbise rece, cu oarecare dispreţ. Acuma se'ntoarse către o uşă deschisă, ce da în alt birou şi întrebă:

— Tovarăşe Mateica, noi mai angajăm fierari betonişti?

De dincolo răsună un glas, acoperind ţăcănitul unei maşini de scris:

— Păi nu ţi-a spus tovarăşul Anghelescu de câţi are nevoie? S'au complectat'?

— Da, zise funcţionarul, şi-i spuse lui Iulică:

— Nu mai angajăm fierari betonişti... Următorul.

— Bine, tovarăşe, dar...

— Nu mă ţine de vorbă! Următorul!

Următorul era Mizea.

— Eşti dulgher, va să zică... Tovarăşe Mateica, dulgheri mai angajăm?

— Ce spune tovarăşul Juraşcu?

— Că mai trebuiesc... Cât mai mulţi...

De dincolo se auzi un scaun mişcat din loc. In uşe apăru un bărbat înalt, negricios, cu obrajii plini, grei Intrebă :

— Dar tovarăşul Anghelescu ce zice ? Dar tovarăşul Frenkel ?

Cellalt dădu din cap, fără să mai răspundă şi se'ntoarse la Negoiţă Mizea :

— Nu te putem salariza la categoria dumitale, tovarăşe ; nu ne permite bugetul...

— Angajaţi-mă la o categorie mai mică, zise Negoiţă. Depăşesc norma şi tot scot banii ăia ! Până vă aranjaţi bugetul, angajaţi-mă la o categorie mai mică.

— Nu putem tovarăşe, că ne sare în cap sindicatul... Următorul ! Nu mă ţine, tovarăşe, nu discuta cu mine... Următorul !

Negoiţă Mizea se uită la funcţionar, se uită la tovarăşul Mateica, se'ntoarse în călcâie şi ieşi Iulică Zaharia îl urmă fără un cuvânt. Se duseră sa-l caute pe Mitică, şi-i povestiră cum fuseseră respinşi. Mitică se'ntunecă la faţă şi rămase o clipă pe gânduri. Scobea noroiul cu vârful bocancului.

Apoi zise :

— O să vă angajeze. Aşteptaţi o zi, cel mult două, şi-o să fiţi angajaţi.

Şi adăugă pe gânduri :

— Sânt unii acolo... de-ar fi după ei, n'ar angaja pe nimeni... doar-doar s'o pierde timp, şi s'o întârzia săpatul Canalului...

— Aveţi banditi pe-aci, Mitică, zise Zaharia, uitându-se împrejur la şantierul ce se'ntindea sub soarele cumplit al amiezii de Iulie. Mitică privi şi el şantierul ca si cum duşmanii ar fi putut fi văzuţi acolo, între bараci, caruţe şi maşini. Dădu din cap şi zise :

— Avem... Au făcut agitaţie în sat, şi nu ne vin căruţe... Şi fac incurcături. Uite, avem nişte utemişti, mecanici de betoniere, şi nu-i pun să lucreze..

— Cine, Mitică ? întrebă Iulică Zaharia, încreţindu-şi sprâncenele sure.

— Inginerul, şeful şantierului, lua-l-ar dracul, e moale, de par'c'ar vrea dinadins, să saboteze şantierul...

Iulică Zaharia deschise gura să spună ceva, dar Mitică Rusu ridică mâna :

— Ştiu... ştiu. Dar ţine seamă, că am început de-abia de două săptămâni. Şi-o fi pierdut omul capul...

— Păi puneţi-i-l la loc ! strigă mânios Iulică.

Mitică râse aspru :

— O să facem tot posibilul, măi frate...

La prânz, Mitică îi luă cu el la cantină pe ceilalţi doi. Era înghesuială şi zarvă : fete cu halate albe treceau purtând tăvile cu castroane pe deasupra capetelor celor aşezaţi la mesele lungi. Era coadă şi la ghişeul de pâine, şi la ghişeul bucătăriei, unde oamenii se îmbulzeau să primească mâncarea fără să mai aştepte, sau să bea o cană cu apă. Mitică Rusu, urmat de cei doi prieteni ai lui, îl căută pe Lupaşcu, administratorul. Il găsi într'un colţ, cu mâinile la spate ; privea mulţimea.

— Tovarăşe administrator, zise Mitică, dă-mi, te rog, nişte bonuri

de masă de flotanți, pentru tovarășii ăștia. Au venit azi dimineață și încă nu și-au aranjat situația...

Cei doi, noui-veniți îl priviră pe Lupașcu, iar el la rândul său, îi măsură din tălpi până'n creștet. Apoi zise:

— Nu pot să le dau, tovarășe... Imi pare rău; dar eu mâncarea o am socotită... Pentru acuma, la prânz, am șase sute de porții... și le-am dat pe toate...

— Nu poți să le dai ceva, hrană rece, rămasă de dimineață... ai?

Cei doi îl priveau mereu pe Lupașcu. Inghițeau anevoie, în sec. Lupașcu se desvinovățea, dădea din umeri, întindea brațele:

— Ce să fac? Mai mult de atâta... doar să vă dau masa mea!

— Lasă, tovarășe, zise Iulică Zaharia și-și trecu vârful limbii peste buzele uscate. Lasă. Nu-i nimic. Am mai răbdat noi de foame... înainte...

Și, intorcându-se adăugă peste umăr:

— Pe vremea burghejilor...

Cei trei prieteni se depărtară. Mitică Ruse le spuse deodată:

— Stai că știu eu pe cineva care vă dă o bucată de mămăligă... Și-o să vă dau niște pâine dela mine...

— Lasă, Mitică, zise Negoiță Mizea; las'c'am adus ceva cu noi. Las'că-i bine; am văzut cum lucrează de bine cantina...

— Mama lui de bandit, mormăi Mitică Rusu. Hai, fraților, să v'așezați la masă cu niște oameni de-i cunosc eu; oameni cinstiți, de nădejde..

Și porni cu ei peste câmp, spre locul unde se ridica fum subțire, străveziu, din groapa în care fierbea ceaunul lui Achim. Pe drum mormăia:

— Mama lui de bandit... Las'că nu merge așa... Nu merge, frate..

3

In dimineața aceea, Lupașcu îl căută pe Popescu, șeful normator. Își făcu loc printre muncitorii care așteptau pe coridorul barăcii, în fața ușii, vorbind între ei cu glasuri înăbușite. Se uitară cu curiozitate la el, iar el trecu iute printre ei, cu aerul de siguranță și de hotărîre, pe care-l prinsese de câtăva vreme, și intră. Mesele erau acoperite cu hârtii liniate și cadrilate pe care le complectau câțiva funcționari. Popescu vorbea tare cu Frenkel:

— Nu putem tovarășe... N'avem încă nici o dispoziție în sensul ăsta...

— Și ce, dacă n'ai nici o dispoziție? ia o inițiativă și dumneata, zicea Frenkel plictisit. Popescu se uita țintă cu ochii săi gălbui la peretele de scânduri pe care scria: **Inainte, pentru îndeplinirea și depășirea Planului.** Scutură din cap cu încăpățânare și zise:

— Nu-mi iau răspunderea...

Frenkel dădu din umeri și zise cu oarecare nepăsare:

— La urma urmei, ai și dumneata dreptate...

Plecă. Lupașcu îl întrebă în șoaptă pe Popescu:

— Ce vrea ăsta dom'maior?

— Sst... mai încet cu maioria... Niște prostii voia... Il bate la cap nebunul ăla de Pangrati, să-i dea normele pentru betoniști, și el mi le cere mie. Eu n'am normele noi, că încă n'au sosit... și p'ale vechi nu le dau, că nu mai sânt bune... Pangrati vrea niște norme provizorii, ceva mai mari ca ale vechi. Nu-i dau... nu pot să-mi iau răspunderea...

Şi-l privi cu ochi sticloşi pe Lupaşcu. Acesta dădu din cap înţelegător. Întrebă :

— Ce mai e nou — nu ştiţi ?

Popescu murmură :

— Nu pot să-ţi spui aci, că nu sunt sigur de ăla din colţ... nu-l cunosc... Du-te şi aşteaptă-mă afară...

Lupaşcu ieşi şi se plimbă câteva minute cu mâinile la spate, părând cufundat în gânduri. Popescu îl ajunse din urmă, în dreptul străzii principale a viitorului oraş. Acum nu era decât un loc de câmp, săpat şi cu şanţuri de fiecare latură. Munţi de pietriş colţuros, se înşiruiau pe lângă şanţuri ; pe partea luminată pietrele erau albe ca varul iar în umbră, liliachii. Oameni goi până la brâu, cu muşchi puternici, încordaţi pe piept şi în umeri, cărau cu roabe de fier pietrişul şi-l aşterneau cu lopeţile pe viitorul bulevard. Trupurile dăltuite de muncă, pârlite de soare, luceau de sudoare. Feţele le erau pudrate cu praful fin al pietrei de var, ochii doar le luminau chipurile. Două tăvăluguri mari cu motor, noui-nouţe, treceau încet duduind şi cutremurându-se, peste părţile pregătite ale drumului, strivind pietrişul şi cufundându-l în pământ. Erau vopsite roşu, un roşu aprins, orbitor, care în lumina soarelui de Iulie strălucea atât de tare încât te făcea să'nchizi ochii.

Popescu îl luă de braţ pe Lupaşcu şi murmură :

— Mi-a spus Mateica, Lupaşcule : a ascultat aseară la radio... După felul cum au vorbit, nu mai e mult... într'o lună de zile, două, începe războiul...

Se uitau amândoi împrejur, la stivele de cărămizi, la barăcile-magazii în care zăceau sacii de ciment, la betonierele, draglinele, tăvălugurile, camioanele, care duduiau, lucrau, forfoteau, şi la oamenii nenumăraţi, sute şi sute, care săpau, turnau beton şi conduceau maşinile, caii, căruţele, sacalele cu apă. Lupaşcu era un om fără prea multă putere a închipuirii ; dar deodată, i se făcu ameţeală şi i se clătină totul în faţa ochilor ca şi cum s'ar fi topit în fum şi negură, şi o clipă i se năzări că vede acelaş câmp pe care se afla, dar pustiu, cu şanţuri pe care le umplea vremea, rămăşiţe de fier ruginite, şi iarba şi bălăriile uscătive ale stepei crescând iarăşi, pretutindenea...

Se scutură şi clipi din ochi. Mormăi :

— Al dracului soarele ăsta... te bate'n creştet... mi-i capul greu... Ce-a zis don'colonel : dânsul când crede că începe ?

— Sst, zise Lupaşcu... hai mai încolo...

In preajma lor inginerul Juraşcu, în pantaloni scurţi şi tricou fără mâneci, vorbea cu nişte muncitori care nu lăsaseră din mâini lopeţile şi ciocanele. Popescu, depărtându-se şi trăgându-l pe Lupaşcu de braţ, şoptea:

— De ăsta să te fereşti ca de dracul... e comunist...

Şi, ajuns la o distanţă care i se părea sigură, începu să-i spuie cu de-amănuntul ce aflase dela Mateica. Apoi veni o fată dela cantină, care-l căutase pe Lupaşcu pe tot şantierul şi-i spuse acestuia, gâfâind de alergătură :

— Tovarăşe, au venit două camioane cu varză, şi şoferii fac gălăgie că dece-i ţinem pe loc, că ci-că pierd vremea ! De un ceas aşteaptă... Trebue să iscăliţi de primire !

Lupaşcu se despărţi de Popescu şi-o urmă pe fată fără să se gră-

bească. Indărătul cantinei, două camioane **Skoda** aşteptau, oprite, pline de verze rotunde şi albe clădite în piramidă, mânjite cu pământ şi aşteptând să fie descărcate. Şoferii erau furioşi:

— Bine, tovarăşe, zise unul, de-aia sântem noi plătiţi, ca să stăm degeaba?

— Lasă-l, măi, zise cellalt, râzând batjocoritor: tovarăşul administrator are treabă, e ocupat... Aşa construeşte dumnealui socialismul...

Imprejur isbucniră râsete ironice. Lui Lupaşcu încă-i mai pluteau în minte gândurile despre pustiul care avea să se întindă iarăşi peste locurile acestea. Râsetele care-l biciuiau îl făcură să se'ngălbenească de o ură care pân'atunci aţipise ascunsă adânc. Zise:

— Vă grăbiţi degeaba, fraţilor... tot vine războiul.

Unul din şoferi întrebă:

— Zău? Eşti chiar sigur?

Dar Lupaşcu intră repede în bucătărie, speriat, cu inima bătând. „Nu-mi mai dau drumul la gură", se hotărî el, „ce dracu m'o fi apucat?"

In bucătărie, nenea Smarandache, cu tichia lui înaltă pe cap, îi spuse:

— Am auzit c'ai vorbit ceva afară... Ia zi-i şi lui unchi-tu...

Lupaşcu îi povesti ce ştia, fără să-i spună dela cine aflase. Bucătarul îl urmărea privindu-l ţintă cu ochii sub care-i atârnau pungi de grăsime. Dădea din tichia albă şi mormăia:

— Aşa... aşa...

După plecarea lui Lupaşcu, bucătarul le spuse fetelor dimprejurul lui:

— Eeh... vremuri grele... mereu război, mereu cutare... mereu se schimbă vremurile...

Seara, unele dintre fete se duceau să doarmă acasă, în sat. Stăteau la lumina gălbuie a lămpii cu petrol pusă pe prichiciul de lut al ferestrei şi povesteau ce auziseră despre schimbarea vremurilor; iar părinţii şi fraţii şedeau împrejur cu ochi întunecoşi, pierduţi în gol.

Dar până să vie seara, nişte pălmaşi care zăboveau prin preajma camioanelor cu varză, aşteptând să le descarce, auziseră cuvintele lui Lupaşcu. După ce descărcară varza, plecară să mănânce la cantină şi nu mai găsiră mâncare. Se duseră să se odihnească pe câmp, şi să mănânce acolo goală, pâinea luată dela ghişeul de pâine. Şedeau şi mestecau încet, privind în depărtare văzduhul care tremura de căldură deasupra stepei cenuşii. Unul cărunt, zise:

— Nu mai plouă odată... ca'n ziua când am venit... Aici parcă nu plouă niciodată...

Altul, mai tânăr, mormăi:

— Las'c'o să ploaie curând... cu bombe... n'ai auzit ce-a zis ăla?

O femeie care mesteca mămăliga într'un ceaun la câţiva paşi de ei, întoarse capul deodată şi ascultă ce vorbeau. Salahorul cel cărunt începu iar:

— Ce, crezi tu ce-a spus ăla?

Tânărul mesteca încet şi cu chibzuinţă codrul de pâine. Zise:

— Aştia ascultă la radio, şi află mai curând... Toţi vorbesc c'o să fie război...

Tânărul se şterse la gură cu dosul mâinii şi râse cu necaz:

— Cine o să se ducă la război..., ai? Dela ei cine-o să se ducă? Tot de-ăi ca noi, sărăntoci...

Se gândi puţin şi zise iar:

— Ce, ei sânt proşti să intre'n gura morţii... N'au dece, măi nene... Ce, ca să-mi ia mie pâinea asta?

Şi ridică ultima bucăţică de pâine în aer, ca un fel de dovadă a părerii lui. Apoi deodată o privi atent, căzu pe gânduri, se hotărî şi şi-o înfundă în gură.

Cellalt zise:

— Degeaba, că mereu umblă vorba de război... şi dacă ne-o prinde aici când începe...

Cel tânăr dădu din umeri cu oarecare dispreţ şi neîncredere şi urmă să mestece, încet. Mai zăboviră acolo o vreme tolăniţi pe pământ şi rezemaţi în cot. Apoi, se ridicară, îşi scuturară ţărâna de pe haine, şi plecară:

Femeia mestecă mai departe în ceaunul cu mămăligă aburindă. Era Evdochia, nevasta lui Achim. Îşi privi copilul care se juca cu o păpuşe de cârpă, şi-i spuse cu asprime:

— Vino'ncoa! Stai lângă mine...

Apoi îi păru rău că fusese aspră; nu-şi dădea seama de ce. Parcă-i fusese frică... De ce anume îi fusese frică? Se uită iar la copil; se juca liniştit lângă ea. Evdochia murmură:

— Ce ştii tu... tu eşti fără grije...

Şi deodată-l luă în braţe şi-l strânse, sărutându-l, plină de nelinişte şi spaimă tainică.

Când sosi Achim dela lucru şi se aşeză lângă ea, Evdochia era tot tulburată. Îi zise:

— Achime... mereu vorbesc oamenii de război...

Achim tăcea. Evdochia îl privi şi-l văzu galben la faţă; deodată înţelese şi-i păru rău c'a vorbit; dar nu mai avea ce face.

— Cine ţi-a vorbit de război? întrebă Achim răguşit.

— Ia, nişte oameni... nu-i cunosc...

— Nu-i cunoşti... nu-i cunoşti...

Evdochia îi povesti cum ascultase la ce vorbeau salahorii. Pe când povestea, sosiră Mitică Rusu cu Iulică şi Negoiţă, prietenii săi. Evdochia se întrerupse. Nouii veniţi dădură mâna cu Achim, apoi cu ea, şi şezură pe vine lângă Achim întins pe pământ. Mitică Rusu îi spuse rugămintea sa:

— Nea Achime, ia-te, dă mâna cu tovarăşii ăştia ai mei... Au venit azi dimineaţă şi nici nu i-a angajat, nici mâncare n'a vrut cantinerul să le dea... Da ce-i cu dumneata?

Şi-l cercetă din ochi, pătrunzător:

— Ce te-ai întristat aşa?

Achim îi puse mâna pe umăr:

— Mi-a'negrit sufletul necazul, măi tovarăşe, frate-miu... Vorbesc de război unii pe şantier... ci-că vine, şi ce ne facem, şi aia, şi ailaltă... umblă vorbele ca şerpii... şi-mi vine să-i strâng de gât pe-ăi de le scot şi le duc de colo colo, dar degeaba... sânt ascunşi... şi nu se dau pe faţă, cu una cu două. Le-arăt eu război, câinilor! Eu ştiu ce-i aia... Le arăt eu lor... Ai avut dreptate Mitică neică, când ai spus în şedinţa de-aseară, că aici lucrează duşmanul... trebue să vorbim cu Maftei; nu putem lăsa lucrurile aşa, nici un ceas!

Iulică Zaharia, fierar betonist, îl privea cu ochii lui cenuşii, aspri. Se'ntoarse către Negoiţă Mizea, dulgherul, şi zâmbi fără veselie:

— Venirăm la greu, Negoiţă... Aici o să fie bătaie mare!

Negoiţă şedea pe pământ, cu bărbia pe genunchii pe care-i ţinea în braţe. Se uita la flacăra focului, aproape nevăzută în lumina orbitoare a amiezii. La vorbele lui Iulică, ridică puţin capul şi-l privi serios, apoi zise liniştit:

— Până la urmă îi răzbim noi..

4

Pe când stateau de vorbă tovarăşi şi prieteni împrejurul focului aprins de Achim, Maftei se afla într'un birou, pe un şantier de la ţărmul mării.

Aplecându-se puţin, Maftei se uită pe fereastra fără geamuri. Afară se vedea o margine de câmp de lut prăfuit, o plaje, şi apoi strălucirea nesfârşită a mării, sclipirea miilor de valuri din acea amiază dela începutul lui August. Se întoarse dela fereastră şi regăsi imediat aerul cald şi mirosul de brad al barăcii proaspăt clădite din piese prefabricate. Se uită la cei trei ingineri din faţa lui. Şeful şantierului era scund, vânos, cu părul negru şi aspru, ce începea să încărunţească.

De afară se auzeau glasuri, strigăte, ciocănituri şi foşnetul neobosit al mării. Deodată, în tăcerea încordată, şeful şantierului vorbi. Glasul îi era nesigur, glasul unui om care-şi stăpâneşte enervarea:

— Tovarăşe Maftei, ne pleacă oamenii tot timpul de pe şantier! Se descomplectează echipele, nu ştim cu cine lucrăm! Administratorul nu ştie la câţi oameni trebue să le dea de mâncare, câţi trebuesc adăpostiţi... N'avem săpători, n'avem cărăuşi, n'avem nimic!

Pe măsură ce vorbea, glasul îi devenea tot mai nestăpânit. Ii curgea un fir de sudoare pe obraz. Ceilalţi doi se uitau amândoi ţintă la Maftei. Acesta simţea în aer, în sunetul cuvintelor, în priviri, aţâţarea şi un fel de iritaţie bolnăvicioasă. Vorbi domol:

— Câţi oameni aveţi pe şantier astăzi?

Inginerul din dreapta şefului de şantier, un tânăr scund, ars de soare, aşteptă o clipă, în tăcere. Şeful şantierului tăcea; se vedea cum îi joacă muşchii fălcilor. Cel tânăr zise:

— Vreo mie două sute.

— Şi câţi metri cubi de săpături aţi făcut?

Şeful şantierului spuse o cifră: mii de metri cubi. Apoi, urmă, mai potolit:

— Tovarăşe Maftei, eu înţeleg ce vrei să spui dumneata. Am exagerat eu, dar înţelege-mă. Sunt un om cinstit. Aşi putea spune că nu se poate altfel. Dar nu-ţi spun! Iţi spun că trebue să facem ordine, să ştim cu cine lucrăm, să cerem să ni se trimeată căruţaşi şi săpători din regiune. Am raportat la Direcţie, inginerului şef. Trebue să organizăm oamenii.

— Acum îmi place mai mult ce spui, murmură Maftei, zâmbind. Cellalt dădu din umeri, necăjit. Maftei surprinse umbra unui surâs în ochii celui tânăr.

— Noi ştim că aveţi nevoie de săpători şi căruţaşi. Cred că în clipa asta, ştie şi Direcţia Generală. Veţi avea săpători şi căruţaşi. Dar organi-

zarea şantierului trebue s'o realizaţi dumneavoastră. Nu sânteţi numai tehnicieni. Trebue educaţi oamenii, învăţaţi să muncească organizat, fără risipă, şi cu randament mare...

Tacu o clipă, privind împrejur baraca de scânduri albe, mesele acoperite de planuri, evidenţe de producţie, programe de lucru. Zise iar:

— Şi până una-alta, cred c'ar trebui dată bătălia cu mijloacele pe care le avem. Oameni, materiale, maşini, căruţe, cât o fi — folosit la maximum. Ai? Ce ziceţi?

Râse, dar ochii îi priveau pe ingineri cu ascuţime·

— Eu cred că se poate...

Faţa inginerului şef al şantierului se lumină anevoie. Mormăi:

— Sigur că se poate...

Maftei dădu din cap, ca la un lucru firesc:

— Hotărît că se poate... Nu trebue să ne descurajăm aşa uşor..

Şi deodată puse o întrebare neaşteptată:

— Cum stai cu familia?

— Sânt în Bucureşti şi nevastă-mea şi copiii...

— De cât timp nu i-ai văzut?

— De-o lună, zise inginerul. Se posomorî treptat, la fiecare vorbă. Maftei întrebă:

— Nu dai o fugă, să-i vezi?

— Nu! strigă inginerul. — Până nu văd şantierul ăsta pe roate, nu mă mişc de-aici!

Le întoarse spatele şi ieşi afară din baracă, în arşiţa amiezii. Ceilalţi doi râdeau; zâmbea şi Maftei, cercetând-i cu priviri ascuţite. Se gândea: „E repezit, dar are stofă bună în el... Dar voi, ce-aveţi în burtă? Tânărul cunoaşte situaţia şantierului. Dar ăstălalt?"

Cellalt era negricios şi voinic. Zise:

— Aşa se sperie el...

Şi arătă cu bărbia spre uşa pe unde eşise şeful şantierului. Urmă:

—Dar n'are dreptate... Eu am experienţă; am fost pe multe şantiere de-astea mari. Aşa e, primele două luni e zăpăceală. Altfel nu se poate.

— Ba se poate tovarăşe, spuse Maftei, rece. Trebue să se poată!

Şi adaugă vorbind apăsat:

— Zăpăceala n'o să aibă viaţă lungă aici la Canal, tovarăşe!

Şi pe când cellalt zâmbea sceptic, Maftei ieşi din baraca birourilor şi se opri o clipă orbit de soare. Apoi, treptat, se obişnui şi văzu aceleaşi mormane de materiale, de cărămizi, de cherestea, aceleaşi stive de lăzi. Schelete albe de barăci creşteau în ciocănitul a nenumărate ciocane şi maiuri. Camioanele veneau şi plecau în trâmbe de pulbere.

Maftei se'ndreptă cu paşi mari spre un gaz-Molotov de campanie, plin de praf cenuşiu. Inainte de a se urca în maşină se uită o clipă împrejur. Un şir de barăci noui, şi aceleaşi săpături, aceleaşi betoniere, forfota camioanelor, şirurile de stâlpi de telegraf ce se întindeau spre orizont, urcând pe stepă. Spre miază-noapte, marea se pierdea într'un abur trandafiriu. Şi într'acolo se zăreau pe ţărm grupuri de barăci. Un fir despărţea în două amestecul văzduhului cu marea: era digul de larg al viitorului port dela Midia. Intr'acolo trecea, negru şi fumegând, un tren cu blocuri de piatră.

Maftei întoarse capul în partea cealaltă. Acolo se ridicau nori de praf deasupra carierei de piatră dela Canară. Camioane veneau dintr'acolo încărcate cu oameni. Pe lângă Maftei trecu un grup de oameni în salopete și haine rupte, de lucru; discutau aprins; unul striga, dând din mâini:

— Păi să-ți arăt eu săpătură!

Maftei dădu din cap și murmură singur:

— Bine...

Apoi intră în mașină și-i spuse șoferului:

— Mergem, tovarășe! La N...

N.. era șantierul la a cărui deschidere fusese el de față, într'o zi fierbinte și cu furtună. Mașina porni și numaidecât îi înconjură praf gros. Sub soarele arzător, se desfăcea și se măcina stepa, crăpată de arșiță, roasă de vânt. Nori de pulbere roșcată pluteau peste câmp.

5

Mașina gonea pe șosea. De-a dreapta și de-a stânga, spinărie și buruieni uscate, înăbușite de praf. Un câine mort, călcat de mașini, svârlit în șanț. Deodată, mașina coti după un umăr de deal și apăru o omidă prelungă de pământ. Prima excavație a Canalului în sectorul acesta. Deasupra ei se înălțau brațele lungi din schelărie de oțel, ale celor două dragline. Se mișcau încet, chiar în clipa asta. Mai încolo, câteva căruțe: zece, douăzeci poate. Puține, risipite, părând pierdute pe câmpul larg. Barăcile se ridicau într'un singur șir. Și pretutindeni, forfoteau oameni împrejurul șanțurilor stivelor de cărămizi și gropilor de var, care arătau că se toarnă temeliile orașului nou.

Maftei îl găsi la birouri numai pe tânărul Juraşcu, aplecat asupra unor schițe, într'o odaie înnăbușitoare printre desenatori și dactilografe cu părul vopsit blond și cu zulufi.

— Noroc. Unde e tovarășul Anghelescu?

— E la excavații, tovarășe Maftei. Mergeți acolo? Mă luați și pe mine?

Maftei făcu semn din cap că da și eși. Se urcară în mașina care porni zguduindu-se peste gropi.

— Suntem în încurcătură, zise Juraşcu. Avem în fața noastră o problemă grea...

Maftei îl privi. Băiatul nu părea necăjit, ci mai de grabă vesel.

— Și ce te bucuri așa? îl întrebă Maftei. Cellalt râse și dădu din umeri:

—Nu mă bucur... îmi plac greutățile... Sunt tehnician, trebue să-mi înțelegi sufletul...

Maftei zâmbi ușor, stăpânit. Intrebă:

— Care e greutatea?

— Uite-o...

Ajunseră. Se dădură jos. Juraşcu îi arătă cu mâna întinderea lucie a mlaștinii în care se oglindea cerul nepătat, cu oglindirea pătrunsă de periile negre ale stufului și papurei. Unde nu era apă, pământul era moale, mâlos, și mustea. Draglinele lucrau la oarecare depărtare. Aici, oameni în straie țărănești zdrențuite, săpau și încărcau căruțele

Maftei îl luă pe Juraşcu de braț:

— Uite-i pe colegii dumitale... Hai, într'acolo, tovarăşe. Şi explică-mi şi mie, că eu sunt de meserie mecanic şi nu mă pricep...

Sub paşii lor, pământul fleşcăia, zemuind. Pangrati era la câţiva paşi de ei. Il auzeau cum îi spune cu aprindere lui Anghelescu:

— Dacă nu rezolvăm problema asta numaidecât, înainte de toamnă, nu vom mai putea lucra. Iarna o să 'ngheţe pământul plin de apă şi excavaţiile o să rămâie abea pentru primăvară. E un pericol mare, domnule inginer!

— Ce pericol mare? întrebă Anghelescu calm, aproape nepăsător. Stătea cu mâinile la spate şi privea pânza de apă. Adăugă:

— Ce pericol? Să se amâne excavaţiile până la primăvară? Acum se şi termină sezonul... Avem timp... O să ţie zece ani până se face...

In vremea asta, Maftei şi Juraşcu ajunseseră lângă ceilalţi doi. Maftei spuse apăsat:

— Nu, tovarăşe inginer. Canalul o să fie gata la sfârşitul primului plan cincinal.

— A! Noroc! Vă salut! zise Anghelescu. Ii strânse mâna cu amândouă ale lui şi i-o scuturâ puternic.

— Care e problema? întrebă Maftei.

Pangrati se 'ntoarse spre el:

— Terenul ăsta. Mlaştina. Un sol care nu face taluz. N'are consistenţă. Draglinele se cufundă, locul excavat se astupă iar, mă rog, trebue schimbat traseul Canalului, sau găsită o altă soluţie...

Se întrerupse şi privi preocupat pământul negru din care ieşeau rădăcini groase, tari, galbene, care semănau cu nişte picioare de pasăre de pradă. Anghelescu îi aruncă o căutătură ascuţită, lui, şi apoi lui Maftei. Zise rece:

— Eşti tânăr, Pangrati, şi entuziast. Dar eu nu pot propune aşa, cu una cu două, modificarea traseului stabilit după recomandările savanţilor sovietici...

Pangrati strânse buzele şi tăcu. Maftei zise:

— După câte ştiu eu, tovarăşii sovietici au recomandat un traseu în linii mari..

Pangrati îl privi şi se lumină deodată la faţă. Vorbi cu patimă:

— Dar nici nu-i vorba de schimbat traseul, tovarăşe! Nici nu-i vorba de una ca asta! Există o soluţie! O soluţie simplă, economică.

— O soluţie ca la poker, zise rece Anghelescu. Fii om serios, Pangrati Tovarăşul Maftei nu cunoaşte problemele, şi poţi să-i spui ce vrei, n'are cum să te verifice. Dar mie nu poţi să-mi vii cu asemenea soluţii, bazate pe întâmplare şi pe noroc.

Maftei se uită la Juraşcu. Acesta abia se ţinea să nu izbucnească. Maftei zise:

— Tovarăşe Juraşcu, explică-mi şi mie, aşa, băbeşte...

— Să vă explice tovarăşul Pangrati, că dânsul a găsit soluţia

— A, e o soluţie adevărată? E bună? întrebă iute Maftei. Juraşcu se roşi uşor, se uită o clipă la Anghelescu, şi stătu în cumpănă un sfert de secundă. Apoi zise hotărît:

— Da, eu cred că e o soluţie bună.

— Eşti convins? întrebă Maftei

— Da, sunt convins! zise Juraşcu fără şovăire. Pangrati zise:

— Ca să schimbăm traseul Canalului, ar mări volumul excavațiilor... am făcut socoteala...

Și spuse un număr : milioane de metri cubi de pământ.

— ...Și pe deasupra, cheiurile orașului nou ar fi acuma prea departe de gara pe care-o facem în 1950. Adică, o îngreunare a transporturilor. Adică, o schimbare a planurilor orașului nou. Și așa mai departe. Numai încurcături.

— Și soluția ? întrebă Maftei.

— Să săpăm un canal circular pentru uscarea mlaștinei. Uite volumul, în metri cubi.

Scoase un carnet și făcu o socoteală repede.

— Cu nouăzeci la sută mai puțin decât orice traseu nou al Canalului.

Și râse scurt :

— Asta ar fi un șanț, de fapt, nu un canal...

Jurașcu spuse cu însuflețire :

— E simplu, tovarășe Maftei: canalul circular poate fi legat de canalul de desecare din valea Cara-Su ; mlaștina o să se usuce și aici o să poată lucra excavatoarele !

Glasul lui Anghelescu răsună tăios, sec, dușmănos:

— Dar dacă apa nu se scurge ?

— De ce să nu se scurgă ? Inclinarea terenului împinge apa în jos, zise repede Pangrati. In cazul cel mai rău, cheltuiala pentru noul traseu, va crește cu zece la sută...

— Nu ți se pare că iei cam ușor paguba asta, tovarășe inginer ? întrebă Maftei, care până atunci nu dăduse nici un semn de încuviințare sau împotrivire.

Pangrati zise :

— Poate că da ! Dar cât am lucrat la proectări și la foraje cu specialiștii sovietici, mi se pare că am prins dela ei un lucru : puțină îndrăzneală. Nu cu ochii închiși. Am calculat aici în carnet cât trebue săpat în amândouă cazurile. Ei, pentru o economie de nouă sute la sută, să mă iertați, tovarășe Anghelescu, dar eu cred că face să încercăm !

— Niciodată n'ai să-l poți convinge pe inginerul-șef, zise Anghelescu

Porniră toți patru spre șantier, încet, călcând în neștire prin noroaie. Pangrati spuse :

— Ba da, o să-l conving !

— Trebue să-l convingi și pe profesorul Serafimov, zise Anghelescu, cu un zâmbet ironic și adăugă:

— Și mă 'ndoiesc că ai să reușești...

Auzind numele academicianului sovietic despre care știa că lucrează la planurile de ansamblu ale Canalului, Maftei întoarse capul cu vioiciune ca să vadă cum reacționează Pangrati. Dar acesta făcu un gest cu pumnul strâns și spuse :

— Pe el l-aș întreba cel dintâi ! Și dacă e de acord...

Deodată se 'ntunecă la față și murmură :

— Numai că el n'o să se ocupe de asemenea amănunte...

Merseră câteva clipe în tăcere. Anghelescu râdea dând din umeri și privindu-l pe Maftei ca și cum ar fi vrut să spuie : „Ce copilărie !" Dar Maftei întrebă în chip cu totul neașteptat :

— Tovarăşul Mitică Rusu lucrează pe draglina aia de-acolo ?

— Da, zise Juraşcu.

— Bine. Mă duc pe-acolo. Când ţineţi o şedinţă de lucru, tovarăşe Anghelescu ? Ca să discutaţi problemele de producţie ?

Anghelescu ridică sprâncenele.

— Păi abia am deschis şantierul de două săptămâni...

— Cum, şi nu aveţi producţie ? întrebă Maftei privindu-l ascuţit.

— Ba da, ba da, bineînţeles că avem.

— Uite ce e, zise Maftei. Eu propun să discutăm diseară...

— Da, tocmai voiam să-ţi cer părerea, zise Anghelescu, despre şantier, să-mi dai un sfat şi dumneata, cum vezi lucrurile ..

— Da, zise Maftei, tocmai. Deseară, în şedinţă. Noroc !

Şi plecă peste noroaie, în salopeta lui şi cu şapca cenuşie trasă cam pe frunte. Anghelescu şi cei doi ingineri îl urmăriră cu ochii. Apoi Anghelescu se 'ntoarse către Pangrati şi-i spuse şuierător :

— N'a înţeles nimic din teoria dumitale, amice ! Nici măcar pe el nu l-ai convins ! Şi altădată cred că ar fi mai bine să faci mai puţină demagogie şi să urmezi avizul meu ! Vrei să conduci dumneata şantierul ?

Pangrati nu răspunse. Se uita drept înainte. Anghelescu se 'ntoarse spre Juraşcu, căutând o privire de încuviinţare. Dar tânărul, care se făcuse palid, îşi feri privirea şi încleştă dinţii. „Asta e comunist, se gândi Anghelescu. Ce să aştept dela el ?". Şi porni mai departe, simţindu-se deodată neplăcut de singur.

6

Mitică Rusu se dădu jos de pe macaraua-draglină. In locul lui trecuse ajutorul. Motorul duduia, şi cele două fălci de oţel coborau fără sgomot pe cablul bine uns. Mitică Rusu, cufundându-se până la glesne în nomol şi alunecând, începu să urce grămada de pământ excavat. Sus, îl aştepta Maftei. Şovăind, clătinându-se şi alunecând, Mitică ajunse sus şi suflă greu :

— Uf. .

Maftei îi întinse mâna :

— Ajutorul dumitale poate răspunde de draglină ? Eşti sigur ?

Mitică dădu din cap :

— De două săptămâni de când lucrez cu el, l-am judecat eu ; l-am cântărit. E bun.

Stătu o clipă, apoi adăugă, cu o umbră de nemulţumire, întunecându-se :

— Altele nu le-am făcut eu... Cu producţia stau bine...

Maftei îi aruncă o privire cercetătoare şi întrebă :

— Ţi-ai făcut biroul organizaţiei ?

Mitică Rusu tăcu. Apoi rosti cu greu :

— Tovarăşe Maftei... sânt amărît...

Mergeau amândoi prin păpuriş cosit din rădăcină ; călcau anevoie, cu ochii la pământ. Maftei umbla cu mâinile la spate. Mitică Rusu vorbi iar :

—N'am isbutit să-mi împart timpul cum trebue, între producţie şi munca de partid... Mi-am pus în gând să fac o sumă de lucruri, şi când mă dau jos de pe draglină, nu ştiu ce să'ncep mai întâi... Stau eu de vorbă cu

tovarăşii şi la masă, şi la cantină, şi seara în baracă dar n'ajunge. Nu prididesc... Parcă-i un făcut. Trec zilele.

Se uită cu mâhnire şi ciudă la dealul din zare, scund şi prelung Acolo, departe, cobora soarele roşu deasupra movilelor-morminte ale vechilor regi nomazi.

— Care-o fi pricina? întrebă Maftei. Işi freca uşor cu palma dreaptă degetele mâinii stângi pline de urme roşiatice ale unei răni vechi

Mitică Rusu se'ntoarse la el:

— Eu ştiu care e... lucrez de unul singur...

— Incă n'ai un birou al organizaţiei... murmură Maftei.

— N'am... Am căutat oameni, dar n'am găsit...

Maftei strânse din buze, apoi întrebă:

— Te pomeneşti că nu sânt?

Mitică Rusu râse nemulţumit:

— Sânt, tovarăşe Maftei... Ar fi de pildă, Achim... dar nu ştie carte..

— Nu-i nimic, zise Maftei domol. Poate să înveţe... Nu-l lăsa. Să înveţe... Să se înalţe...

— Da... Şi ar mai fi, doi tovarăşi de-ai mei, dela Bucureşti... Lucrăm pe-acelaşi şantier...

Maftei zâmbi:

— Doar nu vrei să faci club de bucureşteni din biroul organizaţiei, nu-i aşa?

— Dumneata crezi că Achim ar fi bun? întrebă Mitică Rusu. Maftei zise:

— Cred că ar trebui să te gândeşti serios la el... Şi dintre tehnicieni, nu e niciunul membru de partid?

— Este, zise Mitică Rusu, Juraşcu.

— Ei, şi ce fel de om e? întrebă răbdător Maftei, privindu-l printre genele strânse.

— Bun, zise Mitică Rusu. Bun. Din ăştia tinerii care au ieşit ingineri după ce s'a făcut Republica... Se aplecă şi luă de pe jos un fir de papură care zăcea, auriu în noroiul negru, întipărit cu urme de şenile şi cauciucuri. Când se ridică, Mitică Rusu era roşu la faţă. Nu se putea spune dacă din pricină că se aplecase, sau de altceva. Vorbi cu ciudă:

— Capul meu, săracul... nu vrea să se trezească...

— Dece spui aşa? întrebă Maftei, zâmbind.

— Pai uite... de când stăm de vorbă, mi-am făcut biroul organizaţiei... şi eu le ştiam pe toate câte ţi le spun, dar nu m'am gândit... Acum, de când vorbesc cu dumneatale, uite acum în clipa asta, mi-au venit toate... Capul meu, săracul...

Ca şi când n'ar fi auzit ultimele vorbe ale lui Mitică Rusu, Maftei întrebă:

— Ia mai spune: şi ce greutăţi mai ai?

— Mai am greutăţi pe care le avem toţi... Uite, mă vezi cât sânt de solid...

Maftei întoarse capul; dincolo, departe, era zarea pustie, de un albastru palid, şters de înserare; aici era draglinistul, într'adevăr mare şi voinic. Spunea:

— Aşa cum sânt, când mă dau jos de pe maşină îmi tremură ge-

nunchii. De când am venit, tot prost mâncăm. Am făcut gălăgie, am vorbit cu cantinierul, unul Lupaşcu, p'ormă la sindicat, să-i atragă atenţia De geaba. Tot ciorbe chioare mâncăm... Şi din când în când, pâine mucegăită...

— Face înadins? întrebă Maftei.

— Odată, de două ori, o fi fost situaţia aşa, n'o fi putut aproviziona cantina. Dar după ce l-am bătut la cap de atâtea ori, înseamnă că nu se pricepe la meserie, sau că vrea să ne înfometeze. Şi fură, fir-ar mama lui a dracului...

— A, fură? Ştii sigur?

— Da, tovarăşe Maftei.

— Şi-l poţi dovedi?

Mitică Rusu dădu din cap:

— Da... Cred că mâine-poimâine îl prindem cu mâna'n sac...

— Aşa, zise liniştit Maftei. Mai pe seară, trebue să stăm de vorbă, ce-i de făcut cu el... Pân'acuma îmi pare că n'aţi lucrat organizat... Şi începu iarăşi rabdător:

— Ia mai spune...

— Mai e şi inginerul ăsta, Anghelescu... N'a organizat şantierul. Merge treaba alandala. Se face, dar puţin, şi încet, şi oamenii nu-s mulţumiţi. Uite, povestea cu angajările. Avem fete, tractoriste, care muncesc la cantină...

Şi începu să-i povestească despre Rădiţa, tractorista, şi despre felul cum Anghelescu tărăgăna lucrurile, şi lăsa betonierele cele noui sub şoprul lor de cherestea proaspătă.

— ...Ci-că el n'are încredere în fete, să le încredinţeze betonierele. Şi că n'are de lucru pentru betoniere. Dar am rămas în urmă cu clăditul baracilor, şi — oamenii ăi mai mulţi dorm pe câmp... Ei, şi pe-urmă, şeful personalului.

— Mateica?

— Da. Vin dulgheri, zidari, fierari, betonişti. Nu-i angajează. Ci-că avem destui.

— Şi nu-s destui, murmură Maftei.

— Sigur că nu! zise mânios Mitică Rusu şi aruncă cât colo firul de papura. Nu-s destui, că mai şi fug oamenii. Umbla mereu zvonuri...

— De război? întreabă Maftei

— Da, zise Mitică Rusu, încruntând sprâncenele groase; că are să fie război, şi că aici o să fie bombardamente, cu bombe atomice, şi n'o să mai crească nici iarba pe unde muncim noi acum..

Maftei râse

— Iarba n'o să crească, fiindcă aici o să fie un oraş...

Dar râsul îi era aspru, fără veselie.

— Cine raspândeşte svonurile? întrebă el Mitică Rusu dădu din umeri:

— Nu poţi să pui mâna pe ei... Poate chiaburii ăştia din sat.

Şi arăta cu mâna căruţele risipite în vale Caii deshămaţi şi împiedicaţi, păşteau iarba rară în umbra ce se lăsa la poalele dâmbului dinspre Sud.

Pe aproape, la câteva zeci de metri, era cantina. Se şi înghesuiau, forfotă cenuşie, oameni la ghişeul de pâine; dintr'acolo se auzeau glasuri şi strigăte. Maftei şi Mitică Rusu ocoliră colţul barăcii. O fată trecea spre

bucătărie. Era cu brațele goale, măslinii și pline, și purta două vedre cu apă.

Mitică Rusu o strigă:

— Hei, Rădițo!

Ea se'ntoarse, mirată. Recunoscându-i pe cei doi bărbați, se lumină la față. Puse vedrele jos și se apropie în fugă.

— Uite, asta-i tractorista Munteanu Rada, tovarășe Maftei. Dânsul e tovarășul Maftei.

Rada își arătă dinții sträiucitori în obrazul negricios.

— Vă cunosc, tovarășe Maftei... din prima zi, când am venit aici. Știți, când a fost furtuna aia, și ne-ați vorbit...

— Când ne-a udat pe toți pân'la os? zise Maftei. Și acuma ce faci, tovarășă Rădițo?

— Mă lupt și eu, zise Rada zâmbind.

— Așa? Te lupți? întrebă Maftei Și cum te lupți? Singură? Fata clătină din cap, hotărît:

— Nu. Ne-am pus pe treabă, toată organizația de tineret.

— Și ce-ați făcut pân'acum? întrebă Maftei.

Fata șovăi o clipă apoi zise:

— Asta să-l întrebați pe tovarășul inginer Anghelescu!

Maftei îi zise:

— Cum? Te-ai lăsat de luptă?

— Eu, tovarășe? întrebă întărâtată Rada.

— Tu, sigur că tu! Ce, ajunge că ai pus problema? In loc s'o urmărești până la capăt, te-ai descurajat, zise Maftei cu asprime. Dar în ochi avea o clipire de zâmbet. Rădița tăcea, încruntându-se ușor; i se făcuse o cută între sprâncene, pe fruntea netedă, curată. Maftei spuse·

— Dar dacă nu te lași, o să câștigi.

— Mulțumesc, tovarășe Maftei, zise Rada.

— Dece să-mi mulțumești, zise Maftei, iarăși aspru. N'ai dece să-mi mulțumești. Nu ți-am promis nimic..

— Mulțumesc pentru sfat, zise Rada, necăjită, macar că eu nici așa nu mă lăsam până nu-mi dă o betonieră!

Maftei râse domol și se depărtă împreună cu Mitica Rusu. Rada se'ntoarse sa-și ia căldările cu apă. Se apleca și le apucă de toarte. Deodată o străfulgera un gând: „Dece mi-a spus: nu ți-am promis nimic? Ce vroia să spuna?". Ramase o clipă așa, apoi se ridică din șale, și porni cu căldările pline, încet de tot. Se întreba: „Ce a vrut să spună? Nu cumva..." Și deodată pricepu. Incepu să râdă de bucurie. Când intră în bucătărie, Smarandache răcni la ea, cu duh de țuică:

— Io-te-o pe Rădița cu plin!

— Uite-te bine la mine, tovarășe, zise Rada, — că n'ai să mă mai vezi pe-aici!

7

Zeci de dulgheri ciocăneau la barăcile în construcție. Betonierele uruiau, cu scrâșnetul lor de piatră și nisip frecate de metal. Autocamioanele claxonau prelung ca să li se facă loc. Se învălmășeau sute de glasuri. Praful plutea într'un nor gros deasupra șantierului. Dar se făcea seară. Din

roşiatic, praful devenea cenuşiu, şi abia se mai zărea. Una după alta, betonierele începură să se oprească. Conteni ciocănitul dulgherilor. Şi camioanele începură să sosească precedate de conurile de lumină ale farurilor.

Achim se 'ntorsese dela lucru şi mâncase. Acum şedea pe pământ şi-şi răsucea o ţigare între degetele asprite de sapă, şi scorţoase de nisip şi pământ. Imprejurul lui şedea Evdochia, copilul, Iulică şi Negoiţă. Iulica, om cărunt, chibzuit, începuse vorba. Achim zicea, ţinând ţigara de amândouă capetele:

— Măi tovarăşi, eu n'am să uit cât oiu trăi cum i-am văzut pe nemţi în 44.

Işi aprinse ţigarea şi trase două fumuri. Oameni care treceau pe acolo, îi auziră glasul şi se opriră în picioare. Ascultau. Achim slobozi fum gros pe nări şi zise:

— Fugeau din Moldova; dela Iaşi, dela Galaţi. Era cam pe vremea asta... Nu; mint: mai spre toamnă. Şlepuri şi şlepuri, pline de răniţi. Goi erau. Desbrăcaţi. Şi foiau pe punte, măi frate, răniţii ăia, ca o viermărie, uite-aşa foiau... ca o viermărie...

Şi mişcă iute degetele prin aer.

— ...Când murea vreunul din ei, îl svârleau în Dunăre, să-l mănânce somnii... Dar îi aruncau şi de vii. Am auzit eu ţipând, când zburau de pe şlep...

Evdochia clătină din cap, cu mâna la gură:

— **Boje moi...** Adevărat... şi eu am văzut...

— Da, zicea Achim. I-am văzut. Ei, şi acuma, iar s'a trezit pe lume niscaiva Hitler... Iar vor bătaie...

— Acuma nu Nemţii sânt... Acuma sânt americanii... mormăi Iulică.

— Americanii, zise Achim nemulţumit. Şi adăugă: — americanii...

Dădu din umeri şi trase din ţigare. Bucăţica de jeratic din capătul ţigării se înroşi deodată în umbra serii.

— Da'ce, zise deodată necăjit Achim: ei nu sânt tot oameni, muncitori ca şi noi? Nu zic: eu sânt salahor. Dar uite, dumneata, că eşti mecanic, sau cutare: americanii tot aşa sânt Muncitori.

— Mai sânt şi capitalişti, nea Achime, zise Negoiţă

— Da, sânt. Dar nu capitalistul ia puşca'n mână. El ce zice: ia du-te tu, mă, ala, neam prost! Dar muncitorul, el ce? O să intre'n gura morţii?

Şi dădu iar din umeri, încruntat. Imprejurul lui se strânsese un cerc de oameni. Şi se făcea noapte. Achim se posomorî şi privirea i se pierdu spre zările mohorîte, pustii. Il apucă de cap pe copilul Evdochiei şi-l trase lângă el. Zise încet:

— Mie mi-au murit într'acelaş ceas, nevasta şi copiii... In ziua de azi, aşa sânt războaiele... Şi ce? Să-l mai văd mort şi p'ăsta?

Se uită împrejur, întunecat, ca şi cum ar fi aşteptat răspuns dela oamenii care stateau în picioare sau ghemuiţi pe vine, şi-l ascultau. Negoiţă Mizea zise, ca şi cum el, Negoiţă Mizea, dulgher, ar fi fost în măsură să răspundă:

—N'aibi grije... Nu se mai face...

In clipa aceasta vorbi altcineva, care sosise între timp şi se aşezase mai îndărăt:

— Nu se mai face, că nu vrem noi!

Toți se întoarseră și-l recunoscură pe Maftei. El se apropie și se așeză pe jos. Zise:

— In războaiele capitaliștilor, ați văzut cine suferă. Oameni din popor, ca tovarășul Achim sau ca oricare din noi ăștia de sântem aici. Și capitaliștii au nevoie de război. Pentru ei, e cea mai grozavă afacere! Iar noi...

Noi, măi tovarăși, avem nevoie de pace, să terminăm lucrări mari. Să terminăm uite, Canalul ăsta. Și pe urmă să începem alte lucrări, și mai frumoase; și mai mari. Noi dece avem nevoie? De o casă de zid, cu grădină, pentru oamenii muncitori — uite, cum e tovarășul Achim. Mi-a povestit ieri-alaltăieri cum i-au distrus căsuța nemții în 44. Ei, unde au distrus imperialiștii, noi vrem să facem la loc, — unde-a fost colibă, noi să facem casă omenească. Uite, aici facem un oraș, cu grădini, cu fântâni, cu lumină, cu un palat al culturii în mijloc. Și ei ce vor?

Mitică Rusu mormăi:

— Vor să nu mai crească nici iarba...

Oamenii îl priveau pe Maftei cu ochi mari. Unii se întunecaseră, aducându-și aminte de vorbe otrăvite, auzite în aceeași zi, sau cu o zi înainte. Maftei zise:

— Au început să facă arme; fac planuri, zi și noapte. Dar le stă o lume întreagă împotrivă. Uniunea Sovietică și zeci de țări; și chiar în țările lor, ale imperialiștilor, clasa muncitoare! Ei simt că se apropie funia de par, și pregătesc războiul zi și noapte...

— Așa e... Așa e... rostiră glasuri împrejurul lui.

Se făcuse noapte. Umblau oameni cu felinare. Se mișcau lumini. Farurile unui camion se resfirau albe pe câmp. Maftei vorbi cu patimă:

— Dar mai fac ceva, tovarăși. Au oamenii lor aici în țară. Burghejii, oamenii burghejilor, chiaburii, fel de fel de lighioane, umblă printre noi și nu-i cunoști... dar îți strecoară veninul în suflet; „ascultă-mă, na, și mori!" Că veninul ăsta e mai rău ca o lovitură în piept. Te amorțește, te descurajează, pierzi încrederea, nădejdea. Pierzi, dacă nu ești tare. Dar la noi sânt oameni tari. Aici pe șantier, sânt oameni care au venit la greu dela început. Dela primul țăruș. Și nu s'au dat îndărăt. N'au fugit. Măi frate! Așa cum am stat noi, zid, la greu, în primele zile, așa trebue să stăm în fața ălora care vor războiu, și care vor să crească iarbă aici, pe locul nostru de muncă — și ce iarbă? Iarbă bolnavă și otrăvită de explozia bombelor atomice și oamenii la fel otrăviți și bolnavi, care-or mai rămâne cu zile...

Și urmă să vorbească cu aceiași patimă răbdătoare, nestrămutată, mereu, mereu... In noapte oamenii se strângeau tot mai mulți împrejuru-i, umbre, cu punctele de foc ale țigărilor aprinse.

Evdochia, nevasta lui Achim, îl strângea pe copil. Deodată vorbi cu glasul ei blând, care în clipa asta se auzea deosebit de deslușit:

— Apoi în toată lumea îs femei care au copii ca ăsta al meu... și doară nu vor să-i vază pierind.. Dece-am suferit noi când i-am făcut? Ne-a tremurat inima până au crescut și-au început a vorbi și-a umbla. Pentru cine i-am făcut? Pentru capitaliști, pentru razboiul lor?

Tăcu o clipă și apoi adăugă:

— Pe capitaliști să ni-i dați pe mâna noastră.. ca știm noi ce să facem, să ne ferim copiii... Știm noi ce să facem...

8

Maftei intră cu Mitică Rusu în cantină. In uşe trebuiră să-şi facă loc printre oameni care aşteptau să le vie rândul la masă. Îi isbi în faţă sgomotul, mirosul de mâncare, căldura, un aer greu, înăbuşitor. Fetele în halate albe treceau în goană cu tăvile cu castroane. Erau năduşite, roşii la faţă, şi nu răspundeau oamenilor care se ridicau de pe toate băncile, întindeau mâinile spre tăvi, chemau, mânioşi sau glumind, cereau să li se dea lor întâi, se plângeau că aşteaptă prea mult.

Maftei se ciocni de un om voinic, îndesat, negricios, care striga:

— Ce, mă? Vă bateţi joc de noi? Noi am muncit!

— Ce faci, tovarăşe Iordane? întrebă Maftei. Ce supărare ai?

— Uu, bine că te văd, tovarăşe Maftei! zise Iordan. Uite ce ne face, călca-l-ar vaca neagră de cantinier! Zeama aia nenorocită, măcar de ne-ar da-o la timp... Uite cum ne joacă, ca ţiganul pe urs, măiculiţa şi paiascovenia lui.. Şi bucătarul iar e cu ţuica'n nas! Dumneata ce faci pe aici?

— Aştept să-mi vie rândul la mâncare.»

Iordan făcu deodată ochi mari, vroi să spuie ceva dar se răsgândi şi tăcu. Maftei îl întrebă:

— Dar feciorii ce-ţi mai fac?

Iordan clipi din ochi şi zise, privind într'altă parte:

— De, ce să facă? Bine, sănătoşi...

Maftei îi aruncă o căutătură ascuţită şi voi să-l mai întrebe, dar deodată izbucni la ghişeul unde se dădea mâncare, o gălăgie mai mare ca pân'atunci. Se auzea mai ales un glas, răcnind turbat. Mitică Rusu, care se afla lângă Maftei, murmură:

— Ăştia-s şoferii... In fiecare seară e aşa...

Zarva creştea, începuse o hărmălaie diavolească; la ghişeu se îngrămădeau şoferii în salopete cenuşii, unii în tricouri albe şi cam murdare, cu umerii şi braţele goale. Erau nemulţumiţi, furioşi. In mijlocul lor, Lupaşcu dădea din mâini şi răcnea, desvinovăţindu-se. Frenkel, roşcovan şi dolofan, intrase şi el dar văzând scandalul, bătu în retragere. Lupaşcu, însa îl zări şi strigă:

— Tovarăşe Frenkel! Veniţi şi dumneavoastră! Judecaţi şi dumneavostră! Eu nu mai pot! Innebunesc, intru în balamuc, ma'nbolnavesc de nervi, tovarăşe! In fiecare seară e nebunia asta! Eu ce sânt de vină? Ce păcat am făcut eu?

— Ce e, tovărăşele? întrebă Frenkel cu glas nesigur.

— Iote-l şi pe tovărăşelul, mormăi un şofer mai batrân şi isbucniră râsete mânioase.

— Ce sânt eu de vină? Explicaţi-mi şi mie, strigă isteric Lupaşcu Părea gata să plângă. Lângă Maftei, Mitică Rusu murmură:

— Ca la teatru face, al dracului...

— ...dimineaţa, dumnealor pleacă cu camioanele, zicea Lupaşcu. La prânz eu planific nouăzeci de porţii şi dumnealor nu sânt nici cincizeci! Şi seara uite-i: sânt o sută douăzeci, tovarăşe! Ce să mă fac? Cum sa le dau? Să pierd atâtea porţii? Cine le plăteşte, cine raspunde pentru paguba?

Vocea lui Lupaşcu deveni ascuţită de tot, şi se sparse. Un şofer tânăr ieşi în faţa lui.

— Asta e unul, Folosea Victor, murmură Mitică Rusu la urechea lui Maftei; foarte bun şoîer... e pe o basculantă..

— Pe noi nu ne priveşte, spunea tare, apăsat, Victoraş Folosea. Nouă nu ne trebue să ne explici. Noi răspundem de maşini. Dacă nu dăm producţie, răspundem. Dumneata, dacă ne laşi flămânzi în fiecare seară, trebue să răspunzi!

Maftei se'ntoarse către Mitică Rusu şi-i şopti:

— Chiar dela'nceput ţine povestea asta cu cantina?

Mitică Rusu dădu din cap, mut: da, dela'nceput. Maftei murmură:

— Când crezi că-l demaşti pe cetăţeanul ăsta?

— E nevoie de câteva zile, murmură Mitică Rusu. Uite, Frenkel îl ia cu binişorul.. Nu ne putem baza pe el... Trei-patru zile...

Se'ntunecă la faţă:

— Pân'atunci... mai răbdăm... Mai rabdă oamenii de foame...

9

Erau adunaţi toţi în biroul lui Anghelescu, o cameră cu pereţii de scânduri de pe care îi priveau portretele lui Lenin şi Stalin, şi ale conducătorilor partidului. De un cui atârna o lampă cu petrol, cu pântecul de sticlă verde. Erau acolo Anghelescu cu pleoapele grele şi obrazul neted, palid, bărbierit curat; Pangrati, slăbit, vânos, cu faţa osoasă şi dură, cu fălcile strânse; Juraşcu, cu ochii limpezi în obrazul cenuşiu de praf, caci fusese pe teren şi n'avusese timp să se spele; apoi Frankel, care-şi freca mereu mâinile cu degete groase, grase. Delegatul sindical lipsea. Intr'un colţ şedea Maftei, care ca totdeauna nu atrăgea prin nimic luarea-aminte; şi lângă Pangrati se aşezase Mitică Rusu, pătrat în umeri, nebărbierit, plin de praf, cu salopeta murdară de unsoare, stropită cu valvolină, îmbibată de uleiuri grele Iar Mateica pusese picior peste picior — purta cizme grele, roşii — şi fuma liniştit, ţigări pe care le ţinea între degetele rotunde şi svelte ca fusele, dar cu păr mult negru, pe prima falangă. In odaie era fum gros de tutun şi aer puţin şi cald. Vorbiseră aproape toţi. Mitică Rusu ridică mâna:

— Pot să'ntreb şi eu ceva, tovarăşe?

— Poftim, zise inginerul Anghelescu, politicos şi plictisit.

— Uite, frate, zise Mitică Rusu. Noi comuniştii şi toţi muncitorii, am vrea să ştim: dece se face atâta risipă pe şantier la noi? Vezi saci de ciment sparţi puşi pe pământ, să tragă umezeală şi să se strice. Cine răspunde de magazia de ciment?

Urmă o clipă de tăcere. Mateica suflă pe nări un nor de fum de tutun şi zise:

— Tovarăşul Popescu.

— Tovarăşul Popescu risipeşte averea noastră, tovarăşe, zise Mitică Rusu. Şi mai vezi cuie pe jos, la barăci, lemn aruncat, cherestea stricată...

— Un şantier mare fără risipă, încă n'am cunoscut, zise Anghelescu zâmbind şi privindu-l pe sub pleoapele grele. Mitică Rusu urmă:

— Tovarăşul inginer Anghelescu a spus că o să împlinim numai

zece la sută din programul pe luna asta.. şi acum spune că nu se poate fără risipă.

Se făcuse roşu la faţă şi se uita ţintă la masa de brad dintre el şi Anghelescu.

— Tovarăşe, eu nu pot să le comunic tovarăşilor că aşa stă treaba. Ştiţi ce-o să spună?

Maftei îi aruncă o privire. Mitică Rusu o înţelese şi se stăpâni. Zise:

— O să spună că pe şantierul nostru se munceşte prost. Că sântem codaşi. Că ne-am făcut de ruşine. Ar trebui să auziţi ce spun şoferii, cum merg lucrurile la Poarta Albă, sau la Năvodari! Trebue să facem pe dracu'n patru, tovarăşe, şi să facem sută la sută din plan! Pe şantierul de unde am venit eu, din Bucureşti, eram toţi cu două luni peste plan! Eram în Octombrie!

Se opri şi-şi şterse cu palma sudoarea de pe frunte. Anghelescu zise rece:

— Tovarăşe, n'avem căruţaşi, n'avem săpători, n'avem muncitori calificaţi, dulgheri, fierari, zidari...

— Dece nu-i angajaţi pe-ăi de vin? întrebă tăios Mitică Rusu. Cunosc mai multe cazuri de oameni care vin şi sânt respinşi.

— Nu există, zise hotărît Mateica. Mitică Rusu răspunse numaidecât:

— Chiar dumneata erai de faţă! Azi dimineaţă!

Urmă altă clipă de tăcere. Mateica se uită repede la Anghelescu, la Frenkel, la Maftei. Apoi zâmbi, arătându-şi gingiile trandafirii:

— Aoleo... aveţi dreptate. Da. Nu i-am angajat, ca să nu ne depăşim bugetul... tovarăşul Frenkel o să vă lămurească...

Pangrati isbucni:

— Ce buget, tovarăşe? Mie să-mi dai muncitori! Facem Canalul, sau birocratism?

Se stăpâni şi tăcu. Lui Juraşcu îi sclipeau ochii de supărare. Zise şi el:

— Cred că tovarăşul Frenkel ar trebui să fie foarte atent la contabilitate! Eu nu-mi închipui că Direcţia Generală i-a alocat sume prea mici. Altceva trebue să fie la mijloc...

Frenkel începu să se agite, să dea din mâini, să vorbească ascuţit.

— Tovarăşi, eu am răspundere, trebue să răspund de fiecare ban pe care-l cheltuesc, şi tovarăşii...

Il arată cu mâna pe Mitică Rusu:

— ...îmi cer să fiu în fiecare zi cu mâncarea gata pentru toţi; dar eu nu ştiu niciodată câţi sunt toţi! Odată sunt patruzeci de căruţe, odată sunt zece, odată treizeci — şi când sunt puţine, se strică furajul şi se risipeşte pe câmp! Tot aşa e şi cu mâncarea pentru oameni! Şi cu salopetele! Dacă pleacă mereu pe şantier, cum să le dau salopete? E banul Statului, şi răspund cu capul!

Şi-şi arăta capul rotund pe care se încreţea părul roşcat.

Tăcu, oftând, şi-şi şterse gâtul de sudoare. Mitică Rusu vorbi:

— Tovarăşul se desvinovăţeşte pentrucă ştie că muncitorii sânt nemulţumiţi. N'are decât să fie un număr de porţii disponibile la fiecare masă. Şi să fie mâncare bună! Poţi discuta cu sindicatul, să afli care sânt muncitorii conştienţi, care nu zbârnâie ca ţânţarii dela un şantier la altul; oamenii de nădejde, care trebue să primească haine de protecţie... Iar tova-

răşul inginer să nu se supere, dar noi socotim că s'ar putea să meargă lucrurile ceva mai bine! Stau oamenii, şi nu ştiu de ce să se apuce... Am auzit de propunerea tovarăşului Pangrati să începem construcţia uzinei electrice; dar nu se mai ştie nimic de asta. Şi dacă am vorbi noi cu Comitetul Provizoriu şi cu organizaţia de partid de-aici din Viroaga, şi din Osmancea, am face rost de o sută de căruţe cel puţin... Şantierul tovarăşe, e încă adormit! Trebue trezit, trebue să-i dăm brânci înainte. Altfel nu apucăm să terminăm Canalul nici în al doilea plan cincinal!

Vorbise greu, repezit. Şi-şi şterse iarăşi sudoarea de pe frunte. Maftei vorbi din colţul lui:

— Cred că tovarăşul Rusu are dreptate. Nu trebue să ne fie ruşine sau frică să vedem lucrurile aşa cum sânt. S'a lucrat puţin şi prost. Trebue umplut golul care e dela zece la sută la o sută la sută.

Mitică Rusu strigă:

— Oamenii vor!

— Şi noi vrem! exclamă Anghelescu, şi o roşeaţă uşoară îi acoperi obrajii palizi. Să-mi dea tovarăşul Rusu cincisute de căruţe! Să-mi mai dea cinci sute de muncitori calificaţi în construcţii!

— Şi la Poarta Albă merg greu lucrurile şi la Năvodari, zise Maftei; şi totuşi au realizat mai mult ca noi. Cum se explică asta?

Anghelescu dădu din umeri şi tăcu. Se mai discutară câteva lucruri mărunte apoi Anghelescu spuse:

— Am terminat, tovarăşi.

Era enervat. Ii tremura un muşchiu la tâmplă. Maftei spuse:

— In concluzie, supuneţi Direcţiei propunerea tovarăşului Pangrati pentru canalul dimprejurul mlaştinei?

— Da! zise scurt Anghelescu, cu ochii la hârtiile de pe birou.

— Şi discutaţi cât mai curând problema uzinei electrice? întreba Maftei iarăşi, liniştit.

— Da! zise mai tare Anghelescu.

Inginerii plecaseră, Frenkel şi Mateica erau în uşe, şi-i urma Mitică Rusu Maftei dădu să iasă, apoi se întoarse şi zise:

— Tovarăşe inginer..

Anghelescu ridică ochii. Maftei se apropie de el:

— Tovarăşe inginer... dumneata te simţi acuma jignit. Ţi se pare că discuţia a fost prea aspră, prea tăioasă...

— Ba deloc, zise Anghelescu zâmbind.

In faţa acelui zâmbet care apăruse prea uşor, Maftei se întunecă. Urmă:

— Eu voiam numai să-ţi spun că pe Rusu şi pe mine, ne arde la inimă când vedem că nu merge înainte producţia. Noi sântem muncitori, tovarăşe Anghelescu, şi când vedem muncă irosită degeaba, ne arde la inimă. Vezi, noi te respectăm pe dumneata ca tehnician; dar nu înţelegem, dece nu-ţi pare rău când vezi că nu se face treabă?

— Ba îmi pare! zise Anghelescu roşindu-se iară. Ce tot vorbeşti dumneata! Imi pare!

— Ba nu-ţi pare, că s'ar cunoaşte, ai face ceva, tovarăşe, zise Maftei domol. Dar nu faci nimic...

— N'am oameni! N'am căruţe! N'am maşini! exclamă Anghelescu cu voce spartă.

— Da, dar te plângi numai... nu faci nimic să ai... murmură Maftei. Ca tehnician, o lucrare atât de măreață ar trebui să-ți fure inima... s'o îndrăgești. Să n'o îndrăgești, să nu-ți fie mereu în minte ca nouă, sau ca băeților ăstora care lucrează cu dumneata... cum să-mi explic? Doar dacă i-ai fi dușman regimului...

Anghelescu strigă:

— Tovarășe Maftei!

— Stai frate. Nu te pripi, zise Maftei... Stai, că nu vreau să te jignesc, omul lui dumnèzeu! Dece nu mă lași să termin? Ziceam: doar de-ai fi dușman. Dar n'ai dece. Când se construește socialismul, un tehnician e la largul lui, ca rândunica'n aer! Poate să-și deschidă aripile, să se înalțe.. Așa că spune-mi: nu te supăra că te'ntreb; vreau să-ți vin într'ajutor: Ai necazuri? Ai greutăți? Cu familia? Cu sănătatea? Spune-mi deschis. Avem nevoie ca dumneata să fii fără griji și alte gânduri decât problemele șantierului. Trebue să poți gândi liniștit, limpede, bine...

Și-l privi întrebător pe Anghelescu. Acesta zise tare:

— N'am nimica! N'am nici o greutate! Nici o grije!

Dar văzând mirarea de pe chipul lui Maftei adăugă, râzând nervos:

— Sânt obosit, frate, nu vezi? Altădată o să stăm de vorbă, cu plăcere, și-ți spun tot, tot ce vrei... dar nu acum!

Maftei se ridică de pe scaun.

— Stai prost cu nervii, tovarășe... Odihnește-te; și-o să mai vorbim. Noapte bună.

Și ieși. Anghelescu se uită lung după el, cu o privire rătăcită. Scoase batista din buzunarul de la piept și-și șterse fruntea de sudoare.

10

Era noapte. Sus, în întunericul negru straluceau constelațiile. Despre ele au spus poeții că par uriașe în cerul Dobrogei; și e adevărat, căci nici un abur, nici o umezeală a văzduhului nu le slăbește luminile; ci tremură sclipitoare la zenit, singure podoabe ale acestui ținut pustiu.

Era noapte. Sute de oameni dormeau întinși pe câmp. Dincolo de coline, dormea satul scund de piatră și lut. Aici, macaralele înțepeniseră, betonierele erau oprite, stâlpii de telegraf rămăseseră văduvi, înșiruiți spre orizontul topit în umbră. Camioanele stăteau în rând, în mijlocul șantierului. Sub motorul unuia din ele, picura ulei, într'o băltoacă neagră.

Pe câmpul gol, în barăci, în sat, dormeau sute și sute de oameni; poate o mie, poate două mii.

Dar nu toți. Veghiau paznicii, care se plimbau cu pași rari împrejurul magaziilor cu materiale și mașinilor. Și mai erau și alții, care ar fi trebuit să doarmă.

Inginerul Anghelescu zăcea întins pe pat, cu ochii deschiși. Se înăbușea. Nu putea să adoarmă. Se gândea la viitor și broboane mari de sudoare îi alunecau pe frunte.

Mateica deschidea ușa barăcii încă în construcție, în care locuia. O deschidea și tragea cu urechea. Aștepta pe una din chiaburițele pe care le recrutase în sat pentru tovarașul Frenkel, și care venea să petreacă noaptea cu ei. Frenkel, Lupașcu și Smarandache bucătarul, erau beți. Ca

totdeauna ferestrele erau astupate cu hârtie neagră, şi uşile încuiate. Lupaşcu striga:

— Ei, şi ce-o să-mi facă? Asta o să-mi facă!

Şi le arătă celorlalţi doi degetul cel gros, petrecut printre arătător şi mijlociu. Cei doi isbucniră în răgete de râs; se încovoiau, se bateau pe coapse, tropăiau din picioare. Asta o să-i facă lui Lupaşcu „domnul" Maftei şi „domnul" Mitică Rusu, şi „domnii" muncitori! Işi arătau unul altuia degetul astfel scos la iveală şi se svârcoleau de râs.

Victoraş Folosea se plimba pe câmp cu Rada, se ţineau de mână, fiind — ziseseră ei — prea întuneric, şi murmurau în tăcerea nesfârşită a nopţii ce fremăta de cântecul greerilor ca de sgomotul de valuri al unei mări de argint. Lui Victoraş îi ghiorăiau din când în când măruntaiele. Rada şopti:

— N'ai mâncat astă seară?

— Nu... iar ne-a lăsat vreo cincisprezece flămânzi

Apoi Victoraş o strânse pe Rada de mână şi urmă:

— Şi într'o noapte... măi, Rădiţo; nimănui nu i-am povestit... Ţie-ţi spui... că eşti fată serioasă, şi...

Se opri, apoi începu din nou:

— Intr'o noapte, am plecat iar; şi bandiţii de patroni n'aveau bani..

Şi cei doi tineri se depărtară şuşotind tainic prin taina sclipitoare a nopţii de stepă.

Iordan şedea la sfat târziu cu prietenul său cel nou, Achim. Ii spunea:

— Mi-i greu să stau fără ei, măcar că's oameni în toată firea. Dar vezi tu, frate Achime: eu li-s şi tată şi mamă. Că nevasta mi-a murit de mult, şi nu m'am mai însurat... Şi când cu foametea, am fugit cu ei de-acasă, flăcăiandri. Mi-era frică să nu-i văz murind sub ochii mei... să nu se stingă aşa... şi mi-a rămas inima sărită, de parc'aşi fi o babă...

Achim mormăi ceva nedesluşit.

— ...şi-acum îl trimisei pe Tudoriţă după ăllalt....

— De-aia mi-a plecat din echipă, zise Achim.

— Da... şi iacă-tă că nu mi se'ntoarce nici unul, şi nici veşti n'am dela ei. Sfântul lor de copii... Oi, oi, frate Achime, singur râd de mine, şi tot mă frământ şi n'am pace, curat ca o babă... Şi nu se lipeşte somnul de mine.

— Eh, oftă Achim, strivindu-şi ţigara. Inimă proastă... Cum să nu-ţi fie grije de ei, dacă i-ai făcut şi i-ai crescut...

Iordan oftă iar în întuneric, apoi tăcură amândoi. Se auzi de undeva un fluier ciobănesc care doinea subţire pierdut Apoi un cor, fremătând înabuşit ca un murmur.

— Auzi, lipovenii, şopti Achim. Iordan însă tăcu.

Maftei veghia şi el. Era la Constanţa, la al doilea etaj al clădirii Comitetului de Partid al Canalului. Şedea la masa de scris a lui Borza, secretarul Comitetului Canalului. Era acolo Borza, înalt, cu umerii largi şi rotunzi, cu pieptul boltit. Ţinea capul sus şi-i strălucea de sudoare faţa plină, cu obrajii neraşi, cu barbă castanie roşcată, ca şi părul şi ochii. Era Moldoveanu, secretarul adjunct venit dela construcţia caii ferate Salva-Vişeu, scund, zdravăn, cu o faţă masivă, energică. Şi Spiru, responsabilul cu agitaţia şi propaganda, om dela câmpie şi dela Dunăre, negricios, sub-

ţire, cu sprâncenele ca pana corbului şi o mustaţă măruntă, smolită. Il ascultau toţi trei cu atenţie pe Maftei povestind despre şantierele cele trei pe care lucra Din când în când, Borza aprindea o ţigară ieftină fără să-şi deslipească ochii de pe chipul lui Maftei. Straturi de fum albăstriu pluteau în aer, ascunzând portretele de pe pereţi: Marx, Engels, Lenin, Stalin.

Când Maftei încetă de vorbit, Borza îl privi pe Moldoveanu şi zise:

— Pe inginerul cela, Pangrati, trebue să-l ajutăm. Dumneata treci pe la Bucureşti mai curând. Poţi discuta cu Direcţia, poate chiar cu tovarăşul Hossu...

Apoi se'ntoarse cu vioiciune spre Maftei:

— Dar ei au făcut propunerea şi în scris, pe cale administrativă?

— Da, tovarăşe Borza, zise Maftei.

— Bine. Şi încă un lucru. Cel mai important...

— Uzina electrică, murmură Spiru.

— Da, zise Borza. Lovi masa cu palma deschisă. Repetă:

— E cel mai important lucru! Trebue terminată până'n iarnă. In cadrul Planului pe 49.

Maftei simţi că-l cuprinde acea căldură bine cunoscută lui, care-i urca din piept în gâtlej. Inima începu să-i bată. „Dacă biroul sprijină masiv iniţiativele astea două"...

Borza vorbi:

— Acum, tovarăşe Maftei, ce propui ca să activizăm colectivul de muncă al şantierului? Te-ai gândit la asta?

— M'am gândit, zise Maftei răguşit.

— Vorbeşte.

Maftei se uită o clipă pe fereastră, înainte de-a începe să vorbească. Acolo departe, păienjeniş albăstriu, erau catargele vapoarelor şi corabiilor din port. Dincolo, sclipea tremurătoare marea sub lună.

IV

Intâlnire cu oameni vechi, şi cu un om nou.

1

Intr'una din primele zile ale lui August, Mihai Pangrati se întoarcea de pe câmp Supraveghease acolo munca draglinelor, care mergea greu de tot în terenul mlaştinos. Era nemulţumit, şi oboseala ultimelor zile începea să-l copleşească. Voia sa se ducă în baracă şi să se culce aşa, îmbrăcat, în plină amiază. Nu-i era foame. Să se culce nemâncat, nespălat şi să stea întins în baracă, ascultând bâzâitul vreunei muşte. Căci nici să doarmă n'ar fi putut. Cum să doarmă? Excavaţiile mergeau prost. Nu se începuse munca la uzina electrică. Desigur, trecuseră abia câteva zile de când Maftei luase parte la şedinţa de lucru a conducerii şantierului... Chiar dacă Maftei aducea o rezolvare, asta mai dura zile, — dacă nu cumva chiar saptămâni... Şi totuşi cum să stai cu materialele neîntrebuinţate, cu oamenii fara treabă, ocupaţi doar cu clăditul baracilor, şi acelea prea puţine?

Trecea prin faţa baracii birourilor Nu, n'avea să intre. Decât Ca să dea iarăşi ochi cu Anghelescu, care râdea de el pe faţă şi-l întreba:

— Ei, când începem canalul de uscare?

Nu, n'avea să intre; ci dimpotrivă să se ducă şi să se întindă pe patul tare, de şantier, şi să stea cu ochii închişi încercând să nu se gândească la nimic.

Un glas îl chemă pe nume. Era glasul lui Anghelescu. Pangrati îşi şterse cu braţul faţa plină de sudoare şi praf. Era greu să se facă a nu fi auzit Se'ntoarse din drum, fără grabă. Zări în cadrul unei ferestre deschise faţa lui Anghelescu, mereu curată, bărbierită proaspăt şi cu ploapele grele căzând peste ochi

— Hai, grăbeşte-te! striga Anghelescu zâmbind. Şi când Pangrati se apropie, adăugă:

— Dac'ai şti dece te chiem, n'ai umbla atât de'ncet! Pregăteşte-te să pleci. Mâine dimineaţă la opt, trebue să fii la Direcţia Generală, să susţii proectul.

Şi pe când Pangrati intra în birou, Anghelescu urmă:

— Ca să-ţi spun drept, zilele astea m'am gândit mult la proectul dumitale... şi acuma cred că aşi putea spune proectul nostru, fiindcă recunoşti că şi Juraşcu a contribuit în bună măsură la ideea dumitale....

Juraşcu era la una din niese. Vorbi:

— Nu, domnule inginer... Aşi vrea eu să fi contribuit... Pangrati a stat de vorbă cu mine, dar asta nu însemnează că ideea e a mea.

— Nu a dumitale, zise vesel Anghelescu Nu a dumitale, nici a mea. Dar în parte... în parte...

— Nu vreau să vă contrazic, dar nici măcar în parte...

— Haha, eşti modest, eşti modest, Juraşcule; foarte frumos din partea dumitale; dar tot eu am dreptate.. Proectul poate fi considerat al nostru.. al colectivului de ingineri de pe şantier... Fiindcă să ştii Pangrati că, în fond, m'ai convins şi pe mine, de mult... Tocmai asta-i spuneam şi tovarăşului Maftei, adineauri, căci dânsul a venit cu vestea...

Pangrati îl zări pe Maftei care şedea într'un colţ, fumând, şi se duse să-i strângă mâna Maftei zise:

— Eram la Poarta Albă când a sosit nota telefonică... Instalaţi-vă telefonul tovarăşi, instalaţi-vă telefonul...

— Se pun stâlpii, tovarăşe Maftei, zise Anghelescu, cu un zâmbet amabil, dar şovăitor, căci toţi cei de faţă ştiau că putea fi tras un fir provizoriu încă de o săptămână. Pangrati spuse:

— Trebue să prind trenul astă seară

— Te iau până la Constanţa, zise Maftei. Am maşina aici; când termin treburile mele, spre seară, vin şi te iau...

Isi svârli ţigara pe fereastră şi ieşi Pangrati, pe care Anghelescu voia să-l mai ţie „să discutăm raportul dumitale", răspunse:

— Ce să-l mai discutăm, domnule inginer? E făcut de patru zile. Dac'aşi putea să-l mai schimb acuma, ar însemna că nu l-am pregătit serios.. Ce vreţi să discutăm la el?

Şi ieşi din birou, mânios. N'avea să se bată în piept că el a avut ideea canalului colector pentru mlaştină; dar nici să-l lase pe Anghelescu, duşman al acestei idei, să i se urce acuma în spinare.

Se duse să discute cu dragliniştii şi cu şeful sectorului B, unde avea să fie uzina electrică, programul de excavaţii şi săpături pentru zilele următoare. Dar nici seara, când Maftei îl luă în maşina cenuşie de campa-

nie, spre Constanța, încă nu-i trecuse supărarea. Maftei îl întrebă, pe drum:

— Și uzina electrică? Când începeți?

Pangrati dădu din umeri:

— Nu depinde de mine, tovarășe Maftei.

Maftei tăcu. Mașina îi scutura prin înserarea albastră cenușie.

— Tovarășe Pangrati, nu trebue să te descurajezi, tocmai când într'un punct ai câștigat o victorie... Sau nu e o victorie?

Pangrati zâmbi:

— Sper că are să fie o victorie — mâine dimineață...

— Așa să gândești, frate, și cu privire la uzina electrică, rosti domol Maftei. Sau în privința uzinei electrice, n'ai o părere clară? Ai văzut proectul?

Pangrati rămase o clipă tăcut, în vreme ce mașina îi sălta și-i izbea cu creștetul de prelată. Apoi mormăi:

— Uzina electrică poate fi gata într'o lună de zile!

Maftei izbucni în râs:

— Și ce ești așa supărat? Așa: într'o lună de zile... Și ce mânios îmi spune el asta...

— Nu pe uzină sânt furios, tovarășe Maftei, zise Pangrati simțind că-l cuprinde și pe el râsul celuilalt.

— Știu, știu, zise râzând Maftei. Știu, nu-mi mai spune... Să ramânem la uzina electrică. Ești sigur că poate fi gata într'o lună de zile?

— Da, zise Pangrati.

Râsul lui Maftei se potoli. Vorbi iar, liniștit:

— Ei, păi dacă poate să fie, chiar trebue să fie gata... Când te întorci, mai vorbim noi de asta...

2

Încă de pe șantier, pe Pangrati îl cuprinsese amintirea Donei Vorvoreanu. Umbla pe șantier, vorbea cu oamenii; apoi, așteptând în gară, și scuturat de alunecarea trenului peste încheieturile șinelor, — o vedea necontenit în fața ochilor. Cu pleoapele închise, o vedea ca în ultima seară, la București. La Constanța, vroise să-i dea un telefon, s'o prevină ca sosește. Dar n'avea timp să aștepte legătura. Sosi la București pe la miezul nopții. O clipă, se gândi s'o cheme, dar renunță. „Ași trezi toata casa. Nu. Mâine dimineață". Și, cu chipul ei în ochi, descuie ușa dela intrare și pătrunse în odaia de lucru a tatălui sau. Îl zări șezând pe un scaun.

— Buna seara, tată.. Nu dormeai?

Batrânul Pangrati înălță capul. Părea obosit, tras la față, pielea sbârcită îi era alba ca fildeșul. Întrebă cu un glas ostenit:

— Ai venit?

— Bună seara, tată, repetă Pangrati, și întreba neliniștit:

— Nu ți-e bine? Te simți rău?

Bătrânul facu un gest ușor cu mâna albă, sbârcită, cu vine verzui:

— Nu... Nimic... Plictiseli... Nu vezi?

Și-i arată camera. Mihai se uită împrejur. Mobilele erau așezate altfel Erau mutate aici mobile din salon. Era mai înghesuiala. Intr'un colț era acum patul batrânului. Profesorul Pangrati murmură:

— Au mutat o familie de muncitori în sufragerie şi în salon... şi m'au obosit... la început...

Prin perete se auzi stins un plâns de copil. Faţa uscăţivă şi sbârcită, albă-gălbuie sub coroana de păr argintiu, tresări uşor. Mihai zise cu însufleţire:

— Cum? Şi n'ai putut să lucrezi? Trebuia să mergi la Oficiul de Inchiriere. Sau nu; mai bine mă duc eu; am să-mi cer dreptul. Legea îmi dă dreptul la o cameră în plus! Trebue să poţi lucra în linişte

Bătrânul îşi flutură mâna albă fără sânge în ea, şi zâmbi slab:

— Ce lucrez eu n'are mare importanţă...

— Dar nu-i adevărat! Faci instrumente muzicale! Crezi că „ei" nu te dau importanţă?

— Stai, stai, şopti bătrânul. Nu te repezi aşa... Când îţi spun că nu mă deranjează...

— Cum să nu te deranjeze? N'am văzut adineauri cum ai tresărit când a'nceput să plângă copilul acela?

— Nu, nu... zise bătrânul. Nu înţelegi nimic... E bolnav... şi am un mijloc să-l liniştesc...

Se ridică, puţin încovoiat în haina neagră lustruită în coate, şi-şi căută vioara. Ii tremurau puţin mâinile pe care le punea pe mobilele prea înghesuite. Dincolo de zid, copilul plângea mereu. Profesorul Pangrati îşi potrivi sub bărbie vioara şi începu să cânte Ciaccona de Bach. Mihai se aşeză şi ascultă. Se făcuse linişte în casă.

După ce termină, bătrânul Pangrati rămase o clipă cu ochii închişi şi murmură:

— Ce vioară!

Apoi zâmbi:

— Am început să-mi admir operele... Deşi nu sânt decât paşi pe un drum la al cărui capăt n'am ajuns.. Am început să fiu mulţumit... Să nu mai fiu nerăbdător. Semne proaste; de bătrâneţe... De moarte...

Mihai deschise gura să vorbească, dar bătrânul îl opri, ridicând mâna:

— Ei... ai văzut? A tăcut. Asta era tot... Un semnal că trebue să cânt... Ce vrei să faci? Să-i dai afara? Să locuiască, iar, patru într'o odăiţa?

Dadu din umeri.

— Deocamdată, e cea mai dreaptă soluţie..

Se aşeză, ţinând vioara de gâtul subţire din lemn de preţ, şi-o ciocăni cu unghia, privind absent o gaură a covorului. Mihai Pangrati îşi dădu seama dintr'odată că de când se despărţise de tată-sau, acesta slabise, îmbătrânise; era mai plăpând, mai alb. Ce era cu el? Sănatatea. „Trebue să-l duc la un doctor", se gândi Mihai Pangrati; dar în acelaşi timp i se sugrumă gâtlejul de tulburare; i se făcu o milă nespusă de omul acesta cu părul argintiu, care-i dăduse viaţă, şi care şedea, atât de firav, în fotoliul acela de piele, ciocănind cu unghia lemnul îndoit şi lustruit al unei viori. Simţea o durere ascuţită în inimă văzându-l aşa, şi în acelaşi timp îi clocotea în suflet nerăbdarea şi aşteptarea zilei de mâine, când avea să-şi susţină planul şi când avea s'o vadă pe Dona, şi toate astea împreună, temerea, presimţirea unor bucurii, îl străbăteau şi-l cutremurau. Deodată îl auzi pe tată-sau murmurând. Nu-şi dădu seama imediat de înţelesul cu-

vintelor; făcu un efort ca să-şi revie din acea cufundare în sine însuşi şi ascultă:

— ..dă glas sentimentelor noastre; e însăşi inima noastră pe care-o auzim; şi copilul acela de-alături a recunoscut cine ştie ce răsunet adânc al primelor sale simţiri obscure în ce am cântat, fără să-şi dea seama. Înainte de a-şi da seama..

Se'ntoarse spre Mihai:

— Ai mâncat? Vrei să' dormi? Eşti obosit?

— Nu.. N'am nevoie de nimic...

— Atunci spune-mi despre tine... ce-ai făcut? Cum e acolo? E ca la Salva?

La fiecare întoarcere de pe şantiere depărtate, fiu-său îi povestea ce făcuse, istoria de fiecare zi a şantierului. Incepu, şi de data asta, însufleţindu-se pe măsură ce vorbea.

Profesorul Pangrati îşi şterse cu batista ochelarii cu ramă subţire de aur, apoi şi-i puse pe nas şi-l privi atent, pe Mihai cum se înroşeşte la faţă povestindu-i lupta cu Anghelescu, cu lipsa de oameni, cu dezorganizarea începutului.

— Şi acum? întrebă la sfârşit bătrânul. Ai să birui?

— Da! Neapărat, zise Mihai. Am dreptate. E soluţia cea mai economică, cea mai repede; e, ştii, cum se zice în matematici: „o soluţie elegantă". Demonstraţia cea mai scurtă.

Bătrânul râse fără sgomot:

— Ai să-i convingi... Ai să-i convingi. Eşti tânăr; convingi pe oricine, cu focul acesta...

Mihai se gândi fulgerător la Dona; apoi îl auzi pe tată-său cum spune, zâmbind:

— Da, da, da... Ai să construeşti canalul, pe urmă alt canal, şi nişte uzine, şi apoi iarăzi uzine şi canaluri, apoi case, oraşe, mai ştiu eu ce? Şi apoi?

— Apoi o să fie era comunismului... răspunse Mihai zâmbind. Comuna mondială... pacea veşnică... fiecare va avea din bunurile lumii, cât voieşte, şi va produce bunuri, cât poate...

— Şi pe-urmă? întrebă bătrânul. Il privea ciudat, peste ochelarii care-i alunecaseră până'n vârful nasului.

— Pe urma? Eu nu cred să mai apuc nici un „pe urmă"...

Batrânul oftă şi murmură:

— Pe urmă, răcirea planetei... şi mult înainte, dispariţia semin ţiei oamenilor, de pe un astru mort.

Mihai îl privi neliniştit. Nu se gândea la înţelesul cuvintelor tatalui său, ci doar la tonul lor, şi era speriat de oboseala glasului, de descurajarea lui. Incercă să glumească:

— Nu cred că suntem în măsură să proorocim...

— Numai dispariţia noastră personală poate fi prevăzută, murmură profesorul Pangrati. Fiu-său îl cerceta, îngrijorat. Bătrânul urmă, parc'ar fi vorbit singur:

— Sa ne facem datoria inutilă, ca şi cum ar avea importanţă... cea mai mare importanţă...

Mihai Pangrati, şovăi o clipă, se aşeză apoi lângă tată-său şi-i cuprinse cu braţul umerii firavi:

— Cum poţi vorbi aşa... tu, care m'ai învăţat curajul, încrederea în mine, optimismul...

— Şi gândurile astea ale mele de acum sânt curajoase, murmură bătrânul...

— Nu, nu ; eşti deprimat, eşti obosit... nu asta e filosofia ta de viaţă, tată... E momentul ăsta greu care te face să gândeşti aşa... In fond, nici tu nu crezi în ce spui...

Bătrânul zâmbi slab. Mihai, urmă, vorbindu-i ca unui copil :

— Trebue să te odihneşti, să dormi mai mult... Ai să vezi viaţa altfel. Tu nu eşti un om neputincios. Nu eşti un om sfârşit.

— Bine, Mihai, zise bătrânul, cu un aer absent. Du-te şi te culcă. Mâine trebue să fii cu capul limpede...

Işi aducea aminte de profesorul Serafimov, întâlnit odată sau de două ori pe traseul canalului, pe câmpuri pustii, prin Iunie, făcând foraje şi analize geologice. Era un savant, profesorul acesta Serafimov, un om care nu va putea fi convins uşor... Pangrati se framânta pe canapeaua tare şi căută pe pipăite o ţigare. O aprinse. Ce era deprimarea asta a tatei ? Bătrâneţe ? O boală care se anunţă ? Ce greu, să te gândeşti la tulburarea şi grija ta de om, când mâine va trebui să fii numai energie, numai putere de convingere... şi mai era şi Dona pe care avea s'o vadă mâine, cu care va petrece poate întreaga după amiază de mâine, Dona care nu ştia că el sosise — în ultima scrisoare, îi spusese că are să vie cam pe la 15 August. Dar are să-i telefoneze; dimineaţa; cu riscul de a trezi lumea din casă, de a-i supăra...

Se făcea târziu. In odăile în care fuseseră încartiruiţi locatarii cei noui, copilul bolnav începu iarăşi să plângă. Peste câteva clipe răsunara subţire, stins, cu o graţie învechită, coardele viorii. Şi pe nesimţite, Mihai Pangrati adormi. Intr'un târziu, nu ştia la ce oră, deschise ochii şi se trezi uşor. Era tot întuneric, dar parcă mai limpede. In casă era tăcere. Uşa dinspre camera de lucru a bătrânului Pangrati era deschisă ; şi în fâşia de lumină stătea chiar tatăl lui Mihai. Era o umbră firavă, faţa îi era şi ea în umbră, dar înconjurată de părul alb strabătut de lumină, nor argintiu. Bătrânul şopti:

— Dormi, Mihai ?

— Nu, murmură Pangrati.

Bătrânul rămase nemişcat unde era, la doi paşi de canapea Şopti iar:

— M'am mai gândit la ce ţi-am spus... nu trebue să ţii seama de gândurile astea ale mele... Mi-e teamă că nu se poate trai bine cu ele... Nu ajuta cu nimic viaţa...

Râse scurt, uşor. Aşa cum stătea, cu spatele la lumina care-l orbea pe Pangrati, nu i se putea vedea nici o trăsătură a feţei. Numai vocea venea dela el, dar înăbuşită, o şoaptă fără intonaţie, o şoaptă răbdătoare, necontenită :

— Aşa văd eu lucrurile câteodată... prin perspectiva morţii... perspectiva neantului .. species aeternitatis...

— Nu se poate trăi aşa, zise Mihai Pangrati, ridicându-se în coate.

— Tu ai dreptate... tu ai dreptate... nu te mai gândi la asta...

Şi râse încet, fără sunet, ca o scuză :

— Trebuiesc privite prin perspectiva vieţii... zise iar Pangrati. Bătrânul şopti:

— Tu ai dreptate... tu ai dreptate... nu te mai gândi la asta. dormi... trebue să fii odihnit mâine... să te lupţi... dormi...

Şi ieşi, murmurând singur, ceva nedesluşit; pe când închidea uşa, Mihai îl zări din profil, încovoiat, cu capul lăsat puţin în jos, şi parcă zâmbind ostenit; dar uşa se închise şi se făcu iar întuneric. Mihai se lăsă să recadă pe pernă şi închise ochii. Cât de obositoare era grija pentru bătrânul acesta, uneori atât de asemenea unui copil. şi care acum era atât de slăbit, şi cu gândurile acestea desordonate, bolnăvicioase.... Şi mâine, şedinţa hotărîtoare... şi după aceea o baie caldă, care să spele praful de două săptămâni. Donei — îi va telefona la opt dimineaţă, sau nu — la opt trebue să fie la Direcţie — la şapte dimineaţa îi va telefona Donei...

3

Şi totuşi nu-i telefonă Donei la şapte dimineaţa. Se răsgândise în ultimul moment. Deodată îl cuprinsese o uşoară nesiguranţă — nesiguranţa şi tulburarea care-l cuprindeau când era cu Dona, când auzea răspunsurile sau întrebările ei desamăgitoare. Nu; mai bine s'o vadă după şedinţă, când va fi liniştit.

Acum urca, cu paşi mari, câte două trepte deodată pe scara interioara a Direcţiei.

Afară se auzi o uşă de automobil trântită şi începu să urce în goană scările un bărbat înalt, drept, cu pieptul boltit; Pangrati îi recunoscu părul roşcat şi faţa mare, plină şi ochii vii. Era Borza, secretarul Comitetului de partid al Canalului. Pe când trecea pe lângă el, îl privi atent şi întrebă, întinzându-i mâna:

— Nu eşti dumneata tovarăşul Pangrati? Noroc. Hai, hai sus.

Şi-l luă de braţ, urcând scările pe nerăsuflate, ducându-l apoi pe coridoarele înalte, luminoase, pline de ţăcănitul maşinilor de scris. Prin uşile deschise se auzeau glasurile celor care telefonau, înghesuiţi în birouri. Se vedeau mese acoperite de telefoane, hârtii, maşini de calculat şi de scris, dosare, cărţi groase legate în pânză cenuşie. Borza, bătu şi deschise o uşă capitonată. Un secretar îl primi:

— Tovarăşul Hossu a lăsat vorbă ca vă roagă să-l aşteptaţi; a fost chemat la tovarăşul Gheorghiu-Dej; întârzie o jumătate de oră...

— Cine-i aici? Nu e nimeni?

— Ba e tovarăşul colonel Petrescu, cu un alt tovarăş.

— Spune-i că am sosit, zise Borza, zâmbindu-i secretarului care, mărunt şi firav, îi admira statura şi umerii largi.

Uşa ce da spre cabinetul lui Hossu se deschise şi aparu directorul adjunct, Petrescu. Era în civil; părul începea să i se răărească, faţa îi era brăzdată aspru; dar îi surâdeau ochii mici, albaştri, străpungatori. Pangrati îl mai văzuse şi-i ştia povestea, — ani de temniţă, ofiţer politic în 44, până la ultimele lupte sub zidurile oraşelor din Boemia, în primăvara 45, apoi trimis al Comitetului Central la Reşiţa, apoi...

Petrescu le întindea mâna:

— Noroc, măi! Ia veniţi încoace, să vă aşezaţi ca lumea...

Şi-i conduse într'un birou alăturat. Nu era nimeni la masa mare

de stejar masiv, înegrit, sculptat în stilul florentin care a fost stilul de mobilier al Bucureştilor între 1930 şi 1944. Nu era nimica pe placa de cristal; călimările de marmoră erau goale. Se aşezară în fotolii adânci, de pluş cenuşiu ca şi tapiseria de pe pereţii pe care atârnau portretul lui Stalin şi al conducătorilor partidului. In timp ce-i poftea să se aşeze, le spuse repede:

— Vă rog să aşteptaţi un moment; acuma trebue să pice şi tovarăşul Hossu; iar eu am puţină treabă cu un tehnician cam învechit... şi cam înrăit.

Râse cu dinţi mari, albi:

— Fac pe avocatul...

Pangrati îl cunoscuse mai de mult pe Petrescu şi se întrebă cu mirare cum va fi fiind acesta în rolul de avocat... Dar Petrescu ieşise, fără să mai dea amănunte. Borza se ridică:

— E cald... E prea cald...

Era o zi de început de August, şi afară se înmuiase asfaltul căii Victoriei. Borza deschise fereastra şi curentul de aer făcu să fluture perdelele. In aceeaşi clipă, împinsă de bună seamă tot de curentul de aer, uşa pe care ieşise Petrescu se întredeschise. Era prea grea ca să se deschidă de tot; şi rămase aşa, de-abia crăpată. Din biroul alăturat se auzeau două voci. Una era a lui Petrescu. Hotărîtă, uneori tăioasă, şi brutală, spunea:

— Iţi oferim postul ăsta de consilier tehnic. E foarte înalt, domnule profesor.

Altă voce, mai răguşita şi şovăitoare, răspundea:

— Regret... regret... dar nu pot. Sunt suferind, sunt bolnav.

Pangrati tresări. Unde auzise vocea asta? Deodată îl străfulgeră amintirea: era fostul lui dascăl, profesorul Lăzărescu!

— Cred că eşti bolnav de amintiri, domnule profesor insistă vocea lui Petrescu. — Iţi aduci aminte prea mult de trecut şi-ţi face rău. Uite, noi îţi cunoaştem acel trecut. Dar facem ceeace nici un regim burghez n'ar face. Trecem peste trecutul dumitale. Nu luăm în seamă decât omul de ştiinţă — care nu e mort. Pe când servitorul regimurilor burgheze şi fasciste, e mort. Sper cel puţin...

Cealaltă voce scoase un râs spart:

— Dacă e mort, aţi contribuit să-l omorîţi şi dumneavoastră, comuniştii.

— La dracu cu trecutul! exclamă glasul lui Petrescu. — Pe noi ne interesează viitorul. Dumneata mai eşti în stare să ajuţi la construirea viitorului? A mai rămas în dumneata ceva care tresare când aude vorbindu-se de construire?

Se făcu o clipa de tăcere. Petrescu urmă:

— Ai o şansa unică, pe care ţi-o oferă clasa muncitoare. Poţi să supravieţuieşti burgheziei care e condamnată şi se descompune. Dumneata poţi supravieţui — zece ani, douăzeci; cât mai ai viaţă. Iţi vorbesc brutal, dar e în interesul dumitale. Ai văzut harta Canalului, cu proectele de traseu, de ecluze, de instalaţii portuare? Uite-o aici. Dumneata ştii s'o citeşti şi fără să ţi-o explic. Priveşte-o. Ai să primeşti propunerea noastră...

— Nu... Nu! Nu sunt sigur! Deloc nu sunt! exclamă alarmată vocea cealaltă, spărgându-se şi piţigăindu-se. — Sunt bolnav! Nu pot!

— Eşti bolnav? întreba Petrescu. — Ce-ţi trebue? Doctori? Medicamente?

— Regim... apă de Karlsbad...

— Câte lăzi de sticle îţi trebuesc pe lună? Iţi aducem cu avionul din Cehoslovacia. Altceva? Uite, asta e harta portului Midia. Va fi unul din cele mai mari din Europa. Inceputul digului celui mare e opera dumitale. A fost lăsat în părăsire, bine înţeles. Noi facem un port cât toate zilele. Poftim: asta e...

Se făcuse tăcere. Borza şi Pangrati se priveau cu un zâmbet uşor. Tăcerea se prelungea. Deodată apăru în uşe Petrescu. Nu părea fericit. Nu i se vedea pe faţă nici măcar satisfacţia succesului. Le spuse:

— Poftiţi înăuntru...

Intrară într'un birou mult mai larg, cu mobile mari, grele, de nuc şi stofă verde ca măslina crudă. Pe birou erau întinse planuri şi hărţi Pangrati îl zări numai decât pe Lăzărescu, aplecat deasupra hărţilor, cu chelia lui strălucitoare. Petrescu le spuse:

— Profesorul Lăzărescu, consilier tehnic al nostru. Tovarăşul Borza, secretarul Comitetului de partid al Canalului. Tovarăşul inginer Pangrati

Lăzărescu îi privi o clipă peste ochelari, înălţând din sprâncenele negre, stufoase Apoi, încovoiat, cu mâinile la spate, începu să se plimbe prin faţa hărţii uriaşe a Canalului. Deodată se'ntoarse către Petrescu şi spuse:

— Primesc... deşi n'am încredere în lucrare.

Ceilalţi tăceau. Profesorul se plimbă iar prin faţa hărţii. Apoi zise:

— Mi se pare riscată!

Petrescu râse liniştit.

— Ai să-ţi schimbi părerea. Deocamdată, te invităm la şedinţa noastră de lucru de poimâine dimineată. La ora opt dimineaţa, trimit maşina. E bine?

Şi-i întinse mâna. Lăzărescu i-o strânse, privindu-l cercetător, pe deasupra ochelarilor, ca şi cum ar fi văzut o vietate ciudată. Deşi, în clipa aceea, fără să-şi dea seama, el era cel care semăna cu una, şi anume cu o bufniţă. Tot atât de cercetător îi privi şi pe ceilalţi, pe sub sprâncenele stufoase „Mă recunoaşte?" se întreba Pangrati. Dar era ars de soare şi profesorul Lăzarescu era de fapt absent, cu gândurile lui. Deodată profesorul le'ntoarse spatele şi plecă, greşind uşa.

— Nu pe-acolo! Pe aici! strigă Petrescu şi-i arătă uşa. Lăzărescu, în loc să mulţumească, îl mai privi odată, cu aceeaşi uimire, şi ieşi.

4

Profesorul Alexandru Nicolaevici Serafimov, academician, conducătorul unuia din institutele Universităţii din Leningrad, şef al echipei de tehnicieni sovietici care lucrau cu Direcţia Generală a Canalului şi unul din cei mai de vază geologi sovietici, era un bărbat voinic, de statură mijlocie. Deşi părul cărunt îi trăda vârsta de cincizeci de ani şi mai bine, obrazul arăta sănătate şi putere; şi ochii cenuşii îi erau limpezi, îndărătul ochelarilor cu ramă subţire de oţel. Intrând, strânsese mâna celor de faţă. Se aşezase pe fotoliul pe care Hossu i-l oferise lângă el, şi arun-

case o privire împrejur. Erau toţi acolo. Hossu, masiv, atent, cu o anumită blândeţe în priviri, contrastând cu asprimea şi hotărîrea chipului. Era Borza, ascuns îndărătul unui nor de fum albăstriu — începuse adineauri al doilea pachet de „Carpaţi" din ziua aceea. Era Petrescu; apoi era inginerul şef şi un grup de ingineri dela biroul de proectări; pe un scaun retras discret mai îndărăt, între Serafimov şi Hossu, interpretul. Şi, în sfârşit, Pangrati, care vorbea. Îşi desfăcuse pe genunchi dosarul cu hârtii şi-şi arunca din când în când ochii pe schiţe şi pe calcule, deşi cunoştea pe dinafară datele şi cifrele. Vorbea liniştit, hotărît, părând sigur de ce susţine. Imprejurul lui, fumul se ridica în fire albăstrii din ţigări. Era o şedinţă fără nimic solemn ; oamenii şedeau pe fotolii sau pe canapea, în cerc; unii îşi puseseră genţile pe jos, lângă picioare. Inginerii îşi luau note; unul compara datele lui Pangrati cu o hartă pe care-o ţinea desfăşurată pe genunchi. Numai trei oameni nu-şi însemnau nimic, şi pe faţa lor nu se zărea interesul, aprobarea sau îndoiala, ca pe a inginerilor. Erau Serafimov, Hossu şi inginerul şef. Serafimov îşi scoase ochelarii şi şi-i ştergea cu batista, ascultând şoapta necurmată a interpretului aplecat lângă urechea lui. Il privea neclintit, pătrunzător, pe Pangrati, ca şi cum ar fi voit să înţeleagă, să-i citească de pe faţa tot ce spune, şi să-l cunoască şi pe el, pe Pangrati, până'n adâncuri. Hossu îşi rezemase coatele pe placa de sticlă a biroului şi lăsa ţigara să-i ardă, uitată între degete. Era un om puternic, liniştit, cu privirea aceea cercetătoare sub fruntea înaltă, deasupra căreia începea să se rărească părul. Şi el, şi inginerul şef, îl priveau pe Pangrati în acelaşi fel, cântărindu-l, judecându-l. Inginerul-şef îşi rezemase bărbia'n palmă şi-şi pusese două degete pe buze. Se pregătea să asculte multă vreme. Incă dela început se făcuse o tăcere desăvârşită. Secretarul intră în vârful picioarelor şi-i şopti ceva lui Petrescu. Acesta se ridică, îi spuse ceva la ureche lui Hossu care dădu din cap şi Petrescu eşi. Iaraşi se făcu tăcere. Din când în când se auzea cineva tuşind ca să-şi dreagă inutil glasul. Răsuna, liniştită, convinsă, vocea lui Pangrati, dealungul minutelor, sferturilor de oră... o oră... o oră şi un sfert.. şi jumătate... Pangrati expunea situaţia, descria natura terenului, proprietăţile solului, structura geologică aşa cum îi fusese dată dela început, greutăţile excavaţiilor de probă, şi în sfârşit impasul la care se ajunsese şi în faţa căruia conducerea tehnică a şantierului aceluia depărtat, unul din atâtea, nu lua nici o atitudine şi lăsa şi Direcţia în neştiinţa acelui impas, mărunt faţă de proporţiile uriaşe ale lucrării, dar care totuşi trebuia suprimat. ...Apoi ideea lui, îndoielile care-l întâmpinaseră, dificultăţile teoretice şi practice, şi acum, soluţia pe care o propunea, desfăcută în argumente, schiţe, schema unui program de lucru...

Doi dintre ingineri se priviră cu un zâmbet ironic, şi unul murmură:

— Vrea să ne înveţe meseria...

Apoi se uitară la inginerul-şef, căutând pe chipul lui semne de aprobare sau desaprobare; dar inginerul-şef al construcţiei Canalului asculta atent, neclintit, privindu-l cercetător pe Pangrati.

Acesta se încălzise vorbind ; ochii îi străluceau şi i se umezise fruntea. Şi-o şterse cu dosul mâinii, o mişcare deprinsă pe şantier, şi începu să-şi adune hârtiile:

— ...şi deşi nu e o mare îmbunătăţire a stadiului actual al lucrá-

rilor, totuşi la scara ei redusă, va fi o complectare... hm... folositoare. Şi care va economisi toată acea modificare de traseu, atât de costisitoare şi de greoaie. Cred că, în concluzie, noi, colectivul de ingineri de pe şantierul dela N..., nu ne putem lăuda cu proectul pe care l-am expus eu aici în faţa dumneavoastră, pentrucă nu e mare lucru, şi de fapt era dela sine înţeles. Mai degrabă ne putem simţi vinovaţi că n'am prezentat proectul acum două-trei săptămâni, când situaţia terenului era tot atât de evidentă ca azi!

Strânse hârtiile şi le vîrî în geantă. Tăcerea era desăvârşită. Pangrati îşi putea auzi inima cum bate. Deodată glasul grav al lui Hossu rosti:

— Dumneata dece dai vina pe întreg colectivul? Ţi-e frică să-l critici pe tovarăşul şef de şantier?

Vorbise aspru, şi-l privea ascuţit pe Pangrati, parc'ar fi aşteptat nu numai răspuns, ci, cu curiozitate, un anumit fel de răspuns. Pangrati se roşi uşor şi spuse:

— Dac'am fi analizat anume munca de conducere a şantierului, aşi fi precizat mai mult.

Hossu dădu din cap. Părea mulţumit. Zise scurt:

— Altădată.

Şi nemijlocit întrebă:

—Cine are cuvântul? Alexandru Nicolaievici,.,

Profesorul Serafimov vorbi cu un glas bărbătesc, din piept, mlădiat de fineţea accentului din Leningrad:

— Eu cred că şedinţa aceasta a fost deosebit de folositoare... că ne-a învăţat un lucru de seamă... Căci, deşi, cum a spus tovarăşul Pangrati, — şi vreau să spun dela început că-i dau dreptate, soluţia sa e bună, şi, cu anumite îmbunătăţiri, trebue pusă în practică — deşi obiectul şedinţei poate parea un lucru curent, al muncii de fiecare zi, totuşi plecând dela lucrul acesta, putem merge adânc, în esenţa muncii noastre aici...

Se opri o clipă pe gânduri. Apoi îşi puse ochelarii şi, uitându-se împrejur, la fiecare om în parte, spuse apăsat:

— Trebue să avem faţă de natură, faţă de solul pe care-l transformăm, o atitudine activă! Ce avem aici în faţa noastră? O soluţie comodă. Pasivă. Leneşă...

Râse scurt:

— Soluţia omului care se culcă pe cuptor... că lucrurile tot se fac, şi lără încordarea minţii.. Până la urmă, e cea mai scumpă, cea care face cea mai mare risipă de bani, de materiale, de muncă omenească, tovarăşi... Şi e apoi soluţia activă. Nu mă supun terenului. Il transform. Chiar înainte de a începe excavaţiile.

Vorbise hotărît, accentuând fiecare cuvânt cu un gest al pumnului strâns. Acuma se uită împrejur, şi râse puţin încurcat, cu un râs care-l întinerea. Zise:

— Nu strică să vedem lucrurile în înţelesul lor adânc... Ce v'am spus, e o atitudine nu numai în ştiinţă, ci şi în viaţă... atitudinea poporului nostru faţă de viaţă.

Luă un creion şi întinse mâna:

— Şi acum, iată ce aşi propune... Dacă tovarăşul Pangrati vrea să-mi dea schiţele pe care le-a făcut...

5

Şedinţa se sfârşise. Oamenii se ridicau, îşi luau genţile de pe jos. Inginerul-şef îl trăsese la o parte pe Pangrati şi-l întreba un amănunt tehnic. Profesorul Serafimov vorbea cu Hossu:

— Astăzi oamenii tineri trebue să înveţe repede... e nevoie de ei...

Hossu zâmbi:

— Dar noi, cei mai puţin tineri?

— Dumneavoastră aţi învăţat cel mai repede... fiindcă nu era nimeni în loc.. Aşa am învăţat noi, — şi mai greu, mult mai greu — în 918, 919, 920..

Şi profesorul Serafimov rămase o clipă pe gânduri. Scutură din cap, surâzând amintirii. Murmură :

— Nouă sute optsprezece...

Apoi puse mâna pe braţul lui Hossu:

— Tovarăşe Hossu... obţine, te rog, un loc pentru tânărul acesta cu proectul, în trenul... hm... dela douăsprezece... Pe drum, aşi putea să mai discut cu el amănunte... şi să-l mai învăţ unele lucruri...

Hossu se gândi o clipă:

— Să încercăm. Am să telefonez...

Peste zece minute, Pangrati o căuta la telefon pe Dona, din biroul lui Petrescu.

Ii răspunse chiar vocea Donei. Pangrati încercă să-şi stăpânească glasul:

— Fu sunt, Dona. Am sosit azi noapte, la o oră când nu te puteam chema... şi trebue să plec chiar acum îndărăt, peste un ceas... Pot veni să te văd? Spune. Iau o maşină şi vin să te văd... Aşteaptă-mă...

— Tu eşti? întreba cu oarecare mirare vocea Donei. Dar dece trebue să pleci chiar aşa curând?

— Trebue; am să-ţi explic dece, zise iute Pangrati, fericit că Dona vrea ca el să rămâie mai multă vreme în Bucureşti.

— Nu se poate să rămâi azi după amiază ?

— Nu, draga mea, murmură Pangrati în receptor, apoi, mai tare: — Asta era şi planul meu, dar a intervenit ceva neaşteptat...

— ..pentrucă, vezi tu, urma vocea Donei, puţin tărăgănată, pentrucă acum am oră la coafor... mi-am reţinut ora asta, între douăsprezece şi unu...

— A, da, zise Pangrati şi rămase mut câteva clipe. La cellalt capăt al firului, glasul Donei urma:

—... şi cred că preferi să nu mă vezi deloc decât să mă vezi sbârlită...

Asta era ca un fel de scuză; ca un fel de îmblânzire a frazei dinainte; poate că în clipa aceasta zâmbea. Pangrati se reîntoarse din propria sa amărăciune îngheţată şi zise mai potolit:

— Nu; prefer să te văd zbârlită decât deloc.

— E o preferinţă destul de calmă; sau aşa pare la telefon, zise Dona. Nu pari agitat. Cred că ai suporta să nu mă vezi...

— Ascultă, zise necăjit Pangrati ; ce e cu tine ? Ai înebunit ? Nu-ţi dai seama că trebue să ne vedem? Aşteaptă-mă. Sosesc în zece minute.

Se uita împrejur; nu era nimeni să-l audă. Cu atât mai bine. Dona râdea argintiu:

— Te-ai molipsit dela manierele prietenilor tăi de pe şantier... Aşa se vorbeşte cu o cucoană?

— Iți cer scuze, zise Pangrati, fără entuziasm. Așteaptă-mă.

Și puse receptorul jos. Coborînd scările, și apoi în căutarea unui taxi, pe străzile umbrite dimprejurul căii Victoriei — clădiri mari, oficiale și castani sub cerul albastru, fierbinte — Pangrati se întreba, neliniștit: „Ce-i cu ea? M'a uitat? N'o mai interesez? E ușurință la mijloc, ușurință îngrozitoare, nebunească, pentru care ar merita s'o disprețuesc — sau ce? Prostie? Cochetărie? Sau pur și simplu, nu mă iubește și o plictisesc". Nu găsise răspuns la întrebările acestea nici în clipa când mașina se opri în fața binecunoscutului grilaj înalt de fier, dincolo de care era casa vopsită galben acum câteva zeci de ani, cu perdeaua groasă de glicină și viță sălbatică revărsându-se de pe balcon. In clipa când Pangrati trânti ușa mașinii, Dona apăruse în intrarea cea mare străjuită de coloane de zidărie și ghips. Era la fel de albă și de subțire ca totdeauna, cu brațele goale și îmbrăcată într'o rochie de mătase lucioasă de un albastru-cenușiu. Ii întinse lui Mihai Pangrati mâna îngustă și răcoroasă privindu-l cu curiozitate:

— Te-ai înegrit acolo, și ai slăbit...

— Ai primit scrisorile? întrebă Pangrati.

— Da... pentru un inginer, scrii destul de mult... Știi că eu nu prea știu să scriu; deaceea ți-am răspuns așa de puțin...

Pangrati zâmbi rece:

—Le-ai cetit măcar?

Ea-l privi cu mirare și izbucni într'un râs ușor:

— Ce e cu tine? **Ma parole, il me fait une scène...** Imi faci o scenă, Mihai?

— După toate regulele artei, zise Pangrati. Dar înainte de scenă, dă-mi voie să-ți explic dece nu pot sta mai mult.

Și-i povesti ședința de dimineață. Vorbind despre ce se petrecuse în ședință, se însufleți și fără să bage de seamă, începu să-i istorisească Donei întreaga desfășurare a lucrurilor:

— Mlaștini ca de-aici la Facultatea de Drept. Iți închipui ce înseamnă asta pentru mijloacele încă primitive pe care le avem anul ăsta. Dar cum să bagi săpători și căruțe acolo? Și chiar mașinile —aș vrea să le vezi odată, draglinele cele mari, o să te impresioneze — oricât de puternice, nu pot prididi pe terenul acela fără consistență. Problema era, să-i dăm consistență terenului; dar cum? Ei, soluția era foarte simplă, și dacă șeful șantierului n'ar fi pus bețe în roate și ar fi fost un om cu inițiativă, acum mlaștina ar fi pe jumătate secată. Așa, cel puțin l-am interesat pentru soluția asta pe inginerul șef al Canalului și pe Serafimov; ce om minunat e bătrânul Serafimov! Trebue să-ți vorbesc despre el...

Deodată se opri. Dona căsca discret. Se plimbau pe trotuarul neegal din cărămizi pătrate, pe care se adunaseră niște porumbei. Mihai Pangrati vorbi:

— Adevărul e că venisem să-ți spun alt ceva. Cu totul altceva....

— Nu veniseși să-mi vorbești despre șantier? întrebă Dona. Pangrati râse:

— Nu; deși m'aș bucura tare mult să te intereseze... totul ar fi altfel, atunci...

— Cum, dar mă interesează enorm, murmură Dona. Pangrati se întunecă ușor:

— Nu mai glumi așa... Venisem să-ți spun că m'am gândit toată vre-

mea la tine. Am aşteptat în fiecare zi să mă întorc ca să te vad. Lucram cât doi, ca să-mi creez faţă de mine însumi o justificare, ştii, — să-mi pot spune: ei, ai făcut treabă, acuma meriţi s'o vezi pe Dona, o zi...

— Am devenit un premiu? întrebă Dona.

— Ar fi bine dac'ai putea lucra alături de mine... începu Pangrati.

— Nu, mulţumesc, zise Dona.

— Ei, atunci, trebue să te resemnezi să fii un premiu, zise Pangrati strângându-i mâna. Dona îşi lăsa mâna moale, ca moartă. Zise cu un aer resemnat·

— Mai vorbeşte-mi despre şantier...

— Aşi vrea să te strâng în braţe şi să te sărut, murmură Pangrati, cu buzele uscate. Ea răspunse, zâmbind:

— Dacă sapi bine săptămâna viitoare, poate ai să meriţi asta.

Pangrati întoarse capul şi se uită la zidul casei pe lângă care treceau Apoi aprinse o ţigară şi zise, suflând fumul:

— Te rog să mă ierţi dacă am luat un ton prea dramatic... prea romantic. E neserios, recunosc...

Şi adăugă:

— Din punctul tău de vedere.

— Dece? întrebă Dona. Mi se pare puţin exagerat, dar e o dovadă de naivitate, de prospeţime, de simţire din partea ta — îţi şade bine...

Vorbea serios, şi cu oarecare mâhnire. Pangrati dădu din umeri şi tăcu. Mergeau aşa, alături, pe trotuarul pe lângă care felinarele de gaz rămăseseră neaprinse de treizeci de ani şi rugineau verde. Mergeau alături, tăcuţi. Intr'un târziu, Dona îl luă de braţ — îi simţi la încheietura bratului mâna uşoară — şi-i spuse:

— Nu fii supărat pe mine... Eu sunt de vină... Nu pot să simt nimic pentru lucrurile care te interesează pe tine... pentru Canal... decât, în cel mai bun caz, indiferenţă. In cel mai bun caz... Iartă-mă...

Apoi, după o clipă, murmură:

— Să ne întoarcem...

Pangrati tăcea. La despărţire, îi sărută palmele mâinilor. Dona zise:

— Să-mi scrii... Când mai vii?

— Cred că peste o lună, zise Pangrati răguşit. Dacă trebue făcută uzina electrică, nu mă mişc de-acolo o lună...

Dona dădu din cap fără să-l privească şi intră în casă.

Se duse sus, s'o vadă pe mătuşa Elvira. Mătuşa Elvira citea o carte — un roman franţuzesc cu coperta galbenă.

— Ai dormit bine, Elviro? întrebă Dona.

— Foarte bine, mulţumesc... Ce e cu tine?

Dona se aşeză într'un fotoliu de mătase galbenă cu flori cenuşii. Şedea cu mâinile în poală. Părea şi mai palidă ca de obiceiu şi parcă mai matură — o umbră de bătrâneţe peste un obraz aproape copilăresc. Intrebă cu un aer absent:

— Elvira, când crezi c'o să vie războiul?

— Curând, zise mătuşa Elvira. Dece?

— Câteodată, şopti Dona, mi-e greu... Nu mai înţeleg nimic..

Mătuşa Elvira o privi cu o compătimire rece, jucându-se cu un inel cu smaragd. Murmură:

— Cine ştie? Poate că nici după război n'o să mai înţelegem nimic... Cine ţi-a telefonat? Idiotul acela, inginerul?

— Da, zise Dona şi începu să-şi frământe mâinile. Părea desnădăjduită Îşi frângea mâinile subţiri şi albe.

— Şi l-ai văzut?

In loc de răspuns, Dona şopti maşinal:

— Câte odată nu mai înţeleg nimic... Nu mai înţeleg... Nu mai înţeleg nimic...

6

Pe când trenul special se depărta de Bucureşti, îl cuprinse iarăşi pe Mihai Pangrati tulburarea care-şi avea rădăcina înca în întâlnirea cu tatăsău, din noaptea trecută.

Se despărţise de Dona şi abia avusese timp să-şi ia rămas bun dela bătrânul Pangrati. O maşină a Direcţiei Generale îl adusese la gară. Mihai Pangrati îşi dădu seama că nu e Gara de Nord, ci una din cele mici. Trenul pornise numaidecât, de la peronul gol, păzit de ostaşi cu şepci albastre. Era un tren cu numai trei vagoane. In vagonul în care era Pangrati se aflau ingineri, savanţi, un întreg stat-major de tehnicieni; recunoscuse printre ei oameni pe care nu-i văzuse decât la catedre universitare. Înţelese din cuvintele pe care le schimbau ei că se află într'un tren special, care-l ducea spre zona Canalului pe Gheorghe Gheorghiu-Dej. Pe linia liberă, trenul gonea, lăsând în urmă mărfare oprite în gări şi câmpuri pe care tractoarele ridicau nori de praf împrejurul clădirilor albe ale gospodăriilor agricole de Stat, între perdele de pomi, sub cerul albastru şi fierbinte al lui August.

Profesorul Serafimov îi aşezase lângă el pe Pangrati şi încă doi ingineri, unul de pe şantierul dela Mircea-Vodă şi celălalt dela Cernavodă, şi îi întreba liniştit, nenumărate detalii tehnice pe care le discuta cu ei pe rând. Pangrati era atent; intra pasionat în discuţie. Dar fiecare clipă de tacere era o primejdie, fiindcă putea să-l arunce iar în frământarea şi tulburarea sa. Dobândise un succes. Acolo, departe pe stepa arsă de soare, lucrările aveau să ia o înfăţişare nouă şi acum, după ce oamenii partidului îl sprijiniseră astfel, era de aşteptat să-l sprijine şi în chestiunea uzinei electrice. Ştia asta şi se bucura. Dar în bucuria asta se amesteca mâhnirea întâlnirii cu tată-său, atât de firav, de împuţinat la puteri, pâlpâind încă — dar câtă vreme? Şi apoi nemulţumirea întâlnirii cu Dona, gustul de cenuşă ce-i venise simţind-o că nu e alături de el, că vorbesc limbi deosebite şi gândesc fiecare alte gânduri...

Pangrati privea pierdut o mare nesfârşită de câmpii joase, inundabile, cu zăvoaie de sălcii. Undeva sclipea Dunărea. Sub roţile trenului uruia metalul podului uriaş dela Cernavodă.

Profesorul Serafimov întrebă:

-- Care e părerea dumitale, tovarăşe Pangrati?

Pangrati tresări, încurcat şi nemulţumit că se lăsase furat de gânduri. Profesorul Serafimov întreba prietenos:

— Vii de pe şantier... Eşti obosit?

— Nu, tovarăşe profesor, vorbi Pangrati cu voce răguşită, aspră de nemulţumire. Am probleme de viaţă, nerezolvate...

Numai decât după ce rostise aceste cuvinte, îl străpunse o ascuţită părere de rău, şi-i dogorîră obrajii. Vorbise de lucrurile lui cele mai intime,

unui om care-şi lăsase familia ca să muncească aici, zi şi noapte, departe de casă, unui om care nu-şi îngăduia odihnă şi care trebuia să se gândească la probleme nesfârşit mai importante decât viaţa intimă a lui Mihai Pangrati... Vorbise faţă de ceilalţi doi, faţă de interpret şi cui? unui om care, oricâtă stimă îi inspira, era totuşi un străin... îi era ruşine şi necaz. Da, oboseala şi tulburarea acestei zile...

Profesorul Serafimov îşi scosese ochelarii şi clipea din ochii obosiţi. Murmură:

— Uite... cred că toţi oamenii cinstiţi au de luptat cu viaţa... în multe feluri. Nu ştiu cum fac alţii, tovarăşe, dar aşi vrea să-ţi spun cum am facut eu... Primeşte cuvântul meu ca al unui om mai în vârstă...

Zăbovi o clipă, apoi urmă :

— Viaţa noastră e ca o bucăţică dintr'un tablou uriaş. Dacă o priveşti despărţită de tablou, nu pricepi nimic; nişte culori alăturate fără noimă... Viaţa noastră îşi capătă înţelesul abia când trăim conştient în istorie, în mişcarea istoriei... Când ne dăm seama că suntem într'o mişcare largă, al cărei ritm atârnă şi de voinţa noastră, de munca noastră, de felul cum ne chibzuim viaţa. Şi atunci, crede-mă, dragul meu... cum îl cheamă pe tatăl dumitale?

— Nicolae, murmură Pangrati.

— Crede-mă, Mihail Nicolaevici, problemele nerezolvate par mărunte, tare mărunte... şi se desleagă mai uşor... Atunci, eşti mai liber — de fapt, atunci eşti într'adevăr liber... Iată, voi puteţi simţi asta mai bine decât mulţi compatrioţi de-ai voştri... Aici, la Canal, simţiţi mai bine ritmul construirii socialismului; e mai limpede poziţia fiecăruia faţă de viaţă, faţă de problemele cele mari...

Râse liniştit:

— Iar filosofie, tovarăşi... Au câteodată şi geologii clipele lor când filosofează... Să ne întoarcem la ale noastre... Vorbeam de amenajarea depresiunilor laterale...

V

Hoţii

1

In aceeaşi dimineaţă când Pangrati îşi susţinuse proectul în şedinţa dela Direcţia Generală, Maftei aştepta, pe peronul gării Cernavodă. Era de vreme. De după dealurile scunde din Răsărit, se ridica o vâlvoare roşie. Păsările se trezeau în castanii şi duzii gării, ciripind. In spre Apus era podul cenuşiu cu păienjenişul lui de metal, deasupra Dunării. Şlepuri erau ancorate pe fluviu, un nor uşor de fum ieşea din coşurile fabricii de ciment şi mai încolo totul, câmpia şi braţul cellalt al Dunării, se pierdea, într'o ceaţă trandafirie.

Maftei se simţea proaspăt, treaz, limpede; vibra în el aşteptarea, nerăbdarea. şi-l făcea să se uite din când în când la ceas; altminterea, nu se vedea nimic pe el, nu se mişca, nu se plimba pe peronul gării, părea răbdător şi chiar nepăsător.

De departe, de pe pod, se auzi uruind autorapidul care claxona îndelung.

Maftei făcu un pas, apropiindu-se de marginea peronului. Peste câteva secunde, cele două vagoane roşii şi albe năvăleau în gară, cu ferestrele sticlind în lumina răsăritului. La una din ferestre, Maftei o zări pe nevastă-sa, care-i făcea semn. El surâse şi-şi flutură mâna într'acolo; apoi se urcă repede în vagon. O întâlni pe culoar: venea spre el. Se priviră şi-şi strânseră mâinile amândouă, tare de tot. Maftei murmură :

— Bine-ai venit...

Ea îi zâmbi, cu ochii ei cenuşii, şi spuse în şoaptă:

— Bine-ai venit..

Ca să-şi ascundă bucuria şi tulburarea, Maftei începu să-şi caute biletul :

— Ia să vedem unde am locul... te pomeneşti că mi l-or fi dat chiar lângă tine? Uite-l... locul numărul şaisprezece...

Nu era lângă ea. Lângă ea nu era loc liber. Vagonul era plin de oameni, ingineri, funcţionari, ofiţeri. Maftei o luă de braţ şi o atrase uşor spre el :

— Hai să stăm la capătul vagonului....

In picioare, printre valize, se priviră iarăşi. Ea murmură :

— Eşti obosit... dar bine, nu-i aşa? Eşti mulţumit...

Şi-l privea cercetător. Se cunoşteau de zece ani, erau căsătoriţi de opt; îşi ştiau cele mai mici schimbări şi umbre ale feţii sau ale ochilor. Ea era scundă, cu un obraz blând, cam palid, înrămat în bucle castanii. Maftei o cuprinse de umăr şi murmură :

— Măi fată, măi...

Era şi ea aproape de vârsta lui, femeie de treizeci de ani, dar de când se cunoşteau, el tot aşa îi spunea, îndrăgostit şi totuşi, într'un anumit fel, frăţeşte : „Măi fată, măi...".

Autorapidul gonea vâjâind prin valea strânsă între râpe de lut. Băltile cu ţânţari, păpuriş şi nuferi. străluceau în soarele dimineţii. Apoi urmau costişe pustii, galbene-cenuşii, pereţi scunzi de stâncă prăbuşită. Iar deasupra, cerul senin era la fel de pustiu ca şi locurile acelea ale părăsirii. Din loc în loc apăreau barăci albe, toate la fel, şi împrejurul lor bordeie de stuf, căruţe răzleţe, cai înhămaţi sau slobozi pe câmp.

— Uite! Canalul! spuse deodată, tresărind, nevasta lui Maftei.

Se vedeau grupuri de oameni şi de căruţe într'o forfotă înceată, într'un şanţ larg de zeci de metri, dar care le venea oamenilor numai până la brâu. Săpau şi încărcau căruţele cu pământ. In rânduri ca ostaşii, se ridicau nenumăraţi stâlpi de pământ rămaşi în mijlocul săpăturii.

— Uite, stâlpii ăia de pământ, zise Maftei. Le zice „martori" : după ei se măsoară cât au lucrat oamenii.

Nevastă-sa nu răspunse. Nu-şi putea deslipi privirea dela şanţul acela în care se mişcau încet căruţe şi oameni.

Deodată şanţul dispăru, ascuns de grămezi de pământ cenuşiu şi negru. Indărătul lor se zăreau braţe lungi de metal şi cabluri, care se mişcau încet şi puternic.

— Uite: excavatoare, zise Maftei.

Erau două maşini care lucrau, acolo îndărătul mormanelor de pământ. Apoi, pe kilometri întregi, nu mai era nimic, decât mormanele de pământ, printre care se vedea uneori şanţul puţin adânc, năpădit de noroaie şi pânze de apă murdară. Iarăşi apăru un excavator. Rămase în urmă.

Deodată şanţul se întrerupse. Incepu câmpul, bălţile, stufărişurile, singurătatea.

— Asta-i tot? întrebă mirată Maria Maftei.

— Acum o lună, zise Maftei, nu era nimica pe-aici. Acum e ce vezi... La anul, o să fie de zece ori mai multe excavatoare...

— Şi când o să fie gata? întrebă ea iarăşi.

— Cred că la sfârşitul primului cincinal...

Pe coastele văii se zăreau grupuri de barăci. Uneori, alaturi de calea ferată, se înălţau grămezi de piatră şi stive de cherestea. Pe şosea păreau a sta în loc, dar în realitate mergeau foarte încet, patru tăvăluguri cu motor, cutremurându-se şi împroşcând ritmic nouraşi de fum. Pe un drum proaspăt tăiat peste câmp, camioane trecură, trăgând după ele nourii de praf.

Maria Maftei se'ntoarse către bărbatu-său şi-l privi în faţă. Se vedea că e încurcată, că şovăie dar .că-şi biruie şovăiala. Zise :

— Să-ţi spun cinstit... Parcă-i numai sgâriat pământul...

Maftei zâmbi. O ştia: aşa era: făcea faţă, vitejeşte, când avea vreo îndoială, şi o scotea la vedere, discuta deschis cu el. Maftei vorbi :

— Aşa-i. Adevărat. Numai că de-aia ne-a trimis partidul aici ...Înţelegi? Ca să nu fie numai sgâriat pământul, ci să vedem vapoarele şi şlepurile, uite, pe-acolo...

Şi arătă, pe geam, valea pustie, păpurişurile încremenite sub cerul de secetă. Era o privelişte întristătoare, o vale a desamăgirii. Maftei spunea domol :

— De-acolo, chiar pe-acolo... Nu-ţi vine a crede ochilor că pe-acolo or să alunece vapoarele. Dar trebue să crezi. Trebue să te gândeşti atâta la Canal, până să-ţi poţi închipui că vezi aevea pe-acolo o pânză de apă, printre maluri...

Nu era încă nici o pânză de apă: erau noroaie ce se uscau şi se crăpau sub arşiţă. Nu erau nici maluri: erau păşuni sărace, pe care se însoreau şerpii.

— ...Şi pe-alături să vezi şoselele noui, reţeaua de căi ferate, liniile electrice de înaltă tensiune... şi colo departe, Medgidia — oraşul nou, că pe-al vechiu o să-l spintece Canalul... La astea trebue să te gândeşti, mereu, şi trebue să înţelegi, să ştii într'adevăr că or să se facă...

Şi privirea i se pierdu dealungul acelei văi care şerpuia între dealuri cafenii-cenuşii ca spinarea iepurelui sau a vulpii de stepă. Maria Maftei îl ascultase cu luare-aminte. Tăcea. Incet, îi puse mâna pe braţ .

Mai târziu, Maftei murmură:

— La Medgidia trebue să mă dau jos. Mă duc pe şantier .Tu ia legătură cu sindicatul la Constanţa; şi du-te de te odihneşte...

— O să mă duc să văd marea, că n'am văzut-o decât în poze...

— Da... şi deseară mă'ntorc şi eu, că am să-ţi povestesc la lucruri, de să nu mai isprăvesc...

— Când o să ai timp? întreabă ea neîncrezătoare. Că din şedinţe nu mai ieşi...

Vorbise liniştit ,ca un om care s'a împăcat cu lucrul acela. Maftei rămase o clipă pe gânduri, apoi zise:

— Acuma mă duc aici. la N... pe urmă la Poarta Albă, pe urmă la Ovidiu... Seara am o şedinţă la Comitetul Canalului. Până la unsprezece se termină. Până la unsprezece şi jumătate cel mai târziu. Sânt nopţi cu lună, încât o să ne plimbăm pe cheiu, pe lângă mare...

Maria Maftei dădu din cap, zâmbind:

— Bine, bine... o să te aştept...

Tăcură iar. Ea întrebă într'un târziu:

— Cu organizarea sindicatului cum staţi?

Maftei dădu din umeri, nemulţumit:

— Pe două şantiere din trei, nu e... şi pe celelalte, spre Medgidia şi Cernavodă, tot situaţia asta...

Autorapidul frână.

— Uite, Medgidia... trebue să mă dau jos...

Ii strânse mâna, apoi şovăi o clipă. Deodată se hotărî, şi o sărută pe nevastă-sa pe amândoi obrajii. Sări din vagon şi rămase pe peron, uitându-se la el. Autorapidul claxonă prelung şi începu să alunece pe linie. La fereastră, Maria îi zâmbi şi Maftei flutură mâna multă vreme, până vagoanele albe şi roşii dispărură. Apoi se'ntoarse şi ieşi din gară. Se uită împrejur. Oraşul turcesc cu minaret, împrejurul căruia crescuse alt oraş, românesc, dar tot cu case scunde şi cenuşii, aţipise sub soarele ce se înalţa în cerul dimineţii. Pe o coastă de deal, deasupra oraşului, se zăreau săpături, furnicarul de oameni, căruţe şi camioane, al unui şantier. Acolo avea să fie oraşul nou. Dar Maftei nu într'acolo voia să meargă.

Stătu o clipă pe şosea, uitându-se la nişte camioane încărcate cu muncitori. Când se apropie primul, Maftei ridică mâna. Il cuprinse norul de praf şi mirosul de benzină şi cauciuc cald.

— Mergi la N... tovarăşe? strigă Maftei.

— Sue repede! răspunse şoferul. Maftei se urcă şi camionul porni mai departe, sub cerul ce începuse să ardă. Maftei se aşeză rezemat cu spatele de tabla cabinei, alături de un muncitor. Umerii lor se ciocneau la fiecare sdruncinătură a camionului. Dar nici Maftei, nici cellalt nu luau asta în seamă. Maftei se uită împrejur. Oamenii erau plini de praf, cu părul alb de pulbere; cam traşi la faţă; şi vreo doi aveau pe haine fire de paie sau seminţe ghimpoase ca nişte arici mărunţi; dormiseră pe câmp sau prin grajdurile ţăranilor. Printre ei, Maftei îl recunoscu pe Achim şi-l întrebă:

— Cum merge treaba, tovarăşe Achim?

Chipul negricios şi aspru al lui Achim se lumină:

— Noroc, tovarăşe Maftei... Vii pe la noi?

— Da... văd că dumneata însă te-ai mutat...

— Eu?Nu ... Am fost la Medgidia să mai fac rost de săpători... măcar că n'avem căruţe destule...

— S'au mai potolit zvonurile, tovarăşe Achim?

Achim se încruntă :

— O să se potolească ele. Noi acuma am început să-l tragem pe loc la răspundere, pe care-l auzim că duce vorba dela unul la altul... Pe loc il scuturăm: cine ţi-a spus? Da' tu dece spui mai departe? Da' crezi ce spui? Ei, apăi dacă nu crezi, dece spui? Sau dacă crezi, ia să stăm să ne socotim: aşa o fi? Şi 'ntoarce-l şi pe-o faţă şi pe alta, până pricepe...

— Aşa, zise domol Maftei. Te-aşi întreba ceva. Ai zis adineauri **noi**. Care **noi** ?

— Noi, comuniştii... Şi nu numai noi. Toţi care sânt oameni de treabă pe şantier...

— Şi cu munca de partid cum merge ? Poţi să-l ajuţi pe tovarăşul Mitică ?

— Apăi eu acu'vreo câteva zile ce ziceam? Cum sa mă pui pe mine în biroul organizaţiei? Că nu ştiu să scriu, decât aşa, ce învaţ acuma, a, b, ba... Dar văd că tot am făcut o treabă de folos...

Şi râse mulţumit, dar tot încruntat:

— Că eu am scornit metoda asta, cu frecuşul zvonarilor. Cum îl auzi, ia-l de piept: cin'ţi-a spus? Da' tu, crezi? Şi dă-i, şi dă-i..

— Dar ia spune, întrebă răbdător Maftei: cu cantina tot aşa staţi?

Unul din cei care moţăiseră pân'atunci înalţă capul şi zise:

— Prost stăm, tovarăşe... Uite, eu sunt din echipa lui nea Achim...

— Da, zise Achim. Am venit împreună să căutăm săpători.

— Ei, zise omul, culegându-şi un fir de fân de pe pantalonii cenuşii de praf. Muncim din greu. Scoatem douăsute optzeci şi trei sute la sută din normă.

Achim îl întrerupse, mândru:

— Ştii cât am facut ieri mă? Treisute cinzeci! şi se 'ntoarse spre Maftei:

— Treisute cinzeci la sută peste, tovarăşe!

Cellalt zise:

— Da. Am făcut. Dar ce se'ntâmplă? După o muncă de-asta ţi-i foame, de-ai mânca şi pământ. Când colo, la cantină, ciorbă chioară, mâncare puţină. Bine că e pâinea destulă.

Maftei îl privi pe Achim. Acesta zise:

— Noi ne-am gândit, şi ne-am răsgândit... Şi-am zis aşa: cantinierul ăsta ori e prost, ori e hoţ, ori e duşman. Dar prost sau hoţ, tot duşman este, că tot acolo ajunge. Il atinge pe muncitor în soartă. Azi mănânci prost, mâine iar, o săptămână, două, trei, şi munceşti pe rupte; începe sa se prăpădească sănătatea oamenilor, nu le mai e drag de muncă, nu le mai e drag Canalul...

— Aşa, zise liniştit Maftei.

Muncitorul din echipa lui Achim întări:

— Da. Aşa e.

Dar Achim mormăi, privindu-l pe Maftei cu înţeles:

— Las'că-l prindem noi cu mâţa'n sac... Poate că acuma-i şi prins...

— Da? întrebă liniştit Maftei, cu o lucire de însufleţire în ochi.

Achim dădu solemn din cap. Omul din echipa lui Achim se uita în zare, peste câmp. Mormăi:

— Crede că e şmecher, fir'ar mama lui a dracului...

Şi deodata aţipi, cocoşat, cu capul între genunchi şi balabănindu-se la fiecare zdruncinatură a camionului care gonea prin praf, sub soarele încandescent al lui August.

2.

Cam în vremea când camionul care-l purta pe Maftei se apropia de şantier, în cantina numarul 1, ultima serie îşi termina masa de dimineaţă iar în bucătăria cantinei numărul 1 se pregătea prânzul. Smarandache, bucătarul, îşi pusese pe-o ureche tichia înaltă, fostă albă. Faţa scofâlcită şi grasa a lui Smarandache era înroşita de caldura focului şi de fierbinţeala aburilor care urcau din marmitele uriaşe pentru câte cincizeci de porţii, când le ridica, adulmecând, capacul. Smarandache fusese bine dispus până ce, călcând pe o coajă de cartof căzută pe jos, alunecase şi căzuse. Ii

sărise tichia din cap şi fetele şi femeile care trebăluiau forfotind în bucătărie, isbucniseră în râs. Smarandache se ridică mânios. Buza de jos îi atârna băloasă. Rotea ochii gălbui cu albul ţesut de firicele sângerate. Işi puse tichia pe cap şi urlă:

— Voi mi-aţi făcut-o, putorilor!

Şi luă un mestecău dintr'un colţ al plitei. Scuturându-l prin aer, amenințător, strigă iar, din rărunchi, fără să se adreseze vreuneia anume:

— Dinadins mi-ai făcut-o, curva dracului!

Şi se uită împrejur, congestionat, vânăt. Râsul femeilor şi fetelor amuţise. Unele erau speriate. Chiaburiţelor care-l aprovizionau cu ţuică, nu le păsa. Il cercetau cu oarecare nepăsare, obişnuite de-altminteri să audă şi acasă, de sărbători şi alte prilejuri de băutură, asemenea ocări. Câteva din fete însă, noui venite, murmurară batjocoritor, supărate. Una din ele era Rada. I se auzi glasul:

— Vorbeşte parc'ar fi la el în casă... cu sor'sa...

Şi iar fremătă râset, râsul acelor oameni tineri şi aspri. Smarandache scoase un răcnet:

— Aha! Te-am prins! Tu mi-o făcuşi! că tu cureţi aşa gros cartofii!

Rădiţa îl întrebă:

— Cu mine vorbeşti, tovarăşe?

Dar el n'o mai auzea, asurzit de propria sa larmă:

— Să nu te mai prind pe-aici! Ieşi afară, că-ţi rup picioarele! La motor, putoare, că de-altceva nu eşti bună! Lume, lume, ascultaţi ce-mi face! Mi-a scos peri albi, că e leneşă, şi murdară, şi fură, şi de când a venit ne-a 'nnebunit că ea vrea să plece, şi acum când la alelalte golance le-a dat betoniere, ea tot pe cap mi-a rămas ca să-şi bata joc de mine, om serios, în toată firea, a, da' nu merge aşa, ahahaa, nu merge; ia stai să te scutur eu o leacă...

Şi se'ndreptă spre ea s'o ia de păr şi s'o bată. Câteva din celelalte săriră să-l oprească; erau voinice, şi-l ţinură în loc. Rădiţa nici nu se mişcase. Se făcuse palidă de tot. Ii ardeau ochii ca de friguri, ascultând. Avea ce sa asculte. Smarandache stătea la doi paşi de ea şi, rostogolindu-şi ochii, o împroşca sălbatic cu înjurături şi vorbe murdare. Parcă vărsa din gură găleţi de zoi. Una din fetele noui venite, care se-adunaseră toate pe lângă Rada, isbucni:

— Dar mai ţine-ţi gura odată! Ce, crezi că eşti stăpân aicea? Ai să dai socoteală! Ce, crezi că-ţi merge? Ai să răspunzi! Taci odată, ho!

Smarandache se opri, fiindcă-şi pierduse răsuflarea Văzându-le pe fetele de primprejur, se potoli uimitor de repede; căci aveau în mâini, care o mătură, care un polonic din cele mari. Fata care vorbise, se răsti la Rada:

— Şi tu, ce stai aşa ca un lemn, şi nu-i dai peste gură?

Rada vorbi, zâmbind ciudat:

— Vreau să-i spun numai aşa: că nici coaja de cartofi nu i-am pus-o eu...

— Dracul i-a pus-o, spuse tare cealaltă. E cu ţuica'n nas, a de i-o aduceţi voi, cucoanelor!

— Ho, că nu eşti tu şef aicea... zise una din cele către care se'ntoarse, — chiaburiţele din sat. Rada, fără să asculte, urma:

— ... şi să-i mai spun că mâine îmi iau şi eu betoniera în primire... Sau poate chiar azi...

Smarandache grohăi pe nas cu mânie, apoi mormăi:

— Opt, şi cu-a brânzei, noua...

— Lasa, tovarăşe, zise fata care-i luase apărarea Radiţei, ca purtarea dumitale o s'o spunem noi la sindicat, să vedem, îţi convine?

Smarandache tocmai ridicase un capac de marmită şi mirosea aburul. Auzind ce-i spunea fata, făcu deodata ochii mari, ca şi cum mirosul ciorbei l-ar fi împresionat în chip deosebit. Trânti capacul care se rostogoli jos, zornăind. Strigă, trântind şi un polonic:

— Asta e balamuc! Işi bat joc de mine! Nu mai pot lucra! Sindicat vă trebue? Na-vă sindicat!

Işi trânti tichia pe jos, şi o călcă în picioare. Apoi începu să-şi desfacă şireturile şorţului.

— Ce-i cu tine, Radiţo? murmura cealaltă fată, într'un colţ. Radiţa era mereu palidă, şi începu deodată să tremure. Murmură:

— Lasă-mă, tu...

Şi ieşi repede din bucătăria în care aburii pluteau, cenuşii, şi sudoarea curgea pe feţele aprinse şi frământate de tulburare. In clipa asta, intră Lupaşcu. Era proaspăt tuns şi ras, mai gras şi mai rumen decât la întâlnirea sa cu Mateica, în Constanţa, cu câteva săptămâni înainte. Intrase cu un mers grabit, hotărît şi cu faţa încruntată. Se uită împrejur, stăpânitor:

— Ce-i aici? Ce-i cu dumneata, nene Smarandache?

Smarandache nu răspunse. Se încurcase în şireturile şorţului, şi întorcându-şi cât putea capul îndărăt ca să vadă nodul şorţului, se sugruma, se congestiona, ochii îi ieşeau din cap, şi buza de jos îi atârna iarăşi, umedă.

— Ce e, frate? întrebă iarăşi Lupaşcu, mirat şi plictisit. Vorbiţi odată, care va!

Una din chiaburiţe, o fată scundă, negricioasă, cu picioarele scurte, spuse:

— Ii tot face Rada sânge rău lui nea Smarandache...

— Ce sânge rau? Care Radă? întrebă Lupaşcu. Fata care-o apărase pe Rada se răsti la cea care vorbise:

— Ia mai taci! Dece minţi? N'are nici o vină!

— Care Radă? întrebă Lupaşcu, enervat.

— Tractorista...

— Groh... sindicat... ameninţă, groh... mormăia bucătarul, luptându-se cu nodul şireturilor dela şorţ.

— Tovarăşe administrator, strigă iar fata care-o apărase pe Rada, tovarăşul bucătar-şef nu se poartă cum trebue!

— Ce? Cum? Ia astâmpăraţi-va! spuse taios Lupaşcu. E om bătrân şi a avut altă situaţie, n'a stat în viaţa lui de vorbă cu de-alde voi! Să faceţi bine să vă purtaţi cu respect! Disciplină şi respect! Nea Smarandache. ia vino la mine 'n birou... Iar voi, să va puneţi pe treabă! Ce e balamucul ăsta? Nu-mi ajunge ce am cu muncitorii?

Se monta, înconjurat de aburii calzi, înăbuşitori. Simţea şi el cum începe să-i curgă sudoarea din păr pe obraji şi asta-l umplea de enervare şi mânie. Se stăpâni, dându-şi seama că pierde vremea, când el venise cu afaceri mai de seamă.

— Tovarăşa aia unde e? Nu-i aici? Bun. O aranjez eu... O aranjez eu... Vino, omule, n'auzi? Vino la mine'n birou...

Şi porni înainte. Se gândea: „Mereu îmi face dintr'astea. Mereu e

beat. Mereu scandal...". Şi simţi cu exasperare că n'are ce să-i facă. „Doar n'o să-l dau afară..." Pe lângă el, bucătarul gâfâia; Lupaşcu merse mai departe cu paşi mari. „Aşa... să crape splina'n tine" se gândi el, zâmbind. Ii trecea supărarea. Ajuns în birou, se aşeză şi izbucni în râs; căci Smarandache scosese din buzunarul larg al şorţului o sticlă plină cu un lichid galben, şi două păhărele din sticlă groasă. Il privea dintr'o parte, cu un aer serios, umilit şi şiret. Lupaşcu râdea, izbindu-se pe genunchi:

— Mereu îmi faci de-astea, nea Smarandache!

— Tu să nu mă crezi pe mine prost, zise bucătarul, aşezându-se şi umplând paharele.

— Altceva te cred eu pe dumneatale, zise Lupaşcu şi bău. Smarandache îl privi atent cum bea, bău şi el, suflă tăria ţuicii şi puse coatele pe masă:

— Măi băiatule, comuniştii ăştia te supraveghează, zise el fără înconjur. Lupaşcu se'ngălbeni. Cellalt ridică mâna:

— Stai. Nu te speria. Să-ţi spui. O fată din astea — pupăza aia a lui Frenkel, a neagră. Ci-că i-a auzit pe doi cum vorbeau seara...

— Ce? întrebă şuerător Lupaşcu.

— N'a'nţeles nici ea prea bine. Are să'nţeleagă... mormăi bucătarul cu dispreţ. Atâta: că vor să puie mâna pe tine. Cu tine au ce au...

— Cum să puie mâna... murmură Lupaşcu, mai mult către sine. Şi adăugă:

— Dece să puie mâna? Ce, fac ceva?

Smarandache îl privi lung, fără o vorbă, dar în aşa fel încât Lupaşcu începu să râdă şi zise:

— Al dracului eşti...

Apoi redeveni serios şi îngrijorat. Bătea toba cu degetele pe masă. Işi mai turnă, gânditor. Smarandache zise:

— De-azi înainte, să bagi bine de seamă...

— Cum să bag de seamă? răspunse celialt dând din umeri, enervat. Chiar acum m'aşteaptă ăia la Constanţa să le-aduc carnea şi marmelada, şi alelalte...

— Dă-i dracului, fătul meu, zise Smarandache sfătos. Lupaşcu se uită surpins la el şi-i văzu ochii sticloşi:

— Eşti beat...

— Sânt beat, dar prost nu sânt. Ascultă-mă pe mine: dă-i în mă-sa. Altfel e de rău. Bagă capul la cutie.

— Nu pot, zise hotărît Lupaşcu. Mă servesc şi ei pe mine, în fiecare zi. N'am ce face. Ce să le spun? Că mi-e frică de sindicat? O să râză de mine. O să-mi zică: „am vrea noi să fim pe şantierul dumitale. Acolo nu-i ca'n Constanţa, miliţia la tot pasul..."

— Dă-i dracului, zise bucătarul, cu voce năclăită şi somnoroasă. Lupaşcu dădu din umeri şi zise:

— Să-mi pregăteşti marfa. Am cerut un camion.

— Asta voiai să-mi spui? întrebă Smarandache. De'asta m'ai chemat?

Dar Lupaşcu nu-i răspunse. Deschise uşa şi aşteptă cu cheia în mână, să treacă Smarandache. Inainte de-a încuia, se uită la birou cu oarecare nelinişte... Se gândi: trebue să scot lucrurile din sertare, să le-ascund undeva... sub podeaua barăcii... Chiar deseară...

3

Rada ieşise bombanind de suparare şi de înjosirea suferită fără să răspundă. Acum se rezemase de peretele de scânduri al barăcii şi privea şantierul. Acolo, împrejurul ei, sub soarele cumplit al lui August, era joc de lumini şi de umbre, erau străluciri de metale, mişcările oamenilor, chemări şi glasuri, şi pulberile plutind în văzduh. Dar ea nu auzea şi nu vedea, stăpânită de tulburarea întunecată din suflet. Lângă picioarele ei, doi câini de pripas, slabi şi tărcaţi cu negru şi galben ca nişte hiene, mâncau oase de vită, mârâind sălbatic. Ea nu-i lua în seamă şi stătea acolo desculţă, cu braţele goale, în halatul ei alb pătat, şi cu cârpa albă de pe cap alunecată pe ceafă; soarele îi ardea faţa măslinie cu sprâncene subţiri şi aproape îmbinate. Rada stătea acolo nemişcată şi mută, aşteptând să-i treacă mânia.

Un camion verde, Zis, se opri acolo, în dosul barăcii. Şoferul sări jos şi se apropie repede de Rada care nu-l vedea Ii puse mâna pe umăr.

— Ce-i cu tine?

Rada ridică ochii şi-l recunoscu: era Victoraş Folosea în pantaloni de salopetă şi o flanelă de bumbac albă, fără guler şi fără mâneci, ars de soare, şi plin de praf. Rada strânse din dinţi, dar nu isbuti să'mpiedice o lacrimă de-a-i aluneca până'n vârful nasului. Victoraş o'ntrebă speriat:

— Ce-i cu tine, ce s'a'ntâmplat?

Ea isbucni. Nu mai putea. Ii povesti toată păţania, iute, în cuvinte întretăiate. Victoraş nici n'o ascultă până la capăt. Se'ntoarse şi plecă spre bucătărie. Rada îl trase îndărăt din răsputeri:

— Nu te du! Nu te du!

— Il fac mărunţiş, zise Victoraş cu mânie şi o scutură să-l lase.

— Nu-l bate, Victoraş, şopti Rada, că strici toată treaba.

Victoraş se opri. Mormăi:

— Ai dreptate...

Ii cuprinse umerii cu braţul gol şi ars de soare, şi-i murmură:

— Bine-ai făcut că nu i-ai răspuns... Te-ai purtat... cum trebuia...

— Lasă, că-mi spui altădată, zise Rada. Ei te-au chemat?

— Da... Lupaşcu...

— Atunci bagă de seamă... Mă duc şi eu înăuntru.

Şi deoarece Victoraş o ţinea strâns, se desfăcu deodată, mlădioasă, zâmbind jucăuş, şi fugi. Intră şi îşi văzu de treabă printre celelalte fete. Apoi intră Victoraş întrebând unde e tovarăşul administrator, care ceruse un camion pentru Constanţa. O fată se duse să-l cheme, iar Victoraş se urcă în camion şi stătu acolo, aşteptând.

4

In magazia cantinei, Smarandache bătea cu ciocanul în ţintele unei lădiţe de lemn, a patra. Pe celelalte trei le terminase şi bătea iute, asurzitor, ca s'o termine mai repede şi pe asta. Lupaşcu îl privea cu mâinile în buzunare. In buzunarul drept îşi juca, nervos, cheile. Smarandache se ridică şi-i spuse unei fete:

— Hai, duceţi-le.

Două fete în halate albe începură să care lăzile afară, în lumina încandescentă a sfârşitului dimineţii, şi să le încarce în camion. Smarandache pipăia sferturile de vită agăţate pe peretele barăcii. Pipăia carnea crudă, o

dădea la o parte ca s'o cerceteze pe cea de alături. Alegea cu grije bucăţile:

— Pe asta... Pe asta... Pe asta...

Alte două fete dela bucătărie luau hartanele de vită din cui şi le duceau afară, ca să le svârle în camion.

— Gata? întrebă Lupaşcu.

— Gata...

Lupaşcu plecă fară nici un cuvânt. Oftând şi gemând, bucatarul se aşează pe o ladă de zahăr şi strigă la una din fete să-i aducă sticla de ţuică. Dar abia începuse să bea, şi Lupaşcu se întoarse, tulburat, întrebând:

— Cine l-a cerut pe şoferul ăsta?

Smarandache îl privi cu ochi mari şi se înnecă. Holbat, tuşi şi ţuica îi ţâşni printre buze. Continuă să tuşească sugrumat, învineţindu-se la faţa.

Lupaşcu aştepta să se potolească. In sfârşit, Smarandache întrebă:

— Ce vrei, bre? Care şofer?

— Ăsta de-afara! Ăsta mereu îmi face scandal la cantina! E nedesciplinat, e al dracului! E de-ăştia cu sindicatul, cu U.T.M.-ul, cu mai ştiu eu ce... Ce să mă fac? Să mă duc la Constanţa cu el?

Smarandache îl privea, cu desăvârşire treaz. Zise:

— Eu odată ţi-am spus ce să faci. Acum mai descurcă-te şi singur.

Lupaşcu stătu o vreme, zornaindu-şi cheile în buzunar şi cercetând atent podeaua de scânduri. Apoi se'ntoarse şi se îndrepta spre uşe. Smarandache strigă după el:

— Nu te duce! Dă-i în mă-sa!

— Nu pot, răspunse Lupaşcu. M'au servit, nu pot să mă stric cu ei..

Şi eşi, trântind uşa. Se urcă în maşină şi, pe când Victoraş ambreia, zise:

— La Constanţa...

Maşina se puse în mişcare. Incet de tot. Victoraş trebuia să claxoneze mereu. Treceau echipe de săpători, într'un loc vreo zece căruţe cu nisip taiau drumul, şi camionul fu silit să se oprească. De jur împrejur era mişcarea şantierului şi de-asupra cerul de plumb topit. Lupaşcu simţea cum curg naduşelile pe el. Incercă să aprindă o ţigare, dar i se păru că n'avea nici un gust şi o asvârli pe fereastră. Maşina porni iar. Incet. Ingrozitor de încet.

— Dă-i bătaie, frate, mormăi Lupaşcu enervat. Victoraş nu răspunse. Maşina se apropia, încet, îngrozitor de încet, de poarta cea largă din îngrădirea de sârmă ghimpată a baracamentelor. De dincolo venea pufuind şi trecând o remorcă basculantă cu nisip, un tractor rutier Skoda. Ce avea şoferul ăsta să meargă aşa încet? Lupaşcu ar fi vrut să treacă mai iute de poartă. După poartă, lucrurile deveneau mult mai simple. După poartă nu mai era frica, inima strânsă. După poartă era stepa goală, libertatea, oamenii care-l aşteptau la Constanţa cu banii... Dar maşina mergea încet, ca un om la pas şi Victoraş Folosea claxona îndelung, deşi nu era nevoie. Din căsuţa pazei ieşi un tânăr şi le făcu semn să oprească.

— Nu opri! zise atâţat Lupaşcu. Dar Victoraş opri. Paznicul se apropie. Era un băiat tânăr.

— Ce e? întrebă răstit Lupaşcu. Nu mă cunoşti? Dă-i drumul înainte, tovarăşe şofer! Mă grăbesc!

— Noroc, zise liniştit paznicul şi se uită întrebător la Victoraş. Acesta făcu din cap semn că da. Lupaşcu îi privea fără să'nţeleagă, uimit şi speriat.

— Ce transportaţi în camion? întrebă paznicul.

— Ce te priveşte, tovarăşe? întrebă Lupaşcu. Vorbea răstit. Dar tot sângele i se grămădise la inimă. Paznicul zise în vreme ce tractorul se apropia, duduind:

— Avem dispoziţie să controlăm încărcătura camioanelor, tovarăşe, ce transportaţi?

— Nimic, zise Lupaşcu. Glasul îi era spart. Strigă la şofer:

— Dă-i înainte! Dă-i înainte!

Deodată, cu o mişcare nestapânită se năpusti încercând să pună mâna pe pârghia de viteze, să apese pe accelerator. Dar Victoraş se'mpotrivi. Liniştit, paznicul întrebă:

— Pot să mă uit şi eu în camion, tovarăşe?

Lupaşcu rămase înmarmurit. Fără să mai aştepte răspuns, flăcăiaşul în salopetă cenuşie sări în camion. Se iviseră ca din pământ şi alţii, care se adunau împrejurul camionului sau se urcau sus. Tractorul **Skoda** se opri în faţa camionului, iar tractoristul coborî şi se apropie şi el. Lupaşcu îl cunoştea pe tânărul acesta: era secretarul organizaţiei U.T.M. Dar acuma îl privi tâmp, şi rămase să se frământe singur, închis în cabina camionului lângă Victoraş Folosea. Ii curgeau fire de sudoare pe obraji. Ce era de făcut? Unde era scăpare? Intr'o parte era şoferul. In partea cealaltă... Deodată se repezi cu toată greutatea corpului spre uşe, o deschise într'o clipită, se prăvăli jos şi dădu să fugă, înnebunit. Nimeri în piepturile câtorva din flăcăii care ieşiseră din căsuţa pazei. Printre ei era şi secretarul U.T.M., tractoristul. Acesta-i propti palma în piept, oprindu-l:

— Stai, tovarăşe... Incotro?

— Să... să fac rost de au-au-autorizaţie de transport, bâigui Lupaşcu. In picioare sus pe camion, paznicii desfaceau lăzile. Unul strigă:

— Are carne... şi patru lăzi cu marmeladă, măi! Şi zahăr.. şi nişte pachete cu... ce-or fi astea, frate?

— Ce e cu alimentele astea, tovarăşe Lupaşcu? Unde le duceai?

— Nu, nu le duceam eu... adică vreau să spun, mi le-a dat bucătarul-şef, să le duc pentru el.,. eu nu ştiu ce-i cu ele...

— Nu ştii? Dar unde ţi-a cerut să le duci? La ce adresă?

Şi scoase din buzunarul dela piept al salopetei pătate cu motorină un carneţel ferfeniţit şi un muc de creion. Lupaşcu strigă:

— Stai, stai.... carnea o duceam eu, la analiză... că e stricată... ce, sa otrăvesc muncitorii?

Dar zahărul tot la analiză îl duceai? şi marmelada tot la analiză o duceai?

— Alea mi le-a dat Smarandache să le duc...

— La ce adresă?

Lupaşcu amuţi. Se uită împrejur, nesigur. Cei cocoţaţi în picioare în camion ca şi cei dimprejurul lui care-l strângeau între piepturi, îl aţinteau, atenţi, cu priviri de ghiaţă, străine, duşmane:

— La ce adresă?

Lupaşcu oftă şi tăcu. Se uita în gol, drept înainte, fără să vadă pe nimeni, şi sudoarea îi curgea pe faţă. Flăcăul îl apucă de braţ şi-l smuci din loc:

— Haide...

Şi porniră toţi de-acolo, buluc. Indărăt rămase camionul oprit şi rutierul Skoda care trepida uşor, fremătând şi scuipând gaze de eşapament.

5

In cantină, oamenii îşi terminau gustarea de dimineaţă. Fără încetare se ridicau, treceau peste bănci şi plecau, mestecând încă ultima îmbucătură de pâine. Era murmur greu de glasuri, dar înghesuiala începea să se răărească. Cu cana de ceai într'o mână şi pâinea în cealaltă, cu bucata de marmeladă pe o hârtie, cei rămaşi mâncau repede, ca să termine mai curând şi să plece şi ei.

Intr'un colţ, Mitică Rusu terminase şi totuşi rămânea aşezat. Era unul din cei care terminau cei dintâi şi plecau numaidecât spre locul de muncă. Astăzi nu. Rămăsese acolo, cu bucată de marmeladă neatinsă, pe masă, în faţa lui. Lângă el înşiraţi pe bancă, erau Iulică şi Negoiţă, prietenii lui. Mai încolo era şi Iordan, cu Chirsan bătrânul şi cu fiica acestuia Uliana, voinică şi cu obrajii îmbujoraţi. Stăteau de vorbă, fumau, aşteptând ceva. Nu se atinseseră nici unul de porţia de marmeladă. Intr'un colţ Micluţ, mesteca încet cu gândul la nevastă-sa şi la copii, rămaşi în valea aceea depărtată cu stâncărie şi pământ sărac. El nu aştepta nimic. Auzi deodată gălăgie şi 'ntoarse capul să vadă ce era. Era delegatul sindical, un magaziner pe care el, Micluţ, îl cunoştea. Apăruse în cantină cu un cântar de bucătărie în braţe şi vorbea tare. Toţi se'ntoarseră spre el şi ascultau. Spunea:

— ...şi vream să verificăm, dacă se plâng pe dreptate unii tovarăşi, că bucătarul şef nu-şi face datoria. Ia să vedem... Uite, am adus dinadins cântar; nu dela bucătărie. Să vedem câtă marmeladă se dă aici la noi. Dispoziţia Direcţiei Generale e să dea cincizeci de grame. Ia să vedem. Cine nu şi-a început marmelada?

— Eu!

Mitică Rusu se ridică şi se apropie. Iulică, Negoiţă, Iordan, Chirsan, Uliana se ridicau unul câte unul, urmaţi de alţii, tot mai mulţi. Micluţ începu să mestece mai încet, apoi se opri şi înghiţi. Deodată se 'ntoarse ca şi cum ar fi vrut să vază dacă nu cumva îi dispăruse porţia de marmeladă. Nu: era acolo. Micuţ se şterse la gură cu dosul mâinii, luă marmelada şi se îndreptă şi el, trecând peste bănci, spre înghesuiala dimprejurul cântarului.

— ...treizeci şi cinci de grame... patruzeci... patruzeci... spunea un glas.

— ... e mai puţin! strigă cineva.

— Las'că şi de-ar fi mai mult, tot nu e cincizeci! răspunse glasul. Treizeci şi cinci... treizeci... patruzeci... Nu te'nghesui, frate... treizeci şi cinci.., trei zeci...

— Fură! spuse tare cineva.

— Hoţi! Sânt hoţi! vorbi Iordan, întunecându-se la faţă. De mult i-am simţit noi! De aia rămânem noi nemâncaţi în fiecare zi! Hoţul de bucătar, ăla cu tichia albă, ăla ne făcea felul!

— ...patruzeci... treizeci şi cinci.... urma glasul celui care cântărea. Fetele dela bucătărie se adunaseră şi ele, oamenii râdeau mânioşi şi vor-

beau învălmăşiţi şi se simţea în sunetul glasurilor aţâţare şi apropierea unei isbucniri. Iordan striga:

— Fă socoteala, dela o mie de oameni, câte zece grame, face zece kilograme pe zi, şi 'n zece zile o sută de kilograme. Hoţul!

— Hoţul! Hoţul! strigau glasuri învălmăşite, din care al lui Iordan era cel mai aţâţat. Imprejurul lui Iordan oamenii deveniseră mai frământaţi.

— Nu mai cântări, strigă Iordan; s'a văzut, tovarăşe. Acuma să-i punem mâna 'n păr hoţomanului!

— Da, strigau oamenii; să-i punem mâna'n păr! Să dăm cu el de-a asvârlita!

— Tovarăşi! strigă Mitică Rusu. Se urcase pe o bancă. Tovarăşi! Am văzut cu toţii că mâncarea nu se împarte cum trebue. Să mergem să-l tragem la răspundere pe bucătarul-şef şi pe administratorul cantinei.

— Mergem! strigară oamenii, bulucindu-se spre uşe. Mitică îi opri, ridicând mâna:

— Da, dar nu toţi! Nu trebue să se piardă o sută de ore de muncă pentru treaba asta. Mergem o delegaţie. Dumneata, tovarăşe, şi dumneatale...

— Şi eu, zise Micluţ.

— Şi dumneatale... Şi nea Iordan, da' nu aşa cu patimă, nea Iordane că te pomeneşti că-l strângi p'ăla de gât!

— Chiar îl şi strâng! răcni Iordan.

— Nu aşa, frate, că avem noi miliţie şi tribunal. Mai bine du-te dumneata şi sapă oleacă, să te mai răcoreşti...

Râsete răzleţe arătau că se potolise furtuna şi că n'avea să fie încăerare. Mitică Rusu se uită împrejur: oamenii erau liniştiţi şi hotărîţi. Sări jos de pe bancă, cu o sprinteneală neaşteptată la un om atât de greu şi voinic, şi porni iute în fruntea grupului de bărbaţi:

— Acuma, repede, — că dac'a simţit, o'ntinde, hoţul!

6

Camionul în care se aflau Maftei şi Achim intră pe poarta baracamentelor, unde stăteau părăsite un camion şi un tractor cu remorcă. La câteva zeci de metri, în faţa barăcilor birourilor, era îngrămădită o mulţime de oameni în salopete şi haine de lucru de culoarea pământului, o mulţime frământata deasupra căreia se înalţase, pe treptele barăcii, inginerul Anghelescu şi Frenkel, administratorul. Maftei sări jos, urmat de Achim şi de ceilalţi, şi se apropie repede. Frenkel striga:

— Ce, dumneata eşti administrator? N'ai dreptul! N'ai dreptul! Sa le daţi drumul imediat; altfel eu nu mai răspund de nimic! Nu mai raspund de hrana oamenilor!

Anghelescu striga în acelaş timp:

— Ce e indisciplina asta? Aşa nu se poate lucra! Cine conduce şantierul? Dumneavoastră sau eu?

— Tovarăşe! zise tare Mitică Rusu. Oamenii ăştia doi...

Şi-i arătă pe cei doi care erau ţinuţi de umeri şi braţe în mijlocul gloatei:

— ... i-am prins furând hrana muncitorilor. De când s'a 'nceput şantierul au furat tot aşa, în fiecare zi. Mai mult ca sigur ca-s în gaşcă şi cu nişte speculanţi de prin Constanţa. Dacă dumneavoastră nu luaţi măsuri, noi tot îi dam pe mâna miliţiei!

Anghelescu îl zări în mulţime pe Maftei şi se repezi la el:

— Tovarăşe Maftei, uite ce-mi fac tovarăşii: Asta e balamuc, nu şantier!

— De care tovarăşi te plângi dumneata, tovarăşe? întrebă Maftei. Imprejurul lor se făcuse tăcere.

— De tovarăşii dela partid şi dela sindicat! Uite ce e pe şantier! Aşa nu se poate lucra!

Maftei vorbi liniştit:

— Dacă-mi ceri părerea mea, eu cred că bine au făcut că le-au pus dumnealor mâna'n par... Trebuia să se consulte cu dumneata înainte, şi cu tovarăşul Frenkel...

— E prieten cu Lupaşcu, „tovăraşelul"! strigă un glas din mulţime. Isbucniră râsete mânioase. Maftei urmă:

— ...Şi asta e o scădere a muncii lor. Insă cred că e foarte bine că i-au demascat pe hoţi!

Şi, ridicând glasul, se 'ntoarse către cei din jur:

— Astăzi, tovarăşi, am dat o lovitură în duşman! Ştiţi care trebue să fie a doua lovitură? Producţia!

— Hai, frate, zise Mitică Rusu. Băgaţi-i la pază, despărţiţi unul de altul. Eu mă duc la draglină, că uite, se suie soarele sus...

Şi strigă:

— Rădiţo! — Uite-o pe fata asta, tovarăşe Maftei... Am lăsat-o dinadins la curăţat cartofi, şi ea ne-a atras atenţia, când să punem mâna pe ei...

Maftei îi strânse mâna fetei. Mitică Rusu o sărută pe amândoi obrajii:

— Să trăeşti!

Ii strânse mâna şi Iulică Zaharia şi nea Achim, şi alţii şi deodată îi răsări înainte Victoraş, care-i strânse mâna, stânjenit de atâţia oameni în jur, printre care era chiar şi tovarăşul Maftei. Ii strângea mâna stânjenit. Radei îi străluceau ochii. Zise:

— Dar şofeul care transportă marfa, el nu-i în gaşca lor?

Victoraş tresări şi se făcu palid. Cei dimprejur însă isbucniră în hohote de râs la gluma Rădiţei: Victoraş înţelese şi se uită la Rada cu uimire. Apoi începu să râdă şi el, cu hohote. Flacăul dela pază strigă:

— Mă, Victore, ce se uita banditul la noi când mi-ai făcut tu semn! Ai vazut? Atunci a simţit. Ai văzut?

Dar Victoraş râdea aşa de tare, încât nu-i putea răspunde.

7

Maftei şedea în biroul lui Anghelescu şi-i vorbea inginerului aplecându-se uşor peste masă:

— ...o atitudine foarte greşită. Nu poţi să te pui pe altă poziţie decât organizaţia de partid sau sindicatul, tovarăşe, decât dacă eşti sigur

de tot că dumneata ai dreptate, şi nu ei. Eşti sigur de tot? Trebuiau să discute oare cu Frenkel, care ai auzit că e prieten cu Lupaşcu?

— Nu! Cu mine trebuiau sa discute!

— Eşti sigur că nu-ţi scăpa niciun cuvânt despre măsurile luate ca să-i prindă ?

— Tovarăşe Maftei !

— Stai, frate. Nu te supăra. Eu te întreb cinstit: eşti sigur?

— In condiţiile astea, zise Anghelescu, nu mai putem discuta.

— Bine, zise Maftei, ridicându-se. Te-ai enervat; te las să te mai linişteşti oleacă. Şi pe urmă să discutăm despre producţie. Şantierul stă foarte prost. Uite aici cifrele dela Poarta Albă şi dela Navodari. Citeşte-le. După prânz, vin să mai discutăm.

— Nu mai discutam deloc, tovarăşe Maftei! zise Anghelescu. Eu sunt tehnician, şi nu discut decât cu un tehnician!

— Bine, zise Maftei ieşind. Noroc.

Stătu o clipă în soarele cumplit al amiezii de August, care vopsea totul în cenuşiu deschis şi alb murdar. Numai cerul era de un albastru adânc, iar un tăvălug vopsit roşu aprins strălucea orbitor în mijlocul şantierului parc'ar fi fost plin de sânge.

Maftei se hotărî şi întră înapoi în baracă. Trecu printre funcţionarii aşezaţi la mese şi dactilografe şi bătu în uşa biroului lui Mateica. Intră fără să aştepte răspuns. Mateica era singur. Şedea cu coatele pe masa de lucru, şi fuma cu ţigarea lipită între buze. Se strâmba uşor din pricina fumului care-i intra în ochi. Părea cu gândul departe, absent, cugetând la ceva care-l absorbea cu totul. Incet, ridică ochii, apoi deodată se trezi din visare, recunoscându-l pe Maftei Acesta se aşeza în faţa lui şi-l întrebă:

— Ai văzut cine era Lupaşcu şi bucătarul acela?

Mateica dădu din cap, apoi zise:

— Haimanale...

— Da, haimanale, tovarăşe Mateica. Dar cine i-a angajat? Dumneata. Dumneata stai pe şantier tot timpul.

— Deloc! Mereu trebuie să mă reped la Constanţa, la Medgidia, chiar şi la Bucureşti...

— De-aia nu ţi-ai dat seama că-şi fac de cap banditii ăia doi?

Mateica strivi ţigara şi suflă un nor de fum din plamâni. Apoi vorbi:

— E adevărat... Trebuia să-i simt ce învârtesc...

— Cum i-ai angajat, tovarăşe Mateica?

Maftei vorbea liniştit, cu o asprime stăpânită, care nu reieşea decât poate doar din felul acela de-a pune întrebări care semănau cu nişte lovituri.

— Cum i-ai putut angaja, tovarăşe Mateica? Ştiai ce erau înainte? Ii cunoşteai de oameni cinstiţi?

Şi tăcu, aşteptând. Mateica înalţa din umeri cu o umbră de enervare:

— Eu nu pot răspunde pentru ei! Nu ştiam că sânt banditi!

— Ba, răspunzi, tovarăşe şi trebuia sa ştii că sunt banditi.

Maftei vorbise şi mai potolit. Dar ceva în glasul lui era la fel de dârz ca şi când ar fi strigat sau ar fi bătut cu pumnul în masă. Nu striga. Şi îşi freca uşor degetele mâinii stângi. Urmă:

— Până acum, dovedeşti că n'ai înţeles care ţi-e misiunea. Nu-i cunoşti pe oamenii care pot fi primejdioşi pentru şantier. Şi nu-i cunoşti nici pe cei buni. Vin muncitori calificaţi şi dumneata nu-i angajezi. Iar pe bandiţi i-ai angajat. Cum vine asta? Şi Popescu urmează exemplul rau al dumitale, e un birocrat care stânjeneşte complectarea colectivului nostru de muncă. Care e cauza ? Să ne gândim puţin. Dumneata ce crezi ?

Mateica strânse buzele. Potrivea în ordine, ca pe soldati în şir, chibriturile arse din scrumieră. Apoi îşi privi degetele murdare de scrum, suflă pe ele şi le şterse pe pantalonul de călărie kaki. Zise încet:

— Ai dreptate, tovarăşe Maftei... Vigilenţa... Vigilenţa! N'am fost destul de vigilent...

— Nu iei destul de în serios munca dumitale. Uite, chiar şi'n ce te priveşte pe dumneata. Cadrele Direcţiei Generale ţi-au mai cerut referinţe, şi n'ai dat nici pân'acum!

— Când să dau? Mi le-au cerut acum o săptămână!

— A doua zi trebuia să le dai. Sânt aşa greu de dat? Dar să mai vorbim de munca dumitale...

Mateica se răsturnă îndărăt pe scaun punându-şi picior peste picior. Ştofa kaki se'ntindea să crape pe coapsele lui masive. Maftei stătea liniştit. Nu se mişcase Doar mâna dreaptă a lui o freca uşor pe cealaltă, cea zdrobită odată de mult. Mateica râdea fără sgomot:

— Tovarăşe Maftei, eu am înţeles critica dumitale... şi-mi dau seamă că trebue să-mi schimb felul de muncă... Dar trebue să mă gândesc cum. Deocamdată am să cercetez cazul lui Popescu. Dacă într'adevăr nu corespunde, o să-l sburăm de-aicea fără milă!

— Eu cred că decât să-l dai afară, e mai greu, dar mai just să-l înveţi să muncească bine...

— Ba nu! Ba nu! Fără milă! zise Mateica. Maftei dădu din umeri

— Gândeşte-te mai ales la slăbiciunile dumitale...

Şi se ridică să plece. Mateica râdea:

— Eşti aspru... eşti aspru...

— Nu'nţeleg dece râzi, zise Maftei. Şi zâmbi şi el, pentru prima oară. Un zâmbet fără veselie:

— N'ai dece să te veseleşti...

Eşi. Mateica rămase iarăşi singur în birou. Râsul îi căzu de pe faţă într'o clipă, ca o coajă spartă în mii de bucăţi. Rămase gânditor şi vădit preocupat de aceleaşi gânduri care-l frământau în clipa când intrase Maftei.

VI

Sărbătoare într'o zi de lucru.

I

In aceeaşi zi imediat după prânz, se răspândi ca fulgerul pe şantier vestea că Gheorghiu-Dej vizitează şantierele Canalului. Nu se ştia de unde pornise vestea. Un telefon dela unul din şantierele vecine, o maşină venită dela Cernavodă sau Constanţa? Nu se putea afla. De altfel, nimeni n'avea

capul la asemenea cercetări. Inginerul Anghelescu începuse să umble de colo-colo, agitat, când la excavații, când la baracamente, când la sapaturile pentru orașul nou. Vorbea prea tare, era nemulțumit de tot ce se făcuse, și fața lui de obicelu palidă, se înroșise. Mateica devenise nevăzut, retras în biroul său, de unde n'avea să iasă toată ziua. Frenkel își pierduse cumpătul de tot. Tânărul Juraşcu, care de felul lui era tăcut, vorbea acum și glumea cu oamenii:

— Dă-i bătae, frate, ca să avem și noi cu ce ne mândri, le zicea el

La săpături, Achim îi spunea lui Iordan:

— Frate Iordane, azi e zi mare!

— Dacă-i zi mare, răspunse Iordan, înseamnă că-i sărbătoare. Ori nu-i aşa?

Erau cu toții, cincisprezece săpători, în groapa unde aveau să fie pivnițele unei case de tipul cu șase apartamente. Achim svârli o lopată de pământ peste marginea gropii și spuse:

— D'apăi că este sărbătoare. Este!

— Pai dacă-i sărbătoare, dece se lucrează? întrebă Iordan morocănos.

— Ei, zise Achim supărat. Ce vorbă-i asta? Parcă dumneata nu pricepi!

— Pricep, pricep, dar copiii mei tot la mama dracului lucrează...

— Spune-i lui Gheorghiu-Dej! strigă unul din săpători, râzând.

— Nu râde tu ca prostul, zise Iordan. Ce o să-l bat la cap cu fleacurile mele... Știți ce l-aşi întreba? L-aşi întreba altceva. L-aşi întreba aşa: tovarăşe Gheorghiu-Dej, nouă dece nu ne dă benzi rulante? Că săpăm greu aşa, la adâncime...

— Păi chiar să-l întrebi, zise Achim.

— Nu-l întreb, că-mi pierd firea și mai spun vreo prostie, să mă fac de basm, zise Iordan tulburat. Eu nu-s ca voi comuniștii de vă umblă gurița ca lui Ion Gură-de-Aur...

— Da' ce, ți-i frică de el? întrebă altul.

— Nu mi-e frică, da' nu l-am văzut, și-i om mare, de... Imi pierd firea, las'că știu eu...

— Taci bre, nea Iordane, se poate? Ca o fată mare ești..

— Ba n'o să-i fie frică lui nea Iordan; că tovarăşul Gheorghiu-Dej e muncitor ca și noi; dacă lui n'o să-i spuie, cui sa-i spuie? Și să mai lasăm vorba, fraților, că săpăm prea încet, și ne-aşteaptă fierarii sa puie armătura...

Peste un ceas de săpat, Achim îl trimise pe copilul Evdochiei care se uita la ei de sus, de pe marginea gropii:

— Du-te la mă-ta, măi, și spune-i să vie cu niște apă...

Iar Iordan strigă:

— Ai fost?

Și svârli după copii pământul de pe cazma. Peste câtva minute apăru Evdochia, fără cană de apă:

— Achime! strigă ea tulburată. Vine!

Săriră toți din groapă, lasând cazmalele și târnacoapele. Veneau în viteză spre șantier mașini multe, dintre care unele strălucitoare, cu piese nichelate și forme prelungi. Intrară pe poarta șantierului și se opriră într'un nor de praf. Achim porni într'acolo cu Evdochia și cu copilul, Iordan

îi urmă, şi ceilalţi se luară după ei, în goană. Il zăriseră şi-l recunoscuseră pe Gheorghiu-Dej, când coborî din prima maşină. Dar din toate părţile se şi adunau oameni împrejurul lui.

Jos, în adâncitura văii, cele două macarale-dragline se opriră. Se zăreau oamenii cum se caţără ca nişte furnici peste mormanele de pământ excavat şi sosesc în goană. Cineva le adusese vestea, şi alergau să-l vadă pe Gheorghiu-Dej. Mai încoace, unde nu mai erau noroaie şi stuf, se stârni mişcare printre săpători şi căruţaşi. Strigăte opreau caii în loc; unii dintre oameni lăsau în seama vreunui copil căruţa, uneltele şi veneau în fugă, uneori încă cu biciul în mâna; alţii ramâneau pe loc, cu piciorul pe cazma, şi se uitau spre îngramadeala ce se făcuse în mijlocul şantierului, sau o priveau peste gâtul cailor năduşiţi. Auzeau strigătele învălmăşite, şi deodată se hotărau, lăsau să le cadă din mâini cazmaua sau lopata, lăsau caii în plata Domnului şi porneau şi ei înspre bulucul de sute de oameni ce se înghesuiau împrejurul Secretarului General al Partidului. Un om venea dela depozitele de pământ steril de dincolo de traseul Canalului; tocmai descărcase căruţa. Il văzu pe altul alergând şi-i strigă:

— Ce-i acolo, bre? Dece fugi?

Fără să se oprească, cellalt îi răspunse pe nerăsuflate:

— A venit Gheorghiu-Dej!

Şi se depărtă repede. Primul rămase o clipă pe gânduri, apoi, cu mişcări neaşteptat de sprintene, svârli biciul în căruţă şi o luă la goană şi el spre îngrămădeala ce creştea din ce în ce. In mulţime, Rada, în salopetă, se înalţa în vârful degetelor, cu ochii strălucitori.

Micluţ şi cu încă patru oameni, descărcau un camion cu pământ venit dela draglina pe care lucra Mitică Rusu. Şoferul camionului era Victoraş Folosea. Scoase capul să vadă pricina fierberii de pe şantier Deodată spuse:

— Mai tovarăşe, eu mă duc să văd ce e..

Micluţ şi ceilalţi descărcară mai departe cu lopeţile pământ, până cineva, trecând, le spuse vestea. Atunci Micluţ se gândi o clipă şi zise:

— Mă duc să-l văd şi să-l aud şi eu...

Ceilalţi se priviră, apoi plecară după el lăsând lopeţile în camion, înfipte în pământ.

Chirsan, batrânul, care lucra pe o schelă şi zidea rând după rând de cărămizi, privea cu ochii lui albaştri furnicarul de oameni care se îndreptau cu toţii către acelaş punct. In clipa aceea, Chirsan se gândea la fiică-sa Axenia dela care n'avea nici o veste. Deodată, din ce strigau cei ce treceau alergând pe sub schelă, Chirsan înţelese ce se petrece şi se înroşi în obraji. O strigă pe Uliana care trecea cu o fată tătăroaică, purtând găleţi cu mortar:

— Uliana, vino cu mine, că se'ntâmplă un lucru mare...

Şi coborî în grabă scările, desculţ şi alb de var, urmat de Uliana Pe când se înghesuia prin mulţime, zărea chipuri cunoscute, toate luminate de acelaşi zâmbet sau râs de bucurie, şi multe pline de curiozitate; Mitică Rusu, draglinistul, era acolo şi Iordan, negricios, întunecat, dar râzând cu dinţi albi şi ascuţiţi, şi la doi paşi, înăuntrul cercului, era Maftei, care parea la fel de liniştit ca deobiceiu.

Gheorghiu-Dej se uită cu prietenie la oamenii dimprejurul său şi spuse:

— Noroc, tovarăşi...

— Bine-ai venit, tovarăşe Gheorghiu-Dej, zise un glas. Achim se'ntoarse cu uimire: Iordan era cel ce vorbise

— Cum merge treaba? întrebă Gheorghiu-Dej, privindu-l pe Iordan.

— Bine, tovarăşe Gheorghiu-Dej, spuse Iordan. Prietenii lui se uitau la el cu oarecare curiozitate; Iordan era uşor schimbat la faţa, dar vorbea cu glas hotărît:

— Bine-ar merge, dar n'avem destule caruţe... nici săpători.

— Ştiu, zise Gheorghiu-Dej. Veţi avea. Vedeţi voi, tovarăşi, urmă el către toţi cei din jur: vedeţi voi, aici, în ţinutul asta înapoiat şi sarac, sunt totuşi forţe pe care noi o sa le întrebuinţam. Până sosesc destule maşini din Uniunea Sovietică, noi o sa pornim la treabă, cu ce avem. Până să fie destule camioane, vom întrebuinţa caruţele. Pământul săpat cu mâna, înseamnă că nu vrem să aşteptam nici o clipă. Inseamnă că suntem hotărîţi să nu pierdem nici o clipă.

Vorbise simplu, şi se uita împrejur atent, pătrunzător. Il întreba pe inginerul-şef al Canalului, care, împreună cu Serafimov, Hossu şi Borza, era pe lângă el:

— Acolo o să fie oraşul nou, nu-i aşa? Da, îmi aduc aminte, prin Mai, când am fost prima dată pe aici. Ţi-aminteşti, Alexandr Nicolaevici, când am venit noi doi pe-aici prima oară, ce pustietate era?

Se'ntoarse spre Serafimov care încuviinţă din cap, zâmbind. Gheorghiu-Dej îi întreba pe cei din jur:

— Ei, s'au început fundaţiile la oraşul nou?

— La ele săpam, tovarăşe Gheorghiu, zise Achim domol.

Gheorghiu-Dej porni într'acolo, înconjurat şi urmat de bulucul de oameni.

— Nu văd benzi rulante... spuse el...

— Acuma ne-au sosit în depozite, două sute, zise Hossu.

— Nu trebue să stea acolo nici o zi; uşurează munca oamenilor, fac economie de braţe... Dar fundaţiile uzinei electrice?

Şi căută cu ochii împrejur. Anghelescu era în grupul de ingineri care-i sosise din Bucureşti. Se făcu palid. Dar nimeni nu se uita la el. Inginerul-şef zise:

— Uzina e una din rămânerile în urmă a şantierului ăstuia, tovarăşe Gheorghiu-Dej...

— Trebue pornit la lucru neapărat.

Şi iarăşi se'ntoarse către muncitori:

— Voi ştiţi ceva despre uzina asta electrică a voastră?

Nu ştiau. Il priviră, mulţi, cu ochii arzatori în feţele pline de praf

— Să vă spun eu atunci, tovarăşi! Când vor veni excavatoarele cele mari, electrice, din Uniunea Sovietică, uzina voastră o să le dea curent! Probabil că şi trenuri electrice vor circula în părţile astea. Dar până la trenuri, lumină pentru locuinţe şi putere electrică pentru maşini, o să dea uzina asta. Aici, unde o să fie centrala electrică, o să fie miezul puterii, aici o să fie inima. Aşa e pretutindeni unde există puterea electrică! Ei, iar voi, trebue să clădiţi uzina, cât mai curând. In toamna asta.

Porni mai departe, cu paşi sprinteni şi uşori deşi chipul îi era obosit, ca al unui om care lucrează mult noaptea. Dar ochii îi erau limpezi şi ageri, mişcările vii, glasul puternic şi deslusit. Ca şi cum oboseala ar fi fost numai

un văl subţire la suprafaţă. Vorbea cu Hossu, care umbla alături de el, înalt şi spătos:

— Trebue să vă mutaţi în Dobrogea. Şantierele au crescut. Nu le mai puteţi conduce din birou, dela Bucureşti. Iar de problema căruţelor, ne vom ocupa. Aici partidul trebue să trezească din somn pe cei care au adormit.. Unde sunt cantinele? Unde dorm oamenii? Ia să vedem...

Şi dădu să pornească mai departe. O zări pe Evdochia în mulţimea care se ţinea pe lângă el. Evdochia îi zâmbea din ochii ei cenuşii, luminoşi. Işi ccccţase copilul pe umăr, iar copilul îl aţintea neclintit pe muncitorul acesta necunoscut venit în ziua aceea pe şantier, şi'n jurul căruia se îmbulzeau ca să-l salute, Achim, mama, nenea Iordan, prietenii lor, toată lumea... Gheorghiu-Dej o întrebă, zâmbind:

— Al dumitale e băiatul?

Evdochia dădu din cap. I se înneca glasul. Gheorghiu-Dej îi luă din mâini copilul.

— Câţi ani ai moşnege?

— Patru...

— Şi-al cui eşti tu?

— Al mamei şi-al lui nea Achim...

La acest răspuns neobişnuit, Gheorghiu-Dej şi cu toţi cei de faţă isbucniră în râs. Evdochia râdea şi ea, dar roşie şi ruşinată, şi încerca să lămurească lucrurile. Gheorghiu-Dej o ascultă binevoitor, apoi ridică glasul:

— Copiii vor creşte aici, pe şantierele noastre — odată cu socialismul Ei vor fi oamenii socialismului. Lor o să li se pară firesc, tovarăşi, ca pe aici, pe unde stăm noi, să plutească vapoarele. Ei n'o să ştie decât din cărţi că Dobrogea a avut o populaţie rară şi săracă. Pentru ei, uzinele electrice, pilonii sârmelor de înaltă tensiune, câmpiile irigate şi sădite cu perdelele de păduri, o să fie viaţa de toate zilele. Noi toţi câţi suntem aici, am cunoscut vremuri mai grele, când lupta era tare aspră. Pentru noi, era nevoie, spre a ne îmbărbăta, să ne aducem mereu aminte, că într'o ţară, în Uniunea Sovietică, a fost făcut socialismul. Ei, oamenii de mâine...

Şi-l arătă pe copilul Evdochiei, care-l privea cu ochi mari:

— ...o să trăiască în socialism ca în casa lor, ca în grădina lor. Pentru ei, Uniunea Sovietică o să însemne îmbărbătare ca să meargă mai departe spre comunism!

Deodată se întrerupse, se uită la oameni şi spuse:

— Dar ştiţi ce? E bine să te uiţi în zare şi să vezi departe. Dar ca s'ajungi acolo, trebue să pui întâi un picior înainte, pe urmă pe ălălaltul...

Se opri şi râse scurt:

— Ce mai încoace şi'ncolo: trebue să mergi! Pentru şantierul vostru primul pas înspre socialism e uzina termoelectrică!

Şi se'ntoarse spre Hossu:

— Hai să vedem cum locuiesc oamenii...

2

Se aflau în baraca birourilor, devenită înăbuşitoare de înghesuială. Gheorghiu-Dej vorbea în cercul făcut în jurul lui de către Hossu, Borza, inginerul şef şi încă vreo câţiva bărbaţi din conducerea lucrării:

— Nu s'a făcut destul pentru adăpostirea oamenilor. In sectorul ăsta

şantierul de aici e cel mai slab. Trebue să vă gândiţi că vine toamna, când n'o să mai puteţi culca oamenii pe câmp... Nu uitaţi nici o clipă de învăţătura lui Stalin. Omul trebue îngrijit cu dragoste, tovarăşi, pentrucă în ochii noştri e mai preţios decât aurul sau maşinile cele mai perfecţionate...

Inginerul-şef discuta cu Anghelescu, Juraşcu şi Pangrati; acesta din urmă sosise în maşina inginerului-şef.

— ...pentru noi, tovarăşe Anghelescu, problema principală are doi termeni: uzina termoelectrică şi excavaţiile pentru canalul de colectare. Uzina n'aţi început-o. Excavaţiile au ajuns abia la zece la sută din plan!

Anghelescu îi aruncă o privire fugară lui Pangrati. Vasăzică Pangrati câştigase partida. Dece oare nu era mai luminat la faţă?

Maftei se apropiase şi el. Il auzi pe Anghelescu cum începe să se plângă:

— Domnule director, n'am căruţe, n'am cai, n'am camioane destule...

— Spune ce-ţi trebue, răspunse calm inginerul-şef.

— Vreo cinci sute de căruţe...

— Vei avea...

— Vreo douăzeci de camioane în plus...

— Vei avea.

— Excavatoare, câte se va putea... Fără ele, nu pot împlini prevederile planului..

— Bine. Vei fi printre primii care vor primi excavatoare sovietice. Altceva?

— Suntem prea puţini, tovarăşe în conducerea şantierului. Uite, Pangrati a lipsit o zi, şi s'a resimţit lipsa lui...

— Vrei un inginer în plus?

— Dacă s'ar putea, cel puţin doi... murmură Anghelescu. Inginerul-şef îl privi printre pleoapele îngustate şi vorbi:

— Te-am ascultat cu răbdare, tovarăşe Anghelescu... dar am ajuns la concluzia că aici e nevoie mai ales de şef de şantier... Sper că până la urmă, te vei dovedi dumneata a fi acel şef de şantier...

Inalt, masiv, puţin încins la faţă de căldura din baracă, Borza îşi făcu loc printre cei ce-l înconjurau pe Gheorghiu-Dej şi se apropie de Maftei care stătea cu spinarea rezemată de peretele de scânduri.

— Vrea să-ţi vorbească tovarăşul Gheorghiu...

Şi-l duse printre oameni. Gheorghiu-Dej îi întinse mâna şi-i aruncă o privire prietenoasă, dar pătrunzătoare. Avea ochi aproape negri, adânci, expresivi, care păreau a citi în tine. Borza vorbea:

— ...tovarăşul Maftei e instructorul nostru pe şantierul acesta, pe cel dela kilometrul 12 şi pe şantierul OH...

— Ia spune-mi tovarăşe, zise Gheorghiu-Dej, luându-l de braţ şi aducându-l lângă fereastră. Şantierul merge slab. Dece?

Maftei simţi că i se urcă sângele în obraji. Aşa era. Iar el, Maftei, căruia partidul îi încredinţase munca pe şantierele astea trei, nu putea să-i înfăţişeze lui Gheorghiu-Dej decât frământarea bătăliei începute şi nici un succes mare, adevărat. Il săgetă o durere în piept. Gheorghiu-Dej îl privea atent. Inainte ca Maftei să înceapă a vorbi, secretarul general al partidului îl opri:

— Stai. Spune-mi întâi altceva. Te văd obosit, frământat. Ai nevoe de ceva care să-ţi uşureze munca?

— Nu, tovarăşe Gheorghiu-Dej...

— Nu poţi să cuprinzi singur toate problemele? Ia gândeşte-te. Vrei să-ţi dam pe cineva ? Intrebarea însemna : eşti prea slab ca să duci la capăt însarcinarea dată de partid ? Iar răspunsul putea însemna că el, Maftei îşi ia angajamente pe care nu şi le poate ţine şi că deci e uşuratic în cea mai grea şi mai plină de răspundere muncă, în munca de a conduce oameni.

Maftei tăcu o clipă. Apoi zise:

— Trebue să le cuprind pe cele mai importante...

Gheorghiu-Dej îl privi încreţind uşor pleoapele :

— Va să zică te-ai pierdut în amănunte ?

Secretarul general al partidului îi vorbea cu asprime. Şi totuşi Maftei răsuflă deodată adânc, ca şi cum i s'ar fi luat o greutate de pe piept. Tacea. Dar îl cuprinsese o bucurie neaşteptată. Un gând îi venise, fulgerător Ce să-i spuie întâi lui Gheorghiu-Dej ? Despre sute şi mii de muncitori, despre zeci de membri ai partidului, despre producţie, despre starea de spirit a oamenilor ? Erau prea multe lucruri şi el, Maftei, le stăpânea cu gândul Altceva trebuia limpezit, altul era punctul întunecos. Vorbi şovăitor întâi, dar liniştindu-se şi devenind tot mai sigur :

— Tovarăşe Gheorghiu, acum, când mă'ntrebaţi, mă gândesc că n'am ţinut seamă că duşmanul de clasă va încerca să lovească în noi aici, pe Canal. Adică, am ţinut seama, formal. Dar nu m'am gândit, concret, cine e şi unde s'a cuibărit.

Gheorghiu-Dej întrebă repede, tăios :

— Spune-mi, concret : pe şantierele astea trei, care sânt metodele duşmanului ?

Maftei începu să povestească. Ce puţine zile trecuseră dela deschiderea şantierului, şi cât de multe lucruri se întâmplaseră. Povestea despre fapte şi oameni, în faţa acelei priviri străpungătoare, care-l cântarea. Pe când vorbea, înţelegea tăcerea lui Gheorghiu-Dej. Dincolo de tăcerea aceasta, gândul ascuţit sfredelea faptele şi oamenii, îi lega cu altele, apropiate sau depărtate, pe care nu le cunoştea nici Borza. Insăşi apropierea de omul acesta, îl făcea pe Maftei să se simtă mai sigur, să-şi simtă gândul mai limpede. Gheorghiu-Dej îi mai puse o singură întrebare :

— Te-ai gândit că duşmanul lucrează poate organizat ? Te-ai gândit că el se sprijină pe elementele burgheze din ţară, pe chiaburi, pe tot putregaiul rămas din trecut, şi pe agresiunea imperialiştilor din afară?

Maftei tăcu. Borza se aplecase puţin înainte, ascultând cu ochi strălucitori.

— Când analizezi situaţia în sectorul dumitale, să nu pierzi din ochi ansamblul luptei de clasă, în ţară şi în lumea întreagă. Şi când stai de vorbă cu oamenii, trezeşte-le încrederea în viitor; adu-le aminte că Uniunea Sovietică a realizat ce vrem să realizăm noi şi că ne ajută. Ea e garanţia viitorului! Şi aci, pe şantierele astea, trebue să trezeşti entuziasmul şi iniţiativa massei. Massa e isvorul nesecat de putere, de tinereţe, de lucruri sănătoase, noui. Adu-ţi aminte de ce spune tovarăşul Stalin de uriaşul acela din basme, care prindea putere, când atingea pământul cu picioarele... Stalin ne învaţă că aşa trebue să fim noi: să prindem puteri din legătura cu masele! Şi să lovim în duşman, sprijinindu-ne pe masse...

Maftei îşi dădea seama că vede soarele cum coboară roşu în negurile

de praf ce pluteau deasupra câmpiei. Își dădea seama că-și aude răsuflarea ușoara, subțire. Dar în același timp, îl străpungeau ochii aceia negri, adânci, îi vorbea vocea aceea răbdătoare.

Maftei își dădea seama acum, ce bătălie va trebui să dea aici pe șantier; cu cine alături, și împotriva cui anume. Știa numele dușmanului. De mult simțise toate astea, în chip nedeslușit. Acum, era limpede.

3

Era târziu de tot. Inchideau ședința de lucru și afară de Mateica, plecat la Constanța, erau toți de față: Anghelescu, ceilalți doi ingineri, Frenkel, Mitică Rusu, și Maftei. Anghelescu vorbea fără vlagă și se uita pe sub gene la Pangrati. „Nu-l iubește pe Pangrati" se gândi Maftei. Anghelescu spunea:

— Tovarășul Rusu are cuvântul...

Mitică Ruse zise:

— Tovarăși, noi am discutat astă seară în ședință de Partid, ce ne-a spus tovarășul Gheorghiu-Dej. Acuma, în privința construirii uzinei electrice, noi am hotărît că vom mobiliza un colectiv puternic, și strâns unit, uite-așa, măi frate...

Și înălță un pumn masiv, pătat cu motorină:

— ...ca s'o terminăm cât mai repede. Ar mai rămâne să-și ia și tovarășii ingineri unele angajamente. Putem termina uzina până la douăzeci și trei August?

Un zâmbet subțire, palid, flutură pe buzele lui Anghelescu. Pangrati zise:

— Nu merge, omul lui dumnezeu... Prea repede...

Tăcură. Mitică Rusu zise iar:

— Tovarășe inginer Anghelescu, ce părere aveți?

— Să vorbească tovarășul Pangrati... El e cu angajamentele...

Maftei se strâmbă. Ironie? Ce era batjocura asta? Asta era ședință de lucru? Vroi să vorbească, să-l pună la locul lui pe Anghelescu. Dar îl auzi pe Pangrati:

— La douăzeci și trei August, o să ardă primul bec... O să montăm un motor, înainte de a finisa clădirea...

—Cum? întrebă tăios Anghelescu.

— Există metode sovietice, pe care o să 'ncerc să le aplic. O să lucrăm într'o baracă de protecție. O să utilizăm șasiuri de bârne în locul podului rulant...

Anghelescu îl privi lung, cu o dușmănie ascunsă cu greu. Maftei se ridică:

— Atunci, la douăzecișitrei, o să ardem prima lumina? Ești sigur că poți reuși?

— Da, zise Pangrati. Va fi nevoie să se discute cu oamenii, ca să înțeleagă că vom lucra în condiții excepționale... Cu ajutorul partidului, cred că o să ne putem ține de cuvânt.

— Bine, zise Maftei. Când discutăm ce trebue făcut, concret?

— Și mâine...

— Bine. Mâine, la opt dimineața. Noroc, tovarăși...

Și ieși din baracă, urmat de Mitică Rusu. Se uită împrejur: nu va pleca numaidecât. Zise:

— Hai să dăm o raită pe şantier, tovarăşe Mitică.

— Hai, tovarăşe...

Se vedeau focurile căruţaşilor, lumini slabe pe ferestrele barăcilor, fâşia orbitoare a farurilor vreunui camion întârziat. Pe o fereastră la care încă nu se puseseră geamurile, se auzeau hohote de râs.

— Ia să vedem ce-i acolo, zise Maftei şi-l trase cu sine pe Mitică Rusu până la fereastră. Se uitară în lăuntrul barăcii: lemnărie albă; stâlpii de susţinere; haine în ciorchini negri de stofe tocite, agăţate în cuiele bătute în pereţi; lăzi puse la căpătâiul paturilor. Două-trei lămpi de petrol luminau încăperea. Erau patruzeci de paturi în care oamenii erau culcaţi, sau pe care şedeau la sfat, în grupuri. Aici, lângă fereastră, erau îngrămădiţi vreo zece bărbaţi şi două femei în jurul a doi-trei oameni. Unul din ei era Iordan. Striga, râzând:

— Zău, să mă bată dumnezeu dacă n'a zis aşa! A gustat din ciorbă, şi aşa a zis: „Ciorbă e asta? Să i-o dea lui tată-su, nu muncitorilor!"

Hohotele de râs izbucniră iarăşi, mai puternic. Uscat şi vânos, Iulică bucureşteanul, prietenul lui Mitică Rusu, îşi păstra demnitatea. El nu râdea Dar trebui totuşi să zâmbească. Zise apoi:

— Păi ce vrei? E muncitor, ca şi noi! El ştie ce-i aia...

Oamenii se priviră şi încuviinţară: da, da, e muncitor, ca şi noi...

Un om cu mustăţi cărunte, şedea pe marginea patului şi-şi scotea cismele de cauciuc lungi până peste genunchi şi pline de noroiu ud. Cu o cismă în mână, zise:

— Ce ştiţi voi? Nimic nu ştiţi... Eu am venit acilea în Iunie, uite, tot cu cismele astea... Umblam prin bălţi, în apă până la brâu, în barcă, oricum; şi măsuram.... eram cu inginerul ăsta al vostru, de faceţi cu el uzina electrică...

— Pangrati, zise Iulică betonistul.

— Da, ăsta. Făceam focuri să gonim ţânţarii, şi mâncam chinină în fiecare zi... Ei, şi ce crezi, cu cine ne pomenim într'o noapte la foc? Cu el. Umbla cu maşina pe-acolo; era cu un inginer rus, om cărunt, înalt, cu care vorbea despre Canal. Păi ce crezi? El dela început a fost pe-aicea... Şi cu avionul a sburat pe sus, cu inginerii şi cu profesorii, cu oamenii învăţaţi, ca să-şi facă socoteală, pe unde vine tras Canalul... Ehei! Ce ştiţi voi? Nimica nu ştiţi...

Şi 'ncepu să-şi tragă cu mare greutate şi oftând, cealaltă cismă.

Maftei îi şopti lui Mitică Rusu:

— Hai să plecăm... Să nu-i tulburăm...

Şi se depărtară prin întuneric. La un foc, îl găsiră pe Achim care vorbea într'un cerc de căruţaşi. Focul era făcut într'o groapă, deacurmezişul căreia puseseră un băţ gros înegrit de fum, şi de acesta atârna ceaunul aburind. Achim spunea·

— L-am auzit eu, că umblam după el prin înghesuială. Zice: Nu-s destule barăci de locuit. Unde dorm atâţia oameni? Atunci am strigat eu: — Pai mai dormim şi pe câmp, tovarăşe Gheorghiu! El m'a cunoscut după copil. Că umblam cu el pe umăr; şi când vorbea, înainte, se tot uita la copil din când în când.

Ei, şi zice — s'a 'ntors aşa, la ăilalţi şi le-a zis, scurt...

Făcu o mişcare cu palma, tăind aerul, şi zise:

— Asta nu se poate! Aşa a zis. Scurt: — Asta nu se poate!

—Apăi om avea unde locui şi noi la iarnă, zise Evdochia cu glasul ei blând. — Că noi ne-am pus în gând, să stăm aici şi să muncim până vedem terminat Canalul...

— Ai auzit? întrebă Achim. Uzina electrică, fraţilor. Trebue pornită, că nu ne mai aşteaptă vremea, acuşi se face toamnă...

Dela locul său, Chirsan mormăi în barbă:

— Apăi dacă-i cum a spus Gheorghiu-Dej, o să trebuiască să meargă mai repede zidăria .

— Te-ai gândit cum s'o aşterni mai iute pe mortar, nea Chirsane? întrebă Achim

— Apăi am aici o carte, despre un zidar Orlov .. începu Chirsan şi scoase din buzunarul dela piept al salopetei, o broşură cu marginile rupte. Toţi cei dimprejur se îngrămădiră pe lângă el.

La căruţe, caii sforăiau şi se mişcau în întuneric. Mai încolo, în jurul unui foc, erau adunaţi vreo douăzeci de băieţi şi de fete. Mitică Rusu zise:

— Tineretul ţine şedinţă...

Un murmur se ridică într'un colţ al şantierului: corul lipovenilor care-şi cântau cântecele lor vechi. Undeva pe aproape se auzi chicotitul gâdilat al unor fete. Se înălţa luna peste movilele-morminte ale vechilor Sciţi, şi totul ieşea acum în lumină, cu umbre negre şi ciudate: maşinile, betonierele draglinele cu braţul lor uriaş din oase de metal, nenumărate mogâldeţe fără formă, păreau a fi un popor întreg de făpturi ciudate, risipite în lumina verzuie a lunii. Maftei îşi luă rămas-bun dela Mitică Rusu, se urcă în maşină, îl trezi pe şofer şi porni spre Constanţa. Pe drum, lumina lunii îi aduse aminte de ceva nedesluşit, ceva care-l necăjea — dar ce? Deodată îşi aminti totul: dimineaţa, făgăduiala dată nevesti-si, care acuma poate că-l aştepta... Dar peste două minute uitase iarăşi de toate astea. Îi umblau prin minte gândurile cele noui. Da, da; acum începea să înţeleagă unde e şi de bună seamă cine e duşmanul.

4

Maria Maftei îl aşteptase pe bărbatu-său până târziu. Se făcuse noapte, se aprinseseră luminile pe străzi; treceau grupuri, perechi de îndrăgostiţi, fete câte două, cărora băieţii opriţi pe trotuar le aruncau vorbe glumeţe şi aţâţătoare. Apoi autobuzele nu mai trecură încărcate cu lume, încet, încet se făcu tăcere, până când, în sfârşit, doar pasul grăbit al unui trecător stingher mai ciocănea răsunător asfaltul trotuarului. Maria Maftei închise cartea, — era „Negura" şi clipi din ochii obosiţi de citit. Se uită la ceas. Era târziu. „N'are să mai vie până, cine ştie, pe la două, trei noaptea", se gândi ea şi o cuprinse de mult uitată o mâhnire. Se obişnuise ca orice oră a vieţii lui — ca şi a ei — să fie dată în întregime partidului, şi înţelesese că altfel nu se poate, şi că aşa trebue să fie Din când în când însă-i venea această undă de mâhnire nesocotită, pe care-o respingea numaidecât. Aşa şi acuma. Dădu din cap şi-şi spuse în gând: „Lasă, fetiţo... are treabă şi ce face el acolo e mai de seamă de cât o plimbare braţ la braţ, ca doi porumbei..." Şi după ce-şi vorbi astfel singură cu asprime, ieşi pe stradă să vadă marea. „Mă pot duce şi singură..." se gândi Maria Maftei plecând spre port. Dar undeva în inima ei, era încă o rămăşiţă de nemulţumire, la care însă se hotărî să nu se mai gândească.

Orașul acesta mare părea, la ora unsprezece seara, la fel de liniștit ca un oraș părăsit. Magazinele erau cu obloanele trase, cu vitrinele stinse, afară de vreo două din cele mari, magazine de Stat, **Ferometal, Alimentara,** unde becuri cam puține luminau într'unul șiruri simetrice de cuțite, topoare, pluguri, piese de motor și grămezi de cuie noui cu strălucirea cenușie, iar dincolo, munți de brânzeturi, de bidoane de untdelemn, de conserve, de sticle multicolore cu rachiuri și licheoruri, deasupra cărora se încrucișau lozinci scrise cu litere roșii agățate pe sârmă: **Inainte, pentru înflorirea scumpei noastre patrii! Inainte, pentru împlinirea și depășirea Planului de Stat!**

Maria Maftei trecu repede pe sub castanii cu frunzișul luminat de aceste vitrine. Traversă piața gării și coborî pe străzile care duc spre promenada dimprejurul Cazinoului. Mergând, își dădu seama de strălucirea nopții. Era multă liniște; văzduhul întunecat, de un albastru adânc, aproape negru, părea însă străveziu, catifelat, ca și cum, undeva acolo sus, la o înălțime neînchipuită ar fi plutit adieri sau s'ar fi statornicit masse și nouri de miresme. Trâmbele de fum roșiatice ce se ridicau deasupra portului, sclipirea miilor de lumini dinspre Agigea, farurile de pe geamandurile portului, faruri albe, roșii și verzi care piereau la răstimpuri suflate în noapte, înghițite de nimicnicie și întuneric, toate acestea erau o ceață luminoasă și încet mișcătoare, deasupra căreia plutea sus, pierdută în depărtări nesfârșite, materia aceea albastră și moale a miezului nopții.

Maria se opri o clipă pe faleză. Dedesubt se întindeau frunzișuri de copaci, peluze cu iarbă puțină și prăfuită, alei cu bănci. La dreapta, pe scările dinspre port, se urcă un ofițer de marină cu țigara aprinsă. O femeie statea mai încolo, privind împrejur și umblând încet, fără țintă; aștepta pe cineva; poate de mult; poate obosită. Maria zâmbi în întuneric. Peste o clipă un bărbat apăru la capătul uneia din străzile ce veneau dinspre oraș, se apropie repede privind în toate părțile; femeia îi veni în întâmpinare, vorbiră încet câteva clipe, apoi se depărtară, îmbrățișați, și pieriră în întuneric. Maria simți cum i se destramă zâmbetul de pe față. Strânse buzele și porni pe scări în jos, pe alei, pe sub platanii săraci și obosiți de secetă. Pe bănci, ședeau șoptind sau tăcând, perechi de îndrăgostiți, ghemuiți unul lângă altul. Maria Maftei trecu mai departe, ajunse pe cheiu și, sprijinindu-se cu pântecul de balustrada de fier, trase adânc în piept aerul tare și sarat și umed al mării. Era o noapte cu lună; iar luna era încă sus, aproape plină, stralucind în mijlocul unei frământări încete de cețuri și aburi. Cazinoul era pustiu, întunecat și în ruine, cu înfățișarea sa ciudată de clădire făcută din scoici. Prin arcadele lui și surpăturile de ziduri, se zărea cerul care avea culoarea sidefului. In zare, oglinda lucitoare a mării se contopea cu văzduhul în vedenii de aburi. In aerul încărcat cu umezeală caldă, lumina lunii se prindea ca într'un țesut subțire, și-l făcea luminos, dându-i culoarea palida-verzue a pucioasei. Văzduhul nopții mustind de aburi luminoși și lucirea neclintită a mării până în depărtarile cele mai adânci ale orizontului, se amestecau într'o frământare înceată și nepipăibilă de cețuri sulfuroase. Totul se petrecea în desăvârșită depărtare și tăcere. La picioarele digului, valurile clipoceau fără putere, mișcându-se încet ca răsuflarea somnului. Pe terasa din fața Cazinoului, câțiva oameni, bărbați și femei și grănicerul de santinelă, se opriseră și priveau și ei. In fața acelor unde sidefii de lumină, păreau niște umbre fără grosime, cu marginile tăiate cu o amănunțime de

necrezut. Rămăseseră cu toţii nemişcaţi, siluete negre pe un ecran. Dincolo marea lucea uriaşă dar tainică, şi se năşteau din ea amăgiri şi neguri; era tacere; era o clipă ciudată, o clipă cu minune, şi asemenea lucrurilor din vis.

Maria Maftei oftă. Deodată se scutură. Nu-i plăcea să simtă că i se topeşte sufletul în acea vrajă fără temeiuri trainice. Dar liniştea, liniştea n'o putea goni dela sine, şi nici nu voia; se lăsă legănată de unduirea ce părea a vibra în zare ca şi în freamătul valurilor apropiate, pe bolovanii împânziţi de muşchi umezi şi alge. Nu voia să gonească liniştea, ci s'o guste şi să se pătrundă de ea. Se duse să se aşeze pe o bancă. Totul împrejur stătea în noapte şi în lumina aceea albăstrie a lunii, parcă faleza, digurile, portul, ziduri şi clădiri, n'ar fi fost din pământ şi piatră ci din ceva strălucitor, nepreţuit, şi în acelaş timp mai uşor şi mai lipsit de massă, decât o pânza de păianjen. Ce era atât de ameţitor de frumos în lumina asta, şi de unde venea fericirea neînţeleasă care părea a fi însăşi materia aburoasă din care era făcută marea, oraşul, vazduhul, şi chiar ea, femeia care şedea pe bancă? Se gândi: „Dacă aşa ar fi lumea într'adevăr, ar fi un lucru groaznic... Ca într'un vis urât, când pluteşti şi cazi în gol..." Se mira ea singură de ciudata nelinişte care-o cuprinsese la gândul ca lumea ar putea fi aşa. „Nu... nu..." Deodată simţi că doreşte să vada oameni şi să le vorbească, oameni din carne şi oase; pe şantiere erau mii şi zeci de mii, acolo unde lucrau maşini grele, acolo unde era noroi şi mormane de pământ, unde erau căruţe şi care, şi vite, cu mirosul lor şi cu răsuflarea lor caldă. Maria Maftei se ridică şi porni îndărat spre casă. Simţea o nerăbdare neînvinsă să-l vadă pe Maftei, să-l întrebe, să afle cu un ceas mai curând. Mâine va pleca „pe teren", adică acolo unde lucrează oamenii cu animale şi cu maşini, unde viaţa e frământată, caldă, grea, ca un trup în mişcare.

Când ajunse sus pe faleză, şovăi o clipă, ispitită sa se mai uite odată la mare; dar se stapâni şi nu se întoarse; plecă repede; se gândi: „Am văzut-o destul".

Pe drum spre casă, începu să i se înfiripe iar nemulţumirea că Maftei nu venise. Il găsi acasă, şezând pe pat, cu mâinile pe genunchi. Se gândea cu o cută adâncă între sprâncene. Maria închise uşa şi murmură:

—N'ai venit..

Maftei înălţă fruntea şi o privi, absent. Apoi deodată ochii i se luminară, ca ai unui om care a înţeles, şi râse. Râdea rar de tot şi atunci toată faţa i se schimba, îi întinerea. Maria simţi un val de căldură între timp. Totuşi repetă:

— N'ai venit...

— Ba uite-mă, zise Maftei. Se ridică şi o luă la braţ:

— Hai să mergem, să vedem marea...

—Am văzut-o, zise nevastă-sa.

— Nu face nimic... O mai vedem... Era frumoasa?

Maria şovăi, apoi zise:

— Nu ştiu ce am... m'am zăpăcit şi nu mi-a placut...

— Ce nu ţi-a plăcut?

— Stăteam aşa, şi nu făceam nimic... şi nici nu erai...

Maftei râse iar:

— Nu-i nimic. Acuma am sosit, şi mergem... De data asta o să-ţi placă..

Nevastă-sa îl privi uimită:

—Ce-i cu tine?

— E zi de sărbătoare azi, Marioară fată...

— Ce sărbătoare?

— Ai răbdare, că am să-ţi povestesc tot...

Şi ieşind în stradă, Maftei o luă de braţ:

— Am făcut la planuri, tot timpul, în maşină, de pe şantier, pân'aici..

— Ce planuri ? întrebă ea, uitând într'o clipă de vechea-i nemulţumire, Dar Maftei îi răspunse în chip neaşteptat.

— Ştii cu cine am vorbit azi?

— Nu, răspunse ea. Uitase cu totul de nehotărîrea şi tulburarea ciudată de mai înainte. Acuma era iarăşi în miezul vieţii adevărate. Se vedea bine că Maftei e însufleţit de ceva ce se întâmplase pe şantier, acolo unde era viaţa adevărată, acolo unde voia şi ea să se ducă, cât mai curând cu putinţă. Intreabă iar, cu aceiaşi însufleţire ca şi el :

— Nu. Cu cine ai vorbit ?

5

In prima clipă când putu să plece de pe şantier, Mateica se urcase într'un camion care mergea la Constanţa, să aducă ciment. Ajuns în Constanţa, trecu pe la Tasula care-l privi cercetător :

— Ce e cu tine? întrebasc ea; Mateica însă dăduse din umeri, plictisit că Tasula îl tutueşte.

— Ce să fie? Am treburi...

Stătu cu ea până pe la miezul nopţii, o trimise să cumpere de mâncare dela bodega 6 **Martie** din piaţa Ovidiu, şi apoi îşi puse sub cap braţele cărnoase şi groase şi fumă, întins pe pat, descălţat, în pantalonii de călărie şi un tricou fără mâneci, de sub ale cărui margini ieşeau pe piept, sub braţe şi chiar şi pe spate, smocuri stufoase de păr. Pe la miezul nopţii se dădu jos din pat, se spălă de praf, se bărbieri proaspăt şi, în cisme şi o haină de vară, porni în oraş. Tasula ar fi vrut s'o ia şi pe ea la plimbare. Dar se' nvăţase să n'aibă pretenţia de a fi tratată cu bunăvoinţă. Rămasă singură ieşi la balcon în halatul ei subţire trandafiriu şi fumă pe rând ţigările rămase în pachetul lăsat de Mateica pe masă. La etajul de dedesubt ferestrele erau deschise şi se auzeau glasuri nedesluşite.

Cotind după câteva colţuri, Mateica ajunse în cartierul dintre port şi plaja Tataia. Mergea alene, cu mâinile în buzunare, aruncând priviri atente în toate părţile. Apoi se opri în faţa unei porţi cu zăbrele de fier astupate cu tabla. Intră şi un om cu şapcă galonată cu firet auriu, îl salută. Era o curte strâmbă de tot, cu ferestre întunecate la toate etajele, şi oblonite la parter Mateica intră pe o uşe deschisă şi pătrunse într'o cameră văruită, cu un butoiu şi două măsuţe cu câte trei scăunele împrejur. Câţiva bărbaţi şedeau la mese împrejurul sticlelor de ţuică. Vorbeau anevoie, cu glasuri încâlcite, de oameni beţi. Dinlăuntrul clădirii se auzea muzică de jazz. Mateica deschise o uşe, şi coborî nişte trepte. Apoi încă o uşe. Ajunsese. Era o sală cu despărţituri şi cotloane alcătuite din pereţi subţiri de rogojini şi paiantă. In ceeace părea a fi o gură de pivniţă, era îngrămădită orchestra de jazz, alcătuită din tineri sclivisiţi cu părul buclat, uns şi lustruit. La mese şedeau înghesuiţi, apoi, oameni pe care nu se vedea ce meserie au, şi unii a căror înfăţişare, deşi nu cu desăvârşire lămuritoare, da de bănuit multe. Erau câţiva

muncitori în salopete cenușii, dar cei mai mulți meseni purtau haine de vară cafenii, albastre sau albe, tricouri vărgate; brațe goale eșeau din mânecile suflecate; oamenii aveau obrajii neraşi şi glasuri asprite de praful şoselelor din stepă şi priviri vii, cercetătoare, sau tulburate de băutură. Mulți stăteau cu şapca în cap. La câteva din mese erau şi femei cu părul de un blond nefiresc, sau de un negru gras ca al cremei de ghete. Şi toți vorbeau, râdeau, beau şi mai ales fumau. Fumul şi sgomotul deopotrivă păreau că sunt o pasta groasă în care înnoată anevoie oamenii.

Mateica îl apucă de gât pe un chelner care trecea, şi-l întrebă:

— Tovarăşul Gruescu e pe-aici?

Chelnerul i-l arătă, împingând bărbia către un punct al înghesuelii. Acolo şedea singur la o măsuță, şi zâmbindu-şi sie însuşi, un bărbat cu pantaloni de golf cadrilați, cu pulpele goale, păroase şi subțiri, pierzându-se în nişte bocanci uriaşi de ski. Mateica se aşeză la masa lui, întrebându-l:

— Eşti singur?

Cellalt râse fericit, cu ochi sticloşi:

— Sânt cu o pupăză...

— Şi unde e?

Gruescu râse iar, şi mai fericit şi-i spuse unde e pupăza. Mateica zise:

— Aşi vrea să vorbesc ceva cu tine...

— Vorbeşte, Nicule, puiul tatii.. Dece ai mutra asta de în... în... în... ...mormântare, zise Mateica. Am eu motivele mele. Stai că ți le spun...

Pupăza apăru deschizând o uşiță de scânduri spoite alb la fel cu peretele. Gruescu se ridică pe jumătate, aplecat înainte ca şi cum ar fi avut capul prea greu şi zise:

— Domnişoara... ara... Mary...

Pupăza nu era englezoaică. Părea turcoaică sau grecoaică. Era tânără, cu o față obosită şi fardată, şi o rochie prea scurtă. Gruescu ridică paharul:

— ... şi camaradul meu de regiment, col... col...

Mateica îi dădu un picior pe sub masă, izbindu-l în oasele acelea păroase şi uscate, fără pulpe. Gruescu se înnecă, scăpă paharul din mână, şi se prinse de fluerul piciorului. Mateica râdea. Ii râdea femeii, sticlindu-şi dinții albi şi frumoşi. Se înveselise şi ea, fără să priceapă ce se petrece. Gruescu se ridică de sub masă şi zise cu părere de rău:

— Am vărsat un pahar de whisky... cinci sute de lei am risipit, idiotule...

— Nu face nimic, zise Mateica răzând şi-i făcu semn chelnerului, arătându-i trei degete. Chelnerul desemnă cu buzele, ca o şoaptă, cuvântul whisky, în vreme ce jazzul şi glasurile creşteau într'o hărmălaie uriaşe. Mateica dădu din cap: da, whisky. Chelnerul dispăru. Gruescu spuhea:

— ... un vapor turcesc, alaltăeri... şi golanii ăştia au şi făcut rost... cu trei mii sticla...

— Mi-e nu-mi place, zise femeia. Are gust de ploşniță...

Şi adăugă, mai precis:

— De ploşniță spartă.

Totuşi bău deopotrivă cu cei doi bărbați, vreme de peste un ceas Mateica o invită să danseze. A doua oară, o simți că se clatină pe picioare. Inghesuiala dansatorilor pe pătratul de ciment din mijlocul localului, căldura, mirosul iute o făcuşă să se îngălbenească. Şopti cu glas înnecat:

— Am băut prea mult din porcăria aia... Mi-e rău...

Mateica o duse afară, la aer curat, şi o lasă sprijinită cu fruntea de un zid, în paza portarului cu fireturi la şapcă. Se întoarse înăuntru.

— I-a venit rău pupezei, îi zise el lui Gruescu. Acesta surâse fericit, dând din umeri.

— Al dracului, te bucuri? întrebă cu mirare prefacută Mateica...

— Nu... vorbi cellalt. Sânt beat şi eu... Mă simt ca 'n avion... uite-aşa..

Şi facu un semn vag cu mâna prin aer.

— Cât eşti de beat?

— Pu... începu Gruescu sughiţând, — puţin...

— Ascultă, măi. Poţi să-l angajezi la tine pe şantier pe Popescu ?

— Ca... care Popescu ? Maiorul ?

— Geamlâc, zise Mateica.

Popescu purtase pe vremuri monoclu. Gruescu râse aducându-şi aminte de acest amănunt.

— Aşa... Dece să-l angajez ? Nu-i la tine pe şantier ?

— Este...

— Atunci ce vrei ?

Mateica îl privi. „Pot să-i spun ? Incă unul care să-mi ştie gândurile. Dar la urma urmei, ce? Cât o să mă feresc ?".

Pân'acuma mersese totul bine; Lupaşcu se 'nfundase singur. Imprudent. „Eu sunt prudent?". Totuşi se simţea vesel şi sigur de sine ; şi încălzit de băutură. Se aplecă peste masă:

— Am nişte comunişti ai dracului pe cap... Mai ales unul...

Cellalt deveni imediat atent :

— Care ? Vr'un se... secretar de...

— Nu... Şi ăla e parşiv... Dar am un instructor al Comitetului Canalului. E hârşit, se vede, bine. Nici acum nu ştiu : m'a simţit ? Nu m'a simţit ? Mă ia aşa, direct, îmi spune în faţă tot, parc'ar avea încredere în mine. Dar când colo pe Lupaşcu mi l-au arestat. Il ştii p'al dela noi ? Majurul ?

— Ăla tânărul, care l-am făcut majur în Crimeea ?

— Ăla. Era cu cantina. L-au prins cu mâţa 'n sac, şi l-au arestat..

Gruescu fluieră subţire, a pagubă. Apoi întrebă :

— Ei; şi Popescu ?

— Popescu mi se pare că e următorul la rând. Şi vreau să-l sacrific, mă 'nţelegi ? Le arunc praf în ochi comuniştilor ; mă pun bine cu ei... şi nici n'ajunge să fie o chestie de proces de sabotaj, de mai ştiu eu ce... Inţelegi ?

Gruescu dădu din cap.

— Il angajezi ?

— Da, mormăi Gruescu, turnându-şi un fund de whisky. Il angajez.

Apoi se uită împrejur, mirat :

— Da' pupăza aia unde-o fi ?

— Când am lăsat-o eu afar', dădea de mâncare la raţe...

— A agăţat-o altul, zise Gruescu ridicându-se dela masă, neliniştit.

Şovăi şi căzu la loc pe scaun.

— Am cheltuit banii degeaba...

— Pentru cât ai muncit tu pe ei... zise Mateica nepăsător. Cellalt râse :

— Asta așa-i! Canalul să trăiască!

Apoi întrebă, aplecându-se peste masă și el și răsturnând un pahar cu cotul :

— La voi cu căruțele cum stați?

Mateica dădu din umeri, zâmbind :

— Bine stăm. Nu sunt deloc...

— Dar cu săpătorii?

Mateica râse, clipind din ochi. Cellalt cercetă sticla. Mai era puțin rachiu galben în ea. Și-l turnă cu o mână nesigură și ridică paharul. Voi să închine și băigui câteva clipe, cu fața trează și veselă, dar graiul năclăit. Deodată renunță la toast și dădu paharul pe gât. Mateica râdea

VII

Căruțe pe stepă

1

Secretarul comitetului județean de partid, vorbea așezat cu spatele la fereastră. Fereastra era înaltă, și se vedea prin ea soarele care asfințea roșu aprins după dealurile dinspre Agigea. Tot cerul era roșu, roșu ca sângele. Se ridicau în acest văzduh învăpăiat catargele subțiri, negre, cu păienjenișul de frânghii și sârme și trâmbe înalte de fum din coșurile vapoarelor din port.

Din pricină că stătea cu spatele la fereastra aceea roșie, nu i se vedea bine fața. I se auzea numai glasul. Vorbea liniștit, fără grabă, limpede, rostind deslușit cuvintele.

Totdeauna vorbea așa. Dar acum parcă și mai mult; căci acuma era un prilej însemnat. Acum, lucrurile trebuiau spuse așa, ca să se 'ntipărească în mințile oamenilor ca pecetea de oțel pe ceară fierbinte:

— ...Trebue să știm clar, tovarăși. Ce e Canalul pentru orașul ăsta, și pentru toată Dobrogea. Trebue să ne dăm seama Pentru Dobrogea, canalul este viitorul.

Capul umbrit, cu lumina roșie îndărătul său, nu se vedea bine. Fețele toate, întoarse spre vorbitor, spre asfințitul de foc și de sânge care învăpăia ferestrele înalte, erau aspre, fețe de muncitori și țărani. Erau activiștii de prin orașele mici ale județului, și de pe la țară. Deasupra multora se ridica, în penumbra sălii, fum albăstriu de tutun.

Unul din ascultători își scoase țigara din gură fără să-și deslipească ochii dela silueta neagră a vorbitorului, și, pipăind absent pe scaunul de alături, găsi o scrumieră și strivi țigara în ea.

— Tovarășii din Comitetul de partid al Canalului, n'au luat legatura cu noi, în așa fel încât să ne urmărească, să pornim la bătălie alaturi de ei. Asta e greșala lor, greșeală grea.

Și secretarul județenei se întoarse către cel din dreapta lui: era Borza, mătăhală neagră, cu umerii largi. Borza dădu din cap, grav, în semn că da, așa-e. Cellalt urmă:

— Asta nu scade greșala noastră. Tovarășul Gheorghiu-Dej a cri-

ticat cu asprime felul cum ne-am lăsat pe tânjeală. Cu cea mai mare asprime...

In sală era o tăcere desăvârşită. Nu se clintea nimeni. Zeci de oameni priveau ţintă, cele trei siluete dela birou, îndărătul cărora erau catargele, portul şi amurgul de foc.

— Acuma, tovarăşi, iată sarcina noastră concretă: să ajutăm din răsputeri construcţia Canalului. Să mobilizăm massele pentru Canal. Acelaşi lucru o să se facă în Ialomiţa, Tulcea, Brăila: toată partea de dincoace a ţării trebue să se puie în mişcare.

Tăcu o clipă, ca toţi ochii aceia larg deschişi să cuprindă viziunea mişcării din ce în ce mai furtunoase a unui întreg colţ de ţară. Apoi zise.

— Tovarăşul Borza, în numele Comitetului Canalului, ne-a spus de ce e nevoie. Până vin în număr îndestulător maşinăriile din Uniunea Sovietică, noi trebue să pornim cu ce avem.

Trebue să mobilizăm organizaţiile de massă, să luăm legătura cu comitetele provizorii ale Sfaturilor Populare. Există maşini libere în portul Constanţa Există maşini la Canară. In judeţ există săpători şi căruţe cu miile. Nu trebue pierdut nici un minut; lucrările Canalului trec înaintea tuturor celorlalte probleme ale judeţului. Canalul e problema noastră centrală !

Peste dealurile dinspre Agigea se înalţa în cerul de sânge un strat mai întunecat, purpuriu, ca al unui vin care-şi depune drojdia.

— Şi acum, să discutăm ce trebue făcut concret, ca să dăm bătălia asta, şi s'o câştigăm. Cine cere cuvântul ?

Il priveau cu ochi negri, verzi, cenuşii ,cu feţele lor de muncitori, ţărani sau pescari, aspre, unele nerase. Ochii le erau limpezi. Unul ridică mâna mare, puternică. El cerea cuvântul. Apoi se ridică încă o mână, încă două, trei, zece... Mâini mari, muncite, se ridicau una după alta, în lumina roşie care săgeta pe fereastră.

2.

Este un sat pierdut undeva pe stepă. Din vechime s'au fost aşezat aici robi ai unui beiu turc, şi au numit acea aşezare săracă şi scundă după slăvitul sau nume de beiu, care mai apoi cu vremea a fost uitat. S'au oploşit acolo tătari veniţi de departe, şi au botezat satul cu două vorbe care înseamnă **Culcuşul binecredincioşilor.** Şi a venit mai târziu alt rând de ţărani, români, care n'au dovedit a rosti acele vorbe şi i-au spus satului după cum li s'a parut: **Mâloasa.** Pe hârtiile oficiale, s'a ivit când un nume, când altul: iar ţăranii au muncit alături pe fermele unor proprietari care erau şi ei din mai multe seminţii. Apoi au trecut şi pe acolo războiu şi revoluţie.

E un sat risipit pe stepa vălurită uşor. Cât vezi cu ochii e numai iarbă măruntă, cafenie, atât de rară că se vede prin ea pământul. Nici un copac nu creşte în lung şi 'n lat; ci doar stâlpi de praf ridicaţi de vânt, călători peste pustietate

Aici sunt nişte case scunde şi prelungi lipite din lut, cu garduri de papură şi nuiele. Sunt aproape îngropate în pământ şi risipite razna unele de altele.

Curţile sunt goale. Coceni şi paie puţine, călcate. Şi câte o vită cos-

telivă, sau un măgăruş sur. Cai frumoşi: atâta lucru de preţ au oamenii: cai cu gâtul încordat, cu capul fin, scunzi şi cu pieptul puternic.

Satul era adormit ca o vietate ghemuită în culcuşul său, cupă a stepei. Până când sosi, ridicând un nor lung de praf pe şoseaua colbăită şi pustie, maşina comitetului de partid al plăşii Alibunar. Rămase o zi întreagă în faţa casei pe al cărei zid era vopsită secera şi ciocanul. Acolo staturá de vorbă cu oamenii veniţi din Alibunar, flăcăii care erau în fruntea organizaţiei de partid din sat: secretarul, un bărbat de vreo treizeci de ani, cu o pălărie largă de paie, dată pe ceafă, apoi responsabilul cu agitaţia şi propaganda, Mârzali, un tătar tânăr, scund şi puternic, şi alţii. Seara, maşina plecă. Se adunară comuniştii, la lumina gălbue a unor lămpi cu petrol. Erau mai mulţi ca niciodată, şi nu găseau loc să şeadă. Astfel cá unii se ghemuiră pe jos turceşte, pe călcâie. Fumau în tăcere, sau mâncau seminţe de floarea soarelui. Secretarul le spuse:

— Colectivul pe care vrem noi să-l facem aici la noi în sat.... pentru care îşi tot bate gura nea Hristache cu oamenii...

Şi-l arătă pe un om cărunt, mărunt, cu capul tuns scurt de tot şi fruntea încreţită de gânduri.

— ..Şi pentru care stă la sfat nea Gelal cu gospodarii seara'n coltul uliţei..

Un tătar zdravăn, aşezat pe podeaua de lut, încuviinţa din cap cu gravitate. Mârzali, de lângă vorbitor, la birou, îi zâmbi uşor. Privitorii se minunau totdeauna de asemănarea dintre aceşti doi, tată şi fiu: Mârzali parcă era Gelal acuma douăzeci de ani.

— ...colectivul, măi fraţilor, o să fie bogat şi cu spor, cum nici cu gândul gândeşti, când o fi gata Canalul. Lumina electrică, dela Canal o să ne vie; putere pentru motoare, apă pentru grădini de zarzavaturi, şi pentru câmp...

Număra de-a rândul pe degete cu unghii îngroşate de muncă.

— ...Pe urmă oraşe noui unde-o să avem cui vinde păsări, ouă, zarzavaturi. Fabrici unde o să lucreze ai noştri. In oraşe, prăvălii cu marfă, nu ca la Alibunar, că stai la coadă la cooperativă, pierzi o zi pentru un ac! Ce mai: altfel de viaţă. Mai largă, mai bună. Deaceea trebue să mergem şi noi, şi să-i mişcăm şi pe oameni, să urnim satul. Mai ales la ăi de de vor să facem colectiv, le spunem numai atât: tractoarele noastre, măi, şi batozele, o să le mânăm cu curent electric. Apăi cum aşa? o să'ntrebe ei. Păi dela Canal! Dela uzinele de pe Canal. Care Canal? o să'ntrebe. Ala de-l săpăm noi!

Un râs uşor fremătă printre oameni. Şedeau chirciţi pe pământ, cu coatele pe genunchi şi obrajii'n pumni. Râdeau: dar ochii — largi şi drepţi, ai rumânilor, sau strâmţi şi oblici ai tătarilor, le erau visători, zarind parcă nelimpede ca prin ceaţă, uzinele, şoselele, pilonii firelor de înaltă tensiune, schimbări ciudate şi minunate. Cu ochii pierduţi, uitau să mestece seminţele de floarea soarelui, sau li se stingeau în gură ţigările de tutun negru, înnecăcios.

A doua zi, Hristache stătea la un colţ de uliţă. Peste drum era puţul, cu lemnul lung al cumpenei care, ca un deget uscat ridicat spre cer, arăta întregei stepe: **aici e apă.** Muierile cu fustă sau cu şalvari, după cum le era neamul, veneau de prin curţi, cu vedre şi ulcioare, le umpleau

şi plecau iar. Dar cât stăteau la fântână, întorceau capul şi ascultau. Iar bărbaţii stăteau împrejurul lui Hristache, sprijiniţi în bâte.

— Când am venit aici, spunea Hristache, eram copil. Ci-că sântem colonişti şi ne dă pământ. Noi, de sărăcie, am venit. Colonişti am fost. Pământ.. şi-au făcut liberalii moşii...

Oamenii râdeau împrejurul lui Hristache, dar râdeau din măsele, cu neçaz.

— Liberalii, săracii, mormăi unul.

— Ei, zicea Hristache. Cu Canalul, tot aşa. Când eram eu copil, am auzit că fusese vorba să se facă. Da' ei ce-au zis? Ce să bage banii în treaba asta? Mai bine la ei în buzunar...

Cumpăna scârţăia şi cobora din văzduh spre gura puţului arătând stepei: **aici e apă.** Femeile umpleau căldări de aramă şi se 'ntorceau spre casă, trăgând cu urechea la ce spune Hristache. Il auzeau zicând :

— Eu plec, cu căruţa, cu fii-meu ăl mare şi cu fratele nevestei... Şi mai pleacă şi Gelal, şi fiu-său Mârzali...

Femeile se duceau pe la casele lor să povestească. Acolo bărbaţii răspundeau arţăgos :

— Las'că ştiu... adineaori am vorbit cu Gelal...

Căci Gelal stătuse de vorbă în curte cu omul :

— Plată iei ; şi facem şi o treabă pentru colectiv. N'o să mai fie ca acum, sărăcia asta, şi greul... Noaptea e 'ntuneric la noi în sat, de parcă doarme pământul.

— Terminăm noi cu asta, Gelal, zicea omul.

— Ei : atunci ce facem ? întreba Gelal.

— De, eu ştiu ?

Geral îi arata cum trece pe uliţă un om în căruţă, îmbrăcat în zdrenţe, dar cu obrajii rotunzi şi unsuroşi :

— Ia uită-te la Ceadâr : ce zice el ? Ce zice ?

— Rau zice... că dacă ne ducem acolo n'o să ne plătească nimeni nimic, şi-o să mai rămânem şi fără căruţă şi fără cai...

Gelal zise :

— De... om cu cap... gospodar bogat... chibzuît...

Cellalt se uita mirat la Gelal, auzindu-l că vorbeşte atât de blând despre chiaburul pe care nu-l putea vedea în ochi. Dar Gelal adăugă :

— Numai că el e mai deştept... una zice Ceadâr şi alta face.

— Cum adică ?

— Păi el pleacă să lucreze cu căruţa şi-i tocmeşte săpători pe Husein al lui Enver şi pe Niculăiţă, al Mocanului. El cu caii şi cu banii, ei cu sapa şi cu leafa .. cât l-o răbda inima pe Ceadâr să le dea. Ei ? Ce zici ?

Şi Gelal plecă să vorbească şi cu alţii, iar omul rămânea îndărăt, arţăgos şi frământat. Pe uliţă, Gelal se 'ntâlnea cu fiu-său, la fel de zdravăn, cu umeri largi şi picioare scurte şi niţel arcuite :

— Se mişcă oamenii, tată ?

— Se mişcă, Mârzali, se mişcă... Dar şi gândul meu se mişcă... Eu le vorbesc oamenilor, mai hotărît decât mi-e gândul...

Mârzali tăcea, şi i se 'ntuneca uşor faţa lată, puternică. Se uita într'altă parte: la nişte bostani ce se 'ncălzeau la soarele târziu, înşiraţi sub un zid de lut.

— Tu eşti tânăr, Mârzali, murmura Gelal, şi ai apucat altă lume, şi câteodată parcă nu ştiu ce-i cu mine... ce-i bine şi ce nu.

Se mai gândi puţin; apoi zise:

— Să-l întreb pe bătrânul...

Mârzali zâmbi uşor de tot, nevăzut, numai din ochi. Fără un cuvânt, porniră alături, tatăl şi fiul. In zare, stepa părea neagră sub văpaie.

Gelal şi cu fiu-său merseră printre dâmburile turtite cu iarbă cafenie, pe care zăceau case scunde pe jumătate îngropate în pamânt. O haită de câini cu coastele ieşite dormeau facuţi colac în praful gros al drumului. Ajunseră acasă — o colibă joasă cu pereţii de piatră până la jumătate. Căruţa din patru scânduri stătea părăsită în mijlocul curţii.

Gelal intră în curte şi se uită împrejur, de parcă s'ar fi aşteptat să vadă ceva nou. Nu era nimic nou. Gândul lui era nou. Gândul lui era chiar primul lucru nou de ani şi poate de zeci de ani. Gelal îşi împinse pe ceafă şapca veche şi roasă şi intră în casă aplecându-se ca să poata intra, deşi nu era înalt. In casă era racoare şi umbră, din pricina ferestrelor mici, patrate, cu hârtie unsă cu untdelemn, în loc de geam. Un obraz albicios şi nemişcat, în umbră, era al lui Bortemâr, bătrânul, tatal lui Gelal. Era albit la faţă de bătrâneţe, şi-i albiseră cele câteva fire de barbă; şi oamenii ziceau despre el că are o sută de ani. Gelal se aşeză lângă el şi-i privi degetele uscate, gălbejite, care mişcau statornic boabele negre ale unor mătănii. In şalvari negri şi cu broboada neagră, nevasta lui Gelal trebaluia într'un colţ.

Gelal vorbea încet, aşezat lângă bătrân. Avea obiceiul acesta de demult, îi spunea toate socotelile, toate planurile, toate temerile lui. Uneori bătrânul tăcea; alteori, dădea răspuns; iar Gelal se potrivea în felul său. Aşa şi acum. Vorbea răbdător, încet, cu ochii la mătăniile care treceau neobosit printre degetele reci ale bătrânului. Vorbi multă vreme, apoi tacu şi aşteptă Mătăniile se mişcau mai departe. Apoi se opriră. Gelal aştepta. Incepuse să se gândească la pregătirile de plecare. Deodată Bortemâr vorbi cu glas tremurător, stins:

— Nebuni.. Sânteţi nebuni... Ce e puterea omului? Eşti tânăr... Nu ştii... Nu ştii ce e scris.

Şi rosti cu glas de jelanie:

Pe zori, şi pe cele zece nopţi!
N'ai văzut ce a făcut Dumnezeul tău cu Ad,
cu cetatea Iram, cea cu mulţi stâlpi
şi neamul Thamud, care au scobit stâncile în vale?
Domnul a plesnit asupra lor biciul pedepsei.

N'o să treacă mult, Gelal, şi pe acolo o să 'nflorească iarba primăvara, şi-o să bată iarna vântul, şi nimănui n'o să-i fie frig iarna, şi nimeni n'o să se bucure primăvara, caci n'o să fie nimeni acolo...

Gelal oftă şi se uită la ţipla din fereastră, care se înroşea de lumina asfinţitului. Intrebă, răbdător:

— Şi eu, ce să fac?

Mozolind din buzele oţilite şi trecând mereu printre degete boabele mătăniilor, bătrânul tăcea. Gelal aştepta, privind mătăniile. Apoi se ridică şi se duse să-i spuie nevestei că el şi cu Mârzali pleacă la noapte, pentru

vreme mai îndelungată „Căci ce mă fac eu cu asemenea înțelepciune?" se gândea Gelal. „Mie-mi trebue să-mi spuie ce să fac, nu ce să nu fac"...

Pe când vorbea cu nevastă-sa, intrase fiica lor, Șughiran. Era subțire și mlădie; ochii-i erau negri și catifelați, și două coade groase ieșite din broboadă îi atârnau pe piept. Umbla ca și maică-sa în șalvari, dar nu negri ci liliachii; trecuți, ofiliți, deveniți aproape cenușii. Ascultă în tăcere, fără să dea niciun semn, și eși ca o umbră.

Afară îl găsi pe Mârzali care adăpa caii și îi bătea cu palma pe gâturile încovoiate ca niște arcuri, lucioase și puternice.

Șughiran zise:

— Frate... cine-o să vă facă de mâncare la drum?

Mârzali nu răspunse. Își vedea de treabă cu caii. Șughiran zise iar:

— Și-ași mai câștiga și eu o para...

Se așeză lângă Mârzali pe o scândură lată, trântită deacurmezișul unei grămezi de bălegar uscat, vechi. Mârzali aprinse o țigare. Șughiran ședea cu mâinile una'ntr'alta și murmura:

— Mi-i urât de satul nostru... tot oamenii ăia, tot locurile astea... mi-e dor să văd și alte locuri... să plec în lume, mi-e dor de-ași fugi, așa desculță, peste câmp. Ia-mă cu tine, frate. Dacă vorbești tu cu părintele nostru, mă ia...

— Vrei să umbli hai-hui... mormăi Mârzali.

— Nu vreau să umblu... vreau să muncesc. Dar să mai văd și alți oameni, să mă schimb și eu... Umblu cu șalvari ca mama mare: și uită-te la fata lui Ceadâr...

— De-asta plecăm noi, zise Mârzali; ca să poți umbla tu cu fustă Ca fata chiaburului.

— Nu mă crede tu proastă, Mârzali, murmură Șughiran. Am înțeles eu din ce vorbesc oamenii, că lumea e mare, și se schimbă, numai noi trăim aici uitați, cum am apucat din bătrâni...

— Păi de-aia plecăm noi. Mai schimbăm lucrurile... zise scurt Mârzali.

— Ia-mă și pe mine frate, zise Șughiran; ia-mă ca să nu-mi termin tinerețile fără rost...

Mârzali strânse pleoapele și o privi ascuțit. Întrebă:

— Dar dacă nu te iau?

Șughiran se făcu palidă. Șopti:

— Atunci plec singură...

Mârzali se gândi, privind țintă un ciorchine de ardei roșii ce spânzurau de-o sfoară sub streașină. Apoi se ridică deodată și intră în casă. Șughiran aștepta afară cu mâinile pe piept.

Târziu, Mârzali ieși din casă. Se făcuse seară. Și deasupra stepei cerul era verde ca un smaragd. Mârzali zise scurt:

— Mergi cu noi, Șughiran.

Și trecu pe lângă ea, ieșind din curte. Șughiran rămase nemișcată Numai ochii îi străluceau.

Mârzali ieșise în uliță și mergea încet, ca un om nehotărît. Dar era hotărît, și știa unde merge. Aștepta numai să se mai întunece. Ca să-și mai petreacă timpul, se opri cu coatele pe o împrejmuire de zid, și-l chemă pe un flăcău din curte:

— Niculăiță.

Cellalt se apropie de zid, cu mişcări încete, adormite.

— Hai cu mine, Niculaiţă, la Canal, zise Mârzali zânibind. Cellalt râse:

— Ce-mi dai?

— Vrei simbrie? Da' ce, dela unchiu-tu Ceadâr, ai să iei leafa? întrebă Mârzali. Cellalt tăcu şi-l privi bănuitor. Mârzali zise:

— Ai să-i munceşti fără plată, ca să-ţi lase pământ moştenire. Asta e'n capul tău, Niculaiţă, şi mai bine n'ar fi. Vara asta îţi dădea secerătoarea, ţie şi lui Husein, dacă nu făceam noi gălăgie? Nu ţi-o dădea; o ţinea sub şopron, numai să n'o dea. Şi tu aştepţi bine dela el! Chiaburul numa 'ntr'un fel e, măi..

Niculăiţă îl privi duşmănos, întunecat:

— Ce te bagi tu în treburile mele?

Şi îi întoarse spatele. Mârzali strigă peste zid:

— Imi pare rău de tine... Când plecaţi?

Dar cellalt intră în casă, mânios, fără să-i răspundă.

Mârzali trecu mai departe. Un vânt uşor aducea miresme de buruieni de câmp în care au dospit la soare zemuri îmbălsamate. Se iveau cele dintâi stele ale nopţii: verde, luceafărul de seara, steaua pastorilor; orânduite, stelele Ursei mari şi Gemenii. Câinii latrau pretutindeni în întuneric. Intr'o vreme, tăcură. Atunci, deodată, se auzi cheunatul vulpii, ca un râset batjocoritor; şi pe loc tot satul clocoti de lătrături turbate care se pierdură spre câmp.

— Las'c'o s'o prindeţi voi, pe fata ei, la anul, murmură singur Mârzali, zâmbind.

Apoi stelele urcară pe nesimţite în liniştea nopţii; iar în zare cerul era nu albastru, ci luminos par'car fi fost dincolo de zare un oraş.

Mârzali se oprise. Aştepta la un zid cu coamă de lut. Fluieră încetişor, şi aşteptă iar. In loc de răspuns, auzi un bărbat râzând în întuneric, pe aproape. Mârzali tăcea. Cellalt întrebă:

— Care eşti, mă?

Şi se apropie. Mârzali îl ghici mai mult decât îl recunoscu, pe Suliman, feciorul lui Ceadâr. Suliman veni uitându-se împrejur. Când văzu că Mârzali e singur, se apropie şi-l luă de piept:

— Ce cauţi aici?

— Ştii bine ce caut, murmură Mârzali.

Cellalt îl împinse cât colo:

— Să nu te mai prind pe aici, că-ţi rup picioarele! Tot nu vrei să pricepi că nu-i de nasul tău Najiè? Să nu mai umbli pe unde umblam eu, Mârzali, desculţule; că altfel va fi rău de tine? Şi s'o laşi pe Najiè în pace, că dacă n'o să-mi fie mie nevastă, n'o să-i fie nimănui! Hai, bre, cerşetorule!

Suliman căzu la pământ şi Mârzali se asvârli asupra lui, cărându-i la ghionturi. Il izbea cu pumnii lui mari, grei; cellalt se zbătea, gâfâia şi încerca să se ridice. Un nor de praf îl învăluise. Mârzali se ridică ostenit şi îl privi pe Suliman cum se adună de pe jos şi pleacă, gemând, şchiopătând şi ţinându-se de coaste.

Rămas singur se 'ntoarse la zid şi fluieră. O umbră se desprinse de lângă zidul casei şi întrebă de departe cu glas scăzut:

— Cine e?

— Eu sânt, Najiè, eu, Mârzali!

Umbra se apropie de el. Ii întinse mâinile peste zid. Era o fată scundă, căreia-i licăreau ochii în întuneric.

Vorbi uitându-se speriată împrejur:

— Adineaori era pe-aici Suliman...

— Nu mai e, zise Mârzali. A fost şi a plecat. Se aplecă spre ea, cu coatele pe zid:

— Plec, Najiè, la Canal, la noapte şi nu ştiu dacă mă 'ntorc până 'n iarnă...

— Am să te aştept, Mârzali... Să-mi trimiţi veşti... să mi le spună Şughiran...

— Vine şi ea cu noi...

— Pleacă şi ea? Iar eu rămân aici singură... Iată că pot pleca şi fetele 'n lume, la muncă..

— Am să te iau cu mine, Najiè, când o să vie vremea... O să aflaţi voi, aici, dac'am făcut ceva deosebit...

Najiè râse limpede în întuneric:

— Doar n'ai de gând să sapi tu singur Canalul?

—Râzi tu, râzi, murmură Mârzali ţinând-o de braţe şi strângând-o; — dar când ai să afli, să-mi şi trimiţi răspuns, şi vin să te iau..

In curte, câinele mârâi deodată: şi cei doi amuţiră aşa îmbrăţişaţi peste zid. Tăceau. Işi auzeau grăbite, răsuflările.

3.

Suliman zăcea pe o laviţă scundă, pe pântece şi maică-sa îl freca pe spinare cu seu. Suliman gemea şi mormăia:

— Las'c'o să vie odată şi vremea mea... şi-o să-mi plătească el scump... să-şi muşte mâna cu care-a dat în mine...

Ceadâr, cărunt şi dolofan, şedea lângă el pe vine şi fuma. Ofta din când în când. Niculăiţă al lui Mocanu era şi el de faţă şi se uita la unchiu-sau Ceadâr. Suliman gemu:

— Nu trage de mine aşa, mamă, că nu-s de lemn...

— Vai, vai, zise maică-sa: uite cum e: plin de vânătăi. E ucigaş, feciorul lui Gelal... dacă putea îl omora pe copilul ăsta!

Suliman era copilul: era bondoc, îndesat ca un urs, şi făcuse şi armata. Acum gemea când frecuşul cu seu trecea şi peste vânătai.

Ceadâr oftă şi zise:

— Nu-i mai poţi da nici în judecată. Nu mai ai cine să te asculte. Mi-au luat secerătoarea când le-a trebuit, acum grâul o să mi-l ia şi-o mă pună să mai cumpăr şi pe-asupra ca să achit cota... Nu se mai poate... Nu se mai poate.

— Poate începe războiul, murmură sfios Niculăiţă din colţul lui, şi pipai cu mâna peretele lipit cu lut: poate că începe, nea Ceadâre...

— Aşteptăm, aşteptăm aşa, zise Ceadâr; şi azi ne ia una, mâine alta, pân'o să pierim de tot.., Parcă la boieri cum le-a făcut?

Suliman întoarse capul, şi puse obrazul pe pernă să-l vadă pe tatăsău. Il privi cu uimire şi cu oarecare teamă. Niciodată nu-l văzuse atât de întristat. Adăugându-se şi bătăia pe care-o căpătase Suliman, avea de ce să se sperie. Dar Ceadâr zise:

— Mergem macar să câștigam niște bani... tot dela ei. Și sa-i guste corbii ochii aluia care-o munci pe banii aia!

Râse deodată liniștit, privind cu ochii reci spinarea grasana și plina de vânatai a lui Suliman. Acesta zise, gemând:

— Auzi, că pleaca și el! In capul haimanalelor... Halal... Mă întâlnesc acolo cu Mârzali... și-om mai vedea noi odată care-i mai tare...

— Nu fi prost, zise Ceadâr. Ia-le tu banii, liniștit, și dracul sa-i pieptene! Și tu, unge-l cu mai mult seu, sa-i traga durerea, ca trebue sa plecăm!

4.

Era noapte și se răcorise vazduhul. Șughiran ședea în fundul caruții, între merinde și straie; Gelal mâna cei doi cai cu capete înguste și mici, gâturi late arcuite, piepturi largi și picioare subțiri; și Mârzali ca om mai tânăr umbla pe lângă cai. Mama celor doi tineri deschise poarta și-i privi fără un cuvânt, cu fața îngustată de broboada neagră. In ușa casei, Bortemâr batrânul stătea încovoiat asupra toiagului de care se ținea cu amândouă mâinile și murmura un vers:

Vă stăpânește pofta după mai mult
până ce veți fi cercetat mormintele...

Dar Gelal dadu bici cailor și Mârzali sări din căruță. Câinii latrau umplând ulița. Caii mergeau la trap, un nor de praf se ridica îndaratul carutei, și deodată inima Șughiranei, strânsă până atunci, bătu puternic de bucurie. Chiar și Mârzali, atât de potolit, râdea și-i straluceau ochii înguști și piezișii. Trecură în goana prin fața porții lui Hristache. Acesta își înhăma caii. Gelal îi făcu semn cu biciul și Hristache îi urmă. Apoi deodată întâlniră câteva căruțe care mergeau tot într'acolo, și caii o luară la pas. In fruntea șirului de căruțe, unul, român, doinea prelung din fluier. Sclipea verde, deasupra zării, luceafărul de seară; Șughiran îi zâmbi, apoi privi în sus constelațiile atât de stralucitoare când le vezi în cerul unei nopți de August.

Merseră ceasuri nesfârșite, în vreme ce se răcorea stepa încremenita'n întuneric. Treceau prin sate adormite, din care-i lătrau salbatic câinii flamânzi. Intâlneau uneori camioane mari care-i orbeau cu farurile puternice, apoi piereau repede, înnecându-i în nori de praf. Șughiran ar fi vrut să se suie pe camioane, să alerge iute, iute, prin noapte. Nu putea să doarma de bucurie și de așteptare. Dar pâna la sfârșit adormi.

Calătorira așa încă o noapte. De pretutindeni întâlneau caruțe și oameni care mergeau tot într'acolo. A doua dimineață se lumină răcoroasă și roșie; apoi începu să se ridice soarele arzator, care-i facea pe câinii legați sub caruțe să umble gâfâind. Șughiran se uită peste umărul lui Mârzali Erau multe căruțe. Imprejur vreo zece-cinsprezece dela ei din sat. Iar mai departe, necunoscuți. O luasera peste câmp și erau risipiți la nesfârșit peste stepă. La dreapta și la stânga, pâna în zare, se ridicau norii de praf ce se târau în urma căruțelor dintre care multe scârțâiau încet, departe, dincolo de umărul sterp al orizontului. Multe erau de departe. La popasuri, povesteau cei ce veniseră de dincolo de Dunare, din Ialomița sau Braila, în

şiruri nesfârşite dealungul şoselelor câmpiei. Trecuseră pe poduri umblătoare, Dunărea, când caii nechezau speriaţi şi căruţele scârţâiau, deşi proptite la clătinarea uşoară a bancurilor mari de fier, în vreme ce ţărmurile erau acoperite de aceiaşi mişunare de căruţe şi cai şi nori prelungi de praf; veneau spre Dunăre fără încetare, şi apoi se depărtau. Aşa se vorbea la popasuri. Apoi, mergeau iarăşi, ceasuri îndelungi.

Deodată apărură drumuri proaspăt bătute pe pământ, apoi camioane; şesul se cufunda uşor; fără veste Şughiran zări un furnicar de oameni şi auzi zarvă de glasuri. Niciodată nu auzise atâta sgomot şi nu văzuse atâta mulţime, ca aceea ce roia împrejurul unor schele albe de lemn, care închipuiau înfăţişarea unor case. Şi mai erau multe maşini care duduiau şi uruiau şi ziduri groase, roşii, care erau depozitele de cărămidă, şi munţi de nisip, şi, mai presus de toate, nişte maşini mari cu braţe lungi de metal, care înfigeau fălci ascuţite în pământ şi-l scuipau apoi într'altă parte, deasupra unor camioane. Intr'acolo coborau căruţele cu noii veniţi. Se opriră lângă o betonieră şi săriră jos, înţepeniţi de drum. Un om voinic, negricios, cu o lopată în mână, râdea la ei. Strigă:

— Veniţi să vă pupe nea Iordan, că v'aşteptam ca pe Hristos! Hai, la treabă, fraţilor!

Macaraua-draglină îşi vărsă ultima încărcătură şi ultimul camion cu pământ plecă Din cabina macaralei, un găligan roşu la faţă, râse la ei şi le făcu şi el semn de bun-sosit cu mâna.

Şughiran se uită la steagurile roşii care fâlfâiau slab în vântul fierbinte; ar fi vrut să râdă şi să cânte. Zarea era mereu plină de zeci de căruţe care se apropiau de pretutindeni încet, scârţâind, şi târând după ele trâmbe prelungi de pulbere. Din depărtări nesfârşite, faţa şesurilor era pretutindeni acoperită de căruţe şi cai, de mersul încet şi statornic al căruţelor; ca pe vremea când umblau peste stepe popoarele ale căror regi erau înmormântaţi în movilele ce străjuiau întinderile sterpe bătute de vântul uscat şi fierbinte.

Iar pe căile ferate ţăcăneau monoton vagoanele de marfă, cu cherestea, ciment, cărămizi, unelte, maşini. Şi în porturile din nordul Mării Negre macaralele încărcau în cargoboturi piese de maşini grele. Dar acestea aveau să sosească mai târziu; deocamdată regii păstori de mult îngropaţi în movile, cu caii lor, cu robii, cu câinii de vânat, şi cu armele lor de aur, aveau de ce să se bucure auzind deasupra somnului lor, sus, peste stepa cu ierburi mărunte, rare, uscate de soare şi vânt, mersul necontenit al căruţelor.

CARTEA III

I

La Cariera de Piatră

1

La sosirea sa la Canară, cu câteva săptămâni în urmă, Bănică fusese repartizat într'una din echipele de mineri. Dar nu i se dăduse în mână un perforator. Se dusese să se plângă subinginerului, un om scurt, roşcovan, cu

niște ochișori albaștri și strălucitori și care umbla mereu cu mâinile în buzunare:

— Tovarășe subinginer, eu sânt miner calificat! Am mai lucrat la o carieră de piatră..

— Ei, și?

Subinginerul îl privea țintă, stând nemișcat în fața lui, mic și vânjos cu mâinile în buzunare. Il cerceta cu ochi strapungatori.

— Păi bine, tovarășe, zise Bănică: când am fost repartizat aicea, mi s'a spus că e nevoie de mineri calificați!

— Era, zise cellalt S'au complectat locurile înainte să vii tu.

— Păi eu ce se fac? se plânse Bănică. Subinginerul îl privi și dădu din umeri. Bănică era într'o salopetă roasă, și alb de sus până jos, acoperit de un strat subțire de praf de piatră calcaroasă. Zise iar:

— Ce, să ajut la agățatul cuvelor? Să potrivesc lanțurile? Nu-i păcat?

Subinginerul îl asculta neatent; ridică umerii până la urechi, înălțând și din sprâncene și încreținд fruntea. Strâmbătura îi era atât de caraghioasă, încât lui Bănică îi veni să râdă, oricât era de necăjit. Deodată privirea celuilalt se aținti spre un punct depărtat, peste umărul lui Bănică, spre zidul de piatră al carierei. Bănică se întoarse ca fulgerul. Mai încoace, paralel cu râpa de piatră, un locomotor negru Diesel trăgea încet niște vagoane platforme, fiecare încărcat cu câte un bloc de piatră de douăzeci de tone. In carieră era liniște. Se auzeau doar fluerături subțiri, stinse sus în unghiurile cele mai depărtate, și se zăreau câțiva oameni mărunți ca niște gângănii, alergând printre colțurile de stâncă. Subinginerul își vârî două degete în gură și șueră prelung, din răsputeri. Bănică făcu la fel, atât de agitat încât nici nu simțea gustul pământului și prafului de piatră de pe degetele pe care și le vârîse în gură. Din cabina locomotorului apăru un cap mirat. Subinginerul și Bănică strigară în cor, din fundul plămânilor:

— Aardee! Aardee!

Chipul mecanicului se albi deodată și dispăru înlăuntrul cabinei. Mașina svâcni înainte și începu să tragă tot mai repede vagonul spre ieșirea din carieră. Subinginerul și Banică amuțiseră. Priveau încordați. Deodată un nor rotund de fum țâșni din coastele râpei, și o bubuitură puternică plesni în văzduh. Trenul ieșea din raza primejdiei. Subinginerul și Banică se puseră la adăpost dintr'un salt, după un vagon oprit. Altă bubuitură, apoi un șirag, ca o salvă de artilerie grea. De departe se auzeau duruind cascade de pietrărie prăbușită. Prin aer trecu fulgerător un sfârâit discret, apoi un roi de sgomote moi, fluturând. Deodată răsună un pocnet sec, în lemnăria vagonului. Și iarăși freamătul tainic al pietrelor ce sburau prin văzduhul albastru. In râpă, norii de fum se risipeau ușor, cutremurați de sclipiri de flacără și isbucniri de fumăraie galbenă. Apoi, totul reintră în liniște, reîncepură glasuri, oamenii reîncepură să se agite, apărând de prin ascunzișuri. Subinginerul se întoarse spre Bănică și zise:

— Așa, băiete. Du-te și vezi-ți de treabă.

Și se depărtă spre carieră, trecând peste liniile de cale ferată. Pe când se depărta, începu să strige ceva neînțeles către niște oameni care se adunaseră în jurul unui bloc uriaș, colțuros. Banică strânse din măsele și porni și el spre locul lui de munca. Când ajunse la robinetul de aer comprimat ce ieșea din pământ, deslușì pârâitul de mitralieră al perforatorului cu care

lucra Pârvu, şeful de echipă. Cocoţat pe un colţ de stâncă, Pârvu, era gol până la brâu şi muşchii încordaţi îi luceau de sudoare. I se vedeau ancorele tatuate albastru pe braţele goale, umflate de efortul de-a ridica şi de-a ţine perforatorul care vibra şi sălta, detunând asurzitor. Pârvu ridica ochii şi-l zări pe Bănică. Strigă ·

— Adu-mi o tije mai lungă !

Banică se apleca, lua o tijă şi se cocoţă şi el sus. Perforatorul tacu. Pe când îi punea tija, Bănică simţi fierbinţeala metalului. Fruntea i se acoperi de sudoare. Sudoare de necaz, de ciudă. Se ridică. Pârvu îl privea şi râdea :

— Ei... ai vorbit ? Ţi-a dat ?

Bănică tăcu. Pârvu zise :

— Ai făcut rahatul praf !

Şi ridică perforatorul, potrivind tija în piatră. Braţele i se umflară din nou de muşchi încordaţi. Banică îi spuse raspicat :

— Nea Pârvule ! O să mi se dea perforator, şi-o să te provoc la întrecere. Să vedem atunci ce spui !

Pârvu începu să râdă. Trase de trăgaciu şi perforatorul porni şi el. hohotind. Bănică se dădu câţiva paşi îndărăt, ca să nu stânjenească munca lui Pârvu. Dar rămăsese cu ochii nedesliţi de unealta grea de oţel cenuşiu. Il ardeau mâinile s'o cuprindă şi s'o îndrepte cum învăţase el, prin vinele moi ale pietrii, făcând loc adânc pentru cartuşul de dinamită. S'o ţie în mâini şi să-i îndrepte sfredelul de oţel prin vârful căruia ţâşnea aerul comprimat, sa-l îndrepte adânc, oprindu-l când simţea piatră tare, şi căutând altă direcţie de atac... Broboanele de sudoare îi zăboveau pe frunte, şi el stătea aşa, cu mâinile goale, cu ochii pierduţi. Deodată îşi dădu seama că şi pe el la rândul său, îl priveşte cineva. Doi flăcăi tineri, în straie de ţară ponosite, rupte, cenuşii de praf Ei lucrau aici ca muncitori necalificaţi din 46, de când cu secetа cea mare şi foametea. Fugiseră de-acasă din Moldova şi lucrau aici. Acum îl priveau cu ochii întunecaţi de un gând pe care Bănica îl ghici. **„Dacă nici lui nu i s'a dat..."** Bănică se încruntă uşor şi simţi că necazul de adineauri i se topeşte într'o hotărîre liniştită. „Stai frate, că n'am terminat.. Abia am început..."

Şi într'adevăr, nu se lăsă. Aşteptă până-i veni rândul să lucreze la încărcare. Macaraua uriaşă de o sută de tone, se apropie uruind, legănându-şi lanţurile şi ghiarele ce atârnau din capatul săgeţii. Bănică lucra deavalma cu ceilalţi — cei doi flăcai din Moldova, un turc şi un flăcău ungur din Secuime. Potriveau lanţurile şi ghiarele împrejurul blocurilor de piatră, macaraua le ridica, opintindu-se şi cutremurându-se, şi le punea pe vagoanele-platforme. Banică pândea din când în când chipul macaragiului. Nu-l vedea totdeauna, caci soarele sticlea în geamuri, orbitor, asvârlind snopi de raze, şi atunci tot ce era îndăratul geamului, om, comenzi şi motor, dispărea topit în lumina sclipitoare. Dar macaraua se rotea, şi Banică putea zări chipul lui Rafail, macaragiul, negricios, aspru, cu obrajii scobiţi şi fălcile puternice, cum priveşte atent blocul de piatra şi munca lor, a flăcailor. Mâinile le ţinea pe pârghiile de comandă ale macaralei, şi deodată le mişca uşor, iar blocul începea să se legene în aer, cu toate cele zece tone ale sale. „Trebue să vorbesc cu nea Rafail", se gândea Banică. Macaraua pivota, întindea sageata şi punea blocul pe unul din vagoane. Mecanicul stătea în cabina locomotivei, cu coatele pe rezemătoarea de fier, şi privea. La fiecare bloc, trăgea capul înăuntru, maşina

pornea încet şi se oprea la opt metri. Alt vagon gol urma la rând. Mecanicul scotea iar afară capul şi se uita, cu ochii clipind de stralucirea soarelui, care facea să tremure aerul în preajma stâncilor încalzite, în jurul radiatorului Diesel şi împrejurul macaralei. Mecanicul era om înca tânar, blond cu ochii caprui ; era ungur şi-l chema Huszar. „Şi cu el trebue sa vorbesc", se gândi Banică. Deocamdata, aştepta.

Il prinse pe Rafail pe când cobora din macara. Se ştergea pe mâini cu o cârpă murdară de valvolina. Trenul cu blocuri se departa spre Midia.

— Nea Rafaile, aşi vrea să-ţi spun ceva...

Rafail îl privi şi nu zise nimic. Porni spre cladirile prelungi de dincolo de locomotivele şi vagoanele goale oprite pe linii. In depărtare, ghiolul sclipea. Pluteau pe luciul sau lotci negre cu ciocul încovoiat ca un papuc turcesc. Banica se ţinea după Rafail şi-i vorbea. Ii spunea tot : cum îi era de dor lui sa muncească iar cu perfoartorul, ce păcat era să nu se mai dea producţie şi mai multă, şi că oameni necalificaţi erau destui, şi că el îşi ia angajamentul, dacă i se dă perforator, să se ia la întrecere cu Pârvu, unul în schimbul de noapte şi unul în cel de zi, şi să dubleze norma...

Rafail se ştergea pe mâini cu grijă. Apoi puse cârpa în buzunar. Sus în râpă răsunau semnalele de alarmă. Rafail şi Bănică se adăpostiră după un vagon şi aşteptară câteva clipe în tăcerea încordată dinaintea exploziilor. Apoi, după ce bubuiturile încetară, Rafail porni iar. Intrebă :

— Ai terminat ?

— Da, zise Banică.

— Ei, şi concret, cum vrei să faci ?

— Vreau să vorbesc de asta în şedinţă, răspunse Bănică, şi-l privi cercetator pe Rafail. I se strânse uşor inima. Acum era o clipă hotărîtoare. Dacă Rafail îl sprijinea în şedinţa de partid...

— Bine, mai... zicea Rafail. O să te sprijinim... Cred că şi Huszar... şi-o să mai fie şi alţii...

Şi-l lasa acolo. Fără să adaoge niciun cuvânt, intră în înghesuiala din faţa ghişeului de pâine. Bănică rămase o clipa locului, apoi se lumină la faţă şi porni şi el sa-şi ia pâinea.

A doua zi dimineaţa, Huszar se dădu jos de pe locomotor, în vreme ce macaraua încărca vagoanele, şi îl lăsă pe ajutor să-i ţie locul. Huszar se duse sa-l caute pe Pârvu şi-l gasi fumând o ţigare, într'un loc ferit. Ii strânse mâna şi se aşeza lângă el, pe vine.

— Ce-i cu tine, Pârvule ? N'ai treaba ?

— Pun batrânii dinamita, sa'ncerce piatra...

— Cartuşe mici ?

Pârvu dadu din cap în semn că da şi Huszar nu mai întrebă. Ştia cine sunt „batrânii" : cei doi maiştri artificieri din sectorul acela. Işi aprinse şi el o ţigare.

— Pârvule...

Ei ?

Se uitau amândoi în jos, la umbrele de sub ei, scurte, aproape dispărute, mâncate de lumina soarelui înalt şi zăpuşitor.

— Pârvule, ce-i cu baiatul ăla din echipa ta ?

Pârvu ridică fruntea şi-l privi atent :

— Care ? Banica ?

— Da.

— Ce, a venit şi la tine ?

— Nu... Mi-a vorbit de el altul...

— Al dracului, mormăi Pârvu, pe toţi ne pisează la cap...

— Lasă tu asta... Spune-mi : ce-i cu el ? E bun ? E în stare să-i dai Flottmanul în mână ?

Pârvu mormâia :

— Al dracului el cu mama lui... Nu se astâmpără...

— Spune-mi, măi, insistă Huszar. Da' cinstit. Ai fost marinar, marinar am fost şi eu : apăi să-mi vorbeşti curat, cinstit...

— Marinar ai fost tu, de apă dulce, zise Pârvu, dând din umeri. Marinar pe o oală de noapte...

— Ce ştii tu, ce vapor a fost pe Dunăre **Vaskapu** ! răspunse Huszar râzând. Prima ! Şi eu eram mecanic, nu spălător de punte...

Pârvu râse şi el. De după colţul de stâncă, isbucniră două detunături scurte, fără ecou. Pârvu zise :

— Mai trebue săpat.,.

— Se cunoaşte după ureche, da ? întrebă Huszar.

— Bătrânii cunosc... Am învăţat şi eu... zise Pârvu, ridicându-se şi ştergându-şi palmele de fundul pantalonilor, pe care şi-i trase apoi în sus, înălţând din umeri. Huszar se ridică şi el. Aştepta. Pârvu stătu o clipă pe gânduri, apoi râse singur, tăcu iar, şi în sfârşit se hotărî să vorbească :

— E bun, mă, fir'ar mă-sa a dracului...

Apoi se depărtă strigând să se dea drumul la robinetul de aer comprimat.

— Bănică ! Deschide robinetul, ucenicule ! striga el glumeţ şi răutăcios. Huszar îl ajunse din urmă şi-l întrebă :

— Ce-l pui la treburi de-astea ?

— Să crape, puştiul dracului, zise Pârvu râzând, şi ridică perforatorul de pe jos.

— Dece-ai râs, adineauri ? întrebă iarăşi Huszar. Pârvu potrivi o tije la perforator, apoi răspunse, făcându-i cu ochiul :

— Ai fost marinar, ai ? Cum îi zicea ? **Kaskapu** ? Şi noaptea, îl puneai sub pat ?

— Nu, zise Huszar. Curăţam cartofi la bucătărie, şi spălam puntea cu peria... pe un vas de mare...

Se despărţiră, râzând amândoi. Bănică îi văzuse şi-şi închipuia despre ce vorbesc, dar nu-l întreba nimic pe niciunul din ei. Observă doar că Pârvu îl ia mereu peste picior, dar îi răspundea, fără să-şi piardă firul :

— Să vedem noi, când om fi în întrecere... Iar Pârvu râdea, scuturat şi de râs şi de vibraţia perforatorului, dar nu spunea nimic. Şedinţa avu loc într'una din serile următoare, într'o odăiţă din clădirea birourilor. Şedeau acolo înghesuiţi mecanici, lăcătuşi, mineri, salahori ; câţiva din bărbaţii de faţă erau cărunţi şi vreo doi-trei, printre care şi Bănică, erau tineri de tot. La masă, în biroul şedinţei, alături de Scarlat, secretarul organizaţiei, şedea Huszar şi unul care era funcţionar. Lui Bănică îi veni rândul să vorbească abia târziu, când Scarlat, un om uscăţiv şi cu şuviţe cărunte în părul negru, întrebase morocănos dacă „mai are cineva ceva". Bănică se ridică. Ii străluceau ochii şi era cam palid, căci nu se obişnuise încă să vorbească faţă de atâţia oameni. Dar se încălzi vorbind, şi uitase de sfială. Era păcat să nu fie

eliberat cellalt perforator din echipa tovarăşului Pârvu, ca să conducă acela o echipă. El, Banică, putea să lucreze foarte bine într'unul din schimburi, şi Pârvu în cellalt. Digurile dela Midia cer mereu piatră, iar oameni necalificaţi, ca să se alcătuiască echipe, sosesc mereu. Iar el, Banică, miner calificat, stă şi face muncă de salahor. Tocmai deandoaselea ar trebui să fie. Să vie şi mai mulţi mineri, să fie şi mai multe perforatoare, să fie şi mai multe echipe! Vorbea încă, pe nerăsuflate, când Scarlat ridică mâna şi zise:

— Stai, ajunge, ai spus odată. Lasă-i şi pe alţii să vorbească...

Bănică se aşează. Il privi pe Huszar, care se uita la ziarul vechiu cu care era acoperită masa. Huszar se ferise să-i întâlnească privirea. Dece?

— Cine cere cuvântul?

Rafail ridică mâna. El socotea că Bănică are dreptate:

— Vin mereu trenurile descărcate dela Midia şi cer piatră. Noi încă nu le putem da câtă cere digul de larg! E o treabă politică, să facem cariera să dea mai mult ca până acum!

Scarlat se strâmbă batjocoritor. Nu-i plăcuse că Rafail părea că-l învaţă pe el ce e o treabă politică şi ce nu. Dar se ridică şi unul din „bătrâni", un artificier, Krause, un neamţ scund de vreo patruzecişicinci de ani, care lucra acolo de prin 1935:

— Noi, artificierii, zicea el, putem pușca mai multă piatră decât acum. Ne trebuesc perforatori...

Se ridicară să vorbească încă unul, şi încă unul. Apoi Huszar îi ceru cuvântul lui Scarlat, lângă care şedea, şi spuse:

— Eu aşi socoti că să vorbim cu Sindicatul, ca să sprijine cererea tovarăşului Bănică... L-am întrebat pe Pârvu, dacă tovarăşul Bănică ar fi în stare de munca asta, şi-a spus că da...

Nu mai ceru nimeni cuvântul. Scarlat încheie şi făgădui în doi peri că „se va face ce va trebui", şi oamenii se ridicară vorbind toţi deodată. O bancă se răsturnă. Bănică ieşi afară să-l aştepte pe Huszar. Acesta, rămas înăuntru, vorbea într'un colţ cu Scarlat:

— N'ai dreptate, ascultă la mine. Greşeşti, omule!

— Nu mă mai bate la cap, zise Scarlat. Era întărâtat, necăjit. Urmă:

— Mă faci să-mi iau un angajament, şi ştii că nu te poţi ţine de el! Dece-ai mai luat şi tu cuvântul? Ai vrut să mă sileşti. Da' să ştii, Huszar baiete, că eu cu inginerul nu mai vorbesc! Ajunge că m'am certat odată cu el...

— Da' asta nu-i treaba inginerului! E un lucru mic, nu se ocupă inginerul de asta, se împotrivea Huszar. Asta hotărăşte ăla micul, care umblă mereu aşa!

Şi-şi vârî adânc mâinile în buzunare, imitându-l pe subinginerul cel mărunt.

— Nu, zise Scarlat. Odată m'am certat cu tehnicienii, şi pe urmă ai auzit ce mi-a spus Maftei când a fost pe-aici...

— Dar n'ai nevoie să te certi!

— Ascultă, măi tovule! Dacă vrei, vorbeşte tu! Şi pe mine mai lasă-ma'n pace! strigă Scarlat şi eşi, mânios. Huszar îl urmă, nemulţumit. La uşe îl aştepta Bănica. Flacaiandrul îl privi întrebător. Huszar dădu din umeri:

— Ce vrei?

— Mă duc eu la subinginer, şi-i mai cer odată, rosti Bănică încet.

— Nu! zise Huszar necajit. Ma duc eu la sindicat şi vorbesc cu ei, şi

mergem împreuna la subinginer. Iar tu, fii pe pace! Şi mai stai la un loc! Daca-ţi fac rost de perforator, te linişteşti, drac împeliţat?

Bănică nu lua în seamă mânia lui Huszar. Ştia că-l ocărăşte pe el, dar ca e supărat pe altcineva, şi pentru altă pricină decât neastâmpărul lui, al lui Banica. Il urma în întuneric, murmurând:

— Aşi face eu schimbul al doilea... şi am începe o întrecere, eu şi cu nea Pârvu...

Aşa se întâmplă ca Banică veni, în noaptea următoare, din zona de întuneric în care luceau liniile de cale ferată, spre şirul de stâlpi înalţi orânduiţi dealungul râpei de calcar, şi purtând fiecare câte un reflector. In lumina lor, zidul de stânca sclipea alb-auriu. Se auzeau cum duduie motoarele macaralelor, şi împuşcăturile repezite ale perforatoarelor. Bănică înainta spre stâncaria înnecata în lumina. Deasupra era întuneric negru. Indarăt, luna arginta sclipirile fără de număr ale valurilor ghiolului. Dar Bănică nu se uita îndarat. Il cauta pe Pârvu. Il gasi, obosit, cu faţa albită de praful de piatra Cei şase oameni din schimbul lui Pârvu se adunaseră împrejurul lui. Veneau, unul câte unul, şi cei din schimbul următor. Bănică se opri în faţa lui Pârvu. Acesta râse la el. Dar în clipa asta, Bănică nu era atent la Pârvu ci la cei doi flăcăi din Moldova, care acum îl priveau cu admiraţie. Ştia ce se gândesc ei: **„Dacă a isbutit, înseamnă că şi noi o să putem ajunge mineri, şi mânui perforatorul..."** Pârvu spuse:

— Ei, bobocule! Noi am scos douăzeci şi opt de tone!

— Noi scoatem ceva mai mult, zise Bănică zâmbind.

— Lauda de sine, nu miroase bine!

— Bine, nea Pârvule, murmură Bănică. Râzi dumneata, râzi...

Cauta gaura începută în stâncă de Pârvu, puse la perforator o tije mai lungă şi se uită la unul din cei doi moldoveni.

— Dă-i drumul la aer...

Baieţandrul se repezi la robinetul de aer comprimat, care ieşea de sub pamânt, ca un şarpe de metal. Banică trase maţul de cauciuc, împlânta sfredelul de oţel şi, ridicând cu amândouă mâinile perforatorul, rasufla adânc, simţindu-i greutatea: „parcă uitasem cum e"... Unealta începu sa trepideze şi sa detune asurzitor; din gaura stâncii se ridica un nor de praf. Ţinându-şi rasuflarea, şi proptind perforatorul cu braţele încordate, Banica începu sa sfredeleasca stânca.

2

Tudoriţa, fiul cel mai mic al lui Iordan, ratacise de pe un şantier pe altul O vreme, la început, se întovarăşise cu Macei, banaţeanul. Dar nu se învoia bine cu el. Macei era un om destul de ciudat, închis, şi uneori îl palea o muţenie îndelungata şi mahmura. Tudoriţa ajunsese sa înţeleaga un lucru: ca Macei schimba şantierele dupa o socoteala anumita, şi ca e în cautarea unui lucru, pe care însa Tudoriţa nu isbutea sa-l ghicească. Se mutau prosteşte de pe un şantier pe altul târîndu-se osteniţi, prin vârtejurile de praf alb sau roşiatic stârnite de vântul dobrogean sub greutatea fierbinte a soarelui. Macei îi dadea câteodata deslusiri încurcate. Tudoriţa nu înţelegea nimic. Şi plecau mai departe. Hainele lui Tudoriţa se ponosisera, i se furasera lucruri pe la popasuri vremelnice. Intr'o dimineaţa, se trezise singur. Macei pl case mai departe, în zori, fara sa spuna ca pleaca şi nici unde.

Asta se petrecea pe un şantier din cele ce se înşira între Medgidia şi Saligny. Tudoriţa nu mai avea bani, era obosit şi flamând. Umbla fara treaba printre oameni, şi se uita împrejur. Deodata îl recunoscu pe un tânar. Nu-şi aducea aminte bine unde-l vazuse. Ramase locului, privindu-l ţinta. Tânarul se încrunta la el:

— Ce mă fotografiezi aşa, mai taică? Pune şeaua, ma, ca acuma-ţi scap una! Te plânge familia, mă!

Era un flacaiandru dela oraş, cu hainele purtate fara mila, dar croite potrivit cu ceeace se numea eleganţă printre tinerii care se înghesuiau în hallurile cinematografelor în 47—48: pantalonii înguşti, haina lunga care se încheia jos de tot, şi o cravată mototolita, îngusta ca o panglica, şi vargata deacurmezişul Acest tânar purta pe cap, îndarat de tot, un cerc roz de lâna împletita, care-i ţinea parul. Il privea pe Tudoriţa cu dispret, şi un fel de gravitate parinteasca: Il ameninţase, dar Tudoriţa nu se mişcase din loc. Acuma tânarul statea şi arata oarecare uimire. Dadu din umeri şi-l întrebă cu interes:

— Unde-ai găsit pileala aşa de dimineaţa, nene?

Tudoriţă răsuflă uşurat. Işi aduse aminte unde-l văzuse: pe şantierul dela N..., când sosise cu tata-său, în ziua în care fusese furtuna. Zâmbi mâhnit şi zise:

— Ce pileală, că n'am luat nimic 'n gura de alaltaeri..

— Bă, nehalitule! exclamă cellalt cu o anumită compatimire. Ce, bon de cantină n'ai?

— N'am, zise Tudoriţă umilit.

Cellalt se gândi o clipă, cântarindu-l din ochi. Apoi se scotoci în buzunare, scoase un bon şi i-l întinse:

— Na, du-te şi crapă, sa nu te mai vad. Parc'ai fi **„Cele două orfeline"...**

Astfel începu o ciudată prietenie între Tudoriţă şi acel tânar a cărui poreclă se dovedi a fi Johnny Gainã. Aşa-l ştiau toţi. Numele adevărat, nici cine i-l cunoştea, nu-l întrebuinţa. După cum nu isbutise să priceapă neastâmpărul care-l împingea pe Măcei de pe un şantier pe altul, acuma Tudoriţă nu putea pricepe felul de viaţa al lui Johnny Gainã pe şantierul acesta. Se parea ca e curier sau om de serviciu la baraca birourilor, dar nu era numai atât. Uneori îl lua pe Tudoriţa să bea împreună. Strabateau deacurmezişul valea de lut cu mlaştini şi ierburi mărunte; treceau prin păpurişuri, apoi peste calea ferată şi şosea. Urcau pe un drum de care, într'o râpă de argila galbena. Sus, printre tufarişuri, era pitit satul, şi crâşma era într'o casa prelunga şi scunda, de piatra şi pamânt Acolo, târziu noaptea, cei doi flacai beau, îndaratul uşilor închise şi obloanelor trase. Mai erau la celelalte mese oameni care vorbeau încet, ghemuiţi în jurul ţoiurilor. Uneori isbucneau racnete, doi-trei sareau dela masa, rasturnând scaunele şi se luau de gât, apoi se potoleau şi se sarutau plângând. Johnny Gainã râdea stapânit. Ii sticleau ochii. Il batea pe umar pe Tudoriţa, cocoşându-l, şi spunea triumfator:

— Bă, ţarane! Eu sânt omul colonelului!

— Care colonel? întrebă Tudoriţă mirat.

— Gruescu, bă! strigă Johnny. El e omul meu, şi eu sânt omul luii

Apoi scotea bani, sa plateasca. Şi erau mult mai mulţi de cât era nevoie. Un pumn de bancnote albastre de o mie. Tudoriţa privea holbat

banii şi se întreba, ameţit, dacă nu cumva colonelul era chiar tovarăşul Gruescu, administratorul şantierului. Dar cine altul putea să fie? Se vede că fusese înainte militar. Acum umbla cu pantaloni de golf, din care ieşeau, spre a se cufunda în bocanci, picioare subţiri, osoase şi păroase. El trebue că era. Mereu avea treabă cu Johnny, şi-l trimetea de colo până colo, pe şantier, pe alte şantiere, la Medgidia, chiar şi la Constanţa...

Dar Tudoriţă rămăsese în afară de toate astea. Fusese angajat ca săpător. Era nemulţumit, îl rodea o mâhnire şi o amărăciune pe care nici el nu şi le deslușea bine. Se gândea la tată-său, căruia-i promisese că se va duce la Canară, la Bănică. Se gândea la Bănică, muncind acolo, la zeci de kilometri; oare el ce făcea? Era mai mulţumit? Cunoştea şi el această amărăciune? Greu de ştiut. Şi ca să mai uíte, Tudoriţă se duce seara la crâşma din sat să bea cu Johnny rachiu de drojdie. Când se ameţeau, Johnny începea să se laude, că a fost cu colonelul la Constanţa într'un bar. Şi dintr'o vreme, începu să vorbească de „pupeze", cuvânt pe care-l învăţase atunci; Tudoriţă nu ştia dela cine.

Intr'o zi însă, Gruescu îl chemă pe Johnny în birou şi îl săpuni cumplit. Dactilografele de alături îl auzeau răcnind de i se spărgea glasul; urla atât de tare încât nu i se mai deslușeau cuvintele. Se auzea şi glasul lui Johnny care încerca să mai spuie şi el o vorbă, dar nu isbutea decât să-l înfurie şi mai tare pe Gruescu. Deodată uşa se deschise ca de furtună, şi Jonny sbură afară, isbit mai jos de şale de bocanul uriaş al lui Gruescu. Nu-l mai văzu nimeni până seara, când veni posomorît, să-l cheme pe Tudoriţă. Se răsti:

— Hai, bă, iaurt!

Tudoriţă îl urmă. Şi el era mahmur, căci se gândise toată ziua mai mult ca altădată, la tată-său şi la Bănică. Se făcea seară. Straturi de nori pluteau deasupra dealurilor dinspre Sud, şi aruncau umbre în valea Cara-Su. In umbră, căldura era apăsătoare. In locurile însorite, o simţeai ca apropierea unui foc, ca o dogoare pe ceafă şi între umeri.

Cei doi urcară drumul din râpă şi intrară în crâşmă. Beau acolo câţiva oameni de pe şantier. Tudoriţă se gândi la mulţimea celor ce munciseră toată ziua şi acuma, obosiţi, se spălau de praf, aprindeau o ţigare şi stăteau de vorbă prin barăci, cu glasuri liniştite, sau se adunau în cerc, împrejurul unuia care citea ziarul sau le explica o broşură de propagandă. Se întunecă la faţă şi dădu peste cap un ţoiu de rachiu, care nu-i făcu nici o plăcere. Nici Jonny Găină nu era cu chef. Bea tăcut şi morocănos. Spre seară se ameţi şi începu să vorbească fără şir:

— Ce sânt eu de vină? De un'să ştiu eu că ăia nu-s oamenii lui? L-au reclamat la direcţie... Şi ce, dacă l-au reclamat... O să-l dea afară. Mare lucru. Găseşte el grubă pe alt şantier, că are husănii lui la N...

Şi numi şantierul pe care venise Tudoriţă la jumătatea lui Iulie. Tudoriţă nu-l asculta decât în treacăt; şi, la auzul numelui acelui şantier, îi năvăliră în minte gândurile care-l frământau. De acum încolo nu-l mai ascultă pe Johnny deloc, în vreme ce acesta se plângea de nedreptatea lui Gruescu şi mormâia ameninţări nedeslușite.

— Parcă l-ar da numa'afară? De aşi spune eu câte ştiu, altundeva ar merge el...

Apoi Johnny îl luă la rost pe Tudoriţă pentru mahmureala sa:

— Ce stai aşa, iaurt? Ţi s'a blocat muzicuţa?

Tudoriţa zise :

— Hai s'o întindem...

— Dece ? întrebă Johnny enervat. Ce, ţi-e ruşine să stai cu mine ? Eşti calificat ? Eşti mai deştept ca mine ?

— Sigur că sânt calificat... mormăi Tudoriţă amărît.

— Calificat la mine'n spate ! zise cellalt. Când te-am văzut erai milog. Erai orbete. Orbete de calificarea şaptea !

Tudoriţă tăcu, mânios. El era de vină. El plecase dela locul lui de muncă, şi rătăcise fără rost pe şantier. El nu-şi ţinuse cuvântul dat lui tată-său. Fusese un prost. Poate de atunci la carieră la Canară se făcuseră locuri...

Crâşmarul se apropie, încovoiat şi spătos :

— Domnu' Johnny, trebue să'nchid, că mă are la ochi miliţia...

Johnny se uită tot nervos împrejur :

— Măi nene, să ştii că astă seară n'am bani. Iţi plătesc mâine..

— Ce să-mi plăteşti mâine, mormăi crâşmarul. Mâine cine ştie unde eşti... Lasă-mi ceva. Ceas n'ai ?

Şi-i trase mâneca în sus. Johnny se smuci :

— Nu pune cazmaua, că-ţi scăp una de se bucură miliţianul !

Dar crâşmarul nu se clinti. Stătea între ei şi uşe. Crâşma era goală. Intr'un colţ, lampa de gaz de pe tinicheaua udă a tejghelii fumega. Lumina era puţină şi înnecată în umbre, în întunericul greu de miros de ţuică vărsată.

— Stai, zise Johnny. Ce-o iei aşa, nene ? Parcă cine ştie ce ţi-aşi fi dator...

Crâşmarul nu se mişcă. Aştepta. Lui Johnny îi lunecară ochii împrejur. Apoi se sili să râdă, desfăcu dela mână ceasul şi-l puse pe masa. Crâşmarul îl luă uşor şi repede ca fulgerul, cu o labă lată făcută ghiară.

— Mâine viu cu banii, zise Johnny. Crâşmarul mormăi :

— Vii, bine... Nu vii, iar bine...

— Stai, nu aşa ! Ce, vrei să faci râşniţa labă ! strigă Johnny alarmat.

— Dumneata să-mi vii mâine cu banii... zise cârciumarul, cu ochii în pământ sub sprâncenele stufoase şi negre. Johnny îl privi bănuitor. Dar Tudoriţă se îndreptase spre uşe, astfel că îl urmă. Tot timpul, mergând prin întuneric, Johnny tăcu. Tudoriţă îşi dădea seama că se gândeşte, îngrijorat, de unde să scoată bani, acum că Gruescu era supărat pe el. Dar Tudoriţă se simţea departe de frământarea lui Johnny. Coborîră în valea Cara-Su. Zăriră în depărtare boarea de lumină ce înconjura draglinele. Lucrau şi noaptea. Fiecare maşină era o gânganie neagră, groasă, un fel de bondar în necontenită mişcare, miez al unui cerc de lumină, punctat în mijloc de sclipirea farurilor. Tudoriţă oftă şi-l străpunse un dor ascuţit de tată-său şi de Bănică, şi de locuri unde şi el ar munci noaptea în lumina albă a reflectoarelor, ca la cariera de piatră de unde plecaseră. Noaptea, în baracă, în concertul de sforăituri şi răsuflări line, adormite, ale celor patruzeci-cincizeci de oameni cufundaţi în somn, Tudoriţă se gândi mereu la aceleaşi lucruri ; gândul se învârtea pe acelaşi loc ca o draglină pe pivotul ei, şi tot ca ea, săpa în adânc în pământul negru al aducerii aminte, şi scotea la suprafaţă straturile de dedesubt...

Aţipi târziu şi i se paru că dormise o singură clipă, când se trezi deodată. Incă nu se luminase de ziuă. Dar parcă se risipea întunericul cel mai adânc al miezului de noapte. Se desluşeau umbrele paturilor aşezate în rânduri de-alungul şi de-alatul baracii. Intr'un colţ era o lampa de gaz care lumina slab, cu fitilul scazut, gata sa se stingă cu totul. O umbra se mişca printre paturi. Era un om ghemuit, care se târa şi se strecura. Nu se auzea nici un sgomot, afară de rasuflările şi sforăiturile celor ce dormeau. Umbra se opri lângă pat, se ridică, se lungi. Apoi se ghemui iar. Dar o haina atârnată în cui deasupra patului, dispăruse. Şi iaraşi porni hoţul mai departe, fară sgomot se opri lânga alt pat, lua alta haină. Tudoriţă îl simţi că se apropie. Se prefăcu că doarme. Se sili sa rasufle liniştit, rar, adânc. Dar privea printre gene. Hoţul se aplecă asupra lui, şi Tudoriţa îl recunoscu pe Johnny. Faţa acestuia nu era ca de obicei. Poate că era de vina întunericul; dar flăcăiaşul parea mai bătrân, cu o faţă asprita şi bolnavă. Tudoriţă închise ochii şi simţi cum hoţul îi vâră sub pernă unul din straiele furate, şi se departează.

Tudoriţă nu putu dormi în noaptea aceea. Se trezi primul, scoase haina de sub pernă şi o svârli în baracă, pe un pat gol, patul unuia din paznicii de noapte. Apoi se îmbrăcă şi zăbovi prin baracă. Oamenii se ridicau, se întindeau facând să le trozneascâ încheieturile, începeau să vorbească între ei, înca încet ca să nu-i tulbure pe cei ce voiau să mai doarmă încă zece minute. Deodată cineva strigă:

— Unde mi-e salopeta?

Din alt colţ, altul strigă că şi lui îi lipseşte o haină. Apoi altul Se uitau banuitori în jur. Unul şi-o găsi pe a lui pe patul paznicului de noapte. Se făcu învalmaşeală, oamenii începura sa vorbească, sa se strige. Cautau pe sub perne, strigau:

— Desfă cufărul! Dacă n'ai făcut nimic, nu-ţi pasa!

Tudoriţă eşise şi se uita pe fereasta. Deodată îl zari pe Johnny Gainâ, care se retragea cu paşi uşori spre uşe. Eşi şi dispăru printre baraci, chiar în clipa când hainele furate erau gasite sub saltea pe jos. Apoi se'ntoarse şi ieşi de pe şantier. Un camion pleca tocmai atunci. Tudoriţă se uita de nu cumva e în el Johnny. Nu era. Tudoriţă se urcă şi în curând se sdruncina şi salta în goana camionului, care ridica un nor de praf aurit de primele raze ale soarelui.

La Medgidia camionul se opri, şi Tudoriţa aşteptă alt prilej. Se urcă într'o remorca de tractor, care mergea pâna la Basarabi. La Basarabi se caţara pe scara unui vagon al personalului plin cu muncitori care veneau la Canal. La Constanţa trebui să ramâna sa doarma. Spuse ca, vine chiar atunci din ţară, dela o cariera de piatră dela Glugova; i se dadu un pat într'unul din dormitoarele Direcţiei Canalului. Şi dimineaţa urmatoare, cocoţat împreuna cu alţii pe un vagon platformă, sosi la cariera de piatra dela Canară. Bubuiturile dinamitei, norii de praf ce se ridicau în cerul albastru, uruitul stâncii naruite, pietrele ce sburau prin aer sfâraind ca nişte schije, îl facura să-i bată inima. Da, asta era o cariera de piatra! Parca s'ar fi întors acasa, la ai lui. Nu arunca nici o privire ghiolului care licarea cu miile de oglinzi orbitoare ale valurilor, ci sări de pe vagonul platformă şi trecu peste liniile de cale ferată, să-l caute pe frate-său Banica, acolo, la râpa de piatra ce se cutremura sub explozii şi unde ra-

suna ţăcanitul perforatoarelor, într'un amestec de detunaturi, ca o batalie.

In dimineaţa aceea Banică era cţarat pe un colţ de râpa, aplecat pieziş deasupra golului. Se ţinea cu greu să nu-i scape piciorul şi sa nu se prabuşească. Dar într'o vreme se obişnui, şi, atent la raspunsul sfredelului care se învârtea în stânca, totuşi îşi dadea seama de lumea dimprejur: cerul albastru, nemărginit, pereţii albi-gălbui ai carierei de piatra, îngrămadeala de vagoane şi de locomotive negre, lucitoare, şi dincolo, apele ghiolului pâna'n zare unde începea marea. Era o dimineaţa atât de frumoasa, încât lui îi venea să cânte, dar cântecul era numai în închipuirea lui; de l-ar fi ascultat cineva printre detunaturile perforatorului ar fi auzit un fel de mormait mereu întrerupt când unealta mecanica zvâcnea şi trepida prea tare.

Deodată, când se oprise o clipă ca sa atace stânca sub alt unghiu, auzi un glas cunoscut chemându-l pe nume de departe de jos. Se uită la cele câteva siluete cenuşii, adunate la piciorul râpei, împrejurul cuvelor mari de fier, pline cu piatra, pe care macaraua le ridica şi le purta leganându-le uşor, spre vagoane. Iarăşi îl striga acel glas care-l tulbura, i se parea mai cunoscut ca oricare, şi-i trezea un val de aducere aminte nedesluşite. Fără de veste, îşi dădu seama că e glasul lui frate-sau, şi numai decât îl recunoscu şi pe Tudoriţă însuşi care-i făcea semne. Ii răspunse şi el, fluturând mâna, şi apoi reîncepu sa muncească. Pe când burghiul zuruia metalic în piatră, Bănică revedea în amintire seara când se despărţiseră în port la Constanţa, amurgul verde ca un smaragd deasupra catargelor şi înaltelor trâmbe de fum. Mâhnirea lui tată-său, Bănică înca n'o uitase, şi acum i se strânse pentru prima oară inima. „Ce-o mai fi cu el? O să-mi spuie Tudoriţă..." Şi burghiul svâcnea şi se învârtea în stâncă, ridicând un nor de praf alb.

Coborî ca să-i lase pe artificieri să pună dinamita. Il îmbraţişă pe Tudoriţă şi-l privi cercetător:

— Ce-i cu tine? Te-ai schimbat. Eşti slab... Tăicuţa ce face?

— Bine... raspunse Tudoriţă, cu privirea nesigură. Bănică îl puse sa se aşeze lângă el pe o piatră şi începu să-l descoase. Krause trecu pe lângă ei cu un lemn lung şi cu un cartuş de dinamită, învelit în carton roşu. Un ajutor îi aducea şiretul gros al fitilului şi cutia cu capse şi unelte mărunte. Krause şi ajutorul începură să se cţere în sus. Se auzi cum cel dintâi spune cu uimire:

— Apăi cum dracu' lucrează baiatul ăsta pe aicea?

Dar Bănică nu-l luă în seamă. Caci Tudoriţă începu să povestească tot ce păţise. Povesti multa vreme, întrerupt de bubuiturile dinamitei, de semnalele de alarmă şi de strigatele prelungi, când se dădea foc fitilului.

— Aardee! Aardee!

Se întrerupea şi când Bănică îl părăsea ca să reînceapă lucru. Urma sa-i povestească şi la cantina şi în dormitor Bănică se întuneca pe masura ce auzea prin ce trecuse frate-său. La sfârşit tăcu multă vreme, aşezat pe pat. Câţiva baieţandri jucau şah, unul fuma trântit pe pat, şi altul, pe burtă şi legănându-şi un picior, citea o carte groasă: **Bărbăţie** a Verei Ketlinskaia, pe care U.T.M.-ul o raspândea pe şantiere. Tudoriţă oftă şi întrebă, ca sa spargă tăcerea:

— Şi tu ce-ai făcut?

— Eu... am facut mai puține... murmură Banică.

Povesti și el, lupta lui ca să i se dea o muncă calificată, și, de atunci, întrecerea cu șeful de echipă. Zâmbi gândindu-se la asta:

— Mereu i-o iau înainte... Acuma nu mai râde de mine...

— Cât câștigi? întrebă Tudoriță cu ochi mari.

— Astea cincisprezece zile din urmă, am luat treisprezece mii... zise Bănică și oftă privindu-l lung pe Tudoriță. Apoi întinse brațul și-l cuprinse pe frate-său de umeri.

— Hai măi, să mai umblăm pe-afară...

Era după amiază târzie. La intrarea în carieră era înghesuială de oameni, o locomotivă înaltă pufăia din greu, se auzeau strigate nedeslușite. Tudoriță întrebă:

— O să fie loc și pentru mine?

— E și pentru o sută... zise Bănică. Ia uită-te acolo!

Două tractoare puternice trăgeau niște cutii uriașe cenușii, pe șenile, cu săgeți de excavator, dar atât de mari, cum nu văzuseră niciodată cei doi frați. Bănică întrebă un muncitor care trecea repede:

— Nea Rafaile, ce-i cu alea?

— Excavatoarele ale mari, sovietice! Acuma au venit! Sânt electrice!

— Electrice? Și cu ce curent o să meargă?

Dar Rafail se depărtase. Tudoriță se uita înmărmurit la cei doi uriași cenușii. Bănică zise:

— Aici ai să stai, măi frățioare... Pentru astea trebue spartă piatră multă... Dar de unde o să aibă curent?

Nimeni nu răspunse. De sus din râpă, răsunară pierdut semnalele de alarmă și strigătul stins, prelung:

— Aardee... Aardee...

II.

Puțini, ascunși

1.

Căldura începutului după amiezii făcea să le curgă sudoarea pe față, dar vântul fierbinte le svânta iarăși frunțile. Stăteau față în față, unul mai marunt, frecându-și ușor cu palma degetele zdrobite ale mâinii stângi, iar cellalt înalt, spătos, și fumând fără să scoată țigarea din gură, ceeace-l făcea să dea capul pe spate și să strâmteze ochii. Fumul care-i urca spre ochi mai avea și avantajul că-l făcea să se strâmbe ușor, astfel încât fața nu-i exprima nimic, și nici ochii între pleoapele strânse. De aceea, când simți că se termină țigarea, Mateica aprinse alta dela ea, înainte de-a o arunca. Și, mereu cu țigarea în gură, urmă:

— Nu, tovarășe Maftei, n'ai dreptate. Să mă ierți. Dumneata ești un om cu inima prea bună...

— N'am inima nici mai bună nici mai rea decât oricare, zise Maftei. Aici nu-i o chestie de bunătate. Nu trebue să dai afară un om

până nu te convingi că nu e în stare să'nveţe din greşelile sale. N'ai încercat să-l creşti pe Popescu...

— Pardon! Pardon! Am încercat chiar foarte mult! Mă nedreptăţeşti, tovarăşe Maftei. Ce fel de om mă crezi că sunt? Tiran? Ce aveam eu cu Popescu? Imi pare rău...

In clipa asta se gândea: „Acuma ar trebui să scot ţigarea din gură, să fac o mutră mâhnită". Şi-i veni să râdă în sine „Fac giumbuşuri, şi caraghiosul ăsta nici măcar nu e 'n stare să le preţuiască..."

Matfei însă, într'adevăr, nici nu clipea din ochi. Şi de altfel, de unde să ştie? Spunea, netulburat:

— Acuma, ce s'a făcut, s'a făcut. Nu mai are rost să discutăm. Deşi, să-ţi spun că am rămas mirat. Noi parcă vorbisem odată într'un fel, tovarăşe Mateica. Iţi spusesem părerea mea: să-l înveţi pe om cum să muncească, nu să-l dai afară. Il dai afară numai dacă te-ai asigurat că nu e'n stare, sau că e rău voitor şi duşman... Dumneata ai luat-o altfel. Acuma, ai rămas fără şef normator. Şi zilele astea trebue să începem uzina electrică. Ai găsit pe cineva?

— Mâine, tovarăşe Maftei. Mâine. Cel târziu, poimâine.

— Bine, zise Maftei. Se uita la pământ, preocupat. Apoi, ştergându-şi faţa cu mâneca salopetei, ridică ochii şi, cu un fel de luminiţă în ochi, zise:

— Dacă ştiam de Popescu, veneam eu cu propuneri... Mă gândeam, îţi căutam oameni...

Strâmbătura de pe faţa lui Maftei se schimbă.

— Crezi că eu nu sunt în stare, tovarăşe Maftei?

Şi plecă fruntea, cu mare mâhnire. Maftei zise:

— Ba da, eşti. Dar eu dece să nu te ajut, dacă pot? Uite, ţi-am găsit de pildă un om de încredere, în locul banditului de Lupaşcu...

Mateica tuşi şi-şi scoase ţigarea din gură. Scuturâ scrumul cu degetul mic, apoi privi ţigarea gânditor. In sfârşit vorbi, cu un râs scurt, încurcat:

— Bine, eu îţi mulţumesc... dar ce să mă fac? Vezi, nu mă aşteptam... nu ştiam că ai să te ocupi şi dumneata. Am vorbit şi eu cu unul, şi, ca să zic aşa, l-am angajat...

— E om de încredere? De unde vine? Cum îl cheamă?

Maftei pusese cele trei întrebări ca şi cum ar fi dat trei lovituri. Il privea întrebător şi hotărît pe Mateica. Acesta rămase mut o clipa. Nu vorbise cu nimeni. Abia noaptea trecută se ocupase să-i găsească loc lui Popescu pe şantierul administrat de Gruescu. Plasarea lui Popescu fusese prima grijă. Apoi, în dimineaţa următoare, îl dăduse afară, cu o gălagie care îl distrase lăuntric, de minune. Şi acuma, după amiază, Maftei venea cu un om în locul lui Lupaşcu, poziţie cheie! Mâine dimineaţă era în stare să-i vină cu un normator şef şi atunci chiar că numai era nimic de făcut. Atunci nu-i mai rămânea să lucreze decât prin Anghelescu, moale şi periclitat, şi care atârna acuma de un fir foarte subţire. Nu: asta trebuia evitat cu orice preţ. Asta nu se putea! In orice caz, trebuia să aibă un normator şef, care să fie omul lui. Dacă Maftei îl luase aşa de repede, poziţia reprezentată de administraţia cantinelor 1 şi 2 era pierdută. Bine: la războiu, se întâmplă să pierzi o poziţie. Căci pierdută era: Maftei părea hotărît să-l impună pe omul său, şi sa pună la îndoială cinstea şi capacitatea celui

propus de el, Mateica. Mai mult: Mateica spusese că are un om, şi chiar un om cu care vorbise. Dar nu era adevarat. In clipa în care toate socotelile acestea îi trecura fulgerator prin minte, se straduia să găsească şi un nume pentru acel administrator fantomă. Maftei îl privea atent. Mateica râse iar, cu acelaşi râs încurcat şi stânjenit, şi se aplecă puţin înainte·

— Dacă ma iei aşa de repede, nu ştiu la ce să-ţi răspund întâi... Arghir îl cheamă... Om foarte bun. A lucrat înainte pe undeva, pe la Turnu-Magurele...

„Dacă poziţia e pierdută, se gândea Mateica, măcar s'o apar serios, aşa ca s'o plătească scump. Sa-mi fie obligat; să pot să-i spun că-i cedez ca sa-i fac un hatâr, dar nu pentruca ar avea dreptate..."

Dar Maftei puse alte trei întrebări, pe nerăsuflate:

— Unde anume? La ce întreprindere? Dece a plecat de-acolo şi a venit aici?

Mateica simţi acel început de ameţeală amestecată cu o spaimă care strânge inima şi cu un fel de greaţă, pe care-l cunosc cei care nu ştiu să înoate şi se trezesc deodată că sub picioarele lor nu mai e fundul apei, ci golul. Fu pe punctul de-a se hotărî să răspundă ceva, când Maftei îi mai puse a întrebare:

— Nu ştii?

Asta nu mai era cu privire la fantomaticul Arghir. Asta il privea direct pe el, Mateica. Il punea la îndoială priceperea. Nu aşa ca să se poată supara, cotind discuţia; nu era o întrebare grosolană. Exprima o îndoială subţire, la care totuşi trebuia raspuns. Firul gândurilor pe care le începuse Mateica, se rupsese aici. Acum trebuia să se gândească, fulgerător ca şi în ultimele clipe, la două lucruri deodată: la blestematul de Arghir şi la sine însuşi. I se încurcaseră gândurile şi era cât pe aci să răspundă „Ba ştiu", ceeace l-ar fi dus poate într'o altă serie de minciuni pe care Maftei putea să le verifice dacă-i trăznea cumva asta prin minte. Nu mai trebuia mintit; minciunile sunt primejdioase. Dacă duşmanul te atacă şi nu te poţi apăra, mai bine pierzi câteva elemente înaintate şi rupi contactul, retrăgându-te Crezuse că va putea vinde scump cedarea lui „Arghir". Nu mergea. Cu atât mai rău. Nu era nimic de facut.

Dar, pe dedesubtul acestor înlanţuiri de gânduri, începuse să se răspândească o neliniste otravită, la care însa pentru moment nu se putea gândi.

— Nu, nu ştiu, tovarăşe Maftei, zise încet Mateica. Dece să mă laud că ştiu... Incă n'am discutat mai pe larg cu el...

„Tot se poate câştiga ceva, cedând. Pot să vorbesc deschis, cinstit..."

— Ziceai adineauri că e un om foarte bun... Şi l-ai şi angajat?

Un val de furie neputincioasă îl făcu pe Mateica sa simta cum i se umflă şi se sbat vinele tâmplei. Plecă pleoapele, ca Maftei să nu-i vadă dorinţa de-a tabarî pe el cu pumnii. „Nu vrei deloc să cedezi? Nici un pas? Nici un deget? Nu vrei? Nu vrei deloc?" Acest Maftei era un fel de maşina încapaţânată care mergea numai înainte. „Am să te fac eu sa-ţi muşti mâinile", se gândea Mateica, sugrumat de mânie şi de ură. „Sper ca nu citeşte nimic pe faţa mea", îşi zise el cuprins iarăşi de acea îngrijorare bolnavă. Mai bine o retragere de orice fel, o fugă dezordonată, decât

să mai lupte. Era ruşinos, dar era singura salvare: să fugi atât de repede, încât inamicul să nu te mai poată ajunge din urmă.

— Stai, frate, zise Mateica încercând să râdă şi neizbutind. Nu mă lua aşa repede, tovarăşe Maftei..

— Nu te-am luat repede... Dumneata eşti cam încet... Imi pari ostenit, sau tulburat...

— Am stat tot timpul în soare, cu capul gol... zise Mateica, răsuflând uşurat. Dar clipi din ochi ca un om isbit în stomac, când Maftei reîncepu:

— Ei, vasăzică l-ai angajat aşa, la repezeală fără să cercetezi nimic?

— Nu, nu l-am angajat. Am vorbit cu el, dar nu i-am făcut nici o formă. O să-i spun că am găsit alt om, şi gata. Cum îl cheamă pe al dumitale? Il cunoşti bine?

Asta era. O fugă ruşinoasă. Ba mai mult. Să iei în braţe propunerea adversarului, şi să te grăbeşti să ţi-o însuşeşti. Aşa se va salva poate măcar locul de normator-şef. Acolo trebuia lucrat repede, trebuia să i-o ia înainte lui Maftei... Şi încercă să plaseze totuşi fraza care l-ar pune pe Maftei în inferioritate, într'o situaţie de om care-şi impune punctul de vedere, de om căruia i se face hatâruri, care-şi plasează oamenii lui:

— Dacă ţii dumneata să-l faci administrator pe prietenul dumitale, eu renunţ la Arghir...

Dar Maftei reacţionă în chipul cel mai neaşteptat. Zâmbi. Un zâmbet care se lărgea mereu, până deveni un râs tăcut, uimitor de tineresc. Il privea pe Mateica drept în faţă cu ochii să căprii şi râdea fără sgomot. Mateica ridică sprâncenele mirat şi bănuitor. Uitase să tragă din ţigare. Maftei zise:

— Da... ţin neapărat să fie administratorul cantinei. Il cheamă Bercovici... Noroc, tovarăşe Mateica.

Ii dădu mâna şi se depărtă. Convorbirea lor avusese loc lângă peretele de scânduri al barăcii biroului, de care atârna o cutie cu geam. Indărătul geamului erau fotografii tăiate din reviste ilustrate sovietice, şi arătând canalul Moscova-Volga, şi o gară fluvială la Moscova. Mateica stătea cu spatele la această ladă, şi se uita lung după Maftei care se depărta. Un camion mare Tatra, trecu pufăind aer comprimat din frâne şi-l ascunse pe Maftei. Injunghiat de îngrijorare, Mateica se întrebă: „Ce e cu el? A simţit ceva?"

Dar purtarea lui Maftei nu lăsă să se înţeleagă asta. Atunci? Să fie un om care-şi plasează prietenii, cum sunt atâţia? Asta s'ar fi părut să fie la mijloc. „Dar dece a râs aşa, deschis, parcă mi-ar fi fost ruşine? Dacă umbla după intervenţie, i-ar fi fost ruşine, ar fi spus că are motive curate, că n'are nimic cu Bercovici, că acesta e un om încercat şi folositor. Nu, nu-l înţeleg. Nu-l înţeleg..."

Şi se'ntoarse încet, gânditor, spre birou. Murmura:

— Nu-l înţeleg..

2

Bercovici era un om scund, cu faţa brăzdată de cute adânci. Fusese

tori. Tot omul părea vioiu, ager, şi vorbea scurt, încleştându-şi fălcile după fiecare frază în aşteptarea răspunsului sau întrebării celui cu care vorbea. Purta un costum ponosit şi nişte bocanci vechi. Venise cu toate hârtiile la el: legitimaţii, certificate, o autobiografie. Deşi trecuseră câteva ceasuri, Mateica era încă tulburat de convorbirea cu Maftei. Se uită lung la Bercovici care şedea în faţa lui. Se lăsă pe spate, ţinând scaunul în echilibru pe două picioare, şi-şi învârti ţigarea între degetele lungi şi rotunde ca fusele, dar ale căror unghii nu mai erau îngrijite. „Las'că te frec eu. Te fac eu să plăteşti", se gândea Mateica.

— Dece-ai plecat de unde lucrai, tovarăşe Bercovici ?

— Mi-am dat demisia, zise cellalt.

— Şi dece, mă rog ? Ai pus asta în autobiografie ?

Bercovici tăcu o clipă privindu-l, apoi se hotărî şi spuse de-a dreptul:

— Pentrucă lucram cu nişte bandiţi. Nu mi-a convenit, şi am plecat.

Mateica se uită pe foaia cu autobiografia.

— Nu eşti membru de partid.

— Nu.

— Dar totuşi, ştii care era datoria dumitale...

Cellalt tăcu.

— Trebuia să aduci la cunoştinţă conducerii întreprinderii, că ai de-a face cu oameni necinstiţi...

— Am făcut-o, zise Bercovici.

— Şi ?

— Şi au fost traşi la răspundere.

— Şi totuşi ai plecat ? Dece ?

Bercovici stătu o clipă în cumpănă, apoi spuse:

— Pentrucă mă atrage să lucrez la Canal...

— Dece ? Te atrag greutăţile ?

— Da, zise scurt Bercovici.

— Aha, mormăi Mateica. Aşa. Şi înainte, n'ai avut nici o apartenenţă politică ? N'ai fost în nici un partid politic ?

— Pe dumneata te interesează trecutul meu politic, sau profesional? întrebă Bercovici.

— Amândouă, dragul . meu. Amândouă, zise Mateica zâmbindu-i prietenos, dar cu orecare ironie. „Ai ceva pe suflet, puiule", se gândea el, „şi-ai să-mi spui, sau nu te primesc..."

— Am fost membru de partid, zise Bercovici. Se vede că face un efort ca să vorbească.

— Aşa ? Şi ai fost exclus ?

— Da.

— Pentruce, tovarăşe Bercovici ?

— Asta nu interesează decât partidul, tovarăşe, zise cellalt, închizându-se în sine şi întunecându-se.

— Tovarăşul Maftei cunoaşte situaţia dumitale ?

— O cunoaşte. O cunosc şi alţii, nu numai el, zise Bercovici.

— Aşa... Şi vrea să-ţi dea prilejul să te reabilitezi ?

Bercovici îşi încleştă fălcile şi tăcu. Muştele bâzâiau în aerul în care plutea un strat albăstrui de fum. Mateica bătea cu degetele în masă, aşteptând. In sfârşit, cellalt vorbi:

— Asta-l priveşte pe el... asta-i priveşte pe tovarăşii dela partid.

— Da, zise Mateica tărăgănat. Ai dreptate. Ia să vedem referinţele dumitale.

Şi începu să citească, pasagiul respectiv din autobiografie, notându-şi nume şi adrese cu creionul pe o foaie de hârtie. Bercovici se uita pe fereastră. Lumina îi cădea pe faţa aspră şi brăzdată. Se uita undeva departe, clipind din ochi. Cutele adânci din jurul gurii i se adânciseră.

— Bine, zise însfârşit Mateica. Pentrucă ţine neapărat tovarăşul Maftei, poţi să iei legătura cu tovarăşul Frenkel, administratorul şi să te apuci de treabă.

Bercovici se ridică în picioare fără un cuvânt şi ieşi.

3

Mateica rămase nemişcat. Işi făcea socoteli şi planuri. Gândea concentrat, cu înfrigurare. Deodată se hotărî, sări în picioare şi plecă, încuind biroul în urma sa. Se duse la Frenkel şi-i ceru un camion. Frenkel n'avea.

— Un turism, o motocicletă, orice. Înţelege, omule, că am nevoie urgent!

Vorbea răstit, nerăbdător, cu un ton pe care nu-l avea înainte faţă de Frenkel. Inainte, nici Frenkel n'ar fi răbdat să-i vorbească astfel. Dar arestarea lui Lupaşcu dovedise deodată că ei nu sunt înrădacinaţi pe vecie în locurile lor. Şi Frenkel avea motive de-a se teme. Nu dormise, noaptea trecută. Acuma era palid şi avea cearcăne vinete sub ochi. Il privi temător pe Mateica. Mateica era tare. In loc să 'nceapă a vorbi mai moale şi mai sperios, ca el, Frenkel, sau chiar ca Anghelescu, el vorbea răstit, autoritar. Ba mai mult: de dimineaţă îi făcuse formele de concediere lui Popescu, şi-l dăduse afară după o săpuneală cumplită, cu uşile deschise, pe care acela o primise cu umilinţă, fără să se apere. Da, Mateica era omul tare; poate cine ştie? era chiar omul comuniştilor... Frenkel îl privi sfios şi plecă, mormăind ceva nedesluşit. Mateica îl aşteptă, bătând grabit toba cu degetele pe masă. Peste cinci minute Frenkel se întoarse:

— Ţi-am găsit maşină...

Şi încercă să glumească, râzând silit:

— Pentru dumneata, tovarăşe Mateica, ce nu fac eu...

Dar Mateica nu-l luă în seamă şi plecă fără un cuvânt. Se urcă în camion şi-i spuse şoferului numele şantierului pe care lucra Gruescu. Tăcu apoi, îndârjit, fumând şi privind fără să vadă straturile groase de nori care se adunau departe în Apus. Printre ele scăpau pânze de lumină, căzând asupra înălţimilor mâhnite ce străjuesc valea Cara-Su. Din când în când snopi de raze din asfinţit luminau cald grupuri de barăci noui, risipite pe marginile excavaţiilor începute, sau camioane ce goneau pe şosele. Peste tot, table şi săgeţi, arătau bucăţi de drum în lucru, cu piatra proaspat strivită de compresoare. Doar prin sate rămăseseră ca înainte gropile şi dâmburile de lut, străjuite de hoitul câte unui câine galben.

— Amărîtă mai era Dobrogea asta, tovarăşe, zicea şoferul. Uite, câinii ăştia parc'ar fi din Africa. N'au mai văzut maşini, şi abia acum învaţă să se ferească de ele...

Mateica însă nu răspunse; şoferul îi aruncă o privire şi văzându-l atât de ursuz, dădu din umeri şi tăcu

Maşina trecu pe lângă excavatoare care-şi mişcau încet şi puternic braţele negre prin penumbra înserării. Căruţele scârţâiau încet în fundul şantierului larg de zeci de metri. In baracamente se aprindeau lumini slabe de lămpi cu petrol. Camionul se opri într'un spaţiu pătrat, înconjurat de barăci, şi unde erau înşirate vreo zece alte camioane şi trei-patru tractoare. Mateica se dădu jos şi spuse uscat:

— Aşteaptă-mă aici.

Se duse să-l caute pe Gruescu, dar nu-l găsi:

— Tovarăşul Gruescu e în şedinţă la tovarăşul inginer, i se răspunse

— Unde doarme tovarăşul Gruescu? întrebă Mateica.

— In baraca numărului patru...

Il aşteaptă, fumând şi plimbându-se prin faţa terasei cu stâlpi din bârne, a barăcii. Spre Saligny şi Cernavodă, ultimul foc al asfinţitului se topea în purpură şi norii deveniseră de un albastru cenuşiu. Se făcea noapte. Oamenii, tot mai mulţi treceau spre cantine, spre dormitoare, vorbind între ei, românește, ungureşte, tătăreşte. Unul striga, mâniat:

— Ce-mi pasă mie de tine? Ce eşti tu? Răhat eşti! Am să mă duc la sindicat!

— Bine, bine.. O să vedem noi, mormăia mai potolit cellalt. Se depărtară în întuneric. Un camion intră pe şantier cu farurile aprinse, orbindu-l pe Mateica. Acesta se'ntoarse ca să-şi ferească ochii, înjurând printre dinţi. Camionul trecu şi el, oprindu-se la rând cu celelalte, şi farurile se stinseră.

Un om se apropie repede, venind din întunericul şi învălmăşeala de glasuri dimprejurul barăcilor cu birouri şi cantinei. Era o umbră. Dar Mateica recunoscu mersul de cocostârc al lui Gruescu şi-l opri:

— Gruescule!

— Cine e? A, tu? Ce cauţi pe-aici? întrebă Gruescu. Avea un glas ciudat în seara asta: obosit? enervat?

— Trebue să-ţi vorbesc neapărat...

— Bine. Vino înăuntru.

In odăiţa de scânduri cu patru paturi, Gruescu aprinse lampa. Mateica îl văzu tras la faţă, dar uită de asta.

— Ascultă, putem vorbi liniştiţi aici?

— Da, dar repede, că vin ăilalţi care dorm aici.

— Ce fel de oameni sânt?

— Dacul să-i ia! izbucni Gruescu furios. M'au frecat în şedinţă de m'au înnebunit! Nu ştiu cât o să mai rezist. Inginerul şef nu e ca Anghelescu al tău! A scos untul din mine... Şi ăştia, ingineraşii...

Şi făcu semn spre paturile goale cu pături cenuşii.

— ...şi administratorul, toţi sânt puşi să-mi ia capul! Toţi sânt contra mea! N'o să mai pot rezista... Nu. N'o să mai pot...

— Vii la mine, zise Mateica. Iţi găsesc eu loc...

— Dacă mă lasă, zise Gruescu, râzând fără veselie. — Dacă-mi rămâne libertatea de mişcare. Inţelegi ce vreau să spun?

— Lasă, n'o mai lua şi tu aşa în tragic, zise Mateica, privindu-i atent obrazul răvăşit, pe care lumina gălbuie a lămpii îl cioplea necruţător, cu umbre. Gruescu râse cu amărăciune. Mateica urmă:

— Uite ce e... şi pe mine mă paşte o'ncurcătură mare. Am nevoie de un şef normator în locul lui Popescu. Popescu a venit la tine?

— A venit...

— Ei, mie-mi trebue imediat un om, dar unul dat dracului, nu o mămăligă. Ai aşa ceva ?

— Cât de urgent îţi trebue ?

— Imediat. Altfel îmi bagă comuniştii un om de-al lor pe gât. Gândeşte-te repede.

Gruescu şedea cu coatele pe genunchi şi cu mâinile mari, vânoase, spânzurând fără vlagă. Mateica îl scutură de umar. Gruescu se ridică şi spuse obosit :

— Hai cu mine.

Se duseră prin întuneric spre una din barăcile de dormit. Gruescu mergea înainte si-i spunea lui Mateica unde trebue să bage de seamă, ca să nu cadă în şanţurile săpate pentru fundaţiile viitoarelor barăci. Totuşi Mateica se poticni de câteva ori în mormanele de pământ scos din şanţuri Ajunşi la una din barăci, Gruescu vorbi cu un om care se afla la uşe.

— Cheamă-l pe Udriştoi.

Omul intră înăuntru şi reapăru însoţit de un altul.

— Udriştoi, vino'ncoace, zise Gruescu şi-l luă de braţ, depărtându-se de baracă.

— Să trăiţi, zise cellalt cu glas scăzut uitându-se bănuitor la Mateica. Mateica îl cercetă atent, încercând să-i desluşească trăsaturile prin întuneric. Omul părea voinic, cu un cap rotund, care fusese de curând tuns scurt de tot, şi pe care părul creştea acum ca peria. Avea o faţă plină şi ochi neliniştiţi.

— Ascultă, Udriştoiule. Are nevoie de tine domnul colonel Mateica, şi-ai să intri în serviciu la dânsul pe şantier. Salariu mai mare ca aici, şi post mai mare : şef normator.

— Şi pericol mai mare, don' colonel... mormăi Udriştoi.

— Lasă, că'n schimb poţi să te'nvârteşti. Şi-afară de asta, îţi ordon eu ! zice tăios Gruescu.

— Am înţeles, să trăiţi, murmură cellalt, supus.

— Eu îţi fac formele mâine, dar pleci cu dânsul chiar acuma... Du-te şi ia-ţi lucrurile. Vii şi ne găseşti la mine. Hai, fuga marş !

Udriştoi se topi în întuneric. Mateica zise :

— M'ai salvat, Gruescule. E deştept ? Ştie carte ?

— Are gimnaziul comercial... A făcut... stagiu şi pe la Văcăreşti...

— Atunci are pregătire, râse Mateica uscat, fără veselie. Apoi Gruescu începu să se plângă de situaţia în care se află :

— Trăesc într'o atmosferă de teroare... In fiecare zi, mă'ntreb dacă nu mă dă afară... De-aia am ajuns să beau atâta...

— Ia-le şi tu mai uşor, mormăi Mateica. Ce-ţi pasă dacă te dă afară? Vii la mine...

Se plimbau prin faţa barăcii. Oamenii soseau şi intrau, trecând pe lângă ei. Ii spuneau bunăseara lui Gruescu, şi el le răspundea, ca apoi să-şi continue jelania, cu un glas ostenit şi deprimat care-l enerva pe Mateica, fiindcă simţea cum în sufletul lui răspundea, ascuns, un glas asemănător. Sosirea lui Udriştoi cu un geamantan îl făcu să răsufle uşurat. Ii strânse mâna lui Gruescu şi plecă spre camion. Gruescu rămase uitându-se în tăcere după ei, în întuneric.

Mateica tăcu tot timpul, înghesuit cu şoferul şi Udriştoi în cabina

camionului, şi ţinându-şi răsuflarea ca să nu simtă mirosul puternic de usturoi al noului său om de încredere. In curând uită însă de toate, sfredelit de gânduri care se învârteau toate în jurul lui Maftei. Ce ştia Maftei? Simţise? Totuşi, nu era cu putinţă. Lucra pe trei şantiere, şi se ocupa mai ales de treburile organizaţiilor de partid, apoi avea conferinţe cu inginerii... „Idiotul de Anghelescu trebuia să nu se certe cu el..." Nu; trebuia să 'ncerci a gândi cu mintea lui Maftei, a vedea lucrurile cu ochii lui; şi aşa îţi dădeai seama că nu poate să ştie ce ştia el, Mateica. Nu. Erau temeri exagerate. „M'a speriat laşul de Gruescu", îşi zicea Mateica. Dar nu era convins.

4

Sosiră noaptea pe şantier, şi Mateica se duse cu Udriştoi deadreptul la biroul său. Omul de pază îl privi uimit cum îşi descuie biroul şi se închide acolo cu noul venit. Mateica intră, aprinse lampa şi se aşeză la masă, facându-i semn celuilalt să ia un scaun, apoi se puse pe lucru. Intocmi împreună cu Udriştoi toate hârtiile de care era nevoie, şi statu multă vreme să-i lamurească totul, să-i vorbească despre oamenii de pe şantier, cu care va avea de-a face, astfel încât să nu săvârşească nici o greşeală şi să se ferească de cine trebuia. Udriştoi îl privea cu ochii săi castanii, vii şi neliniştiţi, fără un cuvânt. In sinea sa se minuna şi se întreba ce oare îl arde atât de tare pe prietenul colonelului Gruescu, de îl angajează în felul ăsta neobişnuit. Dar când Mateica începu să-i vorbească de metodele de-a face bani, deveni atent şi uită de orice altceva.

Mateica îşi dădea seama de mirarea şi poate bănuiala celuilalt, şi pe când îi vorbea, îngrijorarea şi temerea scormoneau în el: „Incă unul faţa de care mă descopăr. Incă unul pe mâna căruia mă dau. Ca să-mi păstrez un om în postul de normator şef, mă expun pe mine însumi. Anghelescu, Tasula, Gruescu şi mai ales Lupaşcu... Dar poate că Lupaşcu n'are sa vorbească despre mine; ştie singur că dacă e vorba numai de micile lui găinării, are sa scape mai uşor decât... decât altfel... Toţi ştiu câte ceva despre mine, şi fiecare în parte ştie prea mult. La fiecare pas înainte, mă descopăr mai mult. Dar ce era să fac? Să rămân paralizat aici, un simplu funcţionar, cu străini de jur împrejur? A fost o mişcare greşită, că l-am dat afară pe Popescu. M'am grăbit... Dar cel puţin aşa, Maftei mă crede un om care nu acopăr pe nimeni. Pe Popescu l-am dat afară, pe... Arghir l-am cedat... E încă bine, încă se poate lucra bine..."

Şi-i spunea, răbdător, noului şef normator, toate ascunzişurile meseriei, toate chiţibuşurile neîngăduite, iar cellalt îl asculta atent, fixându-l cu privirea inteligentă şi neastâmpărată.

Deodată cineva bătu în uşe. Mateica stătu o clipă nemişcat. Altă bătaie în uşe.

— Cine-i?

— Eşti aici? Eu sânt... Anghelescu...

Şi capul şefului şantierului apăru de după uşe. Era buflit de nesomn şi de căldură şi părea bolnav.

— Ai treabă?

— Nu... Am terminat... Numai să-i arăt tovarşului ăstuia unde să doarmă. E noul nostru şef normator...

Anghelescu îi arunca o privire pe furiș lui Udriștoi, apoi îi dadu mâna și se așeză pe scaunul de pe care acesta se ridicase, respectuos. Mateica se duse să-i găsească noului venit un pat în baraca funcționarilor. Când se întoarse, Anghelescu era pe același scaun, nemișcat, cu bărbia în piept. Mateica se așeză la birou și-i spuse:

— Ce e frate? Sânt obosit, și e târziu. Spune-mi repede.

Nici lui Anghelescu nu i-ar fi vorbit înainte în felul asta și nici Anghelescu nu i-ar fi îngăduit. Dar lucrurile se schimbaseră. In orice caz, erau mai limpezi. Și acuma Anghelescu știa că Mateica are dreptul să-l ia repede și cam de sus. Nici nu ținu seama de ceeace era jignitor în tonul lui Mateica, ci vorbi, agitat:

— Mai omule, trebue să facem ceva...

— Dece trebue? Și ce să facem? întrebă Mateica punând coatele pe masă și aprinzându-și o țigară. Il disprețuia pe Anghelescu. Și era obosit de încordarea ultimelor zece ore.

— Trebue să facem ceva. Altfel eu nu mai merg. Maftei ăla, și cu Rusu, mă înnebunesc. Găsesc explicații, scuze, motive; dar până când! Și știi care e concluzia lor: că sunt incapabil...

— Cine ți-a spus?

— Nu mi-a spus nimeni, dar n'am nevoie sa-mi spuie. Imi dau seama. Simt. Și eu, în locul lor, la fel ași judeca... Și ar mai merge toate. Dar îl văd pe Pangrati. O să ajungă să-mi spuie pe față: „Dece nu lucrezi ca tovarășul Pangrati? El cum poate face față dificultăților lui, și dumneata nu?" Din felul cum pun problemele, e limpede că așa gândesc. Să știi că cel mai periculos om de pe șantier, e Pangrati!

Vorbise agitat, cu fața umedă de sudoare, și cu ochii măriți — pentru prima oară nu păreau adormiți sub pleoapele grele. Mateica zâmbi:

— Nu-i atât de primejdios stimabilul Pangrati...

— Ba este! Și el se oferă mereu primul să realizeze planurile comuniștilor. Uzina electrică, lui i s'a dat s'o facă! Dece nu mie?

— Dumneata ai tot șantierul... zise Mateica zâmbind.

— Dacă se face uzina electrică așa cum a promis el, află un lucru, dragul meu: n'o să mai am eu tot șantierul! O să-l aibe el! Să te vedem cum ai să te descurci cu el!

Zâmbetul lui Mateica se șterse. Mateica încruntă sprâncenele și zise, pe gânduri:

— Da.. Ai dreptate... Dar dacă uzina electrică nu se face în termenul fixat?

Anghelescu râse fără veselie, dând din umeri:

— Dece să nu se facă?

— Eu nu mă pricep... nu sunt inginer. Dar dacă s'ar face prost cutare lucrare... Înțelegi?

Anghelescu îl privi lung, apoi dădu din cap.

— A, da... Da... Ai dreptate...

Apoi, aplecându-se peste masă, începu să-i explice:

— Dacă se toarnă prost, de exemplu pilonii de susținere ai planșeului sălii motoarelor...

Și îl deslușì cu amănunte tehnice, cum se poate turna prost:

— Vezi, spunea el, și un muncitor simplu, dacă nu vibrează bine

betonul... sau un magazioner care dă un sac de ciment Portland în locul unui sac de ciment rapid...

Mateica asculta cu atenție. Se liniștise. Se gândea: „Totuși, se mai poate încă lucra... Și încă bine... Și cu Pangrati o să reușesc eu să mă înțeleg. Trebue vorbit cu el. Și, în orice caz, uzina electrică... un magazioner, da, este Iliescu, pe care l-am pus eu. Și un betonist trebue găsit. Cel puțin unul. Nu prea mult, că e primejdios..."

Se simțea ușor, puternic, și-i trecuse spaima. Își aprinse o țigară și ascultă mai departe cu atenție, explicațiile lui Anghelescu.

5

Asta se petrecea într'o vineri seara. Sâmbătă seara, Mateica se urcă în tren la Constanța, după ce anunțase pe șantier că se duce la București să-și vadă familia. Trenul era personalul de sâmbătă seara, plin cu muncitori și tehnicieni din București sau împrejurimi, care se duceau să-și vadă familia și se întorceau în noaptea de duminică spre luni. Până la Cernavodă, în fiecare din stațiile mici, Basarabi, Mircea-Vodă, Saligny, Valul lui Traian și câte mai sunt, se urcau valuri de oameni. Mateica stătea înghesuit într'un vagon de clasa treia. Ar fi putut să dea mai mulți bani și să călătorească pe canapeaua unui compartiment de a doua sau a întâia, cu toate că și acolo ar fi fost la înghesuială, căci mai cu seamă tehnicienii și inginerii de tot felul erau din București. Dar Mateica voia să audă ce vorbesc oamenii. Avea prieteni pe mai multe șantiere, și știa că ei gândesc și lucrează la fel cu el: și voia să afle cum se răsfrânge asta în sufletele oamenilor nenumărați, care trăiau și munceau în fiecare zi fără să știe gândurile și faptele lui și ale prietenilor lui. Astfel că acuma stătea ghemuit într'un colț de vagon și fuma, tacut și ascultând. Dar era tulburat și nemulțumit, de lucruri la care nu se așteptase. Intâi, oamenii erau prea mulți. Dela Constanța, trenul se umpluse aproape. Și începând dela Basarabi, din fiecare gară și haltă din stepa încremenită în noapte, năvăleau în tren mulțimi de oameni. Se vedeau pe șosele farurile camioanelor care-i aduseseră, străluceau în zare lumini pe șantiere. Din mersul încet al trenului cu bătaia ritmică a roților peste încheieturile șinelor, se zăreau pe ferestre excavatoare și dragline lucrând la mari depărtări unul de altul, înconjurate de boarea de lumină a farurilor lor. Iar oamenii urcau în fiecare gară, cu glasuri și strigăte, și cu râsete isbucnind la câte-o glumă. In curând Mateica nu se mai putu mișca. Lângă el ședeau oameni în salopete, unul adormise cu cotul pe genunchi, altul mânca pâine și șuncă dintr'o hârtie, ceilalți vorbeau despre treburile lor de pe șantier:

— La noi, la Medgidia, la orașul nou, cantina era slabă... ciorba era numai apă. Dar acuma sânt bucăți de slănină în ea, uite-așa de groase... și arăta două degete groase, aspre. Altul zise cu mulțumire și oarecare mirare:

— La noi la Mircea-Vodă, avem un administrator, om al dracului, dar a organizat cantinele, măi, ne face și gogoși cu marmeladă, auzi, măi frate!

— Ce vorbești, frate? întrebă cellalt. Și vă pune și șervețele la gât?

Cei dimprejur râdeau. Unul se ridică peste banca lui Mateica și, cu capul între plasa de bagaje unde dormea un om, și speteaza înaltă a băncii, vorbi:

— La noi, la N..., aveam un bandit, unul Lupașcu, da'l-am dat în gât! Muream de foame cu el...

— Am auzit, zise cel dela Medgidia.

— Da, măi frate! Da'ştii cum l-am jucat? In foi de viţă... Nu le merge banditilor...

Mateica tăcea şi se uita pe fereastră, în noapte. Era tulburat şi nemulţumit. Prea mulţi erau oamenii ăştia. Erau numai bucureşteni şi oameni de pe la Feteşti sau Ciulniţa. Şi iată că şi aici, la Saligny, se urcau pe toate scările trenului, gălăgioşi, veseli, încântaţi că mai dau pe acasă. Prea mulţi. Dacă ăştia erau numai bucureştenii — un tren nesfârşit, care şerpuia încet prin valea Cara-Su, câţi erau cu toţii? Mii, zece mii, cincisprezece mii? Ideea acestei masse îl apăsa pe Mateica sau poate era numai căldura înăbuşitoare a nopţii de August sau încetineala enervantă a personalului? Mii, poate zece, cincisprezece mii de oameni. Şi nu cum îi ştiuse el la armată, speriaţi, cu privirile şterse, ascultători, oameni pe care-i pălmuiai sau îi croiai cu cravaşa. Nu, erau gălăgioşi, încrezători, ţapeni. „Proletari" se gândea Mateica, cu un zâmbet silit, şi strâmbând din fălci. Cuvântul acesta el nu-l rostise nici de cinci ori în viaţă. Nu-i plăcea mândria pe care o cuprinde, şi pe care nu ştii s'o tălmăceşti sau s'o surprinzi, dar o simţi neapărat. Cel de lângă el se'ntinse înainte, împingându-l la o parte cu umarul pe Mateica. Fără voie; numai aşa, dintr'o mişcare de om vânjos, obişnuit să se mişte la lărgime. Le explica aprins celorlalţi:

— Ştii de ce merge prost la voi? Că n'aţi pornit nimic! N'aveţi organizat sindicatul? Păi atunci cum vreţi să meargă? Să scrie pe o tablă mare în mijlocul şantierului, fruntaşii în producţie, şi cât au dat. Şi pe urmă, întreceri, măi frate!

Vorbea cu foc, dând din braţele zdravene, un bărbat de vreo patruzeci de ani, sprâncenat, cu faţa plină, nerasă şi cenuşie de praf.

— Când mă dau jos de pe excavator, vine ăl din schimbul următor şi mă'ntreabă numai atât: — Cât? El e unul de pe-aici, de pe la Feteşti, e'n tren, da' ne-am risipit unul de altul în gară. — Cât? face. Eu îi spun, şi-l văd cum se umflă. Râde la mine, dar eu ştiu că s'a pus la ambiţie. Zice: — Bine; să vedem. Numai atâta zice, şi dă-i bătaie, băiete, alunecă încoa' şi'ncolo excavatorul de zici că-l învârte pe degete... Aşa se lucrează, frate!

Mateica se silea să nu-l asculte, şi să nici nu vadă feţele arse de soare, nerase şi pline de praf, care se adunaseră împrejurul celui care vorbea. Ochii le străluceau în lumina albăstrie a becurilor de noapte. Erau atenţi, interesaţi, şi în curând, începură să vorbească toţi. Din când în când, cel care pornise discuţia, mişcându-se prea iute cu umerii săi zdraveni, se izbea de Mateica, fără să observe. Dar Mateica observa şi fruntea i se umezea de o sudoare uşoară, sudoare de mânie. Strângea din măsele şi se uita pe fereastră. Era foarte, foarte nemulţumit. Nemulţumirea aceasta şi tulburarea îl stăpâniră tot timpul cât ţinu acea călătorie înceată peste şesuri ce păreau nesfârşite. La bariere, comioane cu farurile aprinse aşteptau pe şosele trecerea trenului. Intr'un loc, un butoi de benzină din tablă, acuma plin cu păcură, ardea cu pălălaie roşie, luminând un dreptunghiu de baraci şi un furnicar de oameni împrejurul unor betoniere — „Şi aici construesc ceva?" se întreba Mateica. „Ce dracul mai construesc şi aici?"

Sosi acasă târziu, spre dimineaţă. Nevastă-sa şi copilul dormeau. Ea era despieptănată — şi avea o claie de păr vopsit roşu şi ondulată permanent, ceeace acum o făcea şi mai sbârlită. Mateica simţi că-i sporeşte nemulţumirea. In casa cu jaluziile trase, ca să nu primească înăuntru căl-

dura de nesuferit a Bucureştilor în August, domnea un miros închis, greu. Mateica văzu în scrumiere multe mucuri de ţigări pătate cu roşu de buze: „Iar a fost Virgina pe-aici", se gândi el morocănos. Alături de scrumiere erau păhărele pătate şi ele cu roşu de buze. Se duse la bufetul cu geam de cristal, îl deschise, scoase flacoanele de vişinată, le scutură şi dădu din cap, strâmbându-se. „Iar au făcut chef".

Bălăcindu-se în baie, trântind uşile, făcea mai mult sgomot decât era nevoie ,din nepăsare şi antipatie pentru nevastă-sa, pentru copil, pentru casă, pentru lumea întreagă. Apoi dormi până spre prânz, stătu de vorbă, mahmur şi în monosilabe, cu socru-său, generalul de intendenţă, şi cu oamenii din curte.

— Ce e la Canal? Am auzit că nu se mai face? spuneau ei. Mateica dădu din umeri:

— Lucrurile sunt moarte... Au simţit şi „ei" că vine războiul, şi o lasă mai moale...

— Ai venit definitiv, domnule colonel? îl întrebă fostul misit dela etajul doi.

— Nu... mă 'ntorc, să mai aranjez câte ceva... Dar spre iarnă cred c'o să nea dea drumul la toţi... Nu merge... Nu merge deloc...

Şi eşi pe poartă. In sfârşit, se îmbrăcă şi el ca un om: în gri deschis, cu o cravată galbenă cu picăţele vişinii, cu pantofi albi cu vârfurile roşii, sclipitoare. Nu îndrăzni să-şi ia şi bastonul. De când se proletarizase Bucureştiul, nu mai apăreau domni cu baston de bambus.

Dar în zadar. Nu se simţea bine. Cămaşa de mătase, îl liniştise doar o clipă. Ciorapii vişinii cu baghetă, nu-i mai dădeau încredere. Cerul albastru, adânc, mişcarea maşinilor, nimic nu-l făcea mai liniştit.

In debitul de tutun de pe Academiei, acelaş camarad deblocat, posomorît ca totdeauna îşi servea clienţii cu un aer de oarecare dispreţ.

— Noroc, mă, zise Mateica.

— Noroc, mormăi celalalt. Şi pe când o fată telefona dela telefonul public din debit, cerând unei centrale interiorul 215, debitantul îl măsură cu privirea pe Mateica din cap până'n picioare şi zise:

— Ce-ai făcut, şalăule? Ai găsit vreo...

Deodată, uimit, se întrerupse. Apoi începu, iar:

— Parcă erai la Canal!

— Chiar şi sânt, zise Mateica aprinzând o ţigară. Işi privi mâinile. Trebuia să treacă pe la Ionel, să-şi facă unghiile.

—Cum, mă? la Canal te-ai înţolit aşa?

Privindu-şi hainele, Mateica zise:

— Nu, astea le am de mult.

— Şi ce faci la Canal? Ciubuce?

— Ciubuce, zise Mateica. Debitantului i se aprinse o lucire în ochi:

— Zău mă?

Mateica dădu din cap. Deodată, uşa de sticlă se deschise şi intră omul dela care Mateica primise instrucţiuni cu săptămâni înainte. Intră, ceru o fisă de telefon, căută casa Dinopol, care nu exista la numărul acela, se scuză în receptorul telefonului şi ieşi. Mateica rămase un timp, să discute cu debitantul „ciubucele" care se puteau face la Canal şi pe care i le descrise în culori trandafirii. Apoi ieşi, şi pe trotuar, cel ce intrase cu o clipă înainte, îi ceru foc. Pe când îşi aprindea ţigara, îi strecură lui Mateica în

mână un bilețel împăturit în opt; apoi mulțumi, salută și se depărtă grăbit. Mateica citi bilețelul abia în bulevard: „Trebue sa fim prevăzatori. Așteaptă-mă deseară la nouă și jumătate..." și-i dădea o adresă: colțul a două strazi liniștite, în cartierul de vile și grădini din apropierea șoselei Bonaparte care fusese botezată de curând **Ilie Pintilie.**

Mateica se uită la cer: până deseară poate-o să ploaie... Nori groși, gălbui, se învolburau într'un fel de clocot lent și înalt, deasupra Palatului și blocurilor de beton cu mii de ferestre, ale bulevardului. Se făcea o lumină gălbuie și în depărtare, spre piața Victoriei și dincolo spre șosea și spre Băneasa, cerul întunecat prinsese culori adânci, de un albastru vânăt, amenințător. Mateica se uită la cele două cinematografe mari de pe bulevard. Ar fi vrut să intre, să vadă un film care să-l facă să uite de lumea în care trăia, să se amețească două ore... Dar în cele două cinematografe depe bulevard, rulau două filme sovietice. Mateica se încruntă, simțind deodata cum îl roade dintele ascuțit al nemulțumirii. Dece „trebue să fim prevazatori". Inseamnă că și acela, unul din oamenii cei mai importanți, e urmărit? Dacă este urmărit, atunci el, Mateica, nu e oare și el reperat și filat? Se stapâni cu greu să nu se uite peste umăr.

După amiază izbucni furtuna, grindina răpăi pe acoperișuri, șuvoaie de apă se scurseră dealungul fațadelor, fulgerele luminară spectral fațadele orașului. Ploaia înceta spre seară, dar cerul rămase acoperit, întunecat. Mateica dormise după amiază, un somn neliniștit. Se trezi, se îmbrăcă simplu și puse o haină de ploaie; apoi porni pe jos, căci locuia în apropierea fostului parc Bonaparte. Intră pe străzi liniștite, unde pasul său răsuna prea tare și singuratic. Copacii din grădini își aplecau frunzișurile peste garduri de piatră și balustrade de fier. Frunzele înviorate de ploaie, iarba peluzelor strâmte, piatra încălzită de dimineață, și de pe care acum se evapora, facea din străzile acestea un fel de galerii de miresme proaspete, dar calde. Mateica însă, nervos, privea încordat la dreapta, și la stânga, bătând nerăbdator pavajul cu vârful pantofului. Era cu desăvârșire singur, nu trecea nimeni, nu se auzea nimic. Deodată, de după ultimul colț apăru o mașină care trecu încet pe lângă el și se opri la doi pași. Portiera se deschise. Mateica se apropie și un glas îi spuse:

— Intră!

Se urcă și mașina porni. — Nu erau înăuntru decât omul cunoscut de el, și încă unul, la volan. Primul întrebă, uscat:

— Ai ceva de spus? Pe scurt, și numai ce este esențial...

Mateica începu să vorbească. Erau multe de spus. Până acuma însă nu făcuse mare lucru. Ce-i drept, fuseseră ocupate poziții-cheie. Inginerul Anghelescu era bun. Se întâmplaseră și mici accidente: cazul Lupașcu Dar totuși mergea greu.

— Ne înnecă în materiale și în oameni, zise la un moment dat Mateica.

— Cine vă înnecă?

— Direcția Generală... ministerele... mă rog, „ei", comuniștii. Vin prea multe materiale, prea mulți oameni, ca să poată sa se plângă Anghelescu de pildă, că n'are cu cine și cu ce realiza programul... A mers asta o vreme. Acum nu mai merge.

— Oamenii trebuesc să fie făcuți să plece de pe șantiere, zise cellalt

Şi materialele pot fi sabotate, deteriorate, risipite. Ai magazioneri, şefi de depozite...

— Am vreo-doi, de încredere; ceilalţi...

— Ei, ajunge, dacă ştii să-i întrebuinţezi — Mi-ai vorbit de uzina electrică. Trebue să nu se termine!

— Asta... zise cu îndoială Mateica.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că asta e cam greu... S'o întârziez, mai pot...

— Intârziaz-o, cât poţi... Până la război, zise celălalt şi râse scurt. Şi mai ales, trebuesc goniţi oamenii de pe şantiere.

— Cum? întrebă Mateica. Îi venea ameţeala. Îi văzuse în tren. Erau pe şantiere. Sute şi mii, poate peste zece mii sau mai mult. Cum să-i gonească.

— Ce să fac? întrebă el, chinuit. Maşina mergea încet, fără ţintă, pe şoseaua Kiseleff, pe lângă monumentul uriaş al Soldatului Sovietic care păşea înainte pe soclu, fluturând acolo sus faldurile largi ale steagului său de bronz. Omul dela volan asculta. Simţământul acesta îl avusese Mateica încă dela început şi i se strânse inima. Dacă era prieten, dece nu-i se spusese asta? Şi dacă nu... nu cumva era un viitor martor? Maşina aceasta cu lumina dinăuntru stinsă şi farurile la faza mare, orbind miliţienii dela raspântii, nu cumva era o cursă în care căzuse el? Dar glasul celuilalt explica răbdător metode şi tactici, iar omul dela volan privea înainte cu aerul prea nepăsător al celui care trage cu urechea.

— Ai reţinut tot ce ţi-am spus? E limpede, nu-i aşa?

— Da, am înţeles, zise Mateica. Auzise tot, şi într'un fel se minuna de simplitatea metodelor pe care i le recomandase cellalt, simple, dar de un efect neîndoios. Şi avantajos băneşte...

—Şi acuma, o chestiune măruntă. O să vină la dumneata un tânar Muruzi. Nu Moruzi, Muruzi; dar tot dintr'o familie princiară. Găseşte-i ceva fără prea multă muncă... Ne-am înţeles?

— S'a făcut, zise Mateica.

— Ei, atunci, succes! Dă-te jos!

Si-i întinse mâna peste speteaza fotoliului din faţă. Mateica se aplecă înainte, încercând să vadă faţa celui dela volan, dar acesta întorcea capul în partea cealaltă, privind casele vechi dimprejur. Maşina se opri în alt cartier, depăratat, într'o piaţă de unde porneau câteva străduţe, şi străjuita în mijloc de un felinar stingher, stins de zeci de ani, al cărui bronz se înverzise de vreme. Mateica sări jos şi maşina porni alunecând, repede de tot. Mateica se uită după ea şi deodată îşi dădu seama că placa din spate poartă două litere roşii: C. D. Corp Diplomatic. „Ah, aşa... „îşi zise Mateica şi rasuflă adânc. Îşi scoase haina de ploaie şi o luă pe braţ, îşi scoase cravata şi o băgă în buzunar şi se deschise la guler. Deşi maşina avea geamurile deschise şi mersese pe la şosea foarte repede, lui Mateica îi fusese foarte cald. Îşi şterse cu batista sudoarea de pe faţă şi de pe gât. Pe când citea „**Strada Aureliu**" pe tăbliţa albastră de pe colţul unei clădiri, se gândi: „A spus să întârzii uzina electrică până la război. Deci războiul e aproape..."

Şi porni, uşurat, cu paşi mari, spre casă

6

Tot în zilele acelea, pe un şantier depărtat dinspre Cernavodă, Măcei stătea la cantină mâncându-şi prânzul şi cufundat în gânduri. Rătăcise de pe un şantier pe altul, întâi întovărăşit de Tudoriţă, fiul lui Iordan. Dela o vreme începuse însă să-l bănuiască. Dece se ţinea aşa de el? Şi astfel, într'o dimineaţă, îl părăsise şi fugise. De pe un şantier pe altul, trăgând cu urechea, întrebând pe ocolite de ce îl frământa pe el Măcei, umblase hai- hui, simţindu-se tot mai singur. Ar fi vrut să se întoarcă în sat, să mai vadă munţii scunzi şi râpoşi acoperiţi de păduri de mărăcini şi tufe şi să mai vadă ceţurile dimineaţa în vai. Nu izbutea să se înţeleagă cu oamenii aceştia de-aici. Şedea la cantină. Imprejurul lui erau nişte dulgheri unguri care vorbeau aprins pe limba lor, şi patru tractorişti tineri dintre care unul le povestea celorlalţi un accident la care fusese martor. Iar Măcei era, şi se simţea cu desăvârşire străin de toate astea. El îl cauta pe frate-său Traian, şi pe de altă parte îl împingea o ură de neînvins să-l mai vadă pe Micluţ şi să-i pregătească o cursă, să-l facă să-şi rupă gâtul... Dar cum? Era ostenit de atâta hoinăreală, şi mintea nu-l ajuta, şi nici un semn nu venea de nicăeri.

— Tocmai trecea un camion cu nişte soldaţi şi nişte „colonişti" şi au sărit jos, l-au urcat în camion, şi l-au dus la spital la Constanţa, povestea tractoristul. Dar eu nu cred că are viaţă... Era zob...

— Şi de unde erau „colonistii"? întrebă altul.

— Dela N..., răspunse cel ce povestea. Acolo se face colonia. Zilele astea au început. „Colonie de muncă a Ministerului de Interne"; aşa-i zice. Ci-că-i învaţă meserie, îi face excavatorişti, tractorişti, dulgheri...

— Ce vorbeşti, mă? se minună cellalt. Măcei însă tresări şi-i bătea inima. Acum auzea prima oară. Ar fi întrebat, dar cum să intre în vorba? Ii era ruşine de graiul său ţărănesc dela munte, şi se simţea mărunt faţă de mecanic, şi sfiala îi era amestecată cu duşmănie. Nu era în stare să intre în vorbă cu ei. Şi afară de asta, îi era frică să nu cumva să-l simtă, să-l ghicească.

Trase mai departe cu urechea la ce vorbeau cei patru; apoi când se ridicară şi plecară, rămase, mestecându-şi bucata de pâine cu marmeladă. Se gândi încet, multă vreme. Şantierul dela N.. creştea mereu, se auzeau de peste tot veşti că au început lucrările la oraşul nou, la uzina electrică, excavaţiile; umblau recrutorii să adune oameni şi atelaje de prin sat. Acolo fusese el, Măcei, prima oară... Acolo era Miculţ. Acolo era, poate, Traian cel judecat şi închis, şi acuma, cine ştie, învăţând meseria de excavatorist sau de dulgher...

— Dracu'-i mai înţeleage şi pe ei... mormăi Măcei. Nu pricepea Dar hotărîrea o luase. Ieşi din cantină, apoi pe poarta şantierului şi aşteptă să plece un camion, să-l ia şi pe el. Aşa, din camion în camion, mai pe jos, mai cu vreo căruţă avea să ajungă la N... Ce va face acolo, nu ştia nici el prea limpede. Ştia numai că-l caută pe frate-său Traian, şi că împotriva lui Micluţ avea ură grea, ură neiertătoare.

III

Pentru uzina de energie

1.

Zilele acelea se întâmplă şi în Dobrogea ceeace de altfel se întâmplă acolo atât de rar: plouă. Grămezi răzleţe de nori se sparseră deasupra stepei goale, deasupra şantierelor, deasupra satelor. Stepa înghiţi ploaia şi începu să răspândească miros tare de pământ ud: scaeţii, mărăcinii, tufele de oţetari se înviorară, ca şi buruienile cu frunzele late şi grase, care cresc în valea Caru-Su. Iepurii pândiţi de ereţi, şoarecii de câmp, vulpea de stepă, ieşiră după ploaie să miroasă aerul spălat, care acuma, după ce pierise praful înecăcios, era ca o băutură răcoritoare şi limpede. Pe şantiere, şenilele tractoarelor celor mari şi ale excavatoarelor erau îmbrăcate în straturi groase de mâl; camioanele stropite cu noroi patinau şi derapau pe şosele, caii şi boii se opinteau în ham şi în juguri, alunecând sub pocniturile de biciu ale oamenilor desculţi, cărora lutul ud li se lipea de picioare ca un bocanc de plumb. Numai draglinele lucrau neobosite, scârţâind din lanţuri şi cabluri, căci elementul lor e pământul reavăn şi noroiul. Dar vai de draglinişti când, odată cu terminarea schimbului, ieşeau din cabina cu miros de ulei şi motorină, dela motorul puternic, cald şi fremătând de vuetul lui lăuntric. Se coborau întâi pe şenilă, şi acolo intrau în noroi până la glezne; apoi săreau jos, alunecau, cădeau în genunchi în pământul fleşcăit; şi era o muncă şi o călătorie întreagă până ieşeau din excavaţia largă ce se întindea spre orizont, dela apus la răsărit, kilometri şi kilometri de şanţ, kilometri de noroaie. De aceea Mitică Rusu părea năvălit de noroi. Maftei şedea pe un scăunaş cu trei picioare, în odaia organizaţiei de partid, în baraca birourilor, baraca numărul 1, şi-l privea din când în când pe Mitică Rusu, şi-i venea să zâmbească. Aşa cum îţi vine să-i zâmbeşti unui prieten drag, sau unei rude care a făcut o ispravă bună şi folositoare, dar făcând-o a alunecat şi a căzut într'o băltoacă şi a stârnit râsul trecătorilor. Mitică Rusu avea salopeta udă, căci îl prinsese'n drum, pe când venea dela excavaţii, ultimul ropot de ploaie. Şedea cu mâinile pe genunchi şi vorbea. Adesea se'ntorcea cu încredere către Maftei, ca şi cum i-ar fi spus lui anume unele lucruri. Maftei se gândea: „Iată, au trecut abia câteva săptămâni şi sântem tovarăşi şi prieteni de parc'am fi muncit alaturi o viaţă întreagă..." Şi se uita la ceilalţi, cu o lumină în ochi, care de fapt nu era decât acelaş zâmbet de prietenie pe care-l stăpânea să nu-i apară pe buze când se uita la Mitică Rusu. Erau toţi acolo, adunaţi împrejurul mesei acoperite cu hârtie albă, bătută'n ţinte. Era Mitică Rusu, care vorbea bătând uneori pe masă cu palma deschisă, ca să-şi întărească spusele. Era tânărul Juraşcu, inginerul, atent şi cu o gravitate matură pe chipul proaspat. Era Achim, negricios, cu părul tuns scurt de tot, şi cu faţa brăzdată şi ostenită de viaţa grea pe Dunăre. Achim fuma, tăcut, dar din când în când încuviinţa din cap cu hotărîre. Era şi Iulică Zaharia, cărunt, uscat; ochii îi erau suri ca norii de ploaie, şi de cât fier mânuise în viaţa lui, parcă şi în cutele feţii sau în sbârciturile mâinilor i se prindeau umbre cenuşii ca fierul. Şedea drept, cu mâinile pe genunchi, şi în stânga ţinea şapca. Intr'o vreme, se hotărî şi puse şapca pe masă, apoi îşi aprinse

o ţigară. Juraşcu stătea cu cotul pe masă şi desena în neştire cu un muc de creion, pătrate şi triunghiuri pe hârtia de pe masă.. Maftei era singurul dintre ei care în clipa asta nu era cu gândul numai la ce se vorbea aici. Era cu gândul la trecutul apropiat, şi la viitor. Ii cântărea în gând, îi asemăna cu ce fuseseră ei abia cu câteva săptămâni în urmă, când sosiseră aici, şi apoi se uita pe geam la cerul iarăş albastru, şi încerca să uite de asta, să-şi stăpânească mulţumirea, să se mustre cu asprime: „Stai, băiete; mai e mult de făcut; mai avem cu toţii multe de învăţat şi de îndreptat în noi; tu, cel dintâi..." Iar gândul, fără veste, îl aducea în faţă pe Moisă, prim-topitorul dela furnalul numărul 1, acolo departe, în combinatul siderurgic din munţi... „Nu i-am scris încă", se gândi Maftei. „Trebue neaparat să-i scriu o scrisoare, să-i povestesc câte ceva de pe aici"... Şi iarăşi se'ntoarse la clipa de faţă, şi-şi dădu seama cât îi sunt de dragi oamenii aceştia mai deunăzi necunoscuţi. Nu-l interesa odaia, nici cerul de afară, în clipa asta nu-l interesau decât ei şi-i părea că e frate cu Juraşcu, pe care-l admira pentrucă ştie multă carte şi e inginer, dar simţea şi nevoia să-l înveţe şi să-l îndrumeze, căci băiatul era încă tânăr şi avea multe de aflat despre oameni. I se părea că e frate şi cu Mitică Rusu şi ştia, din două vorbe spuse odată, că acestuia îi e dor de nevastă-sa şi e necăjit că încă n'a putut rupe o zi, măcar o duminică, să se ducă s'o vază, şi Maftei îşi aducea aminte şi de necazul lui când treceau zile şi săptămâni fără să-şi vadă şoţia decât câteva clipe. Şi-i era drag Achim care, ascultând, scria pe hârtia de pe masă, cu litere mari, stângace: **Achim, Achim, Achim,** de vreo cincisprezece ori. Invăţa încă anevoie, dar acum ştia să citească; „numai cu scrisul o duc mai greu" zicea el cu năduf, şi scria **Achim, Achim...**

— ...şi dacă noi vrem să fim motorul construirii, al construirii uzinei electrice, zicea Mitică Rusu, atuncea trebue să punem serios umărul, măi frate! Nu numai să vorbim cu oamenii. Asta, carevasăzică, o să fie primul lucru. Punem chestia asta în oganizaţia de bază. Şi trebue să se găsească la uzină, şi să'nţeleagă rostul ei, fiecare om. E mare lucru, că ăi mai mulţi l-au auzit pe tovarăşul Gheorghiu-Dej şi le umblă în cap vorbele lui; în barăci, seara, îi auzi cum discută şi'ntorc ce-au auzit dela el, şi pe-o faţă, şi pe alta... Şi fiecare comunist, să vorbească nu cu unul. Cu cât mai mulţi, prieteni, vecini de baracă, la locul de muncă, la cantină, peste tot Şi pe urmă, să ne gândim la întreceri... Uite, nea Achim îmi zicea azi la prânz, la cantină, că el are să-şi ia angajamentul să dea cu echipa trei norme în opt ore...

Achim încuviinţă din cap. Oblonul de afară, bătut de vânt se închise pe jumătate. In încăpere se făcu umbră. „Mereu bate vântul" se gândi Maftei şi văzu în închipuire, deacurmezişul stepei, perdele de păduri. Mai târziu. Acum era câmpul gol, şi vântul fără hotar.

— Şi m'am gândit ceva. Dacă se poate, să cerem un generator, să punem măcar un bec puternic noaptea, să poată oamenii lucra în trei schimburi...

— Se poate, zise Juraşcu. Dar trebue cerut imediat.

— Iţi ei dumneata sarcina să faci rost, tovarăşe Juraşcu? întrebă Mitică Rusu. Inginerul dădu din cap în semn că da. Achm ridică o mână bătătorită şi noduroasă:

— Zi şi de organizarea echipelor, Mitică.

— Lasă, aia s'o spui dumneata, că eu acum termin. Mai e ceva.

Oamenii o să se gândească la inovaţii, să uşureze munca. Trebue să-i încurajăm. Uite, trebue să vorbim cu organizaţia dela atelierul mecanic Medgidia, să pună şi ei umărul, să se facă maşinăria aia de turnat beton, de care ne-a vorbit Negoiţă... şi mai ales trebue popularizată cărţulia despre metoda lui Orlov, trebue citite numerele din „Scânteia" unde scrie despre zidarul ăla din Galaţi, Strenati. Noi de aşa ceva avem nevoie aici, la uzină, şi la oraşul nou...

— La noi a citit-o Chirsan, lipoveanu. Chirsan Seliminov, zise Achim.

— Să-l vedem cum o pune în practică. Ei, frate: cam asta aşi fi vrut eu să spun. Să organizăm să meargă treaba zi şi noapte ,pe nerăsuflate. Şi să se facă un colectiv tare, strâns, uite...

Ridică pumnul strâns, mânjit cu valvolină.

— ...Aşa să se simtă oamenii! Şi mai târziu să fie mândri, să zică: noi am făcut uzina electrică!

Şi se izbi cu palma pe genunchi. Vântul smuci iar oblonul şi în cdaie se făcu lumină. Faţa lui Mitică Rusu apăru acum deodată obosită şi trasă. Maftei se gândea: „Ai spus zi şi noapte... Bine, dar pe tine nu te mai lăsăm să lucrezi multă vreme zi şi noapte..."

- Din echipa mea, zise Achim, sânt doi sau trei oameni care pot fi şefi de echipă. Acum au prins mişcarea. Şi-i poţi pune şefi de echipă, cu aştia, noui veniţi de prin Bihor şi din Ciuc, care sânt oameni vrednici... Uite, mai cu seamă Iordan e bun... Şi asta peste tot; unde avem oameni buni, pot să ia cu ei înainte pe alţii mai neînvăţaţi...

— Şi noi, zise Iulică Zaharia, trebue să creştem oameni; uite, eu aşi zice că-mi iau pe seama mea pe un tătar, din ăştia care au venit cu căruţele, unul mai cu foc în el, aşa. Îl cheamă Mârzali...

Ceilalti încuviinţară: da, aşa trebue făcut.

— Asta, tovarăşi, zise iar Iulică, asta ar trebui să fie o regulă la noi. Meşterul şi muncitorul calificat să n'aibă pace până nu se califică pe lângă el bobocii ăştia, noui... tot vine toamna, şi-acuma se numără ei..

Oamenii zâmbiră, dar Iulică urmă netulburat:

— Aşa trebue să facem noi cei dintâi; şi deocamdată n'avem cu ce ne lăuda, că n'am prea făcut mare lucru... mai ales tu, Mitică... dai în brânci, şi n'ai încă om în loc... s'a îmbolnăvit al treilea mecanic şi lucrează doi câte douăsprezece ore pe zi, tovarăşe Maftei, ca nebunii...

— Ştiu, zise Maftei.

Mitică Rusu se întunecase uşor:

— Draglina nu-i maşină s'o laşi pe mâna mecanului măi, nea Iulică. E prea scumpă.

— Mai scump e omul, zise Juraşcu.

— Las'că nu mă prăpădesc, n'aveţi grijă, zise Mitică Rusu şi râse. Se vedea pe el sănătate şi putere. Ostenit, dar puternic. Maftei vorbi:

— O problemă n'aţi discutat-o, fraţilor... Delegatul sindical. Cine-o să fie propus?

— Am vorbit noi cu tovarăşul ăla nou, instructorul sindical, zise Mitică. Şi el e de părere: doi oameni ar fi buni...

— Cine? întrebă Maftei.

— Apăi... Iordan ar fi unul... zise tărăgănat şi cu oarecare îndoială Mitică Rusu şi se uită la Achim. Acesta privea în pământ, pe sub sprâncenele groase, îmbinate. Maftei aruncă o privire împrejur, apoi spuse:

— Văd că tovarăşul Achim are ceva împotrivă...

— N'am... dar eu îl cunosc ăl mai bine. Sântem prieteni, îi plac copiii şi mereu îl joacă'n braţe pe copilul Evdochiei... şi stăm la sfat despre unele şi altele...

— Ei, şi?

— Ei, şi e cătrănit rău, că nu dă ochi cu băieţii. N'are nici veste dela ei, nici nu ştie unde s'au risipit de el. E întristat şi înjură tot ce-i vine în gură; şi Canalul, şi şantierul şi pe mine, ce mai prăpădenie, ce iese din gura lui...

Maftei râse domol:

— Apăi să-l lăsăm să-i treacă toana asta. Chirsan este ăla cu o fată, ăla care a citit despre metoda lui Orlov?

— Da, el e, zise Achim

— Ei, ia să vedem. El n'ar fi bun?

Şi urmară să se sfătuiască, gospodăreşte, despre toate treburile şantierului şi despre fiecare în parte. Ei erau motorul. Ei erau inima. Câţiva oameni de toate felurile, mai mari şi mai mici, mai voinici şi mai slabi, mai tineri şi mai bătrâni. Un inginer şi un săpător; un mecanic şi un fierar în beton. Nu porunceau nimănui, dar vorbeau cu toată lumea, îi cunoşteau pe toţi oamenii de pe şantier, răbdau greul, se necăjeau când mergea prost, şi mai ales se gândeau şi socoteau la treburile viitorului; şi învăţau despre oameni, învăţau şi se ridicau pe ei înşişi, deşi păreau aceiaşi, în aceleaşi salopete sau straie simple, ba încă mai decolorate de soare şi ploaie şi ei cu feţele înegrite de soare şi trase de încordare. Maftei se uită dela unul la altul şi dădu uşor din cap. Ei nu luară în seamă această mişcare, şi nu ştiau ce însemnează: „Iată — se gândea Maftei; iată, cum sânt oamenii; de-aceea ai dece să-i iubeşti şi să fii mândru că eşti om". Aşa se gândea. Dar nu spuse asta. Se aplecă uşor înainte şi mângâindu-şi cu palma mâinii drepte degetele zdrobite ale mâinii stângi, întrebă domol:

— Ia să vedem. Chirsan n'ar fi bun?

2

Se adunaseră cu toţii: săpătorii, zidarii, dulgherii, fierarii betonişti, salahorii, mecanicii de betonieră, pontatorii Era acolo Chirsan şi lângă el, fiică-sa Uliana, bălae şi cu obrajii îmbujoraţi şi Şughiran care se împrietenise cu ea, subţire, mlădie, cu pielea negricoasă, şi ochii strălucitori. Era Mârzali, şi Negoiţă Mizea dulgherul, cu un metru îndoit şi un creion gros în buzunarul dela piept al salopetei. Era Miculţ, tăcut şi închis, după firea lui. Era Rada, la a cărei betonieră lucra el cu echipa lui Şi fiindcă era acolo Rada, venise şi Victoraş Folosea, care ceruse să fie repartizat cu camionul său la cărat apă pentru construcţie; stătea lângă Rada, o privea şi fiindcă o vedea ridicându-se în vârful picioarelor ca să vadă peste umărul celor din faţa ei, îi venea s'o ia în braţe, s'o ridice — nu de altceva, dar ca să vadă mai bine şi ea. Era şi Iulică Zaharia, cărunt şi cu chipul lui brăzdat şi aspru, şi Achim şi Iordan lângă el, morocănos şi întunecat, şi ceilalţi săpători din echipa lui Achim. Venise şi Evdochia, care-şi adusese copilul, ca la toate împrejurările sărbătoreşti ca aceasta. Pe o stivă de scânduri se urcaseră Maftei, Pangrati, şi Anghelescu. Angelescu rostise câteva cuvinte cam încurcate despre uzina elec-

trică, apoi vorbise Maftei, şi le adusese aminte tuturora de cuvintele lui Gheorghiu- Dej, şi de chipul viitorului. Acum venise rândul lui Pangrati. Stătea acolo sus pe stiva de lemne. Vântul stepei îi flutura o şuviţă de par pe frunte. Pangrati spuse:

— Tovarăşi, eu mi-am luat angajamentul faţă de conducerea şantierului şi faţa de Direcţia Canalului, ca primul bec va arde pe şantier la 23 August. Dar mi-am luat angajamentul ăsta numai după ce-am vorbit cu câţiva dintre voi. Acum sântem adunaţi aici cu toţii, să ne sfătuim şi să ne hotărîm. Caci tehnicianul fără colectivul de muncitori, nu poate face nimic. Nu poate face ce vrem noi să facem aici: o construcţie ca asta într'un timp atât de scurt. Vă spun dinainte, n'o să fie gata clădirea cu totul. N'o să fie instalat nici podul rulant. O să trebuiască să întrebuinţăm nişte metode noi, ca să instalăm primul electromotor înainte de-a avea podul rulant. O să fie nevoie de îndrăzneală. Dar mai ales de muncă! Zi şi noapte! Şi nici o cărămidă pusă prost, nici o linguriţă de beton turnat neîngrijit. Se cere din partea fiecăruia din noi să facem munca nu numai repede, dar şi fără cusur! Şi cu numărul de muncitori calificaţi pe care-l avem acum în colectivul nostru, nu merge nici să ne ţinem de norme! Trebue să le spargem, să le dublam, să facem de trei ori norma! Altfel, nu ne putem lua angajamentul să dăm lumină electrică pe şantier la 23 August. Asta voiam să spun. Şi acum, spuneţi-mi voi: ne luăm angajamentul, sau o lăsăm moartă? Şi-i privi, zâmbind, aşteptând răspunsul. Il ascultaseră cu ochi mari, cei dindărăt ridicându-se în vârful picioarelor, bărbaţi şi femei, tineri şi fete, într'o tăcere desăvârşită ca să prindă fiecare din vorbele pe care i le fura vântul ce bate dinspre mare. Şi când le puse întrebarea, o clipă rămaseră nemişcaţi, mulţi, parcă aşteptau să mai spuie ceva. Il priveau ţintă şi el stătea şi aştepta răspunsul, acolo sus pe stiva de lemne, alături de Maftei şi Anghelescu, toţi trei profilaţi pe cerul pustiu şi zarea fară semne Deodată răsună glasul lui Achim, tare, hotărît:

— Da!

Şi isbucniră toţi, toate glasurile, bărbaţi şi femei, zidari, căruţaşi, mecanici, toţi:

— Da! Da! Da!

Incepură să aplaude. In mijlocul mulţimii se făcu un cor de tineri care strigau scandând silabisit: **Vom mun-ci şi vom lup-ta, să'ntă-rim Repu-bli-ca!** şi cei dimprejur se întorceau spre ei cu feţele luminate şi râsete binevoitoare, până-i fura şi pe ei ritmul lozincii strigate în cor Băteau din palme toţi deodată, scurt, la fiecare silabă, şi vântul lua strigătele şi glasurile departe peste câmp.

Achim ridică braţul şi strigă:

— Tovarăşi, echipa mea îşi ia angajamentul să scoată în fiecare zi, cel puţin patru la sută peste normă, până la 23 August!

Lângă el Iordan, cătrănit, mormăi:

— O să-ţi iasă părul prin patru sute de căciuli... Parcă-l ai pe dracu'n tine!

Dar nu l auzi nimeni, căci Negoiţă Mizea spuse tare:

— Eu o să fac trei sute de metri cubi la cofraj!

Chirsan vorbi cu un glas gros, adânc, de bas, care-i făcu pe toţi să se'ntoarcă spre el:

— Cu metoda lui Orlov, oameni buni şi fraţilor, o să dau ăl mai puţin zece metri cubi de zidărie pe zi!

Şi iarăşi se învălmăşiră glasurile. Strigau toţi: „eu, sută la sută peste!" „două sute patruzeci de metri de zidărie!", iar Chirsan se ridică sus pe stiva de lemne, lângă Maftei şi ingineri, mai înalt decât ei, spatos, şi cu barba fluturând în vânt. Ridică mâna şi strigă:

— Să scriem până mâine toţi, angajamentele!

— Le scriem, Chirsane! răspunseră oamenii. Deodată izbucniră alte strigăte, speriate, dintre bărăci:

— Trr.. ho, trr...

Câţiva căruţaşi se sbăteau să-şi oprească şi să-şi înfrâneze caii speriaţi, care svâcniseră nebuneşte cu căruţele după ei. Mulţimea se feri, unii săriră să-i ajute pe căruţaşi. Adunarea se sfârşise. Oamenii începură să se risipească spre locurile de lucru. Pe terenul mărginit cu ţăruşi înfiţi în pământ la colţuri şi cu sfori întinse între ţăruşi, păşiră săpătorii: echipa lui Achim şi încă două.

Dar apucară târnăcoapele şi cazmalele, dulgherii, zidarii, fierarii. Cel dintâi fu Iulică Zaharia, şi-l urmară Rada, Chirsan cu fiică-sa, apoi Mârzali, Şurghiran şi toţi cei care nu aveau să lucreze ca Iordan în schimbul următor, şi locul se umplu de mişcarea neîncetată a braţelor încordate pe unelte.

Seara, oamenii ieşiră osteniţi din groapa care le ajungea până la umeri. Pangrati şi câţiva pontatori măsurau săpătura, Iordan pe margine, împreună cu echipa lui de oameni noui, stătea şi aştepta tragând cu ochiul la Pangrati, cu o curiozitate pe care şi-o ascundea cu greu.

— Cât e, tovarăşe inginer? întrebă Achim, ştergându-şi fruntea cu braţul. Pangrati calcula pe un carnet, apoi puse carnetul în buzunarul dela piept al cămăşii kaki.

— Vreo sută de metri cubi.

Achim dădu din cap, mulţumit, apoi trecând spre cantină, se opri lângă Iordan:

— Dece nu ţi-ai luat nici un angajament, nea Iordane?

— Ce să-mi iau angajament, mormăi Iordan necăjit. Ce nevoie am eu?

— Ai văzut? O sută de metri cubi, zise Achim iarăşi, privindu-l cu o lucire de veselie în ochi.

— Ai să vezi cât facem noi! strigă Iordan mânios şi sări în groapa, urmat de ceilalţi. Achim se depărtă, râzând potolit.

Noaptea târziu, Pangrati veni iarăşi să vadă cum merg lucrurile. Îl găsi pe Maftei acolo, pe marginea săpaturii din care oamenii nu se mai vedeau. Un camion oprit, cu farurile aprinse, lumina groapa, cu o lumină tare, albă, care făcea umbrele de un negru adânc, şi dădea mişcărilor, zborului pământului de pe cazmale, forfotei neîncetate a săpătorilor, sticlirii întâmplatoare a unei priviri în razele farurilor, ceva de vis, dar de vis plin de frământare şi de mişcare. Pangrati se apropie de Maftei şi zise:

— Am cu cine face uzina electrică...

Maftei încuviinţă din cap. Pangrati vorbi iar:

— Tovarăşe Maftei, vreau să-ţi mulţumesc că m'ai ajutat...

Maftei dădu din umeri şi zise scurt:

— Ce să-mi mulţumeşti... Dumneata fă uzina! Ce să-mi mulţumeşti... Partidul te-a ajutat. Direcţiunea Generală te-a ajutat.. Nu eu.

Şi murmură, dând iar din umeri:

— Fă uzina, nu mai mulţumi atât..

Pangrati râse încet şi rosti:

— Ia uită-te'n vale...

Maftei se'ntoarse. Baracamentele erau cufundate în întuneric. Dar dealungul şanţului plin cu noroaie nesfârşite, se roteau cercuri de lumină, se întretăiau, deveneau concentrice; iar în mijlocul lor se mişcau ca ghiarele unor insecte, negre, uriaşe, braţele excavatoarelor şi draglinelor. Lucrau la câte un kilometru una de alta, trei la număr, fără încetare, cu acea mişcare statornică şi neostenită a maşinilor, care parcă e pornită să ţie până la sfârşitul timpului.

— Canalul de scurgere, zise Pangrati.

— Ştii, murmură Maftei, dragliniştii lucrează în două schimburi de câte douăsprezece ore... Trebue să mai găsim oameni. Tovarăşul Anghelescu a făcut ceva pentru asta?

Pangrati tăcu.

— Nu se poate, murmură iar Maftei cu ochii la braţele negre ale maşinilor care scobeau pământul, se roteau, îl descărcau, se roteau iar — nu se poate aşa... Trebue să muncească în condiţii omeneşti... Asta e tot; condiţii omeneşti. Şi la cantină trebue să li se dea lapte şi suplimente...

— Buni oameni, zise Pangrati, privind cu ochii strâmtaţi munca draglinelor în depărtare. Maftei se'ntoarse cu vioiciune şi se uită la el, pătrunzător. Apoi zâmbi, dădu din cap şi zise:

— Da, oamenii sânt buni...

(Continuare în Nr. viitor)

PETRU DUMITRIU

DRUM FĂRĂ PULBERE...

ROMAN (III) *)

3

Intr'o dimineaţă, un camion de muncitori sosi pe şantier, venind dinspre Medgidia, prin Poarta Albă. Se opri în mijlocul baracamentelor, unde răsuna vesel ciocănitul dulgherilor. Oamenii săriră jos şi se risipiră, singuri sau în grupuri de câte doi-trei. Unul rămase însă pe loc. Era Macei. Plin de praf, cu ochii umflaţi de nesomn, cu părul încâlcit, se uita către un punct al zării, dincolo de barăci, dincolo de forfota oamenilor. Intr'o undă a şesului, se ridicase un orăşel de barăci albe. Nu se zărea mai nimeni. In locul furnicarului de oameni şi veşnicului du-te vino de camioane, de pe şantier, acolo era linişte. Măcei rămăsese cu ochii nedesliplţi de acea aşezare omenească din cuburi albe, din clipa în care un om îi raspunse la o întrebare, arătându-i barăcile apărute printre umerii colinelor :

— Aceea ? Apoi aceea-i colonia cu puşcăriaşi...

Nici acum nu se putea sătura Măcei de privit. Nu vedea nimic deosebit, decât îngrămădirea de clădiri de lemn, rânduite în linii drepte. Nu-l putea vedea pe frate-său, Traian. Şi oare era acolo ? Oare nu stătea el, Măcei, degeaba în locurile acestea, trudind — măcar cât de puţin, şi tot era batjocură — să sape Canalul pe care-l vor comuniştii ? Stătea şi cumpănea, în picioare în mijlocul baracamentelor, desculţ, cu ochii înroşiţi de nesomn, şi cu capul greu. Işi scoase pălăria ca să-şi răcorească fruntea, şi se uită în fundul pălăriei ca şi cum s'ar fi aşteptat să găsească acolo un răspuns, sau un semn. Apoi strânse din fălci şi se gândi că tot n'are ce face, decât să'ncerce să muncească mai departe, să câştige un ban, să mănânce ca să-şi vie în fire, să-şi facă rost de haine că toamna nu era departe ; „şi-am să-l caut pre Traian, am să mă zăuit preste tot locul, până-l aflu. ."

Luând această hotărîre îşi puse pălăria mototolită şi care din neagră

*) Vezi „Viaţa Românească" Nr. 11, Noembrie 1950 ; Nr. 12, Decembrie 1950.

se făcuse gălbuie, pe claia de păr răvăşit; şi lăsând din ochi pentru prima oară colonia albă din zare, se uită lung împrejur. Şantierul se schimbase mult, şi asta îl cam speria pe Măcei. Cum să se descurce el între atâţia oameni? Crescuse şantierul ca un val care vine peste tine şi te înneacă. Nu face nimic; el, Măcei, era singur, nimeni nu-i ştia gândurile, nimeni nu-i putea face nimic...

Se schimbase şantierul. Acum o lună, la poalele dealului dinspre Sud, era mlaştina, apoi câmp uscat, până departe sub gorganele aşezate pe orizont. Acum se întindea pe acolo, pe unde fusese linia de ţăruşi, o albie de noroi uscat, cenuşiu. Din kilometru în kilometru, aici uriaşe, apoi tot mai mărunte, până ajungeau un fel de bondari de culoarea fierului, draglinele uriaşe îşi întindeau braţele de păenjeniş metalic şi legănau pe cabluri cutiile de oţel cu care scobeau pământul. Imprejurul lor soseau şi plecau tractoare şi camioane. Iar pe kilometri întregi, între dragline şi mai departe de ele, până departe, până unde nu mai deosebeai nimic forfoteau în pasul încet al cailor, sute şi sute de căruţe, mii şi mii de oameni. Ochiul se prindea de vreo cămaşe albă, de vreo cârpă roşie pe capul unei femei, dar se pierdea iarăşi în încurcătura şi mişcarea aceea neîncetată, care se continua fără întrerupere spre Nord-Vest până la Năvodari, spre Est, până la Cernavodă

Acum o lună, pe clina domoală care urca deasupra mlaştinilor, era o mulţime de săpători care începuseră gropi şi şanţuri cafenii. Chiar Măcei muncise săpând asemenea gropi şi şanţuri. Acuma erau acolo munţi de nisip şi de cărămidă, pătrate şi dreptunghiuri din ziduri scunde de beton, deasupra cărora creşteau ziduri de cărămidă roşie. Erau câteva zeci de clădiri care creşteau astfel. Pe cea mai înaltă, un steag roşu flutura în vântul uscat al dimineţii. Betonierele uruiau, pretutindeni umblau oameni cu roabe de fier, cu târgi cu lapte de var, cu găleţi de mortar. Căruţe tătăreşti şi turceşti aduceau nisip şi cărămizi. Un camion încărcat cu o cisternă de apă claxona să i se facă loc. Aici, de bună seamă, creştea oraşul nou. Dar ce era dincolo, în coasta oraşului, schelăria aceea înaltă? Era o clădire mare, al cărei rost Măcei nu-l pricepea. Iar aici unde stătea el, se iviseră vreo douăsprezece barăci, şi încă vreo zece se ridicau, din schelete de bârne albe, în ciocănitul neobosit al ciocanelor de dulgheri. Erau mult mai mulţi oameni decât la început; se iviseră clădiri, maşini, furnicarul acela de căruţe, şi orăşelul alb de barăci în zare... Cum să-ţi găseşti un rost în babilonia asta? Măcei stătea şi se uita împrejur, nehotărît, tulburat. Apoi îşi aduse aminte că în toată hărmălaia şi încurcătura, el ştie un om anume, pe care venise să-l caute. Astfel că porni pe şantier, întrebând de Micluţ. Primul întrebat, un om desculţ cu o şapcă de pânză, nu-l cunoştea. Al doilea era ungur sau secui, şi se deslusea greu cu Măcei. Al treilea îi zise:

— Acolo, sus, la blocul tineretului. Lângă palatul cultural... E la o betonieră din ale mari...

Măcei se duse într'acolo, ameţit de acele nume ciudate. Blocul tineretului şi palatul cultural erau nişte zidării întinse şi, pentru ochii lui, încurcate. Dar lângă cupa lucioasă a unei betoniere care se învârtea scrâşnind, stătea un om scund, voinic, în haine sure de dimie ţesută în casă, şi Măcei îl recunoscu într'o clipă. Răsuflă adânc şi mormăi:

— Tot nu scap de tine... dar până la urmă te lapad eu undeva şi mântui..

Micluţ supraveghea betoniera cum mestecă nisipul, pietrişul şi apa. Împrejurul lui, oamenii veneau cu saci de ciment, roabe de nisip şi pietriş, găleţi de apă. Alţii stăteau în şir cu roabe de fier goale, aşteptând. O fată subţire şi negricioasă, în salopetă, lângă motorul betonierei, ţinea mâna pe pârghia de descărcare. Micluţ dadu din cap, fata împinse pârghia, şi betonul ud începu să curgă, verde cenuşiu, în roabele celor ce aşteptau Apoi betoniera se răsturnă la loc, şi cei cu nisip şi ciment începură să toarne în pâlnia de încărcare. Se grăbeau, se înghesuiau, într'un chip pe care Măcei nu-l înţelegea. Îl auzi pe Micluţ:

— Nu vă grămădiţi, măi... da' iute! Iute! Gata.

Betoniera era încărcată, şi începu să se învârtească încet, cu apa şi pietrişul scrâşnind şi clipocind în cupă.

Măcei puse mâna pe umărul lui Micluţ. Acesta se'ntoarse şi-l privi cercetător.

— Ziua bună, neico Micluţ...

— Dumnezău să te'mbucure...

— Iaca, am venit..

— Apăi văd, zise Micluţ alene.

— Am umblat, să aflu de lucru mai bine ca aici... Am fost la Mircea-Vodă, la Poarta Albă, la Năvodari...

— Mare vândraş ai fost tu, zise Micluţ. Şi n'ai găsit de lucru?

— Ba da... Şi mâncare mai bună... Numa' că nu's oameni de la noi din sat.. N'ai cu cine sta la săbor...

— Apăi baş pre mine m'ai aflat bun de gură, zise Micluţ.

Măcei tăcu. Micluţ se'ntoarse la betonieră, atent la mişcările tovarăşilor lui de lucru. Apoi veni iarăşi lângă Măcei şi-l întrebă:

— Ce vrei tu aici, mă? Spunie tu, Măcei: după ce umbli tu?

Măcei clipi din ochi şi răspunse cu oarecare întârziere:

— Apăi... de lucru caut..

Micluţ îl mai privi o vreme, bănuitor. In sfârşit, zise:

— De lucru, este.. Ai să lucri în echipa asta, că şi aşa ne fălesc oameni..

Aşa fu angajat Măcei în echipa lui Micluţ, la betoniera numărul 7, de douăsute cincizeci de litri, care lucra la viitoarea casă a tineretului, în oraşul nou. Îşi lepădă pălăria şi haina şi se apuca de lucru. Până seara, cără nisip, saci de ciment, roabe de pietriş, şi turnă apă în pâlnia betonierei Dar simţi mereu privirea lui Micluţ asupra sa. Micluţ nu-l crezuse. Micluţ îl bănuia. Era mai tăcut ca oricând, şi-l privea gânditor pe Macei. Acesta simţea că-l arde privirea aceasta încăpăţânată şi bănuitoare. Intâi încercase să vorbească:

— Neico Micluţ, carte de-acasă ţi-o venit?

Micluţ răspundea scurt:

— Da.

Si-şi vedea de treabă. Măcei pleca mai departe, şi deodată simţea iarăşi că Micluţ îl supraveghează, bănuitor. Oamenii dimprejur mai schimbau câte o vorbă, o glumă. Micluţ tăcea. Fata dela betonieră întreba:

— Tovarăşe Micluţ, dece ne tot ţine aici? Când începem să turnăm betonul la uzina electrică?

-- Apăi poimâine am gătat cu asta, Rădiţo, şi gată şi ei cu săpatul, şi începem noi, zicea Micluţ şi se întorcea la ale lui, căutându-l pe Măcei cu privirea. Măcei simţi spre seară că dacă mai stă mult aşa, va apuca o lopată şi-l va izbi pe Micluţ.

Lăsă roaba jos şi se depărtă. Pe când pleca se'ntoarse şi-l văzu pe Micluţ că se uita după el. Măcei se'ndreptă spre una din cele şase gherete de scânduri înşirate în marginea baracamentelor; în faţa fiecăreia aşteptau unul sau doi oameni, să iasă cel dinăuntru Măcei aşteptă şi el. Ce era de făcut? Nu putea trăi aşa! Nu poţi trăi cu un om care te supraveghează mereu. Strânse pumnii, şi'ncepu să se gândească la tot felul de planuri de-a-i face lui Micluţ vreun rău, dar nici unul din planurile acestea nu putea fi urmat, fără primejdie pentru însuşi Măcei. Astfel că trebuia să se framânte şi să dospească în sine veninul, fără a-l putea lepăda. Deodată, tresari. Iarăşi îl privea cineva. Tot Micluţ? Ieşi din înnegurarea trecătoare a minţii pe care i-o dăduseră gândurile din ultimele clipe. Nu, nu era Micluţ. Era un „domn", unul din cei dela birouri. Un bărbat înalt, voinic, negricios, cu părul lins. Cine era? Unde-l mai văzuse Măcei pe omul acesta? Omul îl privea atent. Măcei îl recunoscu în sfârşit, uimit. Tocmai aici să-l întâlnească? Bătu din călcâile goale şi înţepeni în poziţia de drepţi. Cellalt se apropie:

— Ce-i cu tine, mă?

— Trăiţi, don'colonel!

— Ce faci pe-aici?

— Lucru şi eu...

— Uite-al dracului, unde-a ajuns... Şi zi, măi Boşneag... ai venit să lucri...

Şi Mateica râse, arătându-şi gingiile trandafirii.

— Da' eşti cam jerpelit, măi... Ai tăi erau oameni cu stare. Ce-i cu ei? Cum ai ajuns aici?

— Mă rog frumos, don'colonel, la noi s'au schimbat multe...

Deodată Mateica îşi îngustă ochii:

— Aşa e... că pe la voi au fost ăia... prin păduri...

— Baş aşa, don'colonel... mormăi Măcei.

— Şi proces a fost... I-au împuşcat, da?

— I-o puşcat, mă rog frumos...

—Vreo rudă de-a ta... s'a curăţat?

— Nişte copii de-ai lui uică-al meu... mormăi Măcei şi mai încet. Ochii îi alunecau în dreapta şi'n stânga. Stătea mereu în poziţie de drepţi, cum se obişnuise la regiment, unde-i fusese doi ani ordonanţă lui Mateica, scăpând astfel de frontul din Vest. Ii ştia casa, soţia, socrii, îi dădăcise copilul şi-i ceruse adesea voie să meargă acasă, întorcându-se de fiece data cu plocoane mărunte, păsări şi ţuică tare de Glugova. Uneori, Mateica îl bătea; dar Măcei se supunea, acesta fiind un drept vechi al „domnilor" asupra ţăranilor. Aşa apucase el, aşa se ştia din bătrâni, în Glugova. Numai comuniştii spuneau că nu-i drept. Dar Măcei nu-i asculta, şi păstra faţă de Mateica un fel de supunere de câine credincios. De-aceea, acum, deşi nu-l mai văzuse de trei sau patru ani, vorbise dela început, cum n'ar fi vorbit cu nimeni altcineva. Şi tot deaceea mai adăugă:

— Şi frate-meu, Trăian, îi închis...

Şi arătă cu degetul gros peste umăr, cam în direcţia în care se afla

colonia de muncă a Ministerului Afacerilor Interne. Mateica dădu încet din cap :

— Aha... Aşa... Înţeleg...

Rămase o vreme pe gânduri. Apoi zise :

— Ascultă, măi Boşneag. Să treci deseară pe la mine pe la birou Auzi ? Vreau să mai stau de vorbă cu tine. Ai înţeles ?

— Înţeles, să trăiţi, zise Măcei, înţepenind în poziţia de drepţi. Mateica dădu uşor din cap şi se depărtă. Măcei luă „pe loc, repaus", şi, tulburat, totuşi mai puţin înveninat ca adineauri, îşi continuă aşteptarea în faţa gheretei la care-şi pierduse rândul.

4

In aceeaşi dimineaţă în care sosise Măcei, erau în toi săpăturile la fundaţiile uzinei electrice. Era deocamdată o groapă uriaşe în patru unghiuri, în fundul căreia se mişcau ca furnicile echipele de săpători. Acum era la rând Achim cu oamenii lui. Cu o zi înainte, Achim se dusese la dulgheri şi le ceruse o tablă mare de lemn, pe care scrisese cu vopsea roşie, zugrăvind literele S şi N, câteodata bine şi câteodata deandoaselea : **„Lozinca noastră este : cinci metri cubi de pământ săpat de fiecare om pe zi !"** Acum tabla de lemn stătea sus deasupra, pe marginea groapei, batută'n cuie pe un stâlp, şi dedesubtul ei se frământau ca un furnicar săpătorii, în umbra răcoroasă a pereţilor de pământ pe care se vedeau bine straturile suprapuse, negre, caienii, şi apoi gălbui, loessul adus timp de sute de mii de ani de vânturile de Răsărit, din Mongolia şi Câmpiile Chinei.

O coloană de camioane sosi de peste deal, trăgând după ea o trâmbă prelungă de pulberi. Intră pe şoseaua proaspătă dintre baraci. Din birouri ieşiră oameni, alţii scoaseră capul pe ferestre. Pe când Anghelescu şi Frenkel iscăleau hârtiile de predare, Pângrati sosi alergând de pe şantierul uzinei electrice. Aruncă o singură privire la maşinile cocoţate în camioane — benzi de pânză cauciucată înguste şi lungi, cuprinse în armături de fier cu motoare dedesubt, totul negru şi asemănându-se cu un animal de mult dispărut, animal din basme alcătuit numai din gât — şi se'ntoarse spre Anghelescu :

— Domnule inginer, daţi-mi mie patru benzi rulante ! Pot să le iau ?

— Stai frate, zise rece Anghelescu. Ce te grăbeşti aşa ? Parcă ai fi un copil. Am să-ţi dau, dar deocamdată să vedem ce necesităţi sunt. Ce, excavaţiile n'au nevoie de benzi rulante ?

— Da, dar la noi arde ! zise râzând scurt Pangrati. Anghelescu răspunse morocănos.

— Arde, fiindcă ţi-ai luat dumneata angajamente pripite... Dumneata răspunzi de ele, nu eu. Ce, acuma tot şantierul trebue să fie la dispoziţia uzinei electrice, cu oameni, cu material, cu tot ?

— Eu am înţeles că uzina electrică are prioritate, zise Pangrati.

— Are, răspunse cellalt încurcat. Are. Dar nici aşa, ca nebunii...

Şi-i întoarse spatele. Dar Pangrati se ţinu după el :

— Va să zică, pot să iau patru bucăţi, da ?

— Da ! Poţi ! Ia-le şi lasă-mă în pace. Ce, mai ai nevoie de aprobarea mea ? Nu faci ce vrei pe şantierul ăsta ? Nu eşti dumneata, şeful şantierului ?

Vorbise întărâtat, iritat, aproape strigând, fără să se sinchisească de Frenkel care era de faţă şi-i asculta. Frenkel tăcea, uimit, şi-i arunca lui Pangrati o privire plina de un respect pe care nu-l avusese până atunci. Pangrati zise:

— Daca se poate, să-mi mai daţi pe urmă încă două.

Şi râse scurt, rece:

— Fiindcă totuşi, uzina electrică are prioritate!

Eşi, vorbi cu şoferii camioanelor şi cu mecanicul care însoţea maşinile. Benzile rulante aveau să fie aduse şi montate numaidecât la sapaturi, şi mecanicul va rămâne să lucreze la toate patru în acelaş timp, pâna a doua zi. Adică, până avea să caute Pangrati pe şantier mecanici, mai ales printre tractoriştii tineri.

Achim săpa în fundul groapei, şi-i ştia alături pe ceilalţi, dar nu se uita la ei. Se gândea nedesluşit la Evdochia care nu mai putea munci caci trebuia să aibe grije de copil. „Când o să avem în sfârşit locuinţe ca lumea, şi o şcoala sau o grădiniţă de copii, să-i putem lăsa acolo?" se'ntreba el cu oarecare nemulţumire. Dar îşi răspundea singur: „Ai răbdare... Ai răbdare... Abia am început. Nici tutun n'ai, dar mi-te grădină de copii..." Şi înghiţea în sec, simţind pe limbă gustul dulceag al mătasei de porumb uscate pe care-o fuma de câteva zile. Deodată simţi că se petrece ceva neobişnuit. Pe pământ apăruse o umbră îngustă şi prelungă. Ridică ochii şi văzu gâtul negru al benzii rulante întinzându-se pe cer. Făcu ochii mari, lăsă cazmaua şi se urcă din groapă, la lumina albastră a dimineţii. Camioanele duduiau împrejur, oameni descărcau benzile rulante şi motoarele, se adunaseră alţii, se făcuse un cerc care privea cum sunt descărcate maşinile cele noui şi cum sunt coborîte în groapă. Echipa lui Achim lăsă lucrul şi veniră şi ei cu toţii să vadă Achim râdea. Vorbi tare:

— Aţi auzit, eri, când a fost Gheorghiu-Dej? Aţi auzit cum a'ntrebat: „dece n'au benzi rulante?" Io-te-le, frate! Au şi sosit!

— Are putere cuvântul lui, zise un lipovean bărbos din echipa lui Achim. Şi toţi începură să-şi amintească şi să discute, despre felul în care sosiseră benzile rulante, după o zi dela vizita lui Gheorghiu-Dej pe şantier. In vorbăria aceasta obştească, Achim îl zări pe Iordan tăcând, negru şi întunecat:

— Ei, frate Iordane? Ai văzut? Acuma o să meargă, măi nene...

Dar Iordan mormăi ceva şi'ntoarse capul. Achim n'avu vreme să mai stea de vorbă cu el, nici măcar să-l întrebe ce-a spus. Benzile rulante erau jos, în groapă, motoarele păcăneau împrăştiind un fum uşor, albastru, şi chingile nesfârşite de pânză cauciucată alunecau, alunecau... Achim se repezi jos, scuipă în palmele noduroase, prinse voiniceşte cazmaua, o'mplântă în pământ, scoase o felie de lut şi o svârli pe chinga benzii rulante. O clipă, stătu s'o vadă cum se duce în sus, spre înălţime. Acolo, în lumină, inginerul Pangrati striga ceva nedesluşit şi făcea semne unor oameni ce nu se zăreau din groapă. Camioanele plecaseră. Deodată apărură capetele unor cai ce adulmecau curios în adâncime, mirosul umed de lut proaspăt. Pangrati striga:

— Pe aici! Trage căruţa aici, dedesubt! Şi-i arăta căruţaşului cum să tragă căruţa sub capătul benzii rulante, astfel ca pământul să cadă deadreptul înăuntru. La repezeală se înjghebă un şir de căruţe care aşteptau să le vie rândul. Achim râse în sine:

— Așa, frate! Așa!

Impinse cazmaua în pământ și călcă greu pe marginea ei. Apoi zvârli felia de loess galbui, drept pe banda rulanta, și, fără să se mai uite la ea, înfipse iar cazmaua în glie. Sus, pe stâlp, tabla pe care era scrisă cu roșu chemarea la întrecere, se încălzea, se usca, și troznea din când în când în arșiță; dar nimeni nu putea auzi acest sgomot, căci toți aveau urechile pline de păcănitul motoarelor de benzi rulante. O pasăre galbenă de stepă se așezase o' clipă pe tablă; simțind tresărirea lemnului care se usca și crăpa, sbură speriată și se pierdu în văzduhul arzător.

La prânz, Achim, ostenit dar vesel, intră în cantină cu jumătatea sa de pâine în mână, încălecă peste o bancă și se așeză în fața lui Iordan. Apucă lingura de tinichea și strigă vesel:

— Măi Iordane, eu cred ca până acum la prânz, noi am și făcut trei metri cubi de fiecare.

Ceilalți săpători din echipă intrau și ei, cu pâinile în mâini, obosiți, uitându-se împrejur după locuri goale în massa de oameni înghesuiți la mese. Fetele purtând tăvi cu străchini și căni mari treceau repede, cu picături de sudoare pe fețele roșii. Oamenii făceau larmă, unii se'ntorceau și strigau după fete:

— Tovarășă! Când dracu' ne-aduci ciorba aia?

Achim se uită la Iordan, care mânca tăcut, cu nasul în farfuria de tablă:

— Auzi, frate? De când cu benzile rulante, știi cum merge?

Apoi începu să mănânce. Intâi se uită la ciorbă.

— Ce-i asta?

— Ciorbă de pește, zise un vecin.

Achim se strâmbă.

— Eu sunt pescar... și altfel o știu...

Vecinii râseră. Ei terminaseră cu ciorba.

— Stai, nea Achime, să ajungi la fasole cu slănină. Uite câtă bucata!

Și vorbitorul scoase cu furculița o bucată mare de slănină.

— De când l-am gonit pe banditul ăla, mâncăm și noi mai ca oamenii...

Achim dădu din cap, mâncând. Nu se amesteca în discuția celorlalți, despre calitățile respective ale lui Lupașcu și ale urmașului său. Se uita la Iordan. „Ce-o fi având? Fiindcă i-am luat-o înainte la întrecere? Sau o fi tot povestea cu copiii?" Il năpădi o căldură în inimă și o milă de Iordan care ședea morocănos și mut, și nici nu răspunse când Bercovici trecu pe lângă ei, întrebându-i:

— E bună mâncarea, tovarăși?

— Bună, frate, ziceau oamenii. Și Achim vorbi, cu o sclipire glumeață în ochi, dar obrazul țeapăn și serios:

— Numai ciorba aia de pește... cu ce fel de pește a fost făcută?

Cei dimprejur isbucniră în râs. Bercovici îi privi mirat. Unul îl lămuri:

— Tovarășul ăsta, Achim, a fost pescar de meserie...

— A, așa, zise Bercovici și fața aspră i se lumină puțin. Apăi eu ciorbă de pește adevărată pescărească, nu vă pot servi... Și nici la București, în cel mai mare restaurant, nu poți găsi! Trebue să mergi în baltă!

— Așa e, zise Achim și râse și el. Era mândru, nici el nu știa bine dece, așa cum era mândru de toate lucrurile în legătură cu Dunărea.

— Mi-a mai rămas niște făină albă de ieri, spunea Bercovici, și v'am făcut tăiței cu nuci și cu zahăr...

— Să-i vedem, zise vecinul lui Achim și-și pregăti furculița. Bercovici se depărtă. Achim se uită la Iordan care mesteca încet o bucată de pâine: „Ce-o fi cu el?"

La sfârșit, când oamenii începură să se îngrămădească spre ieșire, lăsând în urmă mesele lungi acoperite de un strat gros de fărămituri și bucățele de hârtie, mucuri de țigare, paie și alte rămășițe încleiate, împreună pe alocuri de apă sau ciorbă revărsată din castroane, Achim rămase singur, față'n față cu Iordan care-și termina tăițeii.

— Au fost buni, tăieței, vorbi Achim. Iordan mormăi. Achim scoase din buzunar niște mătase de porumb, o foaie de ziar și se îndeletnici câteva clipe cu alcătuirea unei țigări. O aprinse, trase vreo două fumuri, se strâmbă și scuipă.

— Nici tutun nu-i în stare să ne aducă, mormăi Iordan, nemulțumit și mânios. Achim ridică din sprâncene:

— Cine?

— Canalul, zise Iordan. Direcția. Voi, comuniștii, dracul să vă ia...

Achim râse liniștit, și întrebă:

— Stai, nu te pripi. Pe tine nu te doare socoteala cu tutunul ca pe mine. Și iacă, nu fac gât. O să ne aducă. Stai. Abia am început...

— Abia am început, repetă Iordan. Pe dracul! Și când om fi în mijlocul cincinalului, tot așa o să ziceți: abia am început!

Achim puse coatele pe masă și-l întrebă mai de aproape:

— Ce gândești? O să scoateți la noapte cinci metri cubi de fiecare om?

— Asta să-mi fie grija, zise Iordan. Achim întrebă iar:

— Ai vreo veste dela băieți?

— N'am, zise scurt Iordan, și, cu coatele pe masă, își sprijini fruntea în palme. Adăugă, mai alene:

— N'am vești...

Și oftă cu amărăciune. Achim zise:

— Stai, măi Iordane... Nu-ți pierde firea, acuși-acuși îți pică vreunul, ori amândoi... că doar nu i-ai pierdut de tot... Uite, urmă el cu blândețe; eu mi i-am pierdut, am pierdut și nevastă și copii, într'o jumătate de ceas. Când m'am intors acasă, nu mai erau vii... Mi-am simțit inima cum se frânge... și uite, tot trăiesc și'ncerc și eu să'ncep iară. Inima omului are viață puternică în ea, și se naște iară... A ta ce dracu' o fi așa de slabă, că nu poți răbda să nu-i vezi câteva săptămâni? Nu se poate așa, omule, că doar nu-s robii tăi, sânt oameni întregi și ei, pot umbla unde vor, sânt liberi.. Ce, vrei să-i legi?

— I-am scăpat odată cu viața, când mureau oamenii din sat, mureau de foame ca muștele, și am fugit cu ei și i-am scăpat... mormăia Iordan, uitându-se pe fereastră.

— Da, dar nu ești proprietar asupra lor, măi omule, spunea Achim I-ai făcut, i-ai crescut? Lasă-i liberi, la lărgime, să se bucure de viață..

Iordan se'ntoarse cu agerime spre el și-l întrebă, de-aproape de tot, astfel că Achim îi putu vedea vinișoarele din albul ochilor

— Tu așa ai făcea?

— Da, zise Achim, dând din cap cu gravitate. Da, așa aș făcea...

Iordan se ridică fără un cuvânt și ieși. O fată sosise cu o perie și o cârpă udă și dădea jos de pe masă firimiturile, cojile de pâine, hârtiile, mucurile de țigare, cojile de ceapă. Altele, măturau de zor împrejur, stropeau, măturau iar. Achim rămăsese cu ochii după Iordan. Apoi se ridică și porni spre săpături. „Cu Iordan, se gândea el, trebuie să am răbdare..." Apoi grăbi pasul, auzind de departe păcănitul benzilor rulante, semn că munca începuse. Trecu pe lângă căruțele înșirate sub benzi, pe lângă căruțașii cu brâie roșii și cămăși vărgate alb și albastru spălăcit, coborî iute în groapă, își scuipă în palme, le frecă zdravăn una de alta și luă cazmaua.

Munci încordat până după apusul soarelui. Când începură să coboare umbrele amurgului, echipa lui Achim se opri din lucru și pontatorii măsurară cantitatea de pământ săpat. Sosi și un camion care purta un generator de electricitate, și electricienii traseră un fir de-acurmezișul groapei; de el atârna un bec puternic. La lumina albă a becului, Achim îl aștepta pe Iordan și-l văzu cum coboară de sus, din partea unde domnea încă lumina cealaltă, a amurgului, slabă și tulbure, amestecată din pete sângerate și dungi de un verde palid ca merele crude.

— Iordane, zise Achim; am dat de apă...

Iordan se uită jos. Toți oamenii din echipa lui aflaseră, și se uitau și el la pământ. Se cufundau până la glesne într'un noroi rece, plin de apă, un fel de zeamă subțire de pământ cu apă. Se descălțaseră și pașii lor făceau un sgomot fleșcăit. Iordan se uită împrejur: inginerul Pangrati stătea și el desculț ca ei, și cu pantalonii suflecați peste glesne. Se uita la pereții de lut, la noroiul de pe jos. După câteva minute, ieși din groapă și se depărtă în înserare. Iordan și cu oamenii lui începură să sape. Iar Achim se duse să se odihnească. Era ostenit tare, și mergea alene spre baraca unde dormea, cu Evdochia și cu copilul. Pe drum, trecu pe lângă baraca birourilor, în clipa când ieșeau din ea Pangrati și Anghelescu. Acesta din urmă întreba:

— La ce-ți trebue mașina?

— Mă duc la Medgidia și telefonez la Constanța. Cer să ne trimită o motopompă și, la nevoie, cofraje metalice etanșe, răspunse repede Pangrati. Apoi, depărtându-se, mai adăugă:

— Dacă am avea telefonul instalat, n'ar fi nevoie de mașină...

Anghelescu nu răspunse. Achim trecu pe lângă el și fu izbit de strâmbătura de dispreț și de ură de pe fața palidă și greoaie a șefului de șantier. Dar era prea trudit ca să se gândească mai departe la asta. Dacă sosea în cursul nopții o motopompă, era bine; apa avea să fie stăvilită. Mâncă în grabă în cantina înțesată de oameni, care în fața ochilor lui împăienjeniți de somn se topeau într'un fel de ceață cenușie. Apoi se duse în baraca și se trânti pe pat, fără să ia aminte la nimic din ce se petrecea în jurul său: nici la grupul de oameni care ședeau în cerc pe două paturi fumând și povestind, nici la cei care citeau gazeta, sau stăteau la sfat câte doi, în șoaptă, ca să nu-i tulbure pe ceilalți; nici la cei care ședeau de vorbă în jurul paturilor unor femei, glumind și făcându-le să chicotească. Achim puse brațul drept sub cap și ochii i se închiseră dela sine. Mai zări printre gene, ca o boare gălbuie, lumina lămpii de gaz în jurul căreia se strânseseră cei ce stau la povești, și-i trecu prin minte ca fulge-

rul: „Încă puţin şi o să avem lumină electrică"... Evdochia cu copilul se culcase în patul de alături O auzea prin somn. Şi deodată, Achim adormi cu totul, prabuşindu-se într'un întuneric adânc, odihnitor.

5

Cineva îl scutura:

— Achime... Achime...

Tresări speriat şi se uită împrejur, bolborosind:

— Ha... Ha... Cine? Cine e?

Împrejur era întuneric adânc, ferestrele barăcii rămăseseră nişte pătrate albastre, iar undeva într'un colţ al încăperii întinse, lampa cu flacăra scăzută împrăştia fâşii şi fire de lumină slabă. De jur împrejur se auzea răsuflarea oamenilor adormiţi. Unii sforăiau gros, înnecat. Unul bolborosea prin somn ceva neînţeles, altul gemu, apoi se linişti. Achim începu să deslueşească faţa cui îl trezise: era Evdochia, numai în cămaşe. Îl scutura şi-i şoptea:

— Achime... Scoală... Creşte apa...

Achim se trezi cu desăvârşire, într'o clipită. Sări jos şi începu să-şi tragă salopeta pe el, cu mâini înfrigurate. Şopti:

— Cin' ţi-a spus?

— Uite... Au venit să-l trezească pe Negoiţă...

Achim îşi încordă ochii în întuneric şi auzi mormaitul lui Negoiţă. Părea că şade pe marginea patului şi se încalţă. Cineva statea în picioare şi vorbea încet Apoi Negoiţă se ridică şi el şi începu să umble printre paturi, aplecându-se asupra câte unuia pentru a-l recunoaşte pe cel care dormea. Pe oamenii din echipa lui îi trezea, iarăşi începea şirul de şoapte scurte, de mormăituri şi de sgomote mărunte făcute de pat, de încălţaminte, de o haină care cade pe jos. In baracă, începuseră să se trezească şi alţii. Un glas somnoros întrebă:

— Ce e, bă?

Dar nimeni nu-i răspunse. Vreo zece-douăsprezece umbre trecură printre paturi şi ieşiră, urmate de Achim. Erau dulgherii din echipa lui Negoiţă Mizea. Aveau uneltele la ei, şi mergeau repede, cu paşi mari, spre şantierul uzinei electrice. De acolo se zărea o boare de lumină albă. Împrejur, totul era cufundat în întunericul albastru. Stelele luceau mărunt, stins, printr'o perdea de praf plutind deasupra câmpului. In vale, draglinele îşi faceau munca lor mecanică, neobosită, la lumina propriilor lor faruri. Departe, una era oprită, în pană de motor. Incheindu-şi ultimii nasturi, Achim se grăbea să nu rămână în urma dulgherilor.

Ajunşi la groapă, se uitară înăuntru încă de sus. Benzile rulante fuseseră scoase. Oamenii lucrau în apă până la genunchi, aducând bârne şi scânduri groase. Achim îşi sufleca pantalonii, se repezi la magazia de cherestea, luă în spinare două bârne şi coborî în groapă, alunecând pe scândura noroioasă. Jos, îl întâlni pe Iordan, care tocmai lepădase în apă două scânduri mari. Nu se auzeau glasuri; doar bălăcăritul paşilor în apă şi plescăitul pe care-l făcea o bârnă căzând. Iordan îşi ştergea fruntea de sudoare cu dosul mâinii şi se îndrepta din şalele ostenite. Achim îl întrebă:

— Ce e, frate?

Iordan dadu din umeri.

— Unde e motopompa ?

—S'a dus inginerul să vază ce e cu ea...

Achim se uită împrejur, apoi îl întreba iar :

— Să-i trezesc pe-ai mei ?

— Nu-i nevoie, zise Iordan. Dac'au venit dulgherii. Cu echipa mea ajunge... Ai tăi să doarmă...

Se uita ţintă la peretele de pământ, acolo unde-l lovea suprafaţa apei noroioase. Acolo se desprindeau felii mărunte de lut şi cădeau în apă cu un clipocit pe care nu-l auzea nimeni, căci începuse bătaia ciocanelor şi clăditul dulapilor de bârne de jur împrejur, spre a menţine pereţii săpăturii. Deodată Iordan strigă la doi oameni care veneau cu bârne către unul din pereţi :

— Păzea ! Cade !

Zarise o mişcare abia simţită a zidului neted de lut. Deodată acesta se desfăcu de sus până jos, ca tăiat cu cuţitul, şi se prăbuşi în apă, împroşcând cu pământ şi noroi pe toţi muncitorii aflaţi în groapă. Cu picioarele goale, în apă până la genunchi, plin de pământ pe faţă şi în gură, Achim se repezi către cei doi oameni care se zbăteau, îngropaţi sub lut. Iordan şi încă câţiva îl urmară. Scormoniră cu unghiile prin noroi, până întâlniră o mână, un umăr, şi-i scoaseră afară. Ii ţineau, să nu cadă. Achim îl recunoscu pe unul din ei. Era Mârzali, un tătar tânăr, venit de curând, săpător în echipa lui Iordan. Era cam ameţit de malul prăbuşit peste el. Dar deodată scutură din cap, îi respinse pe cei ce-l ţineau şi se duse să-i ajute pe dulgheri. Cellalt, un om din echipa lui Negoiţă, se ţinu câteva clipe de şale, încovoindu-se, apoi îl urmă, mai încet, pe cel dintâi. Ciocănitul era tot mai repede... Cu faţa încordată de atenţie, Negoiţă Mizea şi cu ai lui, potriveau, băteau piroane şi scoabe de fier, măsurau, potriveau iarăşi.. Imprejurul lor, din când în când, câte o felie de mal se prăbuşea în apă. Achim se urcă o clipă la faţa pământului — şi se uită spre şoseaua cea nouă care începuse şi ducea până spre dealul dinspre Sud. „Ce-o să se întâmple ? Cum o să putem începe turnatul temeliilor ?" se întreba Achim cu inima strânsă. Făşiile de lumină ale unui camion apărură de după dealul din Sud şi coborîră spre şantier. Camionul se apropie cu cea mai mare viteză pe care i-o îngăduia întunericul. Pe marginea groapei se adunaseră vreo doi-trei oameni, dintre care unul se desprinse şi veni lângă Achim să privească apropierea camionului. Achim îl recunoscu pe Juraşcu. Tânărul inginer era şi el sbârlit de somn, şi privea cu aceeaş aşteptare încordată cum vine camionul. Maşina grea cu motor Diesel se opri chiar lângă groapă. Pangrati sări jos, împreună cu câţiva noui veniţi, care începură să descarce numaidecât motorul şi ţevile. Pangrati strigă în jos, către cei din groapă :

— Iordane ! Veniţi toţi sus, să descărcăm pompa !

Celor de jos, apa le ajunsese până la brâu. Uzi şi plini de noroi, se urcară pe scândura ce slujea de scară şi, ajutându-se cu scânduri, bârne şi rângi de fier, începură să descarce maşinăria din camion. Achim apucă o rangă de fier şi munci şi el, uitând de oboseală şi de nesomn, în frământarea clipei aceleia. In acelaş timp, electricianul şantierului instala un fir nou şi un bec deasupra motopompei. In Răsărit, un abur de un albastru luminos se urca încet deasupra zării, vestind apropierea dimineţii. In

groapă, oamenii lui Iordan, în apă până la brâu, montau ţevăria. Apa le ajunsese până la umeri, când totul fu gata, şi motorul începu să dudue. O aspiraţie gâlgâitoare pe ţevi, încă una, apoi deodată un şuvoiu gros de apă nămoloasă începu să curgă bolborosind pe ţeava de evacuare. Oamenii din groapă eşiră, trăgându-şi cămăşile de pe ei şi storcându-le. Apa murdară se risipea gâlgâind peste câmp. Jos în groapă, pereţii de lut se prăbuşeau din când în când, în felii drepte, sfărâmându-se în apă cu un plescăit înnăbuşit.

6

Pangrati nu mai stătuse acolo să vadă cum e montată pompa. Mecanicii trimişi din Constanţa de Direcţia Regională a acelui sector al Canalului erau oameni care-şi cunoşteau meseria. Acum altceva era de organizat. Se duse repede printre barăcile întunecoase, spre baraca numărul 3, unde ştia că doarme Frenkel. Pe drum, se împiedica de grămezi de pământ, sărea peste şanţuri deschise pe unde aveau să treacă ţevile canalizării oraşului nou. Il opriră într'un loc doi paznici de noapte cari îşi făceau rondul la barăci şi magazii, dar îl recunoscură şi-i dădură drumul mai departe. Insfârşit, ajuns la baraca unde Frenkel avea odaie separată, bătu în uşe şi aşteptă o clipă. Nici un răspuns. Bătu iarăşi. Dinăuntru se auziră şoapte înnăbuşite. Păreau a fi mai multe glasuri, dintre care unul mormăia gros şi somnoros. Pangrati, nerăbdător, bătu a treia oară. Glasul cel somnoros se dovedi a fi al lui Frenkel:

— Cine e acolo?

— Eu sunt, Pangrati. Deschide, tovarăşe Frenkel...

— Ce e?

— Am nevoie de dumneata, urgent...

— Ce s'a întâmplat? întrebă Frenkel cu glas tărăgănat.

— Scoală, frate dragă, că nu putem vorbi aşa, prin uşă... răspunse Pangrati cam enervat. Mormăitul încetă, dar continuară şoaptele printre care se deslusea şi un glas de femee trezită din somn, care întreba ca şi Frenkel adineauri, „ce e? ce s'a întâmplat?" în timp ce alt glas îi explica în şoaptă. Frenkel şuera:

— Tăceţi dracului! gura!

Pangrati, grăbit, nerăbdător, bătea toba cu degetele în stâlpul de lemn al terasei barăcii. Ii venea să râdă, în ciuda neastâmpărului şi neliniştii, în ciuda dorinţei de a vedea continuându-se cât mai degrabă săpăturile. „Uite cum şi-a organizat viaţa dumnealui!" Se gândi zâmbind cu o uşoară amărăciune că el, Mihai Pangrati, uitase de asemenea lucruri. „Am prea multă treabă ca să mă mai gândesc şi la... Dar se vede că el n'are prea multă treabă.."

Frenkel eşi, încheindu-se, clătinânduse de somn.

— Dumneata eşti? întrebă el recunoscându-l pe Pangrati. Ce e? Ce s'a întâmplat? Dece trezeşti lumea din somn? Ştii cât e ceasul?

Şi se uită la ceas, apropiindu-şi braţul la câţiva centimetri de nas, dar fără succes. Era prea întuneric.

— Nu te mai uita, că-ţi spun eu. E trei dimineaţa, zise Pangrati. Uite dece te-am trezit. La săpăturile pentru uzina electrică, am dat de apă, neaşteptat de multă. Oamenii lucrează de câteva ore în apă şi le trece de

genunchi. In câte un loc le-a ajuns la brâu. E nevoie neapărată de cisme de cauciuc din depozit. Hai cu mine, facem hârtiile la repezeală, sculăm magazionerul şi le duc oamenilor echipamentul. In zece minute s'a rezolvat tot şi te poţi duce să dormi mai departe, încheie Pangrati cu o urmă de ironie. Dar Frenkel nu înţelegea ironia la ora asta; de altfel nu înţelegea nimic. Rămase nemişcat privindu-l pe Pangrati cu ochii mari şi bulbucaţi.

— Hai frate, ce stai, zise Pangrati nerăbdător şi încercă să-l smulgă din loc. Dar Frenkel se scutură şi nu se lăsă clintit. In sfârşit izbucni:

— Tovărăşele! Vai de mine! Se poate una ca asta? Da' unde suntem? In pădure? Ce, arde ceva? Scoli oamenii din somn pentru asemenea copilării? Dumneata parcă n'ai şti că eu am muncit toată ziua!

— Lasă-mă cu chestiile astea, domnule, zise Pangrati plictisit. Ai cheile dela birou?

— Cheia dela birou? Ascultaţi-l, lume! Cum să am cheia dela birou? Nici nu mă gândesc să am cheia dela birou. Ce, asta e oră de făcut formele administrative pentru echipament de protecţie? Iartă-mă că-ţi spun, dar tovarăşul Anghelescu a avut dreptate! Asta e copilărie! Nu te supăra că-ţi spun, dar asta e nebunie curată!

— Nu te supăra nici dumneata, răspunse Pangrati, dar oamenii stau cu oasele în apă rece de câteva ceasuri, şi nu se poate să-i laşi aşa, când avem în magazie echipament de protecţie. Haide, tovarăşe Frenkel, că pierdem timpul... De-abia îţi strici somnul!

— Mâine dimineaţa, tovarăşe inginer, dela ora şapte mă găseşti la birou! zise Frenkel cu demnitate, şi intră înapoi în odaie. Înăuntru cineva aprinse o lumânare. Pangrati nu stătu la gânduri nici o secundă. Smuci uşa din mâna lui Frenkel şi năvăli după el. Odaia era o odaie obişnuită de baracă. Avea instalate în ea două paturi. Intr'unul dormise Frenkel cu o fată voinică pe jumătate goală. In celălalt erau culcate două femei, dintre care una dormita, cu braţele roşii, groase, aşternute peste cearceaf, iar cealaltă tocmai aprinsese lumânarea. Pangrati abea avu timp să zărească această scenă, şi două perechi de ochi negri care-l priveau speriaţi; cea care aprinsese lumânarea suflă în flacără şi o stinse. Dar Pangrati avusese timp să-l înşface pe Frenkel de curea şi să-l ia pe sus. Il scoase afară vorbindu-i anevoie:

— Ai să mergi cu mine!

Apoi se'ntoarse în odaie şi spuse tare:

— Faceţi lumină! Unde e cheia dela birou?

Scoase bricheta şi la lumina ei, fata care dormise în pat cu Frenkel căută pe poliţă cheia, ţinându-şi cu mâna cămaşa adunată pe piept, dar fără s'o poată face mai lungă decât era, adică abia cât era nevoie. Pangrati întinse mâna; apucă cheia şi ieşi din odaia cu aerul greu, încărcat cu mirosuri. Porni la repezeală cu Frenkel, care tăcea. Descuiară biroul şi făcură hârtiile, se duseră să-l trezească pe magazioner. Pe când Pangrati pleca, urmat de magazioner, amândoi încărcaţi cu perechi de cisme de cauciuc, Frenkel îl luă la o parte şi-i spuse încurcat:

— Tovărăşele... dacă nu te superi...

— Spune-mi mai bine „tovarăşe inginer", zise Pangrati.

— Tovarăşe, zise Frenkel cu oarecare nelinişte, eu le-am cazat pe fetele alea la mine.. că n'aveau unde... Ce, erau să doarmă pe câmp?

Fete bune, de familie... Mi-au venit dela Bucureşti, şi unde să le cazez? Ce să fac? Eu sunt om serios, cu familie, doar n'o să credeţi cine ştie ce...: Serviţi-mă, c'o să vă servesc şi eu...

Pangrati, încărcat cu cisme, simţi că-i vine să râdă cu dispreţ. N'avea de gând să-i spuie nimănui nimic; „am prea multe pe cap ca să mă sinchisesc de viaţa particulara a dumitale" se gândea el. Dar voia să-l pedepsească pe Frenkel pentru refuzul de a-i preda echipament la ora aceea, în asemenea împrejurări de nevoie şi grabă; de aceea spuse scurt, uscat:

— Despre asta discutăm altădată...

Şi se depărtă urmat de magazioner care nu pricepea nimic. Frenkel rămase ţintuit locului, apoi se scărpină în cap şi fluera lung. Se întoarse foarte abătut şi nu răspunse nimic la întrebările celor trei tovarăşe de odaie:

— Cine era? E cu matale? A plecat?

— Tăceţi, mormăi Frenkel morocănos. Tăceţi, curvelor. Şi se întoarse cu faţa la perete, în întuneric. Culcuşul cald îşi pierduse dintr'odată pentru el orice farmec.

7

Umblând prin apă şi împroşcând în toate părţile, încălţaţi cu cismele de cauciuc care-i îmbrăcau până la şolduri, Negoiţă Mizea şi dulgherii săi terminau de proptit pereţii de lut, şi pompa duduia mereu, în vreme ce în fundul gropii apa scădea treptat răsfrângând în luciri tot mai tulburi lumina beculuí electric. Săpatorii din echipa lui Iordan dormeau pe pământ sau pe maldărele de scânduri dimprejur. Benzile rulante, fară întrerupere, îşi întindeau spre cerul nopţii gâtul nesfârşit. Apa evacuată se scurgea departe peste câmp, prin furtunuri. Achim şi cu Iordan, osteniţi, uzi, plini de noroi, stăteau lângă Pangrati care se uita la cercurile de lumină ce sclipeau jos în apa galbenă-cenuşie. Deşi vedea că Pangrati se gândeşte la altceva, şi de bună seamă face socoteli şi planuri, Achim nu se putu împotrivi să-l întrebe. Ii puse mâna pe braţ şi murmură:

— Tovarăşe inginer...

Pangrati nu răspunse. Iordan se apropiase şi el cu un pas şi asculta atent şi tăcut.

— Tovarăşe inginer...

Pangrati se'ntoarse şi-l privi pe Achim. Zâmbi ostenit şi zise.

— Vă e teamă c'aţi muncit degeaba...

— N'ar fi asta, zise Achim. Că munca tot ni se plăteşte. Da'ce facem cu angajamentul? Cu programul?

— Apa asta, zise Pangrati uitându-se absent la valurile noroioase din săpătură, apa asta, Achime, se scurge pe sub pământ în mlaştină. Şi ea ţine de mlaştină...

— Asta înseamnă că trebuie secată mai întâi mlaştina? întrebă Achim îngrijorat.

— Nu... Dar trebue întins canalul de desecare şi prin dreptul locului ăstuia, zise Pangrati. Dacă punem draglinele în dreptul lui cred că într'o jumătate de zi apa s'a scurs...

— Dar dacă-i mai multă şi nu se scurge? întrebă iarăşi Achim.

— Atunci, zise Pangrati, atunci... n'o să ardă lumina electrică la douăzeci şi trei August...

Achim nu răspunse nimic. Se uita în pământ, gândindu-se, cu fruntea încreţită. Iordan se depărtă, fară un cuvânt. Achim spuse:

— Aţi vorbit cu tovarăşul Anghelescu?

— Am să-l trezesc din somn, zise Pangrati.

Se gândea: „Altă scenă o să am, şi cu ăla..." Dar repetă:

— Da... o să trebuiască să-l trezesc din somn şi să discut cu el...

— Bine, zise Achim. Eu mă duc să vorbesc cu Mitică... el e de schimb pe draglină.

Se'ntoarse, plecă repede şi se topi în noapte.

Pangrati îl căută din ochi pe Juraşcu. Il văzuse cu un sfert de oră înainte, pe lângă excavaţia în care lucrau dulgherii, şi din care bucăţi mari se prăbuşeau aproape de sub picioarele lui. Acum plecase. Pangrati şovăi o clipă. Mai bine să întârzieze cu cinci minute întâlnirea cu Anghelescu; avea toate şansele să fie neplăcuta. Şi de altfel era bine să fi discutat şi cu Juraşcu înainte; era un băiat inimos, gata să dea o idee bună, o soluţie potrivită..

Il găsi în baraca numărul patru, în care Juraşcu dormea într'o odaie cu un normator, fost avocat, şi cu maistrul-şef dela excavaţie. Pangrati bătu uşor în uşe şi Juraşcu scoase capul întrebând încet:

— Cine e?

In acelaş timp cu întrebarea, răbufni afară sforăitul celorlalţi doi, care dormeau duşi.

— Nu dormeai? întrebă Pangrati văzându-l îmbrăcat. Juraşcu eşi, închise uşa cu grije şi murmură:

— Nu; mă gândeam... Ştii că în cazul cel mai rău trebue mutată aşezarea uzinei?

— In cazul cel mai rău, zise Pangrati. Dar mai sunt şi alte cazuri.

— Canalul de desecare? întrebă Juraşcu. Pangrati zâmbi în întuneric:

— Te-ai gândit şi tu la asta?

Juraşcu dădu din cap şi râse uşor:

— Păi acuma e în „branşa" mea.

El conducea excavaţiile şi se gândise îndată cum ar putea ajuta cu „branşa" lui la lichidarea greutăţilor ivite în „branşa" cealaltă... Pangrati îi puse mâna pe umăr. Nu ştia cum să-i spună ce simţea. „Şi ce, la urma urmei? Să devin sentimental?" Incepu să-i explice lui Juraşcu Acesta îşi aprinse o ţigare şi fumă în tăcere, dând din cap la răstimpuri, în semn de încuviinţare.

— Ei, ce zici?

— Cred că e bine, zise Juraşcu. Şi râse iar cu acelaş râs uşor, tineresc:

— Imi place să lucrăm aşa... ca la război. E un gol în front, şi băgăm tancurile ca să-l astupe...

Pangrati râse şi el:

— Comparaţia se potriveşte cu draglinele, dar te rog să nu astupi nimic... Dimpotrivă, să creezi un nou gol, să se scurgă apa în el...

— Acum hai să vorbim cu lămâia, zise Juraşcu. „Lămâia" era Anghelescu; tânărul inginer îşi făcuse obiceiul de a-l numi aşa, când vorbea de

el cu Pangrati. Pangrati se uită la cer: spre Răsărit se înălțase, premergătoare zorilor, o zare înaltă, verde, strălucitoare, deasupra căreia văzduhul nopții era de un albastru adânc în care se topeau stelele.

— Se face dimineața, murmură Pangrati. Putem să-l trezim.

Anghelescu părea că nu doarme. Răspunse uimitor de repede la bătaia lor în ușe; cu un glas oarecum speriat, strigă dinăuntru:

— Cine e?

Și la răspunsul celor doi tineri ingineri, apăru în ușe, cu fața nedormită, asudată și ciudat de palid în lumina puțină și verde a sfârșitului nopții

— Ce s'a întâmplat?

Părea tulburat, și lui Pangrati îi fulgeră prin minte un gând comic:

— Nu cumva are și el un batalion de femei în odaie?

Dar nu se putea: Anghelescu părea îngrijorat, supt de un necaz tainic. Își reveni repede și se îmbrăcă ascultând ce-i spunea Pangrati despre situația de până atunci.

— Trebue să văd cu ochii mei, zise Anghelescu eșind. Se îndreptară spre șantierul uzinei electrice și Anghelescu se uită foarte calm la grămezile de noroiu care astupau pe sfert excavația, și la apa care mustea dintre lemnăria dulapilor.

— Dragă Pangrati, ți-ai luat o răspundere căreia nu-i poți face față, zise Anghelescu. Își revenise cu totul. Vântul ușor îi uscase sudoarea de pe față. Vorbea liniștit, amabil, dar cu oarecare severitatea părintească ..

— N'ai să poți termina nimic până'n douăzeci și trei August, urmă el. Trebue să lăsăm lucrurile cum sunt și să facem un raport sus. Vor trebui să schimbe amplasamentul lucrării. Până atunci să ne vedem de treburile celelalte ale noastre. Iar dumneata să fii mai puțin entuziast și pripit.. ca să nu ți se întâmple accidente mai grave decât ăsta...

Pangrati rămase mut câteva clipe. Intr'un fel, Anghelescu avea dreptate · un raport, cercetări din partea tehnicienilor de sus... Ei, cei de aici, era numai niște executanți... Și dacă soluția lui nu era bună? „Ba da; trebue să fie bună", se gândi el; „e soluția bunului simț. Și Jurașcu s'a gândit la ea..." Și deodată își aduse aminte de cuvnitele lui Serafimov, atunci, în ședința dela Direcția Generală: **„Nu mă supun naturii... O transform... E o concepție de viață..."**

— Tovarășe Anghelescu, e o soluție care nu cere mijloace din afară, și nu ne face să întârziem construirea uzinei decât cu o jumătate de zi sau o zi...

Anghelescu ridică ochii la cer. Fața lui palidă, la lumina beculûi electric de deasupra săpăturii părea de ghips:

— Iar vii cu propuneri? Iar vii cu idei?

Pangrati începu să-i explice cum vedea el lucrurile. Vorbea cu o încăpățânare obosită, căci începuse să resimtă încordarea din timpul nopții. Anghelescu asculta, surâzând enervat. Vorbi cu glasul spart de iritare:

— Ți-am mai spus că ai început să te consideri șeful șantierului! Nu ești încă șeful șantierului! Trebue să înțelegi asta! Eu hotărăsc aici!

— Tocmai de asta vă spun ideea mea, zise Pangranti, silindu-se să fie calm.

— Resping ideea dumitale! țipă enervat Anghelescu, acoperind cu

glasul duduitul motopompei. Mecanicul care şedea lângă motor şi-l supraveghia înălţă capul, uimit, şi-l privi.

— Pot să vă întreb dece o respingeţi? murmură Pangrati.

— Nu sunt obligat să-ţi dau socoteală!

Pangrati vorbi mai apăsat:

— Nu suntem la armată, tovarăşe Anghelescu... Suntem între tehnicieni...

— Sunt tehnician de când dumneata aveai încă muci la nas! răspunse brutal celălalt. Se făcuse roşu la faţă. Pangrati răspunse:

— Da, dar vreau şi eu să'nvăţ.. Explicaţi-mi, ca să-mi ridic, cum se spune, nivelul profesional...

Anghelescu făcu ochii mari:

— Să nu fii obraznic cu mine, tinere!

Pangrati simţi că-l trece o sudoare uşoară. Câtă discuţie prostească, grosolană, inutilă! Şi mai erau atât de puţine zile până la 23 August. Strânse pumnii de ciudă mânioasă. Trebuia să se împiedice de acest nătâng răuvoitor, tocmai acum! Nu ajungea blestemata aceea de pânză de apă care stătuse ascunsă la şase metri sub pământ! „Dece dracu' nu e Maftei aici?" se gândea Pangrati... „Dece a trebuit să lipsească tocmai azi de pe şantier?"

In clipa aceea auzi glasul lui Juraşcu. Spunea liniştit:

— Şi eu v'aşi întreba motivul pentru care respingeţi propunerea tovarăşului Pangrati...

Anghelescu şi Pangrati tresăriră şi se întoarseră la el în acelaş timp, primul indignat, al doilea uimit şi curios.

— In calitate nu numai de inginer vă întreb, ci mai ales în calitate de membru al biroului organizaţiei de Partid...

Se lăsă o tăcere de câteva clipe. Cei trei bărbaţi mergeau pe pietriş şi bucăţi de lemn risipite, care le trozneau sub tălpi. In răsărit cerul se luminase şi mai mult. Pangrati se uită la Juraşcu şi la Anghelescu. Era impresionat de tonul de maturitate şi de seriozitate al tânărului, pe care-l ştia vesel, gata ori când să facă o glumă sau să râdă. Acum se desvăluise dintr'odată ca alt om. Prin câteva cuvinte simple, spuse ca în treacăt, îl potolise pe Anghelescu. Se vedea cum acesta se stăpâneşte şi încearcă să-şi vie în fire. Când vorbi, îi mai rămăsese în glas ceva din grosolania şi brutalitatea de adineauri; dar numai în glas, nu şi în cuvinte:

— Nu pot să lipsesc de dragline excavaţiile la canalul de desecare. Eu răspund de o anumită cantitate de pământ excavat până la sfârşitul lunii!

— Aveţi dreptate, zise Juraşcu. Dar nu sunteţi obligat să atacaţi traseul dintr'un anumit punct. Aveţi alegerea. Aveţi şi posibilitatea de a prelungi canalul de desecare, dacă e nevoie, tot în cadrul lucrărilor de asanare a mlaştinei... Şi aţi avea tot sprijinul din partea organizaţiei de Partid...

Anghelescu tăcu. Mergea înainte, spre baracamente, dând din umeri şi mormâind nervos din când în când.

— Dacă e nevoie, urmă Juraşcu, putem să-l căutăm pe tovarăşul Maftei, să disc..

— Nu! strigă Anghelescu, întrerupându-l. Nu. Nu e nevoie să-l mai amestecăm şi pe el!

Şi văzând mirarea celorlalţi doi faţă de eşirea lui, râse încurcat, galben:

— E prea ocupat... ca să-l mai batem la cap...

Şi deodată izbucni iar:

— Faceţi ce vreţi! Aveţi mână liberă! Dar eu nu vreau să ştiu nimic! Vă priveşte! Pe mine să mă lăsaţi în pace!

Se'ntoarse în călcâie şi se depărtă cu paşi mari. Cei doi ingineri rămaseră înlemniţi; îl priviră lung cum dispare în negura cenuşie dinainte de răsăritul soarelui, apoi se priviră între ei. Juraşcu întrebă uimit:

— Ce fel de şef de şantier mai e şi ăsta?

Pangrati dădu din umeri:

— Aşi vrea să ştiu unde a mai lucrat..

— Eu cred că e nebun, zise Juraşcu.

Pangrati zâmbi:

— Asta nu ştiu, dar... mi se pare că a aprobat să punem draglinele la treabă?

— După cât am înţeles eu, a aprobat, zise Juraşcu. Şi amândoi izbucniră în râs. Erau palizi de nesomn, nebărbieriţi, şi lumina puţină le dădea o culoare cenuşie; dar râdeau sănătos şi vesel.

— Hai să-l prindem pe Mitică Rusu, că i se termină schimbul, zise Pangrati. Porniră amândoi repede spre excavaţii. De dincolo de deal se înalţa în văzduh o pânză de lumină trandafirie. Pe dânsa lanţul de fierărie al celei mai apropiate dragline se mişca încet, păenjeniş negru de linii geometrice. Poticnindu-se de bolovani de pământ, scos din albia canalului de desecare, se urcară pe maldăre uriaşe de nomol uscat, coborîră în canal, şi-i făcură semne draglinistului a cărui formă se vedea nedesluşit prin geamul cabinei. Sus, deasupra lor, săgeata maşinii se opri, leganând ameninţător fălcile de oţel cu dinţi lucitori. Mitică Rusu se dădu jos şi se apropie. De lângă el, de pe draglină, apăru şi Achim şi veni şi el. Toţi patru se adunară pe suprafaţa alunecoasă de noroiu negru din fundul şanţului. Din loc în loc, împrejurul lor, sclipeau ochiuri de apă murdară. Dar ei nu se uitau împrejur. Stăteau la sfat. patru bărbaţi cu feţele trase de nesomn.

— Bine, zise Mitică Rusu. Cred că e bine aşa... Am vorbit cu Achim, şi noi socotim că aveţi dreptate, tovarăşe inginer...

— Atunci, zise Pangrati, cum încep schimbul următor îi dau drumul, da?

— Nu, răspunse Mitică. Putem începe chiar acuma. Aş vrea să muncesc şi eu, chiar la început.. Am şi eu o plăcere.. încheie el zâmbind

Astfel că, în primele raze ale soarelui arzând deasupra movilelor ridicate de sciţi deasupra zării răsăritene, cele patru dragline grele porniră uruind din şenilele care smulgeau felii mari de pământ noroios şi le împroşcau departe. Cu săgeata ridicată în văzduh, cumpănind cutiile grele de metal cu care sapă şi scot pământul, trecură spre oraşul nou şi se opriră în dreptul şantierului uzinei electrice, una câte una, păstrând

depărtare de câteva zeci de metri între ele. Şi prima, a lui Mitică Rusu, lăsă fălcile de oţel să se prăvălească alunecând pe cabluri, şi să izbească pământul.

Pangrati, Juraşcu şi Achim, împreună cu câţiva muncitori, mecanicul motopompei şi Mârzali, tânărul tatar, stăteau şi priveau. Simţiră cum se cutremură lutul sub tăpile lor.

— Grea e! murmură Mârzali privind cu admiraţie maşina.

In cabina lui caldă cu miros de motorină arsă, Mitică Rusu împingea pârghii. Cablurile se întinseră, se încordară; dinţi de oţel muşcară pământul, bena se înălţă în aer, legănându-se, se roti şi scuipă o tonă de noroiu negru.

Pangrati zise:

— Du-te şi te odihneşte, Juraşcule. Dormi măcar un ceas... Şi mulţumesc pentru... ştii pentru ce...

— Pe naiba, zise Juraşcu. Ţi-am spus că-mi place şi mie...

Şi începu să râdă. Pangrati zâmbi, dădu din cap şi se depărtă. Ii cădeau pleoapele de oboseală. Şi încă nu se ştia dacă prelungirea canalului va seca apa subterană de sub viitoarea uzină electrică. Incă nu se ştia.

8

In ziua aceea, dimineaţa devreme, când toţi cei ce veghiaseră în timpul nopţii încercau să fure o oră sau două de somn, inginerul Anghelescu nu izbutea să închidă ochii. Nu dormise bine toată noaptea, cu intervale de somn greu ca plumbul, şi apoi ore când se frământa în întuneric, chinuit de căldură, de bâzâitul subţire şi răutăcios al vreunui ţânţar, şi mai ales de gândurile care-l apăsau de câteva zile. Când îl treziră Pangrati şi Juraşcu pe la sfârşitul nopţii, fu cutremurat de o spaimă cumplită, nebunească, în legătură cu acele gânduri ale sale. Apoi se liniştise şi avusese chiar o clipă de mare mulţumire văzând năvala apei subterane în săpăturile dela uzina electrică. Dar insistenţa încăpăţânată a celor doi tineri ingineri şi pomenirea organizaţiei de partid şi a numelui lui Maftei, îi aduseră iarăşi aminte de spaimele sale, şi-l făcuseră să cedeze, cuprins de panică. Se închisese iarăşi în odăiţa lui şi încercase să adoarmă. Nu isbutise. In curând, roşeaţa dimineţii trase fâşii de lumină prin aerul închis al odăii, în care pluteau fire de praf. Anghelescu fumă o vreme repetându-şi mereu, iarăşi şi iarăşi, o frază: „...N'am nervi destul de tari... N'am nervi destul de tari..." Repetase cuvintele astea de câteva sute de ori, cu mici variante, ca: „Nu, nu, n'am nervi destul de tari... Pentru aşa ceva, n'am nervi destul de tari..." când deodată luă o hotărîre, sări din pat şi îşi trase peste el o **windjacket** de mătase impermeabilă, murdară şi mototolită. Ieşi, şi aerul proaspăt al dimineţii îi isbi faţa înfierbântată. Anghelescu se scutură, înfiorat, şi plecă repede să-l caute pe Mateica. Il găsi pe acesta dictându-i dactilografei un raport. Mateica dicta plimbându-se prin odaie, cu mâinile în buzunar şi cu ţigara în gură; se strâmba ca să nu-i intre fum în ochi. Anghelescu îl întrebă:

— Mai ai mult?

Mateica îl privi printr'un colac de fum, şi cu oarecare nepăsare care însă dispăru când îşi dădu seama de starea lui Anghelescu.

— Pot să mă'ntrerup, tovarăşe, zise Mateica. Dactilografa îşi luă maşina şi eşi. După ce închise uşa, se auzi totuşi de alături, înăbuşit, ţăcănitul maşinilor de scris şi glasul unui telefonist care încerca firul în curs de instalare. Mateica îi dădu un scaun lui Anghelescu şi se aşeză. Anghelescu se lăsă să cadă pe scaun. Avea un aer ciudat; roşu la faţă, asudat, şi cu un fel de veselie nervoasă. Se aplecă peste masă şi bătu în ea cu palma:

— Nu mai merge! Nu mai merge!

— Ce e, omule? întrebă Mateica liniştit.

— Jucăm un joc periculos! spuse Anghelescu fără să-şi poată stăpâni glasul, care i se sparse. Adăugă mai potolit:

— Un joc periculos...

Mateica se schimbă la faţă. Sări în picioare, strivi ţigara în scrumieră şi ieşi din odaie, întrerupându-l astfel pe Anghelescu. Trecu prin biroul normatorilor, prin care venise şi Anghelescu, şi eşi pe coridorul barăcii. Sufla sgomotos. „Uf, al naibii nebun..." Se întoarse, şi se ciocni de Anghelescu în uşa biroului. Acesta îl întrebă cu un aer nătâng:

— Un'te-ai dus domnule?

—Nu vrei să luăm puţin aer? şopti Mateica şi porni înainte, fără să se uite dacă e urmat. Anghelescu se ţinu după el. Trecură prin lotul cu baracamente, pe lângă zidăriile roşii, scunde, ale oraşului nou, şi începură să se plimbe alături, unul de altul, departe, la marginea şantierului, unde începea stepa arsă, cafenie, şi goală cât vedeai cu ochii. Vântul bătea dinspre Poarta Albă şi le purta cuvintele spre locuri fără oameni, risipindu-le în singurătăţi.

— Ce m'ai adus aicea, domnule? întrebă Anghelescu morocănos şi cu arţag. Mateica îi răspunse printre dinţi:

— Trebue să fi nebun, sau idiot! Cum poţi vorbi aşa în birou, unde sunt zece perechi de urechi alăturea? Ce ţi-a venit? Nu-ţi dai seama ce faci? De pielea dumitale nu-mi pasă, dar o bagi în primejdie pe a altora, fără motiv!

Vorbise biciuitor, cu glas stăpânit. Anghelescu îşi pierdu într'o clipă tot curajul. Se văicări ca un fel de copil mare şi adormit, cu pleoapele grele:

— Nu mai pot... Nervii mei nu mai rezistă... Nu pot dormi noaptea. Mi s'au urcat în cap mucoşii ăştia comunişti...

— Care? întrebă cu agerime celălalt.

— Jurascu şi Pangrati...

— Pangrati nu e comunist...

— Tot o apă şi un pământ... Comuniştii îl susţin. Maftei mă terorizeaza. Inginerul-şef mi-a dat să înţeleg că dacă nu pun şantierul pe picioare, ma zboară de aici... Nu vreau să aştept până mă zboară ei... prefer să plec.. Nu mai pot, nu mai pot... Dă-mi un sfat, că te văd un om mai curajos şi mai descurcăreţ... Spune-mi ce să fac.

Dacă i-ar fi văzut cineva de pe şantier, cum se plimbă acolo în marginea câmpului nesfârşit cu ierburi mărunte, ar fi crezut fără îndoială ca discuta liniştit despre treburile şantierului. Se plimbau cu mâinile la spate şi cu capetele plecate

O căruță alcătuită din patru scânduri, trasă de un cal alb, slab și urât, și de unul roib, mic dar nervos și puternic, și mânată de un turc cu un turban din pânză vărgată, trecu încet pe lângă ei, scârțâind. Ocoli colțul împrejmuirii de sârmă ghimpată a baracamentelor și dispăru spre șantierul uzinei electrice.

Mateica se gândea: „Ăsta e prea slab. Are dreptate. Nu-l țin nervii. Încă puțin și ar fi în stare să dea totul de râpă. Ar vorbi unde nu trebue în speranța să scape mai ușor... Nu e bun, trebue să ne acoperim..."

Părea gânditor și grav. După o lungă tăcere, îi spuse lui Anghelescu.

— Intâi de toate, nu înțeleg ce ai vrut să spui despre „jocul" acela periculos. Ce joc? Nu-i nici un joc, și nici un pericol.

Anghelescu rămase cu gura căscată. Il privea lung, uimit. Mateica însuși, ferindu-și privirea urmă:

— Singurul pericol e să-ți pierzi situația, pentrucă nu dai satisfacție. Asta da, e un pericol foarte serios. Mai ales că, după părerea mea, junele Pangrati are prieteni care-l protejează, sus la Direcție. și te lucrează prin ei.

„Așa", — se gândea el, — „în orice caz o să se împotrivească fiecărei inițiative a lui Pangrati, și-o să'ncerce să-l sape cât poate..."

— Mă lucrează, mormăi Anghelescu. Mă lucrează cu siguranță...

Apoi deodată îl privi cu neîncredere și bănuială. Dar Mateica râdea, arătându-și gingiile trandafirii în obrazul țigănos:

— Așa, frate. Și nu te mai enerva. Lucrează liniștit, vezi-ți de treabă, fii activ... Ai să vezi cum se aranjează lucrurile...

Anghelescu nu mai pricepea nimic. Făcea ochii mari. Murmură, șovăitor:

— Atunci... abandonăm...

Tuși, neîndrăznind să spună ce anume abandonau. Mateica dădu din umeri:

— Nu abandonăm nimic...

Apoi isbucnind în râs, adăugă:

— ...pentrucă nu e ce să abandonăm. Dumneata n'ai dormit bine azi noapte, și ai o imaginație de se sperie omul... Hai să ne întoarcem, că avem treabă amândoi... Șantierul trebue condus...

Și porni îndărăt, râzând și urmat de Anghelescu amețit de nedumerire, și care se simțea deodată părăsit și nespus de ușurat, dar plin de o neliniște ascunsă față de înfățișarea neașteptată sub care i se desvăluise Mateica.

— Ce-a fost cu apa, azi noapte, la uzina electrică? întrebă Mateica. Anghelescu se sili să-și revină din uimire și să-i explice. Mateica asculta atent. Trecând pe lângă șantierul uzinei electrice, se opriră sa privească. Motopompa duduia și apa gâlgâia pe țevi. Benzile rulante se aflau iar în săpătură și motoarele lor păcăneau neobosit, împrăștiind aburi ușori, albaștri, de motorină arsă. Jos în groapă, în cizme de cauciuc negre pătate cu noroiu, oamenii lui Achim săpau în apa care le ajungea numai până la glezne. Pământul prăbușit în cursul nopții dispăruse, și pereții de lut se svântau în îmbrăcămintea lor de dulapi. La o jumătate de kilometr în vale, draglinele adânceau prelungirea canalului de desecare. Aici, deasupra gropii, stăpânea inscripția roșie pe o tablă de lemn „Lozinca noa-

stră este: cinci metri cubi de pământ săpat de fiecare om pe zi!" Şi dedesubt oamenii săpau îndârjit, fără să ridice capul şi aruncând cu o mişcare monotonă lopeţi de pământ pe benzile rulante.

Mateica murmură:

— Dacă înţeleg eu bine, domnul Pangrati ăsta împinge înainte şantierul...

Anghelescu se roşi la faţă şi nu răspunse nimic. Abia după câteva clipe mormăi:

— Işi face reclamă... Vrea să parvină...

Mateica nu-l asculta. Se gândea: „Aici e o poziţie cheie... Dar cum să mă înţeleg cu Pangrati? Trebue să mă apropiu de el, să-l studiez..."

Se despărţi de Anghelescu şi umblă câtva timp gânditor pe şoseaua cea nouă pe care oamenii cu pieptul gol spărgeau piatra şi cărau nisip cu roabele de fier. Apoi luă o hotărîre şi se duse la responsabilul barăcii numărul 3, pe care-l găsi cu mâinile la spate, înfipt în mijlocul barăcii, şi supraveghiând cum două femei stropesc şi mătură în baracă, printre zecile de paturi făcute cu îngrijire. Mateica îl chemă; omul îşi pierdu dintr'odată demnitatea şi mulţumirea de sine, şi se apropie de Mateica aplecat în două:

— Să trăiţi, tovarăşe Mateica...

— Uite, măi, ce-mi trebue mie. Mai e un pat liber în odaie, la tovarăşul inginer Pangrati?

— E liber, că tovarăşul Ghiţescu a fost mutat alături la Năvodari... Numai două paturi sânt, şi al doilea e liber...

— Bine. Ia-mi lucrurile dela mine, dela numărul 5, şi mută-le aici, că dincolo n'am aer şi nu pot dormi...

— Aicea o să fiţi liniştit, răspunse cellalt zâmbind, că tovarăşul Pangrati stă la „uzină" până noaptea târziu...

— Aşa, aşa, zise Mateica. Până noaptea târziu. Ei, e om cu multă tragere de inimă. Işi iubeşte meseria...

— Asta aşa-i, întări cellalt cu grăbire. Inginer ca dânsul, mai rar! Şi la oameni li-i drag de muncă, când îl văd pe el cum se zbate...

— Da? întrebă Mateica.

Cellalt rămase uşor mirat şi îngână:

— Păi... da.

Dar Mateica nu mai adăugă nimic. Se întoarse şi plecă, gânditor.

9

După noaptea petrecută în apă până la genunchi şi cărând bârnele grele pentru cofraje, Mârzali dormi adânc, până spre după amiază; apoi se duse la cantină, şi după masă îşi făcu o ţigară dintr'o bucată de ziar şi din tutunul care-i mai rămăsese pe fundul buzunarului, tutun negru, tare, adus de-acasă, semănat şi îngrijit de el, acolo departe în sat. Intins pe pat şi cu braţul sub căpătâiu, fumă acea ţigară cu gust de hârtie tipărită. Imprejurul său oamenii veneau să se odihnească sau plecau la lucru. Mârzali nu lua aminte la dânşii. Se gândea la Nagiè. Nu era sigur, căci somnul îi fusese prea adânc, dar n'o visase oare? Rămăsese în sat, aşteptându-l. Bine. Nu-l va aştepta mult. Poate numai până'n iarnă. Sau

până'n primăvara viitoare, şi atât. Iar Suliman, chiaburaşul, era aici, chiar aici pe şantier. Aşa că n'o să-i dea fetei târcoale, ca o vulpe care a văzut într'o curte o păuniţă cu pene de mătase. Bine şi asta. Mârzali era mulţumit, şi nu-l putea necăji nimic, în clipa asta. Nici noaptea trecută, când se prăbuşise peste el un mal de pământ, îngropându-l, nu se speriase. I se părea că fiind el tânăr, şi venit aici ca să facă fapte mari, şi aşteptându-l Nagiè cu credinţă, nimic nu i se poate întâmpla...

Fuma, zâmbind tainic. Iordan şedea pe patul de lângă el şi-l privea. Zise:

— La ce te gândeşti tu de râzi, măi Mârzali?

Mârzali întoarse puţin capul, se uită la Iordan cu ochii săi negri şi înguşti, dar nu răspunse. Iordan bătu perna cu pumnul şi oftă:

— Bine că ai la ce te gândi şi să-ţi pară bine...

Apoi se'ntinse, gemând, pe pat. In baracă era linişte, o lumină aurie, şi miros de scândură de brad încălzită şi de praf de omorît gângăniile. Adineauri trecuse un om care purta în spate un aparat ca acela pentru stropit via, şi împroşcase pe paturi, pe haine, în dulapuri, pe jos, nori albi de praf cu miros de doftorie. Acuma rămăsese doar mirosul, care-l tulbura pe cel de lemn de brad. Muştele amuţiseră, ameţite sau moarte, şi lăsaseră pustii fâşiile de lumină galbenă ca mierea, care intrau pe ferestre.

Mârzali îşi terminase ţigara. O aruncă pe jos şi o strivi cu talpa, apoi sări de pe pat şi se îndreptă din şale, cu o mişcare sprintenă, ageră. Ieşi din baracă şi se opri o clipă, orbit de lumina puternică a după-amiezii de August. Când se obişnui cu ea, zări priveliştea obişnuită a dealurilor prelungi şi scunde, la poalele cărora plutea un nor de praf în care se mişcau sute şi sute de căruţe şi de oameni, şi cele patru dragline care terminaseră sectorul de şanţ dela uzina electrică şi acuma se întorseseră la albia cea mare, noroioasă, uscată de soare, şi care se evapora într'un strat gros de pulbere plutitoare în aer. Nu într'acolo voia deocamdată să se ducă Mârzali. Se întoarse. In partea ceastalaltă erau schelăriile şantierului uzinei electrice, şi zidurile încă scunde, ale caselor oraşului nou. Deasupra uneia din schele atârna, nemişcat în aerul fierbinte şi mort, un steag roşu. Mârzali porni înspre clădirea aceea.

Era o casă cu mai multe apartamente şi care avea să aibă două etaje; împrejur erau gropi cu lapte de var, înăuntru se turna încă ciment, sus dulgherii călări pe grinzile unei părţi a acoperişului ciocăneau de zor în faţa casei două betoniere uruiau şi scrâşneau, iar sus, în vârful unui zid încă neterminat, lucra Chirsan. Mârzali nu era zidar, totuşi se opri la piciorul zidului şi se uită, cu nasul în vânt, cum lucrează bătrânul. Căci se zvonise pe tot şantierul că zilele acestea Chirsan începuse să lucreze după metoda lui Orlov, şi dublase norma încă dela început. Mai ales zidarii, dar şi dulgherii, fierarii în beton, şi simpli salahori, veneau să vază şi ei, deşi nu înţelegeau bine decât cei de meserie. Mârzali nu se pricepea; îl văzu pe Chirsan în mijloc, cu doi flăcăi la capetele zidului, unde se ridicau, bătute în pământ, stinghii dinţate cu sfori trase drept dela una la alta. Totul mergea foarte repede. Cu o singură mişcare prelungă, Chirsan şi cei doi ajutori întindeau mortarul pe stratul de cărămizi, cu o singură mişcare aşterneau deasupra un braţ de cărămizi pe care li-l dădea câte un ucenic ce le avea gata la mână; şi iar un strat de

mortar, iar un braţ de cărămizi... Pe schele se urcau legănându-se oameni cu targi de mortar, cu targi de cărămizi, şi scândurile atârnate în gol se îndoiau primejdios sub ochii lor. Iar în vârful zidului treaba mergea neobosit, fără întrerupere, pe nerăsuflate, mâinile zidarilor se mişcau iute, iute, ca la un joc de îndemânare... Mârzali fluieră încetişor a mirare, şi ochiul i se opri pe o tablă de lemn bătută într'un stâlp: **Opt metri cubi de cărămidă zidită pe zi, de fiecare echipă!** spunea lozinca lansată acum câteva zile de Chirsan Seliminov. Mârzali auzi pe cineva vorbind lângă el şi se'ntoarse: erau doi zidari cu hainele stropite cu var de sus până jos. Unul spunea:

— Face şi doisprezece, când are material la mână...

— Ce vorbeşti, mă? Doisprezece? se minună cellalt.

— Păi nu vezi cum şi-a organizat să-i vie materialul? Ia uite-te la ăia cu cărămizi şi la ăi cu mortarul! El nici nu se apleacă; de abia dacă se'ntoarce puţin... şi-ăi de pe colţuri sânt necalificaţi. N'au nevoie să fie meşteri. Au sfoara, şi se iau după dânsa...

— Tu ai citit cartea? întrebă al doilea.

— Mi-o dă nea Dumitru după ce o termină, răspunse primul. Mârzali asculta oarecum neatent. Un strigat îl făcu să tresară:

— Păzea, bre!

Şi o căruţă cu nisip trecu pe lângă ei, atingându-i aproape cu oiştea. Mârzali simţi cu plăcere mirosul cailor înfierbântaţi. Se urni din loc şi ocoli clădirea, intră între zidurile roşii deasupra cărora se mişcau oameni, sus în cerul albastru, şi zăbovi o clipă la capatul scândurii, albite de praf de var, stropită cu mortar, şi plină de nisip, care era singura urcare spre etajul în curs de clădit. Nu stătuse mult şi o văzu venind dinspre grămezile de nisip şi gropile cu lapte de var, pe soră-sa Şughiran. Subţire şi mladie, cu braţele subţirele arse de soare şi mâinile părând prea slabe pentru povară, purta împreună cu Uliana, fata lui Chirsan, o targă cu mortar. Şughiran îşi legase părul cu o cârpă cenuşie, şi-şi strânsese bine peste mijloc şalvarii liliachii, stropiţi cu var şi nisip. Obrazul ei neted era acoperit cu un strat fin de praf, şi părea cam obosită. Totuşi, ducea povara şi mergea dreapt, cu capul sus, cum merg tătăroaicele când se'ntorc dela fântână cu ulciorul pe cap. Ridică puţin, mirată, sprâncenele arcuite, văzându-l pe frate-sau, şi-i zâmbi uşor, dar trecu prin faţa lui fără un cuvânt, în sus, spre locurile înalte unde se mişcau zidarii în lumina aurie şi albastrul cerului. Mârzali simţi că Şughiran nu i-a vorbit pentrucă îşi încorda toate puterile şi nu-i putuse darui decât surâsul acela slab. Fata cealaltă era voinică, avea braţe zdravene, sănătoase, înroşite de soare. Se urcară amândouă până sus şi dispărură din vazul lui Mârzali. Flacaul se uită împrejur pe pământ, zări câteva caramizi puse trei una peste alta şi se aşeză pe ele, răbdator. Căută în buzunar, ştiind că nu va găsi tutun destul pentru o ţigare, şi după ce se convinse, presără printre degete pe pământ cele câteva fire de tutun amestecate cu scamă. Şezu o vreme aşa, fără să facă nimic, şi o clipă îşi dori un şirag de mătănii, cum avea bunicu-său Bortemâr, să şi-l petreacă prin mâini, încet, la nesfârşit. Dar n'avea mătănii.

Astfel că rămase să aştepte aşa, în colţul de umbră asvârlită de zidul care-l ferea de fierbinţeala soarelui.

Intr'un târziu veni şi Şughiran şi se aşeză în tăcere lângă el. Işi şterse fruntea cu braţul şi răsuflă adânc. Mârzali, murmură:

— Greu?

Şughiran dădu din cap, fără să rostească nici un cuvânt.

— Cum e meşterul? întrebă iar Mârzali.

— E om bun, zise Şughiran. E un om bun, da... şi-i pare tare rău de o fata a lui care munceşte tot la Canal, dar departe, pe la Cernavodă şi nu-i trimite veşti...

Tăcură iarăşi .O gâză verde cu aripi străvezii sbura primprejurul lor. Şughiran zise:

— Omul ăsta, Chirsan, ne-a făgăduit că după aceea, când o să trecem la zidit uzina electrică, o să ne puie, pe noi fetele, la colţurile de zid... Că până atunci, flăcăii care lucrează acolo o să fie şefi de echipă...

— E nevoie de mulţi zidari, da? întrebă Mârzali.

— Este, frate al meu, zise Şughiran; aici, la oraşul acesta nou, nici nu pot veni atâţia meşteri câţi trebuesc... O să se facă meşteri din cei care învaţă acum...

— Cum ai fi tu, surioară? întrebă iar Mârzali.

— Da, zise Şughiran; cum sunt eu...

Şi râse obosită...

— Adică nu: cum o să fiu eu, mai târziu, când începem la uzina electrică. Acuma nu sunt bună decât să car mortar, încheie ea cu umilinţă. Dar îl privi pe Mârzali cu ochii ei negri strălucitori, umezi, în aşa fel încât Mârzali se întrebă ce gânduri îi ascunde soră-sa, sau ce aşteptare tainică? Dar glasuri de sus o strigau:

— Şughiran! Şughiran!

Ea sări în picioare şi alergă sprintenă şi uşoară pe scândură, în sus, pierind iarăşi din ochii lui Mârzali. El clătină din cap cu mirare, se ridica şi plecă, lăsând în urmă căruţele cu nisip, gropile cu laptele de var, betonierele cu sgomotul lor, dulgherii ciocănind pe acoperişuri, şi steagul roşu al întrecerii, care atârna nemişcat în aerul cald, pe cladirea pe care o termina Chirsan. Depărtându-se, Mârzali se mai întoarse odată şi i se păru că o zăreşte şi pe soră-sa, siluetă subţire printre oamenii care se zugrăveau în alb şi cenuşiu pe cerul curat, albastru adânc. Dar nu putea fi sigur că e ea. Îşi înfundă mâinile în buzunările goale, şi porni fluerând încet spre excavaţiile din vale.

Întrebă de Gelal pe săpători şi pe căruţaşi şi i se spuse că tocmai cară un metru cub de pământ afară din excavaţie; oamenii rezemându-se o clipă cu cotul pe coada cazmalelor, îi arătară încotro să se îndrepte, şi Mârzali porni printre săpători, oameni cu roabe sau cu târgi, căruţe oprite, căruţe în mişcare, şi pontatori care măsurau adâncimea săpăturii. Ieşi din albia largă a canalului ce începuse să fie săpat şi deasupra căruia plutea veşnicul nor gros de pulbere înnecăcioasă. Mârzali ajunse din urmă un şir de căruţe pline cu pământ care se depărtau încet înspre Sud-Vest, în direcţia soarelui care atârna deasupra zării şi le trimitea căruţaşilor razele sale fierbinţi drept în faţă, astfel că straiele tocite, uneori sdrenţuite, ale ţaranilor români, turci sau tătari căpătau o înfaţişare ca din basme, iar feţele lor aspre şi bărboase prindeau strălucirea aurului vechiu. Intr'acolo, spre inima acelui nor de praf luminos în care se cufunda şiragul de căruţe, se îndreptă Mârzali, simţindu-şi obrazul încălzit de acele raze roşiatice Il găsi pe tată-său tocmai când Gelal sdruncina de zor scândurile căruţei, ca să le despartă şi să se scurgă printre ele pământul. Aici era depozitul de pământ steril, întindere stearpă călcată de mii de picioare de cai şi de oa-

meni. Aici praful era mai des şi mai întunecos, din pricina necontenitei descărcări a sutelor de căruţe.

Gelal îl recunoscu pe fiu-său, dar nu făcu nici un semn care ar fi arătat aceasta. Mârzali asistă liniştit la descărcarea căruţei, apoi, când tată-său termină de scuturat de pământ scândurile, îl ajută să întoarcă, luând caii de căpăstru. Se întoarseră, întâlnind şiragul necontenit de căruţe care veneau spre depozitul de pământ steril, după cum şi ei făceau acuma parte din alt şirag necontenit, acela al căruţelor care se întorceau spre excavaţii. Gelal veni lângă cai, cu biciul în mână, şi Mârzali începu să-i povestească despre cele se întâmplase noaptea trecută pe şantierul uzinei electrice şi apoi întâlnirea cu Şughiran şi planurile ei de viitor pe care el dealtfel nu era sigur că le înţelesese. Mai era un lucru de care Mârzali nu era sigur: dacă tată-să îl aude sau nu. Nu numai că Mârzali trebuia să vorbească foarte tare, ca să acopere sgomotul căruţelor şi glasurile nenumărate ale căruţaşilor, dar Gelal umbla cu privirea aţintită în depărtare, de parcă s'ar fi gândit încordat la ceva, sau ar fi pândit ceva. Dar ce? Mârzali tăcu şi se uită şi el într'acolo. Nu se vedea nimic decât stepa cafenie încălzită de soare, şi urcând încet spre orizont. Şi pe această pantă, feţele roşii ale clădirilor oraşului nou, dârele albicioase ale străzilor şi şoselelor în construcţie, baracamentele, oraş de lemnărie îngălbenită de soare, şi schelăriile dimprejurul viitoarei uzine electrice. Departe spre stânga, între două ridicături ale stepei, era orăşelul alb al coloniei de muncă a Ministerului de Interne. Dar nu într'acolo se uita Gelal. Se uita la şirul de căruţe care le venea în întâmpinare dinspre excavaţiile stăpânite de braţele uriaşe şi mişcările încete ale draglinelor.

Deodată Gelal opri caii, îl apucă pe Mârzali de umăr şi-l trase după căruţă. Se trânti pe pământ şi-i făcu semn lui Mârzali să-i urmeze pilda. Trântiţi pe pământ şi rezemaţi în cot, păreau doi căruţaşi osteniţi care s'au hotărît să-şi odihnească o clipă oasele. Căruţele care veneau în urmă coteau şi-i ocoleau. Gelal se uita încordat; Mârzali întrebă:

— Ce e, tată?

— Uite-i, zise cu glas stăpânit. Uite-i. Uite-l pe Ceadâr şi pe fiu-său ce fac...

Intr'adevăr, pe jumătate topiţi în norul de praf ce se ridica de sub picioarele cailor, Ceadâr şi Suliman treceau prin faţa lor ca să descarce căruţa acolo unde o descărcase şi Gelal. Ceadâr umbla pe lângă cai, iar Suliman după căruţă. O clipă, Mârzali nu pricepu nimic. Deodată îşi dădu seama că Suliman se ţinea cu mâinile de scândurile căruţei şi le scutura încetişor. Nimeni nu putea observa asta. Cei ce se'ntorceau nu se uitau la ei, căruţaşul din urma lor îi vedea printr'un nor de praf. Trebuia ochiul ascuţit al duşmăniei, pe care-l avea Gelal, ca să vezi ceeace vedea acuma şi Mârzali, pământul curgând în fire subţiri dar neîntrerupte printre scândurile pe care Suliman le despărţea tot mai mult. Pământul pe care-l săpaseră şi-l încărcaseră cu braţele oamenii — alţii, nu Ceadâr, nici Suliman şi care trebuia dus departe de firul Canalului, se presăra pe jos, înainte de a ajunge la depozitele de pământ steril; cădea pe jos aici unde în curând alţii, oameni cu braţele, sau maşini scumpe mânate de motorină care costă mulţi bani, vor săpa din nou albia definitivă a Canalului, albia cea largă, şi vor duce de-aici pământul pe care Suliman şi Ceadâr îl mutaseră doar din loc în loc, în batjocură, lăsându-l tot în cuprinsul albiei Canalului.

Mârzali înţelese numaidecât: caii lui Ceadâr se osteneau mai puţin; era o economie. Aşa ajunsese bogat Ceadâr: câte-o economie de doi lei colo, de un pol dincolo... Şi plata avea s'o ia ca şi pentru pământul cărat de alţii, cinstit, la sute de metri depărtare.

Căruţa lui Ceadâr se depărtă cu Suliman mereu aninat de scânduri, cu aerul solemn al unui om care se lasă tras de cai, din joacă, dintr'o joacă fără noimă; pe scurt, încerca să pară nătâng, şi isbutea foarte bine. Dar Gelal şi Mârzali văzuseră că nu era deloc nătâng. Gelal se ridică şi se scutură de pământ, apoi strigă la cai şi-i atinse uşor cu sfârcul biciului. Căruţa porni şi cei doi bărbaţi merseră pe lângă cai, în tăcere.

Mârzali îl ajută pe tată-său toată după-amiaza să încarce căruţa cu pământ şi s'o descarce apoi la depozitele de pământ. Munci alături de cei doi oameni cu care se întovărăşise Gelal — ei cu săpatul, el cu cărăuşia, şi din când în când, rostind câte-o vorbă, le povesti ce văzuse. Ştiau şi ei, dela Gelal. Săpau fără să scoată un cuvânt, apoi într'un târziu unul spunea că i-a văzut şi pe alţii, apoi, după alt răstimp, cellalt adăuga că şi el l-a văzut, pe un chiabur din satul lui, care îşi făcea astfel hoţiile aici pe şantier. Iar Gelal spunea şi el:

— Sunt câţiva, tâlharii... Şi au ură în ei, câinii; nu vor să se facă nimic.. ar dori să crească iarba pe locul ăsta...

Şi pleca, plesnindu-şi caii şi îndemnându-i pe tătăreşte. Mârzali se uita lung la „locul ăsta": o albie de noroiu şi de pământ prăfuit, ce se întindea spre Răsărit şi spre Apus până'n cele două zări, plină de căruţe, de oameni, şi, la intervale, stăpânită de mişcarea statornică a maşinilor.

— Iarba, repetă Mârzali pe gânduri. Apoi râse, îi înjură pe cei ce doreau asemenea lucru, şi scuipă pe pământ.

— Iarba, zise el încă odată, batjocoritor şi vesel; iarba, pe dracu!

Seara se adunară în jurul focului, Gelal, Mârzali şi fata. Mârzali mânca la cantină, dar Gelal nu: el îşi adusese merinde, şi nu le terminase, şi nu-i plăcea să lase caii pe mâna altcuiva. Căruţele erau oprite, risipite pe câmpuri, împrejurul excavaţiilor, caii păşteau sau stăteau lăsând să le spânzure capetele spre iarba prăfuită, şi mai peste tot se aprindeau focuri a căror flacără roşie se deslușea pe câmpul întunecat, în vreme ce fumurile se înălţau negre în cerul încă luminos al amurgului. Gelal înjghebase un acoperiş de stuf tăiat din mlaştină. In apropiere de această colibă se afla încă una, în care dormeau Chirsan zidarul, şi Uliana, fiică-sa. Şi mai departe, alte colibe de stuf, sau de ragojini, sau de ţoale şi scoarţe vechi...

Caii îşi scuturau sgomotos hamurile. Gelal spunea:

— ...Da, risipesc pământul pe loc; nu-l cară unde trebue...

— Sabotaj, zise Mârzali, cuprinzându-şi genunchiul cu braţele.

— Trebue să vorbim cu cineva, urmă Gelal. Ce? Să-şi bată joc de munca oamenilor? De ce am venit noi aici? Ca să ne jucăm cu pământul ca niște copii?

Era mâniat, mâhnit şi tulburat ca de ceva neînţeles, de-o nebunie. Nici el nu-şi dădea bine seama ce-l necăjeşte atâta. Zise, scuturându-şi pumnul sub nasul lui Mârzali:

— Dar măcar de munca lor să le fie milă! Nu-i păcat? Cară atâta drum, şi mai era o bucată până la depozit — şi tocmai acolo leapădă pământul! Mare ruşine! Mare batjocură!

Mârzali se dădu puţin îndărăt ca să-şi ferească nasul şi spuse:

— Vorbesc cu Achim ; e şef de echipă la noi, la uzină, şi e'n biroul organizaţiei de partid... Acuma trebue să iasă din schimb ; mă duc să-l prind.

Se ridică şi pieri în umbra tot mai deasă a înserării. Gelal se aşează mai bine, mormăind cu necaz ceva neînţeles. Şughiran stătea în genunchi lângă foc şi mesteca un pai. Ceaunul aburea şi limbile flăcărilor jucau fără astâmpăr. Şughiran zise :

— Tată...

Gelal mormăi :

— Ce vrei ?

— Tată, dece nu locuim şi noi ca Mârzali într'o baracă ?

— Dece să locuim şi noi ? El e flăcău şi face ce-l taie capul...

— La iarnă n'o să putem sta pe câmp...

— Dar nici în baracă n'o să stai ! vorbi cu hotărîre Gelal. Stau de-avalma, bărbaţi şi femei, şi nu e bine. Tu eşti un copil fără minte, şi-ai să stai cu părintele tău. N'am poftă să veghez toată noaptea cu ochii deschişi, să nu intre lupul în sarai...

— Dacă nu mă păzesc eu, murmură Şughiran cu ochii pierduţi în flacările frământate, dacă nu mă păzesc eu, degeaba mă păzeşte parintele meu...

Gelal o privi cu mirare şi-şi drese glasul, dar se răsgândi şi tacu.

In vremea asta, Mârzali, trecând pe lângă excavaţii, auzi scârţâitul unei căruţe şi se opri. La câteva zeci de metri lucra o draglină cu cele patru faruri aprinse. La lumina lor, Mârzali văzu cu uimire că doi săpători şi un căruţaş munceau încă şi acum. Se apropie şi-i recunoscu : erau Ceadâr cu Suliman şi Niculăiţă. Căruţa încărcată porni spre partea opusă draglinei şi se topi în întuneric. Mârzali îi urmări pe ceilalţi doi, pitit după gramezile de pământ scoase de dragline. N'avu să meargă departe. Căruţa se opri lângă şanţul adânc şi plin de apă, din dreptul uzinei electrice. Se auzi un plescăit puternic. Pământul fusese aruncat în apă. Mârzali rămase o clipă nemişcat, fierbând de mânie şi de ură, apoi se depărtă repede.

Il găsi pe Achim care terminase şi se ducea să mănânce, îi povesti tot şi Achim îi spuse că trebue să se ducă la pontatori, să le atragă atenţia, şi la nevoie chiar la inginer ; chiar el, Mârzali, care văzuse hoţia, şi Gelal, şi oricine văzuse. Iar Achim avea să-i vorbească tovarăşului Rusu despre treaba asta.

Mârzali intră în groapa unde se terminau săpăturile, şi fierarii betonişti aduseseră suluri mari de sârmă de fier, snopi de vergi de fier, bare, şine. O maşină sovietică ciudată, cu un fel de mosor scund şi găurit, statea încă oprită : Iulică Zaharia le explica fierarilor lui funcţionarea maşinii, care slujea la îndoit barele de metal pe care înainte le îndoiau opt oameni. Mârzali îl găsi pe Iordan care-l aştepta şi pe ceilalţi ; Iordan îl repezi aspru pentru întârziere şi numai decât porniră la săpat : erau ultimele zeci de metri cubi, şi până dimineaţă trebuia făcut loc fierarilor şi dulgherilor. Iar mâine spre prânz, Mârzali avea să se ducă la pontatori să le spună de tâlhăria lui Ceadâr. „Trebuie gonit de pe şantier, câinele de chiabur !"

10

Era noapte. Săpatorii, zidarii, caruţaşii, dormeau, osteniţi. Caii dormeau pe câmp, maşinile erau oprite. Dormeau departe în barăcile lor, „coloniştii" Ministerului de Interne. Nu dormeau santinelele care-i păzeau. Nu dormea echipa de săpători ai lui Iordan. Nu dormeau dragliniştii pe maşinile lor cu motoarele duduind înfierbântate. Nu dormea Şughiran, visând la ce ştia numai ea. Nu dormea inginerul Pangrati, care venise de pe şantierul uzinei electrice, intrase în odaia lui din baraca numărul 3, şi rămăsese uimit găsindu-şi un nou tovarăş de cameră.

— Bunaseara, zise Mateica, suflând un nor de fum. Era întins pe pat şi fuma. Lampa de petrol, lampă ieftină de sticlă verde, statea strâmb pe noptiera de brad nelustruit. Cilindrul îi era pe jumătate negru.

— Dumneata eşti? zise Pangrati. Bunăseara.

Se aşeză pe pat şi aprinse o ţigară, apoi cu lampa în mână, întreba:

— Iţi trebue lampa? Vrei să citeşti?

— Nu, zise Mateica. Nu vreau să te deranjez, dar la mine în odaie aveam încă trei oameni, nu era aer, sforaia unul ca un fierăstrău, mă rog, a trebuit să mă mut, şi când am aflat că e un loc în odaia dumitale, m'am gândit c'o să am în sfârşit un om cu care să mai pot schimba şi eu o vorbă, seara...

Pangrati nu răspunse. Se aşezase la masa acoperită cu un jurnal, prins în ţinte, şi începuse să scrie.

— Ce scrii? întrebă Mateica. Pangrati înalţă capul şi îl privi mirat

— O scrisoare, zise el scurt, apoi se întoarse şi continuă să scrie.

— Scrii acasă?

— Da, zise Pangrati fără să ridice capul.

— Eşti căsătorit? întrebă Mateica.

— Nu.

— Ii scrii junei persoane? întrebă iarăşi Mateica şi puse picior peste picior. Pangrati se întoarse cu vioiciune, îl privi fix, şi zise:

— O să-ţi spun tot Şi cum o chiamă pe bunica-mea. Dar lasa-mă să-mi termin scrisoarea.

— Pardon, scuză-mă, zise Mateica râzând fără sgomot, către tavan. Pangrati nu observă râsul. Scria. Peste un minut, Mateica întreba iar:

— Ii dai veşti bune?

Pangrati se întoarse, supărat, dar Mateica se uita la tavan. Pangrati strânse din buze, uscă ce scrisese până atunci, şi înşurubă capacul stiloului. Se'ntoarse cu faţa la Mateica şi spuse:

— Da, îi dau veşti bune.

— Merge bine şantierul?

— Nu. Şantierul nu merge încă bine. Dar secăm apa de sub uzina electrică...

Mateica făcu un sgomot urât cu buzele.

— Ce vrei să spui? întrebă Pangrati.

— Asta vreau să spun... Ce te omori dumneata cu firea, băiat tânăr, de viitor, pentru o nenorocită de uzină electrică... Nici nu ştii dacă rămâne în picioare un an de zile...

— Cum să nu rămâie? rosti Pangrati indignat.

— Stai frate, nu că n'o faci dumneata bine. Altceva. Trăim într'o

epocă furtunoasă... revoluționară... plină de schimbări și de răsturnări...

— Ce vrei să spui? întrebă Pangrati. Nu e clar... Nu înțeleg...

— Ei, nu înțelegi... nu înțelegi... Te prefaci!

— Nu; nu mă prefac. De ce vorbești?

— Ți-am spus: vremuri frământate... revoluții, războaie... mormăi năclăit Mateica. Vorbea încâlcit, înadins.

— Dumneata crezi în război? întrebă Pangrati. Mateica tăcu și trimise un nor de fum în tavan. Apoi dădu din umeri:

— Poți să știi? Dar în orice caz: ce faci dumneata atâta zel? Parc'ai lucra pentru dumneata...

— Un inginer nu lucrează niciodată pentru el, zise Pangrati. Se făcu o tăcere Deodată Pangrati întrebă:

— Anghelescu ți-a spus să-mi vorbești așa?

— Cine? — zise Mateica arătând cea mai mare uimire. Crezi că stau de vorbă cu cârpa aia? Eu stau de vorbă cu dumneata, viitorul șef, al șantierului...

— Ia mai lasă-mă... De unde știi dumneata asta? spuse Pangrati nemulțumit.

— Am eu informațiile mele. Și de altfel, se simte omul capabil. Dacă ai nasul fin, îl simți... Te-am văzut capabil, energic, om de viitor... Pot să spun că te-am simpatizat dela început. Și de asta mă gândesc câteodată la dumneata: nu-ți pare rău?

— De ce să-mi pară rău?

— Nu-i păcat de dumneata?

—De ce să fie păcat de mine?

— Știu eu? Ți-am spus: o epocă de prefaceri... unii oameni se ridică... alții cad... schimbări... răsturnări...

— Ia mai lasă-mă cu chestiile astea! zise Pangrati cu oarecare iritație. Eu nu pot face asemenea calcule de politician șmecher! Am învățat să construesc, mi se dă o lucrare, care e o parte dintr'o construcție grandioasă, și ce, o să refuz? Dece? Eu nu știu decât să construesc, nu să fac combinații politice! Una știu, și una fac!

— Știu, zise blând Mateica ridicând mâna. Nu lua foc. Nu m'ai înțeles. Eu vorbeam de revoluția socialistă. M'ai priceput de-a'ndoaselea.. Ți-am vorbit din prietenie, vezi bine că și eu fac ca dumneata...

— Atunci, ce... începu Pangrati supărat, dar se întrerupse și tăcu. Împătură scrisoarea neterminată, dar o lăsă pe masă, și începu să se desbrace.

— Imi pare rău că ești atât de repezit cu un om care-ți vrea binele... zise cu aceeași blândețe Mateica. Ar trebui să stai mai mult de vorbă cu mine, și să mă mai asculți și pe mine câteodată...

— In chestiuni tehnice? întrebă Pangrati.

— Vezi cum ești? Acuma râzi de mine, ești ironic. Imi pare rău. Uite, ca să-ți dovedesc că uneori face să asculți ce spun eu, îți prezic că la douăzeci și trei August n'o să fie terminată uzina electrică.

— N'a spus nimeni c'o să fie terminată, zise Pangrati cu vioiciune Am spus c'o să poată da lumină pe șantier! Și o să dea!

— Pardon, scuză-mă, murmură Mateica. N'o să dea.

— Nu înțeleg, zise Pangrati rece.

— O să ne înţelegem noi, murmură iar cellalt, cu glas somnoros Să nu uiţi că eu sunt un om care ţine la dumneata.

Se'ntoarse spre perete şi patul scârţâi. Pangrati privi cu mirare spinarea lată a lui Mateica, apoi dădu din umeri, suflă lampa şi se culcă Intunericul mirosea a petrol. Pangrati se întinse. Era fericit că săpăturile nu trebuiau părăsite. Da, era fericit. Voia să-i scrie asta Donei.

— Dona, şopti el în întuneric. Dona...

— Poftim? întrebă, foarte trează, vocea lui Mateica.

11

A doua zi pe la începutul după amiezii, doi oameni se apropiară de pontatorul dela canalul de desecare. Acesta era un tânăr în cămaşe cu mânecile suflecate şi pantalonii scurţi de doc albastru. Cămaşa îi era lipită pe spate de năduşeală, şi picioarele arse de soare îi erau acoperite de un strat de praf ca şi bocancii negri care acuma păreau albi-cenuşii. Tânărul îşi nota ceva în carnet când veniră cei doi. Pe unul îl recunoscu numai decât, era un căruţaş tătar, şi-l chema Gelal. Al doilea, mai tânăr, purta o salopetă cenuşie stropită cu noroi şi cisme de cauciuc; semăna cu Gelal, şi putea fi fiu-său sau un frate mult mai tânăr.

— Tovarăşe, zise Gelal, înălţând mâna la pălăria mototolită, într'un fel de salut militar, — am vrea să-ţi spunem ceva.

Pontatorul băgă carnetul în buzunar şi-l privi întrebător, pe Gelal, apoi pe cellalt. Gelal îi observă privirea şi arătându-l pe cellalt, zise:

— Asta e fiu-meu; munceşte sus, la uzină...

Mârzali îi zâmbi pontatorului, îi întinse mâna şi i-o strânse puternic. Pontatorul zise:

— Să trăieşti, tovarăşe... Ce vreţi să-mi spuneţi?

Gelal începu să-i povestească ce văzuseră în ajun. Pe când vorbea, din când în când răbufnea iarăşi mânia din el:

— ...Mare păcat! zicea el atunci. Mare ruşine!

Iar Mârzali încuviinţa din cap. Pontatorul se minuna:

— Auzi, pezevenghii! Ia te uită, ai dracului... O să vorbesc cu ei, să-i fac de două parale...

Dar când povesti şi Mârzali ce văzuse el pe înserat, pontatorul rămase tăcut. Apoi întrebă:

— Măi frate, dar chiar i-ai văzut? Nu ţi s'a părut?

Mârzali dădu din umeri:

— Da'ce, o să viu să-ţi spun poveşti ca la copii, tovarăşe? N'am eu timp de aşa ceva!

Pontatorul şovăi o clipă; se gândea. Apoi zise:

— Trebue să mă duc să raportez treaba asta... Asta-i lucru mare...

— Aşa-i, zise Gelal; trebue, neapărat... Venim şi noi, că am fost martori. Ii aducem şi pe alţii... Sunt ăştia câţiva câini de chiaburi care-şi bat joc de muncă, şi la oameni nu le place; aşa că vin şi alţii, să stea mărturie că-i adevărat ce ţi-am spus noi...

— Nu; deocamdată nu-i nevoie să veniţi şi voi, zise pontatorul. Dac'o fi nevoie, îţi spun eu dumitale, tovarăşe Gelal şi dumneatale îl chemi şi pe dânsul... Mă gândesc să nu laşi căratul degeaba, dacă nu-i nevoie de dumneatale...

— Așa-i, zise Gelal. Ca pământul așteaptă să-l căram, iar vremea nu, că acuma vine toamna și ploile...

Gelal se'ntoarse la căruță, iar Mârzali se duse spre bacaramente. Pontatorul o luase înainte. Mergea repede, știind că tovarășul Udriștoi are obiceiul să dea o raită pe la Constanța spre după amiază, astfel că trebuia să se grăbească dacă voia să dea de el.

Îl găsi pe Udriștoi în fața barăcii birourilor. Un camion care pleca gol la Constanța stătea în fața lui și-l aștepta cu ușa cabinei deschisa, și cu motorul vibrând și trepidând înăbușit. Udriștoi vorbea cu un barbat înalt și voinic, în care pontatorul îl recunoscu pe tovarășul Mateica, șeful personalului administrativ. Vorbind, Udriștoi își rotea alene ochii împrejur. Îl văzu pe pontator că se apropie, și se întrerupse. Și Mateica se întoarse, și-l priviră amândoi.

— Tovarășe Udriștoi... începu respectuos pontatorul.

— Ce e? Am treabă! Vino mâine dimineață, că acum trebue să plec..

— Păi să vedeți, că e un lucru grav, tovarășe...

Udriștoi îl măsură din ochi și întrebă cu un scepticism vădit:

— Ce lucru grav, măi? De ce te-ai speriat?

— Să vedeți, tovarășe Udriștoi, începu micul pontator dela canalul de desecare. Era intimidat, și era intimidat și de privirea cercetatoare și rece a lui Mateica. Acesta statea cu mâinile la spate și-l privea pe pontator cu luare aminte, ca pe un lucru ciudat, dar lipsit de viață, sau ca pe un om învinuit de vreo faptă neîngaduită, și pe care ar fi vrut să-l străpungă cu ochii, ca să afle dacă e vinovat sau nu. Și totuși, tânărul cu pantalonii scurți de doc albastru povesti pe larg ce aflase dela cei doi tătari. Știa că are dreptate, că e neapărat nevoie să se ia măsuri spre a stăvili tâlhăria chiaburilor căruțași, și că el, pontatorul, își face doar datoria dând de știre tovarășului Udriștoi. Dar pe măsură ce vorbea, îl cuprindea uimirea și devenea mai puțin sigur pe sine, căci Udriștoi, după ce își aruncase ochii la Mateica și-l văzuse zâmbind pe sub mustața îngustă ca o linie, începuse și el să zâmbească; iar când pontatorul ajunse cu povestirea la descărcatul căruțelor chiar în apa porțiunilor de canal săpate de dragline, Udriștoi izbucni în râs, luându-se iarăși după Mateica. Râdeau amândoi în fața acestui tânăr cu fața rotundă și cu pete roșii în obraji, și care stătea în fața lor în poziție de drepți, cu vârfurile bocancilor prea depărtate, semănând astfel în partea de jos, cu Charlot. Râdeau, râdeau, iar pontatorul simțea că se înroșește tot mai mult și că-i ard urechile. In sfârșit, Mateica își aprinse o țigare, și se întoarse puțin, în semn că nu vrea să ia parte la convorbire. Iar Udriștoi, râzând încă, vorbi întretăiat:

— Ai... ai dracului! Au... auzi ce le-a trăznit lor prin cap! Chiulangii mai sunt și turcii ăștia...

— Nu sunt turci, sunt tătari, tovarășe, spuse pontatorul. Și tătarii de fapt nu sunt chiulangii; sunt foarte muncitori și cinstiți; iar turcii sunt ai mai cinstiți, zău tovarășe... Sunt numai ăștia tâlhari, chiaburii ăștia...

— Măi, dar nu cumva sunt din același sat?

Pontatorul nu înțelese întrebarea:

— Nu, tovarășe Udriștoi, unii sunt de prin Tulcea, alții mai dincoace, din Constanța...

— Nu, măi, înţelege ce te întreb; ăi de ţi-au spus şi ăilalţi pe care i-au vazut ei...

— A, ăia da, zise pontatorul. Sunt dintr'un sat.

— Păi nu pricepi, bobocule? întreba Udriştoi cu un aer biruitor, împungându-l cu degetul arătător în stomac. Pontatorul nu pricepea. Se dadu însă cu un pas îndărăt, fiindcă nu-i placea mirosul cumplit de usturoi pe care-l vărsa pe gură şeful normator.

— Deşteptule, ăstia au ură între ei dela ei din sat! Cine ştie pe ce! Pe vreun sfert de pogon! Ce chiaburi, ce sabotaj? Nimic! Vor să-şi bage duşmanii la apă... Nu-i aşa, tovarăşe Mateica? încheie Udriştoi. Mateica însă mormăi nedesluşit, fără să zică nici da nici ba, dar zâmbindu-i încurajator.

— Dar, tovarăşe Udriştoi, ăilalţi sânt din alte sate... zise pontatorul, roşu la faţă. Udriştoi vorbi cu milă.

— Eşti prea naiv... Să nu-l crezi pe ţăran, că e şmecher şi mincinos de te cumpără cu izmene cu tot... Eu am să cercetez, dar să ştii că e ce ţi-am spus. Nu te mai băga în duşmăniile lor, şi mai ales — şi aici glasul lui Udriştoi căpătă o oarecare asprime — fă-ţi bine meseria dumitale. S'a'nţeles?

— Da, tovarăşe... se bâlbâi cellalt.

— Ei, noroc! zise Udriştoi întinzându-i mâna; mai schimbă câteva cuvinte cu Mateica, râzând şi uitându-se după tânărul cu bocanci prea lungi, şi apoi se urcă în camionul care porni numaidecât. Iar pontatorul se'ntoarse încet spre excavaţiile care se zăreau în depărtare, forfotă de oameni şi căruţe de cai şi de maşinării, într'un nor nesfârşit de pulbere. Tânărul mergea încet, nehotărît Când se uita la locul din depărtare unde lucra el, îl cuprindea un simţământ puternic de nesiguranţă şi nelinişte. Crezuse că lucrurile sunt limpezi: Gelal era cunoscut ca un om muncitor şi cinstit, şi era socotit printre fruntaşi la transportul pământului. Dece să mintă? Dar iată că tovarăşul Udriştoi dăduse altă explicaţie, şi nu credea în Gelal şi nici în fiu-său. Iar el, mărunt pontator de pe teren, crezuse că-şi face datoria şi că şi-o face bine; dar iată că râseseră de el, şi i se vorbise chiar cu o anumită asprime. Acum nu mai era sigur de el; şi când se uita în norul acela de praf în care el crezuse că se mişcă şi muncesc prieteni şi duşmani, acuma nu mai ştia ce să gândească; tovarăşul Udriştoi îi spusese că toţi cei de acolo — căci săpătorii mai toţi, şi toţi căruţaşii, erau ţărani — sunt nişte vicleni puşi să-l înşele pe el, pontator, şi lumea întreagă...

Mergea foarte încet, căci era tare turbure şi încurcat. In acelaş timp, Udriştoi se îndepărta de şantier, în camionul care întâlnea pe şosea alte camioane gonind în sens invers, tractoare, echipa de salahori care întindeau piatră pe segmente interzise circulaţiei, şi grupuri de muncitori venind dinspre gară.

Iar Mateica se îndrepta fluerând spre birou. Micul incident îi dovedise odată mai mult că se poate bizui pe Udriştoi; era un om de nadejde şi în marea partidă de şah pe care o pregătea Mateica pentru lunile de toamnă, Udriştoi avea să fie una din piesele principale. Astfel că Mateica avea de ce să fie mulţumit. Şi totuşi nu era. Poziţia cheie a şantierului era acuma, după părerea sa, inginerul Pangrati. Cum să-l câştige? Era greu. Pangrati părea încăpaţânat. Şi mai ales era greu pentrucă Mateica

se trezise cu o antipatie neașteptată față de tânărul inginer. Nu-l putea suferi. Ar fi vrut să treacă peste asta, își spunea că n'are noimă, că n'are dece, că e pe șantier nu ca să facă sentiment, ci pentru un scop anume.... Degeaba: îi venea greu să stea de vorbă cu Pangrati, de frică să nu-și tradeze antipatia.

„Poate să-mi treacă, dacă-i fac o figură acuma, cu uzina electrică... Și o sa-și mai bage mințile în cap.." se gândi Mateica așezat la birou și fumând după obiceiul său, cu ochii pierduți pe geam, în zarea șeasă și nesfârșită a stepei. Dar nemulțumirea tot nu-i trecea.

Dimpotrivă, căpătă alte pricini, după câteva minute, când dactilografa bagă capul pe ușă și-l anunță:

— Vă caută un tovarăș... Muruzi...

— Muruzi? De unde vine? Stai, nu-l întreba; știu; mi-am adus aminte... Spune-i să intre.

Un tânăr subțire, cu părul negru și cu fața prelungă, intră și închise ușa. Il privi cu o timiditate care-i aburea ochii, dar ca dintr'un fel de depărtare rece. Murmură:

— Tovarășul Mateica?

— Eu sunt.

— V'a vorbit de mine la București prietenul nostru comun...

— Da, da, știu, îl întrerupse Mateica ridicând mâna. Știu. Nu trebue să...

Tânărul îl privea cu o ușoară mirare. „Nu știe nimic", se gândi Mateica, și spuse:

— Da. Dumneata cauți un post. Vasăzică... Tânărul ridică ușor sprâncenele și strânse din buze. Apoi se uită împrejur, se așeză pe scaunul cel mai apropiat, puse picior peste picior și mâinile una peste alta. Ședea liniștit, cu un aer discret și rezervat. Avea un costum cenușiu, purtat, pantofi foarte buni, uzați și zgâriați și o cămașe albă cu gulerul răsfrânt. Spuse, apăsând pe primul cuvânt:

— **Dumneavoastră**, vi s'a spus și asta...

Mateica înghiți un nod. Se prefăcu a nu fi observat nimic, dar spuse:

— Ei, o să **vă** găsim ceva... Ce pregătire **aveți?**

Se gândea, furios: „Uite pentru cine îmi risc eu capul! Ca să mi se suie pe umeri ciocoiașul ăsta! Că n'o să aibe nevoie să facă nimic. E prinț, și gata!" Și-l înjură grosolan în gând pe tânărul care-l privea liniștit: „Bine că mă lupt eu pentru mine, nu pentru tine, că m'așsi face comunist!" se gândea Mateica.

— N'am nici o pregătire, zise tânărul Muruzi. Și adăugă, cu o ușoară bătaie de pleoape:

— ...pentru un șantier.

„Va să zică eu am. Eu sunt salahor", se gândi Mateica simțindu-se că roșește de ciudă; strânse din măsele, jucându-se cu un creion. „Dracul s'o ia de viață... Trebue să mă joc cu focul, și-mi mai trimit și asemenea caraghioși! Mai bine mi-ar da palme, decât să stea așa, picior peste picior, și să se uite la mine!".

Se gândi câteva clipe, apoi vorbi:

— Uite, ce e.. La grupa State și Salarii, lipsește un referent. O să vedeți că nu e mare lucru. E prost plătit postul, dar se poate complecta...

Şi râse, ridicându-se şi întinzând mâna tânărului Muruzi, care i-o strânse de departe, întrebându-l mirat:

— Cum se poate complecta?

— O să vezi dumneata, o să vezi, spuse Mateica râzând şi-l împinse cu blândeţe afară:

— Vorbeşte cu responsabilul barăcii numărul trei, şi spune-i că vii din partea mea, şi să-ţi dea un pat.

Închise uşa; râsul amabil îi pieri şi dădu cu pumnul în masă, făcând să zdrăngăne tocurile şi călimara, şi să sboare nişte hârtii pe care le ridică de pe jos, înjurând. Stătu câteva clipe nehotărît. Se înăbuşea. Îşi descheie nasturele dela gulerul cămăşii. Fierbea. Eşi să ia aer. Şi, plimbându-se printre bărăci cu mâinile la spate, se gândea: „Măgarul acela de Pangrati e de vină; ingineraşul. El m'a scos din fire, de nu m'am mai calmat de azi noapte. Dar o să-i servesc eu una, să mă ţie minte!".

Şi se duse să-l vadă pe magazionerul dela magazia cu materiale de construcţii. Îl găsi numărând saci de ciment descărcaţi chiar în clipa aceea dintr'o remorcă de tractor. Omul se repezi la Mateica într'un chip neobişnuit de slugarnic, dar Mateica murmură:

— Vezi-ţi de treabă. Termină întâi...

Şi aşteptă, cântărind în minte felul cel mai potrivit de a-l face să înţeleagă ce vrea, pe acest om uscăţiv şi din aceia care par bătrâni la treizeci de ani. Fusese locotenent în regimentul lui Mateica, dar nimeni nu ştia asta, nici măcar fosta ordonanţă a lui Mateica, Măcei Boşneag, care era în alt batalion; şi de altminteri nu l-ar fi recunoscut, în acest magazioner cu faţa cenuşie şi degetele îngălbenite de tutun.

Sacii de ciment erau orânduiţi în magazie. Tractorul începu să duduie şi porni. Magazionerul închise poarta barăcii, puse lacătul şi băgă cheia în buzunar; apoi se apropie de Mateica.

— Cum merge, Tănăsoiule? întrebă Mateica.

— Bine, don'colonel...

— Ascultă, dragă: te-au mai lăsat în pace inginerii?

Celălalt îl privi. Avea ochii cafenii în obrazul cenuşiu, cu pielea lipită pe oase. Vorbi:

— Domnul inginer Anghelescu nu mi-a spus niciodată nimic. Ăi doi tineri, m'au cam pisat... Ba că nu păstrez cimentul, ba că nu e ordine în magazie, ba că nu sunt aici când e nevoie de mine, ba că primesc saci sparţi; mă rog, şicane... Dar dumneavoastră de unde aţi aflat? întrebă el, uimit. Mateica asistase la o discuţie a lui Pangrati cu Anghelescu, şi de acolo ştia, dar n'avea de gând să-şi piardă aureola de atotştiinţă, şi zise:

— Am şi eu informaţiile mele...

Cellalt surâse respectuos dar nu spuse nimic.

— Te cred că a făcut gălăgie domnul Pangrati.. Vrea să parvină, să-i ia locul lui Anghelescu.. Se da în vânt. Şi dacă s'ar trezi cu ciment alterat în betonaje, sau cu ciment Portland în loc de ciment rapid, sau...

Şi mai înşiră câteva accidente de felul acesta.

— ...atunci, vezi bine, cine crezi că ar fi tras la răspundere?

— Eu? întrebă şovăitor responsabilul magaziei. Mateica plesni din limbă:

— Ţ!... Nici pomeneală! El. Pentrucă de pildă pe saci scrie ce fel de ciment e, şi oamenii lui au ochi să citească...

Tănăsoiu rânji arătând un şir de dinţi galbeni de tutun :

— Dar dacă e ciment alterat, nu vede nimeni...

— Mă rog, mă rog, zise Mateica repede, răzând. In orice caz, el, Pangrati, ar fi tras la răspundere. Înţelegi ? El răspunde de construcţie. El, şi numai el !

Şi-l privi mai de aproape :

— Înţelegi, Tănăsoiule ?

Cellalt clipi din ochi şi se uită lung la el, cu anumită uimire; deodată lumina de înţelegere care-i apăruse în ochi, se stinse, şi omul se închise în sine, chipul lui deveni de nepătruns.

— Am înţeles, domnule colonel...

Mateica îl privi cu înţeles şi dădu din cap. Apoi zise :

— Şi să ştii că eu am grije de tine. De Lupaşcu n'am vrut să mă ocup, pentrucă nu merita. Tu eşti ofiţer, şi nu te las să ţi se'ntâmple nimic. Ştii unde e Popescu, pe care l-am dat eu afară ?

Se opri o clipă. Cellalt tăcea, impresionat.

— I-am găsit tot eu loc. E la Mircea Vodă, mai bine plătit ca aici. Ai înţeles ?

— Am înţeles, să trăiţi, repetă magazionerul.

— Dar ai înţeles tot, Tănăsoiule ?

— Da, domnule colonel. Am înţeles tot.

IV

La cariera de piatră (urmare)

1

Dela Năvodari, Maftei vorbise la telefon cu Scarlat, secretarul organizaţiei de partid dela cariera de piatră :

— Eşti în producţie azi dimineaţă, tovarăşe Scarlat ?

— Nu, tovarăşe Maftei... răspunse, la celălalt capat al firului, glasul tărăgănat, parcă obosit, al celuilalt.

— Atunci cred că ar fi bine să ţinem o şedinţă cu agitatorii de pe şantier... Poţi să-i aduni până la ora zece ?

— Păi... dacă-i găsesc, tovarăşe... Unul e sus la baracamentele noi... Doi sunt la fabrica de piese de bărăci... şi pe urmă...

— Poţi să-i convoci pentru ora zece, sau nu? întrebă tăios Maftei. Spune-mi da sau nu.

— Păi...

Maftei îl întrerupse :

— Bine. Pentru ora douăsprezece, se poate?

— Ii adun până la douăsprezece, tovarăşe Maftei.

— Bine. Noroc.

Şi închisese telefonul. După două ore plecase spre cariera de piatră. Acuma era unsprezece şi jumătate şi Maftei şedea gânditor, în jeep-ul care-l scutura şi-l sdruncina pe şoseaua cea nouă dintre Năvodari şi Ovidiu. La răstimpuri, marea albastră sau ghiolurile ca nişte golfuri, sclipeau în depărtare, sub cerul de un albastru adânc în care pluteau nori rotunzi, răzleţi. Une-

ori venea o adiere de vânt cu mirosul sărat al valurilor. Maşina trecu pe lângă un şir de tăvăluguri cu motor care netezeau un segment de şosea. Duduiau şi pufăiau aburi de motorină pe lângă pietrele vechi, roase de vreme. ale unui cimitir turcesc. Pietrele erau cenuşii, găurite de ploi, acoperite cu muşchi, şi-şi pierduseră forma; acum păreau o ciudată vegetaţie a stepei pustii; un fel de grădină în care creşteau aceste plante ciudate peste ţarâna morţilor. Şoseaua cea nouă tăiase cimitirul în două, ca un cuţit. O jumătate rămăsese neatinsă, pietre scunde şi bălării. Cealaltă dispăruse cu desăvârşire înlocuită cu o panglică lată de pământ, pietriş sdrobit şi asfalt. Maşina trecu vâjâind şi cimitirul rămase în urmă.

Maftei nu se uita împrejur. Era prea frământat de gândurile lui. Peste tot, pe şantiere, creşteau organizaţiile de bază, comitete de partid, sectoare de partid. Comuniştii se adunau, se organizau; pe fiecare şantier se închega astfel un sâmbure tare în massa muncitorilor şi tehnicienilor. Dar treaba asta cerea activişti pentru toate organele de partid, cerea oameni pregătiţi, sau oameni cari să crească şi să se pregătească chiar în procesul muncii, cerea şcoli de partid, cursuri serale în odăiţele din barăci şi mai ales, cerea să-i pui pe oameni la încercare. Cei mai mulţi se dovedeau tari şi vrednici de încredere; dar erau şi câte unii...

Maşina se opri la poartă, paznicii îi recunoscură pe Maftei şi pe şofer şi le dădură drumul. Jeep-ul trecu peste şine, ocoli un şir de locomotive şi de vagoane goale, şi se opri în dreptul cladirilor lungi care cuprindeau administraţia, birourile, cantina. Dincolo de aceste clădiri începeau, la câţiva metri, păpurişuri întinse, cu rădăcinile înnecate în apa „ghiolului de lapte", Siut-Ghiol, care-şi rostogolea unde mai puţin întunecate decât ale mării. Păpurişurile înalte stăvileau vederea, dar dincolo de ele începeau ape întinse până la limanul de nisip al mării. Maftei sări jos din maşină, şi se uită puţin la acele unde ale apelor verzi şi ale desişurilor de papură, deasupra cărora se înalţă cerul ţesut din razele soarelui de August. Răsuflă odată adânc, uitând de griji şi de încordarea neîncetată a minţii; se lăsă pătruns de căldura soarelui care prinsese o blândeţe şi o dulceaţă nouă, semne prevestitoare ale toamnei. Apoi se întoarse şi se îndreptă domol spre una din clădiri. Intră, bătu la o uşe, o deschise. Nu era nimeni. Maftei strânse din buze şi se uită la ceas: era douăsprezece fără cinci. Se aşeză pe un scaun şi aşteptă. Stătu mult în odaia mobilată cu o masă, două scaune şi o bancă dealungul peretelui. Se uită la afişele-portrete de pe pereţi: Lenin, Stalin, apoi secretarii Partidului Muncitoresc Român. Se ridică să vadă cărţile dintr'un dulăpior cu geam şi se gândi: „Au prea puţine, trebue să vorbesc să li se mai trimeată..." In sfârşit, aprinse o ţigară şi o fumă.

La douşprezece şi jumătate, se ridică, ieşi şi începu să-l caute pe Scarlat prin birouri, pe şantier; întrebă în ce baracă locueşte, şi se duse acolo. Nu era nicăeri. Dar îl întâlni pe când se întorcea spre sediul organizaţiei. Scarlat venea în goană, gâfâind.

— Nu i-am găsit, tovarăşe, vorbi el. Nu i-am găsit... Dar mă duc iară să-i caut...

— Stai, zise Maftei. Nu te pot aştepta până-i găseşti. Să ţinem şedinţa cu ei după amiază. Spune dumneata la ce oră poţi s'o organizezi.

— La... la şapte, zise cellalt după o şovăire.

— Aşa târziu ?

— Da, că atunci se'ntorc toţi la masă...

— Bine, zise Matei. La şapte, cu toţi şase...

Şi văzând că Scarlat tace, stăpânindu-şi o nedumerire, întrebă:

— Nu sânt şase?

— Eu... numai patru ştiu... murmură cellalt.

Maftei strânse din buze şi zise:

— Eram de faţă la sector, la Năvodari, când li s'a făcut instructajul.. Şase erau. S'au pierdut pe drum?

Scarlat tăcea. Maftei zise:

— La ora şapte, cu ăia pe care-i cunoşti dumneata.

Şi plecând în maşină, peste câmpurile nesfârşite din spre Sud-Est, Maftei se sili să uite de Scarlat şi de agitatorii săi. Chestiunea asta o va rezolva deseară; asta, şi încă altele câteva...

2

După amiază, pe şantier la N... vorbea cu Mitică Rusu şi cu Juraşcu despre munca dela uzina electrică.

— Păcat că n'ai fost aici în noaptea aia, tovarăşe Maftei, zise Juraşcu. Ar fi fost nevoie...

Maftei gândi: „Ba n'a fost deloc păcat. Aţi făcut faţă singuri. Vă ţineţi pe picioare, în sfârşit..." Şi spuse tare:

— Nu. N'a fost nevoie. Dovadă, că v'aţi descurcat... Ce, aveţi nevoie de dădacă?

Achim îi povesti ce aflase dela Gelal şi Mârzali despre cei câţiva chiaburi care încercau să saboteze munca la excavaţii. Maftei se întunecă:

— Şi ce-aţi făcut?

— Le-am spus să se ducă la conducerea tehnică.

Juraşcu sări, mirat:

— Dece nu mi-ai spus şi mie, tovarăşe Achim?

— M'am luat cu altele, mormăi Achim.

— La cine s'or fi dus? se întrebă Juraşcu.

Maftei se pregătea să plece; dar acuma îşi scoase şapca şi o puse pe masă, se aşeză şi aprinse o ţigară.

— Ia să vedem ce-i de făcut. Cine cere cuvântul?

3

La şase era îndărăt la cariera de piatră; mai avea un ceas până la şedinţa cu agitatorii. De curiozitate, trecu pe la sediul organizaţiei. Uşa era încuiată. Maftei porni peste liniile de cale ferată, spre râpa de piatră unde răsunau salvele de detunături ale perforatoarelor. Într'un colţ al stâncăriei, isbucneau din timp în timp bubuituri scurte şi norişori de fum negru: puşcături de probă. Maftei văzu un locomotor oprit cu un şir de vagoane după dânsul, şi grăbi pasul. In cabina locomotorului nu era nimeni. Ocoli maşina şi-l văzu pe mecanic de partea cealaltă, cu un tânăr în salopetă albită de praful de calcar. Tânărul vorbea foarte însufleţit:

— Dece să ne oprim din drum? Zău nea Huszare, e păcat... Dac'am pornit odată, dece să rămânem aşa, la calea jumătate? M'am gândit; de două săptămâni, în fiecare noapte stau şi mă gândesc. Se poate, zău aşa! Se poate?

— Ce să se poată? întrebă Maftei apropiindu-se. Huszar, care asculta cam încruntat, se lumină la faţă:

— Noroc, tovarăşe Maftei!

— Noroc... Ia zi, tovarăşe, întrebă iar Maftei întorcându-se la tânărul plin de praf de piatră. Ce se poate?

— Vrea să organizăm o echipă de tineret, zise Huszar.

— Da, zise tânărul. Maftei îl privi cercetător, şi-l recunoscu:

— Nu eşti dumneata Bănică, feciorul lui Iordan dela N...?

— Eu sânt, tovarăşe, zise flăcăul şi-şi arătă dinţii albi într'un zâmbet care-i pieri iarăşi de pe chip.

— Şi vrei să organizezi o echipă de tineret? Cum? Cu cine?

Bănică începu să vorbească. Maftei îl ascultă, dar în acelaş timp îl cântărea şi-l cerceta cu gândul. Bun, bun; plin de pornirea pătimaşe a tineretii...

Când flăcăul încetă să vorbească, şi aşteptă, cu o lumină aprinsă în ochii negri, Maftei zise, întorcându-se către Huszar:

— Voi aţi discutat problema asta?

— Azi îmi vorbeşte prima oară de ea... zise Huszar, cu o umbră de nemulţumire a cărei pricină Maftei o pricepu numaidecât. Bănică isbucni:

— Am vorbit cu tovarăşul Scarlat.

— Şi? întrebă Maftei.

— Mi-a spus că are treabă.

— Şi tu n'ai venit la el şi a doua zi?

— Ba da... Şi m'a dat afară, că dece îl bat la cap.

— Şi pe urmă? Te-ai lăsat?

— Nu, tovarăşe, zise Bănică. Uite, am venit să vorbesc cu tovarăşul Huszar...

— Aşa... zise Maftei. Bine, atuncea dânşii o să discute treaba asta în biroul organizaţiei, şi o să-ţi spuie şi ţie ce au hotărît...

Bănică se pregătea să plece. Avea o frunte netedă, cam joasă, şi sprâncene groase, ca tată-său. Maftei îşi aduse aminte de Iordan, care avea sprâncene la fel, groase şi negre, zise:

— Tovarăşe Bănică... ce mai face taică-tău? Cum o mai duce?

— Nu ştiu, zise Bănică după o şovăire.

— Cum nu ştii? Nu-i scrii? întrebă Maftei mirat. Bănică se roşi.

— Până acuma nu i-am scris...

— Aşa... murmură Maftei. Când am fost zilele astea pe acolo era cam necăjit.. Ei, du-te, că te aşteaptă artificierii. Ia auzi-i cum te strigă..

Intr'adevăr, de sus din râpă, glasuri îl strigau pe Bănică pe nume. Tânărul se întoarse şi porni în fugă. Cu ochii după el, Huszar zise:

— Dârz e băiatul ăsta...

— Da, dar dacă n'are inimă, nu e om întreg, zise Maftei.

— E tânăr, zise Huszar. Are inimă, dar se sbate pentru producţie. De aia a uitat de tată-său... Numai la producţie se gândeşte. Uită şi de somn, şi de masă... Eu ştiu, că pe mine mă tot bate la cap...

— Văd că-l bate şi pe Scarlat, zise Maftei. Huszar nu răspunse. Maftei întrebă:

— Cum lucraţi cu tovarăşul Scarlat?

— Nu prea lucrăm cu el, zise Huszar. Rezolvă orice de unul singur. Şi nu împinge lucrurile înainte... Când a fost vorba să-i încurajăm pe ăştia

tinerii, n'a făcut nimic şi a trebuit să ne luptăm noi cu el, ca să obţinem ceva. Acuma, iar o să fie aşa... No, apoi nu aşa trebuie să meargă treaba, zise Huszar necăjit, şi înainte ca Maftei să-l mai întrebe ceva, urmă :

— Apoi, uită-te dumneata acolo, tovarăşe Maftei, şi-i arată excavatoarele uriaşe, electrice, care stăteau aproape de intrarea şantierului, matahale cenuşii, nemişcate.

— Iaca excavatoarele sovietice... S'a făcut agitaţie despre ele? Nu. Nimeni n'a vorbit, nimeni n'a arătat că dece sânt ele însemnate pentru noi. Stau muncitorii şi se uită la ele şi se minunează; vorbesc între ei, uite, mă, ce maşini puternice, şi economice, şi nu cer timpi morţi ca să alimentezi; ei, şi pe urmă unul pune degetul pe placa de fabrică şi citeşte — eu nu ştiu să citesc litere ruseşti, dar unii ştiu — citeşte acolo, **Daşinostroennie, Electrozavod, Molotov, Leningrad...** Face excavatorul agitaţie singur! Apoi asta-i treabă! Noi la ce sântem aici?

Şi suflă cu năduf. Apoi deodată, zise :

— Trebue să plec, tovarăşe Maftei, că am treabă.. Şi se urcă în cabina locomotorului. Maftei se urcă după el; şi pe când Huszar deschidea contacte şi împingea manete, îl întrebă:

— Tovarăşe Huszar, dacă s'ar pune problema să se lărgească biroul organizaţiei, pe cine ai propune?

Motorul începu să dudue, să trepideze şi se răspândi împrejurul lor mirosul de motorină arsă. Huszar stătu o clipă pe gânduri şi zise :

— Pe Rafail, macaragiul. E fruntaş în producţie, şi e un tovarăş bun...

Maftei întrebă, gânditor :

— Rafail... Altul nu e?

— Rafail e ăl mai bun, zise hotărît Huszar. Maftei murmură :

— Aşa...

Se dădu jos din cabină şi locomotorul porni încet, apoi tot mai repede. Maftei se uită împrejur. La distanţe mari una de alta, la piciorul peretelui de stâncă, munceau macaralele-dragline, de aceeaşi fabricaţie ca şi cele dela excavaţiile dela N..., dela Poarta Albă, dela Medgidia, Mircea-Vodă sau Cernavoda. Dar aici, în loc de cupe de fier, purtau în capătul cablurilor şi lanţurilor, ghiare cu care apucau blocurile de piatră. Poticnindu-se de bolovanii de piatră risipiţi pretutindeni, Maftei se îndreptă spre cea mai apropiată macara, şi îl întrebă pe un muncitor :

— Tovarăşul Rafail pe care macara lucrează?

Omul făcu semn din bărbie spre maşina uriaşă :

— Nu pe asta... pe ailaltă.

Maftei trecu de prima şi se opri lângă a doua macara, care tocmai purta la capăt de lanţuri şi cabluri o cupă mare de fier plină cu bolovani de piatră, şi o depunea pe un vagon-platformă. Era ultima încărcătură de piatră; convoiul de vagoane se urni din loc şi se depărta, iar macaraua, cu un ultim zornait de lanţuri, se opri, cu motorul duduind încă o vreme Apoi se opri şi motorul, şi macaragiul se coborî pe şenilă, apoi sări jos. Când îl văzu pe Maftei, Rafail, de obiceiu cam întunecat, se lumină la faţă şi se apropie de el. Maftei îi întinse mâna, şi Rafail şi-o şterse pe a sa, mânjită de ulei, întâi de fundul pantalonilor, înainte de-a strânge mâna lui Maftei. Stătură de vorbă câteva minute despre producţie, până deodată Maftei întrebă :

— Când aţi avut ultima şedinţă de organizaţie?

Rafail se gândi o clipă, apoi răspunse :

— Acuma vreo două săptămâni...

Şi înainte ca Maftei să-l mai întrebe ceva, Rafail urmă, necăjit:

— Dacă vrem să vorbim şi noi, trebue să ne'ntâlnim la nimereală, la cantină, la club... Asta-i viaţă de partid? Aşa viaţă de partid, s'o ia dracul!

Scuipă şi se şterse la gură cu dosul mâinii.

— Bine, dar voi dece nu i-aţi spus tovarăşului Scarlat treaba asta?

— I-am spus, dar el numai promite, că o să facă ba aia, ba ailaltă, şi nimic nu face; nu se ţine de angajamente...

— Ce, numai el e? Dece n'aţi vorbit cu tovarăşii din biroul organizaţiei?

Rafail râse cu oarecare amărăciune:

— Vai de capul lor, că se ţin de el ca musca de cal, şi tot degeaba; mereu îl pisează, şi Huszar, şi ăilalţi doi, dar la nimica nu foloseşte...

Maftei stătu o clipă îngândurat. Se rezemaseră amândoi cu spatele de şenila din stânga a macaralei. Rafail aprindea o ţigare; în zarea dinspre Midia pluteau în depărtările mării bărci cu pânze, şi soarele asfinţitului lumina în plin pânzele care păreau trandafirii ca nişte flori de măceş.

— Care e cauza, tovarăşe Rafail? Ce crezi? întrebă Maftei privindu-l ascuţit.

— Eu cred că tovarăşul Scarlat nu e bun de secretar; n'are putere în el, nu se mişcă, nu ştie nici pe oameni să-i mişte, şi n'are mintea limpede, aşa cum se cere...

Fuma în palma făcută căuş. Suflă în vârful ţigării, ca să risipească scrumul, apoi zise:

— Capul meu n'o fi cine ştie ce; atâta m'ajută să judec. Dar eu îţi spun cinstit, tovarăşe Maftei — asta e cauza... Eu aşa o văd...

— Aşa... Şi ce-ar trebui să facem ca să lichidăm slăbiciunile astea? întrebă Maftei cu glasul lui domol. Rafail începu să vorbească; Maftei îl asculta: părea dus pe gânduri, dar nu pierdea nici un cuvânt. Stătură de vorbă multă vreme, până când Maftei, uitându-se la ceas, vazu că era şapte şi zece. Se despărţi de Rafail şi porni cu paşi mari spre sediul organizaţiei de partid, unde găsi iarăşi uşa încuiată...

După trei sferturi de ceas de aşteptare, sosi Scarlat, singur. Era ruşinat şi încurcat. Nu ştia cum să explice întârzierea agitatorilor. Peste încă o jumătate de ceas se făcuse întuneric. Sosiră doi dintre cei convocaţi. Maftei îl întrebă ce instructaj le dăduse tovarăşul Scarlat şi cei doi flacăi răspunseră nedesluşit; se vedea că nu înţeleseseră mare lucru din ce le spusese Scarlat, şi că nici nu era de înţeles ceva. Maftei dădea din cap:

— Da. da... da, da...

In sfârşit, le spuse:

— Bine, tovarăşi. Pentrucă aţi venit numai doi din patru, nu putem ţine o şedinţă organizată, şi nu putem discu'a. Mâine dimineaţă la opt, veniţi iarăş aici, şi cu ceilalţi patru. Fiecare din voi răspunde de venirea a doi din ceilalti. Discutăm atunci sarcinile voastre, şi felul cum le-aţi făcut faţă şi cum va trebui să munciţi în viitor — dacă veţi mai munci ca agitatori. Noroc...

Cei doi dispărură în umbra de afară. Maftei şedea pe marginea mesei, cu capul în piept. Scarlat stătea în picioare în mijlocul odăii. Tăceau.

Maftei înălţă fruntea şi spune liniştit:

— Nu merge aşa.

Şi dădu încet din cap :

— Nu... Nu merge. Nu merge. Ce a fost azi cu şedinţa asta cu agitatorii, parc'ar fi fost la teatru. N'ai destulă autoritate, tovarăşe Scarlat, nici ca să aduni şase tineri care ar trebui să fie în contact permanent cu dumneata... Dar mi-te massa membrilor de partid! Şi tocmai acolo, în organizaţie, sânt oameni care suferă de lipsa unei vieţi de partid adevărate. Dumneata îi faci să rămâie comunişti doar cu numele...

Stătu o clipă pe gânduri, iarăşi cu capul în piept, apoi vorbi :

— N'ai sprijinit iniţiativele care vin din massă. N'ai sprijinit iniţiativele tinerilor. Data trecută când am fost aici, te certaseşi cu inginerul... Acuma, văd că nu s'a organizat nici un fel de agitaţie în jurul excavatoarelor electrice. Oamenii nu ştiu că la doi paşi de aici, la N... se construeşte o uzină electrică de unde o să primească şi ele curent...

— Nici eu nu ştiam... murmură Scarlat, răguşit.

— Păi, da... nu ştiai... zise Maftei. Dar trebuia să ştii...

Se lăsă iarăşi tăcere. Tăcere îndelungă, apăsătoare. Işi puteau auzi răsuflările. Maftei zise :

— Convoacă-i pe membrii biroului, să fie toţi aici peste o oră. Trebue discutată fără întârziere munca voastră...

Scarlat plecă şi Maftei se duse să telefoneze la sectorul de partid. Avu o convorbire îndelungată cu mai mulţi oameni din conducerea sectorului. După ce termină, se'ntoarse şi-i găsi adunaţi în jurul mesei, pe Scarlat, Huszar, şi pe al treilea, cel care era funcţionar în administraţia carierei de piatră. Maftei puse dela început în discuţie munca organizaţiei de partid, şi viaţa organizaţiei de partid. Huszar luă cuvântul. Vorbea greoiu, tărăgănat, ca unul care a învăţat românește, nu în copilărie, ci mai târziu. Dar glasul îi era hotărît, şi ce spunea era limpede :

— Apoi, tovarăşul Maftei m'a mai întrebat. Dar eu n'am vrut să-i spun tot ce gândeam. Iacă, mai bine spun acuma, de faţă cu tovarăşii. Noi i-am spus lui Scarlat că aşa nu merge, şi n'a vrut să înţeleagă. I-am cerut să ţie mai des şedinţe de partid, şi nu le-a ţinut. Eu i-am cerut să organizeze agitaţie în jurul excavatoarelor sovietice; până acum nu s'a făcut nimic...

Şi urmă să vorbească, la fel de greoiu şi de tărăgănat. Dar ce-avea a face glasul ? Cuvintele veneau unele după altele, cu înţelesul lor aspru şi greu, ca nişte lovituri de ciocan. Vorbi şi cellalt, funcţionarul, la fel ca Huszar. Scarlat se întuneca la faţă treptat. Când, în sfârşit, tăcură cei doi, Maftei îl întrebă :

— Ce ai de spus, tovarăşe ?

Scarlat vorbi, cu fruntea încreţită şi strâmtată de sprâncenele groase:

— Tovarăşilor le e uşor să vorbească. Eu nu spun că n'am avut slăbiciuni în muncă Dar aş vrea să-i vă pe ei cu toate grijile şantierului pe cap, cum sânt eu. Aşi vrea să-i văd pe ei cum ar face faţă la toate... Sânt prea multe probleme, tovarăşe Maftei, ca să le facă faţă un om la toate...

Se opri, aşteptând parcă încurajare. Maftei bătea cu degetele în masă. Zise :

— Vorbeşte... mai departe...

Scarlat vorbea mai departe, îndărătnic.

— ...trebue să mă lupt cu inginerii, cu sindicatul, cu tineretul, cu toate.. Păi cum să nu fie deficienţe ?

— Mai ai ceva de spus ? întrebă Maftei.

— Nu...

— Atunci, tovarăşi, zise Maftei, iată cum stau lucrurile. Tovarăşul Scarlat închide ochii. Nu vrea să vază faptele aşa cum sânt. Tovarăşul Scarlat se încăpăţânează şi nu vrea să aibe o atitudine autocritică faţă de munca sa. Spune că un om nu poate face faţă la toate problemele carierei dela Canară. Dar cine i-a spus că-i vorba de-un singur om? Are un colectiv un birou al organizaţiei, un activ de comunişti. Dece a lucrat de unul singur? De acolo vine slăbiciunea. N'a lucrat în chip colectiv. S'au îngrămădit problemele. N'a făcut faţă la nici una. Le-a lăsat să se încurce toate. Când venea vreo iniţiativă din massă, îşi aducea aminte că le-a lăsat pe toate baltă şi se mânia, repezea oamenii, nu rezolva nimic. Aşa e?

Scarlat tăcu. Huszar rosti, răguşit:

— Aşa este...

— De-aia n'a vrut să ţie nici şedinţe de partid! urmă Maftei. Ii era ruşine să dea ochi cu oamenii...

Se lăsase o tăcere grea. Un tren trecea încet spre Midia, sguduind pământul.

— In numele sectorului de partid, voi propune adunării comuniştilor ca tovarăşul Scarlat să fie eliberat din munca de secretar, şi să intre îndărăt în producţie...

Afară începură să detune şi să plesnească explozii puternice. Geamurile prinseră a tremura, zuruind în cercevele. Intre şiragurile de explozii, se auzeau uruind prăbuşirile de stâncărie. Maftei se gândea: „Trebuie să-l caut pe Huszar şi să stau de vorbă cu el înainte de a ţine şedinţa cu biroul..". Bubuiturile de afară conteniră o clipă; apoi isbucniră iarăşi, asurzitoare, amestecate cu sgomotul de stânci năruite.

4

In seara aceea în dormitorul tineretului, Bănică se trântise pe pat şi luase o carte, o carte pe care o citise de mult, şi acum a doua oară. Puşese un semn, o bucăţică de ziar. Deschise cartea şi începu să citească de unde rămăsese eri: **„De un an de zile, Pavel Corceaghin străbătea locurile unde se născuse, când adăpostit într'o căruţă, când cocoţat pe un tun, când pe un cal sur cu ureche tăiată de sabie. Crescuse în suferinţă şi lipsuri, se făcuse matur, se făcuse bărbat"**... Rândurile şi literele se mişcau în faţa ochilor lui Bănică. Intoarse o pagină, două... **„Armăsarul pe care călărea Pavel se ridică în două picioare, dintr'un salt trecu peste două leşuri, căzu în mijlocul duşmanilor, şi sabia rotindu-se într'un cerc sclipitor..."**

Bănică închise cartea, dar rămase cu arătătorul între file, acolo unde se întrerupsese. Se uită împrejur. Acuma treizeci şi ceva de ani, tineretul rus, ucrainian, siberian, de peste tot, lupta cu puşca în mână pentru revoluţie... Ei, tinerii din dormitorul ăsta, el, Bănică, oare ce făceau? Unde erau săbiile călăreţilor lui Budionâi? Cititul paginilor acelora făcea să-i bată inima mai tare, ca şi cum ar fi fost el însuşi pe câmpul de bătălie de lângă Berdişcev. Dar nu: împrejurul lui erau pereţii de lemn ai unei barăci, pe care atârnau spânzurate salopete şi haine; împrejurul lui erau paturi, în care dormeau, pe care şedeau vreo treizeci de tineri între cincisprezece şi douăzecişidoi de ani. Vreo câţiva jucau şah şi alţii, adunaţi pe lângă ei, priveau cu încordare mişcările pieselor albe sau negre.

Unul pusese piciorul pe o margine de pat şi îşi făcea ghetele cu o perie. Altul apăru în uşe şi văzându-l pe cel care-şi lustruia bocancii, isbucni:

— Mă! Să ştii că m'am **şucărit**! Ce-ţi faci papucii pe patul meu? Afară! Vrei să te vază gagica la gomă?

Şi apropiindu-se, constată indignat:

— Uite ce făcuşi pe pat!

Cellalt se scuza şi ştergea cearceaful cu mâna:

— Zău că nu făcui... Uite, se şterge... Nu-i nimica...

Dar cel necăjit privea patul cu aceeaşi indignare:

— Vrei să-l faci ca pe tine, ai?

Cearta se potoli prin ieşirea celui cu bocancii văcsuiţi, care se ducea desigur în vizită la vreo fată, la Ovidiu. In vremea asta, un băiat de vreo optsprezece ani, înalt şi voinic, cu părul încâlcit, intră şi-l scutură pe unul mic şi subţirel, aproape un copil, care uitase de tot ce-l înconjoară, citind. Intins pe burtă, sprijinit în coate şi cu bărbia în pumni, băiatul citea o carte groasă pe care i-o împrumutase Bănică: **Tânăra Gardă.**

— Mă, tu eşti ăl mai mic din colţul ăsta! Fă-mi patul!

Băiatul — Bănică îl ştia, lucra la atelierul mecanic — ridică ochii şi întrebă mirat:

— Să fac paturile?

— Nu, zise cellalt râzând. Numai pe al meu, că eşti mic, măi; oameni ca tine se găsesc şi'n Obor...

Băiatul zâmbi şi răspunse cu seninătate:

— Ce te-ai luat, mă, de viaţa mea la ora asta?

Unul de vreo douăzeci de ani, întins pe pat cu mâinile sub cap, vorbi:

— Lasă copilul, mă, că-ţi fac un masaj de pumni...

Ciufulitul nu se supără, şi'n loc de răspuns întrebă:

— Ai o greblă?

Cel ce intervenise scoase o mână de sub cap, se căută în buzunarul dela piept al salopetei şi-i întinse un pieptene de metal. Ciufulitul începu să-şi descaiere părul, strâmbându-se.

Bănică asculta împrejurul său. Cei ce vorbiseră erau bucureşteni sgomotoşi; pe un pat, unul din cei doi moldoveni din echipa lui Pârvu povestea ceva cu darul obştesc al ţinutului său de baştină. Povestea în şoaptă, ca să nu trezească pe cei ce adormiseră; şi împrejurul lui câţiva, aşezaţi pe paturi, îi sorbeau cuvintele.

Cel ce stătea întins cu mâinile sub cap, vorbi deodată:

— Şi zi, Bănică! Tu crezi c'o facem?

— Da, zise Bănică. Nu ne lăsăm, şi o facem.

Câţiva întoarseră capetele şi ascultară. Erau cei ce voiau să alcătuiască brigada de tineri.

— Măi, Bănică! Da' Maftei ce-a spus?

— N'a spus nimic. Ci-că organizţia de partid o să hotărască...

— A spus el aşa, da' de fapt pune umărul... zise altul.

— Il pune serios, vorbi şi cel ce se pieptăna. E un tip, pe cinste!

— Zi, Bănică: se face?

— Se face, frate. Nu ne lăsăm până nu se face...

Bănică deschise iarăşi cartea. **„Sub ochii lui Pavel, ţîşni o flacără verde ca o explozie fulgerătoare de magneziu. Un tunet îi luă auzul. O**

bucată de metal înroşit îi muşcă osul ţestei... Pământul descrise o curbă ciudată şi primejdioasă, se ridică, apoi se răsturnă... Deodată, se făcu întuneric..."

Nu, nu mai putea citi. Ştia urmarea. Ştia cum orbise Pavel, cum nu se lăsase înfrânt nici de durere, nici de întuneric... Iar el, Bănică, şi toţi cei care erau aici şi dormeau sau vegheau, trebuiau cu toţii să facă ceva, să meargă înainte... Iată, cei doi fraţi din Moldova puteau să înveţe să mânuiască perforatorul; flăcăul care-i dăduse celuilalt un pieptene trebuia să se califice, să devină macaragiu, din ajutor ce era... Iar el, Bănică: nu se va lăsa până nu organizează brigada de tineret. Tovarăşul Maftei o să-l sprijine; altfel nu se poate. Tudoriţă a pus şi el mâna pe perforator şi dă numai cu cinci tone mai puţin decât fratesău. Era chiar acuma acolo, la râpa de piatră, în schimbul de noapte. Tudoriţă şi-a venit în fire şi va putea să răspundă de o echipă. Iar el, Banică, va trebui să meargă mai departe... să înveţe mai mult, să deprindă lucruri noui... Nu ştia încă ce anume; dar în clipa asta simţea întâia oară că de abia pornise înainte, şi că micile lupte de până acum nu erau nimica toată, nu erau decât un început.

Fruntea i se înfierbântase. Nu putea dormi. Se ridică, îşi încălţă bocancii şi ieşi din baracă.

— Un'te duci, Bănică? îl întrebară vreo doi băieţi :

— Nu pot dormi, spuse el ieşind.

Aerul curat ce venea dinspre mare îl isbi drept în faţă, răcorindu-i obrajii. Bănică porni spre zidul de stânci albe, aurite de lumina reflectoarelor. Deodată văzu pe un om pe care i se păru că-l recunoaşte. Se apropie în goană, poticnindu-se de şinele de cale ferată. Il ajunse din urmă pe cellalt şi-l recunoscu într'adevăr.

— Tovarăşe Maftei, zise Bănică gâfâind.

Maftei se întoarse şi se opri.

— Dacă nu vă supăraţi... Aşi vrea să-mi spuneţi despre taica...

Maftei îl privi pătrunzător. Flăcăul era încurcat şi nu ştia cum să spună ce dorea într'adevăr.

— Tată-tău, tovarăşe Bănică, e necăjit că nu ştie ce-i cu tine şi cu frate-tău...

— Tudoriţă e sus, zise Bănică, arătând cu o mişcare din bărbie colţurile cele mai înalte ale stâncii, de unde se auzeau salvele de detunături ale perforatoarelor.

— Da, zise Maftei zâmbind. Dar eu poate nu dau ochi cu tovarăşul Iordan, să-i spun; şi chiar să dau ochi cu el, dacă fiu-său nu-i trimite veşti, dece să-i comunic eu veşti?

Banică tăcu, strângând din buze. Apoi vorbi:

— Mâine... am să-i scriu...

— Bine, scrie-i, zise Maftei şi dădu să plece, se răsgândi, îl luă de braţ pe Bănică şi zise:

— Ia spune-mi încă odată, cum e cu brigada aia de tineret?

Bănică îi spuse cum vedea el lucrurile; dar gândurile care-l frământau, cartea pe care-o citea, mâhnirea că nu i-a dat nici un semn de viaţă lui taică-său, planurile de viitor, toate se amestecară şi alcătuiră o poveste foarte încurcată, pe care însă Maftei o asculta cu luare aminte şi o tălmăcea în gând. Deasupră-le noaptea era de un negru adânc, catifelat, în care

luminau puternic constelațiile. Din când în când, semnalele de sus din râpă îi făceau pe cei doi să se adăpostească, și deodată isbucneau bubuituri, flăcări și nori de praf, și iarăși se năruiau zeci și sute de tone de piatră.

Vorbind, cei doi ajunseseră până unde aștepta să fie încărcat șirul de vagoane pe care-l trăgea locomotorul lui Huszar. Bănică vorbea mai încet, mai rar. Apoi tăcu. Maftei spuse:

— Brigada de tineret se va organiza zilele astea. Mâine sau poimâine. Iar tu, tovarășe Bănică, trebue să-ți însușești o calificare mai înaltă.

— Da, tovarășe, zise Bănică. La asta m'am gândit eu. Dar ce anume?

Maftei îi arătă deasupra îngrămădirii negre de locomotive, brațele uriașe ale excavatoarelor electrice, profilate pe sclipirea tainică a valurilor Ghiolului de Lapte.

— Uite colo, zise Maftei. Cu alea o să săpăm Canalul...

Și-l părăsi pe Bănică, rămas tăcut. Când băiatul plecă îndărăt spre clădiri și barăci, Maftei care se oprise, îl urmări cu ochii. Se gândea: „Asta e un om care trebue crescut..." dar în socoteala politică intra un fel de bucurie blândă: „Așa sânt oamenii", se gândea iarăși Maftei. „Aștia sânt oamenii. Ei, o să facă socialismul".

Huszar îl văzu pe Maftei cu oarecare mirare, mai ales când acesta din urmă se cățără în cabina locomotorului, unde nu prea era loc. Dar Maftei nu-l ținu de vorbă pe Huszar câtă vreme își manevră trenul pe linia cea mai apropiată de macaralele cele mari, și când încărcă, vagon după vagon, tot șirul, cu blocuri uriașe de piatră. Apoi porniră în noapte, pe șinele care străluceau în întunericul albastru. Zărira marea, prelungire în adâncuri a cerului nopții; nu se putea ști unde se despart văzduhul întunecat și apele, decât într'un punct. Acolo, o omidă de lumini și oglindiri tremurătoare arăta digul cel mare, digul de larg dela Midia. Dar locomotorul, duduind și trepidând, alunecă spre dreapta, spre digul de Sud; deodată se opri lângă o baracă, dincolo de care erau douăzeci de metri de dig început, iar dincolo marea nesfârșită. La capătul digului o macara aștepta cu lanțurile, cârligele și ghiarele gata.

Din baracă se apropiară oameni cu glasuri potolite; Huszar care intrase cu trenul deandaratelea pe dig, împinse primul vagon la îndemâna macaralei; săgeata de oțel se lungi deasupra vagonului, lanțurile zornăiră. oamenii începură să potrivească ghiarele în jurul blocului. Deodată lanțurile și cablurile se încordară. Săgeata se ridică, încet, și stânca albă pluti în văzduh legănându-se ușor, se roti împrejurul macaralei și deodată se auzi cum bufnește în apă, stropind cu spumă până la o mare înălțime; peste o secundă se auzi alt sgomot, înăbușit, care vibră în adâncimile de piatră ale digului: ajunsese la fund.

Huszar împinse convoiul cu un vagon mai aproape, și iarăși se repetă jocul acela care părea atât de ușor. Maftei începu să vorbească domol în întunericul locomotorului luminat numai de cadrane. Vorbea despre întrevederea lui cu Scarlat, despre cea cu Bănică.

— ..ți le spun pe toate, tovarășe Huszar, fiindcă pe dumneata o să te propunem pentru munca de secretar al organizației de bază de aici; și trebue să-i știi și mai bine pe oameni...

Huszar se uita pe geam, cu mâinile pe comenzi și pârghii. Tăcea

— Iar acuma, trebue să-mi spui cum vezi un plan de acţiune, care să mobilizeze oamenii.

Huszar mişcă pârghia şi maneta, locomotorul împinse trenul cu câţiva metri mai departe, apoi frână.

— Apoi, tovarăşe Maftei, eu mă gândesc mai cu seamă la maşinile electrice...

— Pentru ele se face uzina electrică dela N..., şi se face la iarnă o uzină aici, la Ovidiu, zise Maftei întrerupându-l, şi imediat aşteptă, încordat, răspunsul lui Huszar. Răspunsul acesta putea să însemne foarte mult. Huszar vorbi:

— Apoi, eu socot că trebue să trimitem o delegaţie la N.., să spună să dea bătălia, că noi aşteptăm aici să termine ei uzina... Digul ăsta cere piatră, digul de larg cere piatră, şi macaralele electrice stau fără curent...

Maftei răsuflă, uşurat, apoi se uită la marea ale carei valuri adormite clipoceau la piciorul digului, şi zise:

— Bine... Cred că e o propunere bună. Şi mai departe?

V

Viaţa de fiecare zi

1

Maşina de fasonat fierul era nouă; Iulică Zaharia nu văzuse aşa ceva până atunci; dar era şi foarte simplă: un mosor negru învârtit de un motor mic. Inginerul n'avusese decât să-i arate odată, şi Iulică Zaharia prinsese meşteşugul. Acuma mergea repede. Ajutat de doi flăcăi care veniseră pe şantier ca săpători şi lucraseră în echipa lui Achim, vâra în mosor capătul drugilor de fier nou, vânăt. Duduind, mosorul se învârtea încet câteva clipe şi gata: drugul era încovoiat, şi-l aruncau pe jos, să cadă zângănind peste cele fasonate până atunci. Altul la rând. Cu braţele sale nervoase, tatuate cu ancore albastre, Iulică Zaharia ţinea zdravăn bara de fier şi o simţea cum vibrează încovoindu-se. Repede, repede! Trebuia lucrat repede. In capătul cellalt, dulgherii terminau de încheiat cofrajele. Se auzea cum strigă cineva prin pădurea de stâlpi şi de cherestea:

— Nea Negoiţă! Unde-i tovarăşul Mizea? Bă, nea Negoiţă, unde eşti?

Iulică putea zări cu coada ochiului suluri de sârmă de fier, snopi de drugi rotunzi de fier, snopi de vergele de fier; toată partea aceasta a câmpului dimprejurul uzinei electrice era acoperită cu metal; şi tot metalul acesta avea să intre în fundaţiile, zidurile şi planşeurile uzinei electrice.

Flăcăii se aplecară amândoi să apuce un drug de fier din grămada nefasonată. Unul ridică un capăt. Cellalt se opri o clipă şi-şi şterse fruntea cu braţul.

— Hai, frate, hai, zise Iulică Zaharia. — Hai, că dau peste noi dulgherii...

Flăcăul apucă capătul cellalt al fierului, îl săltă şi mosorul înhaţă drugul şi-l îndoi învârtindu-se lin, fără să se vadă nici un efort, ca şi cum fierul ar fi fost sârmă moale.

— Inainte să vie maşina asta, mormăi Iulică, trebuiau opt oameni pentru ce facem noi acum... Şi seara, erau toţi rupţi de şale...

Unul din ajutori, cel ce-şi ştersese fruntea de sudoare, râse:

— Parcă acuma ne ducem seara la horă...

— Numai să fie horă, zise Iulică Zaharia cu o sclipire de veselie în ochii suri de sub sprâncenele cărunte, — numai să fie horă: ce ţi-ar mai sfârâi ţie călcâiele... Altul!

Zvarliră jos drugul îndoit şi se aplecară să ia unul nou, pe care maşina îl încovoie încet, alene. Ei stăteau numai şi supravegheau munca maşinii.

— Altul! zise Iulică Zaharia. Altul!

2

Când se terminaseră săpăturile, Achim stătuse să se uite la groapa în care începuseră a lucra dulgherii şi fierarii. Inginerul Pangrati era la câţiva paşi de el, şi vorbea cu Maftei. Apoi Maftei plecase pe şantier. Achim se apropie de Pangrati. Acesta-l zări de departe şi-i spuse:

— Ei, nea Achime! Ne ţinem angajamentul până'n douăzecişitrei?

— Ni-l ţinem, vorbi Achim cam posomorît. Adică... eu nu... Ăştia, betoniştii... Eu am terminat....

— Cum adică? dumneata nu eşti din colectivul nostru?

— Păi... ce să fac? răspunse Achim nemulţumit. Eu de meseria mea sânt pescar.. Să sap ştiu, nu-i vorbă. O să mă duc la excavaţii, sau la oraşul nou...

— Dar nu te-ai gândit, întrebă Pangrati zâmbind, să rămâi aici, să înveţi altă meserie?

Un val de vânt cald de pe stepă îi biciui cu mii de firişoare de praf şi nisip; cele de nisip înţepau ca nişte ace. Cei doi tăcură o clipă, lăsând să treacă perdeaua de pulberi umblătoare peste câmpie. De jos urcau strigăte, glasuri, ciocănituri, sgomote de lemn şi metal.

— Ba, m'am gândit... dar aici, lucrul trebue să meargă repede, zise Achim. Nu-i timp de şcoală...

Pangrati îl privea cu acelaşi zâmbet îngândurat. Avea o stinghie de lemn în mână, şi se bătea cu ea peste picior. Din pantalonul ros, a cărui culoare nu se mai putea şti, ieşeau nori de praf.

— Uite ce e, tovarăşe Achim, zise Pangrati. Dumneata ai să conduci o echipă de betonişti; o să lucrezi la o betonieră de două sute cincizeci de litri. Hai cu mine să-ţi arăt cum se lucrează! Şi să ştii că aici la Canal, muncitorii cei mai mulţi n'o să fie calificaţi din altă parte. Aici trebue să se califice. Hai!

Şi-l duse să vadă cum lucrează echipa lui Micluţ, la oraşul nou. De lângă betonieră, Rada întrebase:

— Când începem să lucrăm la uzină, tovarăşe inginer?

— Mâine. Mâine începe turnatul betonului... Tovarăşe Micluţ, ia-l pe nea Achim şi învaţă-l ce ştii dumneata... De mâine, lucraţi amândoi cu câte-o echipă la fundaţiile uzinei...

Micluţ dădu mâna cu Achim, şi-i spuse:

— Apoi, mai întâi să stai dumneata aici, şi să te zăuiţi... Pe urmă, sborim noi, şi te'nvăţ..

3

Deasupra de tot, în cerul albastru în care se destrămau nori subțiri dărăciți de un vânt înalt, se roteau câțiva ereți. Pe stepă, guzganii de câmp așezați pe vine rodeau spicele fânului și strugurii bălăriilor. Dar aici, betonierele duduiau și-și învârteau necontenit cupele, sus la suprafață, de-o parte și de alta a groapei în care se înățau cofrajele și păienjenișul de fierărie încurcată, țesută și înnodată, care avea să fie îmbrăcată în beton.

Căruțe cu nisip apăreau peste tot și-și deșertau încărcătura îndărătul betonierelor. Camionul lui Victoraș Folosea, cără necontenit apă și saci cu ciment. Din când în când Victoraș se dădea jos, și schimba câte două vorbe cu Rada. O cuprindea cu brațul de după umăr și-o întreba:

— Ei, merge? Cât ați făcut?

— Vreo trei-patru metri pe oră, spunea Rada, atentă la Micluț, care supraveghea încărcatul cupei. Adăugă:

— Am putea face și mai mult... Fugi!

Și-i dădea brânci în lături, trăgea de pârghia care răstoarnă cupa; motorul pornea și nisipul, pietrișul, apa și cimentul începeau să se amestece plescăind și scrâșnind. Victoraș se urca în camion și ambreia. Se uita în retrovizor și o vedea numaidecât pe Rada, pată cenușie — salopeta — și de culoare mai deschisă — fața. „Se uită încoace", își zicea Victoraș, zâmbind — și apăsa pe accelerator, trecând prin viteze pârghia. Dar când camionul se urnea din loc, Victoraș, care până atunci se stăpânise din răsputeri, nu mai putea răbda, scotea capul pe geam și se uita îndărăt. Întâlnea privirea Radei. Apoi, Rada, cu mâinile în șolduri, se făcea că se uită atentă cum se adaugă apa la amestec. Victoraș trăgea capul înăuntru și conducea camionul cu o singură mână, lăsând-o pe cealaltă să spânzure afară peste inscripția **DGG. Viteza maximă de 40 km. pe oră, încărcătura maximă 2 tone.** Ținea volanul cu o singură mână, și cânta cu gura închisă, un cântec pe care, în vuetul motorului și hărmălaia șantierului și a vântului necontenit, îl auzea numai el.

4

Achim și Micluț se împrieteniră în zilele acelea. Seara, după masă, ședeau de vorbă în baracă, până se făcea noapte. Baraca era luminată cu lămpi de petrol. Oamenii se întorceau pe rând, unii se culcau numaidecât, osteniți, câte unul scria o carte poștală sau o scrisoare acasă, alții mai fumau o țigare. Achim și Micluț și încă vreo doi-trei prieteni stăteau la sfat cu glas scăzut, Evdochia îl ținea pe copil lângă ea cu brațul și asculta în tăcere; numai arareori rostea câte o vorbă, dar ceilalți o ascultau cu luare aminte și încuviințau din cap: da, așa era...

— Din clipa aia, zicea Achim, din clipa aia, pot zice că mi s'a întors viața. Ca un om care merge pe drum și vede un drum care-o cotește într'altă parte, și omul o ia pe-acolo... uite-așa am fost eu! Zicem noi războiul imperialiștilor; apoi să știi că așa e: au batjocorit și-au omorît o omenire întreagă, fraților; și să știi, urma Archim bătând cu palma pe genunchiul lui Micluț, să știi că altfel nu merge decât dacă le punem mâna'n gât...

— Apoi asta baș așa-i, răspundea Micluț, gros, uitându-se împrejur cu sfială. Dumneata, tovarășe Achim, află că sunt lupi de-ăia și la noi în țară. Is mulți, lupărie multă...

Şi'ncepea să povestească, în tăcerea încordată a celor dimprejur, ce se petrecuse iarna trecută în satele din văile de unde venise el. Despre sine însuşi, cum fusese omul chiaburului, şi apoi cum tot el adusese pieirea lupilor cu două picioare, şi cum junghiase şi el unul, nu spuse nimic. Povestea liniştit, cu coatele pe genunchi, despre prietenul său Jura, căruia chiaburii îi uciseră tatăl, povestea despre Lazăr, cel dela Rusca, pe care deasemenea-l chinuiseră ei şi-i luaseră viaţa...

— ...şi când le-am spus eu la cătane şi la comunişti şi la tot satul, unde îi puteam găsi pre lupi, toţi au pornit, în zăpadă până'n brâu, cu furca, care cum a apucat... povestea Micluţ. Copilul Evdochiei asculta cu ochi mari, iar oamenii trăgeau din ţigare şi mormăiau :

— Da... Păi aşa trebue... cu furcă !

— Boje. boje, şoptea Evdochia clătinând din cap cu mâna la gură. Apoi vorbeau despre altele :

— Vine iarna, zicea Achim şi socot că o să fie gata câteva zeci de case.. dar netencuite, n'o să se poată muta nimeni în ele... O să stăm tot în bараci.

— Apăi eu la iarnă mă duc şi m'ntorc cu muierea mei şi cu copiii, spunea şi Micluţ, uitându-se împrejur. — Numai să fie şi locuinţă pentru oamenii înşuraţi, că aşa cum îi acum, nu-i baş bine...

Intr'un colţ se auzeau chicoteli, râsete, şi o palmă răsunătoare, urmată de o înjurătură înfundată dar rostită cu sete, pomenind dumnezeii şi stelele de pe cer.

— Nu, nu-i bine, rostea şi Achim încruntându-se nemulţumit. E fată ori muiere ce-o fi, şi se'nghesuie nebunii şi se bat care să doarmă în patul de-alături.. Schimbăm noi asta...

— Măi, nea Micluţ, vorbi deodată Negoiţă Mizea, care tăcuse până'atunci ; n'ai văzut cumva cum se pierde betonul când torni din betonieră în tumbarău ori în roabă ?

— Baş că se pierde, zise Micluţ, şi mie mi-i ciudă când văd, dară ce să-i fac ?

— Uite : uită-te şi dumneata, nea Achime, zise Negoiţă Mizea. Scoţând un creion gros din buzunarul dela piept al salopetei începu să deseneze pe scândurile de pe jos :

— Un siloz de-o juma'de metru cub, la gura betonierii... uite-aşa...

Achim aprinse un chibrit să lumineze mai bine podeaua, şi-l ţinu până se fripse la degete, apoi aprinse altul ; şi în sfârşit, când Negoiţă termină de vorbit, îi puse mâna pe umăr şi întrebă :

— Ne faceţi voi dulgherii, câte un siloz de ăsta la fiecare betonieră ?

— Facem, zise Nogoiţă. Noi am şi vorbit între noi...

— Când îl faceţi ?

— Mâine, zise Negoiţă zâmbind. Mâine, că acuşica ajungem în douăzecişi trei...

Peste două zile, Achim îl luă la o parte pe Micluţ şi-l întrebă

— Măi frate-meu... cât dăm noi pe oră ?

--Apăi vreo patru metri... câta mai mult, câta mai puţin...

— D'a şase-şapte n'am putea da ? îl întrebă Achim, uitându se la el pătrunzător. Micluţ râse. Achim rămase uimit : nu-l văzuse pe Micluţ râzând, de când îl cunoaştea, şi alţii îi spuseseră că Micluţ nu râsese niciodată de

când sosise pe şantier, şi de bună seamă nu râdea niciodată. Şi iată-l că râsese, arătând nişte dinţi stricaţi, dar cu o lucire veselă în ochi.

— Apăi acuma ştii tu meseria, zise Micluţ. Poţi să vezi şi tu...

— Eu zic că putem da mai mult, vorbi Achim. Putem da mai mult. Zău că putem!

— Baş aşa, zise liniştit Micluţ. Putem.

5

A doua zi avu loc o adunare sindicală, pe un loc gol din baracamente, pe şantierul oraşului nou. Bărbaţi în salopete sau straie ţărăneşti ponosite, femei în halate albe, venite dela cantină, sau fete dela betoniere, cu salopete stropite cu ulei, şoferii, dragliniştii, căruţaşi din care unii veniseră cu biciul în mână, ca o unealtă a meseriei lor, apoi săpători, dulgheri, zidari, fierari în beton; toţi erau de faţă, o mulţime deasă de oameni năduşiţi, căci vântul stătuse şi o căldură zăpuşitoare plutea deasupra câmpiei. Unii şedeau pe stive de cherestea, alţii, mai la o parte, pe câte trei cărămizi puse una peste alta; Rada şedea pe scara camionului lui Victoraş, oprit lângă locul adunării. Pe o grămadă de cărămizi, în picioare, erau Chirsan şi inginerii Anghelescu şi Pangrati. Tânărul Juraşcu stătea cu mâinile la spate, jos, lângă ei. Undeva îndărăt, pierdut în mulţime, Maftei asculta fără să piardă nici un cuvânt, şi se uita în acelaş timp împrejur.

— ...Am rămas în urmă cu planul pe luna asta, spunea Anghelescu. Ne-am adunat aici ca să vedem ce-i de făcut ca să împingem producţia înainte, şi să împlinim planul pe luna August, aşa ca să împlinim până'n iarnă şi planul cel mare pe anul ăsta...

Maftei observă că Angelescu părea ostenit şi descurajat. Altcineva poate n'ar fi băgat de seamă, dar Maftei se obişnuise în scurt timp să-i cunoască şi cele mai mici schimbări ale înfăţişării. Inginerul avea aceleaşi pleoape adormite şi aceeaşi privire rece. Dar glasul hotărît, care căpătase în ultima vreme tresăriri isterice, îşi pierduse acum orice răsunet şi vlagă. Vorbea ca unul care vrea să se achite de formă de o îndatorire plicticoasă. Maftei vedea împrejurul său că oamenii nu erau atinşi de glasul lui Anghelescu. Se uitau şi ei unii la alţii, Iordan mormăia morocănos ceva nedesluşit, Evdochia se răstea în şoaptă la copil, poruncindu-i să tacă, Victoraş vorbea încet cu Rada dar fata-l îmbrâncea şi trăgea cu urechea la vorbitor.

— Cine are propuneri de făcut, să ceară cuvântul, zise Anghelescu.

Mulţimea se frământă o clipă. Pangrati strigă:

— Trebue să vedem cum am muncit până acum, şi ce e de făcut deacum înainte. Tovarăşii care construesc uzina electrică n'au nimic de spus?

Dar nici nu terminase vorba şi Mitică Rusu ridică mâna. I se făcu loc sus, pe grămada de cărămizi şi începu:

— Eu cred că fiecare avem câte ceva din sectorul unde lucrăm. ...Uite, noi dela excavaţii. Când începem să lucrăm în mlaştină, pe pământ moale, şenilele se înfundă aproape cu totul. Se poate face un fel de plută de bârne, pe care să stea draglina. O trage un Stalinet de colo până colo, şi draglina nu se mai înfundă...

— Două plute! strigă din mulţime un draglinist voinic şi cărunt. Le pui una în faţa alteia şî draglina nu trebue să stea nici un minut în mlaştină..

— Aşa, zise Mitică Rusu. Noi, draglinistii, îi propunem tovarăşului inginer Juraşcu să ne construiască asemenea plute.

— Bine, zise tare Juraşcu. Iar eu fac apel la dulgheri, să le confecţioneze până poimâine dimineaţa.

Intr'un loc al mulţimii se iscă o zvoană de glasuri. Erau dulgherii care vorbeau între ei.

— Putem, spunea unul. — Nu putem până poimâine, răspundea întărâtat altul. — Ba putem, frate! rosteau hotărît alţii doi. Negoiţă Mizea ridică mâna:

— S'a făcut! Le facem, să nu ia draglina apă la subsol!

Râsete răslețe fluturară deasupra mulţimii. Sus pe grămada de cărămizi, Mitică Rusu aşteptă răbdător să se potolească larma. Apoi urmă:

— Mai e ceva; dar asta nu ne-o poate face dulgherii. Să avem mai multă dragoste de muncă. Uite, tovarăşul Crăciunescu, de pe draglina numărul 3, alaltăieri a plecat din schimb, a lăsat ajutorul pe maşină şi s'a dus la Bucureşti!

Iarăşi fremătară râsete; dar mulţi se întoarseră către cel învinuit; alţii întindeau gâtul, întrebând cu curiozitate:

— Unde e? Care e?

In mijlocul unui cerc de priviri, draglinistul se făcuse roşu la faţă Ii ardeau urechile şi râdea stânjenit.

— Te-ai dus la nevastă, să vezi ce face? întrebă Iulică Zaharia.

— Ţi-a murit cineva? Ai avut înmormântare? zise Iordan întunecat.

— S'a dus la cinema! strigă un băiat tânăr.

Mitică Rusu ridică mâna şi se alină gălăgia.

— Înţelegem toţi că o fi avut treabă. Dar avem şi noi case şi familii, în Bucureşti, şi în toată ţara; şi mulţi dintre noi am lăsat nevastă şi copii acasă. Dar nu-i iertat să laşi maşina, să laşi producţia, ca să-ţi vezi de ale tale. Vorba aceea: ţara arde, şi baba se piaptănă! Dacă era la patron, la Prager, sbura tovarăşul Crăciunescu, ca din tun! Aici nu-l dă nimeni afară, dar să se gândească şi el: aşa construim socialismul? Aşa construim planul? Aşa îi învăţăm pe tovarăşii mai tineri care vin din şcolile de tractorişti sau de excavatorişti?

Privirile care îl măsurau pe draglinistul vinovat erau cercetătoare, grele. Omul tăcea, frământându-se singur. Pe când Mitică Rusu cobora de pe tribuna de cărămizi, alţii ridicau mâna cerând cuvântul. Achim se urcă şi el pe mormanul de cărămizi şi spuse:

— Tovarăşi, aici pe şantierele noastre dela Canal, s'a început un lucru bun Vine omul ca muncitor necalificat, salahor, săpător. Şi se califică, învaţă meserie. Uite, eu învăţ să amestec betonul, şi am de gând să deprind şi cum îi betoniera... Şi sânt alţi tovarăşi care învaţă şi mai bine şi învaţă alte meserii, fierăria de beton, zidărie! Uite, eu cred că trebue să n'avem pace, până nu învăţăm cât mai multe meşteşuguri; după cum e şi cu scrisul, şi cu cititul S'a deschis o şcoală în baraca numărul 7; şcoală de alfabetizare îi zice; care nu vrea să moară prost, să se ducă acolo!

Izbucniră râsete; râdea şi Achim, râdea, în mulţime, Evdochia, spunând celor dimprejur:

— Acuma dacă el a învăţat să scrie şi să citească, şi măcar încă nu ştie bine, vrea neapărat să înveţe şi pe alţii...

— Fă-te profesor, nea Achime! strigă Victoraş Folosea, în râsetele celor dimprejur.

Achim urmă după o clipă, foarte serios:

— Dar mai e şi o bubă; îl vezi pe câte unul, muncitor fruntaş, om de nădejde, om în toată legea. El nu vrea. Că, „ce să mai învăţ la bătrâneţe?" Lui îi ajunge. Apăi frate, mie mi-i nesuferit aşa un om, care vrea, tot ca râma să se târască pe pământ, nu vrea să se ridice, să înveţe meserie, tehnică colo, aşa, ca un muncitor conştient. Cu un om care se lasă aşa de greu, să-mi fie ăl mai bun prieten, eu mă cert! Auzi, nea Iordane?

Iarăşi isbucniră râsete; oamenii se întorceau înveseliţi spre Iordan, care răspunse, necăjit:

— Aud, că ai o gură ca de-aici la Cernavodă!

— Uite, tovarăşul ăsta al meu, nu vrea să muncească la beton. Ci-că el săpător vrea să rămâie, că el câştigă destul, şi ce să mai înveţe la bătrâneţe?

— Vrea să iasă la pensie! strigă Iulică Zaharia care avea nevoie de fierari şi-i propusese în zadar lui Iordan să vie să'nveţe fierăria de beton. Un flăcăiaş strigă:

— Săpător pensionar!

Iordan înjura şi blestema printre dinţi pe cei care glumeau şi râdeau în jurul său. Micluţ rosti serios:

— Apăi are dreptate Achim...

— Mai taci, măi boanghene, şueră Iordan încruntat.

Sus pe cărămizi, Chirsan îşi cârmi barba căruntă spre Achim şi zise:

— Hai Achime, că nu numai tu vrei să vorbeşti. Mai sânt şi alţii.

— Tovarăşi! strigă Achim. Uite, ca să ne ţinem angajamentul de a da lumină electrică la douăzeci şi trei August, noi, betoniştii, o să ne luăm un angajament. Dulgherii ne-au ajutat; ne-au făcut un siloz de pus la gura betonierei; cât să vie alt tumbărău, nu trebue oprită descărcarea. Aşa că putem lucra fără oprire, fără timpi morţi! Până acum, nu făceam mai mult de patru metri cubi de beton pe oră. Eu şi cu tovarăşul Micluţ ne luăm angajamentul să dăm şapte metri cubi pe oră!

Se stârniră glasuri mirate în mulţime. Şefii de echipe dela betonierele celelalte, şi dela şantierul oraşului nou, se treziseră din tăcere:

— Cum să dea şapte metri? — Nu se poate! — S'a cam grăbit cu angajamentele! — O să vă vedem noi! Răsunau glasurile din toate părţile. Aşezat pe scara camionului său, Victoraş îi şopti Radei care şedea lângă el:

— I-auzi ce zic ăia... Tu n'ai nimic de spus?

Rada tresări şi ridică mâna, cerând cuvântul. Când se văzu sus deasupra mulţimii, se turbură puţin şi se roşi, dar vorbi cu hotarîre:

— Tovarăşii care spun că nu se poate, s'o ia mai încet! Vorbesc aşa fiindcă nu s'au gândit cum ar veni asta, munca fără timpi morţi. Azi dimineaţă, tovarăşul Micluţ şi tovarăşul Achim au făcut probă, şi merge! In echipa noastră, optsprezece oameni alimentează betoniera cu nisip şi pietriş. Când s'a turnat a treia roabă de amestec, am şi descărcat cupa în silozul de scânduri, şi începem iar încărcarea. Niciun minut nu stă betoniera, şi merge echipa ca un ceas!

— Şi cât aţi dat azi, întrebă un glas din mulţime. Pangrati răspunse zâmbind:

— Azi, în şase ore, echipa tovarăşului Micluţ a dat patruzeci şi cinci de metri cubi, iar echipa tovarăşului Achim a dat patruzeci şi doi!

— O să dăm zece pe oră! strigă Achim din mulţime. Şi, pe când Rada sărea sprintenă de pe grămada de cărămizi, betoniştii începură să vorbească însufleţiţi între ei, înghesuindu-se prin gloată ca să-i descoasă pe Achim şi Micluţ. Chirsan striga să se facă tăcere, şi vorbitorii se perindau pe tribuna improvizată. Deodată se făcu însfârşit linişte. Vorbea un ţăran tătar, de bună seamă căruţaş, judecând după biciul pe care-l avea în mână. Vorbea rar, cu oarecare greutate. Dar ce spunea, avusese darul de a-i face pe toţi să amuţească şi să asculte cu încordare.

— Sânt la noi, la excavaţii, oameni care se arată duşmani. Este aşa un chiabur dela noi din sat, care a venit să lucreze cu căruţa aici, la excavaţii. Ştiţi ce face? In loc să care pământul unde se cuvine, îl scutură pe drum...

Şi tătarul arătă cum îşi scutea Ceadâr caii de oboseală.

— Iar spre seară, când nu-l vede nimeni, descarcă pământul săpat, în şanţul ăla cu apă...

Vorbitorul nu ştia cum îi spune acelui şanţ care nu era albia Canalului, ci mergea alături de ea. Dar dragliniştii pricepură că e vorba de canalul de desecare şi isbucniră înfuriaţi:

— Care a făcut asta, mă? spune-mi-l mie! strigau ei răsleţiţi prin mulţime. Ceadâr, care venise atras de curiozitate, se făcea mic într'un grup de săpători. Dar un tânăr, în salopetă cenuşie, strigă vesel:

— Uite-l tată! aicea e!

— Unde-i, Mârzali?

— Aici! Uite-l!

De sus, Gelal îl arătă cu codiriştea biciului pe Ceadâr:

— Asta e!

Dela locul său, tânărul Juraşcu strigă cu mânie:

— N'avem nevoie de sabotaj pe şantier! Să pleci de aici, că de nu te luăm noi în primire!

Câţiva oameni prinseră a se împinge şi a se înghesui prin mulţime ca să-l înhaţe pe Ceadâr. Acesta bătea în retragere, înghiontit. Mitică Rusu strigă:

— Fără bătaie, frate!

Ceadâr răbufni dintr'un ghem de trupuri şi începu să alerge iepureşte pe câmp, ţinându-se de brâu, ca să nu-şi piardă şalvarii. Oamenii râdeau şi-l înjurau, în vreme ce pe estrada de cărămizi, Pangrati vorbea răsunător:

— ...eu le spun asta mai ales tovarăşilor care lucrează la construirea uzinei electrice, măcar că e bine să ştie toţi. Trebue să ne grăbim. In curând o să avem aici o haltă de cale ferată; o să sosească, pentru a fi montate, electromotoarele! Uitaţi-vă acolo!

Şi le arătă cu braţul întins un punct al zării, între ei şi oraşelul de bărăci albe al Coloniei de Muncă a Ministerului Afacerilor Interne Acolo, între ierburile mărunte ale stepei, arse de soarele verii şi acoperite de praf cenuşiu de către vânturile statornice, şi, deasupra cerul albastru care începea să capete culoarea palidă, ştearsă, a sfârşitului verii, se mişcau ca nişte furnici câteva sute de oameni, dealungul unei linii cafenii

Linia aceea cafenie pornise din fund, de dincolo de barăcile Coloniei de Muncă; de departe, poate dintre dealuri; şi în fiecare zi înainta mai spre dreapta, mai spre Sud-Est, iar furnicile erau mereu la capătul acela împins necontenit în direcţia mării. Linia cafenie era taluzul unei căi ferate. Furnicile erau echipele de salahori care puneau traverse şi şine.

— Acolo, zise Pangrati, e calea ferată nouă, care trece pe la Poarta Albă şi pe la noi, şi ajunge la Năvodari, unde va fi portul cel mare. Linia aceea are să aibă o ramură care să vie direct aici. Pe acolo o să ne sosească motoarele! Şi terasamentul înaintează în fiecare zi .In curând va fi aici!

6

In fiecare zi înaintau în stepă, omizi cafenii de pământ proaspăt, terasamentele viitoarelor căi ferate. Slobozind ramificaţii care se întindeau pe hartă ca nişte copaci, înaintau prin mijlocul Dobrogei în direcţia dominantă Est-Vest. De îndată ce se aşeza pământul, echipe de oameni năduşiţi şi plini de praf, trăgeau şinele noui şi puneau traversele smolite. In curând începură să treacă încet, încet de tot, locomotive cu câte două-trei vagoane, pe sub şirurile nesfârşite de stâlpi de telegraf ce răsăriseră din pământul pustiu în cursul ultimelor săptămâni. In vremea asta draglinele lucrau la Mircea Vodă şi la Saligny; la Cernavodă se dărâmau case şi se începuse oraşul nou; la Poarta Albă se începuse oraşul nou; la Medgidia se începuse oraşul nou; echipe spărgeau în vale piatra albă iar sute de căruţe cărau pământul excavat; la Midia blocurile de piatră se cufundau în apă cu un sgomot înnăbuşit, la capătul digurilor; la cariera de piatră dinamita şi pulberea neagră svârleau în aer sute de tone de stâncă şi un oraş nou creştea pe dunele pustii dela Năvodari. Cerul pălit, alburiu, ardea ca metalul fierbinte şi treceau, forfotind de oameni şi fapte, zilele lunii August.

La construirea uzinei electrice se lucra cu o grabă înfrigurată. In prima zi după adunarea sindicală, Mârzali, care trecuse din echipa lui Iordan în a lui Achim, se apropie de acesta. Şaptesprezece oameni forfoteau în jurul lor cu roabe de nisip şi pietriş, unii dădeau pietrişul prin ciur cu lopata, căruţaşii în picioare în căruţe le goleau, svârlind lopeţi de nisip pe movila din preajma betonierei, şi patru flăcăi goi până la brâu împingeau „tumbăraicle", cărucioare cu două roate, pline cu beton proaspăt, pe podele de scânduri, spre cofrajele fundaţiilor şi ale primului planşeu de beton armat.

Văzându-l pe Mârzali, Achim se'ntoarse la el cu vioiciune:

— Ce-i, frate? Unde ţi-ai lăsat roaba?

— Tovarăşe Achim, începu Mârzali deadreptul; n'ar putea să ne dea tovarăşul Pangrati un ceas?

Achim îl privi cu gura cascată:

— Un ceas? Ce să facem cu un ceas?

Mârzali îşi şterse faţa de sudoare cu braţul şi-şi linse buzele uscate:

— De ieri mă tot gândesc... Când a spus fata aia, mecanicul dela betoniera lui nea Micluţ, că merge echipa ca un ceas... mi-a trăznit ceva prin minte. Dac'am măsura cu ceasul, cât timp trebue pentru încărcare, cât pentru amestec, cât pentru descărcare? Ai? Ce-ar fi?

— Vino cu mine, zise Achim, luându-l de braţ şi strigându-l pe Pangrati care supraveghea amestecul betonului la betoniera Radei:

— Tovarăşe inginer! Tovarăşe inginer!

Abia avură timp să-şi desluşească cererea, şi Pangrati se repezi la biroul inginerilor şi se'ntoarse cu un ceas mare, aproape ca un ceas de gară. Râdea:

— Dar să mi-l aduceţi îndărăt în fiecare seară, că nu-i al meu! Noi avem ceasuri, aşa că ne putem lipsi de ăsta din perete... Să vedem ce faceţi voi cu el!

Rămase lângă ei până bătură în pământ un stâlp înalt. Când totul fu pregătit, roabele pline înşirate lângă betonieră, tumbăraiele la gura silozului, şi cupa de metal se învârtea duduind, Achim se uită la ceas: era ora zece şi două minute. Zise tare:

— Dă-i drumul!

Incepură să toarne roabele de nisip şi pietriş în pâlnie. Cupa de fier scrâşnea şi apa plescăia înăuntru. Cimentul. Vedre cu apă. Achim şi Pangrati se uitau la arătătorul lung şi subţire care sărea pe cadran ca un picior de ţânţar, arătând secundele:

— Patruzeci de secunde, zise Pangrati.

Din nisip, pietriş, ciment şi apă, se făcuse în cupa de metal un sos gros, verzui, rece, care se clătea şi se amesteca de o jumătate de minut.

— Răstoarnă! zise Achim mecanicului dela betonieră. Flăcăul trase o pârghie, şi pe gaura rotundă a cupei, zeama groasă şi verde se revărsă în siloz. Dinspre movila de nisip soseau roabele cu nisip; dinspre ciururile de sârmă soseau roabele cu pietriş; Mârzali luase în braţe un sac cu ciment; veneau dela cisternă oameni cu găleţi de apă.

— Hai! Hai! Dă-i drumul, zise Achim, şi oamenii începură să încarce betoniera. Pangrati zise:

— A ţinut cu totul două minute...

— Un minut şi cincizeci şi cinci, zise Mârzali gâfâind, căci ridicase tocmai un sac de ciment. Oamenii se uitau la ceas.

— Până se obişnuiesc şi nu mai trebue să spun eu nimica, zise Achim. Pangrati se uita la flăcăii cu piepturile goale care porniseră spre cofraje cu tumbăraele.

— Astăzi ajungem la zece metri cubi pe oră, zise Achim. — Răstoarnă!

Pangrati se uită la ceas:

— Asta a ţinut un minut şi cincizeci. Patruzeci încărcarea, patruzeci şi cinci amestecul, cincisprezece turnatul. Cred că e bine să rămâneţi la asta... Mă duc să-i fac rost de un ceas lui Micluţ.

— Nu ştiu el ce-o să facă, dar noi, tovarăşe inginer, o să dăm până la zece metri cubi de beton pe oră, zise Achim. Pangrati îl privi o clipă pe Achim, care era plin de praf şi de nisip, şi pe a cărui faţă arsă de soare, curgeau şiroaie de sudoare. Ochii lui Achim licăreau. Imprejur, mişcările grăbite ale oamenilor se liniştiseră. Aruncau câte o privire la arătătorul subţire ce sărea din secundă în secundă; frământarea dinainte prinsese un ritm, se orânduise, se făcuse socotită şi cumpănită. Patruzeci de secunde, apoi patru zeci şi cinci, apoi cincisprezece. Apoi iarăşi, patruzeci, patruzeci şi cinci, cincisprezece...

— Da, zise Pangrati. O să daţi până la zece metri cubi de beton pe oră.

7

Iordan şedea în baracă pe pat, cu coatele pe genunchi şi fălcile'n pumni. Şedea şi se gândea, în vreme ce împrejuru-i ceilalţi vorbeau, râdeau, şi forfoteau necontenit, intrând în baraca, umblând printre paturi ca să-şi lepede hainele de lucru, ieşind apoi ca să meargă la cantină. Iordan însă şedea şi nu auzea nimic. Nici de văzut nu vedea nimic, deşi parea ca se uită la podea. Se gândea: adică, mai adevărat, statea şi-şi rumega mâhnirea; lasa să-l stăpânească mâhnirea şi necazul. La ce venise el aici? Să vadă lucruri noui şi minunate, să muncească şi el la o lucrare ce avea să rămâie vestită. Să muncească alături cu băieţii; aşa îşi facuse el planul. Şi iată că toate îi ieşiseră pe dos. Era tare mâhnit şi amărât. Ar fi dorit să stea de vorbă cu Achim, deşi în ultima vreme îi vorbise scurt şi ca un străin lui Achim, de câte ori acesta se apropiase de dânsul. Acuma, da, ar fi vrut să se mai sfătuiască puţin cu Achim. Dar Achim era la betoniera lui, sus, la uzina electrică... Să vorbească atunci cu unul din ceilalţi? Cu Negoiţă Mizea, dulgherul, sau cu altul... Evdochia, nevasta lui Achim, şedea pe pat şi cosea cămaşa copilului, pe care-l lăsase să alerge îmbrăcat numai cu pantalonii, prin căldura de afară. Iordan se aşeză lângă ea.

— Ce e, nea Iordane? întrebă Evdochia. Parcă ai fi bolnav...

— Nu sânt bolnav... Mi-e inima amara în mine, ca veninul, zise Iordan.

— Apăi de ce să fie? se minună Edvochia. N'ai de ce să te frământi aşa. Zău că n'ai cuvânt să...

— Ba am, zise Iordan, tăindu-i vorba. Am. Ce viaţă şi asta a noastră, aici, pe şantier? Viaţă de robi. Stăm aicea uitaţi de lume, şi robotim, şi ne trudim, şi nu ştim pentru ce!

— Vai de mine, zise Evdochia lovindu-se cu palma peste gură. Vai de mine, cum vorbeşti aşa, nea Iordane? Parcă n'ai avea copii şi dumneatale.

— Ba tocmai că am, răspunse Iordan. Dar Evdochia urmă fără să se oprească:

— Păi muncim să aibă şi ei parte de o viaţă mai bună, să fie oameni, să aibă toate uşile deschise în viaţă. Inainte, numai boierii aveau cheie pentru toate uşile: uşe de şcoală, uşe de casă omenească, uşe de tren sau, de maşină; se deschideau cum auzeau că sună banii. Ba câteodata, — urmă Evdochia cu glas mai scăzut, — şi uşe de inimă, că omul oricât o fi de tare, dar îl orbeşte nevoia... uite-aşa cum te orbeşte pe dumneatale necazul... Ia du-te mai bine să vezi dacă nu-ţi o fi venit o scrisoare...

Iordan se ridică şi dădu să plece.

— Da' şi să fie ai mei, vorbi Evdochia, şi să nu-mi dea nici o veste, ce le-aşi da o păpară...

Iordan ieşi fără un cuvânt. Clipi din ochi, isbit în faţă de lumina orbitoare a soarelui de afară, apoi se îndreptă spre ghişeul de pâine. Intre el şi intrarea cantinei era un raft de lemn de brad, cu o streaşină deasupra; pe fiecare poliţă, o stinghie de-acurmezişul ţinea să nu cadă zeci şi zeci de cărţi poştale şi de scrisori în plicuri galbene, albastre sau albe,

picate pe-alocuri de-un strop de ploaie, murdărite de mâini care le'ntorseseră ca să citească adresa, şi le lăsaseră apoi la loc, să aştepte acolo cu solia lor, cu veştile lor care se învecheau acolo, cu cuvintele scrise şi încă necunoscute de cel căruia-i erau trimise. Iordan îşi mai aruncă ochii pe ele. Pe o mulţime le cunoştea cum cunoşti oamenii pe care-i întâlneşti în fiecare zi, în acelaşi loc. Acuma, văzu că unele de ziua trecută nu mai erau acolo: sosiseră deci la ţintă. Altele erau noui. Iordan le luă pe rând şi citi anevoie încet, adrese scrise cu litere stângace şi mari: **Tov. Bârsei Ion, draglinist, şantierul N... D-lui Constantin M. Gheorghe, sudor, atelierul de reparaţii auto,** şi aşa mai departe. Nu; pentru Iordan nu era nici o scrisoare. Cu mâinile spânzurând fără vlagă, Iordan se depărtă încet, ca un om care umblă hai-hui, fără ţintă anume.

Intr'un timp, se hotărî să-l caute pe Gelal, căruţaşul tătar care se mutase dela excavaţii la uzina electrică şi căra nisip pentru betoniera lui Achim. Se îndreptă spre şantierul uzinei electrice; şi, deodată, îşi dădu seama că se petrece acolo ceva neobişnuit. Pe lângă el treceau oameni, bărbaţi şi femei, săpători, mecanici, oameni dela birouri, toţi în aceeaşi direcţie. Pe Iordan îl luă cu sine mişcarea aceasta şi-l făcu să se trezească deodată din amorţeala lui şi să grăbească pasul. Ce se petrecea acolo? In cinci minute se îndesise mulţimea. Pe nişte scânduri bătute în cuie, între stâlpii înalţi ai schelăriei, se urcaseră câţiva oameni, care se aflau deasupra capetelor celor înghesuiţi împrejuru-le. Şi mai sus, în vârful stâlpilor, erau două steaguri roşii. Se iscase vânt, şi steagurile fluturau vesel în văzduhul albastru. Se adunau straturi de nori în înălţimi, şi alunecau departe, bătute de vânt. Umbra lor fugea pe câmp şi se depărta. Schelăriile, feţele oamenilor, apăreau deodată în plină lumină; steagurile se aprindeau dintr'odată Venea apoi alt nor, iarăşi intra totul în umbră cenuşie; şi deodată, câmpul lumina verde, feţele oamenilor apăreau iarăşi din masa cenuşie a mulţimii, şi steagurile ce păreau vişinii în umbră, căpătau deodată un roşu aprins şi viu .

Iar acolo sus, pe tribuna improvizată din scânduri, între câţiva bărbaţi, — Maftei, inginerul Pangrati, Achim şi doi necunoscuţi — Iordan îl recunoscu pe fiu-său Bănică.

Il vedea pentru prima oară de când se despărţiseră, în port la Constanţa, cu multe săptămâni înainte. Bănică se schimbase, părea mai copt, mai aspru; faţa îi era suptă, dar ochii la fel de hotărîţi, şi părea vesel. Toti cei de pe tribună zâmbeau, şi râsete se auzeau în mulţime, căci Maftei spunea:

— ...Da, tovarăşi! Mai e câte unul care se gândeşte, „ei ce să ne grăbim aşa? Doar n'au intrat toate zilele în sac!" Nu-i aşa? Ce să ne omorîm noi numai pentru sarbătoarea din douăzeci şi trei? Aşa zic unii.

— Aşa, aşa, zise Iulică Zaharia, din mulţime.

— Baş aşa, mormăi Micluţ, numai pentru sine.

Iordan se uita la Bănică. „Parc'a mai crescut..."

— ...Ei, ăia greşesc, şi nu sunt oameni din ăi de care e nevoie aici la Canal! De de-ăia nu-i nevoie, pentrucă nu înţeleg cum merg lucrurile... Sărbătorile astea, noi le cinstim cu realizări tot mai mari, ne luăm angajamentul să le întâmpinăm cu succese în producţie. Nu sunt numai sărbători. Adică, o foaie de calendar, sau un număr, douăzeci şi trei, sau unu, sau şase. Nu, frate! Sărbătorile sânt, cum să zic? Ca nişte trepte.. Am mai

urcat una. Pe urmă şi mai sus; încă una. Şi sus de tot, ce e? Planurile cincinale! Socialismul! De aia v'am spus: ăia care zic că n'au intrat zilele în sac, nu's muncitori conştienţi! Nu-s muncitori de-ai noştri, dela Canal! Sânt babe!

Iarăşi izbucniră râsete în mulţime.

— Să vă dau dovadă — c'au intrat zilele'n sac, şi că nu mai putem socoti decât cu ceasurile. Sau ca betoniştii noştri de-aici — cu secundele! Iată, dovada v'o aduce delegaţia asta. Ăştia trei tovarăşi sânt trimişi de colectivul muncitorilor şi tehnicienilor dela cariera de piatră dela Canară; tovarăşul Huszar e mecanic; tovarăşul Rafail e macaragiu; tovarăşul ăsta tânăr, Bănică, e miner. Să vă spuie ei!

Numaidecât, începu să vorbească Huszar:

— Tovarăşi, e grabă mare! La noi, pe şantier, au sosit excavatoare noui, sovietice, mai mari şi mai puternice decât orice maşinărie de pe Canal. Dar stau moarte şi nu pot lucra. Cer digurile dela Midia piatră, cer şoselele noui piatră, cer clădirile piatră. Şi la cariera noastră de piatră, cele mai mari macarale nu pot lucra. Că sânt cu curent electric, şi curentul electric o să ni-l dea uzina asta pe care-o faceţi voi! Grăbiţi-vă, că oamenii dela noi şi maşinile aştepată puterea electrică de-aici!

Iordan asculta cu gura căscată. Le dădea coate celor dimprejurul său:

— Aşa-i, măi! Are dreptate.

Şi li-l arăta pe Bănică:

— Ăla din dreapta e fiu-meu, şi mi-a scris că de două săptămâni aşteaptă curentul electric...

Intra în vorbă foarte serios cu oamenii necunoscuţi, şi se înghesuia înainte. Nu se opri din agitaţia şi forfoteala lui decât când îl auzi pe Bănică vorbind, şi-l ascultă — „al naibii să fii tu de copil" se gândea Iordan, „te ascultă tat-tău ca pe popă în biserică, şi ţie nici că-ţi pasă"...

Se ridicară să vorbească şi oameni din mulţimea adunată acolo, betonişti şi zidari care lucrau la uzina electrică, apoi inginerul Pangrati. Dar Iordan nu mai era atent; pândi clipa când se risipi adunarea, şi năvăli printre oameni, mormăind întunecat:

— Păzea. Păzea, bă.

Dar când ajunse în preajma grupului strâns buluc împrejurul nouilor veniţi, se opri şi se întoarse cu oarecare nepăsare, umblând fără rost de colo până colo. Deodată simţi că-l apucă de mânecă cineva şi auzi glasul lui Bănică:

— Tăicuţă...

Iordan se'ntoarse şi-l măsură cu ochii, din cap până'n picioare.

— Ce-i cu tine aicea, mă?

— Venii şi eu să te văd...

— Da' Tudoriţă unde-i?

— E la Canară... E bine, şi-ţi spune multă sănătate... Bine te-am găsit, tăicuţă... şi iartă-mă că nu ţi-am scris...

— Ce să-mi scrii, mormăi Iordan. Aï fi avut şi tu treabă...

— Chiar c'am avut, să ştii; a fost luptă mare; să-ţi povestesc.

— Da' cât stai aici?

— Stau pân'la noapte, zise Bănică. Dar văzându-l pe tată-său cum se'ntunecă, adăugă repede:

— Las'c'o să vin în fiecare Sâmbătă aşa, pe seară...

— Hai cu mine, să dai mâna cu nişte prieteni de-ai mei, să vază şi ei că am făcut şi eu o ispravă pe lume — un breaz ca tine, zise Iordan cu un amestec de mândrie şi de necaz. Il târî după sine şi-l purtă pe şantier, prin baracă, pe la excavaţii, să dea mâna cu Mitica Rusu, cu Gelal, cu Achim şi Evdochia, cu Negoiţă Mizea şi cu Iulică Zaharia, cu Chirsan şi cu Şughiran. Ii cerură toţi să le povestească despre Canará, despre, Midia, despre Năvodari. Se opreau un minut, lăsau cărămizile sau maşina şi ascultau. Iar Iordan clipea din ochi şi le făcea semne, arătându-l pe Bănică :

— Minte. Nu-l credeţi, că-i un mincinos şi jumătate.

Iar oamenii dădeau din cap şi-şi şopteau :

— Mare bucurie pe Iordan... E muncitor fruntaş fiu-său ; băiat vrednic...

Banică statu o clipă s'o privească pe Şughiran din cap până'n picioare. Era negricioasă, subţire, cu coadele groase atârnându-i pe sâni ; şi din şalvarii lungi îi ieşeau picioarele înguste :

— Cam slabuţă eşti, tovarăşă, pentru cărat greutăţi... Dece nu'nveţi o muncă calificată.

Şughiran îl privi drept în ochi şi întrebă scurt :

— Ce muncă ?

Bănică stătu o clipă, încurcat. Apoi râse, şi răspunse :

— Mă gândesc şi-o să-ţi spun eu, când mai dau pe-aici !

— Bine, zise Şughiran. Să-mi spui.

Cei dimprejur râseră o clipă, uşor stingheriţi, ca şi cum cuvintele schimbate de cei doi tineri ar fi însemnat altceva, alt înţeles.

Apoi toţi începură să vorbească de altele şi Iordan îl trase la o parte să-l descoasă, să afle tot ce i se întâmplase lui şi lui Tudoriţă. Până seara târziu stătură de vorbă. Treceau dela una la alta ; ajunseră să vorbească şi de munca lui Iordan, aici pe şantier.

— Sânt prea bătrân să mai învăţ meserie. Calul bătrân nu se'nvaţă să umble în buestru, spunea Iordan.

— Ce vorbeşti, tăicuţă, zise Bănică hotărît. Nici să n'aud de aşa ceva. Se poate să rămâi dumneata coada ? Să mă'ntrebe unul — da'tat-tu ce face ? — E salahor. N'ar fi mai bine să pot zice : e betonist fruntaş, sau zidar ?

— O să mă faci să umblu şi pe sârmă, la bătrâneţe, oftă Iordan, şi toţi cei dimprejur râseră.

Seara târziu, când camioanele claxonau cu farurile aprinse ca să se adune delegaţii dela Canará, Iordan se despărţi de fiu-său, care-l sărută pe amândoi obrajii.

— Rămâi cu bine, tăicuţă. Ne vedem curând.

— Să vezi de frate-tu, măi, zise Iordan, aspru. Apoi tăcu şi-şi şterse nasul cu mâna, privind cum se depărtează maşina. Când lumina farurilor dispăru, Iordan se'ntoarse spre Achim, care stătea lângă el şi mormăi :

— Va să zică, să m'apuc de meserie ?

— Păi eu ce-am făcut ? zise Achim râzând.

Iar Bănică gonea prin noapte, în picioare, în camionul plin cu oameni. Vântul şi răcoarea nopţii îi mângâiau faţa, părul îi flutura, şi-i

auzea vorbind cu glasuri groase pe Huszar şi pe Rafail. El însă o vedea în faţa ochilor pe fata aceea de tătar, subţire, plăpândă şi îndrăzneaţă.

„Mi-a zis să vin şi să-i spun... Apai bine... O sa vin... se gândea Banica şi zâmbea în întunericul albastru al nopţii de August.

8

Bercovici pusese cantinele „pe roate", în câteva zile; pierise cu desăvârşire nemulţumirea oamenilor, nu se mai vedeau chipuri întunecate, nu se mai auzeau glasurile mânioase ale celor care împingeau deoparte strachina cu ciorbă prea subţire. Bercovici era mereu la cantine; scurt şi voinic, cu părul lui sur şi faţa brazdată şi aspră, umbla printre oamenii aşezaţi la mese, vorbea cu ei, îi întreba cum le place mâncarea, îi întreba daca ar vrea cutare fel pe care-l încropea el din „materiale" ramase într'o zi când fusesera mai puţini şoferi la masă, sau mai puţini caruţaşi. Era neobosit, mereu în picioare, mereu cu ochii în toate părţile, mereu prin bucătărie, tăcut, atent la ce făceau bucătarii, aruncând peste tot privirea cercetătoare a ochilor săi obosiţi. De altfel, nu se legase cu nimeni; cu Achim stătea câteodata mai mult de vorbă şi, uneori, cu Mitică Rusu. Intr'o seară, ridicându-se dela masă şi încălecând peste bancă, spre a se îndrepta spre ieşire, Mitică Rusu îl opri pe Bercovici şi-i spuse, în treacat:

— Merge bine cantina, tovaraşe Bercovici.

Bercovici îl privi cu ochi obosiţi, care se luminară dintr'odată. Intrebă:

— Sânt mulţumiţi tovarăşii?

— Da... Altfel munceşti când ai mâncat omeneşte... zise Mitică Rusu. Pe când spunea asta, îl cerceta pe Bercovici. Acesta părea obosit, dar ager. Mitică Rusu îl urmarise de multe ori cu ochii şi-şi dăduse seama că, de când sosise pe şantier, Bercovici nu avusese nici un minut în care să se gândească la altceva decât la răspunderea lui: ca oamenii să fie hraniţi bine, să poată munci din plin.

— Mai vino pe la noi, să mai stăm de vorbă, zise Mitică Rusu plecând.

Din seara aceea, Bercovici păru mai puţin tăcut, mai puţin închis în sine. Venea în baracă, seara, unde se făcea câte un grup împrejurul unuia care citea ziarul. Se aşeza şi el pe un pat şi asculta. Oamenii discutau ştirile, articolul de fond din **Scânteia**, treburile lor din producţie. Bercovici scotea câte un cuvânt şi el, la început rar de tot, dar încălzindu-se treptat, pe măsură ce treceau zilele şi oamenii se cunoşteau mai bine. Se obişnui apoi, când avea încurcături şi se ciocnea cu Frenkel sau cu Anghelescu în miile de lucruri mărunte ale administraţiei cantinelor, să vie pe seară, în odaia unde scria deasupra uşii: **Partidul Muncitoresc Român. Organizaţia de Bază**, şi să întrebe: — Tovarăşe Rusu, nu ştiu ce să fac... Uite cum stau lucrurile... Spuneţi-mi voi: cum e mai bine?

Avea greutăţi cu Frenkel; câteodată venea necăjit şi se aşeza pe un scaun.

— Ce e, tovarăşe Bercovici? întreba Achim.

— Nu e nimic, spunea posomorît Bercovici.

Ceilalţi îl întrebau totuşi; el isbucnea:

— Imi vine s'o las baltă, să-i trântesc uşa şi să plec! Aşa se administrează un şantier?

— Stai, stai, spunea Mitică Rusu râzând. Stai, omul lui dumnezeu. Domoleşte-te. N'o lua aşa, anarhic...

Când auzea cuvântul acesta, Bercovici se stăpânea şi se străduia să se liniştească, deşi se vedea că-l costă o luptă grea cu sine însuşi. Nedisciplina şi atitudinile anarhice fuseseră pricina excluderii sale din partid; Mitică Rusu ştia asta şi-l ciocănea tocmai unde ştia că-i e slăbiciunea Apoi urma:

— Ia spune... Să vedem, ce-i de făcut...

De fiecare dată, era o poveste nouă, a veşnicelor neînţelegeri cu conducerea administrativă a şantierului; şi deobiceiu, Bercovici avea dreptate.

— Nu mă bag în treburile tovarăşului Frenkel, spunea el; eu îmi văd de cantină, să meargă strună. Dar parcă-ţi vine sa înebuneşti când vezi atâta harababură...

— N'ai dreptate, tovarăşe Bercovici, spunea Mitică Rusu. Ai dreptul să critici munca tovarăşului Frenkel, dacă eşti convins că nu merge cum trebue. Ai chiar datoria s'o critici...

Şi, după plecarea responsabilului cantinei, Mitică Rusu se'ntorcea către Juraşcu sau Achim şi spunea:

— Are putere în el, mai multă decât trebue pentru cantine...

— Are ochi ascuţiţi, zicea Achim, — vede mai mult decât i-ar conveni lui Frenkel.

— Dacă se'nvaţă să muncească disciplinat, ar fi bun ăsta de administrator, numărul unu, adăugă Iulică Zaharia.

Mitică Rusu rămase pe gânduri. A doua zi, stând de vorbă cu Maftei, spuse, cu oarecare şovăire:

— Cred c'ar trebui vorbit cu tovarăşii dela Direcţia Regională... E un elemcnt bun, tovarăşe Maftei...

Maftei zâmbi:

— Ce vorbeşti aşa moale? N'ai curaj să faci o propunere?

— Ba da, zise Mitică Rusu. Noi ne-am gândit că el ar fi mai bun administrator decât Frenkel...

— Stai, uşurel, nu aşa iute, zise domol Maftei. Acum face dovada că-i om cinstit... Dar trebue să-l lăsăm să se mai lupte, să mai înveţe dela viaţă, să se mai lase de apucăturile lui vechi pentru care a fost scos din partid... Pare să fie om de treabă, dar mai are în faţă un drum lung...

— Atunci... noi să nu lucrăm cu el? întrebă Mitică Rusu cu îndoială

— Ba da, tovarăşe Mitică, să lucraţi cu el. Să-l ajutaţi să meargă pe drumul acela lung...

O seară sau două după această convorbire, Bercovici şedea pe unul din scaunele simple, nevopsite, din sediul organizaţiei de partid a şantierului. Mitică Rusu, Achim şi Iulică Zaharia îl ascultau cu luare-aminte. Bercovici ţinea o mână în sus ca să-şi ferească ochii de lumina lămpii de petrol de pe masă, şi umbra mâinii îi făcea o pată de întuneric pe obraz. Spunea:

— Nu știu nici eu ce să mai gândesc; o să crează cineva că am o dușmănie pe tovarășul Frenkel.

Își luă seama, după o clipă de tăcere și murmură:

— La drept vorbind, chiar am. Nu pot să rabd ce văd. Vin aici pe șantier bani. Vin materiale. Vine echipament. De toate. Și mereu, când trebue ceva, nu găsești, trebue să alergi să-ți facă formele și se fac prea încet, nu-ți dă ce ceri... Nebunie curată. Eu, pentru cantină, m'am războit cu tovarășul Frenkel până nu mi-a mai făcut nici o greutate. Pe mine mă servește primul, mie mi se dă imediat orice aș cere. Dar ce folos, dacă numai mie? Și eu nu obțin tot, pentrucă ar merge administrația bine. Știți voi pentru ce?

— Știm, mormăi Iulică Zaharia.

— Pentrucă acuma a observat că dacă nu merge treaba, mă ridic în ședință sindicală, sau cer sprijinul organizației de partid. Dar ailalți care-s mai moi, n'au succes la tovarășul Frenkel.

Tacu iarăși o clipă, apoi urmă:

— Mă gândesc c'o să-mi spue cineva odată: ia nu-ți mai băga nasul. cetățene, unde nu-ți fierbe oala. Ce treabă ai tu cu administrația? Vezi-ți de ciorbele tale. Așa o fi. Dar nu mă rabdă inima să văd...

Un zâmbet slab îi încreți umerii obrajilor pe lângă ochi, apoi pieri numaidecât:

— Păi și cu viața lui... cum să zic? ...personală... E o halima. Uite, eu am nevastă și copii — stau pe Traian, aproape de Văcărești — ...Și mă gândesc la tovarășii care sânt aici, pe șantier, cu nevastă și copii. Ajunge că nu s'au putut încă face destule barăci ca să doarmă despărțiți bărbații și femeile, și cei căsătoriți să aibă odăi de-o parte. Destul de rău; dar, mă rog; nu s'a putut altfel; au venit mai mulți oameni decât pot să prididească dulgherii cu clăditul bărăcilor. Bun. Și oamenii au cuviință. Dar tovarășul Frenkel, ce face?

Stătu o clipă și-și frământă mâinile.

— Aici se chiamă că o să crească tineri și copii, o să învețe școală, o să iasă proletari adevărați. Păi ce văd ei la administratorul șantierului? Doarme cu trei muieri în odaie! Și le-a adus din București, le-a băgat pe fiecare în câte-o slujbă unde nu fac nimic, și noaptea...

Tăcu și dădu din umeri.

— Asta e.

Ceilalți tăceau. Mitică Rusu vorbi, răgușit:

— Va să zică, a făcut pe șantier casă de...

Tuși și se întrerupse; apoi începu iar:

— Bine-ai făcut că ai venit să discuți cu biroul organizației chestia asta, tovarășe Bercovici...

In aceeași seară, târziu, când se făcuse întuneric pe tot șantierul, șase oameni se apropiară de baraca unde locuia Frenkel, într'o încăpere separată. Erau Chirsan, delegatul sindical al șantierului, Achim, Negoiță Mizea, Micluț, un funcționar dela Administrație și un mecanic dela atelierul de reparații auto. Mergeau repede, fără un cuvânt, topiți în negura nopții. Patru se opriră în fața ușii închise, iar ceilalți doi ocoliră colțul bărăcii și se opriră în dreptul unei ferestre pătrate. Cei dela ușe schimbară câteva cuvinte cu glas scăzut, apoi Chirsan înaintă și bătu cu pumnul în ușe. După un timp, bătu iar.

— Cine-i ? întrebă glasul lui Frenkel.

— Deschide, tovarașe, zise Chirsan. Sânt eu, Chirsan Seliminov.

— Ce vrei ?

— Deschide, tovarășe Frenkel. Să stăm puțin de vorbă...

Se auzi dinauntru șușotit de glasuri, și mormăitul lui Frenkel. Trecu un timp. Deodata rasuna un țipat de femeie speriată.

Cei din partea cealaltă a baracii se apropriasera de fereastra și cautau să patrundă cu privirea întunericul dinauntru. Mecanicul scoase din buzunar o lampă electrică și o aprinse. Slobozi o exclamație gâtuita de uimire, mai mult pentru sine :

— Io-te, bă...

Apoi stinse lampa numaidecât :

— Ptiu, al dracului...

Scuipă și urmă să înjure cumplit Tovarășul sau întinsese și el gâtul și ce zarise în lumina de-o clipă a lămpii electrice, îl făcea acum să râdă tulbure, murmurând :

— Nu se'ncurcă...

La strălucirea neașteptată a lámpii electrice răsunasc țipătul acela. Acum se auzea forfotă, fereastra se deschise și un cap de femeie apăru, uitându-se cu spaimă împrejur. Mecánicul îi spuse :

— Vrei să sari pe fereastră ? Eși mai bine pe ușă, madam !

Capul dispăru și fereastra se'nchise cu sgomot. Cei patru începuseră să bată cu toții în uțe :

— Deschide ! Deschide !

In sfârșit, Frenkel deschise ușa și apăru, în cămașe și pantaloni, încheiându-și ultimii nasturi. Era speriat și el.

— Ce e ? Ce vreți ?

— Am venit să anchetăm felul în care locuiești dumneata, zise Achim.

— Cine sânteți voi ? Ce vreți ? întrebă zăpăcit Frenkel, care în turburarea sa nu-i mai recunoștea.

— Ne-a trimis sindicatul să anchetăm, zise Negoiță Mizea.

— N'aveți dreptul ! strigă Frenkel încercând să închidă ușa. N'aveți dreptul să intrați așa peste oameni !

Dar Chirsan, înalt și voinic, Micluț și Achim apucaseră ușa și-l împiedicară. Achim zise :

— Bạ avem drept ! Că vrem să știm dacă pe șantierul nostru se întâmplă...

Voi să spună un cuvânt murdar dar se opri, se răsgândi și spuse :

— ...prostii ! Ia, fă loc. Măi tovarășe ! Adu lumina !

Intrară toți buluc în odăița cu aerul închis și mirosind a sudoare. Mecanicul aprinse lumina și apărură trei femei care încercaseră până atunci să se îmbrace pe întuneric, fără a isbuti pe de-a'ntregul. Chirsan se uita întunecat împrejur. Apoi îl întrebă pe Frenkel :

— Unde dormi dumneata ?

Administratorul se uită nătâng la Chirsan și nu răspunse.

— N'auzi ? Unde dormi ?

Frenkel arătă cu degetul unul din cele două paturi ; îi tremura mâna :

— Aici dorm...

— Minte ! strigă una din femei. Dincolo doarme, cu asta !

Şi o arătă pe una din ele. Aceasta, roşie la faţa şi cu ochii licăritori, ţipa :

— Ba minţi tu, putoare ! Cu tine doarme !

— Eri noapte a fost cu tine, strigă şi a treia, dar nu se ştia careia din două îi vorbeşte. Amândouă săriră la ea :

— Ordinaro ! N'o ascultaţi, tovarăşe !

Şi începură să vorbească şi să ţipe deavalma, rostind cuvântul „tovarăşe", la fiecare două vorbe. Dar nouii veniţi nu le luau în seamă. Chirsan îl întrebă pe Frenkel :

— Dumneata ce ai de spus ?

Pe faţa lui Frenkel curgeau şiroaie de sudoare. Bâigui, zăpăcit :

— Păi să vedeţi... dânsele sânt sindicaliste... n'am avut unde... am ţinut cu ele o şedinţă...

Micluţ râdea înfundat, cu dinţii lui galbeni. Achim râse şi el, duşmănos şi rece.

— Ce tot vorbeşti dumneata acolo ?

Frenkel se uită rătăcit împrejur, şi amuţi. Chirsan vorbi gros :

— Apăi noi am văzut că-i adevărat... Acuma putem pleca...

— Da, zise Negoiţă Mizea. Putem pleca, să ne vedem de treabă...

— Ce vreţi să faceţi ? întrebă deodată Frenkel, tresărind ca împins de-un arc. — Tovărăşele, zise el rugător, încercând să-l tragă pe Chirsan la o parte, serveşte-mă, că şi eu...

Chirsan îşi smuci cotul din mâinile lui. Frenkel se agăţă de mecanicul dela atelierul de reparaţii :

— Tovărăşele...

— Ia mai dăte'n colo, frate, zise aspru omul şi-l îmbrânci. Frenkel se opri, cu gura întredeschisă. Cei şase oameni se topiră în noapte. Uşa deschisă a barăcii rămase un gol în peretele de scânduri cufundat în umbră ; a gaură întunecoasă.

9

Mateica era la Bucureşti când se întâmplaseră toate astea. Omul care-i dădea acolo instrucţiuni îi spusese :

— Nu se poate să circuli atât de des între Canal şi Bucureşti. Ai să sfârşeşti prin a atrage atenţia. Trebue să găseşti un om de legatură. Un om în care să putem avea încredere desăvârşită.

— De azi pe mâine nu pot găsi un om în felul ăsta, răspunsese Mateica, morocănos. Cellalt îl întrebase cu oarecare mirare :

— Ce e cu dumneata ? Merg prost lucrurile ?

— Nu merg prost... dar comuniştii se'nţepenesc pe zi ce trece... Acum o lună-două lucrai cu şantierul par'ar fi fost de cocă... mergea orice. Acuma, unde te'ntorci, dai de comunişti, sau de oameni puşi de ei, sau de muncitori de ăia căpătânoşi, faţă de care nu poţi să deschizi gura...

— Nu mi-am închipuit nicio clipă că o să fie un lucru uşor. Totuşi, trebue găsite mijloace de-a lovi în ei. Datoria dumitale o ştii...

— O ştiu, mormăise Mateica.

— Atunci, ce mai vorbim ? încheiase cellalt rece şi scurt. Mateica înghiţise şi tăcuse. Acuma era iarăşi pe şantier. Sosise noaptea, îl găsise pe Pangrati citind, şi nu schimbase cu el decât două-trei vorbe. Se culcase

şi stătuse mult să se gândească, mânios: „Auzi ce mă pune să fac! Parc'ar fi ofiţerii aia tâmpiţi care, în 41, la Dalnik, trimeteau oamenii în asalt frontal contra mitralierelor ruseşti! L-am pierdut pe Lupaşcu, oamenii nu mai sunt nemâncaţi şi nemulţumiţi; atunci loveam în temelie; acum m'am agăţat de uzina electrică numai, obiectiv mai mic; şi cât o s'o pot ţine în loc?"

O îndoială îl sfredelea şi-l făcea să răsufle prost, să se înăbuşe. Pangrati adormise. Mateica se ridică o clipă, într'un cot. Ce era descurajarea asta care-l cuprinsese? Dar iată într'adevăr, de jur împrejur, numai comunişti, sau oameni ca Pangrati, şi în mijlocul lor el, Mateica, cu Frenkel, Udriştoi, Tănăsoiu şi poate Măcei, fosta ordonanţă. Trei-patru oameni. Cu ăştia are să ţie în loc şantierul? Cu trei-patru oameni care să frâneze ce fac sutele de căruţaşi, sutele de săpători şi zidari, maşinăriile, căruţele şi caii, şi râul necontenit de materiale şi bani?

Se aşeză în pat, turceşte, cu obrajii în pumni. Nu era oare o nebunie? Se gândi o clipă, cu inima strânsă, că pistolul îi e în geamantan, la Constanţa, în odăiţa Tasulei. Trei-patru oameni; cu ăştia... cu ăştia.. Nu! Mai bine să nu se gândească deloc. Să adoarmă! Ar fi trebuit să aibă ceva doftorii de luat pentru somn; un somnifer puternic, şi să uite până mâine dimineaţa, când, la lumina zilei, o să vază poate altfel lucrurile.

Deodată îşi dădu seama că de fapt, nu se întâmplase nimic rău. Bine, pierduse o poziţie; pierduse cantina, îl pierduse pe Lupaşcu. Trebuise să se descotorosească de Anghelescu, a cărui şedere pe şantier nu putea să mai dureze mult. Dar altminteri — la uzina electrică, Tănăsoiu nu se putea să nu isbutească; şi pe urmă mai rămânea în rezervă, lovitura cea mare, în toamnă...

Işi simţi pieptul mai slobod; se lăsă îndărăt pe spate, pe patul care scârţâia. Peste câteva clipe, se cufundă într'un somn greu, apăsător. Din când în când, mormăia agitat, vorbe nedesluşite.

Dimineaţa se duse la lucru. Inainte de a intra în biroul său, îi întrebă pe referenţii care şedeau la mese cu nasul în dosare:

— N'a întrebat nimeni de mine?

— Tovarăşul Frenkel v'a căutat...

— Altcineva nimeni?

— Au fost şi alţi tovarăşi... Dar dânsul a stat şi v'a aşteptat aici, pe un scaun, eri, toată ziua... Voia să întârziem o zi formele, dar a fost tovarăşul Gherman dela Regională şi a spus să le facem imediat, că dumneavoastră le semnaţi când sosiţi...

Cei trei funcţionari şi dactilografa se uitau la el în chip neobişnuit. Ce se întâmplase? Lui Mateica i se păru chiar că simte în glasul celui ce-i vorbise, o oarecare înfruntare şi batjocură, când spusese: „semnaţi când sosiţi". O clipă îi păru rău că a fost la Bucureşti. „Totdeauna, când lipseşti ţi se'ntâmplă ceva" — se gândi el. Dar nu putea să nu se ducă la Bucureşti; nici nu încăpea vorbă. Totuşi, ce era cu oamenii aceştia? Şi ce era mai ales cu Frenkel?

— Ce forme? întrebă cu glas nesigur, Mateica. Simţi deodată că s'a petrecut ceva grav. Oamenii se prefăceau că se cufundă, fiecare iarăşi în dosarele şi hârtiile sale, şi dactilografa începu să bată repede şi sgomotos la maşină.

— Ce forme? repetă Mateica. Unul din funcţionari se ridică:

— Vi le-am pus pe birou pentru semnatură. Tovarăşul Gherman a spus că trebue rezolvate imediat. Tovarăşul Frenkel a şi plecat...

— Unde a plecat? întrebă Mateica. Il cuprindea enervarea şi mânia. Ce tot îndrugau oamenii ăştia? Dactilografa se oprise şi asculta.

— Nu ştiu... A plecat de pe şantier...

Matcica îşi dadu seama că e primejdios să mai stea de vorbă în clipa aceea, daca nu voia să-şi piardă toată autoritatea asupra celor trei funcţionăraşi. Era limpede: se întâmplase ceva, se luaseră măsuri, masuri chiar foarte importante, pentru care se deplasase un om de sus, dela Direcţia Regională a acestui sector al Canalului, şi totul se petrecuse peste el, peste Mateica. El trebuia să dea o semnătură. Şi, probabil, avea să fie „frecat" pentrucă lipsise într'un moment important, când era nevoie de el. Şi funcţionarasii ştiau asta, şi-l priveau cu curiozitate; nu mai aveau acelaş respect faţă de el; nu le mai era teama de el. Dece? Dece?

Intra în birou şi, fara sa se mai aşeze, citi actele de pe masă. A, va să zică asta era Aici se spunea limpede totul; şi în termeni foarte aspri. Faptele: incompetenţă, incapacitate, purtări nepotrivite cu morala proletară. Şi pedeapsa: îndepărtare din serviciu, dare în judecată pentru... „Dar ce, au adus şi control administrativ?" se întrebă Mateica speriat. Din hârtie reieşea că da. Trebuia neapărat să stea de vorbă cu cineva, faţă de care să nu se poată face de râs atât de uşor. Cu un om de încredere. Cu Anghelescu? Oare se putea vorbi cu Anghelescu? Nesigur, primejdios. Nu: va vorbi cu Udriştoiu. Dar mai întâi, trebuia să stea jos, să se liniştească, să-şi înţepenească obrazul în obişnuita sa nepăsare sigură de sine, care acuma sburase...

Şedea la masă, cu faţa în palme, cu degetele pe ochi. Nu se putea linişti. Cu cât se silea să nu se mai gândească, îi veneau zeci de gânduri noi. Ce însemna asta? Cum de sburase Frenkel aşa, de pe o zi pe alta? Cum se ajunsese la lovitura dată cu atâta asprime?

La dracu nepăsarea şi faţa nemişcată! Dacă nu se putea stăpâni, nu se putea, şi gata Eşi din birou, trecu ca fulgerul prin faţa funcţionarilor, dar se opri în uşe şi, pe jumătate întors, ca să-şi ascundă măcar oleacă expresia chipului, nu se putu stăpâni să întrebe:

— Dar la... tovarăşul Frenkel în... în birou... nu e nimeni?

— Ba l-a luat în primire tovarăşul Tudose. Dânsul e acuma administrator; a venit dela Constanţa...

Mateica nici nu aşteptă ca dactilografa să-şi termine vorba, închise uşa şi plecă pe coridor cu paşi mari, parcă l-ar fi gonit cineva.

Udriştoi îl primi cu oarecare uşurare; dar era mai întunecat ca de obicei; şi, trăznind mereu a mâncare cu usturoi prea mult, îi povesti ce se întâmplase, şi cum noul venit, Tudose, fusese însărcinat să preia provizoriu munca lui Frenkel.

— Provizoriu, spunea Udriştoi. Pe dracul, provizoriu. O să-l lase aici definitiv. Şi nu ştiu ce dracu o să mă fac cu el, că e un încuiat şi un dat în mă-sa... Parcă mereu te bănueşte c'ai.. **.făcut** ceva...

Voise să spună **furat**, dar îşi luase seama.

— Acuma a început să verifice, să controleze, ci-că vrea să ia în primire o situaţie clară... Prăpăd, don'colonel. Situaţie clară, înseamnă prăpăd!

Mateica se reculesese. Incercă să pară sigur şi hotarît:

— Lasă, Udriştoiule, că-l pui tu în buzunar şi pe ăsta... Nu mi-e mie grijă de tine...

Udriştoi se scărpină cu un toc în părul tuns scurt, care acuma, începând să crească, îi stătea măciucă în cap, făcându-l să semene cu un arici.

— Il bag eu în buzunar, da'c'o da Dumnezeu... deocamdată nu prea ştiu cum...

— Lasă, lasă, zise Mateica şi bătu cu palma pe masă. N'am grije. Ţin'te tu numai tare, şi cum ai nevoie de mine, vino să vorbim. S'a'nţeles?

— S'a'nţeles, să trăiţi, zise Udriştoi cu energie cazonă care suna fals, la fel de fals ca şi siguranţa şi hotărîrea din ultimele ,vorbe ale lui Mateica.

Ziua aceea fu cea mai grea pe care-o trăise Mateica dela sosirea pe şantier. Nimic nu părea a fi schimbat. Afară era aceeaş larmă a şantierului, aceleaşi camioane treceau prin faţa ferestrelor, înăuntru aceleaşi feţe ale funcţionarilor, munca obişnuită de fiecare zi. Dar în capul lui Mateica se învârteau ameţitor gândurile. Nu îndrăznea să meargă până la capăt cu o bănuială care-l cuprinsese o clipă: poate isgonirea lui Frenkel făcea parte dintr'o acţiune mai largă a comuniştilor, o acţiune cu plan, şi care să se întindă pe mai mult timp? Dar nu era niciun semn, îşi zicea Mateica iarăşi, liniştindu-se. Nimic nu dovedea asta. Frenkel fusese imprudent, îşi luase prea de tot nasul la purtare, şi acuma păţise ceeace nu putea fi evitat. „Nu... mă speriu singur, mă speriu de umbra mea, îmi fac gogoriţe; am dat în boala lui Anghelescu..." îşi zicea Mateica, şi încerca să-şi vadă de treabă, să alunge bănuielile şi temerile. Dar nu izbutea; tot mai înebunitor se roteau gândurile. După amiază, ajunsese să nu mai poată răbda. Ieşea dela birou, când îl zări pe Maftei îndreptându-se spre poarta şantierului, poartă mare de lemn şi sârmă ghimpată, în faţa căreia erau oprite trei maşini. Mateica se simţi împins de o pornire oarecum străină, de care-şi dădea seama cu spaimă şi pe care nu era în stare s'o stăpânească. Se apropie de Maftei şi intră în vorbă cu el. Aduse vorba despre Frenkel şi se arătă indignat de ceeace făcuse acesta. Maftei încuviinţă dând din cap, liniştit:

— Da... s'a purtat ca un tâlhar. Aici au venit sute şi mii de oameni care muncesc zi şi noapte... Ei ce gândeau când îl vedeau ce face? Şi au venit alţii cu nevastă şi copii; aici cresc oameni, deprind o moralitate proletară, sănătoasă, şi dumnealui o călca în picioare fără ruşine... O călca în picioare cu dispreţ, tovarăşe Mateica. Cu ură... Ei, acuma am terminat cu el...

— Or mai fi şi alţii, murmură Mateica. Maftei nu răspunse. Trecu o clipă. Trecu a doua. A treia. Mateica mai încercă, apăsând mai tare:

— Dar o să sboare ei... unul câte unul... Văd că partidul lucrează sistematic.. cu plan...

Maftei îl privi şi râse. Mai râsese odată aşa. Când? Mateica uitase. Îşi dădea numai seama, în chip foarte nelămurit, că râsul acesta e foarte rar. Dar nu pricepea ce înseamnă. Maftei râdea, vesel, cu chipul lui deschis, sincer — era oare naiv? — şi zicând·

— Vezi dumneata.. banditii şi uneltele duşmanului de clasă se demască pe rând... chiar în procesul de producţie, şi în munca de orga-

nizare a şantierelor... Asta cere timp. Dar, de ce merge înainte şantierul, de aia cad vreascurile...

— Şi-o să mai cadă, zise Mateica şovăitor.

— Dacă mai sunt, o să mai cadă... Ai încercat vreodata să înnoţi pe râu, în sus? Eu încercam când eram copil la noi acasă, (eu sunt de felul meu dela ţara) Innotând împotriva firului apei poţi chiar înainta o bucată. După aia, te birue apa. Aşa e şi clasa muncitoare: ca un râu: cum era Bistriţa la noi, la munte...

Vorbea potolit, domol, uitându-se peste umărul lui Mateica la forfota şi viaţa şantierului. Apoi spuse scurt, cu glas uscat, străin:

— Noroc.

Se sui într'o maşină mică, verde, acoperită cu pânză de cort. Mateica rămase o clipă ţintuit locului, apoi plecă mai nedumerit ca înainte. Ce voise să-i spună Maftei prin povestea cu apa? Sau nu voise să-i spuie nimic mai mult decât o părere a lui? Vorbise cu tâlc, sau deschis? Dacă era cu tâlc şi voise să-i spuie: „Nu înnota împotriva apei, nu ni te împotrivi nouă, clasei muncitoare"; dece spusese că el, Maftei, a încercat să înnoate împotriva apei? Ce era toată încurcătura asta? Nu era doar nebunie din partea sa, să încerce ca să răstălmăcească vorbele lui Maftei, să le găsească înţelesuri ascunse?

Nu înţelegea nimic. Nu ştia decât un lucru, pe care nu voia să-l admită nici faţă de sine însuşi, şi pe care încercă să-l uite toată seara. Se duse la Constanţa ca să uite. Bău toată noaptea. Tasula voia să iasă cu el în oraş şi, pentru prima dată, o luă. Altădată i-ar fi fost ruşine. Acum o luă, ca să fie un om cu el. Şi se îmbătă cum nu se mai îmbătase de mult, din anii inflaţiei şi ai afacerilor. Acasă la Tasula i se făcu rau. Pe când sta trântit pe patul cu cearceafuri murdare şi plapumă roşie şi icnea deasupra ligheanului pe care Tasula se repezise să i-l puie la îndemână, o auzi cum murmură:

— Ţi-e rău...

El o privi cu ochii înroşiţi şi tulburi, de om bolnav sau adormit, icni iar şi zise:

— Nu.. Mi-e frică.

10

Calea ferată se întinse tot mai mult spre dreapta, departe în fundul zării, şi se pierdu dincolo de orizont, spre mare. Omida cafenie a terasamentului slobozi o ramură ce descrise o curbă largă şi înaintă spre şantier. Apoi apărură vagonete cu snopi de şine noi, negre-roşiatice, vagonete încărcate cu traverse smolite... Echipele de ceferişti puseră linia, în zilele arzătoare din prima jumătate a lui August. In vremea asta betonul curgea în fiecare zi, sute de metri cubi de sos verde cenuşiu, în cofrajele temeliilor. Apoi betonierele se opriră, şi lucrul cunoscu o întrerupere scurtă, cum e câte o clipă de nemişcare atentă, între două faze ale procesului de muncă. Jos în vale, răsuna mereu pocnetul de biciu al căruţaşilor şi se opinteau caii sutelor de atelaje ce cărau pământ; iar draglinele îşi continuau zi şi noapte mişcările lor măsurate, mecanice, fără alte opriri decât pentru alimentat motoarele cu ulei şi motorină, şi pentru uns cablurile. Oamenii stăteau în baracă numai noaptea; ziua de muncă era totdeauna

mai mare de opt ore; iar la cantină, se vorbea de câţi metri cubi de pământ săpat dăduse echipa lui Iordan, câţi metri cubi cărase cutare căruţaş, câţi metri cubi de beton turnase Micluţ, sau câţi metri cubi de zidărie clădise Chirsan Seliminov. Sute, mii, zeci şi sute de mii de metri cubi: pamântul era răvăşit, împânat cu cărămidă, beton şi metal, şi spintecat pe o lărgime de zeci de metri, pe o lungime de mulţi kilometri, şi o axa ce se prelungea la Nord-Est spre lacul Taşaul, spre Năvodari şi spre mare, iar la Sud-Vest spre Poarta Albă şi întregul şirag de şantiere şi oraşe noui ce se întindeau dealungul văii Cara-Su, până la Dunăre.

In dimineaţa de 12 August, apăru în fundul văii dinspre Sud-Vest un punct negru, şi se apropie, alunecând pe calea ferată. Era un locomotor Diesel care trăgea foarte încet, pe linia încă nesigură, câteva vagoane. Maşina se opri la capătul liniei, lângă şantierul uzinei electrice. Aşteptau acolo Maftei, Pangrati, Juraşcu; era şi Anghelescu, ostenit şi închis în sine; şi în curând se adunară şefi de echipe, muncitori, tineret, din colectivul care construia uzina electrică. Maftei se întoarse şi se uită la oameni; îi recunoscu pe Achim, pe Micluţ, pe Negoiţă Mizea, pe Iulică Zaharia, pe Rădiţa, încă mulţi alţii, oameni care-şi legaseră inima de construcţia asta. Vorbi tare :

— Tovarăşi, a sosit primul electromotor! Ăsta o să dea lumină şantierului în douăzeci şi trei!

Şi pe când oamenii se înghesuiau în jurul vagoanelor, îl auzi pe Anghelescu întrebându-l pe Pangrati, pe un ton acru şi neîncrezător:

— Cum vrei să montezi motorul când n'ai nici măcar zidurile pe care o să alunece podul-macara?

Juraşcu râse:

— Noi am învăţat în ultimul an metodele sovietice, pentru lucrări de mare urgenţă... Nu ştiu dacă Pangrati le-a apucat...

— Am cumpărat cărţile şi cursurile şi le-am învăţat, zise Pangrati. O să ridicăm o baracă de protecţie, după ce montăm motorul cu scripeţi şi vinciuri.

— Cu bârne de lemn? întrebă Anghelescu.

— Da. Vă arăt mâine dimineaţă proectul.

Anghelescu dădu din umeri. Maftei urmărise scena cu atenţie. Rămase pe şantier toată ziua; şi seara târziu trecu pe la biroul lui Pangrati. Tânărul inginer desena şi calcula singur, la lumina albă, orbitoare a unei lămpi **Petromax** care ardea cu un bâzâit uşor, subţire, ca al unei albine. Nu-l auzi pe Maftei intrând. Maftei se apropie şi se aplecă peste umărul lui. Pangrati întoarse capul şi-l privi întrebător. Maftei murmură:

— Merge?

Pangrati dădu din cap, mut, şi se aplecă iar asupra hârtiei. Maftei ieşi fără sgomot. In uşe se întâlni cu Juraşcu, care sosea grăbit.

— Noroc, tovarăşe Maftei...

— Ce, şi dumneata lucrezi?

— Da, mi-a cerut Pangrati să-i fac nişte calcule...

Şi intră în baracă. Maftei se depărtă. In vale, la câte-o jumătate de kilometru una de alta, ardeau focare de lumină: erau farurile draglinelor.

După miezul nopţii, Mihai Pangrati se duse să se odihnească. Gâze foarte mici se lipeau de sticla fierbinte şi unsuroasă a lămpii de petrol.

Cu ochii pierduți în flacără, Pangrati se desbrăca încet. Avea mișcări obosite, dar mintea limpede și calcula mașinal rezistența alcătuirilor de bârne și a cablurilor care vor deplasa cele douăzeci de tone de metal ale motorului.

Mateica sforăia, cu gura deschisă și capul răsturnat pe spate. Pangrati îi aruncă o privire fugară, apoi se așeză la masă, luă o hârtie și un plic și începu să-i scrie Donei.

„Am avut azi o bucurie", scria el. A sosit primul motor, cel care o să dea lumină. Când am văzut trenul care-l aducea, mi-am dat seama fulgerător că acum două luni de zile aici era un câmp pustiu pe care treceau arareori ciobani singuratici, și pe care stăpâneau vântul, iarba și deasupra în văzduh, ereții. Ar trebui să vezi forfota și frământarea oamenilor, acum. Acum, aici e stăpână viața..."

Avea un scris limpede, regulat, mărunt. Ii spunea Donei bucuriile lui, speranțele lui, dorința lui.

„Aș vrea să fii aici. Fără nici un alt motiv decât dorința mea, sper în taină că ai să-mi apari în față, într'una din diminețile astea. Știu că n'ai să vii, dar nu mă pot împiedica să mi te închipui aici, lângă mine..."

Scriind, dadu din umeri, râzând, singur, cu amăraciune, de naivitatea sa

„Am scăpat de un administrator prost, un amestec de prost și pungaș care mi-a făcut mult greutăți; să-ți spun și una din micile ciudățenii ale șantierului", scria Pangrati. Episodul rușinos și caraghios cu Frenkel, și isgonirea acestuia „Oare o s'o intereseze?" se întreba Mihai Pangrati, fără a-și putea răspunde. „Dar ce să-i spun? Asta e viața mea. Asta e viața șantierului, bogată, plină de culoare, cu lucrurile ei nobile și cu cele josnice..."

Aruncă o privire spre Mateica. Șeful personalului dormea dus, întins pe spate. Pangrati observă pentru prima oară că Mateica are un început de burtă.

„Există aici un funcționar, un tip ciudat; mi se pare puțin nebun; într'o seară, mi-a adresat niște amenințări vagi, sau niște profeții, nici eu nu știu cum să le numesc. Inchipuie-ți un bărbat de vreo treizeci și opt de ani, înalt, brun..."

Scria rând după rând, cu scrisul lui mărunt și citeț. N'o putea avea pe Dona lângă el; și atunci încerca să vie el către ea, cu toate întâmplările, cu toți oamenii din lumea asta originală care apăruse pe stepă ca din nimic. Lampa ardea sfârâind ușor. Afară era tăcere și noapte. Paznicii se plimbau încet împrejurul magaziilor, barăcilor, mașinilor oprite, împrejurul vagoanelor, împrejurul schelăriilor.

„Acum aștept să se usuce betonul și să se desfacă lemnăria de pe el", scria Pangrati. „E un moment hotărîtor. Dacă totul e bine, montăm motorul, și începem clădirea propriu zisă împrejurul lui, cum crește o ființă vie împrejurul celulei centrale. Și la sfârșitul lui August, vin să te văd".

VI

Goluri în beton.

1

In dimineaţa zilei de 14 August, dulgherii desfăceau cu mult sgomot şi ciocanituri, cofrajele de lemn în care fusese turnat betonul fundaţiilor. Pangrati putea sa-i auda pe fereastra deschisă a biroului. Era singur. Scoase din buzunar o scrisoare într'un plic îngust, cenuşiu. Incepu s'o citească. Era dela Dona, şi o citea a treia oară. In mijlocul însufleţirii lui, căzuse ca o piatră această scrisoare scurtă, prea scurtă, mai scurtă decât toate celelalte. Mihai Pangrati trăise ultimele zile într'o stare de încordare în care se simţea mai viu, mai ager, mai stăpân pe posibilităţile minţii sale, ca niciodată. Afară, dulgherii care desgoleau betonul aveau să treacă în chiar după amiaza aceasta, la construirea alcătuirilor de bârne şi cabluri, cu care va fi instalat motorul numărul 1. Totul mergea într'un avânt care părea acum că nu va mai cunoaşte hopuri sau opriri. Oamenii erau cuprinşi şi ei de acelaşi simţământ; Pangrati avea destulă experienţă a şantierelor ca să-şi dea seama de asta.

Şi în mijlocul acestor lucruri, picase scrisoarea asta, ca un bloc mic de neînţelegere rece şi duşmanoasă, neînţelegere a celui care nu vrea să înţeleagă. Toate scrisorile fuseseră în fond asemănătoare cu aceasta; dar mai uşuratice, cu un fel de spumă stralucitoare de cuvinte, care ascundea băutura amară. Aceasta nu mai era uşuratică; era plictisită: **„Dragă Mihai, stai prea departe, prea mult timp; ar trebui să ţin la tine prea mult... Sunt gata să joc un rol romantic, să te aştept, cavalerule rătăcitor care te lupţi nu cu morile de vânt, ci cu cantine şi maşini de transportat noroi. Scrisorile tale sunt foarte amănunţite. Mărturisesc că m'a amuzat colegul tău Mateica; la distanţă, mi se pare mai inteligent decât crezi tu; ghicesc în el un filosof. Nu-ţi mai scriu, pentrucă trebue să mă duc să dansez la nişte prieteni. A devenit atât de rar prilejul, încât nu-l pot pierde fără să-mi pară rău, la fel de rău ca ţie dacă n'ai reuşi uzina de care-mi vorbeşti — prea mult — în scrisorile tale — prea lungi —. Ca să te consolez, îţi fac o confidenţa: tu eşti, totuşi, singurul obiect din afară care, uneori, ajută să-mi treacă urâtul. Nu întârzia peste sfârşitul lui August, dacă vrei să mai găseşti ceva din a ta, Dona".**

„Asta e: uşurinţă, neseriozitate, superficialitate bolnavă", se gândea cu amărăciune Mihai Pangrati. Indoi scrisoarea, o puse în buzunarul dela piept al bluzei de salopetă şi-şi aprinse o ţigară. „O scrisoare de asta poate să te facă să te saturi de orice.." se gândi el iarăşi, strâmbându-se uşor. Il cuprinsese un fel de mâhnire cenuşie, un fel de osteneală: şi murmura: „Nu... nu ne potrivim, draga mea... Nu ne potrivim..."

Cineva bătu grăbit în uşe şi intră fără să mai aştepte răspuns. Era Negoiţă Mizea, schimbat la faţă. Venise în goană Gâfâia.

— Tovarăşe inginer...

— Da, zise Pangrati moale, trezindu-se din gândurile lui.

— Veniţi la uzină.

— Ce e? întrebă Pangrati cu glasul devenit deodată ager.

— E de rău, tovarăşe! isbucni Negoiţă Mizea. — E nasulie! Un stâlp din mijloc...

— Ce? strigă Pangrati şi ieşi repede. Ajunseră amândoi în goană la pădurea de cherestea care cuprindea în spaţiu locul viitoarei uzine termoelectrice. Erau adunaţi acolo câţiva muncitori şi tehnicieni. Anghelescu privea calm, dar Juraşcu era palid şi încruntat. Achim, Micluţ şi încă vreo câţiva vorbeau încet între ei, uitându-se la massa de beton uscat, cenuşiu deschis, aproape alb. Fundaţia era adâncă de câţiva metri. Jos de tot erau blocuri mari, deasupra cărora şase stâlpi groşi, rotunzi, susţineau planşeul de beton pe care urma să apese greutatea motorului. Pe suprafeţele largi ale betonului se puteau vedea încă întipărite vinele lemnului de brad al scândurii. Intregul schelet de beton era masiv, puternic. Dincolo se uscau altele trei, pentru alte trei motoare. Acelea oare cum erau? Căci în partea aceasta, totul era bine, afară de un stâlp din mijloc, care era crăpat dealungul, şi ros de goluri mari, prelungi, ca de nişte răni deschise.

— Turnat prea repede, spunea Anghelescu. Era inevitabil.

Ceilalţi tăceau toţi.

— N'o să poată fi gata în douăzeci şi trei, zise Angelescu. Trebue distrusă partea de sus, şi turnat totul din nou.

— N'a fost turnat prea repede! izbucni Pangrati. Nu se poate!

— Alta trebue să fie cauza, zise Juraşcu. A fost prost vibrat...

— Apăi că noi l-am vibrat bine, vorbi Micluţ, tărăgănat, dar hotărît.

— O fi fost cimentul prost... mormăi Achim.

— S'o fi alterat iar cimentul, da! exclamă Juraşcu. Tot ăla e magazionerul?

— Tot ăla.. ziseră Achim şi Micluţ.

Pangrati tăcea. Cu ochii la crăpătura căscată în beton, Anghelescu vorbi ca pentru sine, dar Pangrati ştia că lui i se adresează:

— Stâlpul ăsta n'o să ţie patru tone de oţel în spate... Nu, până la douăzeci şi trei n'o să se poată face nimic...

Pangrati tăcea. Se făcuse palid şi nu-şi putea desprinde privirile de găurile şi crăpătura hâdă care desfigurau netezimea stâlpului. Juraşcu se apropie de el şi-i şopti:

— Nu te lăsa... Nu-ţi pierde curajul, măi... Oamenii te sprijină. Noi o să te sprijinim. Pangrati se scutură şi vorbi:

— La douăzeci şi trei, trebue să fie instalat motorul...

Anghelescu râse batjocoritor. Pangrati spuse:

— ..şi-o să avem lumină pe şantier...

(continuare în Nr. viitor)

PETRU DUMITRIU

DRUM FĂRĂ PULBERE...

ROMAN (IV*)

2

Se trezise o anumită încordare neplăcută, în sala unde erau adunaţi consilierii tehnici ai construcţiei Canalului. Hossu prezida şedinţa; lângă el într'un fotoliu de piele cam tocită şedea profesorul Serafimov, nemişcat, şi privind din când în când pe ferestrele largi şi înalte pe care intra soarele după amiezii, aurind cercevelele şi perdelele subţiri. Se zăreau crengile cele mai înalte ale coroanelor copacilor din faţa clădirii, fost sanatoriu în care se mutase provizoriu Direcţia Generală a Canalului, în Eforia plină de muncitori şi funcţionari în vacanţă. Profesorul Serafimov privea cum se leagănă uşor crengile în vântul ce bătea dinspre plajă şi asculta răbdător murmurul interpretului. Inginerul-şef, pe un scaun lângă Hossu, bătea încet cu un creion în placa de cristal gros depe birou. Hossu fuma, ascultând atent. Iar mulţi dintre consilieri, profesori la politehnică, ingineri de frunte, oameni care făcuseră multe din lucrările mari din ţară, luau cuvântul rând pe rând ca să spună, mai mult sau mai puţin ocolit, că nu puteau fi de acord cu părerea lui Serafimov şi că la Medgidia nu puteau fi executate nici un fel de construcţii, şi că în anumite puncte ale Canalului se puteau consolida malurile fără operaţii anevoioase şi costisitoare. Cercetaseră locurile, făcuseră experimente, făcuseră analize şi calcule, şi astea erau concluziile. Toţi recunoşteau autoritatea şi experienţa profesorului Serafimov, şi competenţa colaboratorilor săi. Dar în faţa tabelelor de calcul şi a coeficienţilor prescrişi de metodele învăţate de ei, nu se mai punea problema autorităţii. Trebuia, spuneau ei, să-şi exprime cinstit convingerile, şi şi le exprimau... Iar Serafimov asculta şoapta necontenită a interpretului, şi privea cerul de afară, albastru, ce luase zilele acestea culoarea ştearsă, alburie, a văzduhurilor de toamnă. Mojaiski, electrotehnicianul şi Bunin, specialistul în ecluze, înghesuiţi pe o canapea îmbrăcată tot în piele tocită, ascultau

*) Vezi „Viaţa Românească" Nr. 11, Noembrie 1950; 12, Decembrie 1950; 1, Ianuarie 1951.

şi ei pe interpret, cu o linişte neturburată. Nici unul din ei, nici Hossu, nici inginerul-şef, nu dădeau vreun semn de nerăbdare sau nemulţumire. Vorbea un inginer cărunt, uscat şi subţire, specialist în probleme edilitare; el conducea proectarea oraşelor noui, şi se discutau însuşirile mecanice ale terenurilor pe care aveau să se ridice aceste oraşe. Şi el, ca şi ceilalţi, părea jenat de situaţie, de obligaţia de a spune lucruri neplăcute.

— Aşi putea să mă limitez la problemele mele de urbanistică, spunea el, jucându-se cu degetele printre hârtiile pe care le ţinea pe genunchi — Dar, în complexul de lucrări al canalului, toate sectoarele se influenţează reciproc. Ar fi o lipsă de conştiinţă profesională din partea mea, să mă dezinteresez de problemele geotehnice şi să vă dau numai proectele. Dar am studiat şi eu rezultatele observaţiilor făcute de geotehnicieni şi trebue să spun că mi s'au impus aceleaşi concluzii...

Şi vorbea, vorbea făcând să-i foşnească printre degete foiţa subţire a paginilor dactilografiate. Glasul i se pierdea ca un murmur în tăcerea încordată a încăperii; de afară, prin geamurile închise, răsunau glasuri de vilegiaturişti şi un autobus mare trecu făcând să zornăe geamurile.

Urmă o clipă când nu se auzi nimic. Hossu întrebă liniştit:

— Numai ia nimeni cuvântul? Tovarăşul profesor Lăzărescu.

Profesorul Lăzărescu şezuse într'un colţ cu un stilou între degetele păroase, şi desenase caricatural animale — elefanţi, iepuri, câini — pe foile unui carnet. Din când în când îşi nota câteva cuvinte. Tăcuse tot timpul ursuz, uitându-se încruntat la vorbitor, pe sub sprâncenele negre, groase, stufoase. Pe măsură ce vorbeau colegii lui, el împingea înainte falca de jos, făcând să-i semene faţa cu un bot de mops. La sfârşit, când Hossu întrebă cine mai cere cuvântul, profesorul Lăzărescu ridicase în aer stiloul, ţinut de capăt. Tuşi şi începu:

— E foarte meritoriu că domnii consilieri, colegii mei, au spus curajos că nu pot fi de acord cu domnul profesor Serafimov, şi că întâlnim dificultăţi de ordinul geotehnicei, acum când toate problemele ar trebui să fie rezolvate... Hm, hm... Dar cum se explică asemenea decalaje între rezultatele obţinute de geotehnicienii noştri şi eminentul nostru confrate? Şi se uită la Serafimov, care-l asculta atent. Apoi îşi răsfoi carnetul. Ochelarii îi alunecară pe vârful nasului.

— Colegii mei au constatat la Medgidia o tasare medie a terenului, de ordinul a cincisprezece până la douăzeci de centimetri. Ceeace ar face, evident, orice construcţie imposibilă. Iar domnul profesor Serafimov a calculat că tasarea nu va depăşi cinci până la şase centimetri Cum a fost posibil decalajul între cele două rezultate?

Şi se uită împrejur, pe deasupra ochelarilor.

— Rezultatele au fost obţinute prin metode diferite. Ori, să fim sinceri. Metodele noastre sunt cele publicate în revistele germane şi anglo-saxone până acum zece ani. Dela începutul războiului, descoperirile noui au fost ţinute secrete. Erau ele destul de discret comunicate şi înainte...

Şi adăugă, cu un surâs acru:

— Ştiu asta din experienţa mea de lucru cu firmele germane...

Câteva zâmbete apărură în sală. Dar pieriră numaidecât. Profesorul Lăzărescu continuă:

— Or, în această ştiinţă tânără a geotehnicei, se fac progrese zilnice.

Ele constituie în... anumite țări .. un secret comercial. Așa că noi nu mai suntem la curent, domnilor.

Și, privindu-i pe doi dintre cei de față urmă:

— Noi, adică dumneavoastră. Eu nu mă pricep decât la diguri și armături metalice...

Inginerul-șef zâmbi, câțiva din cei de față râseră încet, dintre cei doi geotehnicieni, unul râdea, cellalt zâmbea galben. Știau cu toții că Lăzărescu se pricepe la mai mult decât spusese și-i cunoșteau obiceiul de-a mușca în treacăt în dreapta și în stânga, obiceiu pe care nu-l părăsea nici la catedră, când pomenea ironic somități din țară și străine, spre veselia studenților. Interpretul se stăpânea să nu zâmbească. Profesorul Serafimov îl întrebă ceva pe rușește, și interpretul începu să-i explice. Un zâmbet larg apăru treptat pe fața gravă a lui Serafimov. Lăzărescu își șterse cu batista chelia, între cele două tufe de păr negru de deasupra urechilor, și urmă:

— Or, s'au făcut studii noui și descoperiri noui în geotehnică, în ultimii zece ani. Confrații noștri ruși au construit în toată vremea asta lucrări hidraulice mari. Mie mi se pare limpede că domnul profesor Serafimov s'a servit de experiența recentă a tehnicienilor ruși...

— Sovietici, zise Hossu.

— Sovietici, repetă și Lăzărescu. Or, e un lucru caracteristic omului de știință: spiritul deschis, curiozitatea științifică mereu trează. Colegii mei au tras concluzii după rezultatele obținute cu metode vechi. Dar nu i-a interesat cum și-au obținut rezultatele, confrații noștri ruși?

— Sovietici, zise Hossu zâmbind. Lăzărescu exclamă furios:

— Sovietici!

Și se uită împrejur peste ochelari, cu un aer mânios și bănuitor. In ciuda înfățișării lui, nimeni nu se gândea să râdă. Pieriseră toate zâmbetele. Iar Serafimov și cei doi colaboratori ai săi ascultau murmurul interpretului, privindu-l atent pe Lăzărescu. Acesta vorbi mai departe:

— Cred că e un lucru de elementară onestitate științifică, să ne punem la curent fără întârziere cu ultimele lucrări sovietice, să cerem să ni se traducă, și mai ales, să studiem tabelele de calcul utilizate de confrații noștri...

Și-i arătă cu mâna pe cei trei ingineri sovietici; Serafimov dădea din cap în semn de aprobare. Se luminase la față. Scrise un bilet și i-l trecu lui Bunin și acesta dădu din cap și el, murmurând:

— **Da, bez slova...**

In clipa asta, intră fără sgomot secretarul lui Hossu, un tânăr blond, slab, care puse pe birou în fața inginerului-șef, o foaie de hârtie. Acesta o citi și cu sprâncenele ușor încruntate îi trecu foaia lui Hossu. Directorul general o citi și el și-l întrebă în șoaptă:

— Cine e acolo? Anghelescu?

— Anghelescu, dar la uzină e un tânăr, Pangrati...

— Te duci acolo? întrebă Hossu, iarăși.

— Da, imediat, să văd ce e.

Și, cu un zâmbet ușor, murmură, ridicându-se:

— Văd că ședința a intrat în sfârșit pe drumul cel bun...

Și ieși, discret, în vreme ce Lăzărescu spunea:

— Şi să facem excavaţii şi construcţii de probă; practica va confirma sau va infirma una din cele două metode! Să încercăm cinstit, şi să vedem!

3

Inginerul-şef, un bărbat scund, îndesat, cărunt, ascundea o privire-ageră şi severă îndărătul sticlirii ochelarilor. Stătea acolo, în faţa masivului de beton, şi-l privea, cu mâinile la spate. Purta un costum cenuşiu, mototolit şi era cu capul gol în fierbinţeala obositoare a zilei aceleia de August. Lângă el era Anghelescu, linişit, proaspăt bărbierit, cu faţa încă albă, căci nu stătuse destul pe câmp ca să-l ardă soarele ca pe Pangrati sau Jurăşcu. Aceştia, în preajmă, tăceau. Mai îndărăt, se adunaseră grupuri de muncitori; oamenii schimbau câte un cuvânt cu glas potolit. Deodată apăru şi Maftei, care se apropie repede şi-l salută pe inginerul-şef şi pe Anghelescu. Anghelescu nu se întrerupse. Spunea:

— Acolo o să apese toată greutatea motorului. Trepidaţia şi vibraţiile motorului când o să fie pus în mers, o să lărgească fisura, o să creeze altele; pe urmă stâlpul o să înceapă să cedeze şi planşeul poate să se spargă între stâlpii 3 şi 5...

Tăcu. Nimeni nu scoase un cuvânt. Vorbi iar:

— Betonul a fost prost turnat...

Glasul lui Pangrati se auzi, uscat, iritat:

— Imi pare rău că trebue să vă contrazic. Oamenii l-au turnat bine!

Inginerul-şef se 'ntoarse cu vioiciune spre el şi-l întrebă:

— Răspunzi de ei?

— Da, zise Pangrati, şi o roşeaţă întunecată îi acoperi faţa, pe sub culoarea bronzată a pielii. „Răspund de ei; dar de lucrare nu răspund?" îşi zicea el. Inghiţi în sec, anevoie.

Indărătul lor, la câţiva paşi, Iordan trăgea cu urechea. Se depărtă. Oamenii îl întrebară:

— Ce-a spus? Ce-a spus?

— Zice că aţi turnat betonul bine, şi că răspunde de voi...

Dintre ei se rupse deodată Achim şi se apropie de grupul inginerilor; îi puse o întrebare în şoaptă lui Maftei, acesta dădu din cap, şi Achim se duse drept la inginerul-şef

— Tovarăşe inginer-şef, începu el şi se opri.

Cellalt îl privea ascuţit. Maftei zise:

— Tovarăşul Achim e şef de echipă. A lucrat şi el aici...

— Spune, tovarăşe Achim, zise inginerul-şef.

— Apăi noi, care am lucrat aici, ne-am sfătuit şi ne-am hotărît că trebue neapărat să vă spunem. Noi toţi credem că s'a turnat aici alt fel de ciment decât trebuia...

Inginerul-şef se'ntoarse spre Anghelescu, apoi spre Pangrati:

— S'a controlat?

Şi porni spre baraca birourilor, urmat de Maftei şi de cei trei ingineri; Anghelescu spunea:

— Nu, nu s'a controlat... O să facem imediat o anchetă printre oameni...

Şi, pe când urcau treptele de beton din faţa uşii barăcii, repetă nătâng:

— O să facem o anchetă; o să facem o anchetă..

Jos în faţa barăcii, era oprită maşina inginerului-şef, şi Gaz-ul kaki de campanie, al Comitetului de partid, cu care venise Maftei. Pe peretele barăcii atârna o vitrină de lemn cu geam, sub care se vedeau tăieturi din reviste ilustrate sovietice, arătând marile canale din Uniunea Sovietică şi o gară fluvială de pe râul Moscova. Iar sus, pe trepte, în uşă, se afla Mateica, privind cu încordare grupul de bărbaţi ce se apropia repede de dânsul. Salută, aplecându-se respectuos, la trecerea inginerului-şef, şi auzi ultima repetare a lui Anghelescu:

— Da, da... o anchetă..

Intrară cu toţii. Mateica rămase afară, stătu o clipă gândind concentrat, apoi plecă repede şi se pierdu printre bărăci, în direcţia magaziilor de material.

Tănăsoiu preda saci cu ciment unui tractorist de vreo nouăsprezece ani care, cocoţat pe scaunul de tinichea în formă de cupă, supraveghea pe cei doi salahori ce încărcau sacii pe remorcă. Tănăsoiu, tras la faţă şi neras, îl zări pe Mateica încă de departe. Tresări. Mateica îi făcu semn din cap, se'ntoarse şi dispăru după colţul barăcii. Se plimbă pe acolo fumând în umbra clădirii. Dincolo de el, un gard de sârmă ghimpată şi dincolo de gard era un orizont nemărginit, galben murdar, ca spinarea guzganului de stepă. Departe de tot, mărunte ca nişte cutii de chibrituri, două căruţe străbăteau încet acel câmp nesfârşit. Mateica le urmări multă vreme cu ochii, până se pierdură în zare; pieriră şi nouraşii de praf pe care-i târau după ele, şi nu se mai văzu nimic decât câmpul gol.

Tănăsoiu apăru iute de după colţul barăcii.

— Să trăiţi.

Il privea pe Mateica fix şi încordat. Avea albul ochilor, de o culoare nesănătoasă, gălbuie. Mateica spuse repede:

— Trebue să te cari. Ai bani?

Tănăsoiu rânji şovăitor. Mateica băgă mâna în buzunar şi scoase un teanc de bancnote cam mototolite.

— Ori la Constanţa, la mine... Ori la Mircea Vodă, la don' colonel Gruescu. Înţeles?

— Înţeles, să trăiţi.

— Fuga marş.

Şi Mateica se depărtă cu paşi mari, uitându-se împrejur cu un aer nepăsător, dar atent. Tănăsoiu rămase încremenit o clipă. Apoi se duse în baracă, îmbrăcă alte haine şi numai cu o geantă, se îndreptă spre ieşirea şantierului. Un camion mare cu oameni pornea tocmai atunci. Tănăsoiu se urcă, şi camionul porni într'un nor gros de praf alb. Când trecu prin valea mlăştinoasă, coborî de pe şosea pe un drum de pământ; şoseaua era un furnicar de oameni pe jumătate goi, cu cazmale, târnăcoape şi ciocane: săpau, nivelau, spărgeau piatra. Camionul îl lăsă în urmă, urcă dealul din spre Sud şi dispăru.

4

Afară, pe coridor, se înghesuiau şefii de echipe şi muncitorii dela betoniere. Dar lucrul se limpezise. Micluţ stătea în faţa grupului de tehnicieni; spusese printr'un singur cuvânt totul.

— Apăi, tovarăşe, eu m'am mirat, da' m'am gândit că nu-i mare lucru... Veneau saci de hârtie groasă, ţapănă, tare şi apăi saci mai proşti, mai slabi...

— Aia erau saci cu ciment Portland! exclamă Juraşcu. Nu trebuiau primiţi! Trebuia să-i trimiţi îndărăt!

— Sst, lasă omul să vorbească, vorbi inginerul-şef. Şi întorcându-se spre Micluţ, îl întrebă:

— Numai la dumneata au venit saci de ăştia? Ia chiamă-i şi pe tovarăşii dumitale de lucru...

Intrară, umplând uşa cu umerii lor zdraveni, Achim, Iordan, Mârzali, şi încă vreo câţiva. In curând se dovedi că nu primiseră decât ciment rapid. Pangrati vorbi, cu buzele uscate.

— Numai la Micluţ a venit din cellalt...

— Da, tovarăşe, zise Micluţ. Şi numai odată. Numa'ntr'o zi

— Atunci când s'a turnat stâlpul! zise Juraşcu. Inginerul-şef îi privea pătrunzător pe oamenii din jurul său. Deodată întrebă:

— Unde e responsabilul magaziei cu ciment?

Şi pe când oamenii părăseau încăperea, în frunte cu Anghelescu, inginerul-şef, rămas cu Pangrati, Juraşcu şi Maftei, îi spuse lui Pangrati cu asprime:

— Trebuia să lămureşti oamenii şi asupra ritmului decofrării.

— Acum două săptămâni, majoritatea erau salahori, răspunse Pangrati, ferm. Inginerul-şef insista şi mai aspru:

—Nu-i dispreţui! Invaţă-i. Ridică-i. Ţelul nostru e ca peste câţiva ani să scoatem din ei tehnicieni, muncitori specialişti, de înaltă calificare. Nu ţine secrete faţă de ei aspectele tehnice mai complicate ale lucrării că nu-s secrete, dracul să le ia! Nu te-ai gândit să le spui că lucraţi cu ciment rapid în loc de Portland. Dacă le spuneai, ai fi văzut că erau destul de treji ca să nu le scape manevra sabotorilor dela magazia de material! Acuma, ritmul lucrării suferă din pricina asta...

Se opri şi fixă o clipă, încruntat, un punct al peretelui. Era tăcere. Pe obrajii lui Pangrati curgea, pe lângă fiecare ureche, câte un fir de sudoare. Deodată Pangrati isbucni:

— Dar lucrarea nu e compromisă!

Inginerul-şef dădu din umeri, ursuz:

— Sigur că nu e... Monolitul e bine turnat. Trebuesc cimentate găurile şi fisurile. Ştiţi cum?

Şi deodată un zâmbet îi întineri faţa brăzdată, cu sprâncene că runte:

— Eu am ieşit inginer în 1925. Prima lucrare pe care a trebuit s'o fac era aşa ceva... la o hală de locomotive... Ei?

Pangrati zâmbi şi el, dar fără veselie:

— O pâlnie de cofraj deasupra, şi o massă de beton care să se infiltreze prin presiune...

— Sau? întrebă cu vioiciune inginerul-şef. Pangrati vroi să răspundă, dar îl opri şi se'ntoarse spre Juraşcu. Acesta înţelese, zâmbi şi răspunse:

— Sau injectăm beton în fisuri...

Inginerul-şef dădu din cap şi spuse:

— Pangrati, dumneata să faci până mâine dimineaţă planul pentru

pâlnia aceea. O să vă trimet dela Canară mineri să spargă o gaură în planşeul deasupra stâlpului. Mâine dimineaţă începeţi. Şi la prânz, turnarea! Trag nădejde că n'ai să mai dai greş, tovarăşe Pangrati.

Ultimele cuvinte fuseseră rostite cu aceeaşi asprime ca la început. Pangrati clipi din ochi, nu răspunse şi dădu să iasă. In clipa aceea intră Anghelescu, roşu la faţă şi asudat, împreună cu câţiva funcţionari şi muncitori:

— A fugit!

— Cine?

— A fugit, domnule director! Ii spunea aşa, fiindcă inginerul-şef era şi primul adjunct al directorului general. Inginerul-şef înţelese ce se petrecuse. Zise:

— A fugit responsabilul magaziei de ciment; era de aşteptat. S'au luat măsuri să fie înştiinţată miliţia? Da? Bine. Acuma lăsaţi-mă singur cu tovarăşul Anghelescu.

Toată lumea ieşi; pe când Maftei, care şezuse tăcut într'un colţ, se pregătea să plece, inginerul-şef îl opri:

— Rămâi, tovarăşe Maftei.

Şe aşeză la masa lui Anghelescu şi-i pofti să ia scaune. Anghelescu sufla încă greu, şi-şi ştergea fruntea cu batista. Inginerul-şef tăcu multă vreme. Apoi spuse:

— Ce măsuri ai să iei ca să-ţi ţii totuşi angajamentul privitor la uzina electrică?

Anghelescu îşi recăpătase însfârşit obişnuita înfăţişare adormită, cu pleoapele grele şi faţa palidă. Răspunse, cu un zâmbet şters:

— Nu eu mi-am luat angajamentul ăsta, ci tânărul nostru juneprim... Eu l-am acoperit cu răspunderea mea, câtă vreme nu s'a întâmplat nici un incident. Dar în condiţiile de faţă, nu merge. Nu merge...

— Dumneata ce crezi c'ar trebui făcut?

Anghelescu se uită la Maftei. Acesta fuma liniştit, şi părea că nu ascultă, ci că se gândeşte la ceva. Se uită şi la inginerul-şef. Intâlni sclipirea ochelarilor şi o privire cenuşie, întrebătoare.

— Aşi avea nevoie de alt inginer... Cu Pangrati nu pot lucra. E nedisciplinat, n'are simţul răspunderii, şi s'a dovedit şi nepriceput. Daţi-mi un tânăr, să-l formez eu, şi atunci să vedeţi...

— Bine, asta ar fi pentru restul lucrăriî. Dar acum, imediat până în douăzeci şi trei, ce se poate face?

Anghelescu dădu din umeri:

— Până la douăzeci şi trei? Nu se poate face nimic. Ar trebui dinamitat monolitul şi început **d'a capo...**

Glasul inginerului-şef răsună, rece ca ghiaţa:

— Asta ar fi o acţiune de sabotaj. O acţiune de sabotaj, de zece ori mai gravă decât a banditului aceluia care a fugit. Ar fi, de fapt, să-i pun vârf crimei lui!

Se lăsă o clipă de tăcere. Anghelescu rămăsese cu acelaş surâs palid pe buze; încercă să vorbească. Se 'ngălbenise. Dar inginerul-şef îl opri:

— Nu cunoşti nici o metodă de-a repara pilonul slăbit?

Anghelescu şovăi. Ochii îi alunecau în dreapta şi'n stânga. Inginerul-şef vorbi iar, fără să mai aştepte răspuns:

— Ai realizat cincinsprezece la sută din plan. Toate şantierele cele-

lalte ţi-au luat-o înainte, chiar şi cele mai slabe. Mircea Vodă se apropie de sută la sută cu excavaţiile. La Năvodari sunt aproape gata cu baracamentele. Dumneata cum ai de gând să recâştigi timpul pierdut? Te-ai gândit la vreo metodă de-a organiza munca, de-a mări randamentul şantierului?

Se lăsă iar o tăcere. Maftei se ridică şi ieşi fără sgomot. Pe coridor îi găsi pe Pangrati şi Juraşcu. Pangrati vorbea răguşit, cu mâinile înfundate în buzunare:

— ...O să-mi pară rău să plec de-aici fără să termin uzina...

Vorbind, nu se uita la Juraşcu, ci peste umărul acestuia, la perete Juraşcu îi tăie vorba:

— Ce spui gogoşi de-astea, frate! Dece să pleci? N'ai să pleci!

Tăcură amândoi văzându-l pe Maftei. Acesta întrebă:

— Tovarăşe Pangrati, ai auzit ce-a spus tovarăşul inginer-şef? Că trebuie să-i pui la curent pe muncitori cu problemele tehnice?

Un muşchiu fremăta pe fălcile strânse ale lui Pangrati. Apoi inginerul vorbi:

— Are dreptate. Deobiceiu fac şi eu treaba asta. Acum, n'am făcut-o pentrucă era mare grabă...

Şi, posomorându-se, murmură:

— Aşa-mi trebuie...

Apoi se'ntoarse şi ieşi din baracă, în lumina orbitoare de afară. Ceilalţi doi îl urmăriră cu privirea, apoi Maftei îl luă de braţ pe Juraşcu şi îndreptându-se spre ieşire, îl întrebă:

— Spune-mi mie, tovarăşe inginer: Pangrati putea să împiedice sabotajul?

Juraşcu nu răspunse numaidecât. Porniră amândoi alături, încet, spre schelăriile şi mormanele de nisip şi cărămizi ale oraşului nou. Juraşcu dădu din umeri:

— Nu există decât un singur mijloc.

— Care?

— Să creşti un colectiv de muncitori care să fie conştienţi cât e de importantă lucrarea. Şi să ştie la ce o să slujească fiecare cui, fiecare bucată de fier, fiecare metru cub de beton. Dacă ei lucrează conştiincios, nu se va întâmpla nici un accident...

Maftei îşi drese glasul, dar nu spuse nimic. Gânditor, îşi freca degetele mâinii stângi. Apoi întrebă iar, privindu-l ascuţit pe Juraşcu:

— Crezi că Pangrati a crescut un asemenea colectiv? Cum se potriveşte asta cu critica tovarăşului inginer-şef?

Juraşcu îi aruncă o uitătură care'nsemna „Ştii foarte bine"; răspunse firesc:

— Asta e slăbiciunea muncii lui. Dar numai când ai crescut un colectiv foarte puternic ţi se poate cere să-l înveţi şi o tehnică mai înaltă. Colectivul lui Pangrati e cel mai înaintat de pe şantier.

— E părerea dumitale? întrebă iute Maftei.

— Nu numai a mea. E părerea biroului organizaţiei de bază...

Maftei dădu încet din cap, murmurând:

— Da, da.. Da, da...

5

Unde se turnau temeliile motoarelor 2, 3 şi 4, betonierele, lucrau mereu oamenii goi până la brâu, sau cu tricouri de bumbac care lăsau să se vadă gâturi şi umeri bronzaţi şi frământaţi de mușchi, forfoteau pretutindeni cu roabe încărcate, cu saci de ciment, sau svârleau lopeţi de pietriş prin ţesutul de sârmă al ciururilor. Numai aici la temelia motorului, era liniște. Muncitorii stăteau, adunaţi în grupuri, sau aşezaţi pe cărămizi, sau sprijiniţi de un morman de cherestea, şi priveau masivul de beton cenuşiu-verzui. O placă groasă de un metru. Apoi stâlpii, pe un bloc cufundat în pământ. Iar dintre stâlpi, cel din centru era rupt pe mijloc, de sus până jos, de acea rană căscată.

Imprejurul lui Achim se strânseseră câţiva, ale căror salopete mânjite de praf luaseră culoarea verzuie a cimentului. Unul din ei, cu nişte ochi albaştri, uimitor de senini în chipul negricios, ars de soare, vorbea :

— Are dreptate nea Achim: ce, nu se poate drege?

— Se poate, zise Achim cu tărie. Dacă lucrăm cum vorbirăm noi acum, se poate...

— D'apăi să vedem şi inginerul ce zice... mormăi Micluţ. Cel care vorbise întâi răspunse:

— Păi să mergeţi voi la el că de-aia sânteţi şefi de echipă!

Intr'altă parte, Iordan le arătă câtorva oameni spărtura în beton :

— Crăpa-i-ar inima 'n el cum a crăpat acolo stâlpul! N'aţi văzut, măi, că vă trimite ciment prost? Of, of, of, orbeţilor...

Oamenii tăceau, încruntaţi. Unul vorbi:

— Ce te-ai luat aşa de soarta noastră, nea Iordane?... Acuma să vedem cum om drege-o... Ia-i-auzi ce zice nea Achim...

Şi toţi se 'ngrămădiră împrejurul lui Achim. Iordan, rămas singur, porni şi el după ceilalţi. Achim spunea:

— Ei, cum m'am gândit eu? In două schimburi...

— Adică, întrebă iar cel tuciuriu cu ochi albaştri — adică zi şi noapte ?

— Zi şi noapte, zise Achim. Sigur că da. Zi şi noapte. Ce, tu eşti contra ?

— Nu, răspunse celălalt cu o luminiţă veselă în ochii albaştri. Nu, nu sânt contra.

6

Afară şuera un vânt uscat şi fierbinte. Oamenii care umblau pe şantier, se aplecau ca să-şi ferească faţa de înţepăturile firelor de nisip purtat de valurile de aer cald. Dar aici, în odaia asta, era tăcere. Cei patru oameni adunaţi în jurul lui Maftei îi puteau auzi răsuflarea. Auzeau cum trozneşte necontenit, în toate încheieturile barăcii, lemnul de brad care-şi pierdea umezeala şi se usca în vântul secetos. Dar nu erau atenţi la acel glas tainic al clădirii. Se uitau la Maftei.

De când îl cunoşteau, se învăţaseră cu semnele abia văzute ce se puteau citi pe înfăţişarea lui Maftei. Acuma, el n'avea clipirea obişnuită, a unui zâmbet numai din ochi. Nici nu fuma. Pusese coatele pe masă, şi, deşi nu era deosebit de mare sau de voinic părea greu, puternic ; era hotărît

să nu se clintească de acolo până nu se limpezeau lucrurile. Imprejuru-i, Mitică Rusu, năduşit şi roşu la faţă, fuma; Juraşcu se juca în neştire cu creionul, desenând pătrate şi triunghiuri pe o hârtie; Iulică Zaharia şi cu Achim şedeau nemişcaţi, cu mâinile pe genunchi. Tăceau toţi, întunecaţi. Din nemişcarea sa, Achim isbucni deodată:

— Apăi noi tot trebue să-l facem până la douăzecişitrei! Asta să ştii.

Parcă ar fi vrut să se certe cu vreunul din cei de faţă. Maftei nici nu clipi din ochi. Intrebă, cu glasul lui domol:

— Şi cum socoteşti să facem?

Achim strângea din măsele. Se vedea cum i se mişcă pe fălci muşchii, pe sub pielea mânjită de barbă, ţepoasă. Vorbi:

— Ne sfătuim noi, câţi sântem, şefii de echipă. Micluţ, nea Iulică, eu... cu muncitorii ăi mai de frunte: Iordan Mârzali ăla, tătarul, ăilalţi toţi. Şi pe urmă mergem la inginer şi-l întrebăm cum putem termina până'n douăzeci şi trei: Dacă trebue spart betonul, sau se poate şi altfel: se pricepe el. Nu ştiu cu ce-o să vină ei; că şi eu m'am gândit. Dar eu aşi zice să turnăm şi noaptea. Ne trebue un...

Şi se 'ntoarse spre Juraşcu:

— ...Ne-aţi dat unul şi când am săpat fundaţiile...

Iulică Zaharia i-o luă înainte lui Juraşcu:

— Grup electrogen.

— Dracul să-l ia, zise Achim. Un grup de-ăsta; şi-o să turnăm şi noaptea. Lucrăm unii ziua, şi alţii noaptea, în două schimburi. Acuma-i vorba să terminăm repede. N'avem vreme să aducem şi alţii, neînvăţaţi.

Se oprî o clipă, apoi încheie:

— Eu aşa gândesc.

Tăcu, împietrit în hotărîrea lui. Maftei dădu din cap şi murmură:

— Da...

Iulică Zaharia vorbi:

— Dacă-i nevoie de pus fiarele, o să lucrăm noaptea, şi noi fierarii.

— Eşti sigur c'o să fie de acord oamenii dumitale? întrebă Maftei.

— Am vorbit cu ei azi dimineaţă.

— Aşa... Tovarăşul Achim vrea să vorbească şi el, cu betoniştii.

— Şi cu inginerul, zise Achim. Cu tovarăşul Pangrati.

Maftei îl cercetă printre gene, apoi se uită împrejur, oprindu-şi privirea asupra lui Mitică Rusu. Acesta înţelese întrebarea mută din ochii lui Maftei. Trase un fum adânc din ţigară, suflă norul albastru, apoi svârli mucul de ţigare şi-l strivi cub călcâiul bocancului.

— Tovarăşul Pangrati, zise Mitică Rusu, — li-e drag oamenilor... Au încredere în el.

— Dar biroul organizaţiei de partid, are la fel încredere în dânsul? întrebă Maftei.

— Da, zise Mitică Rusu şi toţi cei dimprejur încuviinţară: da, aveau încredere.

— Ei, atunci, zise Maftei, cred că-i limpede ce avem de făcut. Ce-au spus tovarăşii Achim şi Iulică. Adică să mobilizăm colectivul de muncă dela uzina electrică. Şi să pornim la lucru, că nu mai e nici o oră de pierdut.

Se ridică şi-şi luă şapca. Se gândea că totuşi mai rămâne un lucru nerezolvat. Pangrati putea fi mutat de pe şantier, şi rămânerea lui aici

atârna de un fir. Iar Maftei nu se hotărîse încă: îl va sprijini pe Pangrati sau nu? „Oamenii îmi arată că trebue să-l ajut", se gândea Maftei. Işi înfundă şapca pe ceafă şi se duse să-l caute pe Pangrati.

Il găsi singur în birou, fumând, şi privind absent o scrisoare începută şi neterminată. Maftei îl salută, trase-un scaun în faţa mesei la care lucra Pangrati, se aşeză, îşi puse şapca pe masă şi zări scrisoarea.

— Scrii acasă? întrebă el.

—Scriu la Bucureşti, zise Pangrati cu un zâmbet de uşoară amărăciune. Maftei puse palma pe scrisoare:

— Nu te grăbi s'o închei. Aşteaptă să vezi ce se întâmplă.

Pangrati dădu din umeri:

— Ce să se mai întâmple?

Cutele dintre sprâncenele lui Maftei se adânciră:

— Ce, ţi-ai pierdut curajul, tovarăşe Pangrati?

Celălalt nu răspunse.

— Partidul s'a bizuit pe dumneata. Ai fost unul din tehnicienii în care noi am avut cea mai mare încredere. Şi dumneata te moi la cea mai mică încurcătură?

— Nu e mică, zise Pangrati. Dovedeşte că n'am fost capabil să asigur bunul mers al lucrării.

Maftei bătu cu palma deschisă în masă şi se aplecă spre inginer:

— Dumneata aşa crezi? Crezi că n'ai fost capabil?

Pangrati se trezi din amorţeala care-l făcea să vorbească monoton şi fără viaţă:

— Ba nu, zise el. Cred că s'a strecurat printre oameni un complice al lui Tănăsoiu. Când Tănăsoiu a trimis un sac de ciment Portland în loc de ciment rapid, omul acela a închis ochii şi l-a dat la betonieră. Asta cred! Dar eu sunt totuşi răspunzător de asta.

— Da! zise Maftei. Eşti răspunzător. Dar dece s'a întâmplat lucrul ăsta? Te-ai gândit?

Pangrati tăcu, şi dădu iarăşi din umeri.

— Vrei să-ţi spun eu? urmă Maftei. Pentrucă dumneata n'ai văzut în toată afacerea decât o chestiune tehnică. Dacă e o construcţie tehnică, dece să vrea cineva s'o saboteze? Cine are ceva cu ea? Nimeni.

Se opri o clipă. Pangrati devenise atent.

— Dar nu e numai o chestiune tehnică. E o chestiune politică! In ţară, şi chiar şi pe şantierul ăsta, sânt oameni care nu vor ca să se facă lucrarea noastră, Canalul. Nu vor. Şi pun beţe'n roate, pun piedici, doar-doar ne-om frânge gâtul. Inţelegi?

— Da, zise Pangrati.

— Ştiai asta, urmă Maftei. Ştiai. Dar nu te-ai gândit.

— Aşa e, murmură Pangrati.

— Sigur. Intocmai ca la război Dece să te atingă glonţul tocmai pe dumneata? Ei, acuma te-a atins. Acuma ai observat că duşmanul trage şi în dumneata.

Pangrati întrebă, înfrigurat:

— Dar cine e duşmanul? Cine e, aici pe şantier?

Maftei tăcu o clipă, privindu-l. Apoi zise:

— O să discutăm despre asta, mai târziu. Acuma trebue să-ţi pui întrebarea, dumitale, şi să găseşti singur un răspuns.

Se ridică şi-şi luă şapca. Intrebă:

— Te-ai gândit la o metodă prin care să-ţi ţii totuşi angajamentul pentru ziua de douăzeci şi trei?

— Da. Am vorbit de ea cu inginerul-şef. O s'o spun şi oamenilor... chiar dacă nu rămân aici ca s'o pun în practică.

Maftei îl privi lung. Deschise uşa şi, cu mâna pe clanţă, se 'ntoarse şi spuse:

— Mai vorbim despre asta...

Şi ieşi. Pangrati rămase o clipă pe gânduri, apoi citi ultima pagină a scrisorii, şi urmă să scrie:

„Aşi vrea să fii aici, lângă mine... N'ai putea să-mi spui nimic, fiindcă n'ai înţelege ce se întâmplă. Dar ai fi aici, aşi şti că eşti lângă mine, m'aşi lupta avându-te alături; şi simt că asta mi-ar înzeci puterile; simt că depărtarea ta lasă înlăuntrul meu un gol care roade împrejuru-i. Nu mi-am pierdut curajul; dar am primit o lovitură grea, nu ştiu de unde, nu ştiu dela cine. Cine mă urăşte aici? Şi dece? Sau a fost numai o explozie de ură oarbă din partea acelui impiegat mărunt de care-ţi spuneam că a fugit de pe şantier? Oricum ar fi, m'a isbit în plin şi am toate şansele să fiu mutat pe alt şantier, sau într'un birou unde să mă cocoşez asupra hârtiilor. Nu e prea veselă perspectiva viitorului; ca să mă ajute să-i fac faţă, nu e alături de mine dragostea mea, ci un activist de partid, un om aspru şi cinstit, care mă scutură şi-mi face acelaşi efect ca un duş rece asupra unui om obosit: mă înviorează, mă trezeşte; dar aşi vrea să fii şi tu lângă mine, şi să-ţi simt răsuflarea...“

Surâse strâmb, cu aceeaşi umbră de amărăciune pe care nu putea să şi-o alunge, şi urmă:

„Mi-e teamă că n'ai să citeşti tot ce-ţi scriu, — ai spus doar că-ţi scriu prea mult — şi mă aştept la unul din răspunsurile tale atât de... cum să le spun? Gingaşe?“

Pangrati se gândea: „Nu... n'are rost să-i scriu asta... Despre asta o să vorbesc chiar cu ea“. Işi citi scrisoarea şi-l cuprinse deodată o ascuţită neîncredere, şi simţământul că scrisoarea asta n'are să slujească la nimic. O rupse încet, întâi în două, apoi în patru bucăţi, tot mai mărunte, până acoperi masa cu un strat de pătrăţele de hârtie. Se aşeză la loc pe scaun, aprinse o ţigară, dar o aruncă îndată. Şedea acolo, încleştat în mâhnire şi necaz, înnăbuşit, de neştiinţa a ce avea să urmeze. Deodată izbi cu pumnul în masă. „Trebue să vorbesc cu Maftei! Nu pot sta aşa, cu mâinile 'n sân, aşteptând. Trebue să-i cer să mă sprijine! Chiar dacă refuză; trebuie să-i cer“.

Se ridică, răsturnând scaunul, şi porni cu paşi mari spre uşă. Cineva de afară, bătu de două ori, tare. Pangrati deschise, şi-i văzu înghesuiţi pe coridor în faţa uşii, pe Achim, Iulică Zaharia, Micluţ, Mârzali, Iordan şi încă vreo doi oameni din cei ce lucrau la construirea uzinei. Se uitară la el cu feţe grave, întoarseră cu toţii ochii spre Achim. Acesta zise:

— Tovarăşe inginer... am vrea să vorbim cu dumneavoastră...

Pangrati se uită o clipă la el. Ochii lui Achim licăreau sub sprâncene, în obrazul ars de soare; Achim părea că a luat o hotărîre însemnată, şi că urmăreşte un gând al său. Iulică Zaharia avea aceeaşi hotărîre întipărită pe obrazul cenuşiu, cu pielea lipită pe oase, şi în ochii suri, aspri, Iulică Zaharia zâmbi, vădind dinţi îngălbeniţi de tutun, şi dădu din cap:

— Am vrea să vă întrebăm ceva...

Il priveau țintă, plini de așteptare, Mârzali, tătarul voinic și stând țeapăn pe picioarele-i cam strâmbe, arcuite, și Iordan, negru, sprâncenat, cu fața brăzdată adânc, și Micluț care-și învârtea între degete pălăria țărănească, cu fundul ascuțit. Toți voiau ceva, în chip vădit; voiau același lucru. Dar ce? Pangrati se dădu la o parte:

— Bine. Intrați

Se așeză la masa de lucru, și adăugă.

— N'am scaune pentru toți...

— Lasă că nu-i nimic, zise Iordan, și se rezemă cu umărul de peretele de scânduri; Mârzali și alți doi făcură la fel, iar Achim, Iulică și Micluț se așezară. Stătură o clipă în tăcere. Pangrati văzu zecile de bucățele de hârtie împrăștiate pe birou și strânse din buze. Deodată se aplecă și suflă. Bucățile de hârtie sburară fluturând prin aer în căderea lor spre podea. Iordán vorbi:

— Zi-i, Achime.

Achim tuși și începu:

— Apăi, tovarășe inginer, noi ne-am sfătuit cu oamenii, și am venit să vă întrebăm: Se poate drege stâlpul?

Pangrati răsuflă adânc: „Ah, vasăzică de asta e vorba..." Vorbi:

— Da, Achime. Se poate.

— Dacă se poate e bine. Să ne spuneți, în ce chip. Iar noi o să vă spunem cum ne-am gândit să muncim ca să fim gata în douăzeci și trei...

7

Maftei ieșea din baraca în care se afla sediul organizației de partid. Se uită împrejur căutând din ochi mașina. Deodată îl zări pe Pangrati, care sosea alergând.

— Tovarășe Maftei... Tovarășe Maftei... îl strigă tânărul inginer pe nerăsuflate. Maftei se opri și-l așteptă, fără să scoată nici un cuvânt.

— Au fost la mine oamenii, începu Pangrati. Au fost la mine. Tovarășe Maftei, până la douăzecișitrei o să fie instalat primul motor. Sânt sigur de asta.

Se întrerupse și glasul i se schimbă:

— ...oricine ar conduce lucrările...

Maftei îl luă de braț și făcură câțiva pași spre vale. Acolo jos, spre Sud-Vest, norul prelung de praf se aurea și devenea trandafiriu; soarele coborît plutea, rotund și roșu în neguri de pulbere. Se mișcau păenjenișurile metalice ale săgeților de dragline, și forfoteau fără încetare oamenii și șiraguri de căruțe

— E posibil să fiu mutat pe alt șantier, sau la alt serviciu, murmură Pangrati. Dar ași vrea să termin uzina electrică... M'am învățat cu oamenii ăștia, cu Achim sau Micluț, și-i văd cum se deprind, — ...cum se schimbă. M'am legat și de lucrare.. Ași vrea să rămân aici, tovarășe Maftei, măcar până văd uzina electrică lucrând...

Vorbise cu oarecare stângăcie, rar, găsind greu cuvintele. Maftei ascultă umblând încet lângă el, cu mâinile la spate și cu șapca pe ceafă. Fața îi era umedă de sudoare, căci vântul încetase, făcând loc unei călduri

grele, înăbuşitoare. Maftei îşi scoase şapca şi-şi şterse faţa cu palma Apoi vorbi:

— Ai început să lucrezi la cofrajul acela, tovarăşe Pangrati?

Pangrati strânse din buze. „Va să zică, nu-mi răspunde". Zise:

— In noaptea asta fac proectul...

— Bine, spuse Maftei. Eu, în noaptea asta, o să pun problema rămânerii dumitale aici.

Pangrati îl privi, surprins. Apoi se lumină la faţă:

— Mă duc şi'ncep să lucrez.

Işi strânseră mâna fără un cuvânt şi se despărţiră; Pangrati se depărtă spre baraca birourilor; Maftei se urcă în maşina care porni şi dispăru în negura galbenă roşiatică de pulberi plutitoare dinspre Sud.

Seara, aceeaşi maşină mică verde, acoperită de un strat gros de praf cenuşiu, gonea pe şoseaua dinspre Eforie. In ea se aflau Maftei şi Borza care, mare şi spătos, încăpea greu şi şedea ghemuit pe scaunul de muşama cenuşie. Panglica lucitoare şi sură a şoselei asfaltate şerpuia dealungul ţărmului mării. Indărăt, se aprindeau roiurile de lumini ale Constanţei şi clipeau multicolor farurile portului... Câmpia era vălurită, stearpă, întreruptă doar de movilele-morminte. Soseau dinspre Eforie maşini autobuze, mari, luminate înăuntru, ca nişte vitrine care alunecau vâjâind şi dispăreau spre Constanţa. In sfârşit apărură blocurile Eforiei, beton şi tencuială trandafirie în ultimile luciri ale amurgului. Clădirea masivă a fostului sanatoriu de tuberculoşi era încă luminată, mai ales la etaj, unde se aflau birourile directorilor. Gaz-ul mărunt, plin de praf, se opri alături de maşinile strălucitoare care aşteptau în faţa intrării, sub copăceii chirciţi, chinuiţi, întortochiaţi de vânturile mării. Maftei sări jos, Borza se dădu jos anevoie, apoi îl luă de braţ pe Maftei care-l aştepta; intrară şi urcară scara. Tăcuseră toată vremea pe drum, după o îndelungată convorbire, în biroul lui Borza, la Comitetul Canalului. Secretarul lui Hossu le spuse că directorul general va mai sta vreo jumătate de ceas cu cei trei directori ai regionalelor lucrării, cu care era în şedinţă de câteva ore. Se aşezară amândoi, în fotoliile mari de piele uzată şi aşteptară, fumând. Afară se lăsa o noapte liliachie şi luna plutea deasupra mării sclipitoare.

In sfârşit, uşa se deschise şi apăru directorul adjunct, Petrescu, subţire, vânos, şi slab; se lumină la faţă văzându-i şi-i strânse mâna lui Borza, râzând cu dinţii mari, puternici; apoi, salutându-l pe Maftei, îl întrebă:

— Ce e cu tine pe aici, tovarăşe?

Maftei zâmbi şi spuse domol:

— Am venit cu tovarăşul secretar...

Petrescu îl întrebă pe Borza:

— Ai treabă cu tovarăşul Hossu?

— Da, zise Borza şi adăugă grăbit, ridicând mâna:

— Lasă, nu-i spune. Lasă-l să termine. Il aştept...

Dar în clipa aceea ieşiră mai mulţi bărbaţi, discutând între ei, terminând crâmpeie de fraze. Borza îl zări pe inginerul-şef şi se ridică de pe scaun.

— Noroc... Ai ceva urgent în clipa asta?

— Da, răspunse cellalt, râzând; ştii bine că totdeauna am ceva urgent. Ce e?

— Stai cinci minute cu mine la tovarășul Hossu. Vreau să discut cu dânsul cazul dela N...

— Aha, înțeleg... Bine. Vin numaidecât.

Și într'adevăr, după ce se așezară Borza și Maftei în biroul lui Hossu, reintră și inginerul-șef. Hossu îi aruncă o privire fugară și dadu din cap, poftindu-l să ia loc. Se cunoștea pe chipul lui Hossu o zi de muncă grea. Îi era cald; își descheiase gulerul cămășii și și-l răsfrânsese peste al hainei. Fața îi era nădușită și părul ce începuse a i-se rări, îi era lipit de sudoare pe fruntea înaltă, puternică, boltită. Îl asculta pe Borza, privindu-l cu ochii negri, inteligenți. Borza aprinsese una din veșnicele-i țigări ieftine și vorbea prin fumul care-i ieșea pe nări:

— Uite, cred că ar fi bine să discutam cazul care s'a întâmplat, la N... azi dimineață...

— Ce e de discutat la el? întrebă Hossu, liniștit.

— Pe noi ne interesează un singur lucru: ce măsuri se iau pe linie administrativă, față de inginerul Pangrati.

Hossu îl privi lung. Aprinse și el o țigară. Apoi, cu colțul ochilor încrețit de un zâmbet abia simțit, vorbi:

— „Noi"... adică biroul comitetului de partid, nu?

Borza încuviință din cap și râse:

— Da. Noi: tu, și cu mine, și tot biroul... Uite ce e: în jurul inginerului ăstuia se poate crea un „caz".

Și apăsă asupra cuvântului.

— Un „caz" și în bine, și în rău. Se naște printre tehnicieni o poziție din ce în ce mai răspândită. Și printre tineri și printre bătrâni. Oamenii îndrăgesc lucrarea. Și massa muncitorilor simte asta. Înțelegi? E unul din factorii cei mai puternici ai creerii unui colectiv strâns, uite-așa...

Și ridică în aer un pumn masiv, cu păr mărunt, roșcat.

— Ei, și ce-are a face cu Pangrati? întrebă Hossu, cu aceeași clipire aproape nevăzută din coada ochilor.

— Ei, Pangrati e unul din tehnicienii care au îndrăgit lucrarea, și care pun patimă în muncă. La N.. antrenează un întreg colectiv de muncă.. și e un exemplu, e un fel de... cum să-i zic? Un fel de fruntaș printre tehnicieni în privința asta. Am discutat la Constanța problema asta cu Moldoveanu și cu Spiru, și vreau să vorbesc și cu tine. Cred că dacă nu e neapărată nevoie, Pangrati ar trebui să fie ajutat, să fie lăsat pe loc și sprijinit, să crească, să se formeze. Ce părere ai?

Hossu scutură scrumul țigării și se uită la inginerul-șef. Acesta vorbi:

— Tovarășe Borza, din punct de vedere tehnic, ce s'a întâmplat acolo nu e mare lucru. Și nu i se datorește lui Pangrati, ci stării de neorganizare a șantierului. Adică șefului de șantier. Pe Pangrati ne-am gândit întâi să-l mutăm pe alt șantier, fiindcă totuși răspunderea imediată o poartă el...

Se lăsă o tăcere. Borza se întoarse spre Maftei. Acesta spuse, rar, ca un om care-și cântărește cuvintele:

— E gata să-și ia angajamentul de-a termina instalarea primului motor până la douăzeci și trei..

Hossu ridică din sprâncene:

— Poate?

Inginerul-şef vorbi:

— Da... Cu un efort deosebit, poate...

— Organizaţia de partid a mobilizat colectivul de muncitori, zise Maftei, o parte din ei o să lucreze în două schimburi de douăsprezece ore; şi cred că ne putem bizui pe ei şi pe Pangrati, să dea lumină electrică şantierului în ziua de douăzeci şi trei...

— Vezi, tovarăşe Hossu, zise Borza, e un lucru mărunt care poate fi rezolvat de directorul regionalei sau, cel mult, de tovarăşul inginer-şef. E unul din cei trei sute de tehnicieni. Dar cred că trebue să-i dăm o valoare de exemplu. E un om pe care l-am ajutat mult, şi care munceşte cu entuziasm, un om care iubeşte lucrarea. Şi trebue să-i răspundem din punct de vedere omenesc: ţi-ai legat inima de cutare parte a lucrării? Ţi se dă sarcina s'o realizezi tu. Eu aşa văd lucrurile...

Maftei tăcea; dar îi tremura în suflet o emoţie nebănuită; îşi dădea seama că dorinţele oamenilor de pe şantierele pe care lucra, dorinţele şi speranţele şi gândurile oamenilor care îi deveniseră pe nesimţite prieteni, prinseseră rădăcini şi în el, şi că nădejdea sau desamăgirea, bucuria sau mâhnirea lui Achim, sau Pangrati, sau a oricăruia altul, erau şi ale sale; şi că acum aştepta cu răsuflarea oprită răspunsul lui Hossu. Directorul general al construcţiei Canalului îi privea pe cei de faţă, fără să se clintească nici un muşchiu în obrazul masiv şi ostenit, brăzdat de cute adânci. In sfârşit, cu aceeaşi lumină de veselie ascunsă şi stăpânită în colţul ochilor, vorbi — şi glasul îi căpătă o clipă intonaţia tărăgănată a fiului de ţăran de pe Târnave:

— Apoi, noi am discutat cazul cu el, (şi aici îl arătă pe inginerul-şef) şi cu Petrescu... Şi noi...

Zâmbi:

— ...Tot aşa vedem lucrurile...

8

Când Mihai Pangrati termină proectul nouei instalaţii de turnat beton, se făcuse noapte. Şirurile de barăci se întindeau în întuneric. Schelăriile viitoarei uzine electrice se înălţau alături de blocuri negre de întuneric, vagoane oprite. Pe câmp, maşinăriile şi mormanele de material erau topite în noapte. Mulţi oameni, mai ales cei cu căruţele, dormeau pe câmp; unii pentrucă nu mai găsiseră loc în barăci, ceilalţi pentrucă nu voiau să se despartă de cai. Se auzea câte un murmur de glasuri, sau sgomotul înfundat al cailor care băteau pământul cu copita prin somn. Se înroşea deodată jeraticul unui foc pe cale să se stingă.

Pangrati ocoli colţul barăcii. La fereastră era lumină. Va să zică Mateica nu se culcase încă. Va fi silit oare să-i rabde încă odată vorbăria obositoare? „Asta îmi trebue, mai ales acum!" se gândi Pangrati cu enervare. „Poate că a adormit cu lumina aprinsă", îşi zise el iarăşi cu o umbră de speranţă, deschise uşa şi intră fără sgomot, strecurându-se spre pat.

Mateica nu dormea. In pijama, şedea pe cellalt pat şi citea o scrisoare, la lumina lămpii de petrol. Era atât de atent, încât nici nu se mişcă la intrarea lui Pangrati. Nici nu-l auzise. Pangrati începu să se desbrace în tăcere. Scrisoarea avea ceva cunoscut, dar Pangrati era prea obosit, prea frământat, ca să se mai întrebe ce anume. Când dădu să se culce, privirea îi trecu peste policioara din lemn de brad de la căpătâiul

patului său. După amiază, înainte de a pleca să lucreze, pusese acolo scrisorile Donei. Nu-i era frică că o să i le citească sau o să i le fure cineva. Pe cine puteau să -l intereseze?

Dar scrisorile nu mai erau acolo. Le furase cineva? Dece? Cum? Şi unde erau? Deodată, Pangrati înţelese. Palid de furie, se duse drept la Mateica, aruncă o privire peste umărul lui, şi recunoscu scrisul Donei. Smulse scrisoarea din mâna lui Mateica. Hârtia se rupse. Lângă lampa mică, cu pântecul verde, erau celalalte scrisori, desigur citite şi ele. Le luă şi se'ntoarse cu paşi mari. Mateica nici nu se mişcase. Nici măcar nu ridicase capul să-l vadă. Rămăsese aşa. Pangrati se culcă şi stătu o vreme întins, cu pumnii strânşi, fierbând de mânie. Se stăpânea cu greu: „Dacă-l isbesc, mă fac de basm în tot şantierul."

Lumina se stinse: Mateica suflase lampa. Pangrati îl auzi cum se culcă, gemând şi suflând, în patul care scârţâia. Apoi se făcu tăcere. Aerul era cald, apăsător, şi se simţea mirosul de petrol, amestecat cu acela de cherestea de brad proaspăt, a barăcii care venise în piese gata alcătuite, şi fusese montată într'o zi. Lemnul se usca în căldura grozavă a stepei, şi se auzea cum pârâie din când în când. Noaptea zăpuşitoare nu dădea odihnă, nici linişte. Pangrati uită o clipă de mânia lui în faţa purtării neobrăzate a lui Mateica şi deodată năvăliră asupra lui toate celelalte gânduri şi frământări. Stătea aşa, fără somn, şi răsufla greu, în căldura'năbuşitoare. O clipă, se gândi să iasă la aer, afară pe câmp, dar îşi aduse aminte cât de fierbinte e noaptea, şi rămase nemişcat.

In întunerîc, se auzi un sunet ciudat, uşor. Râdea cineva. Da. Mateica râdea singur. Apoi oftă şi zise, destul de limpede:

— Păcat...

Mânia lui Pangrati se trezi iarăşi în întregime. „Mai şi râde, porcul..." Dar Mateica vorbi iar, pe un ton ciudat, în care se amesteca şi un fel de milă binevoitoare:

— Păcat... băiat tânăr, prezentabil, om cult, cu învăţătură.. dece eşti prost, domnule? Dece eşti prost?

Şi adăugă, visător:

— Eu, în locul dumitale, n'aşi răbda-o... Aşi lua-o de coade şi aşi trânti-o jos... Ce-i atâta răbdare pe dumneata?

Tăcu o clipă. Pangrati fierbea. Ii venea să sară din pat şi să se repeadă asupra lui Mateica. Dar o amorţeală neînţeleasă îl cuprinsese, şi un fel de nepăsare amară: „Să vorbească... Să vedem ce e în stare să spuie..." se gândi Mihai Pangrati.

— Parcă ţi-ar lipsi ceva... urmă, tărăgănat, glasul lui Mateica. — Parcă ţi-ar lipsi, nu ştiu ce... Eşti deştept, capabil, tot ce vrei, energic, da, poftim, eşti şi energic; dar crezi în vorbe, domnule; crezi în vorbe Ţi s'au urcat vorbele la cap... Te duce cu o vorbă, o fâşneaţă... te duc cu vorba şi ăştia...

Târa cuvintele, căsca, părea că se luptă cu somnul. Deodată, Pangrati înţelese. Vorbi prin întuneric, cu un glas uscat, tăios:

— Eşti beat ca un porc!

Sub dispreţul biciuitor al tonului, Mateica râse gâdilat:

— Eu? M'am dispus şi eu... şi mă faci porc... Nu-i frumos! Zău nu-i frumos... Un intelectual ca dumneata...

Şi chicoti iar, încetişor.

— Parcă ţi-ar lipsi ceva neică... nu ştiu ce... N'ai subţietate... N'ai fler... Uite, de câte ori ţi-am spus că ai nevoie de prieteni... Că aici pe şantier ai duşmani...

— Pe cine?

Erau două glasuri care pluteau în întuneric. In odaie era beznă. Se auzeau numai ele. Isbucneau în întrebări ascuţite, glasul înfrigurat al lui Pangrati; al lui Mateica, năclăit, şoväia, şerpuia şi-şi urma necontenit drumul într'un mormăit monoton.

— Cine mi-e duşman?

— Ei... ştiu eu? Dacă mi-aşi pune'n cap să-l aflu, l-aşi afla şi ţi l-aşi spune...

Urmă o tăcere. Mateica vorbi iar:

— Uite: te-au isbit. Azi ai simţit că ai duşmani. Şi nu ştii de unde-ţi vine lovitura. Nu m'ai ascultat pe mine, şi uite unde-ai ajuns... Dece nu vrei să fii înţelegător, să mai stai de vorbă şi cu mine, să-ţi dau şi eu un sfat...

Se făcu tăcere. In întuneric, amândoi răsuflau greu. Deodată răsună, schimbat, glasul lui Pangrati:

— Ai ceva de băut...

— Am, cum să nu. Sigur că am. Stai că-ţi dau...

Iarăşi trosni patul; Mateica se ridică, şi aprinse lampa. Cu spatele întors la Pangrati, îşi descuie valiza de sub pat, scoase din ea o sticlă Thermos, şi-i dădu lui Pangrati un pahar de alcool gălbui. Pangrati avea faţa lucioasă, asudata. Goli paharul parc'ar fi fost cu apă. Mateica îl privi cercetator şi cam ironic şi zise:

— Ce-l torni aşa în dumneata? Parcă nici n'ai şti ce bei! E wisky veritabil...

Pangrati nu-l asculta. Murmură:

— Duşmani... N'am făcut nimănui nimic... Nu sânt duşmanii mei, sânt duşmani ai construcţiei... ai Canalului...

— Vorbeşti în lozinci ca prietenul dumitale Maftei... care e un prost! zise Mateica, şi-i luciră ochii. Bău şi el un pahar şi urmă:

— E un prost... Comuniştii nu sânt deştepţi. Ei cu organizarea bat. Dar împotriva unui individ singur, izolat, şi ascuns, n'au putere. Inţelegi? Chestie de subţietate...

— Mai dă-mi nişte porcărie de-aceea, ceru Pangrati.

Mateica îi turnă încă un pahar. Pangrati îl bău la fel de repede. Apoi întrebă:

— Şi există indivizi de-ăştia pe şantier?

Mateica dădu din umeri:

— Vezi bine că există, dacă te-au atins pe dumneata...

Bău şi el, îşi şterse cu vârful degetului mustăcioara subţire, de actor de film american şi murmură:

— Ar trebui să te împaci cu indivizii ăia, domnule inginer...

O lucire galbenă, şireată, îi juca în ochii tulburi de băutură. Pangrati îl privea fix. Intinse mâna cerând încă un pahar, şi întrebă:

— Ce să fac? Spune-mi dumneata.

Mateica râse:

— Hehehe... să fi mai energic în amor, şi mai puţin energic pe şantier... hehehe..

Parea încântat. Pangrati îşi trecu limba peste buzele uscate şi întrebă :

— Glumeşti sau vorbeşti serios ?

— Hehehe, ia-o cum vrei, hehehe...

Se făcu iarăşi tăcere. Mateica mai bău un pahar. Apoi întrebă :

— E frumoasă ? Că după scrisori pare dată naibii rău de de tot..

Pangrati tresări, dar nu răspunse la întrebare, ci întrebă şi el, la rândul său, insistent, frământat :

— Ce să fac ? Nu înţeleg. Dece să lovească'n mine ? Ce le-am facut ? Şi cine sânt ei ? Dece nu le convine ce fac ?

Mateica îl privi drept în faţă şi vroi să vorbească. Pangrati aştepta. Nu i se putea citi pe obraz nimic decât dorinţa de a şti. Părea chinuit. Mateica era pe punctul de-a vorbi, când buzele în tremurară deodată. Se răsgândi şi tăcu. Beţia i se risipi în câteva clipe. Mormăi cu un aer nătâng :

— Ştiu eu? Las'că mai vorbim noi de asta, altădată...

Şi se culcă, morocănos şi înfricoşat. Simţise că Pangrati nu era beat. Amuţi. Pangrati se ridicase în picioare. Stătea în mijlocul camerei, şi-l privea pătrunzător ; Mateica se ferea să-i întâlnească privirea ; şi ca să scape de ea, se ridică în cot şi suflă lampa.

Pangrati stătea nemişcat. Era într'o asemenea stare de încordare, încât nu simţea alcoolul. Era treaz şi limpede. Se gândea : „Va să zică de lucrul ăsta-mi vorbea Maftei... Se află deci printre noi asemenea oameni.... şi caraghiosul ăsta e un prieten de-al lor... sau poate chiar un agent de-al lor... Nu mă lupt numai cu materialele şi cu pământul... Sânt şi ăştia printre noi." Simţi deodată că se află în mijlocul unei bătălii care se dădea parcă sub pământ sau în ceaţă, o bătălie nevăzută dar care se dădea fără cruţare. Ii pierise somnul şi oboseala ; în baracă nu mai era nici un sgomot. Mateica dormea ? Nu se auzea nimic. Ce era cu omul acesta ? Vorbise prea mult şi se închisese iar, speriat ? Sau totul nu fusese decât lăudăroşenie ? A, nu. Asta nu. Fusese glasul adevărat, ascuns sub glume şi beţie...

Era prea înăbuşitor aici. Şi era Mateica alături, în întuneric. Mateica despre care nu putea şti dacă e treaz sau doarme. Pangrati ieşi afară şi respiră aerul curat al nopţii.

9

La aceeaşi oră, Tănăsoiu ajunsese la Constanţa. Camionul cu care venise se opri în piaţa de lângă gară. Multe lumini se stinseseră, trecătorii pe stradă erau mai rari. Perechi de tineri treceau pe sub copacii de lângă parc, unde şedeau în umbră, pe bănci, marinari şi femei. Grupuri gălagioase de flăcăi în salopetă mai zăboveau pe la colţuri sau în faţa cinematografelor. Iar în văzduhul nopţii era un miros de praf, de frunze încălzite de soarele zilei trecute, şi de benzină arsă, dela maşinile şi camioanele care treceau necontenit în sus şi în jos.

Tănăsoiu trânti uşa camionului şi se depărtă fără să se întoarcă. Maşina mare şi grea porni şi dispăru în câteva clipe. Tănăsoiu coti câteva colţuri, merse pe străduţe pavate cu piatră, şi care coborau în pantă spre mare. Marea se vedea la capătul lor, luminată pentru o clipă de sclipirile colorate ale farurilor şi balizelor dela gura portului.

Ajunse la casa cu spatele la mare, cu o aripă dărâmată de bombardamentele din 1944, şi năpădită de verdeaţă agăţătoare. La una din ferestre era o lumină slabă, trandafirie, pe grilajul de fier al balconului se sprijinea cineva. Tănăsoiu, oprit pe trotuarul de peste drum, o recunoscu pe Tasula în halatul ei de casă şi cu braţele goale. Trecu strada şi intră în casă, urcând în întuneric scara de lemn care scârţâia sub paşii lui. Bătu. După o clipă, Tasula întrebă prin uşe:

— Cine e?

— Sânt eu... M'a trimis don'colonel...

Tasula deschise şi se dădu la o parte. Tănăsoiu îi spuse că Mateica îl trimisese să doarmă acolo. Nu pomeni nimic despre cele întâmplate, pe şantier, nici că e silit să stea ascuns. Totuşi, aşezat pe scaun la masă, şi privind patul din colţ, acoperit cu covoare dobrogene, murmură:

— Cât stau aicea, nu-i nevoie să ştie nimeni de mine.

Tasula nici nu clipi din ochi; dar auzise şi înţelesese. Stătură de vorbă o vreme, alene, cu tăceri între fraze. Odată se auziră glasuri pe coridorul din dosul casei; Tănăsoiu tresări şi se făcu galben la faţă. Tasula ascultă o clipă, apoi un zâmbet uşor, o umbră de zâmbet apăru pe faţa ei greoaie:

— Sânt vecinii, spuse ea liniştită. El îşi şterse fruntea cu batista şi se uită împrejur. Tasula se ridică, deschise o uşe îngustă şi aprinse lumina într'o odăiţă în care abia încăpea o canapea veche, tocită, cu două perne mari ce-şi arătau pe la încheieturi faţa dinăuntru, de un roşu stins. Tănăsoiu intră şi fiindcă locul era prea strâmt, fu silit să o'nghesuie cu pieptul pe Tasula. Ea păru a nu fi băgat de seamă; când îl văzu aşezat pe canapea, îi spuse noapte bună şi-l lăsă singur.

Tănăsoiu stătu câteva vreme cufundat într'un fel de amorţeală, neştiind nici el la ce se gândeşte. Îl stăpânea o nelinişte tulbure, teama de cei dela N..., care aveau să dea de ştire miliţiei şi neştiinţa despre ce îl aştepta la Mircea Vodă, la Gruescu. Poate că lucrurile aveau să se încurce în aşa hal, încât să nu mai aibe adăpost nicăeri şi să trebuiască să fugă prin ţară, şi să nu se poată ascunde nici măcar acasă, în apartamentul strâmt dintr'unul din cartierele vechi ale Bucureştiului, pe o curte cu prea multe locuinţe, cu prea mulţi vecini.

Becul care atârna din tavan, murdărit de muşte, lumina nemilos încăperea strâmtă, cu pereţii coşcoviţi, cu un dulap mic vopsit alb, cu un scaun şi cu un covoraş împletit, agăţat în perete, şi înfăţişând doi câini dintr'o rasă necunoscută, semănând nedesluşit a urşi sau a altfel de animale, şi mai neaşteptate. Tănăsoiu stinse lumina, deschise fereastra ca să scape de mirosul de închis şi de tencuială umedă şi fumă, uitându-se afară. Dedesubt era strada liniştită, undeva la un colţ, un miliţian singuratic, şi se auzea vuirea depărtată a valurilor mării spărgându-se de cheiuri. Lângă fereastră, atât de aproape încât lui Tănăsoiu i se părea că ar putea să'ntindă mâna până la ea, stătea Tasula cu coatele pe marginea balconului, şi privea nemişcată, strada. Tănăsoiu rămase cu ochii la braţele goale ale femeii. Încet, încet, îngrijorarea şi teama se depuseră în adâncul său ca o drojdie amară care se lasă la fund. Îşi termină ţigara şi mai stătu o clipă aşa, cuprins de o neînţeleasă dorinţă de-a întinde mâna spre umărul gol al femeii, care totuşi era prea departe. Apoi tuşi. Tasula întoarse capul. Îl privi cu ochii ei întunecoşi, puţin oblici. Tănăsoiu îi zâmbi

şi deschise gura să spună ceva, dar Tasula se întoarse şi intră în odaie. Balconul cu balustrada din zăbrele de fier ruginit rămase gol.

Tanasoiu se aşeză iar pe pat şi mai fumă o ţigare. Se gândea la ce ar zice Mateica faţă de gândurile lui de acum. Dădu din umeri. „Dracul să-l ia... Ce, parcă trebue să afle?" Ţigarea ţinu foarte mult. In casă nu se auzea niciun sgomot, astfel încât Tănăsoiu putea desluşi micile trozniturі ale mobilelor sarace, sau bâzâitul vreunei gângănii ratăcite în întuneric. In sfârşit, se hotărî. Se ridică încet, făcând totuşi să scârţâie arcurile obosite ale canapelei. Puse mâna pe clanţa uşii şi apasă uşor. Uşa era încuiată.

Fără să ştie dece, asta-l tulbură pe Tănăsoiu. Il cuprinsese chiar şi o uşoara teamă. Nu înţelegea. Dece-l închisese acolo în odăiţa aceea abia mai mare decât un dulap? Se aşeză iar pe canapea, se întinse, dar nu avu răbdare să rămâie culcat. Arcurile erau rupte, într'o parte, îi intrau în coaste şi trebuia să stea strâmb, cu şira spinării îndoită. Dincolo, în odaia Tasulei, nu se mişca nimic.

Tanasoiu batu uşor în uşe. Se auzi scârţâind podeaua şi Tasula îl întrebă prin uşe ce vrea.

— Un pahar cu apă, zise Tănăsoiu cu un zâmbet strâmb, nătâng, pe care nu i-l vedea nimeni în întuneric. Peste câteva clipe, Tasula, în cămaşe, deschise şi-i dădu un pahar cu apă. Tănăsoiu nu întinse mâna să ia paharul, ci o cuprinse de mijloc. Tasula se împotrivi. Tănăsoiu o trase spre canapea, paharul se vărsă pe el, căzu jos şi se sparse. Tasula îl îmbrânci cu o putere neaşteptată şi Tanăsoiu făcu un pas îndărăt, se împiedică de canapea şi căzu aşezat. Arcurile sparte scrâşniră. Tasula, adunându-şi pe piept cămaşa desfăcută, zise:

— Nu... fii om serios...

— Ce dracu te ţii aşa, murmură înfuriat Tănăsoiu ridicându-se, şi se repezi la ea, apucând-o de braţe. Tasula şopti:

— Te rog, fii om serios.. Nu ţi-i ruşine? Cu mine nu mai merge,.. Nu mai sânt cum mă ştie lumea... De când cu domnul colonel, m'am schimbat.. Duc altfel de viaţă.. Nu mai sânt cum eram înainte...

Tănăsoiu rămase o clipă uimit, apoi o întrebă:

— Ce, ai înnebunit? Te ia de nevastă?

Tasula răspunse, liniştită:

— Eu pentru el mi-aşi pune şi viaţa... Avem o legătură ceeace mata nici nu-ţi dai seama. Nici nu ştii ce om e dânsul. Ai fost la dânsul în regiment, şi nu ţi-i ruşine să te legi de mine? Mai bine dormi acolo, liniştit...

Dispăru. Uşa se închise şi cheia se învârti în boască. Tănăsoiu rămase în întuneric, înlemnit. Apoi se aşeză încet pe pat, se întinse cu spinarea strâmbă, şi dădu din cap cu uimire. Peste câteva clipe începu să râdă singur, un râs strâmb, amar şi batjocoritor, fără sgomot, singur în întuneric, în odaiţa înabuşitoare, abia mai mare decât un dulap. Pe fereastra deschisă se auzea vuetul depărtat al mării

10

Prima mişcare a lui Pangrati fusese să se ducă să-i vorbească lui Maftei despre convorbirea avută cu Mateica în noaptea aceea; dar şovăise, şi renunţase. In zilele următoare, dorinţa de a termina cu framântarea,

îi venea ca un val şi-apoi se retrăgea, iarăşi. Simţea nedesluşit că el, Pangrati, e de partea lui Maftei şi că de bună seamă, acestuia, Mateica îi e duşman; dar dacă-i vorbea lui Maftei ştia foarte bine care ar fi fost urmările pentru Mateica, şi nu se putea hotărî. Il prinse apoi vârtejul muncii şi-l ajută să lase pe planul al doilea problema aceasta, nerezolvată: „Sigur că ar fi mai bine să o tai dintr'odată şi să limpezesc situaţia", se gândea el, dar în acelaşi timp îşi dădea seama cât de greu i-ar fi fost să „taie dintr'odată" şi să „limpezească situaţia" şi dădea îndărăt în faţa acestor hotărîri prea aspre pentru ca să le poată lua el în vremea aceea. Şi apoi, umplerea pilonului defect, îl fură şi-l făcu să uite sau cel puţin să nu se gândească mereu la glasul lui Mateica în întuneric şi la aluziile şi subînţelesurile lui ameninţătoare. Apoi, urmă construirea schelăriei de bârne puternice, care avea să ţină scripeţii şi vinciurile; şi, într'o dimineaţă, motoare duduiră de jur împrejur, cabluri de oţel se întinseră, şi se încordară, şi un electromotor uriaş, cenuşiu, se clinti, recăzu, se clinti iar şi deodată pluti în aer, pe lanţuri şi cabluri, alunecând încet spre temelia lui de beton.. Oamenii supraveghiau operaţia în cea mai deplină tăcere, cu ochii la masa de metal care oscila în aer. Pangrati îşi reţinea răsuflarea. Deodată, mişcarea aceea înceată se opri: motorul zăcea la locul lui, pe un monolit de beton gros de şase metri. Pangrati oftă uşor şi în întorcându-se îl văzu pe Mateica la oarecare depărtare, asistând, cu mâinile la spate, şi cu o expresie nedesluşită întipărită pe faţă. Pangrati simţi că-l cuprinde deodată acel val de dorinţă mânioasă de-a reteza dintr'odată nesiguranţa. Se întoarse spre Maftei, care stătea lângă el cu şapca dată pe ceafă, şi isbucni:

— Tovarăşe Maftei..

In clipa aceea privirea lui o întâlni pe cea, îndepărtată, a lui Mateica, şi i se păru că Mateica e înspăimântat.

— Zi-i, tovarăşe inginer...

— Sânt sigur că la douăzecişitrei o să avem lumină pe şantier...

VII

O nouă manifestaţie în mijlocul pustiului

1

In după amiaza şi seara zilei de 22 August, Victoraş Folosea, şofer pe un camion mare, Zis, fu trimis că înlocuiască la punctul cel mai depărtat al excavaţiilor, un camion care-şi rupsese un arc. Locul de muncă era la vreo trei kilometri de şantier. Victoraş urmă pârtia de pământ, iarbă călcată şi întipăriri nesfârşite de cauciucuri. La stânga lui treceau îndărăt ca fulgerul şi rămâneau în urmă desişuri de papură, care-şi clatinau pădurile de spice aurii, pufoase şi mari aproape cât un cap de om; sulițele verzi ale frunzelor vibrau uşor în bătăia vântului. Printre ele sclipeau uneori, albastre ca văzduhul ,oglinzi de mlaştini. Dincolo de ele se vedeau trecând şiruri de căruţe şi, din loc în loc, braţul înalt şi singuratic al unei dragline. Deodată, într'un loc unde papura se rărise, apăru o draglină pe o podea de bârne; tractoare puternice lucrau împrejurul ei în mlaştină, mutând-o de bună seamă într'o altă parte. Victoraş Folosea

apăsă cu talpa pe accelerator şi trecu mai departe. Păpurişurile dispărură; pârtia cotea spre stânga, spre linia nesfârşită de munţi de noroi uscat scos din albia viitoare a Canalului. Aici, la capătul excavaţiei, era un excavator, şi apoi urma câmpul gol, cu ierburi mărunte, arse de călduri şi de secetă

Excavatorul era o maşină neagră cu braţe de metal articulate, cu încheieturi dinţate ţinute şi mânate de cabluri. Se ridica numai cu partea de sus, de deasupra pământului; şenilele şi partea de jos erau cufundate în şanţul proaspăt de lut galben. Maşina se mişca neîncetat, braţul se cobora, se ridica purtând la capăt cupa grea de oţel cu dinţi de oţel, se cotea spre marginea excavaţiei şi cupa se oprea deasupra unui camion ce aştepta la suprafaţă; capacul din fundul cupei se deschidea, şi, peste un metru cub de pământ se revărsa în camion risipind în vânt un nor de praf şi de fire de pământ. Braţul de oţel se rotea îndărăt şi cupa iarăşi dispărea în adâncime. Camionul umplut cu câteva cupe, pleca într'o trâmbă de colb, iar altul din cele înşirate lângă excavator, îi lua locul şi tot şirul înainta. Camioanele pline goneau peste câmp, undeva, departe, şi se întorceau goale pe alt drum.

In şirul acela intră şi Victoraş Folosea. Incet, încet, pierdu simţământul timpului. Stătea în cabină cu motorul oprit, ascultând cum se prăvăleşte pământul în camion, cu un sgomot înăbuşit, în timp ce norul de praf galben înconjura totul de jur împrejur, până ce nu se mai vedea împrejur decât ca printr'o ceaţă. Praful se depunea într'un strat subţire pe tabla camionului vopsită verde, şi pe tabloul de bord, pe geamurile cadranelor, pe pielea scaunelor, pe geamul cabinei, pe faţa lui Victoraş, pe umerii goi, pe tricoul alb care în curând căpătă o culoare cenuşie-gălbuie. In curând, Victoraş simţi praful în ochi, în gură; sudoarea îi curgea pe faţă. Când se aplecă în afară ca să vadă dacă e gata încărcarea, văzu în oglinda retrovizorului că sudoarea îi făcea pârâiaşe noroioase pe obraz, şi-i veni să râdă. Incărcarea era gata; Victoraş ambreia şi pornea pe pârtia bătută peste câmp în nenumărate drumuri, de celelalte camioane. Trecea peste o culme, de unde nu se mai vedea nimic decât zarea pustie, iar îndărăt, norul de praf, mereu subţiat şi învolburat de vânt, deasupra locului unde lucrau maşinile. Ajungea insfârşit la un câmp întins acoperit cu pământ galben, uscat, proaspăt scos din adânc. Un camion basculant care sosise înaintea lui Victoraş, tocmai îşi răsturna cutia de metal şi revărsa tone de pământ şi alt nor de praf; apoi pleca, vâjâind. Alte două camioane, fără basculante, stăteau oprite şi oameni cu pieptul gol şi pantaloni de salopetă cenuşii, cocoţaţi sus, descărcau cu lopeţile pământul. Erau în totul vreo douăzeci. Pe o movilă de pământ cafeniu stăteau un ostaş cu puşca pe umăr, iar dincoace de camion, un altul, cu un „automat" atârnându-i depe umăr, cu ţeava în jos. Cei doi ostaşi îi păzeau pe salahori, care veneau dela colonia Ministerului Afacerilor Interne.

In după amiaza aceea, Victoraş făcu multe drumuri pe care şi le însemnă cu grije în carnet, scriind şi cubajul de pământ transportat la fiecare drum. Incet, încet, în cursul aşteptărilor înnecate de praf, la încărcare şi la descărcare, se obişnui cu faţa încordată şi atentă a excavatoristului din cabina maşinii, cu a ajutorului, băeţandru blond, mânjit de ulei negru pe obraz, care stătea îndărăt, lângă tăbliile desfăcute ale puternicului motor Diiesel, între căldura metalului fierbinte de o parte, şi

căldura după amiezii de August, de partea cealaltă. Se obişnui cu feţele ostaşilor de pază, cu ale deţinuţilor, unii oameni de vreo patruzeci de ani, alţii mai tineri; se întreba ce i-a adus acolo, apoi uita, gândindu-se la altele, sau lăsându-se furat de plăcerea de a mâna camionul în viteză peste câmp, ca vântul să-i răcorească faţa, gâtul, braţele,

La una din descărcări, se dădu jos ca să-şi desmorţească picioarele, şi se uită la oamenii care dădeau jos pamântul din camion. Simţi deodată că i se pune un nod în gât, şi că i se face frig. Doi dintre salahori erau foştii lui patroni, domnul Jean şi domnul Garderop. Ii recunoscuse; întâi pe domnul Jean, după ochelari şi după dinţii de aur; apoi, numaidecât, îl recunoscu şi pe Garderop. Munceau liniştiţi, svârlind răbdător lopată după lopată de pământ din camion. Gerderop, care fusese foarte gras şi voinic, era şi acuma voinic, dar mai puţin gras. Nu se uita împrejur, nici la tovarăşii lor de lucru, dar aceştia le arătau o nepăsare asemănătoare, se purtau toţi ca nişte oameni obişnuiţi cu lucrul, care văzuseră zeci şi sute de camioane cu pământ şi şoferii lor, şi pe care toată afacerea îi plictisea de moarte.

Inima lui Victoraş încetase să mai bată, apoi, după o clipă, porni înnebunită, tăindu-i răsuflarea. Victoraş, se urcă în maşină; ar fi vrut să fie nevăzut; se înfundă în scaunul lui, dându-se îndărăt, ca să-l apere tabla cabinei; ridică şi geamurile, ca să ascundă şi oglindirea în ele a cerului, a şiragurilor de nori plutind deasupra zării, şi stătu aşa, înmărmurit şi ameţit de tulburare. Deodată, cineva bătu în geam, strigând:

— Dă-i drumul!

Inima lui Victoraş se oprise iar. Porni motorul şi smulse din loc camionul în viteză. Şiroaie de sudoare curgeau pe el, şi conducea maşina ca'n somn.

Toată după amiaza şi toată seara lucră în acea stare de ameţeală şi de mare tulburare, întreruptă de clipe când ar fi vrut să fie în fundul pământului, şi anume când echipa de „colonişti" descărca pământul. Seara, când salahorii dela depozitul de pământ erau luminaţi orbitor de farurile camioanelor, era şi mai rău; în lumina acea puternică, Victoraş nu numai că-i recunoştea şi mai bine pe foştii lui patroni — deşi nu-l văzuse niciodată, pe Popescu Garderob, aşa, gol până la brâu şi vădind o blană deasă şi neagră pe piept şi pe burtă — dar nu putea nici să se'mpiedice de-a vedea în amintire feţele lor din ultima călătorie de contrabandă, în clipa când îi părăsise, în semi-întunecimea dinainte de răsăritul soarelui. In sfârşit, răsuflă uşurat când se văzu pe drum spre şantier, cu camionul gol. Se dădu jos în faţa garajului provizoriu în aer liber, şi nu stătu nici să se spele, nici să spele maşina, ci o căută pe Rada la baraca tineretului, din care o jumătate separată era locuită de fete. Rada ieşi din baracă şi'ncercă să-l recunoască, aplecându-se înainte prin întuneric:

— Cine-i? Tu eşti, Victoraş?

— Eu sânt...

— Ce-i cu tine? Ce vorbeşti aşa? S'a 'ntâmplat ceva, măi?

— Vino mai încoa, măi, că-i nasulie, murmură Victoraş, tulburat rău şi-o trase de mână. Porniră amândoi printre bărăci, încet, spre schelăria uzinei electrice. luminată pe dinăuntru, căci şi în noaptea asta se lucra la instalarea motorului numărul 1. In cuvinte întretăiate, Victoraş povesti întâlnirea lui cu cei doi patroni.

— E de rău, Radițo, spunea Victoraș, alarmat. Trebue s-o 'ntind de pe șantier. Dacă mă recunosc golanii ăia și mă dau în gât?

— Ce să te dea în gât? întrebă indignată, Rada. Ce, ai făcut ceva?

— Pai le-am fost șofer, măi...

— Ce vorbești? Tu ești șofer la Canal, și ești utemist, te-au văzut toți cum te porți. Ai furat? Ai omorît?

— Nu, mai, oftă Victoraș, d'am cărat fleicile...

— Taci, Victoraș, că mă scoți din fire, zise Rada, mânioasă, privindu-l cu ochi scăpărători. Victoraș râse, deși era încă amărît:

— Ce, mă? Vrei să-mi mânjești o cazma?

— Pai să știi că meriți. Ce, mai ai tu ceva cu ei?

— Dracu' să-i ia! Ce să mai am eu cu ei? Ași vrea să fie la polul Nord... ori la ălalalt; unde le-o fi mai frig... Nu vezi că vreau să fug de ei?

— Vrei să pleci? Unde vrei să te duci? întrebă Rada, cu o ușoară tremurare în glas.

— Pai... răspunse Victoraș, șovăitor, nu-mi cam convine s'o iau din loc...

— Tu ești muncitor conștient, sau ce ești? Ai terminat cu ei, sau nu? Ești muncitor pe șantierul ăsta? Da? Atunci dece fugi? Aici nu-i nevoie de oameni? N'ai auzit ce-a spus tovarășul Maftei? Păi dacă fugi, ești o curcă plouată, Victore, ești un dezertor, Victore, ești... ești un nasol! încheie Rada și ea foarte tulburată, și cu glasul din ce în ce mai tremurat. Victoraș mormăi nemulțumit:

— Ce mă iei tu pe mine cu chestii politice... Eu nu de politică vreau să rămân, deșteapto... Că ești tu aici, de-aia vreau să rămân!

— Ba să rămâi, că nu ți-e frică de hoții tăi de patroni! Și să rămâi că rămân alții, care muncesc mai greu ca tine, și muncitori mai vechi ca tine! Facem Canalul, ori nu-l facem? De-aia să rămâi!

— Ia nu mă prelucra așa, mă... se împotrivi Victoraș mânios, și o luă de braț, strângând-o tare de tot.

Dar tulburarea lui Victoraș nu-i trecu toată noaptea. Se sbătu cu vise urâte. Nu isbuti să adoarmă decât, la răstimpuri. Dar în noaptea aceea. amintirile își pierdură cea din urmă putere. Victoraș își spălă camionul înainte de zori, și-l puse 'n rând cu celelalte, în fața baracamentelor, gata să încarce pe manifestanții care porneau spre Poarta Albă. Pe când spăla mașina, se uita din când în când la norii trandafirii clădiți în văzduhuri, sus de tot, spre Poarta Albă; trăgea adânc în piept aerul răcoritor al dimineții, și-l cuprindea o ușoară mirare față de neliniștea lui, care se topea și se risipea în lumina proaspătă

2.

Măcei își făcuse planul dinainte. Astăzi avea să fie doar puțină lume pe șantier; iar el, Măcei, voia să rămâie aici și să rătăcească prin preajma coloniei Ministerului Afacerilor Interne, în chip de muncitor nou venit, necunoscător al locurilor. Tândalea prin baracă, în forfota oamenilor care se îmbrăcau, se spălau, își curățau hainele sau bocancii, vorbind, râzând, glumind. Măcei părea somnoros și trăgea încet unul după altul, fumuri din țigarea făcută cu hârtie de ziar. Când toți fură gata și începură

să se scurgă pe uşe afară, Măcei, care stătea cu capul plecat, prefăcându-se a căuta ceva sub pat, aruncă o privire furişată pe sub sprâncene, şi-l zări pe Micluţ că se apropie. Scund şi vânjos, în hainele lui de postav cafeniu ţesut în casă şi cu pălăria neagră motolită pe cap, Micluţ n'avea nimic sărbătoresc decât obrazul proaspăt ras şi mustaţa potrivită cu briciul.

— Ce faci tu acolo, măi, tu, Măcei?

Măcei ridică ochii şi-l privi cu un aer neînţelegător şi nătâng.

— Hai, măi, că numa pre tine te-aşteptăm...

— Apăi eu nu mărg, neică Micluţ, că mi-s bolnav...

— Musai să mergi, că de nu, dracu te-o luvat! Auzi, mă? Toată echipa merge, numa' tu stai! Haide! Nu ţi-i ruşine?

Şi luându-l de umăr îl săltă sus, fără blândeţe. Mânios, dar şi temându-se ca nu cumva să i se simtă planul, Măcei se lăsă dus, stângaciu şi nătâng, ca un câine rebegit pe care-l apuci de ceafă.

Iordan umbla printre oameni, încruntat şi negru la obraz; spunea în dreapta şi 'n stânga:

— Ce ştii tu, măi frăţie? Fii-miu ăl mare e'n delegaţie!

— Cum adică 'n delegaţie, nea Iordane? îl întrebau oamenii. Dar Iordan răspundea tainic:

— Ei... ce, parcă-i de nasul tău să ştii?

Şi pleca mai departe. Cu o zi înainte începuse să se bucure că-şi întâlneşte băieţii. Şedea seara lângă focul de coceni şi papură al lui Ceadâr, şi, uitându-se în flăcări, spunea:

— Nu se poate să nu-i trimeată, Ceadâre, frate; sânt fruntaşi pe şantier: mi-a spus ungurul ăla, voinicul, care-a venit atunci cu delegaţia. Al mai mare, aşi crede ca să-i trimită aşa, în delegaţie...

Prin asta înţelegea în chip nedesluşit că Bănică va sta de bună seamă pe tribună în timpul manifestaţiei, printre oamenii de frunte ai Canalului, dar nu se 'ncumeta s'o spuie făţiş, şi de aceea se revărsa în fel de fel de poveşti şi de tâlcuri pe care nu le 'nţelegea nimeni.

In seara zilei de 22, când şezuse el la focul lui Ceadâr, cineva îl ascultase cu mare luare-aminte: Şughiran, aşezată în genunchi şi pe călcâie, în umbră. După ce plecase Iordan, şi rămăsese singură cu tată-său, Şughiran îl întrebase pe tată-său:

— Tată... noi nu mergem la Poarta Albă?

— Nu, mormăi Ceadâr, cu ochii pierduţi în pâlpăirea flăcărilor.

—Dece să nu mergem, tată?

— Cine vrei să stea cu caii şi cu căruţa? întrebă ursuz, Ceadâr.

— O să fie sărbătoare mare, murmură Şughiran, dar Ceadâr nu răspunse nimic şi se 'ntinse pe pământ, acoperindu-şi cu o haină capul şi pieptul. Şughiran ştia că nu-l va putea clinti pe tata-său. Venise şi Achim să-i spuie că trebue să manifesteze a doua zi la Poarta Albă şi primise acelaş răspuns: cine va păzi căruţa şi caii?

— Organizăm noi paze şi să li se dea de mâncare la cai, zisese Achim, dar Gelal n'avea încredere, şi rămăsese neînduplecat. Aşa era el când se hotăra, greu de clintit.

Şughiran stătu în genunchi în întuneric, împletindu-şi şi despletindu-şi coadele care-i căzeau pe piept, şi aşteptând să se mai stingă focul Apoi, tiptil, cu picioarele goale, fugi peste câmp, spre baracamente. In-

trând pe şantier, la lumina unei lămpi de petrol din fereastra barăcii portarului, se ciocni de un om înalt şi voinic care-o prinse'n braţe şi se aplecă s'o vadă.

— Cine eşti tu-măi? zise el râzând. Şughiran se smuci cu o mişcare mlădioasă şi fugi mai departe. Omul se 'ntoarse spre paznicul dela poartă:

— Cine-i asta? Unde lucrează?

— Dracu ştie, mormăi paznicul. Pe la excavaţii, tovarăşe Mateica... ori la oraşul nou... A venit cu căruţaşii ăia tătari...

— Aşa, zise Mateica. Pe la excavaţii sau la oraşul nou...

Şughiran însă alerga spre baraca unde ştia că doarme Mârzali. Înăuntru era lumină şi gălăgie. Şughiran se rugă de paznic să-l cheme pe Mârzali.

— Du-te dumneata şi cheamă-l, zise paznicul. Şughiran intră şi se strecură printre oamenii care se 'ngrămădeau îndreptându-se spre paturi, până-l găsi pe Mârzali, care stătea de vorbă cu câţiva de-ai lui. Şughiran îi şopti la ureche:

— Hai afară să-ţi spun ceva...

Şi-l trase de mână afară, unde-i povesti convorbirea cu Ceadâr.

— Ei, şi ce vrei? întrebă Mârzali. De-asta m'ai scos afară? Ce-am eu cu ce-a spus el?

— Ia-mă tu la Poarta Albă cu tine, Mârzali! zise fata, adunându-şi cu mâna pe piept coadele negre.

— Dece să te iau la Poarta Albă?

— Uite-aşa, că vreau să mă duc să văd şi eu sărbătoarea...

— Surioară, tu ţi-ai băgat ceva în cap... Ia spune, ce? Ce vrei tu acolo?

— Vreau să mă duc mâine la Poarta Albă şi-atâta tot, zise Sughiran.

— Dar dacă nu te iau? întrebă Mârzali.

— Dacă nu mă iei, să n'ai parte s'o vezi pe Nagiè zece ani şi cu unul unsprezece, zise cu patimă Şughiran. Mârzali tăcu câteva clipe, apoi râse încetişor şi zise:

— Bine, te iau...

Astfel că Şughiran îl lăsă pe tată-său, a doua zi dimineaţă de vorbă cu cei doi săpători, cu care făcea planuri cum să care mai mult pământ pe zi, şi fugi s'o caute pe Uliana, tovarăşa ei de lucru. O găsi împreună cu bătrânul Chirsan, uitându-se la motorul numărul 1, adăpostit în umbra barăcii sale de scânduri bine încheiate. Imprejurul său se mişcau cu îndeletniciri de neînţeles, electricienii. Unul, înalt şi uscăţiv, într'o salopetă albastră, cu o lampă foarte ciudată în mână, vârîse capul în măruntaiele de oţel cenuşiu ale motorului uriaş, şi-l lumina pe dinăuntru. Şughiran intră, trecând peste ţevăria de metal şi cauciuc şi cabluri electrice groase îmbrăcate în gumă neagră, şi-o trase pe Uliana de cot, şoptindu-i:

— Vin şi eu cu voi...

Dar bătrânul Chirsan, cu ochii la motorul numărul 1, n'o văzuse. Ii spunea Ulianei, cu glas domol:

— Unde-o fi soră-ta Axenia, Uliano? Ce-o fi cu ea? Ce-o fi cu ea...

Se uita la motor şi le cablurile care ieşeau din el ca nişte tentacule. alergau pe pereţii de scânduri, ieşeau la lumină, se resfirau în mii de fire subţiri cătărate pe stâlpi, şi întinzându-se din stâlp in stâlp deasupra şantierului, ca o pânză de păianjen. Intrau în barăci unde, pretutindeni, instalatorii potriveau becuri şi lămpi.

Achim şedea şi se bărbierea; copilul îi ţinea oglinda să se vadă, iar Evdochia, în picioare lângă ei, aştepta. Işi pusese o cârpă nouă şi-şi îmbrăcase fusta curată, de sărbătoare.

— Hai, Achime, ce tot răzuieşti la barba aia, păcatele mele, zicea ea, nerăbdătoare. De afară se auzea hărmălae de glasuri şi vuetul motoarelor. Achim însă, numai pe jumătate bărbierit, se opri şi, cu briciul în mână, îi arătă instalatorul cocoţat pe o scară în mijlocul barăcii şi potrivind în tavan becul. Clipi din ochi:

— Ei; gata: s'a făcut! Ai văzut? Ne-am ţinut de cuvânt...

— Văd, zise Evdochia. Dar termină, c'o să rămânem de căruţă.

— Ai putea să te bucuri mai mult, zise Achim, nemulţumit. Evdochia zâmbi moale şi murmură:

— Mă bucur, da' fiecare lucru la vremea lui... Acum bărbiereşte-te odată!

Afară, Mitică Rusu, Iulică Zaharia şi Negoiţă Mizea mergeau alături, la pas; Negoiţă Mizea spunea cu oarecare îngrijorare:

— Ţie ţi-a scris Aneta, nea Mitică?

— Mi-a scris, zise Mitică Rusu, schimbând o privire cu Iulică Zaharia. — Dece mă'ntrebi?

— Nu'ş ce are Rozalia, de nu-mi scrie de vreo două săptămâni.

Ceilalţi doi tăcură. Ei ştiau ce avea Rozalia, căci le scriseseră nevestele: mama lui Negoiţă era bolnavă rău, în primejdie de moarte; şi Rozalia nu-i scria lui, pentrucă nu se putea hotărî să-l tulbure, să-l sperie, şi nici să-i scrie, ascuzându-i faptul; aştepta să se facă mai bine bătrâna, ca să-i scrie atunci... Mitică Rusu tuşi şi zise:

— Io-te la căruţaşii ăia cu bordeie pe câmp... O să trebuiască să ne ocupăm şi noi de socoteala asta, Iulică... Ai?

— Păi da. Trebuia mai de mult, răspunse Iulică.

Mitică Rusu se 'ntoarse către Negoiţă:

— Cum staţi cu grajdurile, Negoiţă? Că vine frigul şi-o să 'ngheţe oamenii pe câmp.

— Săptămâna asta, sânt gata primele două, zise Negoiţă. Ia uită-te! Pleacă!

Şi le arătă primul camoin. Porniră în pas alergător şi se urcară şi ei într'unul mai puţin încărcat; Achim ieşi în goană din baracă, cu copilul pe urmăr şi cu Evdochia după el; Iordan striga:

— Vino încoa, Achime! Vine'ncoa!

Şi cu multe râsete, strigăte şi frământări, mai ales când se suiau femei în camioane şi le ajutau câte zece oameni deodată, coloana porni. Steagurile roşii începură să fâlfâie uşor, apoi vântul vitezei le fură şi le întinse în văzduh, şi primul camion, încărcat cu oamenii care cântau, porni într'o trâmbă de praf, urmat de-al doilea, de-al treilea şi în sfârşit toată coloana ieşi de pe şantier şi se depărtă, până nu se mai văzu decât norul înalt de pulberi deasupra orizontului.

3

Manifestația avu loc la Poarta Albă, într'o zi în care Poarta Albă era încă un câmp gol. Pe dealul dinspre Sud, se ridicase o uriașă emblemă a partidului: secera și ciocanul într'o coroană de spice, totul în roșu. Jos în vale, poartă înaltă, cu portretele lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Poarta dădea pe acel câmp gol, abia sgâriat de începuturile orașului nou. In mijloc se afla o tribună îmbrăcată în pânză roșie, și înconjurată de massele de oameni ce intraseră cântând și cu steaguri, pe poarta cea mare și acum se îngrămădeau sub megafoanele ce transmiteau, mărit mult peste puterile vocii omenești, glasul conducătorului construcției.

— ...când eram copil, spunea Hossu, păzeam vitele chiaburilor la noi în sat, pe Târnave... Noaptea, ca să ne jucăm noi, copiii, dădeam foc la bălți, pe câmp. Gazele din pământ ardeau în neștire la fața apei. Grofii nu scoteau bogății din pământ; le scoteau de pe pielea noastră!

Cerul era arzător și apăsa greu asupra mulțimii; înfierbânta gândurile, grăbea răsuflările. Sus, la tribună, înălțați în văzduh și 'n arșită, erau Borza, Neculai, instructorul Comitetului Central, conducătorii construcției, directorii, inginerul-șef, șefi de șantier, tehnicieni, muncitori fruntași.

— „Apoi am venit aici ca mecanic de mașini agricole, și-am slugărit la boieri cum slugărisem la chiaburi. Ne usca soarele și vântul, dormeam pe paie, mâncam prost, ne plăteau puțin. Când începeam câte-o grevă, puneau jandarmii pe noi! Și-așa era toată Dobrogea: o usca soarele și vântul, trăia 'n colibe, mânca puțin, și sfătea jandarmul cu călcâiul pe dânsa! Și pe când în toată țara, populația era cam de vreo 68 de locuitori pe kilometrul pătrat, în Dobrogea nu era nici pe jumătate; nici 34 de oameni pe kilometrul pătrat! Asta era și este într'o măsură până acum partea asta de țară: bolnavă, fără sânge, fără putere! Acuma, clasa muncitoare a gonit grofii și boierii dela putere. Sus la noi, pe Târnave, se fac conducte și gazul merge să ardă în uzine. Iar noi, tovarăși, noi care sântem adunați aicea pe câmpurile astea, noi o să facem să 'nceapă în Dobrogea o viață nouă! O să ducem apa peste câmpuri, o să irigăm tot mijlocul Dobrogei, o să facem să crească pe lângă Canal gospodăriile colective ca roadele, măi, pe un pom! Și fabricile și uzinele, unde-o să vie materia primă pe calea apei, o să-și trimită mărfurile tot pe calea apei, în toate părțile. Și lumina electrică, noi o s'o aducem în toate locuințele, și curentul electric în uzine și 'n gospodării. Atunci, oameni cum sântem noi câțiva, care-am văzut Dobrogea acuma douăzeci de ani, n'o s'o mai recunoaștem; și drept să vă spun, o să ne crească inima că n'o mai recunoaștem!"

Deasupra tribunei, pancartele albe spuneau în litere roșii: „Vom construi Canalul fără burghezie și împotriva ei!"; „Inainte, pentru construirea socialismului în scumpa noastră patrie!" Steagurile fluturau ușor în vânt și glasul megafoanelor bubuia deasupra mulțimii și se auzea până departe pe câmpie, speriind singurătatea vietăților stepei.

Apoi mulțimea începu să defileze prin fața tribunei.

Imprejurul lor, stepa fără copaci, cu dealuri scunde, tocite de mii de veacuri, acoperită de iarba săracă, măruntă, pe care o asfixiau în fiecare vară furtunile de praf, părea nesfârșită și atotputernică. Undeva, în depărtare, omida verzuie-cafenie, valul străvechi de pământ, trecea în sus pe dealuri, colora în adânciturile stepei ca iarăși să reapară, stavilă ori-

zontului. Val de apărare: apărase cu două mii de ani în urmă cetăţile neguţătorilor elini, împotriva nomazilor. Acuma, cetăţile nu mai erau: spulberate, rămăseseră doar temeliile cufundate în pământ, neştiute, uitate. Nomazii nu mai erau: singură amintire, movilele-morminte străjuiau zările depărtate, în nemişcare şi tăcere. Iar valul care fusese mult mai înalt, dispărea treptat, de două mii de ani: an după an, îl rodeau ploile, îl îngropa ţărâna zburătoare purtată de vânt. Singurătăţile cu ierburi mărunte, locuite de turme numai şi de jivinile mici ale stepii, iepuri, şerpi, şi păzite din înălţime de zborul circular al ereţilor cu ochi galbeni, păreau nesfârşite, păreau că înghit pe oamenii care treceau ca un râu negru punctat de nenumăratele ovale trandafirii sau bronzate ale feţelor, şi pe deasupra cărora fluturau stoluri de steaguri roşii. Treceau, cu pumnul strâns, ridicat, oamenii care veniseră cu o lună sau două înainte, sau care veniseră chiar în zilele acelea, săpătorii, căruţaşii, zidarii, fierarii în beton, mecanicii, şoferii, dragliniştii, conducătorii de tractoare, puţarii, oameni tineri şi proaspeţi sau cu feţele scobite şi brăzdate de vârstă, oameni cărunţi sau fete, neveste de muncitori, muncitoare şi ele, treceau, o sută ,două sute, o mie, două mii, trei mii — nu se mai terminau... Zâmbeau trecând prin faţa tribunei, iar unii făceau semne prieteneşti, fluturând mâinile, şi fluturarea aceea de mâini adăuga la palpitaţia roşie a steagurilor o nouă înflorire de mişcări ce alergau ca o spumă, ca o undă, pe deasupra mulţimii. Departe, erau zările împietrite, şi puterea atotînnăbuşitoare a pământului orb, departe, erau urmele veacurilor vechi, aproape cu totul şterse. Iar aici, era mişcarea şi viaţa şi bătaia de inimă vie a oamenilor şi a faptelor lor; oamenii se adunaseră aici şi strigau dorinţele şi voinţa lor, de-a frământa şi de-a preface acele locuri blestemate cu blestemul somnului, cu blestemul sărăciei, cu blestemul uitării, în nişte locuri cu totul noui, în care să nu se mai joace vântul în singurătate, strigau scandând din mers, bătând din palme la fiecare silabă, venind cu strigătul care urca dinspre poarta cea mare, şi creştea la trecerea fiecărei coloane: **Sta-lin, Sta-lin,** şi se domolea o clipă pentru a isbucni iarăşi la sosirea altor coloane; iarăşi şi iarăşi: **Sta-lin, Sta-lin** şi **Vom munci şi vom lupta să 'ntărim Republica.**

Pe tribună se aflau şi Maftei şi Pangrati, iar mai jos şi mai îndărăt, Mateica, mirat şi îngrijorat de lipsa lui Anghelescu. Priveau toţi trei defilarea masselor de muncitori... „Sânteţi aici mii de oameni" se gândea cu mândrie, Maftei; „n'aţi dat îndărăt în faţa greutăţilor, voi n'aţi fugit, voi veţi rămâne aici până trece primul vas pe Canal, vouă vă e dragă lucrarea; pe voi o să vă doară inima de orice întârziere, de orice ameninţare împotriva Canalului; pentru voi face să lucrezi ziua şi noaptea, şi să-ţi piară somnul de grije; aşa cum sânteţi, mai tari şi mai slabi, mai moi şi mai curajoşi, voi o să construiţi socialismul, noroc, fraţilor, noroc, tovarăşi". Ridica pumnul şi le zâmbea şi-ar fi vrut să strige cu glas tare gândurile acestea, care-l făceau să-şi simtă pieptul mai larg şi plin de o bucurie uriaşă, dar chiar să fi strigat, nu l-ar fi auzit nimeni în vuetul de glasuri, de strigăte, de frânturi de coruri de sute de oameni ce treceau cântând.

Pangrati stătea şi el la tribună, slăbit, dar drept, ţeapăn, şi înseninat la faţă. „Buni oameni; le place lucrarea, au început s'o înţeleagă"; se gândea el; „cu ei şi cu destule maşinării, o s'o terminăm poate înainte de termen. Dacă nu se întâmplă nimic din ce prooroceşte Mateica", şi, fulgerat de gândul acesta, privea o clipă zările sterpe şi valul de pământ care tăia

de-acurmezişul Dobrogea, şi i se strângea inima: „Ce argument pentru filosofia bătrânului meu..." Dar iarăşi vedea râul negru de oameni şi şirurile de maşini care-i aduseseră: „O să se facă. Nu poate să ne stea nimic împotrivă..."

Iar Mateica era frământat şi tulburat şi se gândea:

„Sânt prea mulţi; neaşteptat de mulţi. Desigur, pe locul ăsta nesfârşit şi pustiu parc'ar fi un pumn de oameni; dar sânt aici câteva regimente... Şi desigur, i-au adus de pe alte şantiere, de pe tot Canalul; dar pe şantierele acelea au mai rămas mulţi — prea mulţi... Unde-o fi Anghelescu? Dece n'a venit?"

Apoi se uita la întinderea mâhnită şi pustie, de jur împrejur, şi-şi zicea :

„Nu face nimic... N'o să-l termine... Războiul... şi pe urmă o să crească pe excavaţii, iarba... Dar dacă războiul vine prea târziu?"

Şi la gândul acesta, îl cutremura un fior rece.

4

La amiază sosiră camioane cu mâncare şi sticle de bere, oamenii se risipiră pe câmpuri, şi se aşezară, cu conducătorii lucrării, tehnicienii, conducătorii de partid, printre ei. Sute de cercuri se înjghebară acolo pe câmp. Oamenii vorbeau cu cunoscuţi şi necunoscuţi, se întrebau unii pe alţii de pe ce şantiere au venit, şi cum merg lucrurile acolo, şi mulţi umblau dela un grup la altul, să asculte povestiri sau veşti, sau căutându-şi prietenii şi tovarăşii de muncă. Iordan îşi găsise băieţii şi întrebase cu asprime:

— Unde-aţi fost, măi? Unde v'aţi ascuns? Tudoriţă taică, ia vino să-ţi trag o papară, că de mult te-am lăsat să-ţi faci de cap!

Tudoriţă însă, deşi ruşinat, se apropie fără teamă şi-l îmbrăţişe pe taică-său; îl cunoştea şi-l ştia cum are obiceiul să vorbească. Iordan îl întâlni şi pe Huszar, şi-i strânse mâna cu putere, apoi îl întrebă:

— Cum se poartă copiii ăştia ai mei, tovarăşe! Asta marele ce face? Tot nu se astâmpără?

Huszar râse:

— Nu se astâmpără, că două săptămâni ne-a bătut la cap să-l lăsăm să plece din producţie, să lase mineritul şi să 'nveţe meseria nouă de excavatorist...

— Câştiga douăzeci de mii pe lună, adăugă în taină, Tudoriţă — şi acum câştigă vreo cinci-şase...

— Ptiu, al dracului! Ce ţi-a trebuit ţie excavator, măi? întrebă Iordan. Dece nu stai la un loc? Ce, ai viermi undeva, Doamne iartă-mă?

Dar Bănică zâmbea şi nu răspundea. Vorbi Huzsar în locul lui:

— Lasă-l, că-i mai uşor să fie miner decât excavatorist. Face o treabă bună; şi nu câştigă un excavatorist, mai puţin ca un miner fruntaş... E calificare superioară, frate... măcar că băiatului ăstuia nu de asta-i pasă...

Bănică însă se uită împrejur şi porni, căutând parcă pe cineva. Cerceta peste tot, trecea printre grupuri. Deodată, se trezi faţă 'n faţă cu Şughiran. Stătură amândoi o clipă încurcaţi şi tăcând. Şughiran vorbi:

— Ziceai c'ai să vii să-mi dai răspuns, tovarăşe... Dacă aşa-ţi ţii dumneata angajamentele...

— Încă nu ştiu ce răspuns să-ţi dau, zise Bănică; — măcar că m'am

gândit mereu la... la... ce să-ţi spun. Uite, eu ziceam că dacă se deschide pe şantier la voi o şcoală de excavatorişti, ar trebui să înveţi meseria asta; mie, la noi la Canarà, mi-a spus odată tovarăşul Maftei...

Şi 'ncepu să-i povestească munca lui din ultimele săptămâni şi cum ajunsese să se gândească să se facă excavatorist. Şughiran îl asculta, privindu-l atentă, clipind uneori uşor din ochi, cu gene lungi şi moi; svon de glasuri şi murmur nesfârşit îi înconjura; Bănică o luă de braţ pe Şughiran şi se pierdură în forfota mulţimii.

Mârzali întâlnise pe un om dela el din sat, care lucra la Mircea-Vodă, şi-şi povesteau unul altuia tot ce li se întâmplase. Nu terminaseră nici când soarele începu să coboare pe cer. Lângă ei, într'un grup de muncitori bărbaţi şi femei aşezaţi pe jos în cerc, erau Maftei, Achim şi Evdochia Maftei tăcea şi zâmbea ca un om fericit, ascultând poveştile oamenilor. Achim spunea tare:

— La noi, frate, o fi codaş şantierul, dar noi sântem primii pe Canal, cu o uzină electrică a noastră. Deseară o să fie lumină pe şantier.

— O să fie? întrebă un bărbat tânăr în salopetă, care şedea în faţa lui. — De unde ştii?

— Sigur! zise Achim cu tărie. Imi pun gâtul jos!

— Va să zică n'ai văzut-o... zise cellalt, şi toţi isbucniră în râs, faţă de supărarea lui Achim, care strigă:

— Lasă, lasă! Cine râde la urmă...

Omul din satul lui Mârzali, murmură:

— Apăi eu, Mârzali, o să plec zilele astea să stau o Duminică'n sat, să văd ce-mi face nevasta şi copiii...

— Dă şi pe la noi, să-i spui bătrânului şi mamei ce ţi-am spus eu... şi ascultă vecine, murmură Mârzali; fă-mi un bine: şi spune-i muierii să vorbească...

— Ştie ea cu cine, zice cellalt tătar, zâmbind.

— Cu Nagiè să vorbească, da; şi să-i spuie să aştepte, că la iarnă de bună seamă viu şi mă ţin de cuvânt.

— Bine, Mârzali, zise cellalt şi-l bătu pe umăr: — norocul să fie cu tine şi împrejurul tău...

Se făcea seară; întunericul se coborî repede şi camioane încărcate cu oameni păräseau Poarta Albă cântând, treceau pe sub poarta înaltă şi pe la poalele dealului pe care străjuia sus secera şi ciocanul în cununa de spice, neagră în văzduhul amurgului. Şiruri de camioane se depărtau în toate direcţiile, spre toate şantierele Canalului. O coloană întreagă luă drumul spre Nord-Est, spre şantierul dela N...

Camionul din capul coloanei era cel condus de Victoraş Folosea. O căutase pe Rada prin mulţime ca să-i facă loc lângă ei, şi acuma tăceau, ascultând svonul de glasuri şi de coruri care venea de afară, amestecându-se cu vuetul motorului de sub picioarele lor. Farurile aruncau înainte conuri de lumină albă pe şosea. In faţă, sub cerul albastru întunecat, dealuri scunde, teşite, se prelungeau negre deoparte şi de alta. Camionul urcă în sfârşit coasta care-l despărţea de şantier şi deodată apăru pe câmpie, la picioarele lor, un roiu de mii de lumini .

— Ce-i acolo? şopti Rada, nevenindu-i să-şi crează ochilor.

— E şantierul nostru, măi! zise Victoraş. E şantierul nostru!

Sus, pe camion şi în camioanele care-l urmau, sbucneau strigătele de uimire şi de bucurie:

— Şantierul nostru! Şantierul nostru!

Cei care cântau nu se opriră; corurile crescură, li se adăugară şi mai multe glasuri; camioanele porniră la vale, cu oamenii care cântau, cu faţa răcorită de vântul de noapte, şi cu ochii la puzderia de lumini.

5

Mateica era la el în birou şi lucra când, într'una din zilele următoare, inginerul Anghelescu intră, închise uşa şi se aşeză pe un scaun, fără să scoată un cuvânt. Mateica ridică ochii şi-l privi atent, isbit din prima clipă de ceva neobişnuit în purtarea şi înfăţişarea şefului de şantier. Acesta era schimbat la faţă şi avea un zâmbet ciudat, rătăcit, şi în acelaşi timp de uşurare. Mateica, întunecat, mahmur, îl privi în tăcere câteva clipe. Anghelescu vorbi:

— Ce e cu dumneata? Parcă ţi-au ars corăbiile...

— Cum adică mi-au ars corăbiile? întrebă Mateica, morocănos şi enervat.

— Adică faci o mutră de parcă ai fi pierdut un milion de lei. Ţi-a murit cineva?

— Ce vrei, domnule? întrebă mojic, Mateica.

— Te deranjez? Ai treabă?

Mateica se rezemă de speteaza scaunului şi-şi stăpâni proasta dispoziţie. Anghelescu urma:

— Ce-i cu dumneata? Nu-ţi merg planurile?

— Care planuri? întrebă Mateicca, nevinovat. Noi, aicea, n'avem plan.. Mai bine spune dumneata ce ai. Ce ţi s'a 'ntâmplat?

— Se vede pe mine? întrebă la rândul său Anghelescu, râzând silit.

— Sigur că se vede. Am văzut de cum ai intrat...

— M'au dat afară, zise Anghelescu, râzând iar.

— Aşaa... suflă Mateica. Tăcură o vreme, privindu-se .Apoi Mateica începu iarăşi:

— Cum adică? De tot?

— Nu de tot... M'au mutat la Eforie, la un serviciu unde-o să fie zece oameni care să vadă ce fac. De-aici, de pe şantier, m'au dat afară. Ei zic că m'au mutat...

— Aha, înţeleg, zise Mateica. Mutat, ne-mutat, tot una e...

— Iţi pare rău? întrebă Anghelescu, mereu cu acelaşi râs ciudat, nervos. Mateica răspunse sincer:

— Da, îmi pare rău.

Anghelescu râse şi mai tare, aproape isteric. Mateica tresări:

— Taci, că te aud oamenii de-alături!

Anghelescu se linişti şi spuse·

— Lasă, nu te speria... o să vorbesc încet... N'aude nimeni... Şi dealtfel n'o să mai dau pe aici, prin biroul dumitale. Imi fac bagajul.

— Da... da... murmura gânditor, Mateica.

— Da, îl îngână Anghelescu. Eu cel puţin am o satisfacţie, îi las

succesorului meu o harababură pe cap, de n'o să se poată descurca o lună de zile...

— Succesorul dumitale — cine e? întrebă Mateica. Anghelescu zâmbi batjocoritor:

— Să nu pui speranţe în el... E unul Zusman, un comunist. Lucra la Proectări... Dacă l-au detaşat aici, la Execuţii, pe un tip ca el, înseamnă că vor să bage şantierul în viteză... Aşa că înţelegi ce înseamnă asta pentru dumneata ..

— Ce înseamnă? Nu înseamnă nimic, răspunse Mateica tot nevinovat, dar cam şovăitor. Nu înseamnă nimic. Eu o să-mi fac treaba ca şi pân' acuma...

— Nu, iubitule. Tocmai asta n'o să faci ca înainte, dacă nu vrei să-ţi rupi gâtul!

Anghelescu vorbea ironic şi cu un fel de mulţumire batjocoritoare.

— Cu el n'o să-ţi meargă multă vreme. Ei, o lună, două, nu zic... Dar după aia, haîti! Gata! Miliţia şi dubaî

— Vezi-ţi de treabă, domnule! Ce vorbeşti acolo? Dece? Ce poate să-i facă unui funcţionar cinstit ca mine? întrebă Mateica încercând să pară vesel. Anghelescu îl privea, zâmbind ironic; apoi isbucni într'un nou hohot de râs.

— Potoleşte-te... Să-ţi aducă nişte apă, zise Mateica, prefăcându-se îngrijorat şi dând să iasă. Anghelescu îl opri:

— Lasă, nu-ţi mai deranja dactilografa, degeaba. Eu am venit să te previu, prieteneşte, ca să ştii cu cine ai de-aface...

— Mulţumesc, dar n'am dece să-mi fie frică.

— Binè, încăpăţânatule. Incăpăţânează-te. Eu am scăpat cum am scăpat; dar dumneata...

— Ascultă, domnule inginer, zise Mateica furios, termină cu aiurelile astea!

— Bine; am terminat. Eu am terminat. Dumneata încă n'ai terminat. Vezi să nu termini cum nu-ţi place, încheie Anghelescu râzând, şi ieşi fără să mai adaoge nimic. Mateica, asudat de mânie, îşi şterse fruntea şi faţa; apoi se duse la fereastră cu mâinile la spate, fără să vadă nimic din ce se petrecea afară. Se gândea: „O lună-două... Nici nu-mi trebuie mai mult. Păn'atunci începe războiul... Iar dacă nu, m'am curăţat. Joc toată chestia pe-o singură carte..

Se aşeză la masă. „O lună-donă-mi ajunge să mai încerc... Dar ce-o să pot face?" Şi avu deodată simţământul că toată strădania lui e fără rost, şi condamnată să dea greş, să fie cu desăvârşire inutilă. Cu coatele pe masă şi cu capul în mâini, se uita la hârtia sugativă din faţa sa. Răsufla greu. Deodată se ridică, se scuturâ, şi murmură cu o nepăsare silită:

— Las'c'o să meargă bine...

6

In seara aceleaşi zile, Mateica fu convocat la o şedinţă la noul şef de şantier. Erau acolo: inginerul Zusman, la fostul birou al lui Anghelescu, Pangrati, Juraşcu, Tudose, noul administrator, Mitică Rusu, Chirsan. Maftei şedea mai la o parte într'un colţ şi fuma în tăcere. Zusman era un om de vre-o patruzeci de ani, voinic, mai puţin ars de soare decât ceilalţi. Ii era

cald şi-şi scoase haina; ' rămăsese într'o cămaşe de sport cu mânecile scurte şi gulerul răsfrânt. Vorbea rar, limpede, şi se uita împrejur cu o bună dispoziţie ce părea că-i e firească şi statornică.

— Aşa, tovarăşi, spunea el. Pân'acum a fost cum a fost Dar acum în toamnă şi în Decembrie, trebue să facem un salt înainte, să ajungem din urmă planul. Şantierul ăsta e unul din cele mai slabe; dacă nu cumva deţine chiar recordul. Nu se poate să rămânem în coadă. După cât îmi dau eu seama, avem un colectiv de muncitori şi tehnicieni, care a dovedit la excavaţiile canalului de desecare, şi la uzina electrică, că poate face treabă clasa întâia.

Şi se uită la Pangrati şi la Juraşcu.

— Organizaţia de partid de pe şantier i-a ajutat pe tehnicieni în acţiunea pentru canalul de desecare, pentru construirea uzinei electrice şi instalarea motorului numărul 1. Dece au mers toate lucrurile totuşi alandala? Dece sântem rămaşi îndărăt cu oraşul nou şi cu excavaţiile?

Se opri o clipă, uitându-se la cei dimprejurul lui. Tudose, administratorul, un om cu ochi negri, strălucitori, tuşi. Zusman urmă:

— Ştim cu toţii dece. Fiindcă nu exista un obiectiv limpede. Adică exista, dar conducerea şantierului nu l-a pus în faţa tehnicienilor şi muncitorilor. Există şi acum. E acelaş. Case de locuit cât mai multe, terminate până'n iarnă. De câte ori a fost la Canal tovarăşul Gheorghiu-Dej, a atras atenţia asupra necesităţii ăsteia: locuinţe pentru muncitori, mai ales acum în pragul toamnei şi-al iernii. Şi pe urmă, excavaţii, masiv, cu toate mijloacele pe care le avem la îndemână. Trebue să ne pregătim să lucrăm cu nouăzeci şi cinci la sută maşini în 1950. Trebue să ridicăm excavatorişti, ceferişti, tractorişti, normatori, şoferi, din massă; oamenii să se califice în număr cât mai mare. Tovarăşe Rusu, să deschidem o şcoală de excavatorişti cât mai mare. O să se deschidă şi la Poarta Albă şi pe alte şantiere. Să te gândeşti dumneata la cadrele care-o să-i înveţe pe elevi meseria de excavatorist şi draglinist. Ei, şi pe urmă, şantierul nostru o să facă pui. Cum ajungem la kilometrul zece de aci, deschidem la kilometrul doisprezece alt şantier, care-o să depindă de noi până se pune şi acela pe picioare şi poate să umble singur. Şi... ce să vă mai spun? Ajunge deocamdată. Şi-acum, hai să vedem ce se poate face pentru realizarea programului.

Şi se uită cercetător împrejur. Oamenii se luminaseră la faţă. Mitică Rusu ridică mâna:

— Eu zic că trebue întâi de toate să vii dumneata, tovarăşe inginer, şi să spui toate astea în faţa adunării de partid. O să discutăm noi cu comuniştii de pe şantier; să se răspândească în massă planurile astea; să le ştie toţi, să se gândească fiecare la ele, şi să le ia fiecare pe seama lui... Eu pot să vă spun un lucru: o să se bucure oamenii din toată inima, când or să ştie încotro mergem. Că pân'acuma, asta era: parcă umblam ca orbii. Or să se bucure din toată inima. Şi să vezi atunci, frate, cu ce iniţiative o să vie! Aşa. Şi acuma, despre şcoala de escavatorişti... Noi, dragliniştii, ne-am gândit la asta mai de mult, şi uite ce-am zice...

Şi urmă să vorbească. Zusman îl privea mulţumit. Işi aprinse şi el o ţigară. In colţul lui, Maftei fuma, mut. Mateica şedea picior peste picior, privea în neştire masa de lucru care fusese a lui Anghelescu, şi-şi legăna cizma cu o mişcare nervoasă, monotonă.

VIII

Dona şi Mateica

1

Mihai Pangrati încă nu isbutise să se hotărască asupra felului cum se va purta cu Mateica. Nu se gândea tot timpul la asta. Dar îl rodea nehotărîrea ca o boală pe care nu vrei să ţi-o mărturiseşti nici ţie. Obişnuit să se hotărască repede, plăcându-i situaţiile limpezi, acum era întâia oară când rămânea în împrejurări pe care le ştia strâmbe, şi nu îndrăznea să iasă din încurcătură. Ceruse să fie mutat în altă baracă; dar nu se găsise încă loc liber. Aşa că şi acuma, în noaptea asta, era silit să rabde vecinătatea nesuferită a lui Mateica. „Bine că plec" se gândea Pangrati, căci avea de gând să prindă trenul spre Bucureşti. Ca să-i treacă timpul, reciti scrisorile Donei, dar asta însemna înlocuirea unei frământări prin alta. Nici cu Dona nu era bine; trebuia să se hotărască să-i vorbească; până când avea să dureze aşteptarea? Primea să înceapă viaţa alături de el? Sau rămânea în lumea ei, cu oamenii ei, şi atunci... şi atunci...

Atunci — nimic; asta nu se putea întâmpla; Dona va veni cu el, se gândea Mihai Pangrati. Dar trebuia vorbit cu ea... Se uită la ceas: trebuia să se grăbească. Făcu lampa mică. Mateica dormea. In baracă, nu mai era nici un sgomot, decât sforăitul lui grosolan. Pangrati căută scrisorile şi le puse în buzunar, apoi ieşi afară în noapte, sub semnele uriaşe ale cerului care străluceau cum nu strălucesc în alte părţi.

Undeva, pe lângă baraca birourilor, se auzea motorul unui camion, şi oameni care vorbeau cu glas scăzut. Pangrati întrebă dacă e loc în cabină şi pentru el, şi în curând farurile luminară, albă şi prăfuită, şoseaua nouă de acces la viitorul oraş, bucată dreaptă, pietruită, largă, continuată numai decât de râul de praf pe care-l făcuseră maşinile şi căruţele pe câmpul gol.

In gara cea mai apropiată, Pangrati prinse trenul spre Bucureşti. Era plin de muncitori osteniţi, care dormeau prăbuşiţi pe bănci, plecaţi să-şi vadă o zi pe ai lor, şi să se'ntoarcă Luni dimineaţa. Pangrati stătu la geam, fumând. Trenul trecu prin valea tristă şi joasă, cu văzduhul fierbinte. Se întrezăreau peste tot barăci şi cantonamente de căruţe. „Pe aici o să crească iarba?" murmură Pangrati cu mânie, gândindu-se la Mateica.

Trenul se oprea îndelung în gările scunde, adormite. Cineva ieşise la fereastră şi striga monoton:

— Kilometrul 8, Mircea-Vodă... Kilometrul 8, Mircea-Vodă.

Dar nimeni nu venise dela acel şantier să ia corespondenţa şi strigătul răsuna în deşert, în gara mută. Trenul porni iar, Pangrati fuma. Totul i se părea încurcat, nedesluşit, fără ieşire, şi nu înţelegea încă nimic: viaţa lui cuprinsă în lucrarea asta mare de aici, în lucrarea asta îndrăzneaţă şi grea, ameninţată de războiu şi „să crească iarba pe ea", şi apoi fericirea lui ameninţată şi ea însăşi de firea Donei, atât de uşuratecă, de rece, uneori atât de străină; şi şantierul rămas departe, cu materiale, oameni şi maşini, în mijlocul cărora se aflau, neştiuţi, fârtaţi ciudaţi ca acel Mateica; — toate astea erau o învălmăşală de neînţeles în mintea lui Mihai Pangrati. Şi i se părea, privind acum stelele de sus, din întuneric şi alcătuirea constelaţiilor care se oglindeau palid în Dunărea peste care trecea trenul, că viaţa e îngrozitor de încurcată şi apăsătoare, cu toată

povara ei uriaşă de întrebări fără răspuns şi de drumuri întortochiate, întortochiate cum sunt uneori numai inimile oamenilor.

La Cernavodă se suiră în tren doi ingineri, unul înalt, voinic, cu ochi negri, strălucitori, şi părul negru tuns scurt de tot; cellalt, mai scund, subţire, uscat, cu mişcări vii şi glasul repezit. Făcură iute cunoştinţă cu Pangrati. Unul lucra la Proectări, cellalt la săparea vitoarei ecluze dela Cernavodă. Aprinzând ţigări, îşi continuară cu aprindere convorbirea. Cel mai înalt se aplecă binevoitor spre Pangrati şi spuse:

— Ştii despre ce vorbim? Despre ecluză.

Cellalt îl întrerupse cu vioiciune, dând din mâini şi adresându-se lui Pangrati:

— Acuma ni s'au dat planurile! Ştii că trebue să facem întâi două poduri provizorii de cale ferată peste traseul Canalului, şi pe urmă să le stricăm?

Şi întorcându-se spre primul, întrebă:

— Dece, domnule, dece?

— Stai, nu te repezi... Uite...

Şi rupând o foaie din carnet, începu să-i schiţeze planul lucrării, şi să-i explice. Pangrati asculta doar pe jumătate; încă avea în suflet frământarea şi furtuna cu care plecase. Deodată trase cu urechea:

— Radar? exclama inginerul cel subţire. Radar, la comenzile ecluzei?

Era atâta uimire şi admiraţie în glasul lui, încât cellalt râse domol.

— Păi sigur, frate... Bunin, specialistul sovietic, el a venit cu ideea Ci-că dece sântem în secolul al douăzecilea? Ca să tăiem canale după tehnica secolului al nouăsprezecelea? Nu, domnule: pe ceaţă, pe ploaie, radarul o să-ţi spuie exact situaţia vaselor şi şlepurilor în avanposturi şi în ecluze, şi eventual o să declanşeze automat golirea sau umplerea ecluzei...

Pangrati se'ntoarse către ei şi întrebă:

— Cum staţi cu excavaţiile? Aveţi greutăţi?

Inginerul cel uscăţiv şi vioiu răspunse iute:

— Păi avem patru artere de comunicaţie: două căi ferate şi două şosele; şi toate patru, plus nişte canalizări subterane, se plimbă pe traseul nostru!

— Şi cum vă descurcaţi? întrebă Pangrati, cu interes.

Uitase de boala din sufletul lui; boala căzuse în adâncuri şi se ascunsese acolo, gata să apară iarăşi, la prima chemare. Până la Bucureşti, Mihai Pangrati stătu de vorbă înfierbântat, cu cei doi tovarăşi de drum, despre planuri, despre excavaţii, şi mai ales despre apropierea iernii:

— Trebue să facem excavaţii şi iarna! spunea el cu aprindere, şi le arată pe degete celorlalţi doi posibilităţile concrete de lucru.

Când sosiră în Bucureşti, încă mai aveau de vorbit. Işi făgăduiră să se viziteze, şi să se întâlnească la Constanţa. Se dădură jos, împreună cu sutele de muncitori şi tehnicieni, care umplură în câteva clipe peronul cu un râu de feţe, de trupuri, de valize, de lăzi. Un grup de bărbaţi şi femei, desigur rude sau prieteni, îl aşteptau pe inginerul cel înalt, şi-i făcură semne ridicând mâinile şi strigându-l, veseli. O femeie măruntă, cu părul oxigenat, se repezi la cel aşteptat, care o luă în braţe, o ridică dela pământ şi o sărută; apoi plecară cu toţii, râzând şi vorbind tare. Inginerul cellalt se întâlni şi el cu o fată care-i venea în întâmpinare, înghesuindu-se prin mulţime; îşi strânseră mâinile, el o luă de braţ şi se depărtară. Pan-

grati simţi iar cum i se urcă în gâtlej gustul amar al mâhnirii; îşi aduse iarăşi aminte de Dona. Dar încercă să lupte împotriva amărăciunii. „O s'o văd mâine; o să-i vorbesc; o s'o conving dacă poate fi convinsă; iar dacă nu..." Plecă, încercând să fie nepăsător la gândul acesta. Nu voia să-şi mărturisească nici sie însuşi că e în faţa unei ultime hotărîri

2

Dar tată-său îl simţi numaidecât. Cum intră în odaie Mihai, bătrânul Pangrati, care şedea la birou şi scria, ridică fruntea, îl privi şi întrebă:

— Ce e cu tine?

Mihai Pangrati se aşeză pe un scaun lângă birou. Era ostenit, plin de praf pe haine, pe păr, pe bocanci. Gâtul puternic şi ars de soare ieşea din gulerul răsfrânt al cămăşii kaki, şi faţa aspră. osoasă, purta un zâmbet încurcat, obosit, întipărit de o oarecare vinovăţie.

— Ce e cu tine, Mihai? întrebă iarăşi bătrânul. Mihai Pangrati râse şi dădu din umeri:

— Nimic... Ce să fie? Ce mai faci, tată? Ce mai e pe aici?

Şi se uită împrejur. Mobilele vechi de ştejar înegrit erau la fel de îngrămădite ca ultima oară, aceeaşi răvăşeală domnea pretutindeni: caiete de muzică, volume groase deschise, hârtii scrise, schiţe pe hârtie de calc, sburând peste tot la cea mai mică adiere, chiar şi când umbla cineva prin odaie, apoi pianul într'un colţ, bancul de lemnărie într'altul, piese de viori, peste tot instrumente de măsură, metronoame, unelte, borcane cu lacuri, un primus vechi, şi şiruri de viori spânzurate pe pereţi. Bătrânul Pangrati şedea la birou, întors spre fiu-său şi pusese cotul pe un teanc de hârtii. Tocul era alături.

— Scriai, tată? întrebă Pangrati. Se ridică şi se uită:

— Ce scrii?

Bătrânul întoarse puţin hârtia peste umăr, şi, fără să-şi ia cotul de pe hârtiile înnegrîte de un scris mărunt, subţire şi citeţ, zise:

— Imi scriu memoriile.

Fiul zâmbi şi se aşeză iar, pe scaun. Işi scoase haina şi rămas în cămaşa kaki cu mâneci scurte, îşi rezemă pe genunchi braţele bronzate de soare. Zâmbi slab, vag:

— Iţi scrii memoriile...

Il privi pe tată-său: bătrânul era tras la faţă, alb, încoronat de aureola de păr argintiu; gâtul i se subţiase, gulerul era prea larg, şi hainele negre, tocite, îi atârnau prea largi pentru fiinţa-i împuţinată. Privirea însă era limpede şi pătrunzătoare şi surâsul ascuţit, ironic, cum nu fusese până atunci:

— Da, îmi scriu memoriile... Cred că e cel mai bun lucru pe care-l poate face un om la vârsta mea... după ce şi-a format o părere definitivă despre oameni...

— Tată, zise Mihai Pangati, m'ai învăţat că orice e definitiv, e mort...

Simţea că adoarme pe scaun. Era foarte obosit, şi vorbise maşinal Bătrânul clipi din ochi şi murmură:

— Da .. aşa e... de aceea mă şi grăbesc să le scriu...

— De aceea... ce? Dece anume? întrebă Mihai Pangati, clătinându-se de somn.

— Du-te de te odihneşte, spuse bătrânul; şi lasă-mă să lucrez. Mai vorbim noi de asta...

Ii întoarse spatele şi reîncepu să scrie. Mihai Pangrati se ridică greoiu şi se duse să se culce în odaia de alături. A doua zi trebuia să nu doarmă prea târziu, ca să-i telefoneze Donei.

3

Afară era soare, trecea din când în când prin faţa ferestrelor o maşină strălucitoare, sau o fată într'o rochie de stambă înflorată, în culori luminoase.

Înăuntru, Dona şedea ghemuită într'un fotoliu. Mătuşa Elvira, cu mâinile pe genunchi, se uita pe fereastră.

— N'o să se întâmple niciodată nimic, spunea Dona. N'o să mai scăpăm niciodată... N'o să fie război şi, o să trebuiască să vindem tot... tot... şi bijuteriile mamei şi ale tale... Tu eşti tare, Elvira... dar eu nu mai pot. Dela tata nu mai ştiu nimic; prietenii, cel mai mulţi, sunt în puşcărie sau fugiţi... vara nu mai mergem la ţară, pentrucă la Vladomira şi la Vădastra sunt colhozuri... tu poţi să nu te gândeşti la nimic din toate astea; tu stai, întinzi pasienţe toată ziua, nimeni nu ştie la ce te gândeşti; dar eu vad împrejurul nostru. Elvira, e pustiu, e întuneric, totul e închis.. Elvira, aşi vrea să adorm, să dorm zece ani, sau o sută de ani, şi când mă trezesc, să fie iarăşi ca înainte...

Tăcu, cu glasul înnecat. Mătuşa Elvira zâmbi şi spuse:

— Eşti o proastă. Bijuteriile n'o să le vând niciodată. Cu niciun preţ. Trebue să le porti tu, la Cannes, la Monte-Carlo, la Biarritz... O să ne cotizăm să-ţi facem toalete şi-ai să te măriţi acolo cu un milionar american... Eşti prea frumoasă ca să nu ajungi foarte bogată şi foarte fericită. Eşti atât de frumoasă, încât ai dreptul la orice... Aşa că nu plânge şi nu te demoraliza ca o croitoreasă... Ce e sentimentalismul ăsta de midinetă?

Telefanul sună în odaia de alături. Dona sări din fotoliu şi se duse să răspundă. Apoi reveni şi-şi luă de pe un scaun un şal de mătase verde cu desene galbene şi roşii.

— Mă'ntorc la prânz, spuse ea ieşind. Mătuşa Elvira o urmări cu ochii, fără să răspundă.

Când o zări de departe pe Dona, Pangrati simţi că-i bate inima mai tare; de fiecare dată se'ntâmpla aşa, şi-i era ruşine de această emoţie copilărească. Zâmbind, îi întinse amândouă mâinile, Donei; ea îl întrebă:

— Bună dimineaţa; ce mai faci?

Pangrati se înţunecă puţin la faţă. Incepură să meargă alături.

— M'am gândit toată vremea la tine, vorbi el. Ştii că nu putem continua aşa?

— Ce să continuăm?

— Să fim despărţiţi, să nu te văd decât odată la o lună de zile, în sfârşit, tot. Nu puteam continua. Trebue să te hotărăşti.

— Ultimatum, zise Dona.

— Nu, rugăminte; nu mai rezist aşa, răspunse Pangrati; destul sânt de chinuit de altele...

— Cum? Transportul de noroi nu te face fericit?

Pangrati râse cu voie bună:

— Ba da... transportul de noroi e foarte bine... Dar e vorba de alt noroi... Noroi omenesc ..

— Ce anume? Administratorul poligam?

— Nu, zise Pangrati, şi se înnegură. Nu, ceva mult mai grav... Nu cred că mă înşel; la noi pe şantier sânt nişte tâlhari, lucrează pe ascuns, sabotează lucrul...

— Dece?

— Nu ştiu! Mă întreb şi eu... Poate din motive politice... duşmani ai regimului... Dar dece tocmai pe şantierul nostru? Dracul să-i ia! Închipuie-ţi ce scenă: într'o noapte...

Şi începu să-i povestească Donei întâmplarea cu Mateica.

— Ce să cred? Era lăudăroşenie de beţiv? Sau e într'adevăr un agent de-al lor, unul din oamenii aceia care lucrează în întuneric? Iţi dai seama ce'nseamnă pentru mine să dorm în fiecare noapte în aceeaşi odaie cu el? Ajung să-l visez noaptea! Şi nu mă pot hotărî să-i vorbesc lui Maftei despre asta... Maftei ăsta, e o grădină de om; dar dac'ar afla că e ameninţat şantierul, cred că l-ar mânca pe Mateica de viu!

Râse fără veselie. Dona murmură:

— Şi vasăzică te întrebi dacă să-l denunţi sau nu? E o dilemă care-ţi face cinste...

Pangrati se uită la obrazul ei fraged şi gura de copil îmbufnat, şi zise:

— Dacă n'ai fi atât de frumoasă, cred că lumea nu ţi-ar răbda acreala...

— Iubita denunţătorului, roman în fascicole, zise Dona, şi se uită de sus până jos la Pangrati: Mă uit să văd cum arată un denunţător...

Pangrati păli:

— Te rog să încetezi cu glumele astea!

Tăcură o vreme. Dona începu iar:

— Dar din ce-mi spui, nu reiese că ar fi un sabotor, sau un agent, Mateica ăsta al tău. Nu ţi-a spus nimic, limpede.

— Acuma sânt sigur că este, răspunse Pangrati. Acuma-mi dau seama că de când îl cunosc, a'ncercat să mă facă să'nţeleg că ar fi mai bine să muncesc mai puţin, să nu mă mai ocup prea mult de şantier, să las lucrurile să meargă alandala... Nu ştiu dacă a vorbit şi cu şeful şantierului, dar ăsta se poartă ca şi cum ar fi fost convins... Înţelegi ce poate însemna câte un grup de bandiţi de felul ăsta, pe fiecare şantier? Pur şi simplu, sabotarea construcţiei Canalului! Ce, e puţin lucru?

— Da, e o ideie măreaţă... murmură Dona. Pangrati o privi uimit şi exclamă:

— Ce idee măreaţă? E o crimă! Şi noi, tehnicienii, trebue să-i dăm peste cap pe indivizii ăştia. Dona, zise el luând-o de braţ şi strângând-o la el cu o mişcare pătimaşe, — de săptămâni de zile visez să te am lângă mine acolo, pe şantier; nu ştiu dece sânt atât de sigur că avându-te cu mine, aşi fi mult mai sigur de mine, mai plin de încredere, mai plin de curaj, şi că nu mi s'ar putea împotrivi nimic...

— Şi nici domnul Mateica... zise Dona.

— Iar glumeşti; eu îţi vorbeam serios, îţi vorbeam despre lucrul cel mai grav din viaţa mea, astăzi...

— Bine, zise Dona.

— Cum, bine? Vii cu mine? Primeşti? Ştii că şi tu ai fi mai fericită, ai intra într'un ritm de viaţă nou, puternic, te-ai schimba, te-ai limpezi, n'ai mai fi aşa cum te văd azi, chinuită, plină de amărăciune...

— Stai, zise Dona. Mă ameţeşti. Lasă-mă să mă gândesc... Ne mai vedem şi deseară, şi mai vorbim de asta. Acum mai povesteşte-mi despre administratorul poligam şi despre acest Mateica... Şi uite ce zi luminoasă: sunt ultimele zile de vară.

— Mateica, prin urmare... Ştii că de când te aud vorbindu-mi de el, a ajuns să mi se pară un om, un om... excepţional...

— Excepţional, de ce? întrebă Pangati, mirat şi ironic.

Vocea Donei devenise mai caldă, mai joasă, mai vibrantă. Deodată se făcu iar uşoară şi rece:

— Iţi spun altădată. Hai, povesteşte-mi...

4

Omul cu care se întâlnea Mateica în Bucureşti, se numea domnul Caraman, şi în seara aceea era în vizită la familia Vorvoreanu. Domnul Caraman era un om discret, tăcut, care doar rareori vorbea mai mult, şi atunci cu o energie surprinzătoare. Acuma, şedea picior peste picior într'un fotoliu de chintz englezesc, şi vădea ciorapi fini, purpurii, cu baghetă. Inălţa din sprâncene şi asculta glasul enervat al doamnei Vorvoreanu, mama Donei:

— La două după amiază au venit dela Oficiul de Inchiriere, să părăsim casa în douăzeci şi patru de ore!

— Dar dece? întrebă domnul Caraman. Casa e pe numele dumitale, nu pe-al lui Mişu...

— Le trebue. Vor să facă nu ştiu ce, un cămin de copii, o creşă, nu ştiu... Miliţianul de alături a şi plecat; el avea camion... dar noi? Spune-mi dumneata, Radule: ce putem face? Până mâine dimineaţă, ce putem face? Ne mută undeva, la naiba, într'un cartier de pe la marginea oraşului...

Şi-l privea îndurerată, puţin aplecată înainte. Mătuşa Elvira făcea o pasienţă pe o măsuţă, la fereastră. Dona se uita în stradă. Privirea domnului Caraman alunecă peste pereţii îmbrăcaţi în damasc roşu — cărămiziu, în două tonuri; apoi clipi din ochi, încruntând uşor sprâncenele. Mătuşa Elvira spunea:

— Am pierdut atâta, încât casa nu mai face o diferenţă...

— O să-i chemăm pe toţi, spuse deodată domnul Caraman. O să luăm fiecare câte ceva şi adăpostim lucrurile pe unde putem. Covoarele, argintăria, cărţile... Uite, Dona ar putea da telefoanele....

Dona se întoarse dela fereastră, dar doamna Vorvoreanu se ridică iute:

— Nu, am să-i chem eu... Ea să-şi cheme prietenii ei, tineretul...

Mătuşa Elvira îşi termină pasienţa, adună cărţile şi ieşi fără un cuvânt, bătându-le maşinal. Se auzea de alături glasul doamnei Vorvoreanu la telefon. In odaia tapisată cu mătase roşie, era tăcere. Cu spatele la fereastră, umbră subţire, Dona vorbi cu patimă:

— Nu mai putem suporta... Nu mai putem suporta...

— Vorbeşte pentru tine, murmură mătuşa Elvira, amestecând cărţile

Dona îi aruncă o privire scânteietoare. Domnul Caraman o luă pe Dona de braţ, o trase într'un colţ şi o aşeză pe o canapea:

— Hai, linişteşte-te...

— Nu mai pot trăi aşa, Radule, şopti Dona, gata să plângă. Domnul Caraman, prieten vechi al familiei, avea mania să le ceară celor tineri să-i spună pe nume. Dona îi spunea de mică, „Radule".

— Nu se mai poate aşa, urmă Dona, gata să plângă de desnădejde şi de furie. Stăm şi aşteptăm, şi se scufundă pământul sub noi! Nu-ţi dai seama că războiul n'o să mai aibă ce salva? O să fiu o fiinţă îmbătrânită, uscată, înveninată... N'o să mai fiu un om... simt cum mă topesc, mă pierd... Dece nu facem ceva? Dece eşti atât de înţelept şi calm? Dece Elvira mereu stăpânită şi indiferentă? Câteodată n'o mai iubesc decât pe mama, ea cel puţin se agită, are nervi, se desnădăjdueşte, îşi frânge mâinile...

— Dacă voi, tinerii, nu faceţi nimic, murmură domnul Caraman, privind-o atent.

— Ce să facem? isbucni Dona. Ce să fac? Nu-mi spune nimeni ce să fac? Aş face orice... Şi sunt oameni care se luptă... Uite, amicul meu Pangrati...

Spusese „amicul" cu o umbră de ironie şi dispreţ.

— ...mi-a povestit despre un om dela el, dela Canal, un om pe care eu l-am simţit, numai din ce mi-a spus Pangrati: un om care luptă acolo, care îşi riscă viaţa... un om pe care-aşi vrea să-l cunosc...

Râse încurcată, fără veselie, şi şopti, scuturându-şi buclele:

— Cred că l-aşi iubi... cred că-l iubesc... Il văd, mi-l închipui, îmi imaginez viaţa lui acolo, singur între toţi comuniştii aceia...

— Cum îl cheamă? întrebă liniştit domnul Caraman. Nu Mateica?

Dona făcu ochi mari şi dădu din cap, privindu-l fix. Domnul Caraman murmură:

— E un fost colonel din divizia lui taică-tău... E într'adevăr un om remarcabil...

Dona se făcuse şi mai palidă ca de obiceiu.

— Ce-mi spui tu înseamnă că e în pericol. Ar trebui să ştie că amicul tău l-a simţit. Ar trebui să fie mai prudent. A pierdut o seamă de oameni, şi mai trebue să stea acolo... Mai e de făcut ceva foarte important, acum, în toamnă...

Dona îl asculta abia răsuflând printre buzele întredeschise. Domnul Carman continuă:

— Dar dacă voi tinerii vă pierdeţi timpul dansând, suntem pierduţi cu toţii... Prietenul tău Pangrati nu-ţi poate face rost să te duci acolo, măcar odată? Mateica îşi riscă probabil capul la fiecare drum până la Bucureşti... Ar trebui să-i comunice cineva unele lucruri din partea...

Tuşi uşor.

— Din partea mea. Tu nu poţi face asta?

Se făcu tăcere. Apoi domnul Caraman adăugă:

— Ai fi şi tu un soldat în armata acelor oameni neştiuţi, care se luptă împotriva comuniştilor...

De afară se auzea glasul doamnei Vorvoreanu, la telefon. In umbra odăii tapisate în roşu stins, faţa Donei era o pată albă. Şopti:

— Va să zică... e adevărat..

— Ce să nu e adevărat?
— Nimic... Bine, o să mă duc acolo...

5

Când sosi Mihai Pangrati, tocmai intra un grup de musafiri. De afară, se zărea sclipirea candelabrului de cristal din salon. In uşe, domnul Haralamb îi săruta mâna doamnei Vorvoreanu:

— Chère amie, ţi-am adus ceaiu... Tânărul Grigoriu are o sticlă de gin...

O cucoană o sărută pe doamna Vorvoreanu pe amândoi obrajii:

— J'ai d'excellent fromage... o să facem sandvichuri...

Pangrati o trase la o parte pe Dona; era mâhnit şi mânios:

— Iar m'ai chemat cu manechinele astea? Iţi râzi de mine?

— Nu fii grosolan, zise Dona. Iţi jur că până azi dimineaţă n'am ştiut că vor veni... Să-ţi explic...

Erau în grădină, în umbra perdelei uriaşe de frunze ale viţei sălbatice crescute până sus, pe balcon. Mihai Pangrati spuse:

— Mă plictisesc de moarte cu ei; sânt inutili. Înţelegi ce îngrozitor e să te uiţi la un om, să-l vezi că nu foloseşte la nimic?

— Ai devenit comunist de-abinelea...

— Nu... Sânt inginer. Ştii care e cea mai frumoasă construcţie? Cea unde s'a întrebuinţat materialul strict necesar, şi nici un gram mai mult. Ştii care e cea mai frumoasă demonstraţie a unei teoreme? Cea care cere cel mai puţin calcul. Şi în secolul nostru, oamenii ca ei sânt ca ornamentele de stuc de pe casa asta — nefolositoare, şi urâte!

— Mie mi-e dragă aşa cum e, murmură Dona, privind casa. Mi-ar părea rău să fie un cub de beton...

— N'am spus că trebue să fie un cub, zise Pangrati ursuz.

— Uite de ce au venit, începu Dona, şi-l trase de mână în casă, povestindu-i ce se întâmplase şi rostul adunării.

Înăuntru era lume multă; veniseră nenumăraţii prieteni ai familiei, şi rudele, apăruseră sticle cu vin; doamna Vorvoreanu servea ceai în ceşti de porţelan de Limoges. Domnul Haralamb cânta menuetul lui Cherubini pe un clavecin vechiu, dreptunghiular. O cucoană admira instrumentul. Mătuşa Elvira spuse:

— Mama Ghitei Schapira mi-a spus că a fost făcut de Gaveau, acum peste o sută de ani; şi era o cunoscătoare...

— Da... fusese eleva lui Liszt, nu-i aşa? Cât de ciudat să cunoşti pe cineva care l-a cunoscut pe Liszt...

Domnul Haralamb termină, închise capacul peste claviatură îşi luă paharul şi un biscuit şi se amestecă într'un grup. La prima întrerupere a conversaţiei, spuse:

— Uite ce e: Statele Unite...

O doamnă foarte negricioasă, cu părul amestecat cu fire argintii, purtând cercei grei de argint la urechi şi la gât un colier de boabe rotunde de argint, se uită la pereţi, voi să spuie ceva şi se răzgândi. Doamna Voroveanu îi observă însă privirea şi zise, zâmbind:

— Am vândut tablourile, Adina dragă...

— Cum? Şi Luchianii de care eram îndrăgostită? exclamă doamna cu

cercei de argint. Trei domni care stăteau de vorbă la un pas de ea, întoarseră capul ,ascultară, şi se uitară şi ei, automat, la pereţii pe a caror tapiserie vestedă se vedeau dreptunghiurile mai întunecate. Apoi, unul din ei continuă:

— Aşa că Statele Unite nu pot rezista la infinit la...

— Pardon, monşer, îl întrerupse domnul Haralamb. Pot rezista cum poate rezista la poker jucătorul mai bogat decât tine...

— Decât mine? Ce n'est pas grand-chose... murmură cel dintâi. Toţi începură să râdă, un râs măsurat, stăpânit. Domnul Haralamb stătea cu un genunchi puţin înainte şi o mână în buzunarul hainei, cu o graţie plăpândă, ca un desen de mode dela 1928:hainele îi fuseseră croite la Londra, pe Savile Row, în acel an. Zâmbi şi el şi spuse, privindu-şi paharul în lumina aplicei de bronz din perete:

— Bine, tu eşti o victimă a speculaţiunii effrenate la Talcioc. Totuşi, adu-ţi aminte că domnul de Talleyrand şi-a vândut de mai multe ori celebra bibliotecă. Odată, îi scria doamnei de Stael: „am vândut ilustrissima bibliotecă..."

Convorbitorul său zâmbi melancolic, gândindu-se în chip vădit, la unele vânzări recente, şi, ca să schimbe aceasta conversaţie care-i displăcea, îl întrerupse:

— Spuneai că Statele Unite...

Domnul Haralamb sorbi din pahar şi urmă:

— Spuneam că Statele Unite...

Doamna cu cercei de argint o întrebă pe doamna Voroveanu în chip indirect:

— Pentru mine e un mister cine cumpără astăzi tablouri... Sau mobile... Sau bijuterii, for instance...

Doamna Voroveanu surâse vag şi discret şi nu răspunse nimic.

Mihai Pangrati şedea lângă uşa ce da în odaia cealaltă. Se simţea singur, se simţea străin, şi se plictisea. Auzea din odaia de alături glasul Donei, dar nu înţelegea ce spune, din pricina murmurului oamenilor dimprejur şi asta-i sporea încordarea şi neplăcerea.

Mătuşa Elvira, care şedea lângă el cu două cucoane bătrâne, îl văzu stingher şi-l întrebă cu bunăvoinţă:

— Tatăl dumitale a găsit în sfârşit secretul lui Stradivari?

Când se'ntoarse spre el, sclipiseră adânc cu apele lor întunecate, smaraldele pe care le purta la gât.

— Care secret? Ce secret? întrebă cu un glas spart, ruginit, cea mai bătrână dintre cucoane, prinţesa Muruzi, şi-l privi printr'un face-à-main subţire de aur pe Pangrati. Mătuşa Elvira povesti, şi bătrâna râse, înveselită şi indignată, bătând cu bastonul în parchetul murdar.

— Eşti o proastă, Elviro! Cum se poate să-l întrebi dac'a găsit secretul? Ar fi nenorocit dacă l-ar afla! Ar trebui să-şi caute alt scop în viaţă...

Mihai Pangrati ar fi vrut să spuie că totuşi, nu aceasta era ţelul vieţii lui tată-său. Dar mătuşa Elvira îl întrebă iar, în treacăt, uşor — ca un vizitiu care croeşte un trecător cu biciul, din galopul cailor:

— A propos de scop în viaţă: tot comunist eşti?

Deodată se făcu un cerc de priviri împrejurul lui Pangrati; el însuşi

simţi cum se face tăcere împrejurul lui, o tăcere rece, îngheţată. Il priveau drept în faţă, ca şi cum ar fi vrut să-i citească pe obraz semne, pecetii ruşinoase. Se făcu roşu şi zise:

— Nu eram,... dar încep să devin!

Bătrâna prinţesă Muruzi râse ca un ceasornic vechi cu pendulă. care se pregăteşte să sune, şi strigă cu glasul plăpând şi răguşit:

— Ţi-a răspuns ca un tânăr inteligent...

Râdeau toţi, afară de mătuşa Elvira. Pangrati îşi dădu seama că înţeleseseră în răspunsul său o ironie jucăuşe, obişnuită lor, dar, care îi fusese străină de clipa aceea. De aceea, mătuşa Elvira şedea cu mâinile în poală, mâinile ei cu degete lungi, şi palmele înguste, mâinile pătate cu vânăt, şi cu vine groase verzi — şi zâmbea în gol, subţire, rece, dispreţuitoare. Ea era singura care înţelesese totul, dar tăcea.

Un domn, care stătuse în picioare îndărătul fotoliului mătuşei Elvira se depărtă cu paharul într'o mână şi ţigarea de foi în cealaltă, şi-l întrebă pe domnul Haralamb, care stătea de vorbă cu domnul Caraman:

— Prietena noastră Patricia a invitat masse de comunişti?

Domnul Haralamb înălţă sus de tot sprincenele cărunte aproape albe, şi-avu o faţă atât de surprinsă, încât păru gata să-şi înghită trabucul. Caraman, cu glas discret şi chipul fără expresie ceru deslușiri;

— Sigur că da: uite, tânărul de lângă uşe... Şi pe urmă baronul...

— Care baron? Ah, Muţi Grigoriu, zise domnul Caraman, lămurit, vazând, în alt colţ al încăperii un tânăr de o statură neobişnuită, şi cu părul buclat în chip la fel de neobişnuit.

— Nu e nimica grav, zise domnul Caraman. Cetăţeanul acela e un inginer dela Canal, cunoscut al Donei; tânărul Muruzi lucrează pe acelaşi şantier, şi Patricia l-a invitat, înţelegi...

— A, aşa...

— Ei, şi baronul.. uită-te la el...

Se întoarseră să-l privească pe tânărul cel înalt, gazetar cunoscut, a cărui mamă fiind o baroană austriacă pe care-o luase de soţie domnul Grigoriu, proprietar de pe lângă Alexandria pe vremea inflaţiei austriace din 1919, îi prilejuise în Bucureşti porecla de baron. Tânărul avea într'adevăr o înfăţişare străină; şi în clipa aceasta se afla într'un cerc de cucoane care râdeau de el cu oarecare tandreţă. Una din ele, mititică de tot şi blondă, îi spunea:

— Muţi e coafat à la Titus. Apleacă-te

Găliganul se aplecă, supus, şi ea îi răvăşi buclele cu mâna.

— Asta comunist? zise domnul Caraman, fără stimă. E o hahaleră...

— Da, recunoscu şi cellalt. E o hahaleră...

Lângă Pangrati, care şedea şi fuma ascultând glasul Donei şi muzica de discuri din odaia cealaltă, bătrâna prinţesă Muruzi, cârâia neîncetat cu glasul ei enervant. Mătuşa Elvira o privi cu o sclipire răutăcioasă în ochii negri şi se'ntoarse către doamna cu colanul de boabe de argint:

— Adina, spune-mi, încă n'am parvenit să aflu: Radu Caraman e Caraman Chimay?

Auzind pomenit numele acela dintre cele mai vechi ale aristocraţiei franceze din Walonia, doamna cu fire albe în păr spuse râzând:

— Nu... E Caraman Petcu, sau Caraman Stancu, sau... în orice

caz, dela Dunăre... Tatăl meu îmi spunea că l-a cunoscut încă pe bunicul lui Radu, arendaş pe moşiile Brâncovenilor...

Bătrâna prinţesă Muruzi însă se înnăbuşea de necaz, bătând cu bastonul în podea:

— Adina, eşti o mincinoasă, şi nu mă mir, că tot neamul vostru e corcit dela un rob al lui străbunicu-tu, dela curte, că Banul Manolache era neputincios la femei, şi toţi sânteţi bruni, mincinoşi, stricaţi şi hoţi! Iar Caramanii, să ştii că sânt din Tesalia..

— Macedoneni, zise doamna cu cercei de argint, râzând: — Macedoneni...

— Tesalioţi! ţipă răguşit, cu glas slab de tot, prinţesa Muruzi; Tesalioţi! şi mătuşa lui Radu îl ţinea pe Ştefan Cantacuzino, iar bunicu-său în prima căsătorie a ţinut-o pe Andronica Băleanca, pe care a luat-o pe urmă Filip Pherekyde, fratele lui Alexandru; iar moşia lor de la Caramani e lângă a noastră de la Obârşia de pe la 1660! Atunci au făcut satul! Există hrisov pe care-l păstrează nebuna aia de... de... se înnecă şi se uită împrejur, înroşită la faţă, cu nasul coroiat şi capul mic cât un pumn, asemănător cu o pasăre ciudată.

— Cum, şi la 1660 nu puteau fi Bulgari? Nu existau Bulgari pe atunci? întrebă Elvira. Râdea cu poftă şi smaraldele îi jucau pe pieptul slab în bluză neagră; jucau fulgerând şi alunecându-şi apele. Mihai Pangrati nu pricepea nimic. Şedea şi fuma în tăcere. De alături, glasul cântăreţului înregistrat pe disc se umfla ca o guşe de porumbel şi gângurea într'o engleză rostită pe nas:

I'll love you Sunday
I'll love you Monday
I'll love you always...

— Nu asta, vorbi limpede Dona. Mihail Pangrati se ridică. Nu asta, spunea Dona. E plicticoasă. Adorm. Stai să aleg eu una... Muzica se opri, şi după o clipă de tăcere începu un ciocănit grabnic şi ritmat, de castaniete şi tobe, şi o voce gravă, sentimentală, dulceagă, mugi pe spaniolește:

Asi se baila
Con sus amores
Asi se baila
En Cachubembe!

Mihai Pangrati se opri în uşe. Nu mai încăpea şi el înăuntru. Câteva perechi dansau, încercând să nu se împiedice de un pat mare care avea o încoronare de lemn sculptat cu ghirlande şi arcuri demodate. Pangrati o zări din prima clipă pe Dona care dansa cu capul lăsat pe spate, vădindu-se astfel gâtul fraged şi alb, şi cu ochii aproape închişi. Un tânăr care stătea rezemat de perete lângă Mihai Pangrati, vorbea cu altul:

— La Mangalia a prins-o astă-vară Teddy Lahovary cu unul şi i-a bătut pe amândoi... Pe dig erau, noaptea...

Dar văzând că Pangrati asculta şi că se schimbase la faţă, vorbitorul se întrerupse, iar cellalt, care râdea privindu-i pe dansatori, încetă şi-i spuse:

— Vezi ce faci cu ţigarea... arzi mătasea...

Cel ce vorbise până atunci se întoarse şi privi tapiseria depe perete, apoi murmură cu un fel de nepăsare:

— Acum... nu mai contează...

„Despre Dona vorbeau?" se întreba Mihai Pangrati. Simţi că i se îmbroboneşte fruntea de sudoare şi şi-o şterse cu batista; încerca să se agaţe de gândul că mai erau două sau trei femei care dansau în afară de Dona. Ea, ca şi cum şi-ar fi dat seama că e privită ţintă de cineva, întredeschise ochii şi-i întâlni privirea lui Pangrati.

— Dona a băut prea mult, murmură cel ce arsese tapiseria cu ţigarea. Pangrati, căruia Dona îi aruncase un zâmbet fugar, răsuflă adânc: „Va să zică nu de ea vorbeau..." Dar, lucru ciudat, nu simţea nici o uşurare în inimă. Otrava izvorâtă într'o clipă, nu se risipise.

Un cor înnăbuşit, ciocănituri descreerate, ţipete de animale şi plânset de banjo acompaniau glasul zaharos al cântăreţului:

Asi se baila
En Cachubembe

O fată blondă, voinică, cu buzele şi unghiile vopsite în roşu foarte întunecat, aproape purpuriu, îl luă de braţ pe Pangrati şi-l întrebă:

— Dumneata dece nu dansezi?

Şi-l trase cu ea pe parchet. Pangrati începu să danseze Ea îi spuse:

— Nu aşa; învârteşte-mă într'o parte; n'avem destul loc... Ce, nu ştiai? Asta e moda... de când suntem decavaţi toţi. Ce e cu dumneata? N'ai dansat de o mie de ani...

Apoi închise ochii şi murmură:

Asi quiero bailar
Con mis amores
En aquel lugar
Que se llama... Cachubembe

— Când eram cu părinţii mei la Madrid, în 42—43, făcea furori cântecul ăsta... Ah, s'a terminat... Ce păcat...

Şi-l lăsă pe Pangrati, se repezi la Dona şi-i ceru pe un ton răsfăţat:

— Şi mie, Dona... Mie întâi!

Dona scutura un shaker de argint, în care turnase din mai multe sticle. Mamă-sa intră în odaie făcându-şi vânt cu batista:

— Dona, dă-mi şi mie ceva, mi-e sete.

— Cocktail? întrebă Dona.

— Nu, răspunde doamna Voroveanu cu un zâmbet şters Un ginfizz... cu mult gin şi puţin fizz...

Tinerii dimprejur râseră, şi unul din cei lângă care stătuse Pangrati, se grăbi să toarne în pahar gin şi o ţâşnitură de sifon. Doamna Voroveanu spuse:

— Ei, tineretul... Începeţi să vă câştigaţi pâinea...

— Adică ginul, zise Dona.

Şi ea şi mamă-sa aveau pe faţă aceeaşi veselie ţeapănă, pe care şi-o

impuseseră cu sila. Lui Pangrati, care nu băuse nimic, nu-i veni să râdă; dar cei vreo zece tineri şi fete râseră sgomotos, chiar prea sgomotos, apoi trecură înghesuindu-se, spre salon. In treacăt Dona îi şopti lui Pangrati:

— Rămâi la urmă...

Pangrati stătu cu mâinile la spate, privind scena. Era târziu: o pendulă rococo, aurită şi cu picioare de fildeş, arăta două noaptea. Domnul Haralamb o opri şi o luă în mână. Pe umăr, încărcă un covor, şi pe deasupra o tapiserie veche care atârna pe perete. Toţi luau câte ceva. Valiza cea mare şi grea cu argintărie şi cu serviciile de ceai, o luă domnul Caraman, care-şi luă rămas bun dela stăpâna casei, apoi dela Elvira ,apoi dela Dona: Donei îi şopti:

— Dă-mi un telefon mâine.

Cucoanele luau pachetele mari cu porţelanuri de ceai în care se băuse cu puţine ore înainte, şi două portrete vechi de Theodor Aman: Clucerul Vorvoreanu şi Clucereasa; tânărul Grigoriu împinse clavecinul vechi de o sută de ani, şi se duse să ia o trăsură şi să-l încarce cu ajutorul birjarului: prietenii Donei luară valize grele, şi doi dintre ei porniră cu o ladă de transatlantic, în care strânseseră rufărie şi cărţile rare încă nevândute. In câteva minute, serata se risipise ca un teatrù de păpuşi cu sforile tăiate; oamenii plecau în toate părţile; colţurile salonului se goleau; perdelele de taftà verde cu ape, căptuşite cu damasc, zornăiră din toate inelele lor, când invitaţii se suiră să le desfacă şi le mototoliră, împachetându-le. Toţi încercau, să glumească, să râdă, să le dea curaj doamnei Vorvoreanu şi mătuşei Elvira. Prima, palidă, încerca să le ajute tuturor, dar nu făcea nimic. Mătuşa Elvira stătea singură în mijlocul salonului, cu o mână în cealaltă şi-i urmărea cu ochii pe toţi, clipind. Era aşa de urâtă, încât era greu să-i citeşti pe faţă. Nasul îi rămăsese încovoiat şi mândru, şi nările îi fremătau uşor. Apoi, deodată vorbi gros, răguşit:

— Eu sânt obosită, şi mă duc să mă culc...

— Da, Elvira, du-te, sigur că da, îi spuseră toate cucoanele. Vreo două îi oferiră s'o ajute, dar ea le refuză:

— Nu... mă ajută nepoată-mea.

Şi porni înainte, urmată de Dona, care se opri o clipă ca să-i mai şoptească lui Pangrati:

— Aşteaptă-mă...

Ajunsă în odaia ei, Mătuşa Elvira se aşeză, ca în toate serile, în faţa oglinzii ovale şi se pieptănă. Dona o întrebă:

— Să te ajut?

— Nu, răspunse mătuşa Elvira. Dar peste câteva clipe murmură:

— Ajută-mă să mă scol...

Dona se repezi şi o ridică. Bătrâna se lăsa grea de tot, fără putere, ca un trup mort.

— Pe pat... şopti ea.

Dona o culcă, îi puse picioarele pe pat, o descheie, îi frecă mâinile, îi scoase inelele.

— Scoate-mi colierul... suflă mătuşa Elvira.

Dona îi ridică anevoie capul ca să i-l desfacă de după ceafă.

— Arată-mi-l...

Doni i-l ţinu deasupra ochilor. Bătrâna lăsă să-i alunece privirile

stinse prin limpezimile șiragului de pietre verzi ca adâncurile mării. Apoi șopti:

— Le-am mai salvat, odată...

Dona închise bijuteriile în casetă, o încuie și puse cheița în mâna rece a mătușii Elvira; degetele reci și veștede se strânseră și apucară și cheia, și mâna Donei, și o traseră ușor. Dona se așeză pe pat. Bolnava gemu:

— Dona... Dona...

— Spune, Elviro... Sânt aici... Spune...

— Ai văzut ce-au făcut din noi?

— Am văzut... murmură Dona cu glasul înnecat.

— Să nu plângi... Nu uita... Și, Dona...

— Da, Elvira, șopti Dona mângâindu-i mâinile.

— Dacă mor, o să-ți rămâie ție smaraldele... Nu știu dacă poartă noroc... dar eu le-am salvat, odată... eu, cu mama... odată...

Suflă greu, și urmă:

— Foarte greu... și averea s'a adunat pe lângă ele... Să le păstrezi... să le păstrezi...

— Le păstrez... Dar tu n'ai să mori...

Deodată ochii stinși căpătară strălucire, fața brăzdată și galbenă se lăsă pe o parte, și cu o privire lucitoare, dar de nepătruns, bătrâna murmură:

— Ba da.. o să mor... și tu o să mori...

Și zâmbetul ei subțire și neiertător îi apăru pentru o clipă pe buze. Apoi totul se stinse iar, și buzele uscate șoptiră:

— Vezi să ia și oglinda asta de argint... și lucrurile mele de toaletă... serviciul de bagă...

Dona se ridică și începu să adune lucrurile...

Pangrati o aștepta jos. Plecaseră toți. Doamna Voroveanu stătea de vorbă pe peron, cu cei din urmă. Luminile aplicelor de bronz de pe pereți, pe care domnul Haralamb promisese că va reveni să le ia, cădeau peste suprafețe goale de tapițerii pătate. Pe parchet erau cioburile unui pahar de cristal, călcat în picioare, dâre de praf, vin vărsat, o carte ce se deschisese căzând și peste care călcase cineva. Ferestrele erau goale, ca la o casă pustie. In colțurile încăperii era umbră, doamna Vorvoreanu stinsese candelabrul din mijlocul tavanului, și acuma toate lacrimile de cristal sclipeau tainic, sus în penumbră. Mihai Pangrati făcu o mișcare. In tăcere, parchetul scârțâi prea tare. Doamna Vorvoreanu trecu, și, în treacăt, nervoasă, îi aruncă o întrebare:

— O aștepți pe Dona? Vine numai decât.

Mihai Pangrati nu răspunse, și urmă să aștepte. In sfârșit apăru și Dona. Il luă de braț:

— Hai puțin la aer. Nu pot vedea salonul așa.

Afară în stradă, sub stelele nopții, Dona privi casa cu balconul ei îmbrăcat în frunzișul ce cădea, perdea groasă verde, până în grădină. Era o casă veche, de zidărie galbenă cu podoabe demodate, din cărămidă și stuc.

— Aș vrea să uit tot, zise Dona.

Pangrati o cuprinse cu brațul de umerii plăpânzi și spuse:

— Vino cu mine...

— Prietenii tăi, murmură Dona. Aștia sunt prietenii tăi, Mihai... Uite ce ne-au făcut...

— Nu-şi iartă niciodată duşmanii, zise Pangrati. Sânt aspri. Nici ei n'au fost iertaţi...

Dona îl privi o clipă într'un chip ciudat, pe care Pangrati nu-l înţelese. Apoi murmură:

— Aşi vrea să mă duc... să plec... să nu mai văd casa asta... nici Bucureştiul... Să nu mai văd pe nimeni...

— Vino cu mine, repetă Pangrati.

— Bine, zise Dona. Am să vin.

Vorbise fără să-l privească. Se uită la perdeaua deasă de frunziş ce cădea de pe balcon. Pangrati o strânse cu braţul ce-i cuprinsese umerii. Ea se lăsă în neştire. Stăteau amândoi sub felinar, în strada pustie, în faţa casei golite.

6

Intr'una din primele zile de toamnă, Dona sosi la Constanţa. Deasupra Constanţei pluteau straturi de nouri ploioşi, deşi multe zile la rând fusese o uscăciune ce prăfuia de jur împrejur câmpiile şi depunea pe străzi şi pe ziduri un strat subţire de colb. Bătea dinspre mare un vânt rece şi valurile erau de culoarea oţelului. Un vapor mare de marfă ieşea din radă şi se îndrepta spre Nord-Est, împroşcând spume de fiece dată ce etrava se cufunda într'un deal de apă. Fumul din coşurile vasului fugea culcat de vânt, şi aici în oraş, frunzişurile atinse de frig şi începând să se decoloreze, fremătau şi se înfiorau.

Pangrati aştepta pe peron. Se lumină la faţă când o văzu pe Dona în uşa vagonului şi se repezi s'o ajute. Dar n'avu vreme: coborîse singură şi un călător îi dădu de sus o valiză mică galbenă. Dona îi mulţumi cu un zâmbet, omul coborî şi se pierdu în mulţimea ce se scurgea spre ieşire.

— Ai venit cu un cunoscut? întrebă Pangrati.

— Nu... l-am cunoscut în tren, răspunse Dona. Am venit cu trenul ăsta, fiindcă am dormit prea târziu azi dimineaţă, şi...

— In orice caz, eu te aşteptam... Aveam de gând să te aştept la toate trenurile care soseau azi în Constanţa...

— Totdeauna eşti exagerat, zise Dona cu un aer plictisit.

—Da, zise Pangrati. Exagerez cu tine, e-adevărat. Dar nu mă pot împiedica.

Mergeau spre ieşire.

— Numai atâta bagaj ţi-ai adus?

— Cât vroiai să fie? N'am nevoie de mai mult. Nu stau o veşnicie aici...

— A... n'ai de gând să stai măcar câteva zile? murmură Pangrati şi se'ntunecă la faţă iar.

— Una, două cel mult, zise Dona şi se înfăşură în pardesiul larg, cenuşiu. Işi ridică gulerul:

— Ce frig e aici...

— Aşa e în Dobrogea... Mai frig decât la Bucureşti. Marea; vântul...

Se opriră o clipă în piaţa înclinată din faţa gării.

— Va să zică o zi, două... Mă aşteptam să fie altfel. Altfel înţelesesem. zise Pangrati.

— Ai înţeles greşit, răspunse Dona încet, zâmbindu-i însă. Pangrati murmură:

— Nu te'nțeleg...

— Nu face nimic, zise Dona și-și scutură, răsfățată, coama scurtă și buclată. Incotro?

— Spre șantier, zise Pangrati.

Pe drum, pe când mașina străbătea șosele asfaltate sau de lut, și satele scunde rămâneau pe rând în urmă și se deschideau mereu noui zări, pleșuve, Dona se plângea:

— Ce-am văzut din tren m'a întristat... Ceva monoton, mizer, care ține zeci și zeci de kilometri.. .la nesfârșit... Și oamenii ca niște furnici, și căruțele care abia se mișcă... Ici și colo câte-o mașină din acelea, care și ele abia se mișcă, și câte-un camion... Asta e faimosul Canal? N'am înțeles nimic... Și e frig... și ce praf, ce praf...

Pe fața lui Pangrati tremura un zâmbet, șovăitor:

— Cum poți să vorbești așa? N'ai văzut încă nimic. N'ai priceput încă nimic; nici n'aveai cum, de altfel; nici n'aveai când. Stai, așteaptă. Când am să-ți explic, când ai să vezi lucrurile mai de aproape și ai să cunoști oamenii, o să gândești altfel. Ce te-ai grăbit așa?

— Nu mă atrage nimic aici, zise Dona, cutremurându-se de frig, — decât... Se întrerupse. Pangrati îi spuse șoferului:

— La dreapta, tovarășe; pe aici se face șosea nouă. Ia-o peste câmp.

— Știu, zise morocănos șoferul. Dona îi aruncă o privire iute, cercetătoare, lui Pangrati, dar acesta păru că n'a observat nimic. In curând apăiură movilele de pământ excavat, brațele uriașe ale draglinelor și excavatoarelor, baracamentele pe coastă, schelăria uzinei electrice, zidurile caselor în construcție.

— Am ajuns, zise Pangrati. Iar se lumină la față.

— Oprește aici, că noi o să mergem pe jos, zise el. Coborî fără s'o întrebe pe Dona și luând valiza cu o mână, cu cealaltă o luă pe Dona de braț și porni cu ea pe șosea.

— N'ar fi trebuit să vorbești așa când te auzea șoferul. Oamenii țin la lucrarea asta și sânt jigniți când văd pe cineva că n'o prețuiește... Ai făcut o greșală... dar nu face nimic... Până te obișnuiești — dacă vei voi să te obișnuiești, bine înțeles. Uite, acolo e albia canalului. Știi că la sosirea noastră aici, în vară, nu era nimic? Nimic. Iarbă, și câmp gol. Nici apă nu era. Am săpat puțuri... Uite, încolo va merge, spre mare... Știi care e marea noastră problemă la ora asta? Ce-o să facem la iarnă. Continuăm lucrările sau nu? Asta-i întrebarea...

— Hamlet, zise Dona. Pangrati râse:

— Să avem iertare: nici un Hamlet. Sântem o grămadă de tehnicieni care am hotărît că se poate lucra și iarna. Rușii așa lucrează. Să vedem dacă-i convingem și pe ceilalți... dar trebue să-i convingem...

Și râse vesel:

— Nu-i lăsăm! Trebue!

Se uita la Dona, căreia-i fluturau șuvițele castanii în obraz și-i flutura pardesiul larg.

— Ce zici de vântul ăsta? Așa bate aici aproape tot timpul...

— E oribil, zise Dona. Imi bate mereu nisip în obraz. Usucă pielea. E prost pentru ten.

— Pe naiba! E sănătos...

Şi urmă s'o ducă pe şantier, arătându-i clădirile cele noui, vorbindu-i de oameni, de planurile pentru toamna aceasta şi pentru iarnă. Dona îl asculta cu o privire cercetătoare şi rece.

Un om veni alergând:

— Tovarăşe, vă cheamă tovarăşul Zusman! V'a căutat toată după amiaza...

Vorbindu-i lui Pangrati, se uita mirat la Dona, de sus până jos. Dona purta pantofi de piele de porc cenuşie, pardesiul cel larg, o fustă de flanel cenuşiu, un tricou verde şi un şal de mătase verde care flutura, lucind şi tremurându-şi apele. Pangrati observă privirea curierului. Răspunse:

— Bine. Vin imediat.

Şi când omul se depărtă, îi spuse Donei, cu un surâs jenat:

— Eşti prea elegantă. Aici noi umblăm îmbrăcaţi mai simplu...

— Linişteşte-te, zise Dona. Nu stau o veşnicie printre voi...

Pangrati şovăi, mai vru să spună ceva, dar se răsgândi:

— Vrei să te plimbi pe şantier, sau mă aştepţi? Să văd ce vrea cu mine şeful...

— Domnul Zusman e şeful tău? întrebă ea ironic. Pangrati însă se grăbea.

— Da. Să-ţi arăt unde te poţi odihni. Am acuma o odaie numai pentru mine. Mă aştepţi puţin şi mă întorc...

Şi o duse la odaia lui. Dona rămase în picioare, se uită la hârtiile de pe masă, deschise un sertar, îşi văzu scrisorile puse teanc, în ordine, într'un colţ. Le luă şi le puse în buzunar, nici ea nu ştia dece. Apoi ieşi şi întrebă pe primul muncitor întâlnit, unde e biroul tovarăşului Mateica.

Mateica stătea de vorbă cu Udriştoi, când un funcţionar îi anunţă că a venit „o tovarăşe dela Bucureşti".

— Cine e? Cum o cheamă? întrebă Mateica.

Dar Dona intrase. Când o văzu, Mateica amuţi o clipă, apoi îi spuse lui Udriştoi:

— Acum tot n'avem timp să terminăm... Mai vorbim mâine.. Noroc...

Udriştoi ieşi, urmat cu părere de rău de funcţionarul cellalt, căruia Mateica îi făcuse semn să închidă uşa.

„Va să zică aşa arată" se gândea Dona, privindu-l pe Mateica. Totul fusese altfel decât se aştepta: vremea, canalul, omul acesta. Dona se aşeză în faţa lui Mateica.

— Tovarăşul Mateica?

— Eu, zise acesta şi-i zâmbi. Îi străluceau ochii. Râse la ea, cu gingiile lui prea trandafirii. Dona le privi ca şi cum ar fi văzut o fiinţă ciudată, necunoscută. Apoi vorbi cu greu:

— M'a trimis domnul Caraman...

Râsul lui Mateica pieri într'o clipă.

— Nu-l cunosc, zise prompt Mateica. Dona îi întinse un bileţel pe care Mateica îl citi cu atenţie, de câteva ori, îl arse cu un chibrit, apoi o privi:

— Bine, zise el. Dar nu trebue să stai aici nici un minut mai mult. Dumneata ai să faci pe curiera între mine şi el. Ai ceva să-mi spui din partea lui?

— Da...

— Bine. Pleci dumneata numaidecât, şi mă aştepţi... cunoşti şantierul?

— Nu.

— Cum ai venit?

Dona râse scurt şi spuse, cu un glas pe care nu şi-l cunoştea:

— M'a adus inginerul Pangrati...

Mateica făcu ochii mari, apoi deodată înţelese şi isbucni într'un hohot de râs:

— A... dumneata eşti... aşa, va să zică... Ţi-am citit scrisorile... foarte bine; aşa îi trebue...

Pe faţa albă a Donei se răspândi o roşeaţă:

— Ţi-a arătat scrisorile mele?

— Nu, zise cellalt râzând. Le-am citit fără să cer voie... Aşa, va să zică dumneata eşti?

Şi o privea printre gene, râzând şi cântărind-o din ochi. Apoi deodată redeveni serios şi zise:

— Unde e?

— La şeful şantierului.

— La Zusman? A, ăla îl ţine mult... Avem tot timpul să vorbim, zise Mateica şi repetă:

— Avem tot timpul... Am să-ţi explic unde să mă aştepţi. Nu trebue să fim văzuţi împreună. Avem de vorbit multe... Eu te cunosc de mult, măcar că nu te-am văzut... M'am gândit mult la dumneata...

Privirile lui o cuprindeau ca nişte mâini. Dona zise cu glasul nesigur:

— Explică-mi repede, până nu se'ntoarce... Pangrati...

7

Din seara aceea, Dona avea să-şi aducă aminte totdeauna de culoarea cenuşie-vânătă a cerului ameninţător. Mateica o luase de braţ cu o mână grea, care îi strângea prea tare braţul subţirel, şi o purta într'un fel de plimbare ciudată, ca şi cum ar fi mers spre un loc anume, şi cu un scop bine deslușit. Dar nu se vedea nimic care ar fi putut semăna cu o ţintă; de jur împrejur era câmpul gol, sub cerul acela negricios, înnourat, al înserării. Se depărtau de şantier, de baracamentele înnegrite unde sclipeau şiragurile de lumini electrice şi inscripţii făcute din sute de becuri. Mergeau înainte, peste câmp, nu se putea şti încotro. Dona se lăsă dusă, cuprinsă de un fel de amorţeală a voinţii, ca în vis, şi asculta glasul gros al lui Mateica. Mateica vorbea neîncetat, fără să ridice tonul, iar Dona îl asculta în neştire, dându-şi seama de un singur lucru: că umblau prin pustietăţi, pe unde nu se vedea nimic decât câmpia goală ca'n palmă, cenuşie, tristă, cu ierburi mărunte, uscate, ce foşneau sub picior, şi valuri, dâmburi scunde, coline turtite şi movile conice presărate pe orizont ca nişte semne pe care nimeni nu le putea înţelege; iar deasupra cerul sur, mohorît, cu neguri grele Văzduhul părea străbătut de o ploaie de cenuşe; rânduri înalte de stâlpi negri de telegraf şi telefon fugeau în toate părţile spre zare, mişcându-se la nesfârşit. Mateica vorbea statornic, cu încăpăţânare, ca şi cum ar fi vrut

s'o adoarmă cu vorbăria aceea monotonă, plină de înţelesuri cutremurătoare şi sunetul unei nebunii ascunse:

— Sânt singur aici, şi trebue să mă lupt singur cu miile astea de oameni şi cu valul de maşini şi de materiale pe care-l toarnă Statul peste mine, ca să mă înnece. Toţi aicea îmi sânt duşmani, toţi mă banuiesc, toţi mă pândesc, comuniştii îmi pun capcane şi aşteaptă să mă înhaţe, mă vânează prefăcându-se că nici nu ştiu de mine... sau nici n'or fi ştiind; dar au creat o lume în care mă paşte pierzania la fiecare pas, o lume în care trăesc ca o fiară sălbatică, înţelegi? Ca un lup sau ca o vulpe; lupii măcar se adună în haită, dar pe noi ne-au risipit, comuniştii au lovit în dreapta şi'n stânga împrejurul meu; responsabilii de cantine, normatorii şefi, magazionerii, administratorul, şeful de şantier, sunt mutaţi sau fugiţi, sau arestaţi, sau gata judecaţi şi în puşcărie. Nu mi-au mai rămas decât unul sau doi, şi cu ăştia trebue să fac faţă. Înţelegi cum lupt eu? Asta e haită? Iar vulpea se poate ascunde, se poate face nevăzută; eu nu, eu trebue să stau aici în văzul tuturor, sânt mereu un funcţionar oarecare, şi trebue să ţes fire pe dedesubt, să-mi întind braţele — cum să spun? e sub pământ. Şi comuniştii mi le-au tăiat unul după altul. Am pierdut toate atuurile; mai am o carte de jucat: dacă nu merge şi aia, sânt un om curaţat; şi de altfel, în fiecare zi Direcţia Generală poate începe să-şi organizeze mai serios cadrele, şi să puie pe vreunul să-şi vâre nasul în dosarul meu şi să verifice hârtiile Ei, atunci m'am ars Uite, vezi colo departe culmea aia joasă, ca un nor negru? Acolo e un deal prin care o să treacă... adică ar trebui să treacă, înţelegi, Canalul, dacă ajung ei până acolo... Dar n'o să ajungă. Fi, şi culmea aia, au făcut ei planul s'o arunce în aer cu cinci mii de kilograme de trotil. Eu sunt ca un om care încearcă să-şi clădească o casă acolo sus, şi-i aude pe ei cum sapă dedesubt galeriile, şi pun pachetele cu trotil. Parol, aşa mă simt. Şi stimabilul nostru prieten care te-a trimes nu ştie asta, şi nici nu vrea să ştie. Şi te-a trimis pe dumneata să stai cu mine... Frumoasă idee. Să vedem? Te ţin curelele?

Dona călca pe muşuroaie mărunte pe care crescuse iarba, cuiburi de şerpi şi de guzgani de stepă, retraşi în căldura pământului acum când se lăsa primul frig de toamnă. Vântul venit din zarea de cenuşă o bătea în obraz; glesnele ei slabe se îndoiau şi pantofii prea eleganţi se strâmbau şi se scâlciau călcând pe ţărâna neagră a stepei; dar Mateica o ţinea de braţ, strângând-o prea tare. Dona vorbi către vântul ce le sufla în faţa, apăsându-le cuvintele îndărăt în gură:

— Am pierdut tot... nu mai am nimic de făcut pe lume... dece să n'o fac şi pe asta...

— Nu, mormăi gros Mateica; nu aşa; mai este o speranţă; este războiul, dacă scăpăm cu viaţă. începe un viitor, pe cinste: avere, călătorii, onoruri... Nu ştiu dece vorbesc aşa cu dumneata. Atât de deschis n'am vorbit cu nimeni, de mult: dar sânt singur aici, singur ca un drac; câteodată mi se face frig pe şira spinării, când mă uit şi văd că am băgat degetul în maşinăria asta care merge înainte, şi-i văd pe comunişti cum lucrează, şi unul dintre ei, unul Maftei, o vulpe bătrână, mi se pare că mă bănueşte, măcar că n'am putut afla... Şi vii dumneata, o fiinţă aşa, subţire, dintr'altă lume — înţelegi, eu aicea m'am băgat până'n gât în noroiu — şi odată m'a apucat aşa, un fel de nebunie; ce să-ţi spun: ai să vezi ce

festă le pregătesc eu ăstora acum, în toamna asta.. ultima înainte de război; ai să vezi şi-ai să-ţi dai seama cine e Mateica...

— De ce tot chinul ăsta? întrebă Dona. — E un şanţ cu noroiu cu câteva căruţe şi două-trei maşini...

Mateica râse fără veselie:

— Aşa crezi dumneata? Aştia în cinci-şase ani îl termină... o să-i facă să câştige oameni, toată Dobrogea... şi zeci de mii de muncitori pe care-o să-i formeze aici... o armată întreagă de... de...

O strângea tare de braţ; Dona vroi să-i spuie să n'o strângă aşa, dar, fără să ştie dece, se răzgândi. Il privi pe furiş, de jos în sus: obrazul plin, negricios, mare, şi părul lins, şi nasul mare, coroiat, şi privirea fixă, parcă înspăimântată, şi mustăcioara de fante demodat, a lui Mateica, îi făceau un fel de rău, de greaţă, de desgust trupesc; se simţea murdărită de strânsoarea aceea pe braţul ei; şi-i bătea inima de singurătatea înspăimântătoare a lor pe câmpia nesfârşită, cenuşie, bătută de vânt. Umblau, prin semi-întunecimea înserării târzii, pânze de praf plutitoare peste câmp, gonite de vânt. In mintea Donei răsunau mereu cuvintele: „Asta-i un om..." dar, când cu o mirare plină de admiraţie înfricoşată şi totuşi oarecum desgustată: „Asta-i un om!", şi, când cu groază şi cu dorinţa de-a fugi departe, în trecut, în casa caldă, tapisată cu mătase, care acum era goală, părăsită, sau plină de glasuri străine: „Asta-i un om?"

Deodată, pe neprevăzute, Dona fiind încă ameţită de vorbăria lui, de mersul în neştire, de gândurile ei, de spaima viitorului întunecos ce i se deschidea înainte prin omul acesta, Mateica se opri, se întoarse spre ea, o cuprinse de umăr, o strânse la piept şi o făcu să cadă, strivită de greutatea lui masivă. Dona ceda ca un pai pe care-l frângi între degete. Pe când cădea, ochii ei speriaţi, măriţi, văzură un stâlp de telegraf, înalt şi negru, care se ridica în văzduh alături de ei, în sus, spre norii de cenuşe ce se topeau în întuneric. Câmpia era de jur împrejur sură ca plumbul şi cu desăvârşire pustie. Dona închise ochii şi-şi muşcă buzele de desgust, de desnădejde, dar nu se împotrivi, cutremurată de ceva nou şi înspăimântător. Şi auzea cum, împrejur şi sus în văzduhul negru, şuieră vântul.

8

Pangrati se'ntoarse într'un suflet s'o caute pe Dona. Găsi uşa deschisă şi odaia goală. Nu era nici un semn de rămânere a Donei acolo. Valiza mică de piele galbenă dispăruse. Pe patul făcut dimineaţa de îngrijitoarele barăcii, nu se aşezase nimeni. Pangrati ieşi s'o caute pe Dona afară, în noapte. Dar unde s'o caute? Oamenii treceau pretutindeni, se auzeau glasuri, râsete, chemări. Pangrati stătu în faţa uşii, fumând, şi silindu-se să fie liniştit. I se întâmplase un accident? Nu. Valiza ei nu mai era acolo. Atunci — plecase? Dece? Dece atât de repede? Exista un răspuns, un răspuns desigur nedesluşit în amănuntele lui, dar limpede în miez; numai că Pangrati şovăia să-l dea. Nu. Nu încă. La asta se va gândi mai târziu, şi numai dacă...

Incetul cu încetul mişcarea de pe şantier se potoli. Oamenii erau tot mai rari. Se scurse o oră. Incă una. Pangrati aştepta, în faţa barăcii. Vântul sufla statornic. Furtunos şi uscat, venea din zările negre. Paznicii

înarmaţi cu bâte îşi făceau rondul, agale, printre barăci şi magazii cu materiale.

Când se uită ultima dată la ceas, era aproape miezul nopţii. Se întoarse în baracă, închise uşa, făcu lumină şi se aşeză la masă. Nu ştia ce să înceapă. Ar fi putut crede că Dona nu fusese niciodată acolo. Nu era nici o urmă a trecerii ei. N'avea nimic dela ea — decât scrisorile. Ah, da: scrisorile. Deschise sertarul, şi văzu că scrisorile lipseau. Rămase o clipă cu ochii ţintă la sertarul cu hârtii, creioane, rigle de calcul, dosare. Apoi îl închise şi se plimbă prin cameră cu mâinile în buzunare. Camera era mică; făcea patru paşi şi se întorcea iar.

Rezistă de nenumărate ori pornirii de-a umbla pe şantier şi de-a întreba din om în om, dacă n'a văzut-o cineva pe Dona. S'ar fi făcut caraghios, sau ar fi părut nebun. Şi pe urmă — valiza dispărută, scrisorile luate...

Se aşeză pe pat, cu mâinile spânzurând fără vlagă între genunchi, şi stătu aşa multă vreme. Apoi se aşeză la masă şi luă hârtie de scris. „E mai cinstit", se gândea el. „Eu, am să-i spun. Nu pot face ca ea..."

Incepu să scrie, încet, cu grije: „Puteai să mă faci să înţeleg în altfel. Dar poate că totuşi tu ai dreptate: nu voiam să înţeleg. Deşi ar fi trebuit să-mi fie limpede încă de mult. Nu voiam să recunosc adevărul neplăcut: că nu eşti aşa cum visam şi doream eu. Că ai un suflet mărunt, burghez, incapabil să reziste la viaţa simplă şi grea, pe care ţi-o ofeream. Dar te iubeam, şi mi-era milă de tine; voiam să te salvez din lumea ta, care se prăbuşeşte; voiam să te iau cu mine pe un drum anevoios dar unde ne aştepta pe amândoi — poate chiar fericirea. Ai refuzat, şi preferi cine ştie ce aventură mai mult sau mai puţin fără ieşire, cine ştie ce speranţă care te va îmbolnăvi şi te va otrăvi. Am avut un nenorocit de coleg, acum câţiva ani, bolnav de alcoolism. Am vrut să-l ţinem cu noi, câţiva prieteni de-ai lui, la Salva, pe un şantier din munţi, la aer tare şi muncă multă, ca să-şi vie în fire şi să redevină un om. A fugit hoţeşte, ca şi tine, şi s'a dus să se îmbete într'o crâşmă de sat, de unde a fost dus în comă. Acuma nu ştiu ce mai e cu el, dar îmi cam închipui. Mi-e temă că şi cu tine e la fel. Numai că boata ta e strâmţimea de suflet şi de minte, şi frica de a-ţi întoarce viaţa în chip hotărîtor, pe alt drum. Iţi scriu atâtea lucruri neplăcute nu din supărare, nici ca să-ţi fie de folos, pentrucă nu cred să-ţi mai folosească; ci din mâhnire, şi ca să-ţi spun cum te înţeleg, şi dece nu te mai pot iubi. De multă vreme încerc să te iubesc cu ochii închişi, în ciuda a tot ce văd la tine; dar nu m'ai lăsat nici aşa. Cred că e mai bine pentru mine, deşi o să-mi fie greu, până-mi va trece... Pentru tine, nu ştiu dacă e mai bine. Aşi vrea să fie o soluţie, dar sunt aproape sigur că nu va fi, şi asta mă întristează şi mai mult..."

Scria liniştit, rând după rând. Termină, reciti ce scrisese, îndoi hârtia, scrise pe plic adresa Donei — într'un cartier mărginaş, unde li se dăduse locuinţă alor ei — şi închise scrisoarea. Se ridică greoiu, privi o clipă patul, apoi ieşi din odaie, şi stătu să-i biciue faţa, vântul de noapte. Departe, în întuneric, puncte de lumină albă: farurile draglinelor. Draglinele lucrau mereu, ziua şi noaptea. Pe câmp, risipite la distanţe mari, puncte de lumină slabă roşie ca jăratecul: erau focurile căruţaşilor. Deodată, Pangrati se trezi că se gândeşte: „Incă nu s'au făcut destule grajduri pentru atâtea

atelaje, şi vine toamna... Trebue sa-i spun lui Zusman". Apoi, obosit ca după o zi de muncă istovitoare, mergând încet, se duse să vadă cum lucrează draglinele.

9

Când se întoarseră Dona şi Mateica din plimbarea lor pe stepă, era aproape noapte. Pe şantier, oamenii se mişcau ca nişte umbre, şi feţele nu se vedeau decât în lumina felinarelor electrice agăţate de stâlpii de telegraf de pe şantier, sau când treceau prin dreptul ferestrelor vreunei barăci. Oraşul de clădiri de lemn era plin de forfotă şi de glasuri; muncitorii şi funcţionarii se duceau la cantină sau veneau dintr'acolo şi mergeau la odihnă. Căruţe cu cai mergeau prin întuneric, şi camioane cu farurile aprinse. Mateica n'o mai ţinea de braţ pe Dona. Incercase, la întoarcere, dar ea se scuturase şi mersese singură. Ajungând pe şantier, Mateica îi spusese repede, răguşit:

— N'are rost să mai stai aici nicio clipă. Trebue să nu te mai vadă nimeni. Cel mai bine e să pleci imediat.

— Dar Mi... dar Pangrati?

— Dracu să-l ia... Să creadă ce-o pofti. Să creadă că nu ţi-a plăcut şantierul. Să creadă ce-o pofti trebue să pleci.

— Unde? întrebă Dona. N'am unde...

— Ba da. Te sui eu într'un camion gol care se duce la Constanţa. Sânt multe la ora asta.

— Şi la Constanţa, ce să fac? întrebă iarăşi Dona. In tonul lui Mateica se strecură o umbră de triumf:

— Una din două. Te întorci la Bucureşti..

— Sau?

Acuma, glasul lui Mateica avea ceva provocător:

— Sau mă aştepţi pe mine.

Şi Mateica scoase din buzunar o cheie, şi i-o întinse:

— Ai cheia. Am o ascunzătoare.

Şi-i spuse o stradă şi un număr:

— Ţine minte.

Dona repetă maşinal numele străzii şi numărul şi puse cheia în buzunarul pardesiului, fără să-l privească pe Mateica. Acesta îşi stăpâni cu greu un râs triumfător. O luă de braţ cu o mişcare brutală, şi de data asta Dona nu se împotrivi. Luară valiza Donei din odaia lui Pangrati, şi Mateica o duse pe Dona până'n mijlocul baracamentelor, acolo unde necontenit se mişcau vehicule şi oameni, unde mereu plecau şi veneau camioane. Găsi un camion care pleca la Constanţa şi-i spuse şoferului:

— Tovarăşa e dela sindicat, şi trebue să fie astă seară la Constanţa.

— Bine, zise şoferul ambreind. Nici nu se uită la Dona. Mateica îi strânse mâna mică şi îngheţată şi-i spuse repede:

— Mâine după amiază, sau mâine seară...

Dona nu răspunse nimic, camionul se puse în mişcare şi intră în noapte. Pe şosea, în lumina orbitoare a farurilor, se mişcau naluci albe: trâmbe de praf bătute de vânt.

In Constanţa, cartierului Tăbăcărie îi zic turcii şi tătarii Tabaşerî; sânt acolo case scunde şi vechi, cu pereţii strâmbaţi de vreme, cu acoperi-

şurile roase de o pecingine negricioasă când sunt de olane, sau ruginite când sunt de tablă, şi ajung la o culoare roşie întunecată ca drojdia vinului. Salcâmii de pe trotuare erau în noaptea aceea scuturaţi de vânt şi-şi spulberau frunzele delicate, pălite de toamnă, şi păstaile uscate ce-şi slobozeau seminţele pe asfaltul sterp şi pe pământ lutos, mort. Ulicioarele sunt uneori mărginite de garduri înalte, cenuşii, şi de ziduri fără ferestre; dughenele mici şi întunecate trasesera obloanele de scânduri; cârciumioare luminate de o lampă chioară adaposteau băutori puţini la cele câte două-trei mese. Stăteau de vorbă pe la colţuri femei cu mâinile în sân, treceau câte o tătăroaică sau două, cu şalvari şi cu câte un copil de mână. Pe aci, întrebând, cu un râs lăuntric, descreerat, pe miliţienii dela răspântiile mari, ajunsese Dona. Găsi casa care era în zona de umbră dintre doua felinare. Era lipită de un fel de magazie cu ferestre mici, puţine şi zăbrelite; dincolo părea a fi fost un câmp de porumb; îndărătul casei era un zid înalt, o clădire uriaşă de cărămidă cu un coş de fabrică. La stradă, erau ferestre astupate de scânduri bătute în cuie. Dona deschise poarta în gardul de scânduri înalte. Poarta scârţâi. Prin bălăriile curţii înguste şi pustii, alunecă foşnind o vietate. Dona se opri şi se uită în jur. Casa părea părăsită. Zidurile erau coşcovite şi în lumina felinarelor prea depărtate avea culoarea murdară a tencuelii vechi care'ncepuse să se desprindă. O marchiză cu geamlâcul spart, rămasă numai cu fierăria ruginită, la intrare, rămăsese cu uşa deschisă. Ferestrele erau şi aici astupate cu scânduri. Numai ultimile două, în fund, aveau geamuri, dar prăfuite şi având înfăţişarea de ochi de orb pe care o au geamurile caselor pustii. Dona auzea nedesluşit de după zidul cel înalt, freamătul de maşini al fabricii; dar se pierdea în răstimpuri; şi de pe stradă, de peste gard, venea ciocănit de paşi ce se apropiau şi se stingeau, şi vâjâitul unui camion greu. Dar aici, în curtea asta era o tăcere aparte şi o singurătate bolnavă care o cuprinseră şi Dona simţi iarăşi amorţeala pe care-o avusese alături de Mateica, pe câmp. Inaintă în neştire, bălăriile atingându-i glesnele; intră pe uşa marchizei, scoase cheia şi o potrivi în uşa de lemn crăpat a casei, intră, aprinse un chibrit şi se uită împrejur: era o odaie goală, cu o sobă de teracotă într'un colţ. Uşa sobei era deschisă şi arăta gaura neagră, căscată. Pe jos era moloz. In stânga erau încăperile cu ferestrele bătute'n scânduri. Dona se uită numai la uşa din partea aceea, apoi o deschise pe cea din dreapta, cu aceeaşi cheie. Căută pipăind comutatorul. In odaie era beznă. Erau de bună seamă perdele groase la ferestre. Şi totul mirosea a închis, a vechiu, a praf şi a fum de tutun răcit de mult.

Găsi comutatorul, îl întoarse şi deodată se făcu în odaie o lumină atât de tare, de albă, încât Donei i se păru că trebue să fi isbucnit cu o detunătură dureroasă pentru urechi, cum era dureroasă strălucirea pentru ochi. Se uită împrejur, în timp ce pete roşii îi jucau în faţa ochilor. Odaia era la fel de golaşe ca şi cealaltă, cu moloz prin colţuri, cu tencuiala cojită — era vopsită cu ghirlande verzi şi dungi dese de sus până jos, subţiri, verzi — şi n'avea decât un pat de fier vopsit alb, cu saltea şi pătură de şantier, ca acelea pe care le văzuse ea în odaia lui Pangrati. Un geamantan era pe jos, lângă pat; apă veche într'o cană înaltă, şi un lighean, tot pe jos.

Dona se plecă să deschidă geamantanul. Deodată tresări, se uită în ferestre: erau astupate cu hârtie groasă, bătută în ţinte. Se'ntoarse iute şi

ieşi să încuie uşa din afară, apoi uşa odăii. Deschise valiza: rufe bărbăteşti, ciorapi făcuţi ghem, cutii, două cărţi foarte mototolite, de autori necunoscuţi Donei: — una se numea **Cartea Nunţii** şi cealaltă **Sbucium** — şi un obiect care-i sărise în ochi din prima clipă: un pistol mare, greu, care lucea din tot oţelul său negru şi unsuros. Dona lăsă să cadă capacul geamantanului. Se aşeză pe pat. Niciodată nu încercase simţământul ciudat din clipa aceea, de ameţeală, de vis care nu se mai termină; mizeria dimprejur era atât de neaşteptată, toată întâmplarea era atât de fără noimă, încât Dona râse singură, un râs care răsuna în odaia goală şi pe care ea îl auzea prea desluşit. Se simţea uşoară, totul era fără importanţă. Cu mâinile în buzunarele pardesiului, se aplecă şi se uită sub pat. O sticlă răsturnată şi două în picioare. Le destupă de-a rândul, le mirosi: coniac şi whisky. Bău o înghiţitură de coniac, apoi încă una. Apoi, la răstimpuri, mereu câte-o înghiţitură. In curând se simţi că se petrece cu ea ceva care-i era bine cunoscut. Se culcă pe pat, îmbrăcată, şi plutind într'o mare fericire şi ameţeală. Se uită fix la lampa orbitoare din tavan; nu simţea că o dor ochii. Nu simţea nimic. Totul era bine.

Mateica o găsi tot acolo, a doua zi după amiază. Lumina era încă aprinsă. Arsese toată noaptea şi toată ziua. Dona îl primi cu o însufleţire nervoasă. Era trasă la faţă, şi din palidă cum era de obiceiu, ajunsese acum cu umbre verzui pe obraji şi cearcăne adânci sub ochi. Ochii îi străluceau şi pupilele îi erau anormal de mari. Sticlele goale erau svârlite pe jos şi Dona vărsase pe jos lângă pat, stropindu-şi şi pantofii. Dona se ridică pe pat şi-i spuse lui Mateica, înfrigurată:

— Să ştii că din toţi, el te-a simţit...

— Cine? întrebă Mateica. Se desbrăcă. Se opri cu haina pe jumătate scoasă. Părea neliniştit, speriat.

— Nu-ţi fie frică, n'o să te dea de gol. Ii e ruşine. Dar te-a simţit Mi-a spus mie.

— Pangrati? întrebă Mateica. Dona dădu din cap, privindu-l cu ochi mari. Mişcare îi fusese ca de copil. Mateica se încruntă, apoi îşi scoase haina şi întrebă:

— De unde ştii că n'are să vorbească?

— Ştiu. Il cunosc. Are principii morale, zise Dona şi începu să râdă. Râdea şi tremura.

— Ţi-e frig? întrebă Mateica.

— Nu. Nu mi-e frig.

— De ce tremuri?

— Nu... Nu tremur...

— Ce, zise Mateica blând, ţi-e frică de mine?

Se aşeză pe pat şi o luă în braţe. Dona tremura şi râdea uşor, nervos:

— Nu... Nu mi-e frică de dumneata... Nu mi-e frică de nimeni şi nimic...

— Atunci dece tremuri?

— Nu ştiu, zise Dona. Nu ştiu dece.

(Sfârşitul în numărul viitor)

PETRU DUMITRIU

DRUM FĂRĂ PULBERE...

Roman, V *)

CARTEA IV-a

I

Zile luminoase, zile întunecate.

1

Zusman mergea cu paşii mici şi repezi spre clina pe care se ridicau din bârne albe schelete de barăci noui. Arunca priviri atente şi cercetătoare în dreapta şi în stânga, spre şantierul oraşului nou, spre calea ferată la care lucrau echipe s'o consolideze şi să-i pietruească terasamentul. Era o zi dela sfârşitul verii. Soarele era mai palid. Vântul purta paie, fire de nisip, frunze mărunte uscate. O zi frumoasă, liniştită. Răsuna în lumină ciocănitul nenumăraţilor dulgheri, scârţâitul a sute de căruţe, glasurile căruţaşilor; uneori Zusman credea chiar că poate deslusi vuetul motoarelor şi scrâşnetul lanţurilor celor câteva dragline ce lucrau dealungul văii la distanţe mari una de alta. Se uita împrejur şi mintea îi era la fel de limpede ca şi dimineaţa aceea de Septembrie, la fel de organizată ca şi frământarea şi forfota de oameni, maşini şi atelaje de pe întreaga vale şi de pe dâmburile scunde ce o mărgineau: „Da; încolo spre Vest, se gândea el, o să punem excavatoare. Terenul se ridică mult şi va fi nevoie de lucru la adâncime. Cincisprezece metri, probabil. Deci maşini; căruţele o să le împingem spre locurile şese. Draglinele trebuesc păstrate pentru mlaştină. Mircea-Vodă are nevoie de dragline, e adevărat; mai mare nevoie decât noi. Ar trebui să terminăm mai repede şi să le pot pune în primăvară la dispoziţia Direcţiei... Pentru asta, întreceri cât mai numeroase între draglinişti. Să vorbesc cu Mitică Rusu..." Deodată, gândurile îi luară altă întorsătură. Ajunsese la şantierul de construcţie al barăcilor noi. Stive de cherestea, piese prefabricate, piloţi de brad proaspăt, alb. Echipe de dulgheri se îndeletniceau împrejurul stâlpilor groşi

*) Vezi *„Viaţa Românească"*, Nr. 11, Noembrie 1950; 12, Decembrie 1950; 1, Ianuarie 1951; 2, Februarie 1951.

înfipți în pământ. Scârțâiau ferestraie. Zusman trecea printre ei cu aceeași privire pătrunzătoare, atentă. „Ce fac băeții ăștia? Asta e risipă..." se gândea Zusman. Se opri lângă una din barăci și-l întrebă pe șeful de echipă, Negoiță Mizea:

— Ce faceți cu toate bucățile astea?

Și-i arătă capetele de scânduri împrăștiate pretutindeni și înfundate în pământ, căci toți călcau pe ele. Negoiță Mizea, cu metrul în buzunarul dela pieptul salopetei și un creion gros după ureche se uita la capătul de jos al unui stâlp. Se ridică și-și șterse fruntea cu dosul palmei, se uită apoi împrejur cu un zâmbet de îndoială:

— Am avea noi ce să facem cu ele...

— Și dece nu faceți?

— Păi... îi dăm repede, repede... Sântem în întrecere toate trei echipele... Și trebue terminate barăcile până nu dă ploaia..

Zusman dădu iarăși ochii roată pe terenul acoperit cu deșeuri și vorbi:

— Nu e destul să lucrați repede. Trebue dat lucru bun.

Se opriseră și doi-trei oameni și se apropiaseră. Unul zise cu mândrie:

— Păi, bun e, tovarășe inginer!

— Da, e bun. Dar risipiți lemnărie. Ia uită-te aici pe jos. Până deseară o să aveți un metru cub de deșeuri.

Oamenii amuțiră. Zusman îl întrebă pe Negoiță:

— Unde-ai lucrat înainte?

— La **Construcția B...**

— Și acolo nu lucrați cu metoda sovietică?

Negoiță avu același zâmbet de ușoară îndoială:

— In bandă rulantă? Ba da...

— Și nu crezi că trebue lucrat și aici așa? Dece nu introduceți metoda? — întrebă cu agerime șeful șantierului. Indoiala crescu pe chipul lui Negoiță. Inginerul îi citi gândul din ochi:

— N'ai oameni de aceeași calificare ca la București?

Negoiță râse ușor și dădu și din cap și din umeri. Zusman vorbi cu asprime:

— Tovarășe Mizea, aici pe Canal nu avem nimic de-a gata Trebue să facem noi începutul! Trebue să-i înveți și pe ei

Se adunaseră mai mulți oameni împrejurul său. Șefii de echipe dela celelalte loturi de muncă se apropiau și ei Zusman ridică glasul. Vorbea hotărît:

— Uite, frate. Trebue să începem numaidecât. Nu mai face o echipă toată baraca. O echipă piesele, una montează. Sfătuiți-vă între voi și împărțiți-vă munca. Iar la piese, fiecare om, aceeași piesă! Să întreținem deșeurile la panouri interioare. O să facem o economie de un sfert din toată lemnăria — poate și mai mult!

Un dulgher tânăr, înalt, își arătă capul zbârlit peste ceilalți și strigă:

— O să cheltuim mai multe cuie, tovarășe inginer!

Zusman îl privi atent. Ochii flăcăului erau vii, limpezi. Dulgherul vorbise curajos, vesel. Zusman se lumină la față.

— Ai și făcut socoteala? Am făcut-o și eu! La o sută de lei

lemnărie aruncată, se poate economisi nouzeci la sută. Nouăzeci de lei! Iar cuiele în plus costă... ia stai: să vă spuie Mizea. Cât vă costă cuiele în plus la un panou ca ăsta?

— Nouă lei... Zece... zise Mizea.

— Vasăzică în total, optzeci de lei economie la un panou. Ce părere ai?

Flăcăul se gândi o clipă, apoi zise scurt:

— Bună!

Dulgherii începură să râdă. Zusman îi chemă pe şefii de echipă:

— Uite cum trebue lucrat... Mizea, dumneata ai să le arăţi băieţilor din echipa dumitale. Iar vouă, tovarăşi, vă arăt eu.

Şi porni cu ceilalţi doi şefi de echipă spre locurile lor de muncă. Pe drum, spunea:

— Nu e mare lucru. Nu-l înveţi pe om altă muncă. Îl înveţi cum să şi-o organizeze. Eu vă explic acuma, voi vă împărţiţi între voi, şi după amiază viu să vă văd cum merge.

Dădu cu piciorul în câteva bucăţi de scândură de pe jos:

— Nu-i păcat? Se duce un sfert din scândură!

Mergea cu paşi mărunţi, repezi, cu oamenii lângă el. Flăcăul cel înalt, care lucra în echipa lui Negoiţă Mizea, se uita după el. Vorbi, râzând:

— Are motor, şeful!

Negoiţă îşi trase creionul de după ureche. Începuse să le explice oamenilor. Supărat că fusese întrerupt, răspunse:

— Ce motor o să-ţi mai puie el ţie... Ia uită-te'ncoa, să-ţi arăt eu cum merge motorul!

2

Pe la sfârşitul dimineţii, Zusman apăru pe şantierul uzinei electrice. Clădirea crescuse înaltă, tinichigii ciocăneau sus pe acoperiş, pe creasta zidurilor se montau şinele de oţel ale podului rulant. Hărmălaia şi forfota din umbra încăperii ce semăna cu un hangar de avioane, încetau deodată în preajma motorului numărului 2, în curs de montare. Zusman îl găsi aici pe Pangrati, îmbrăcat într'o salopetă albăstrie. Pangrati era parcă mai matur, faţa îi era uscată şi aspră. „Omul ăsta are ceva pe suflet", se gândi Zusman. Îl luă de braţ pe Pangrati:

— Cum stai cu podul rulant?

— Cred că mâine seară e gata, zise Pangrati.

Zusman tăcu o clipă trăgând cu urechea spre peretele de scânduri care-i despărţea de motorul numărul 1. Apoi întrebă:

— Ce se lucrează la numărul 1?

Pangrati zâmbi palid:

— Bună ureche ai, tovarăşe Zusman... Fac o revizie electricienii...

— Aşa... Cuiele astea de jos sânt o risipă nemaipomenită. Pune pe... ştiu eu? pe paznici, să adune cuie. Să facă o întrecere. Ce naiba, — urmă Zusman uitându-se la cimentul şi bârnele pe care se aflau, — dacă nu sunt aici şase-şapte kilograme de cuie, nu-i niciunul!

Pangrati tăcea. Zusman înălţă ochii — era mai scund decât Pangrati — şi deodată zise:

— Știu ce te gândești: că mă ocup de nimicuri. Ar trebui să te fi ocupat dumneata! Ești îndrăgostit de lucrurile mari care se fac aici, dar n'ar trebui să le pierzi din vedere și pe cele mărunte!

Vorbise aprig, dar cu prietenie. Pangrati se gândi o clipă, apoi dădu din cap și zâmbi. de data asta deschis și luminos:

— Ai dreptate... Cum disprețuesc mărunțișurile, și asta e o prostie...

Ieșiră amândoi în lumina de afară. Vântul îi întâmpină din prima clipă, răcoros.

— Unde-o fi plouat? se întrebă Zusman. Poate pe mare...

— Da, murmură Pangrati cu gândul aiurea; poate pe mare..

Zusman îi puse mâna pe umăr:

— Ce-i cu tine, Pangrati?

Il tutuia rar de tot. Pangrati întrebă:

— Ce să fie?

— Nu știu. Spune-mi tu. Te roade ceva. Ce necazuri ai? Pot să te ajut?

Pangrati dădu încet din cap:

— Nu e mare lucru... și în orice caz, nu mă poți ajuta...

— Dacă-mi spui, am discuta, ai vedea mai limpede, ai găsi o soluție..

Pangrati nu răspunse. Zusman se gândea: „Vreo chestiune personală...' I se păru că insistase prea mult, și nu-i plăcea să se vâre în sufletul nimănui. Zise:

— Hai să vedem puțul de răcire...

Se opri lângă două betoniere care lucrau în ritmul repede pe care-l introduseseră pe șantier echipele lui Achim și Micluț. Zusman le privi câteva clipe. Zări un sac de ciment spart, din care cursese praful verde-cenușiu și care zăcea aruncat pe jos. Se întoarse către Pangrati și-i vorbi cu asprime:

— Tovarășe Pangrati, prea multe lucruri mărunte neglijați... Colectivul dumitale până acuma nu risipea materialele Dece a început delăsarea?

Pangrati tăcea. Zusman urmă:

— Ce e cu dumneata? Parc'ai avea o ghiulea de picioare? Ești obosit, ai necazuri? Te întreb acum ca șef al șantierului, nu ca prieten!

Pangrati înghiți în seć și strânse din fălci. Zusman murmură:

— Ce te-ai fleșcăit așa, omule?

— Nu m'am fleșcăit, vorbi răgușit Pangrati.

— Ba da. Și dacă nu te scuturi de mahmureala și amorțeala asta, o să pun problema în fața colectivului de conducere al șantierului. Ce e cu tine? Iți dai seama că dacă te lași pe tânjeală, furi șantierul, furi construcția Canalului, furi Statul?

— Cum adică?

— Foarte bine. Furi un inginer. Furi capacitatea dumitale, forța dumitale. Voiam să-i propun tovarășului Hossu să te puie șef al șantierului nou de excavații pe care-l deschidem toamna asta.

— Voiai? întrebă Pangrati. Acum nu mai vrei?

— Ba da. Dar mă faci să mă gândesc de două ori înainte de-a te propune. Ce e? Nu mai crezi în construcție? Nu mai crezi în forțele noastre?

Se înflăcărase. Pangrati răspunde deodată, la fel de aprins :

— Ba da! Cred!

— Atunci ?

Dar nici de data asta Pangrati nu răspunse. Zusman se depărtă, nemulţumit. „Trebue să-l mai scutur eu pe ăsta! Ce, să mi se prăpădească? Nu, băiatule. Nu te las eu să te înămoleşti ..".

3

Tudose, administratorul, scund şi îndesat, se ţinea anevoie după pasul repede al lui Zusman şi-i vorbea pe nerăsuflate :

— Adineaori mi-am dat seama. Două vagoane de ciment! Sânt garate acolo lângă uzina electrică...

Zusman se opri deodată, astfel că Tudose se isbi de umărul lui. Şeful şantierului se întoarse şi se uită la silueta înaltă, în parte încă îmbrăcată în schelărie, a uzinei electrice. Pe linia zării se aflau acolo o locomotivă şi câteva vagoane de marfă. Tudose arătă cu mâna într'acolo :

— Printre alea. Toată lumea trecea pe lângă ele şi credea că's piese pentru motoarele uzinei. Nici eu nu ştiu cum mi-a venit să controlez, şi când colo, ce văd ? Ciment !

— In ce stare e? întrebă Zusman.

— Tare mi-e teamă că-i stricat...

— Şi cum s'a putut întâmpla asta ?

— Cum s'a putut... mormăi Tudose. Ştii şi dumneata cum s'a putut. Banditul ăla de Frenkel mi-a lăsat o harababură în hârtii, de m'am speriat. Şi pe alea două vagoane nici nu mi le-a dat în primire.

— Le-a uitat, zise cu un zâmbet rece şeful şantierului. Tudose nu înţelese şi vorbi indignat :

— Le-a uitat? Păi, cu banul poporului nu merge aşa! Trebue să răspundă! Ce-i aia „uitat"? E un bandit, un hoţ, şi un sabotor!

— Sânt de părerea dumitale, spuse Zusman. Şi acum ce vrei să faci?

— Fac un raport şi cer o anchetă. O să fie dat în judecată şi o să înfunde puşcăria! Asta vreau să fac...

Mergeau repede dealungul excavaţiilor. Tudose îl opri pe Zusman şi-i arătă un mal de pământ gălbui, la oarecare depărtare de lucrări. Din loc în loc, în malul de pământ se aflau găuri, cu un fel de acoperiş de crengi şi rogojini la gura fiecăreia :

— Uite cum îşi fac bordeiele. Mi-am bătut gura cu ei de-am înnebunit...

— Ei, o să ne batem gura împreună, spuse Zusman liniştit.

Pe cărări de lut şi noroi, coborîră în excavaţii şi începură să stea de vorbă cu căruţaşii. Oamenii se opreau o clipă din lucru ca să răspundă :

— Trebue să adăposteşti caii în grajduri, frate, îi spunea ingineru! câte unui căruţaş. Acela se scărpina după ureche :

— Păi cât o mai ţine vremea frumoasă, nu-i nevoie, tovarăşe...

Pe când treceau dela unul la altul, Tudose îi şoptea lui Zusman:

— Nici prin gând nu-i trece.. Răspunde numai aşa, ca să scape de noi...

Zusman, răbdător, începea cu altul : despre producţie, despre nutreţ.

— E bun fânul, tovarăşe inginer...

— Dar de ţinut unde ţii caii ?

— Ei .. pe câmp îi ţin...

— Păi a dat bruma azi noapte! O să se îmbolnăvească! Dece nu-i bagi în grajd? Acolo stau la cald, e aer destul, e cine să-i îngrijească...

Căruţaşul tăcea. Un săpător voinic, cu sprâncene negre, groase, şi chipul aspru, brăzdat şi încruntat, zise :

— Ii e frică, tovarăşe inginer! Îi e frică de grăjdar să nu-i lase mârţoagele nemâncate !

Cei câţiva săpători adunaţi primprejur râdeau. Râdea sfios şi căruţaşul :

— Apăi... ştiu eu ?

Tudose îi şopti lui Zusman :

— Săpătorul ăsta e unul Iordan... săpător fruntaş, om de nădejde... e vechi pe şantier..

— Ia zi, e-adevărat ce spune tovarăşul Iordan? întrebă Zusman. Iordan vorbi iar :

— Ce spune Iordan e sfânt, tovarăşe!

Şi-şi făcu semnul crucii peste gură. Toţi cei de faţă râseră iar. Zusman vorbi cu bună-voe :

— Dacă-i aşa, pune-te cu gura pe tovarăşul ăsta, că văd că eşti bun şi de muncă şi de vorbă. Lămureşte-l, tovarăşe Iordan, că e păcat să-şi ţie caii în frig...

— ...şi oasele'n bordei! zise Iordan. Aşa-i place lui, în bordei! Nu vrea să-l duci la bine. Ce cantină, ce mâncare, ce marmeladă? Nimic. El, mălaiul şi ceapa! Ce pat curat, ce electrică? El, bordeiul ! Ca ursul, când îl trage de coadă să-l legi la miere; el se supără că ci-că vrei să i-o rupi!

Se veseleau oamenii în jurul căruţaşului ruşinat. Zusman rosti zâmbitor :

— Aşa ! Dă-i ! Să priceapă !

Plecă mai departe, împreună cu Tudose. Acesta spunea :

— Parcă-i o boală ! Nu vor să bage caii'n grajduri, nici în ruptul capului. Ia uite-l pe tovarăşul Juraşcu, cum îl dăscăleşte. Pe-ăsta îl cheamă Gelal ; e membru de partid, şi evidenţiat pe luna trecută. Foarte bun căruţaş. Nici el nu vrea să'nţeleagă...

Se apropiară. Juraşcu pusese mâna pe spinarea unuia din caii scunzi şi ageri ai lui Gelal.

— Se poate, Gelale? Tocmai dumneata, care ar trebui să fi înaintea celorlalţi când se porneşte o mişcare ca asta? Hotărăşte-te, omule, că-i spre binele şi-al tău şi-al oamenilor, şi-al şantierului.

Tătarul, spătos şi cu picioarele ascuţite, făcea semne pe pământ cu capătul codiriştei biciului. Mormăi :

— Să mă mai gândesc, tovarăşe inginer...

— Ai să te gândeşti pân'o da ploaia peste tine! Şi-atunci n'o să se cheme că te-ai gândit, ci că te-a împins ploaia. Nu face de-un muncitor conştient !

Gelal tăcea, încurcat dar cu încăpăţânare. Zusman îi făcu semn lui Juraşcu şi tânărul veni către el. Căruţaşul dădu biciu cailor şi porni mai departe.

— Ai succes cu oratoria, Juraşcule? întrebă Zusman. In ciuda glumei, i se vedea nemulţumirea pe chip. Urmă :

— Trebue să discutăm problema asta în biroul organizației. Trebue făcut o agitație intensă; și nu de un om, doi; trebue făcută în proporții mari. Nu se poate să stea oamenii și caii în frig. Acuma se schimbă vremea...

— Bine, zise Juraşcu. Să discutăm deseară. E și tovarășul Maftei aici...

— E-aici? Unde l-ai văzut?

— A trecut pe-aici și s'a dus la mlaștină, să vadă cum lucrează draglinele.

Zusman îi întinse mâna lui Tudose:

— M'ai convins, în ce privește căruțașii. Ai dreptate.

— Dar cu vagoanele de ciment, nu te-am convins? întrebă Tudose.

— Ba da. Trebue cerută o anchetă, și darea în judecată a vinovatului. Fără întârziere! O să îi vorbesc de amândouă lucrurile astea tovarășului Maftei.

Și Zusman plecă repede, cu mersul lui mărunt și grăbit.

Il găsi pe Maftei cu mâinile la spate și șapca înfundată pe ceafă, privind cum lucrează draglina lui Mîțică Rusu. In depărtare ardeau păpurișuri, cu flăcări scurte și topite în lumina palidă a zilei, și înălțând trâmbe ușoare de fum furate de vânt. Zusman, înglodat până peste bocanci, căci venise pe jos, îi povesti lui Maftei despre vagoanele de ciment, și despre îndărătnicia căruțașilor. Maftei asculta serios punându-i din când în când câte-o întrebare. Ochii săi căprii cu luciri gălbui alunecau dela zarea unde ardeau păpurișurile, la pământul umed pe care se afla draglina. Pământul era înnegrit și acoperit cu dâre de cenușe. Zusman vorbea, încercând să acopere cu glasul duduitul draglinei, scârțâitul de lanțuri, bufnetul benei care cutremura lutul sub picioarele lor. Maftei spuse:

— Comuniștii o să mobilizeze massa căruțașilor. Numai începutul e greu până se conving zece-douăzeci că-i mai bine cu caii'n grajd și ei la cald în baracă.. Bine, o să discutăm asta deseară. Acuma să-l lăsăm pe Mîțică să lucreze.

Ii făcu draglinistului un semn prietenesc cu mâna, iar acesta răspunse la fel dindărătul geamului prăfuit care sticlea stins, oglindind soarele și porni îndărăt, împreună cu Zusman.

— Cât despre tâlharul ăla de Frenkel... sigur, trebue cerută darea în judecată...

— Asta, neapărat, spuse Zusman. Și mai voiam să-ți vorbesc de ceva. Nu știu ce e cu Pangrati...

— Nu-ți uita vorba, zise Maftei.

Se opri o clipă, se întoarse și-i arătă incendiul care pâlpâia în păpurișuri, departe, unde începea cerul palid, cu nori subțiri, ușori, reci:

— Tovarășe Zusman, n'ar fi mai bine să se taie papura pentru căptușeala tavanelor? Iar la Cernavodă, mi se pare că e nevoie de saltele de răchită pentru primul strat de piatră pe fundul Dunării... Nu le-ar putea fi de folos acolo?

Zusman clipi din ochi, scoase o pereche de ochelari din buzunarul dela piept și se uită la focurile ce mistuiau stufărișurile și papura. Apoi dădu din cap:

— Ai dreptate...

Maftei zâmbi:

— Aici am cules eu un spic de papură, în prima zi a şantierului. Voiam să-l dau nevestei în loc de floare, dar l-am pierdut... Ei, ia zi; vorbeai de Pangrati...

4

După ce renunţase la Dona, Pangrati fusese cuprins de o ciudată osteneală. Îşi vedea de treburi ca de obiceiu. Dar fără să se observe limpede, nimic, nici un semn, totuşi se simţea că focul din el parcă se stinsese; nu mai avea acel glas pătimaş şi aspru, nici privirea aprinsă atunci când îşi apăra părerea cu privire la vreo problemă tehnică. Era potolit, vorbea rar şi puţin. Iar acum în seara asta, ca şi în toate serile, se întinsese pe patul strâmt din baracă şi încerca să adoarmă, cu mâinile sub cap şi ochii închişi. Dar de câtva timp adormea greu; era un chin până să-l cuprindă somnul. Numărase până la o mie, şi apoi pierdu şirul numerelor. Cineva bătu în uşă.

— Intră!

O umbră în cadrul uşii. In jurul ei se vedea cerul albastru al unei nopţi senine. Odată cu deschiderea uşii, isbucni şuerul vântului de noapte.

— Tovarăşe Pangrati...

— Eu sânt... intră, tovarăşe Maftei.. Stai să aprind lumina...

— Nu, mai bine lasă aşa, că mă dor ochii.. Am avut o şedinţă şi mi-a stat mereu o lampă în ochi...

Se auzi o cutie de chibrituri scuturată, scrâşnetul chibritului; isbucni o flăcăruie galbenă. Maftei îşi aprindea o ţigare. La ultima licărire a băţului de chibrit, Maftei se uită împrejur, căutând scaunul. Iarăşi se făcu întuneric. Scaunul scârţâi Maftei se aşezase. Oftă; apoi murmură:

— Straşnic bate vântul afară...

— Da, şopti Pangrati, şi amândoi tăcură ascultând. Lemnăria barăcii trosnea uşor. Sus pe acoperiş se auzea cum trec clocotind pale de vânt.

— Iţi bate nisip în obraz, zise Maftei. Pangrati nu răspunse. Maftei rosti în felul său domol, care-i făcea pe oameni să i se deschidă şi să i se împărtăşească:

— Credeam că dormi...

Nu era o întrebare — decât în adâncimile ei, ale glasului, ale gândului. Pangrati zise:

— Adorm greu..

Erau două glasuri liniştite ce-şi răspundeau la răstimpuri în întuneric. Unul, al lui Maftei, mai gros, dar blând şi sfătos; al lui Pangrati, răguşit cum e cuvântul rostit de o gură uscată de friguri. Liniştea pe care cele două glasuri o răspândeau în întunecime nu era liniştea odihnei. Era o încordare în ea, o luptă a gândurilor, o frământare abia simţită.

— Eşti amărît, vorbi Maftei într'o vreme.

— Da, zise Pangrati. Sânt tare amărît...

Maftei tăcu. O clipă; încă una; încă una... Pangrati cu braţele sub cap, îşi auzea cum bate mărunt ceasul de mână. Deodată murmură:

— Sânt tare amărît.. O iubeam pe-o... femeie... Credeam că e... credeam că n'o să mai întâlnesc aşa fiinţă în viaţa mea... Cum să-ţi spun?

— Ruptă din rai, mormăi Maftei.

— Aşa. Ruptă din rai... Şi când colo, am înţeles repede că nu era de-

loc ruptă din rai... Nu-ţi vorbesc de ea cu patimă. N'am nimic împotriva ei. Acuma o judec limpede, să-ţi spun: în cel mai bun caz, e nebună. Dar mi-e frică să nu fie mai rău. Mult mai rău..

— Târfă? întrebă Maftei. Pangrati se frământă pe pat şi nu răspunse. Trecu iarăşi o tăcere. Pangrati vorbi înfrigurat:

— Cum să-ţi spun? Mi-a trecut. Imi cam dădeam eu seama de mult că nu merge. Dar închideam ochii şi nu mă puteam hotărî. Până m'a silit ea să mă hotărăsc. Mi-am retezat-o din inimă, şi n'o să mai aibe acolo loc niciodată. Dar nu ştiu ce am: adorm greu... şi totuşi sânt obosit toată ziua...

Vorbeau încet, aproape în şoaptă Scârţâiau bârnele şi scândurile barăcii sub vântul de noapte.

— Asta te doare, şi alta nu? întrebă odată Maftei. — Adica numai din pricina ei?

Pangrati se gândi câteva clipe. Răsufla greu.

— Mai e şi altceva ,tovarăşe Maftei...

— Spune-mi, glăsui cu mare linişte Maftei.

— Nu, şopti Pangrati. Mi-e prea greu... Altădată..

— Bine, zise Maftei. Ia spune, cum merge lucrul? Când e gata podul rulant?

— Mâine seară. Dar ştii că motorul numărul 4 încă-i în întârziere? Am vorbit cu Bucureştii eri, şi am aflat că îl îmbarcă în Gara de Nord abia zi sau mâine...

Glasul lui Pangrati căpătase o oarecare însufleţire. Maftei urmă să-i puie întrebări despre producţie, ascultând atent nu atât ce răspundea tânărul inginer, cât felul cum răspundea. In sfârşit, Maftei spuse:

— E târziu.. Plec. Ascultă, tovarăşe Pangrati: mâine e Duminică. Mâine mănânc şi eu acasă cu nevastă-mea. Vrei să vii la prânz la noi?

— Bine, vin; mulţumesc, zise Pangrati. Părea ostenit şi cuprins de somn. Maftei dădu din cap prin întuneric ca şi cum şi-ar fi spus ceva sie însuşi. Apoi ieşi din baracă şi închise cu grijă în urma lui.

A doua zi la prânz, Maftei şedea la masa pusă şi citea ziarul Canalului, întins peste farfurie şi pahar. Nevastă-sa stătea la fereastră şi se uita prin perdeaua de împletitură rară cu ciucuri mari. Afară era vânt şi lumina cenuşie sub cerul înnourat. Maria Maftei se'ntoarse şi vorbi cu oarecare mâhnire:

— Greu o să-i fie până să-i treacă durerea din suflet..

Maftei ridică ochii, împături ziarul şi spuse:

— Bine, greu, negreu, dar trebue s'o'nvingă... Şi-o să poată, că-i om întreg... Dar cum?

Se lăsă pe spate, cu scaun cu tot, şi o privi pe nevastă-sa printre gene:

— Tu ce zici? Cum?

— Tu-l cunoşti mai bine, zise Maria Maftei aşezându-se pe patul acoperit cu un covor negru cu flori cărămizii şi verzi, pălite. — Tu-l cunoşti mai bine. Şi-apoi fiecare om are felul lui...

Stătu o clipă pe gânduri şi spuse cu blândeţe:

— Mie când mi-a fost inima grea, am muncit... Munca te limpezeşte pe dinăuntru, şi te alină...

Se auzi o sonerie şi glasuri într'o odaie alăturată. Soţia lui Mafte

deschise uşa, şi se dădu la o parte ca să-i facă loc lui Pangrati. Acesta intră, le strânse mâna ei şi lui Maftei şi zise:

— Mi se pare c'am întârziat...

— N'ai întârziat, tovarăşe, zise Maria Maftei privindu-l cercetător şi cu prietenie. Ars de soarele verii trecute, Pangrati era uscăţiv dar zdravăn; chipul bărbătesc nu i se potrivea cu privirea ştearsă şi glasul fără răsunet In ochii soţiei lui Maftei trecu o umbră de părere de rău. Maftei spunea:

— Ba ai întârziat. N'o asculta pe nevastă-mea. Am eu un ceas care nu mă înşeală...

— Nu te pripi, că nu v'am făcut cine ştie ce... zise ea râzând. — Poftiţi la masă.

Se aşezară. Pe când ea îi servea, Maftei zise:

— Nu prea-i obiceiul să vorbească omul de lucruri de seamă la masă, dar uite, pe mine mă tot frământă ceva... ce te frământă şi pe dumneata.

Pangrati îi aruncă o privire întrebătoare, fără strălucire. Nu înţelegea. Maftei se gândea: „O să fie greu până te trecem hopul, flăcăule...". Dar pe chip nu i se citea nimic din gândurile acestea. Zise:

— Ştii că nu sânt toţi consilierii Direcţiei de acord să urmăm excavaţiile şi iarna?

Ochii lui Pangrati se aprinseră. Inginerul lăsă lingura jos:

— Cum? Dar ce are împotrivă?

— Eu nu sunt tehnician, şi nu te pot lămuri... Dar cât mă pricep eu, uitc ce au împotrivă: că le lipseşte o leacă de curaj. Asta el Să ştii că acum, în pragul iernii va trebui să dăm o bătălie mare pentru asta!

— Bine, zise Pangrati, — dar Ruşii lucrează aşa de douăzeci de ani! Noi dece să nu ne luăm după experienţa lor? Şi slavă domnului, au ierni mai grozave decât ale noastre!

Maftei răspunse:

— Da, dar tovarăşii ingineri mai vechi spun că la noi n'a reuşit niciodată asemenea încercare...

— Acum o să reuşească!

— Asta spui dumneata, dar trebuesc convinşi şi ei...

— O să-i convingem prin practică, zise Pangrati cu însufleţire. Ştii ce, tovarăşe Maftei: eu m'am gândit la asta. Aici trebue să ne spunem cuvântul noi, inginerii de pe şantier, şi sectorul Execuţii. Noi sântem mereu în contact cu oamenii, cu maşinile, cu terenul. Şi cred că noi trebue să propunem, nu să cerem! Să cerem excavaţii de probă în Decembrie..

Râse deodată:

— De probă, dar într'un ritm care să ne facă să realizăm planul de Stat pe anul ăsta! Să-l ajungem din urmă în luna Decembrie!

Se aplecă spre Maftei, peste masă:

— Ştii ce bine ar fi, tovarăşe Maftei, dacă partidul ar lua iniţiativa unei consfătuiri în care să se discute asta, cu oamenii de pe toate şantierele!

— Cred că asemenea iniţiativă va lua-o el partidul, zise încet Maftei, privindu-l cu prietenie. Ia vezi că ai uitat de mâncare şi ţi-a făcut-o anume nevastă-mea, să vezi şi dumneata ce-i aceea ciorbă moldovenească...

Şi pe când Pangrati reîncepea să mănânce, Maftei schimbă o privire fugară cu soţia sa, şi-i întâlni ochii cenuşii, luminaţi de un zâmbet de

mulţumire. Maftei dădu din cap uşor de tot, şi apoi rupse pâinea, şi începu şi el să mănânce.

5

Intr'o zi de toamnă, Dona coborî din tren într'o gară din valea Cara-Su şi porni pe jos prin sat, spre şantierul Mircea-Vodă. Se lucra la asfaltatul şoselei ; miros de catran cald plutea în aerul umed ; norişori de fum erau goniţi repede printre copaci, de pale de vânt. Peste case, se zăreau înălţimile turtite, râpele de argilă udă, pleşuve şi aproape topite în pânze de aburi reci şi ceţuri gonite de vânt. O ploaie subţire săgeta pieziş prin văzduhul trist. Dona mergea anevoie, cu mâinile în buzunarele pardesiului ei cenuşiu ; se cufunda în noroiul şoselei, ciorapii scurţi îi erau pătaţi de noroi, picioarele goale şi plăpânde îi erau stropite şi ele cu mâl. Un camion mare trecu pe lângă ea, roata din stânga intră vijelios într'o băltoacă şi o împroşcă pe Dona de sus până jos. Donei îi tresări strâmb gura palidă ; îşi muşcă buzele şi se uită împrejur cu un fel de desnădejde : cerul plumburiu, văzduhul umed, noroaie, camioane care treceau proşcând-o cu noroi... treceau şi oameni, muncitori grăbiţi, cu gulerul ridicat şi cu mâinile în buzunare şi nu se uitau nici în dreapta nici în stânga. Pe marginile şoselei, duzii îşi pierdeau frunzele înnegrite de primele friguri. Când ajunse pe şantier, noroiul era şi mai mare. Forfoteau muncitori cu cizme de cauciuc până'n şolduri, sau cu bocanci grei, solizi. Dona intra până la glesne în cleiul galben şi rece. Il găsi în sfârşit pe Gruescu :

— Tovarăşul Gruescu ? întrebă ea cu o siguranţă rece în glas. Gruescu mirat de tonul acesta tăios, o privi bănuitor. O fată, tânără, foarte frumoasă, dar prea slabă şi palidă. Umbre vinete sub ochii verzui pe obrajii care-ar fi trebuit să fie înroşiţi de vântul rece. O privi de sus până jos. Era foarte elegantă ; părea venită dela Bucureşti ; dar cu hainele mototolite şi pătate, şi pantofii ajunşi nişte bulgări de noroi. Ce era cu ea ? Cine era? Gruescu tuşi şi răspunse cu un glas plin de precauţie :

— Hm... eu sânt.

Atunci Dona coborî deodată tonul şi murmură, privindu-l în ochi :

— Domnul colonel Mateica vrea să staţi de vorbă cu el, mâine seară la Constanţa, la Panaitaki.

Fără să răspundă, încă bănuitor, Gruescu îşi adâncea privirea în ochii ei verzi. Dona zâmbi uşor şi-i întinse un bilet pe care Gruescu îl citi. Ea întinse mâna, i-l luă îndărăt şi-l rupse în multe bucăţi mărunte de tot, pe care le puse în buzunar.

— Bine, mormăi Gruescu. Era momentul...

Dona observă că omul pare neliniştit, nervos, poate chiar speriat. Dar era prea obosită, prea desnădăjduită şi-i era prea frig. Cu un zâmbet în care se amestecau siguranţa şi răceala de adineaori, şi timiditatea, întrebă :

— Nu pleacă nici o maşină la Constanţa, domnule colonel ?

— Zi-mi tovarăşe, zise Gruescu tresărind. Urmă, cu dorinţa vădită de-a se descotorosi de această fetişcană care-l neliniştea şi-l speria :

— Ba da, pleacă... Vino, că-ţi găsesc eu un loc... îţi găsesc eu un loc, si poti pleca imediat...

Plecă cu paşi mari prin noroaie — avea cizme — urmat de Dona, cu mâinile'n buzunare şi capul plecat, subţire şi sgribulit.

Ii găsi loc într'o maşină care pleca la Constanţa, şi la despărţire îi dădu mâna, mirat că a ei e atât de rece. Apoi, a doua zi seara, sosi şi el la Constanţa, şi-l aşteptă pe Mateica în cârciuma lui Panaitaki.

Cârciuma lui Panaitaki se afla pe una din străzile ce coboară şi urcă, încrucişându-se în unghiuri neaşteptate, în partea de deasupra mării, la capătul de sud al plăjii Trei-Papuci. Jos este vuetul mării digurile din blocuri de beton, plaja pustie presărată cu rare gunoaie. Deasupra, râpa de lut roşu, în care vremea a întipărit ziduri, bolţi dărâmate, scări rupte care nu duc nicăeri. Iar sus de tot, casele vechi îngrămădite în neorânduială la umbra turnurilor de biserici, a sinagogii şi a minaretelor de geamii. Aici, pe o străduţă aşternută cu pietre de râu rotunde şi bolovănoase, între două case cu balcoane de fier odinioară vopsit alb, se afla faţada de bârne şi scânduri a Restaurantului **„La Vaporul Dacia"**, al lui Panaitaki.

Restaurantul se alcătuia din şase mese lipite de unul din pereţi, înşirate spre umbra nedesluşită din fundul localului, unde nu era niciodată lumină : noaptea, fiindcă becul de acolo, ars, nu mai fusese înlocuit, iar ziua fiindcă localul primea lumină numai prin ferestre şi uşa cu geam. Dealungul celuilalt zid erau tejgheaua din tinichea de zinc, rafturi cu nenumărate sticle goale, şi placa de marmură gălbuie îndărătul căreia şedea să primească banii, nevasta lui Panaitaki, cu mustăţi, sbârcită înainte de vreme, şi cu părul ca pana corbului de un negru stins, mort, pe care şi-l pieptăna lins, cu un coc cât o nucă pe ceafa-i murdară. Lângă ea era o sobă înaltă de tuci, al cărei burlan se întortochia în formă Z până'n tavanul de scânduri. După sobă începea umbra. De obiceiu nu era nimeni în restaurantul lui Panaitaki. Patronul şi nevastă-sa tăceau. Uneori Panaitaki stropea cu o pâlnie podeaua prăfuită, şi o mătura. La anumite ore, aveau câte doi-trei clienţi care aduseseră dimineaţa peşte sau carne. Panaitaki le frigea şi le gătea ce aduseseră. Uneori la întrebarea muşteriilor întâmplători, răspundea :

— Lucrez cu materialul clientului, tovarăşe.

Fără să clipească şi cu un glas lipsit de răsunet. Cei ce întrebaseră eşeau, desamăgiţi, trântind uşa cu geamuri, care zângăneau. Dar pentru anumiţi clienţi, Panaitaki lucra cu „materialul" procurat de el, nu se ştia de unde. Tot pentru aceştia Panaitaki deschidea un chepeng de fier din partea de întuneric dindărătul sobei, şi cobora în pivniţa cu miros de butoiu. Se vedea o vreme gura beciului, luminată galben cu lumnarea lui Panaitaki. Mirosea tare a butoiu, a doagă îmbibată cu vin. Panaitaki ieşea de acolo cu sticle pline de pământ care trezeau mirarea şi admiraţia celor doi-trei muşterii vrednici de asemenea cinste. Le destupa şi-i lăsa să mănânce şi să bea. El se sprijinea de rafturile cu sticle goale şi se uita peste acoperişurile de olane cafenii-negricioase, dincolo de turnuri, de minarete, de acoperişul sinagogii. Se uita la mare. Clipea din ochi, ca şi cum ochii i-ar fi fost obosiţi ; şi se uita la nesfârşit de multele creste albe ale valurilor mării plumburii, bătută de vânt şi de pânze de ploaie. Mai înspre umbră, nemişcată şi neagră, nevastă-sa ducea o viaţă neînsufleţită, de mobilă. Iar în fund, în umbră, clienţii mâncau şi vorbeau cu glasuri înăbuşite. Acolo, în fund, îl aştepta Gruescu pe Mateica. Se aşezase

cu spatele la intrare. Plictisit de întârzierea lui Mateica, ceru de mâncare şi de băut. Auzea din când în când uşa, şi glasuri:

— Ce-ai de mâncare, tovarăşe?

— N'avem nimic.

— Da'de băut n'ai?

— N'am nimic, tovarăşe. Mâine primim...

Uşa se închidea zdrăngănind. După un sfert de ceas, se deschidea iar, şi cineva începea încet:

— Kyrie Panaitaki... şi urma pe greceşte şi pe turceşte o convorbire în şoaptă; apoi noul venit pleca şi el, şi iar se făcea tăcere.

In sfârşit paşii grei ai lui Mateica bocăniră pe podea; Mateica se aşeză în faţa lui Gruescu şi ceru de mâncare şi de băut.

— Dece-ai întârziat aşa? întrebă Gruescu. Mateica părea plictisit şi întunecat:

— Eh... am şi eu necazuri... Mi s'a'mbolnăvit curierul... Ascultă, Gruescule. Te-am chemat aici, pentrucă la bar nu mai merge. De-acum înainte, trebue să fim mai prudenţi. Eu am rămas pe şantier aproape singur...

— Şi eu, zise Gruescu. Am făcut o prostie. I-am băgat în administraţie pe taică-meu, pe unchiu-meu, pe un văr... Şi comuniştii îi prind mereu cu matrapazlâcuri şi mă obligă să-i dau afară...

— Prostia asta am făcut-o şi eu, mormăi Mateica. Acuma, la dracul cu regretele! Să vorbim de ce e mai urgent...

— Ce e mai urgent? întrebă Gruescu, râzând galben. Nu-i vezi că vor să facă excavaţii şi iarna? Nu vezi că au început să plouaie cu excavatoare? Şi oamenii vin mereu, de peste tot... Se fac şcoli de calificare. Fac şcoli de normatori, de planificatori, de contabili. Mâine, poimâine o să ne dea afară şi-aşa şi-aşa... Ce e mai urgent?

— Tocmai asta, zise Mateica. Trebue să facem faţă. Trebue, într'un fel sau într'altul. Ce, o să stăm aşa, să treacă valul peste noi şi să ne înnece? Ai?

Se înnegri la faţă, otrăvit:

— Trebue, măi, să li se topească şantierele între degete! Înţelegi? Să-i văd eu atunci, ce canal o să mai facă! Asta e o lovitură mare!

— Eşti nebun, murmură Gruescu. Cum vrei să le faci figura asta?

— Uite cum, zise Mateica. Ascultă aici.

Şi, aplecându-se înainte peste masa cu şiri de spinări de peşti în farfuriile murdare, începu să-i explice planul. Gruescu se lumina la faţă, treptat, dar nu numai de mulţumire; se amesteca în ea şi un zâmbet de teamă:

— Măi, dar dacă ne prind? Că nu mai ai pe cine să-l bagi om de paie, să încaseze loviturile...

— Nu ne prind, n'ai grije, zise Mateica şi-l bătu pe umăr. — Panaitaki! Fă socoteala!

Se'ntoarse iar spre Gruescu şi râse:

— Şi facem şi ceva franci, să ştii...

Plăti — un preţ mai mare decât în orice restaurant de Stat sau particular din ţară — şi ieşiră amândoi. Afară era noapte şi frig. Dindărătul geamurilor aburite, Panaitaki le urmări umbrele cu aceeaşi privire

obosită şi pierdută cu care ziua privea depărtările înspumate ale mării cenuşii de toamnă.

Gruescu şi Mateica se despărţiră în curând. Gruescu se'ntorcea pe şantiere. Mateica plecă pe întuneric şi ploaie spre Tabaşirî. Casa cu pereţii coşcoviţi şi livizi şiroia de apă din burlanele sparte. Sub piciorul lui Mateica fleşcăiau plantele putrede din curte. Mateica intră în casă, încuind cu grije uşa. In odaia din mijloc, pustie, doi şobolani uzi pieriră într'o gaură din zid. Mateica intră în odaia cealaltă, cea luminată Dona era în pat, acoperită cu pături şi cu o şubă miţoasă, din acelea care începeau să fie distribuite pe şantiere şoferilor şi dragliniştilor. Roşie la obraz, se uita în tavan cu ochii sticloşi, măriţi. Mateica strânse din buze nemulţumit. Se aşeză şi o luă de mână. Mâna era fierbinte.

— Te simţi mai bine? întrebă el răguşit. Ochii Donei alunecară încet şi-l priviră, apoi trecură peste el şi se aţintiră în gol.

— Incepem marea figură, zise Mateica, încercând să aibe un ton sigur, optimist, plin de curaj şi încredere. Iarăşi trecură peste el privirile Donei şi se opriră, nepăsătoare şi pustii asupra unei pete din tavan, care creştea mereu. Mateica zări o sticlă mică, de o formă neobişnuită, răsturnată pe jos. O ridică şi strigă:

— Iar? Ce, eşti nebună? Nu-ţi dai seama că eşti bolnavă? Vrei să mori?

Privirea Donei alunecă spre el, zăbovi o clipă asupra lui, apoi reveni la pata de igrasie din tavan. Incepeau să cadă coji de tencuială. Mateica trânti la pământ din răsputeri sticla care se sparse în zeci şi sute de cioburi Dona tresări dureros din tot trupul. Se auzea ploaia răpăind pe tabla acoperişului.

6

La câteva zile după convorbirea dintre Mateica şi Gruescu, Udriştoi se afla în biroul lui Mateica şi-i povestea ceva care-l distra de minune:

— Două vagoane de ciment? Ce vorbeşti, măi? întrebă Mateica râzând. Faţa cărnoasă a lui Udriştoi, cu fălcile late şi încoronată de părul încă prea scurt, sbârlit pe cap, era despicată de un râs larg, ca al sperietorilor pe care le fac copii la ţară cu o lumânare într'un bostan gol. Udriştoi îşi întări spusele:

— Două vagoane de ciment, da! Aiuritul ăla de Frenkel aşa îşi pierduse capul, că uitase de ele şi nu le-a mai dat în primire lui Tudose. Acum cimentul s'a stricat. Nu ştiu câte milioane pagubă. Foiesc inspectorii şi controlorii şi anchetatorii ca dracii, da'-i prea târziu, s'a feştelit iacaua...

— O să puie mâna pe Frenkel, zise Mateica arătând oarecare îngrijorare.

— Aşi! răspunse cu putere Udriştoi. Nu-l prind. A'ntins-o de mult. e pe undeva prin Moldova, la o cooperativă.

Acel „Aşi" venise până la Mateica în chipul unei răbufniri cu duh de usturoi. Mateica se dădu îndărăt cu scaun cu tot, ţinându-se în echilibru pe picioarele dindărăt ale scaunului. Dar era totuşi mulţumit:

— Aşa, vasăzică... Foiesc ca dracii!

— Ca dracii, repetă Udriştoiu râzând. Apoi scoase un plic şi îl

întinse lui Mateica. Plicul avea înăuntru un teanc gros de hârtii. Erau bani. Pe plic, Udriştoi scrisese o cifră pe care Mateica o citi cu o mulţumire şi mai mare, după care dădu din cap şi puse plicul în buzunar :

— Tu ce-i al tău ţi-ai luat, Udriştoiule ?

In loc de răspuns, Udriştoi râse, iar ca un bostan-felinar. In clipa aceea cineva bătu în uşe. Era dactilografa :

— Tovarăşul Muruzi vrea să vă vorbească.

— Să intre. Nu pleca, Udriştoiule. Să vedem ce vrea.

Tânărul Muruzi era cam slăbit şi barba nerasă îi acoperea cu o umbră neagră obrajii. Intră, şi poftit de Mateica, se aşeză liniştit pe un scaun.

— Am de vorbit ceva cu dumneavoastră, zise el cu răceala-i obişnuită.

— E un secret ? Nu poate auzi şi tovarăşul ?

— Cred că e mai bine să auziţi întâi dumneavoastră, insistă cellalt şi mai rece. Udriştoi dădu din umeri, se ridică şi plecă, cu un zâmbet batjocoritor.

— Ei, ce e? întrebă cam plictisit Mateica.

— Uite ce e, vorbi cellalt. Sunt pus într'o situaţie foa-foarte delicată...

„Se bâlbâie ?" se întrebă cam plictisit Mateica.

— Nu-mi convine să iau parte la operaţiile domnului Udriştoi, zise tânărul Muruzi

— Ce operaţii ?

— O — operaţii de furt, zise cellalt. Mateica rămase o clipă tăcut. Muruzi urmă :

— Fură ca'n codru. Dumneata poate nu ştii. Procedeul e, în linii mari, cam ăsta : pune pe state muncitori care nu există, mai ales săpători şi căruţaşi ; şi încasează el banii... Incasează sume de zeci şi poate sute de mii de lei pe lună ! Şi e o bandă întreagă. E întâi el, pe urmă...

Mateica ridică mâna :

— Ei, şi ?

— Cum, ei şi ?

— Da : ei şi ? Ce vrei dumneata ? Să-i denunţi administratorului şi miliţiei ?

Muruzi făcu ochii mari, şi rămase câteva clipe cu gura deschisă, apoi zise :

— Mi-a-au oferit şi mie !

— Şi-ai refuzat, bine înţeles ?

Tânărul zâmbi :

— Nu mi se pare potrivit să mă murdăresc... pentru asemenea sume. Prefer să fiu un funcţionar cinstit.

Mateica râse, deşi era destul de enervat :

— Ei, rămâi un funcţionar cinstit. Vrei să faci jocul domnului Tudose, şi-al domnului Zusman, şi-al domnului Mitică Rusu? Şi să-l denunţi pe Udriştoi? Poate ai fi chiar evidenţiat...

— N-nici nu mă gândesc, zise cellalt, rece. Ce vorbeşti dumneata acolo ? Astea sunt glume ?

Se roşise uşor.

— Atunci ce vrei ? întrebă Mateica. Tânărul Muruzi tăcu o clipă

mereu cu gura deschisă, încercând să scoată o vorbă. Stătea picior peste picior. Acest ultim amănunt îl scoase din fire pe Mateica şi-l făcu să vorbească mai tăios decât ar fi vrut:

— Am lucruri mai importante de făcut, tinere, decât să stau de vorbă... oricât mi-ar plăcea conversaţia dumitale. La revedere...

— Cât de a-amabil, zise tânărul Muruzi, şi ieşi. Mateica strigă pătimaş la uşa închisă:

— Idiotule!

II

In negură.

1

In zilele acelea începuseră ploile. Din negurile mării plumburii, deasupra valurilor vinete, se desprindeau caravane de nori mohorâţi care se'ntindeau, tavanuri umede, deasupra ţinuturilor de câmpie. Zăceau zile întregi acele întinse lespezi de aburi deasupra câmpurilor pustii, pe care iepurele sau vulpea şi jivinele mărunte ale toamnei, guzgani, nevăstuici de stepă, se târau, sgribulite de frigul timpuriu, care amorţea şerpii încolăciţi în pământ. Ierburile mărunte erau moarte, veştede, putrede, pământul galben, lipicios şi ud până'n adâncime. Culmile pleşuve dinspre mare erau bătute de vânturi umede, uneori tăioase şi reci. De-acolo de sus, căruţaşi sau şoferi de camioane răzleţe priveau o clipă zările oţelii spre lacul Taşaul, spre Sint-Ghiol, linia neagră a Mamaiei, şi digurile îndepărtate dela Midia. Apoi valuri de ceaţă purcedeau dinspre mare, se rostogoleau deasupra uscatului şi înnecau în vată macaralele negre dela Ovidiu; trenuri cu piatră trecând dealungul ţărmului plat, îşi asvârleau ţipătul ascuţit şi prelung înainte de-a piere în negură.

Costişele uşor înclinate ale stepei dinăuntrul pământurilor, spre Poarta-Albă, prinseseră culori murdare şi întunecate. Straturile de nori care apăsau deasupra locurilor, le împungeau cu sulițele piezişe ale ploii. Ploaia cădea ceasuri întregi, dimineţi întregi, zile întregi, pe pământ şi pe mlaştini. Pământul era ca un burete gras; muncitorii se cufundau până la glezne în lut; le atârnau de picioare mormane de noroi care le îngreuiau mersul şi-l făceau ostenitor. Frunzele păpurişurilor tresăreau neîncetat sub greutatea picăturilor de apă, iar oglinda mlaştinei ciupită fără 'ncetare de stropii de ploaie, era aspră şi negricioasă. Maşinile stropite cu noroi, cu cauciucurile îmbrăcate într'un strat gros de lut galben, mergeau anevoie pe şosele desfundate, în vreme ce la cele noui lucrau fără încetare echipe de oameni cu straele ude. Zidurile începute şi încă neterminate ale oraşelor noui, bătute de vânt, şiroiau de ploaie, ca şi acoperişurile de carton gudronat ale magaziilor şi barăcilor; se ridica fum deasupra bordeelor căruţaşilor, săpate în maluri de lut şi căruţe rare se târau pe câmpuri, se destrămau în câte un val de ceaţă, şi apăreau iarăşi, depărtându se încet. La Medgidia, şoseaua spre oraşul nou era alunecoasă, şi caii cădeau, încurcându-se în hamuri. Dealungul văii Cara-Su, de-a dreapta şi de-a stânga, râpile de argilă roasă şi prăbuşită se înălţau întunecate în văzduhul tulbure; jos, la poalele lor, înşirate dealungul şanţului care avea să fie Canalul, draglinele săpau zi şi noapte, cu lanţuri şi cupe de metal pline de noroi. Camioanele se mişcau

prin noroaie şi ploi, dealungul excavaţiilor, până la Cernavodă, unde Dunărea aluneca printre ţărmuri umede şi când se lăsa seara, totul se pierdea într'un abur cenuşiu şi rece.

Intr'una din zilele acestea, după ce bătuse vântul toată noaptea şi dimineaţa plouase subţire şi statornic, Gelal stătea în pragul bordeiului pe care şi-l săpase în mal, mai jos de oraşul nou. Inhămse caii care aşteptau, răbdători, suflând aburi pe nări. Jos în vale treceau căruţe rare, şi se târau straturi albe de ceaţă. Incet-încet, ceaţa se întinse şi cuprinse împrejurimile cele mai apropiate. Gelal cu mâinile la spate şi împlântat zdravăn pe picioare, se uita întunecat în gol. Oftă, apucă biciul şi luă caii de căpăstru. Când porni, Şughiran ieşi în pragul bordeiului şi-l cercetă cu ochii ei negri şi strălucitori.

— Mergi la lucru, tată? întrebă ea, şi deodată o scutură o tuse chinuitoare, care-i umplu ochii de lacrimi, Gelal se'ntunecă şi mai tare, nu răspunse nimic şi arse cu biciul spinările cailor. In curând ceaţa îl cuprinse, şi merse prin văzduhul cenuşiu, nestrăzeviu, nepătruns. Treceau pe lângă ei oameni, ca nişte umbre; se iveau şi piereau iarăşi. Scârţâitul încet al unor căruţe nevăzute răsbătea prin ceaţă.

Gelal ajunse la excavaţii. Noroiul de diminineaţă începuse să se usuce de câteva ceasuri. Totuşi drumurile căruţelor erau şanţuri de noroi frământat de roţi, de copite, de paşii oamenilor. Deasupra cetii se înălţa la oarecare depărtare braţul unei dragline în necontenită mişcare, şi venea de acolo duduitul motorului. Un cârd de ciori trecu prin aer croncănind.

Gelal începu să sape. In curând veniră cei doi săpători, flăcăi dintr'un sat apropiat. Munceau în tăcere, şi de jur împrejur începuse să se înfiripe mişcarea oamenilor şi a căruţelor.

Dinspre câmpul gol ce se întindea fără hotar spre Miază-Noapte, se înfripă din ceaţă o căruţă mânată de un om, şi însoţită de alţi doi care umblau pe jos. Oamenii, trei umbre; caii, umbre; numai scârţâitul osiilor era nefiresc de limpede şi deslusit în acea lume de forme topite în ceaţă. Căruţa intră în excavaţie, şi trecu pe lângă locul unde şi-o încărca Gelal pe a lui; şi deodată Gelal ridicând capul, îi recunoscu pe cei trei oameni: erau Ceadâr, Ichiaburul, cu fiu-său, Suliman cel gălbejit şi gras, şi cu Niculăiţă al Mocanului. Gelal, morocănos şi încruntat, se întunecă şi mai rău la faţă şi vorbi tare:

— Ce căutaţi voi aicea iară?

Ceadâr se făcuse că nu-l vede. Acum, părând mirat, se'ntoarse la Gelal şi-i dădu ziua bună, adăugând:

— Am venit să muncim... Am terminat cu câmpul deocamdată, şi-am venit să mai câştigăm o parà. Dar ce-i cu tine de eşti aşa supărat?

— Odată a trebuit să vă adunaţi papucii şi să plecaţi deaici, zise Gelal. Acuma iar aţi venit. Ştie inginerul?

— Ştie toată lumea, zise Ceadâr. Am venit să muncim cinstit, şi nu ne poate goni nimeni. Iară tu, Gelal, ce eşti aici? Inginer eşti? Şef eşti? Nu eşti nimic?

— E un rahat, zise Suliman rânjind, şi slujindu-se de alt cuvânt mai murdar:

— Asta e! Baş-săpător! şi-şi saltă surtucul de piele pe umeri.

Dar Ceadâr se prefăcu a nu fi auzit mojicia lui fiu-său, şi urmă în linişte:

— Ce te legi de mine? Iți faci păcat. **Beu kartman:** sânt bătrân **gerghè geaatîb blegem,** curând mă culc jos și mor, Gelale... Ce ai cu mine? Lasă-mă să muncesc cinstit, să câștig și eu un firfiric...

Și, cu un zâmbet ușor, dădu bice cailor, și se depărtă. Gelal nu răspunse. Când căruța și cei trei pieriseră în ceață, unul dn săpători vorbi:

— Au început să se 'ntoarcă chiaburii. Nu numai ăștia. S'au întors și alții...

Celălalt mormăi:

— Și-au strâns cocenii de pe câmp, și-acuma au venit să mai zgârie ceva și de aici...

Gelal tăcu. Când se umplu cu pământ căruța, luă caii de căpăstru și porni spre depozitul de pământ. Se întâlni în negură cu pontatorul cel tânăr și bondoc, acelaș ca în vară; era rumen la față de răcoarea umedă. Gelal îl întrebă dacă știe de întoarcerea chiabunilor pe șantier. Normatorul dădu din umeri:

— Nu poți să-i gonești pe toți... Dacă vin să muncească cinstit...

Gelal trecu mai departe, mut.

Seara, se întoarse târziu. Șughiran încerca să aprindă focul în fața bordeiului. Deodată ridică fața și zise:

— Plouă iar...

Incepea o răpăială de picături mărunte și reci. Gelal aruncă scoarțe vechi pe caii a căror piele tremura din când în când și aburea cald. Șughiran tușea în bordei și încerca să aprindă focul. Gelal se așeză în prag, și-și strânse mai tare brâul lat de lână înfășurat de trei ori peste mijloc. Vorbi gros către lăuntrul bordeiului:

— Mie să nu-mi dai nimic. Nu mi-i foame.

Peste o clipă fața tânără și proaspătă a fetei, între cele două coade de păr negru, apăru în ușe. Ochii strălucitori, înguști și codați, îl priviră atent. Gelal tăcea și părea că se uită în neștire la luminile nenumărate ale șantierului care începeau să se aprindă pretutindeni în ceață, fiecare înconjurată de un fel de curcubeu argintiu.

Din întuneric se iviră două forme negre: Achim și Mârzali, uzi și stropiți cu noroi până peste genunchi. Se așezară în tăcere pe butuci de lemn și cărămizi sparte, lângă Gelal. Achim își aprinse o țigare și întrebă:

— Ei, Gelale frate-meu... te-ai hotărît? Intri în baracă? Bagi caii la grajd?

Gelal dădu din cap, mut. Mârzali murmură:

— Ne facem de rușine, tată. Află și oamenii din sat. Și aici se iau căruțașii după dumneata. Zic că „nici Gelal nu și-i ține'n grajd". Nu i păcat?

— Ești comunist Gelale, zise Achim, și trebue să fii pildă ălorlalți. Stau caii tuturor pe câmp și se'mbolnăvesc.

— Nu se'mbolnăvesc, zise Gelal — că pleacă acasă.

— Mai rău! strigă Mârzali. Pleacă de pe șantier și dumneata tată, pe câți i-ai putea opri? Dar nu vrei...

Gelal răspunse, mormăind:

— Eu nu plec! Muncesc. Rămân la Canal... și adăugă fără legătură: Au venit chiaburii îndărăt...

— Lasă, că pe asta cu chiaburii ne-o spui pe urmă, zise Achim. Acum să rămânem la vorba noastră...

Şughiran tuşi înfundat, încercând să se stăpânească. Mârzali se 'ntoarse cu vioiciune la ea şi o privi cercetator. Achim zise:

— Ţii caii pe câmp. Pe copila asta o ţii aici în pământ şi-i bolnavă. De ce nu te muţi în baraçă, nu bagi caii în grajd şi pe ea o pui să doarmă în baraca tineretului, cu fetele? Ai, dece?

— Ea să stea sub ochii mei, mormăi Gelal. Şi caii să-i văd eu... Nu mă'ncred în grăjdar...

— Să stea sub ochii tăi, îngână Mârzali, supărat. — Eşti ca pe vremea lui Pazvantoglu, tată, ai rămas în urmă, rău de tot... Trebue să mergem înainte, să învăţăm obiceiuri noui...

Gelal tăcea, încăpăţânat. Deodată răsună glasul limpede al Şughiranei:

— Nea Achime când se'ncepe şcoala de excavatorişti?

— Nu mai e mult: o săptămână, poate două. Uite, Gelale: ar trebui să ai sufletul mai tânăr, mai îndrăzneţ, ca al copiilor... şi barem dacă ai fi mai bătrân ca mine...

Gelal tăcea mereu. Achim îl privea cu părere de rău. Gelal se'ntoarse spre Şughiran şi vorbi răstit:

— Ia mai eşi şi vezi de cai!

Şi o urmări cu privirea cum iese, cu o pătură în cap şi pe umeri Apoi vorbi:

— Am să vă spun. Sânteţi comunişti şi tu şi fiu-meu. Nimănui nu i-am spus. Vouă vă spun: Nu mă'ncred. Nici în grajd, nici în baraçi, nici în nimic.

— Dece, Gelale? întrebă Achim, tulburat.

— Dece? N'aţi văzut ce-i cu salariile? Ştiţi cât am luat eu? Patru mii de lei mi-au rămas, câştig curat. Lângă mine sapă Satî Dinadin, tot dela noi din sat. A luat douăsprezece mii, măcar că a dat mai puţină producţie ca mine. In partea ailaltă, spre draglină, e unul Nicolae. A săpat mai mult ca mine şi ca Dinadin. A luat şase mii, curat în palmă. Şase..

Intinse o palmă aspră şi bătucită; Achim şi Mârzali se uitau în palma goală. Gelal întrebă, întunecat:

— Ce-i asta? Voi înţelegeţi? L-am întrebat pe pontator. Nici el nu înţelege. Nimeni nu înţelege nimic. Uite, e negură cum e-aici pe afară. E negură. Oamenii sânt supăraţi şi mormăie'n barbă. Nu e bine, Achime. Nu, nu: nu e bine...

Oftă, cu fruntea încreţită:

— E negură...

Ceilalţi doi tăcură o vreme. Gelal adăugă:

— Eu nu vorbesc. Dar aud ce zic oamenii. N'am ce le răspunde. Şi mi-i inima plină de ceaţă.

Achim murmură:

— Măi Gelale... tu în partid ai încredere?

— Am, zise Gelal. Din 45 am, şi nu m'am înşelat. Acuma, mai rabd o vreme. Până să-mi pierd încrederea, rabd eu mult.

— N'o să fie nevoie, zise Achim, şi se ridică.

Afară, Mârzali o găsise pe Şughiran, îmbrobodită cu pătura, privind sclipirea luminilor prin ploaie. Ii puse mâna pe umăr şi o'ntrebă:

— Intri la şcoala de excavatorişti?

Şughiran dădu din cap şi tuşi.

— Dece nu mergi să dormi în baraca fetelor? Eşti slobodă; nu trebue să-l asculţi pe tată-tău. Şughiran zâmbi în întuneric:

— Las' că se înduplecă el.. Nu vreau să-l mânii... E necăjit tare.

Achim ieşi şi el din bordei:

— Hai. Mârzali. Noapte bună, fată...

Se depărtară amândoi şi pieriră în întunecime.

In picioare, lângă caii care abureau, cu velinţele pe ei, Şughiran stătea cu pătura'n cap. ca o momâie neagră; ploaia îi frângea obrazul tânăr, măsliniu; iar ochii înguşti şi codaţi străluceau privind licărirea luminilor de pe şantier.

2

A doua zi, ploaia încetă, dar începu un vânt rece care bătea dinspre mare, încorda în aer firele telefonice şi împroşca feţele oamenilor cu fire de nisip. Era un vânt încărcat cu mii de ace ascuţite. Unsoarea neagră de pe cablurile proaspăt unse ale excavatoarelor sau draglinelor se resfira în picături mărunte de tot şi, la zeci de metri de maşini, săpători sau căruţaşi aveau obrazul şi hainele semănate cu puncte negre aproape nevăzute. Iar desişurile de papuri înalte, uscate, foşneau şi se frământau fără încetare deasupra mlaştinei.

Măcei aducea un sac de ciment pe umăr, spre betoniera lui Micluţ. Mergea încet, şovăind sub greutatea celor şaizeci de kilograme de ciment. După el venea un altul, tot din echipa lui Micluţ. Acesta îşi purta mai uşor povara; era un flăcău din Bihor, înalt şi spătos. Măcei şi cu el ajunseră lângă betonieră, puseră sacii jos şi se îndreptară din şale. Vântul şuera împrejurul lor, furând glasurile şi cuvintele, furând sgomotul betonierei împrejurul căreia oamenii se mişcau într'o neorânduială înşelătoare. Măcei se întoarse spre flăcăul din Bihor, care se roşise la faţă şi-şi ştergea fruntea cu palma, şi-l întrebă:

— Tu cât ai luat pe luna asta?

Vântul îi sbură vorbele de pe buze şi le înnecă într'o răbufnire puternică venită de peste zare, ca şi cum acolo, undeva departe, ar fi bubuit necontenit sute de tunuri. Flăcăul din Bihor îşi propti mâinile'n şolduri şi clătină din cap:

— Apoi. o mie şi două sute...

Il privea pe Măcei drept în faţă; se vedea bine că e nemulţumit, dar că deocamdată supărarea mocneşte numai. Chiar şi faptul că vorbise, era lucru deosebit, şi dovadă de mare încredere faţă de Măcei: încredere datorită de bună seamă vorbirii tărăgănate şi greoaie a lui Măcei, în care omul din Miază-Noapte simţise graiul dela munte, graiul bacilor cu mişcări şi gânduri încete şi puternice. Măcei mai spuse numai atâta:

— Bagiocură...

Şi cuvântul acesta îl suflă vântul departe şi-l risipi peste câmpuri. Dar flăcăul din Bihor îl auzise şi rămase o vreme ţintuit locului, gândindu-se adânc.

Apoi, după câteva ceasuri, când echipa ieşea din schimb, vorbea în mijlocul câtorva oameni adunaţi împrejur; rostea tărăgănat, dar cu putere:

— Spune tu, mă; şi tu... Spuneţi voi: dreptu-i? Oamenii din echipa lui Achim cât or lua?

— Dracu' să-i ia, vorbi un om desculț și cu căciulă neagră, veche, pe cap.

— Și ăia au luat, unul prea mult, altul prea puțin.

— Apoi asta-i bagiocură! zise apăsat cel din Bihor. Micluț ședea pe doi saci de ciment, cu picioarele goale într'o vadră pe care împietriseră straturi ușoare de ciment, de-atâta vreme, încât vadra ajunsese uimitor de grea; Micluț turnase în ea apa caldă din radiatorul betonierei și se spăla pe picioare pe'ndelete. Trăsese cu urechea la ultima parte a convorbirii oamenilor. Nu-l zărise pe Măcei, care venise și el, ca din întâmplare, să asculte, și întindea gâtul peste umărul celor dimprejurul bihoreanului. Măcei mormăia în urechea celor mai apropiați:

— Vătămăm hainele degeaba..

Dar bihoreanul se înfierbântase cu încetul. Intinse mâna spre barăcile din mijloc, cele unde se aflau birourile, și strigă:

— Iacă unde-i lupăria! Acolo s'au băgat!

Micluț înălță capul și încetă să-și spele noroiul de pe picioare. Strigă:

— Cine s'a băgat, mă?

Se făcu tăcere și toți întoarseră capul spre Micluț. Bihoreanul vorbi cu hotărîre, după o clipă:

— Domnii s'or băgat... In birău șăd numai domni...

— Burgheji, mormăi unul din oameni.

— Și dacă cu salarul cum ne bagiocuresc! zise mâniat flăcăul din Bihor. Micluț stătu pe gânduri o clipă și zise:

— Aha...

Și-apoi se aplecă iar în urmă să-și spele picioarele în apa aburindă. Oamenii rămaseră o clipă nedumeriți, apoi începură să se risipească. Fierberea se topise, dar rămaseră toți cu o încordare, cu o turburare care-i făcea să se uite uneori la acele birouri de care se vorbise, sau să schimbe între ei o vorbă, două:

— Eu am rămas cu nouă sute în mână...

— Cum dracu' a ieșit așa, măi?

Micluț tăcea ca de obiceiu, dar era morocănos și supărat, fără să arate prin nimica din ce pricină anume. Iar Măcei arunca în treacăt câte un cuvânt.

Spre seară, vântul se mai domolise, și era mai puțin rece. In schimb norii se întunecaseră, erau negri și grei. Inainte de căderea nopții, începu iar să ploaie. Se aprindeau becurile electrice, sticlindu-și lumina în băltoace, în noroaie, în urmele adânci lăsate de pașii oamenilor și de roțile mașinilor, urme acum pline de apă. Rebegit, cu gulerul ridicat, cu pălăria șiroind de apă și cu mâinile în buzunări, desculț, Măcei îl întâlni pe Mateica la intrarea barăcii, fumând sub streașină, și-l salută discret. Mateica porni prin ploaie. Măcei se ținu după el. Muncitori treceau pe lângă ei, grăbindu-se, cu capul înfundat între umeri, cu șapca până peste urechi, și nu-i luau în seamă. Ajunși într'un loc mai ferit, Mateica întrebă:

— Ei... Cun stau lucrurile pe șantier?

— Prost, răspunse Măcei cu un rânjet șiret. Oamenii-s năcăjiți de salar...

— Și ce zic?

— Injură și blastămă, zise Măcei, oarecum în silă, și părând că nu vrea să mai adauge nimic.

— Pe comuniști îi înjură? întrebă Mateica iarăși. Era atent și zâmbea ușor Măcei nu răspunse. Mateica aștepta. In sfârșit, fosta ordonanță mormăi:

— Apăi că nu... Ii blastămă pre domnii din birăuri.

Zâmbetul lui Mateica pieri. Stăteau în picioare, nemișcați în ploaie, față în față, Măcei cam încovoiat, Mateica înalt și spătos. După un timp de gândire, Mateica uitându-se împrejur — era întuneric, se făcuse noapte, — spuse:

— Peste tot e la fel. Pe toate șantierele... Așa-i la Canal, ce să-i faci? Se plătește prost, în bătaie de joc..

Măcei zise încet, cu glasul înăbușit de răpăitul ploii:

— Așa m'am gândit și eu...

— Ei, atunci, spune-le ce-ai gândit...

3

Chirsan cu echipa lui zidea jumătate din blocul cu locuințe pentru fruntașii în muncă. Cealaltă jumătate o clădea echipa lui Oancea. De la locul lui de muncă, Chirsan îl putea zări cu coada ochiului pe Oancea, mărunt, negricios și subțire, în niște haine vărgate ce fuseseră pe vremuri un costum de oraș albastru închis, dar acum nu mai semănau a nimica, fiind acoperite de stropuri de var, mortar și noroiu. Cu o șapcă mică, veche, înfundată pe ochi, Oancea trebăluia într'o grabă înfrigurată, așternând straturi peste straturi de mortar și cărămizi. La colțurile zidului, calfele lui primeau și ele brațe de cărămizi și le întindeau peste mortar cu o singură mișcare îndemânatecă și iute. Totul se petrecea în tăcere și cu cea mai mare repeziciune. La colțul unde se intâlneau cele două echipe, lucrau de-o parte Uliana, fata lui Chirsan, și Andrei, un flăcău țigan, înalt și mlădios. Zidul la care lucra Uliana era mai înalt cu trei cărămizi, și încă nici nu se apropiase vremea prânzului. De-aici de sus se zărea întinderea acoperită de clădiri începute; cele mai depărtate se pierdeau în ceață. Pe capătul din stânga al blocului la care lucra Chirsan, un steag roșu atârna nemișcat în văzduhul rece și umed Andrei mormăi cu un zâmbet ușor, și fără să se întoarcă la Uliana:

— Crapă de necaz meșterul...

Uliana se uită la diferența de înălțime dintre cele două jumătăți ale clădirii și nu răspunse. Nu era nimica de spus; se vedea limpede. Flăcăul zise iar:

— Pierde întrecerea și pe săptămâna asta...

Un băiețandru îi dădu un braț de cărămizi și Andrei le așternu repede una lângă alta, încheindu-le cu cele puse de Uliana înainte cu o jumătate de ceas. Apoi începu să întindă mortar cu mistria și vorbi ca pentru sine:

— E tare necăjit. Zice că vrea să plece...

De data asta Uliana ridică ochii ei albaștri și-l privi întrebător. Dar omulețul negricios și sprinten se uita tocmai atunci spre ei, astfel că Andrei tăcu. Mai târziu, când vroi să vorbească, meșterul Oancea îi strigă:

— Dă-i zor, Negusule, că te așteaptă toată echipa!

Flăcăul se întristă și începu să lucreze și mai iute, în tăcere.

La prânz, începură să roiască spre cantine zeci de oameni ce coborau de pe bîrnele. Chirsan plecă în urma alor lui; numai fiică-sa mai rămăsese

pe lângă el; din partea cealaltă veni Oancea, ridicându-şi gulerul hainei. Era umezeală şi frig. Oancea, morocănos, nu se uită la Chirsan, dar acesta-i vorbi:

— Tovarăşe Oancea, nu-i bine cum îi zici băiatului ăstuia dela colţul dincoace...

Oancea înălţă capul şi-l întrebă înfruntându-l:

— Ce vrei, măi tovarăşe? Ce-i fac?

— Ii spui aşa, în batjocură, fel de fel de nume... Nu-i bine. Ce, el nu-i muncitor ca dumneata şi ca mine?

— Ia mai dă-l dracului de ţigan, zise Oancea. Acuma cu asta, ţi-ai găsit să mă baţi la cap... Prea te crezi, decând te-au făcut sindicat...

— Nu-mi vorbi cu mânie, zise Chirsan, că n'ai dreptate. Eşti necăjit că a luat-o inainte echipa noastră...

Oancea se pregătea să coboare de pe bina. Se opri. Se schimonosi la faţă de mânie:

— Ba nu de-aia! Ţie-ţi convine să vorbeşti de întrecere! Te-ai umplut de bani! Eşti în gaşca ălora cu salariile, şi-ţi dă, să te căptuşeşti cu bani!

Le întoarse spatele lui Chirsan şi Ulianei, şi plecă repede. Chirsan se făcuse palid. Stătu o clipă, apoi o luă de braţ pe fiică-sa şi porni şi el. Zise.

— I-au făcut nedreptate la salar... lui şi la toată echipa... de aia-i supărat...

— Nu-i aşa, tată, rosti Uliana. Ii e ciudă că tot noi câştigăm întrecerea şi săptămâna asta...

Chirsan clătină din cap:

— Nu... tu nu-i cunoşti pe oamenii ca el... Lui nu-i pasă atâta de întrecere şi de cinste, cât de bani... Are casă la oraş, în Buzău, şi umblă prin ţară ca meşter.. Mi-au zis şi din echipa lui că are pământ... E pus pe bani..

Oftă şi urmă:

— Păcat, că-i meseriaş bun, şi l-au înebunit cu simbria proastă... Nu ştiu ce-i încurcătura asta. Nu-i bine. Nu-i bine.

Nu mai vorbi până seara. Când se aprinseră primele becuri electrice, diferenţa dintre bucata zidită de Chirsan şi cealaltă, crescuse cu încă vreo cinci cărămizi, deşi Oancea şi echipa lui munciseră din răsputeri. Când părăseau binaua, Chirsan se apropie de Oancea şi-i spuse:

— Tovarăşe Oancea, nu merge destul de iute echipa, că n'ai încă un om pentru cărat cărămizi... Sânt prea puţini câţi ai...

Oancea se întunecă la faţă, nu răspunse, şi se depărtă. Andrei, flăcăul ţigan, care era alături de ei, zise:

— Nu-i convine nea Chirsane, că a luat lucrarea în acord, şi ies mai puţini bani, dacă mai e unul...

Chirsan încuviinţă clătinând din barba-i căruntă. In ochii săi limpezi plutea o întristare.

Când se făcu întuneric, Chirsan, întors dela masă, îşi răsuci o ţigară în foaie de ziar, şi se duse s'o fumeze la Achim. Achim şedea în baraca de curând clădită pentru oamenii cu familie. Câteva uşi erau deschise pe coridor, se vedea lumina din odăi şi răsunau glasuri. Chirsan, urmat de Uliana, bătu în uşa lui Achim şi intră, înalt, aplecându-se ca să nu se izbească de pragul de sus. Evdochia şedea pe pat împletind fire de lână. Achim citea ultimul număr al ziarului Canalului, iar copilul călărea pe o vadră goală, răsturnată, îmbărbătând-o ca pe un cal. Işi dădură bună seara

cu toţii, şi Uliana începu numaidecât s'o întrebe pe Evdochia despre copil; în curând erau adâncite într'o convorbire în rusa lor lipovenească. Chirsan se uita împrejur la pereţii de lemn.

— Urmează să tencuiască, zise Achim.

Chirsan răspunse:

— Achime... începe să fie tare frig noaptea, şi voi aveţi copilul ăsta... Duminică vin şi-ţi fac o sobă...

— Lasă, frate, că ni le face şantierul în toate odăile...

— Ei, ţi-oi face eu mai înainte: mai multă cheltuială n'o să fie...

Şi, după o clipă, urmă, cu glasul lui adânc, gros, dar aproape în şoaptă:

— Achime, mi-i inima grea... Uite, am venit aci că aveam nădejde să scap de nişte gânduri negre ale mele, amare... Şi, într'adevăr, de ele am scăpat. Că acuma am ajuns să zic aşa: ce-i dacă am făcut greşeli în viaţa mea... păcate...

— Faţă de cine? murmură Achim.

— Apăi, mai ales faţă de nevastă-mea. Că o băteam, măcar că-mi era dragă. Şi apoi am vrut să mai nască, măcar că nu mai era tânără; şi a murit. Şi viaţa ei şi moartea ei îmi apăsau pe inimă... Că greşisem faţă de ea, săraca...

— Da, murmură Achim; greşiseşi...

— Apăi aici am ajuns să mă gândesc aşa: iacă, fac case să stea în ele oamenii săraci, muncitori, şi să aibă altfel de viaţă decât am avut-o noi; mai frumoasă... Aşa mă gândesc: ei, Chirsan, nu mai eşti un păcătos bătrân, bun de nimica decât de asvârlit ca o sapă ştirbă sau de ars ca o lotcă putredă... Acuma, Chirsan, eşti de folos la oameni, munceşti şi tu ca tinerii, întâi ai săpat, acuma eşti meşter zidar, ai grije de munca şi de traiul oamenilor la sindicat... m'asculţi, Achime?

Achim dădu din cap şi slobozi fum de tutun pe nări. Evdochia o întreba pe Uliana:

— Iară tu tot zidăriţă te faci, Uliano?

Voinică, cu obrajii rotunzi şi roşii, Uliana râdea:

— Ce, crezi că-s prea slabă?

Chirsan, care prinsese ceva din vorba lor, zise pe ruseşte:

— Aşa-i ea, domoală! Aveam în echipă pe-o tătarcă tânără: aceea, ageră, n'a mai avut răbdare, şi acum învaţă meseria pe excavator! Să fie fiică-mea ailaltă aici, Axenia, n'ar mai sta la salahorie! Şi se'ntoarse spre Achim:

— Asa-mi zic eu dela o vreme încoace, Achime, şi parcă dorm mai liniştit şi nu mă mai doare sufletul. Dar iacă... nu-mi place ce aud şi ce văd... sânt supăraţi oamenii, umblă vorbe care nu-mi plac... şi au şi dreptate: prost s'au socotit salariile, luna asta; bătjocură de munca unora, şi alţii au luat prea mult. Mă'ntreabă oamenii, şi nu ştiu ce să le răspund, şi mi-i ruşine...

— Da, zise Achim; au dreptate oamenii...

— Unii vorbesc că vor să plece, mormăi gros Chirsan; şi nu-i bine; ţii minte ce tot plecau, lunile trecute...

— Da, zise Achim; dar dece plecau, veneau alţii, şi mai mulţi...

Se iscă deodată afară un freamăt scurt de vânt; apoi un răpăit aprig,

limpede, pe acoperiș și în geam. Toți se opriră din vorbă. Evdochia zise:

— Iar plouă..

Chirsan oftă:

— Vezi? Veneau ei mulți vara; dar acum...

— O să vie. zise Achim hotărît. Nu-ți fie frică. Vin din toată țara.

Chirsan clipi din ochii albaștri sub sprâncenele groase, cărunte; nu răspunse. Asculta sgomotul ploii.

4

Plouă toate noaptea. Dimineața, copitele cailor se cufundau în apa noroioasă, animalele alunecau, roțile căruțelor împroșcau apă și ajungeau uneori în mocirlă până la osii. Numai draglinele neclintite și puternice, lucrau mai departe, nestingherite, sub cerul cu nori cenușii-gălbui ca și noroiul.

Iordan muncea ca săpător într'o echipă de lipoveni. Erau bărbați înalți și spătoși, cu mijlocul subțire, cei mai în vârstă aveau bărbi inelate ca niște apostoli sau ca regii de pe cărțile de joc; tinerii lepădaseră această podoabă. Săpau veseli și neobosiți. Hainele le puseseră la o parte; săpatul îi încălzea. Cu mânecile cămășii suflecate, descheiați la piept, încinși strâns, și în niște cisme de cauciuc ce le ajungeau până la coapse, munceau bărbățește în cea mai mare tăcere. Iordan era singurul nelipovean din echipă. Matvei, șeful de echipă, îi spusese într'o zi:

— Tu, frate Iordane, săpi parc'ai tras la vâsle toată viața pe limanurile mării, ori pe Razelm.. Căci să știi: acolo am învățat noi să săpăm...

— Lasă Matvei, că eu am învățat să săp într'o grădină de zarzavat, răspunsese Iordan în râsetele celorlalți, adăugând: să vedem care-i mai tare: dovleacul sau nisetrul?

De atunci trecuseră multe zile; se obișnuiseră cu el, și el cu ei. Săpau ca un singur om, pivnița unei viitoare clădiri a orașului nou. Imprejurul lor înălțau pereți de lut umed, noroios, deasupra se boltea cerul tulbure. Dar veselia lui Iordan pierise. Săpa întunecat și aprig, parcă din mânie. La prânz, oamenii se opriră să răsufle înainte de-a se duce la masă. Incepuseră să glumească între ei, pe rusește Iordan glăsui ațâțător:

— Râdeți voi, râdeți... ca dracul de porumbe negre!

— Ce năcaz ai, frate Iordane? îl întrebă Matvei, care era un bărbat chipeș, cu o barbă roșcovană și ochi albaștri și limpezi, ca de copil. — Ce năcaz ai?

— Ție ce-ți pasă... Voi ați luat bani, da' când v'oți întoarce acasă cumpărați toată Jurilofca...

— N'avem noi ce face cu Jurilofca.. Da'ce, tu n'ai luat ca și noi?

— Nu, n'am luat!

Matvei făcu ochi mari:

— Păi dece nu mi-ai spus? Să mergem la sindicat, să vorbim cu Chirsan Seliminov... să vorbim la partid! Asta nu-i dreptate!

Ceilalți se apropiară și se amestecară și ei, însuflețiți: cum se putea? Iordan muncise alături de ei, la una! Nu, eta nie pravda! asta nu e adevărat! Dar Iordan era mâniat și nu voia să audă nimic:

— Atâta mi-au dat, cu atâta vreau să rămân...

De sus, depe marginea gropii strigă o femeie tânără, cu bocanci, haină de ploaie şi o bonetă albă pe cap :

— Matvei, când veniţi la injecţie? Veniţi deseară?

— Venim, venim, răspunse Matvei cu voie bună.

— Ce injecţie ? întrebă Iordan. Eşti bolnav ?

— Pentru tifos, frate Iordane...

— Ce, are cineva tifos ? întrebă iarăşi Iordan, supărat,

— Nu, n'are nimeni ; dar ca să n'aibă nici de-acum înainte.

— La dracu' cu injecţiile şi cu doftoriile... să mă mai şi otrăvesc când sânt sănătos, zise Iordan, apoi trânti lopata şi plecă, încheind :

— Mai bine nu şi-ar bate joc de munca mea !

Toată ziua fu un fel de supărat. Se aduna cu câte doi-trei oameni care bolboroseau prin vreun colţ de şantier, cu mâinile'n buzunare şi aruncând împrejur priviri bănuitoare şi nemulţumite ; spunea şi el o vorbă, cu ciudă, şi se ducea să-şi vadă de treabă, dar bodogănind ; iar seara veni la bordeiul lui Ceadâr să-şi împărtăşească năduful. Era numai Şughiran, care citea dintr'un caet şi tuşea din când în când.

— Ce citeşti ? o'ntrebă Iordan.

— Teorie... ne-a învăţat despre motorul Diesel...

— Teorie, repetă Iordan ca un ecou; dar un ecou plin de neîncredere şi chiar cu oarecare duşmănie. Şughiran tuşi. Iordan se uită la pereţii de pământ ai bordeiului; înjură printre dinţi. Afară se auzi scârţâit de căruţă şi glasul lui Gelal Iordan dădu să iasă. Şughiran îl întrebă deodată :

— Nea Iordane... mâine-i duminică. Nu vine Bănică?

— Ba vine ,răspunse Iordan supărat, — ba vine, şi are ce vedea ! Halal şantier !

Şi ieşi afară. Incepea o burniţă subţire. Acolo în burniţă, cu coatele sprijinite pe lotri, stătu la sfat cu Gelal, şi-i spuse toată mâhnirea sa :

— Zi şi tu, Gelale: ce ne facem? Ce ne facem, zi?

— Ştiu şi eu... murmură Gelal. Nu-i bine... Deloc nu-i bine...

— Parcă ne-ar fi duşmani, ăia din birouri, Gelale, zise Iordan cu un fel de uimire şi spaimă. Comuniştii ce păzesc ? Ai ? Partidul ce păzeşte ?

— Ce, zise Gelal : tu crezi că-i simt ? Ăia lucrează în ascuns, fură banii dela tine, dela mine...

— Păi nu se poate aşa, Gelal! Nu se poate aşa! Apăi să vezi ce-o să fac eu !

Rosti aceste cuvinte într'un fel ameninţător. Apoi se depărtă prin burniţă şi ceaţă, amărît şi plin de mânie.

5

Bănică pe care-l aştepta el, veni a doua zi stropit de noroi de sus până jos, de toate camioanele care trecuseră pe lângă el pe şosea. Se duse s'o caute pe Şughiran şi o găsi lângă draglina numărului 3; Crăciunescu, draglinistul, urca pe rând câte doi tineri lângă el şi le arăta cum lucrează comenzile. Şughiran aştepta să-i vină rândul. Bănică se apropie şi-i cuprinse mâna :

— Şughiran...

Ea tresări :

— Ai venit ?

— Da.. Hai, să vorbim...

Ochii ei şovăiră o clipă, clipind din genele lungi şi mătăsoase; apoi zise:

— Aşteapă numai puţin, că-mi vine rândul şi mie pe draglină... aşteaptă numai puţin...

In sfârşit îi veni şi ei rândul să-şi încerce priceperea; sub mâinile ei arse de soarele verii şi asprite de muncă, puternice deşi înguste şi părând plăpânde, maşina uriaşă se mişcă, ascultătoare. Şughiran coborî cu ochii strălucitori, şi plecă împreună cu Bănică. Flăcăul spuse:

— Merge bine... Văd că n'o zmuceşti prea tare...

— Ai văzut? zise Şughiran, fericită. Tovarăşul Crăciunescu ne-a zis eri că mai facem o oră şi azi, măcar că-i duminică...

Deodată Şughiran se întristă:

— Bănică, taică-tău e tare amărît... şi tata la fel... iar oamenii vorbesc fel de fel de lucruri...

— Dece? Ce se întâmplă?

— Nici eu nu ştiu; că n'am înţeles bine; dar mai ales de salarii nu-s mulţumiţi...

Bănică îşi încruntă uşor fruntea netedă şi sprâncenele negre şi groase. Apoi schimbă vorba, îi spuse fetei:

— Azi îl rog pe taica să se înţeleagă cu nea Gelal pentru..

Şovăi, apoi se hotărî:

— Pentru noi doi.

Şi se plecă spre ea ca şi cum ar fi aşteptat un răspuns, sau să-i întâlnească privirea; dar Şughiran nu înălţă capul; doar o roşeaţă uşoară îi încălzi umerii obrajilor.

După prânz, în cantina pe cale să se golească, Bănică îl întrebă pe Iordan cum se ajunsese la încurcătura cu salariile:

— Dece n'aţi pus problema la sindicat? Şi dacă nici sindicatul nu poate face faţă, la partid!

Iordan dădu din umeri:

— Am vorbit cu Achim; şi el a păţit-o cu salariul pe luna asta; da' el nu zice nimic; rabdă şi tace. Mi-a spus că partidul ştie...

Dar după o clipă se mohorî, dădu din umeri şi mormăi:

— Fetiţa aia a lui Gelal tuşeşte de-şi rupe pieptul.. caii dorm sub nişte colibe de crengi... căruţele stau în ploaie... eu săp în ploaie...

— Tot săpător rămâi, tată?

— Păi nu vezi? Tot un drac e!

— Rău au mai zăpăcit salarizarea pe şantierul ăsta, murmură Bănică. Iordan dădu din umeri iarăşi. Fierbea de supărare, dar se stăpânea. Văzându-l atât de necăjit, Bănică şovăi o clipă, dar se hotărî totuşi:

— Tată...

— Ei?

— Uite ce te-aşi ruga eu pe dumneatale: să vorbeşti cu nea Gelal... pentru mine şi Şughiran. Am vrea să ne cununăm.

— Ce, mă? Cum să vă cununaţi? La geamie?

— Ce geamie... la Sfatul Popular; nu ne trebue geamie...

Iordan îl măsură din ochi pe Bănică, apoi isbucni:

— Ba eu asta n'o fac! Asta-mi mai trebue acuma; amestec de sânge creştinesc cu sânge păgân! E cu păcat, mă! Ai înebunit de tot, băiete!

Bănică îndurase cu statornicie să fie măsurat de privirea indignată a lui Iordan. Se făcuse cam palid. Vorbi liniştit, dârz:

— Tăicuţă, eu te-am rugat că vreau să fie cu voia dumitale, şi să ai o bucurie de treaba asta. Dar dacă nu vrei, legea îmi dă tot dreptul; şi eu tot mă însor!

Se ridică şi plecă s'o caute pe Şughiran, de bună seamă. Iordan rămase singur cu coatele pe masă. Una din fetele care făceau curăţenie, veni să spele masa cu peria şi apă caldă, şi-i împinse cotul cu peria:

— Fă-ne loc, tovarăşe, că avem treabă!

Iordan se ridică şi plecă încet, cuprins de o mare întristare, pe care nici el n'o înţelegea.

In vremea aceasta, Şughiran îi ceruse acelaşi lucru lui Gelal, care dregea un ham. Cu briceagul în mână, Gelal mai lucrase câteva clipe absorbit de ceeace făcea; apoi înălţând privirea, spuse scurt:

— Nu se poate: nu-i musulman...

Şughiran mai încercă să-l convingă, dar el nici n'o mai ascultă. Fata, întristată şi necăjită, plecase să-l caute pe Bănică; iar Gelal, rămas singur, îl văzu în curând pe Iordan că apare. Iordan se uită la ham, apoi se aşeză pe două cărămizi, în pragul bordeiului şi-şi aprinse o ţigară. Trase un fum şi zise:

— Mi-a adus fii-miu tutun dela Constanţa...

Gelal termină, aruncă hamul în căruţă şi se aşeză lângă Iordan. Acesta-i întinse în tăcere tutunul, şi Gelal îşi răsuci o ţigară. Iordan începu iar:

— Gelale... ştii ce-a venit fecioru-meu, să-mi ceară? Vrea s'o ia pe fiică-ta de nevastă...

— Nu se poate, răspunse scurt Gelal Iordan păru jignit:

— Dece nu se poate, mă?

— Fiindcă nu-i musulman, zise celălalt liniştit. Iordan începu să se necăjească:

— Şi ce-i dacă nu-i musulman? Parcă trebue să-l întrebe pe hogea? Sânt liberi să facă ce vor! Ei, comedie...

Deodată se întrerupse şi rămase cu ochii aţintiţi în depărtare. In faţa bordeiului se întindea câmp gol, iar în vale mlaştinile; draglinele negre lucrau acolo. Valuri de ceaţă treceau înnecând totul în fumegarea lor alburie; apoi se desluşeau iarăşi lucrurile, în lumina plumburie a zilei; apoi iarăşi venea o pânză de ceaţă. Intr'un răstimp de limpezire, treceau peste câmp oamenii răzleţi, încovoiaţi sub legături sau lăzi. Mergeau anevoie, cufundându-se în noroi până la glesne şi trudindu-se să-şi smulgă bocancul din mocirlă. Trecu unul, apoi doi împreună, apoi încă unul, şi mărunt în depărtare, încă unul.

— Pleacă de pe şantier, mormăi Gelal. Iordan se schimbase la faţă. Rămase cu ochii ţintă la fugari, până-i înghiţi iarăşi negura.

6

Ziua următoare cădea cu încăpăţânare o ploaie măruntă şi rece. Nu risipea valurile de ceaţă ce se rostogoleau încet peste stepă şi se statorniceau în valea mlăştinoasă. Căruţele scârţâiau mişcându-se anevoie prin noroaie. Gelal încărca pământ ud şi greu şi-l căra; caii gâfâiau, osteniţi. Mai departe,

Ceadâr stătea rezemat cu spinarea de căruţă, în mijlocul unui cerc de căruţaşi şi săpători şi vorbea :

— Păi dacă ştiam cum vă plăteşte, nici nu mai veneam... Numai ca să omor caii ?

Suliman se apleca spre urechea lui tată-său şi-i şopti ca să-l audă şi cei dimprejur :

— Hai să ne'ntoarcem acasă, în sat, că aici ne îmbolnăvim şi noi şi caii ..

— Şi umblă şi cu injecţii, dracu'ştie ce mai bagă în noi.. urmă Ceadâr, şi apoi, lui fiu-său, scurt :

— Taci din gură, plecăm...

Şi le'ntorcea oamenilor spatele, prefăcându-se a meşteşugări ceva la căruţă, ca unul care se pregăteşte de drum. Cei din jur stăteau o clipă nehotărîţi, îşi împingeau căciula pe frunte, se scărpinau după ureche şi apoi se risipeau încet. La cincizeci de metri de acolo, alt chiabur, de data asta rumân, arăta calul cu biciul :

— Uitaţi-vă la el : numa' de trei zile muncesc cu el, pe ploile astea; şi uite'n ce hal a ajuns.

Pântecul umflat al calului se sbătea la fiecare răsuflare, şi părul îi era scorţos, plin de noroi.

— Mai mare paguba decât câştigul, spunea chiaburul. Şi-apăi câştig ca al nostru...

— Ce ştii dumneata ? îl întreba un săpător din cei adunaţi pe lângă căruţaş. Ce ştii, dac'ai venit de trei zile ?

— Păi voi mi-aţi spus cum v'a plătit luna asta... şi am mai fost şi la Poarta Albă, şi'n alte părţi, şi tot aşa-i... Aşa e la Canal...

— Păi nene, tu minţi, mă !

— Să mă bată Dumnezeu, spunea celălalt ; punea palma pe piept şi întorcea ochii la cerul scund şi alburiu, cerul de ceaţă. Oamenii rămâneau pe gânduri.

Şi apoi, într'o dimineaţă, un căruţaş plecă Peste câteva ceasuri plecară zece, cincisprezece. Pe la sfârşitul amiezii părăsiseră şantierul aproape o sută de căruţe.

Jos, la excavaţii, în ceaţa alburie, câte unul din căruţaşi se apropia de Ceadâr :

— Ceadâre, am auzit că pleci...

— Da, plec .. nu mai merge aşa... Prea grea munca, prea mică simbria...

— Apăi plec şi eu...

— Ia-o înainte, că eu îmi aştept argatul, pe Niculăiţă; nu ştiu unde-o fi pierit...

Căruţaşul pleca înainte, şi Ceadâr rămânea pe loc, şi peste un ceas se plângea altora, şi le spunea că el fuge de pe şantier. Iar căruţele se depărtau, scârţâind încet, în pasul cailor obosiţi. Se auzeau osiile plângând prin ceaţă, tot mai stins, tot mai departe, până se pierdeau în singurătăţi.

Gelal se afla pe locul de muncă şi tocmai descărcase căruţa, când se hotărî să vorbească. Se frământa de două-trei zile. Dar acum, nu mai putea răbda. Trebuia să se ducă la organizaţia de partid, să spună acolo: „Tovarăşi, — se topesc căruţaşii de pe şantier ! Trebue goniţi chiaburii, că ne otrăvesc! Trebue să pornim la atac, noi comuniştii, că altfel amorţeşte şantie-

rul..." Așa vorbea în gând. Știa fiecare cuvânt pe care avea să-l rostească. Acum, numai decât, că fiecare clipă pierdută făcea boala mai grea...

Lăsă căruța în seama unuia din flăcăii care săpau, ieși din excavație și porni spre șantier. Pe drum, întâlni zeci de oameni care soseau dinspre gară și se uitau împrejur cu curiozitatea noului venit, și alții care mergeau spre gară, și-și fereau privirile unii de alții: aceștia plecau. Intr'un cot de șosea, aruncat pe câmp, zăcea un cal mort, cu picioarele întinse, țepene. Hălci mari din coapsă lipseau, tăiate cu grije. Deasupra se roteau ciori cu țipăt răgușit. Și de departe, peste câmpuri, scrâșnet de osii. Cu inima strânsă, Gelal grăbi pasul. Ii venea să alerge. Pe lângă el se scurgeau mereu, în direcții potrivnice, firul subțire de fugari, și râul noilor veniți.

7

In aceeași dimineață, Oancea, zidarul, nu veni la lucru. Rămăsese în baracă. Chirsan întrebă de el, și Andrei, cel care lucra colțul zidului, îi răspunse:

— Vrea să plece...

Echipa aștepta, nedumerită. Oamenii lui Chirsan începuseră să muncească. Chirsan vorbi repede:

—Uliano, ține-mi tu locul. Și tu, tovarășe, ține-i locul meșterului Iar la colțuri să intre copiii ăștia.

Și, arătă pe doi băețandri care până atunci aduceau cărămizi. Rămase câteva clipe să vadă cum merge lucrul, apoi plecă să-l caute pe Oancea Il găsi în baracă, împachetându-și lucrurile în lădiță. Il întrebă tulburat:

— Ce faci, omule?

— Nimic, zise Oancea cu dușmănie în glas. Nimic nu fac. M'am săturat și plec...

— Bine tovarășe, se poate să-i lași tu pe atâția oameni să se trudească poate mai greu ca tine, și să pleci, numai pentru că nu ți-a plăcut salariul? O lună, luna asta, l-au socotit greșit; dar n'o să rămâie așa. Am vorbit cu tovarășii dela partid, și mi-au spus c'o să cerceteze, c'o să se îndrepte. Și tu-ți bați joc de munca asta, parc'ai fi la stăpân, la stăpân rău.. E păcat ce faci, măi, e mare păcat, că nu ești la stăpân, ești cu tovarăși de-o seamă cu tine, și-i părăsești la greu!

Oancea nu răspunse nimic. Își încărcă lada pe umeri și porni. Chirsan rămase în picioare în mijlocul barăcii goale, cu ochii plini de lacrimi, de întristare și mânie. Oancea era în ușe. Chirsan îl strigă:

— Oanceo!

Din doi pași mari îl ajunse. Oancea se oprise și se întoarse, mirat. Deodată se înspăimântă. Era mărunt și uscățiv; Chirsan îi stătea în față, atât de înalt și puternic, și cu mânia atât de limpede întipărită pe față, încât zidarul avu o clipă de înfricoșare. Chirsan vorbi gâtuit:

— Pune lada jos, și du-te la lucru!

Oancea răspunse cu buzele tremurând:

— Ce, poți să mă silești?

Chirsan se stăpâni cu o încordare grozavă. Se așeză pe un pat și răsufla adânc. Picături de sudoare îi îmbroboniseră fruntea. Oancea simți că scăpase dintr'o primejdie si ieși repede. Pe drumurile noroioase ale șantierului, pe care echipa de salahori turnau pietriș, se adună cu altul care pleca,

şi cu încă unul. Trecând pe lângă clădirea pe care lucrase până atunci, la oraşul nou, se opri o clipă. Chirsan încă nu se întorsese. De sus, Andrei ţiganul îi strigă:

— Ce, meştere, pleci?

— Plec, că aicea nu-i de stat, zise Oancea uitându-se cu grijă împrejur ca nu cumva să-l audă vreun subinginer sau şef de lot: — Da, plec. Hai şi voi, măi. Eu merg la Poarta Albă... Haideţi îmbrăcaţi-vă, că la nouă e trenul...

Andrei ţiganul se uită cu înţeles la ceilalţi oameni din echipă: bărbaţi, flăcăiandri, femei; toţi în straie de ţară, sau în haine de oraş tocite de muncă; unul era un băetan evreu din Galaţi, Zalman; toţi îi răspunseseră din ochi, atât de limpede, încât Andrei strigă, de sus de pe zid:

— Noi stăm aici... dumneata pleacă!

— Opt şi cu a brânzei nouă, adăogă Zalman râzând batjocoritor cu toată faţa-i stropită de var:

—Să ne vedem când mi-oiu vedea eu ceafa — fără oglindă!

— Ce să vezi, că-i plină de var şi dânsa, zise Andrei şi, râzând, îşi văzură cu toţii de lucru. Oancea zăbovi o clipă, nehotărît, apoi plecă. Peste câmp, pe şosea, grupuri mici, de doi-trei oameni, sau inşi izolaţi, se grăbeau prin negură.

8

In echipa de betonişti a lui Micluţ, care încă turnau beton pentru uzina electrică, se iscase ceartă. Bihoreanul cel mătăhălos cu care vorbise nu de mult Măcei despre salarii, spusese în gura mare:

— Iacă oamenii cum pleacă! Noi dece să nu plecăm?

Micluţ răspunsese numaidecât:

— Am făcut plângere? Nu. Poate că, dacă spunem ce ne doare, s'o drege salarul. Apăi atunci dece să plecăm, ha? Apăi asta-i lucru de oameni...

Micluţ şovăise o clipă, înainte de a rosti un cuvânt nou, pentru întâia oară în viaţă:

— ...de oameni serioşi? Eşti întreg la minte, măi, ori ba?

Se înfierbântase şi el în împotrivire. Vorbise şi bihoreanul destul de întârâtat. Oamenii se învârtejiră împrejuru-le cum adună vântul frunzele, toamna. Ochii tuturor luceau de aţâţare. Unii vorbeau tare, ca să potolească cearta:

— No, no, că nu-i baiu... Nu vă sfădiţi!

Alţii strigau ascuţit:

— Ba da! Are dreptate! Bine zice!

Nu se ştia care din cei doi are dreptate, dar ei urmară să ţipe nedesluşit. Deodată Măcei isbucni printre ceilalţi şi se ivi ca prin minune în mijlocul gloatei. Măcei se schimbase cu totul la faţă. Mişcările îi erau neobişnuite. Micluţ, care-l ştia de mult, din satul lor din munţi, rămase o clipă înmărmurit în faţa acestui om care parcă era altul, necunoscut: sbârlit, cu ochii sclipind nesănătos, roşu la faţă, cu gura strâmbată de un zâmbet ciudat. Dădea din mâini ca un scos din minţi. Sbiera încurcat, bolborosind ceva din care se putea înţelege cam atâta:

— Ne ţine aici cu sila! Ne duce la paradă! Murim de foame! Murim! Ni-i frig! Muncă grea! Nu putem! Nu! Haideţi!

Glasul mai mult decât ceeace spunea, îi tulbură pe oameni într'o clipită. Sbieretul acela răguşit avea în el un duh de nebunie care-i cuprinse pe unii Aceştia începură să răcnească învălmăşit.

Ii dădeau dreptate. Vreo trei-patru, însă, care erau comunişti, se strânseseră în jurul lui.

— Ce vorbeşti, măi? Ce strigi aşa, ca un nebun? Hai, frate, dă-l încolo: e beat...

Glasurile acestea hotărîte, începuseră a potoli tulburarea. Dar Micluţ făcu o greşală, de care nu-şi dădea seama. O clipă înlemnit în faţa arătării lui Măcei, i se păru că vede o sclipire prefăcută, şireată, în ochii lui, şi atunci îl birui un val de mânie şi ură. Năvăli deodată, îl apucă de gât pe Măcej şi 'ncepu să-l scuture:

— Taci, drace! Taci!

Şi-l sgâlţâia de-i clănţăneau lui Măcei dinţii în gură. Dar acesta nu se lăsa. Urla cu ochii holbaţi:

— Ne bate! Ne ţine cu sila! Ne bate!

Imprejurul celor doi se iscă din senin o înghesuială, o înghionteală. Un om din ceată îl răsturnă pe altul pe jos în noroi. Măcei se smulse fără veste şi se năpusti afară din cercul de trupuri. Hăuia cât îl ţineau plămânii, ca un răcnet de moarte. Ţipa şi gonea drept înainte în neştire, ca un câine cu o tinichea de coadă. Cei dela betoniere se ţineau şirag după el, câţiva înnebuniţi şi la fel de în neştire ca el, alţii ca să-i oprească pe el şi pe ceilalţi. De primprejur răsăreau de pretutindeni oameni speriaţi, care întrebau :

— Ce e? Ce e?

Incercau să-i oprească pe câte unii din cei care alergau, dar neisbutind, se ţineau de ei, şi repede se adună de pretutindeni o mulţime deasă, tălăzuită încoace şi încolo, în care nu ştia nimeni ce se întâmplă. Dar numaidecât începură să se alunge svonurile, ca dâre de iarbă de puşcă aprinsă, arzând în toate direcţiile :

— Salariile... L-au bătut pe-unul . Salariile... Hoţii ăia dela salarii... E bolnav...

De jos, dela excavaţii, soseau alergând săpători şi căruţaşi; Ceadâr şi Suliman veneau gâfâind de grabă. Din groapa unde lucra, Iordan sosea, palid, schimbat la faţă:

— Ce e, fraţilor? Ce i-au făcut?

Nu isbutea să se lămurească. Dar toată amărăciunea strânsă în el în vremea din urmă, gândurile otrăvite pe care nu îndrăznise să le mărturisească lui Achim, sau lui Bănică, de parc'ar fi fost o boală ruşinoasă, şi le clocise în el, erau pe eale să isbucnească. Se înghesuia înainte printre oameni. Mulţimea astupase cu totul locul dintre primele patru barăci, din care trei cuprindeau birourile. Răcnetul lui Măcei urnia să tremure deasupra mulţimii ca o flacără verde deasupra unui iaz. Mulţi muncitori, întărâtaţi şi necăjiţi, începuseră să strige:

— Astupă-i gura, mă!

Alţii, printre care erau oameni ca Suliman sau Ceadâr, se recunoşteau din priviri, din râsete tulburi, şi sbierau în mai multe puncte ale înghesuelii:

— Are dreptate! Ei sânt de vină! Ai cu salariile! Să-i batem! Pe el!

Vreo doi-trei ţipau:

— Plecăm! Să plecăm!

In clipa aceea simţi Iordan că se petrece în el ceva necunoscut şi începu să strige, cu un glas care parcă nu era al lui, vorbe fără noimă, care-l mirau, şi pe care şi le auzea ca pe ale unui străin:

— Să vie să-i vedem! Să iasă hoţii din birou, să-i vedem! Hoţii! Hoţii! Să-i vedem!

Glasul lui bărbătesc se înălţă, mai puternic decât al lui Măcei. Alte glasuri îi ţinură îndată isonul: al lui Ceadâr, al lui Suliman, care strigau din răsputeri, dar ca din joacă, privindu-se cu coada ochiului încreţită de râs, — şi glasul lui Măcei, vărsându-şi răsunetul descreerat în frământarea de trupuri.

Imprejuru-le se înălţau barăcile înnegrite de ploaie, stâlpii negri de telegraf şi telefon în volburi de ceaţă. La ferestrele uneia din barăci apărură feţe mirate, unele speriate. Din baraca numărul 2 ieşi Pangrati care întrebă cu glas tare:

— Ce e, tovarăşi?

Şi-adăugă în şoaptă, către Juraşcu apărut lângă el:

— Unde-i Zusman?

— La Medgidia, şopti Juraşcu.

Mulţimea striga:

— Să iasă hoţii! Să-i vedem!

— Care hoţi? întreabă Pangrati uimit. Iordan răcni:

— Care şi-au bătut joc de munca noastră!

Şi, din mulţime, Măcei sbieră prelung:

— Plecăm! Plecăm!

Iar glasurile lui Ceadâr, Suliman şi ale altora întăreau:

— Plecăm! Plecăm!

Pangrati păli. Ochii îi scânteiară. Deschise gura să răspundă. Dar îl întrerupse o voce energică, aspră:

— Lasă-i, tovarăşe inginer!

Era Achim. Striga:

— Ce-i gălăgia asta? Ce, frate, — cine-a înnebunit? Cine urlă aşa?

Şi-l fulgerà cu ochii pe Suliman:

— Ce-i, mă, chiaburaşule? Te ascunzi şi ţipi, ai?

Iulică Zaharia apăruse de după colţul unei barăci şi asculta de câteva clipe hărmălaia. Deodată slobozi glas puternic:

— Măi, tovarăşe! Care sânteţi comunişti! Ia să-i oprim! Să ne lămurim! Care zbiară, şi ce vrea?

Deodată se făcură în gloată vârtejuri. Porniseră să vorbească hotărît, ici, colo, pretutindeni, Gelal, Mârzali, Negoiţă Mizea, zeci de alţi muncitori care întrebau:

— Din ce s'a pornit măi? Cine-a început?

Se împrăştia împrejurul lor statornicie, era un fel de năvală de aer curat în ceaţă. Se vedea bine că ei nu rabdă svârcolirea aceea neroadă. Dar, pe alocuri, ţâşneau încă ţipete, încercând să trezească iarăşi aţâţarea. Iordan, şi alţi vreo doi-trei oameni de obiceiu cumpătaţi, se luau după ei şi ziceau inainte:

— Să ni-i dea aici! Să-i vedem! Să dea hoţii!

Iar Iordan urcat pe o movilă de pământ noroios, răcnea:

— Altfel plecăm!

Un tractor rutier care intrase pe şantier, învârtindu-şi încet cauciucurile uriaşe încărcate cu un strat gros de noroi, se opri la intrarea baracii numărului 1. De lângă tractorist se înălţă în picioare Mitică Rusu şi strigă:

— Iordane! Ce faci! Tu, măi? Tu aţâţi oamenii?

Privirea lui Iordan şovăi o clipă, ca a unui om beat pe care încerci să-l trezeşti, dar Iordan răcni iarăşi:

— Plecăm!

In clipa aceea Maftei apăru de undeva de pe şantier, cu bocancii plini de noroi, cu şapca înfundată pe ceafă. Işi făcu drum repede printre oameni. Era liniştit, dar cu o agerime care de obiceiu la el era stăpânită şi ascunsă. Intreba:

— Ce-i, frate? Ce spune?

Unii, făcându-i loc, răspunseră:

— Au înnebunit... Ci-că să plecăm!

Din trei paşi, Maftei ajunse la tractor şi se urcă sprinten cu picioarele pe jeţul de metal al tractorului. Intrebă:

— Cine spune să plecăm?

Glasul îi era limpede, tăios. Deodată se făcu tăcere. Toate privirile se îndreptară spre el. Câţiva, veniţi pe şantier abia în ultimele zile, întrebau în şoaptă cine e omul acesta. Iordan vorbi cutezător şi încăpăţânat:

— Eu!

Dar Maftei nu se uită la el şi nu-i răspunse. Strigă:

— Cum să plecăm, tovarăşi? Când strigă unul la război, **„Să plecăm de pe poziţie"**, ce e acela?

— Un trădător! zise tare Mitică Rusu.

— Un trădător, urmă Maftei, şi merită să fie împuşcat!

— Aici nu sântem la război! vorbi Iordan.

— Ba da! strigă Maftei. Sântem la război! Aici dăm un război pe viaţă şi pe moarte cu burghezii! Aici la Canal! Şi dacă vrea tovarăşul Iordan război cu tunuri şi tancuri, să ştie că bancherii şi miliardarii atâta aşteaptă, ca să năvălească peste ţară! Atâta aşteaptă: să vază că sântem slabi. Vorbeşti de plecat de pe şantier? Vrei să slăbeşti şanticrul? Vrei să slăbeşti construcţia Canalului? Aştia care faceţi gălăgie, mulţi dintre voi sânteţi oameni buni, la care le-au sucit capul banditii strecuraţi pe şantier. V'au făcut unelte, v'au făcut păpuşi pe care le trag pe sfori! Daţi-vă seama. Nu vă lăsaţi duşi de nas de-un chiabur-doi sau de câte un meşter venit după căpătuială! Cum să plecăm de-aici? Măi, tovarăşi! Voi care sânteţi vechi aici, voi, care sânteţi veniţi aici dela primul ţăruş! Aduceţi-vă aminte cum ne uitam noi la ei, şi cum ne-am hotărît să rămânem, atunci, când ne scutura şi ne înneca furtuna! De-atunci s'au făcut locuinţe. Intâi n'au fost destule; acum sânt destule. Pe urmă n'au fost locuinţe pentru oamenii căsătoriţi sau cu copii. Acuma sânt şi ele. Intâi a fost mâncare puţină şi proastă. Acum este cum ştiţi şi voi, omenească. N'aveam lumină! Acum avem. Ei, s'au calculat prost salariile? Se vor îndrepta! Cine n'are încredere în conducerea lucrărilor? Pe ingineri îi cunoaşteţi. N'aveţi încredere în partid?

— Avem, strigă Gelal. Un murmur înăbuşit frământa mulţimea.

— Avem! răspundeau glasurile pretutindeni.

Se aprindeau privirile, se luminau fețele. Mitică Rusu vorbi răsunător:

— Cum s'a putut să spuie vreunul vorba asta. „Să plecam?" Cum nu i-a crăpat obrazul de rușine? Cum nu i-a venit să intre în pământ?

Achim înălță vocea:

— Pentru un salar prost socotit, vrea el să plecăm noi, care-am muncit zi și noapte la uzina electrică? Să lăsăm șantierul, să nu mai rămâie decât vântul!

Mârzali strigă:

— Nu noi! Sânt aici iară chiaburii ăia pe care i-am gonit odată! Și mai sânt și alții!

Micluț întreba în gura mare:

— Măcei! Unde-i tâlharul ăla?

Dar Măcei se strecurase și se topise de parcă n'ar fi fost niciodată acolo, ca și Ceadâr, Suliman, și încă vreo câțiva. De sus de pe tractor, Maftei vorbea:

— Noi n'o să plecăm de-aici! Or să plece dușmanii. Ai care urăsc Canalul, și care urăsc socialismul, ăi care au aprins astăzi focul, să chinue sufletele oamenilor de geaba. Ala să plece! Și dacă nu pleacă, bine n'o să le fie! Să ne lase pe noi să ne luptăm aici, din greu, cum ne-om pricepe, mai greșind, mai îndreptând, dar fără să dăm îndărăt, nici un pas: mereu înainte, și înainte, și înainte, până o să treacă pe unde stăm noi acum, la douăzeci de metri sub locul ăsta, apele Dunării, și pe ele vapoarele și bogățiile, iar câmpul de jur împrejur o să fie o grădină și un lan de grâu, iar noaptea o să fie numai lumini orașul nou!

Și urmă să vorbească zugrăvind visul viitorului, mulțimii care-l asculta, îngrămădită între barăcile negricioase și stâlpii ale căror șiruri se pierdeau în valuri de negură umedă.

9.

Pe străzile Constanței șuera un vânt de noapte, un vânt aprig venind dinspre mare. Se auzea vuetul înnăbușit al talazurilor ce se isbeau de digul din larg. Copacii își frământau crengile negre, și firme de tinichea ruginită scrâșneau legănându-se în întuneric.

In sala de ședințe a Comitetului de partid al Canalului era fum gros de tutun. Ședințe ca acestea, avuseseră loc în fiecare din zilele trecute. Aceasta era ultima și cea mai lungă. Trecuse de miezul nopții Vorbiseră mulți din activiștii de pe șantier. Vorbiseră oamenii din conducerea lucrării: Hossu, Petrescu. Acuma avea cuvântul Neculai, instructorul Comitetului Central. Era un bărbat care părea mai tânăr decât anii săi, avea părul negru, pieptănat cu îngrijire iar fața îi era netedă, tăiată de trăsături limpezi și aspre. Fumase și el, necontenit. Acuma ținea o țigare neaprinsă între degete și vorbea insistent, convingător, apăsând pe fiecare cuvânt și repetându-l uneori, ca și cum ar fi vrut să nu se piardă, să se întipărească auzului celor de față. Se spunea despre dânsul: „Când vorbește Neculai, parcă bate cu ciocanul".

— Acum e limpede, tovarăși. S'au precizat în discuțiile noastre. două poziții. Unii tovarăși se arată atrași să pornească după massă. Adică să părăsească rolul de conducător, pe care trebue să-l aibe partidul.

Vorbise deslușit, și cu o oarecare asprime. Dar privirea pe care o aruncă împrejur, era prietenească.

— Eu îi înțeleg. Când îi vezi pe oameni necăjiți și mâhniți, primul gând îți este: cum să îndreptăm starea asta de lucruri? Și e foarte bun gândul ăsta. Numai că nu ajunge. N'ajunge să luăm măsuri ca pe șantier să se controleze salarizarea, și să se dreagă greșelile făcute N'ajunge să sfătuim organele administrative să ia măsuri tot administrative. Trebue să facem din asta o chestiune politică! Și este o chestiune politică! Noi știm foarte bine că pe unele șantiere sunt strecurați niște banditi care lucrează organizat.

Se uită la Maftei:

— Pe șantierul dela N., de pildă, știm chiar și cine conduce sabotajul! La Poarta Albă, știm că în fruntea sabotorilor e însuși șeful șantierului! Și-i vom lovi, așa, ca să nu mai rămâie nici un fir, nici o epavă din bandele lor! Dar pe alte șantiere e de vină nepriceperea unor normatori, hoția măruntă a vreunui contabil, agitația făcută de căruțașii chiaburi și de oamenii lor. Într'o formă sau alta, nemulțumirea e ori provocată direct de către dușmanul de clasă, ori folosită de el ca să gonească oamenii de pe șantier, sau să-i facă să muncească încet și prost. Asta reiese limpede din ce au spus de pildă, tovarășul Maftei și alții.

Se opri o clipă și își aprinse țigara.

— Trebue să arătăm massei adevărul! Să le deschidem ochii oamenilor, să vadă că sunt împinși din întuneric cu mijloacele astea murdare, împotriva intereselor clasei muncitoare din toată țara. Eu vă spun acuma în linii mari, ce va trebui să arătăm concret, cu exemple luate de pe fiecare șantier. Trebue dusă o agitație intensă. Să organizăm echipe de agitatori, care vor fi gata în orice clipă. Chiar lăsând lucrul pentru o oră, vor intra direct, unde se simte cea mai mare frământare. Vor arăta mai ales instigatorii: chiaburi, meseriași semi-chiaburi, meșteri care încearcă să-și exploateze echipele, și așa mai departe. Trebue rupți de massă, și izolați. Muncitorii au încredere în partid și în conducerea lucrării; și încrederea lor e aliatul nostru cel mai puternic în lupta asta.

Se întoarse spre Borza:

— Atâta Metodele concrete, sunt de părere să le discutăm după aceea, numai cu tovarășii care sunt mâine dimineață pe șantier...

Borza încuviință din cap. Urmă o clipă de tăcere, în care se auzi vâjâind afară vântul. Scutură geamurile. Borza vorbi:

— Tovarășul Neculai a spus cum judecăm noi lucrurile. Cred că pe drumul ăsta trebue mers. Imi aduc aminte că într'una din vizitele tovarășului Gheorghiu-Dej la Canal, mi se pare că la N..., da, eram cu tovarășul Maftei, care-i aici de față, — ne-a spus: **Să lovim în dușman, sprijinindu-ne pe massă!** Trebuesc create, așa cum a propus tovarășul Hossu, comitete muncitorești, care să controleze salarizările. Ele vor fi expresia massei, vor crește din massă; și pe ele se va sprijini acțiunea noastră. Dar le atrag atenția tovarășilor care lucrează pe șantierele pomenite adineauri, la N... și la Poarta Albă. Să nu vă pripiți cu anumite acțiuni. Nu mai e, mult până să putem lovi, măi frate, așa, la distrugere, în banditii de acolo. Partidul e destul de puternic, pe șantier, ca să putem aștepta momentul potrivit. Așa că nu săriți peste cal...

Faţa-i mare, lucioasă de sudoare şi aspritä de barba crescutá peste zi, se lumină de un zâmbet care pornea din ochii castanii, vii, strălucitori. Zâmbetul era adresat lui Maftei şi celui dela Poarta Albă.

— E clar, da?

— E clar, răspunse Maftei. Dar el nu zâmbi. Luă parte şi la discuţia ce urmă, condusă de Neculai, pentru organizarea agitaţiei pe şantiere. Apoi, târziu noaptea, se 'ntoarse pe străzile pustii bântuite de vânt. Sosi acasă, intră încercând să nu facă sgomot, şi se desbrăcă pe întunerlc. Dar auzi glasul încă adormit al nevesti-sii, care şoptea:

— Tu eşti?

— Eu... Dormi.

Ea gemu uşor şi în curând răsuflă iarăşi liniştit şi rar. Maftei se culcă şi el, dar nu isbuti să adoarmă. Îi era prea cald. Se svârcolea, neliniştit. In sfârşit, se ridică în coate simţind că se înăbuşe. Tâmplele îi erau înfierbântate. Nevastă-sa se trezi şi-l întrebă, cu glasul deodată limpede:

— Ce ai?

— Nimic, mormăi Maftei. Ea îi cuprinse braţul cu mâinile şi şopti:

— Ce e cu tine?

Maftei vorbi anevoie:

— Mi-i greu...

Apoi isbucni cu patimă:

— Mi-au spus la partid să mai aştept... Mi-i greu. Azi, la şantier, parcă dăduse o boală în oameni, o otravă! Banditul!

— Cine? întrebă ea.

— Nu-l ştii... Nu-l ştii. Dar eu îl ştiu! Eu îl ştiu! Ştiu şi ce gândeşte... Şi ce aşteaptă...

Se lăsă să cadă iar pe pernă. Nevastă-sa murmură:

— Hai, dormi... Ţie-ţi trebue somn...

10

In seara aceleiaşi zile Gelal îl căută pe Tudose:

— Tovarăşe administrator, începu Gelal tărăgănat, dar cu hotărîre. Tudose îl privi cu oarecare îngrijorare. După tulburarea şi volbura zilei, de bună seamă că tătarul venea cu o plângere sau o cerere. Dar Gelal urma, liniştit:

— Tovarăşe administrator, aşi vrea să-mi daţi loc de dormit în baracă, şi fetii un pat în baraca tineretului; iar caii i-aşi băga în grajd...

Tudose rămase o clipă uimit, apoi se lumină deodată:

— Bine, Gelale! Te-ai gândit... Bine! Hai să-ţi găsim adăpost... Bine ,frate; aşa! Aşa, da!

Şi porni. Gelal, urmându-l, mormăi:

— Păi da, m'am gândit... la ce-a spus tovarăşul Maftei azi dimineaţă. Şi drept a vorbit; aşa că eu m'am sfătuit cu fiu-meu şi cu fata, şi am socotit că aşa-i mai bine...

Grajdul era luminat slab de un singur bec, în mijloc; mirosea plăcut a fân uscat, şi era cald. Câţiva cai băteau cu copita în lutul de pe jos, sau răscoleau cu botul în iesle. Când intră Gelal aducându-şi de că-

pestre pe ai lui, vreo doi cai sforăiră şi slobozîră un nechezat înnăbuşit. Tudose stătu o clipă să-l vadă pe Gelal cum îşi dă în primire caii. Cu hamurile şi căpestrele pe umăr, Gelal îl luă de-o parte pe grăjdar şi-i vorbi cu tărie:

— Măi, tovarăşe, ai văzut ce fel de cai sânt?

— Am văzut... N'ai grije, c'o să-i ţin bine. Ca pe ăilalţi.

Gelal privi cu un ochiu critic caii ceilalţi şi spuse atâta:

— Hm.

Apoi mai stătu pe gânduri şi repetă:

— Să-i îngrijeşti ,că dacă nu...

Se 'ntoarse spre Tudose:

— Tovarăşe administrator...

— Ce e, Gelale?

— Nu s'ar putea să...?

— Să ce, Gelale?

— ..Să dorm aici, în grajd..

Tudose râse:

— Nu se poate, că dac'ar dormi aici toţi căruţaşii, vezi bine ce-ar fi...

Gelal dădu din cap:

— Da... da...

Apoi îl întrebă fără veste pe grăjdar:

— Da' nu furi nutreţul să-l vinzi?

— Măi tovarăşe! zise jignit grăjdarul. Tudose râdea. Il luă de umăr pe Gelal·

— ,Lasă, Gelale, fii liniştit. N'ai nevoie să dormi călare pe ei... Hai să-ţi găsesc loc în baracă, şi-apoi fetei...

Când însfârşit Gelal îşi află rosturile în baracă, se aşeză pe un pat care avea să fie al lui, şi-şi agăţă în cuie straiele, şi-şi închise lucrurile în dulap, stătu o clipă gândindu-se dacă îi e bine pusă la adăpost căruţa, iar apoi se uită împrejur.

Oamenii vorbeau cu aprindere, adunaţi în grupuri. Erau acolo şi unii pe care Gelal îi ştia că locuesc în alte barăci, veniţi de bună seamă să-şi vadă prietenii: Achim, de pildă, era acolo; spunea cu însufleţire:

— Ruşine, frate, să facă din şantierul nostru balamuc! Şi erau şi oameni în toată firea, uite, ca Iordan. Ce-ţi veni, frate Iordane să înnebuneşti lumea aşa? Parcă nu mai erai tu!

Iordan, singur, la o parte de ceilalţi, nu răspunse. Micluţ vorbi:

— Banditul ăla de Măcei, el îi fecior de bogătani la noi în sat, şi-are un frate închis; de mult îl bănuiam eu ce fel îi el în foalele lui. Neam de lup; iacă, s'a dat pe faţă...

— A fugit... nu mai e pe şantier, zise Mârzali.

— Las'că nu scapă el până la urmă, vorbi Achim întunecându-se. Da' mie-mi pare rău de oameni de-ai noştri, muncitori în toată firea... parcă n'ar fi fost pe şantier Gheorghiu-Dej! Parcă n'ar fi vorbit cu noi! Partidul pune temei pe noi, ţara pune temei pe noi...

— Clasa muncitoare, mormăi Iulică Zaharia.

— Da! Iar noi lăsăm producţia ca să facem zaveră!

— Halal! zise Mârzali cu tărie. Mitică Rusu, care se descălţa aşezat pe pat, vorbi, cu un bocanc în mână:

— Ați văzut cine făcea a mai mare gălăgie? Chiaburii ăia de-au venit cu căruțele de câteva zile... Aștia-s dușmani, și trebue să le punem mâna 'n gât! Iar ăi de-au calculat salariile și le-au încurcat cum le-au încurcat, ori cu voie ori fără voie, lucrează mână'n mână cu ei! Măi frate, pân' acuma noi am fost cu ochii numai la unelte și la producție, parca n'ar mai fi burgheji pe lume, și argăței de-ai lor care pun foc pe unde pot!

Gelal se uita împrejur și asculta. Era căldură, lumină, și oamenii stăteau la sfat ca într'o odaie în care s'au adunat prieteni; numai că era o încăpere foarte mare, și vreo șaizeci de oameni adunați acolo. „Ca într'o casă a unui om oarecare", se gândi cu o anumită uimire Gelal, — „numai că-i mult mai mare, și oameni tare mulți..."

Incet, încet, discuțiile se potoliră. Oamenii începură să adoarmă. Gelal băgă de seamă că Iordan stătea la o parte; nu vorbise nici un cuvânt ,el care vorbea totdeauna.. Gelal oftă mâhnit și-și trase pătura peste el. Lumina se stinsese dela uzină. Gelal se mai gândi o clipă la Iordan: „Ca un copil fără minte; parcă n'ar fi muncitor, și om în toată puterea..." Dar era ostenit, și adormi încurând. Era noapte. Sus, pe acoperiș, ciocăneau mărunt stropi răzleți de ploaie.

Inăuntru însă nu se mai auzeau decât răsuflări liniștite, și câte un sforăit gros, sau vreun cuvânt mormăit prin somn de unul din cei șaizeci de oameni care dormeau in baracă . Numai Iordan nu putea dormi. In închipuirea lui înfierbântată se vedea în mijlocul mulțimii, așa cum fusese dimineața, cuprins de nebunia care-l făcuse să spună vorbe ce-l mirau și-l înspăimântau acuma. Auzea răcnetul descreerat al lui Măcei, vedea chipurile vesele și-atâtate ale lui Ceadâr și Suliman, fețele oamenilor, tulburate, nedumerite, întunecate, mânia prietenilor lui: Gelal, Mitică Rusu, Achim și atâția alții, și-l vedea pe Maftei, îl auzea vorbind, simțea cum îi pătrunde în inimă glasul lui Maftei, ca de demult, în prima zi când sosiseră acolo. Acum de abia înțelegea ce se întâmplase și ce făcuse..

Și iată, se gândea Iordan cu amărăciune, iată privirile neîncrezătoare ale tovarășilor de muncă, pline de mustrare — după cum mâhnire și mustrare fusese, simțită numai de el, în glasul lui Maftei. Nu vorbiseră cu el, toată seara; și de altfel nici el n'ar fi vrut să i se vorbească Se simțea vinovat și ar fi dorit ca tot ce fusese în dimineața aceea fără de noroc, să fi fost uitat, nimicit, șters. Dar nu se putea. Rușinea asta avea să apese asupră-i de acum înainte. Cum să scape de ea? O clipă, frământându-se chinuit pe pat, se gândi să plece dela Canal, dar se sperie singur de acest gând, și revăzu chipurile obraznice și șirete ale chiaburilor care atâtau mulțimea. Cum să plece? Adică de abia să ajungă, cum spusese Maftei, un trădător? Și feciorii lui, ce vor spune?

Dar nici aici nu putea rămâne, se gândea Iordan. Nu putea cuteza să dea ochi cu prietenii și tovarășii săi. Cu ce obraz să se înfățișeze înaintea lui Achim sau a lui Micluț? Sau a lipovenilor din echipă? Matvei era un om ciudat dar drept, și în clipa tulburării de pe șantier, fusese dintre cei care strigau să se facă liniște și să se'ntoarcă toată lumea la locul de muncă. Iar el, Iordan, era tocmai printre bezmeticii care urlau mânați de chiaburi! Cum va mai da ochi cu Maftei? Și-și aminti privirea adâncă și blândă a lui Gheorghiu-Dej,. într'o zi de vară, când chiar el, Iordan, îi vorbise.. Il înnecă un nod în gâtlej.

Se svârcoli pe pat, cu obrazul arzând de ruşine. De aici, trebuia să plece! Aici nu mai putea rămâne! Dar unde să se ducă? Unde mai avea legătură pe lume, cu oameni, prieteni, rude?

Mai întâi de toate, la cariera de piatră. Se va duce la Bănică. Se va duce la fiu-său, să-i ceară sfat. Răsuflă mai uşurat dar tot nu isbuti să adoarmă. Şi când se luminară cenuşiu ferestrele pătrate ale barăcii, se îmbrăcă şi plecă, înainte de-a se trezi cei dintâi. Plecă singur, pătruns de ceaţa umedă în care ardeau încă becurile încununate de un cerc de lumină lăptoasă. In mijlocul şantierului duduiau toate tractoarele, şi oamenii forfoteau împrejurul lor. Iordan se întrebă o clipă ce se petrece, dar, ostenit şi întristat, nu cuteză să ceară deslușiri ; şi în mijlocul tuturor umbrelor care se mişcau încoace şi'ncolo, şi-al glasurilor care se chemau prin negură, trecu neobservat, şi se depărtă prin noroaiele şoselei. Ajunsese departe când veniră din urmă aceleaşi tractoare, cu farurile aprinse, uruind şi cutremurându-se sub exploziile motoarelor. El se feri şi le privi cum o iau înainte pe şosea, spre zarea risipită în aburi. Apoi porni şi el, singuratic, călcând în neştire în băltile drumului. Trecură ceasuri de când mergea, şi deodată vuetul şi duduitul motoarelor şi al şenilelor crescu iarăşi din depărtări, şi se înfiripară din ceaţă aceleaşi maşini ,care acuma târau după sine altele, alcătuiri mecanice nemaivăzute ,pe care Iordan nu le cunoştea ; iar după ele, turnuri negre înarmate cu unelte uriaşe, se rostogoleau pe şenile un şir întreg de excavatoare. Iarăşi se feri Iordan şi le privi, cu urechile vâjâind de vibraţia motoarelor. O recunoscuse pe Rada betonierista din echipa lui Micluţ. Acum conducea un tractor; era legată la cap cu o cârpă de mătase în toate culorile curcubeului, şi obrajii îi erau îmbujoraţi de frigul dimineţii. Iordan se ascunse după un stâlp de telegraf, până toată cireada de maşinării se depărtă, cuprinsă de ceaţă, şi i se topi sgomotul asurzitor. Iordan şovăi o clipă, cotropit de o dorinţă nestăpânită de-a se întoarce pe şantier. Tractoarele fuseseră la gară, şi aduceau de acolo maşini noui pentru şantier, şi le urmau excavatoarele cele noui. Pe şantier de-abia avea să înceapă viaţa...

Iordan stătu în cumpănă câteva clipe, apoi îl învinse întristarea şi simţământul vinovăţiei. Porni mai departe, pe şoseaua noroioasă, muşcată adânc de şenile. O maşină mică, verde-cenuşie, trecu spre şantier în viteză, şi-l stropi de sus până jos. Iordan nu băgă de seamă. Mergea înainte. Şi în curând îl înghiţi negura.

Iar pe când el bătea drumurile spre Ovidiu, pe şantier se mai simţea ceva din încordarea zilei trecute. Un dulgher vroi să plece. Era şef de echipă, meşter în meserie, şi venise cu câţiva oameni, cu echipa deci oarecum gata făcută. Aceştia acuma şovăiau; unii vroiau să-l urmeze, alţii dădeau îndărăt:

— Dece să plecăm? N'auzi ce zicea tovarăşul ála ieri?

— Păi nu plecăm dela Canal, spunea meşterul; mergem la Poarta Albă...

Se iscase aproape o ceartă, când deodată apărură primprejur, Negoiţă Mîzea, Mârzali, şi încă vreo câţiva comunişti, care se amestecară printre oameni, întrebând cu vioiciune:

— Ce e, frate? Vrea să plece? Cine, meşterul?Lasă-l să plece.. Ce, parcă nu poate fi şef de echipă unul din voi ? Du-te, meştere; dar ia zi

meştere: dumneatale de unde eşti? De lângă Brăila? Ce, ai pământ acolo? Aşa, cinci-şase pogoane — da' de vie?

— Nu, frate, care vie... îngână cellalt, încolţit. Unul din dulgheri interveni:

— Ba da, tovarăşe, are vie, are avere...

— Aha, meştere, ţi se vede părul de lup pe sub blana de oaie! striga Negoiţă Mizea, cu bărbia înfofolită în şalul lui portocaliu. Aha, meştere, te-am prins! Apăi să faci bine s'o întinzi de-aici şi să laşi oamenii în pace, să se hotărască singuri, după capul lor...

Iar Mârzali spunea tare:

— Un om mai puţin, nu-i pagubă — mai cu seamă că-i neam de chiaburean... Lasă, du-te, că nu moare şantierul fără dumneata...

Meşterul plecă, plouat. Alţii se răsgândeau şi spuneau sus şi tare că rămân pe şantier. Pretutindeni, unde se isca tulburare, apăreau grupuri mici de comunişti care-i luau din scurt pe cei cu gura mare:

— Dece vrei să pleci? Pleacă tu, lasă-i pe alţii să se hotărască după capul lor...

La excavaţii, Gelal şi cu încă vreo doi căruţaşi comunişti lăsară lucrul auzind zarvă în preajma lui Ceadâr. Se repeziră într'acolo. Mitică Rusu se dădu jos de pe draglină şi veni în goană.

— Ce? Nu sânt slobod să plec? se văicărea Ceadâr. Sânt sărac, sânt bătrân, ben kartman...

— Ba da, pleacă! îi zise Mitică Rusu cu asprime. Pleacă şi tu şi fiu-tău Dar flăcăul ăsta, — ce-i cu el?

Se uita la Niculăiţă al Mocanului, care părea şovăitor şi stătea nehotărît, cu căciula mitoasă înfundată pe sprâncene. Svârlea pe sub căciulă priviri sfioase când la Ceadâr, când la muncitorii care-i înconjurau. Gelal zise:

— Asta săracul e cam rudă, da' mai mult rob chiaburului decât rudă... Dă-l în plata răului, Niculăiţă, că tot nu-l moşteneşti şi tot n'o să-ţi dea nimic...

— De asta ţi-i grije, tovarăşe? întrebă Mitică Rusu. — Ia lasă-te de gânduri de-astea, că eşti tânăr, şi'ncepe o vreme când nu se socoteşte omul după avere... Să vii la mine, să te'nvăţ meserie, să te vedem muncitor, aşa, sanătos, colea, nu să-ţi curgă mucii după bacşişul chiaburului.. Nu-l vezi pe Mârzali al lui nea Gelal? Sau pe soră-sa? Fata în iarna asta iese excavatoristă. Iar tu ce faci? Pleci de pe şantier?

Niculăiţă al Mocanului îşi repezi căciula pe ceafă şi răspunse cu un fel de supărare:

— Ba nu plec! Ce, am zis eu că plec? Să plece dumnealui, că are la ce să se ducă. Eu...

Işi scuipă în palme, le frecă zdravăn şi le arătă:

— Asta mi-i averea...

Iar pe când Ceadar şi Suliman, întunecaţi, otrăviţi de ciudă, se depărtau prin ceţurile stepei, pe şantier se răspândi ca fulgerul vestea că se ţine adunare pentru îndreptarea greşelilor la salarii Incepură să roiască de pretutindeni pâlcuri de oameni în straie stropite cu var sau noroi, mulţi încălţaţi în cisme de cauciuc până la şolduri, apoi dulgheri care rămăseseră cu ciocanul în mână sau cu metrul în buzunarul dela piept al salopetei,

mecanici, şoferi, căruţaşi. Curgeau din toate părţile şi se înghesuiau în mijlocul barăcilor, întrebându-se cu însufleţire.

— Ce e? Ce-au zis? Ce facem?

Nu mai era încordarea nesănătoasă din dimineaţa trecută. Maftei simţise asta dela început. Stătea mai la o parte şi se uita la ce se întâmplă, trăgând din când în când cu coada ochiului la şoseaua ce se întindea spre depărtări, şi pe unde trebuiau să sosească maşinile cele noui, maşinile cele mari. Aici însă, mulţimea aştepta. Pe o tribună improvizată din câteva scânduri se urcară Zusman, Pangrati, Juraşcu, Mitică Rusu. Se născuse undeva dincolo de zare, un vânt subţire şi rece care destrăma negurile. Zusman vorbea:

— Tovarăşi, greşit s'au socotit uneori salariile. Se va cerceta; se vor calcula din nou pe cât se poate. Şi, ca să fie supraveghiată treaba asta, partidul a luat iniţiativa să se organizeze un comitet din colectivul de muncitori de pe şantier! Chiar acum, vom alege comitetul.

Şi în clipa aceasta apărură în depărtare coloane de tractoare şi maşinării de săpat pământul. Mitică Rusu le zări şi se schimbă la faţă. Strigă:

—Tovarăşi! Au sosit primele excavatoare din Uniunea Sovietică! Au sosit primele bulldozere!

Şi întinse mâna într'acolo. Mulţimea se întoarse ca un singur om. De pe primul tractor, mecanicul făcu semne, fluturându-şi mâna. Ii răspunseră sute de alte mâini. La tribună, glasul lui Mitică Rusu răsună iar:

— Propunem ca să facă parte din comitetul muncitoresc următorii tovarăşi....

Şi pe când rostea nume după nume, întrerupt de aclamaţii, maşinăriile uriaşe intrară vuind din motoare, uruind din şenile, salutând parcă şantierul cu puternicele lor articulaţii de metal.

III

Furtuna

1

Restaurantul lui Panaitaki era, ca deobicei, gol. Panaitaki nu plătise lumina electrică şi-acuma căţărat pe o masă se căznea să aprindă un „Petromax" atârnat în mijlocul tavanului. Mateica şedea la o masă din fund, în întuneric, cu Udriştoi. Se 'ntoarse cu cotul pe speteaza scaunului şi zise:

— Măi, Panaitaki! Ce-ţi trebue atâta lumină? Pune şi tu colo, două lămpi de gaz, şi basta!

Panaitaki renunţă şi se dădu jos de pe masă. Deşi în fundul restaurantului era umbră adâncă, afară de-abia se lăcea seară — o seară timpurie de toamnă. Salcâmii se frământau apăsaţi de vânt, şi dincolo de stradă, printre două căsuţe de piatră şi lemn văruit, se zărea marea învolburată de un vânt rece, bătând în cenuşiu, o culoare urâtă şi duşmănoasă. Era înspumată până departe, şi de jos, de sub falezele de lut, se auzea vuetul talazurilor ce se spărgeau. Panaitaki se duse până la geamlâcul uşii şi se uită afară, absent. Nevastă-sa croşeta, cu capul ei de corb bolnav aplecat asupra undrelelor.

La masa din întuneric, Mateica aprindea o ţigare, iar Udriştoi îşi turna un pahar de vin. Sticla se ciocni de câteva ori, repede, de marginea paharului. Mateica ţinu la o parte chibritul aprins la care tocmai era pe cale să-şi aprindă ţigarea, şi-l privi atent pe Udriştoi. „Ce, tremură?" se întrebă Mateica. Udriştoi era într'adevăr galben, cu trăsăturile descompuse. Şoptea:

— Spuneţi-mi dumneavoastră. Eu nu ştiu ce să fac. Imi vine s'o întind. Ce, poţi să fii sigur? Nu poţi..

— Nu, zise gânditor Mateica. Nu poţi să fii sigur..

— Vedeţi? Şi-atunci, eu ce să mă fac? S'o întind? Să stau aici? Dacă stau, mă puteţi dumneavoastră scăpa?

Mateica tăcea. Stătea cu spatele la uşe; de aceea Udrişoi nu-i deslușea trăsăturile. Nu ştia ce gândeşte Mateica, şi asta-l îngrijora. Se aplecă peste masă:

— I-aţi văzut zilele trecute, când s'a făcut zarva aia? Când au intrat comuniştii între ei s'au potolit. P'ormă au început să nu mai plece oameni: de pe şantier. Ei, şi-acuma comitetul ăsta de muncitori, vă spun la sigur. mă bagă'n puşcărie! Ii simt eu cum umblă să mă'nhaţe! Mereu cu întrebări, cu şedinţe, cu ancheta asta care-a'nceput... Vor să mă'nnebunească, să-mi pierd capul, şi atunci să mă'nhaţe! Uite, azi, abia am putut scăpa să vin aici, să-mi aduc nişte lucruri... într'un loc, de unde să le pot lua la nevoie...

Şoptea înfrigurat, şi avea mişcări nervoase. Deodată vroi să ia paharul şi-l răsturnă. Şterse masa cu mâna. Mateica privea gânditor mâna tremurând care ştergea masa. In sfârşit, vorbi cu glas scăzut:

— Mai ai ceva pe şantier?

Udriştoi râse nervos, dând din umeri:

— Mai am... dar ce contează? Pielea s'o scap...

— Pielea, pielea... Nu pielea ţi-ai pierde-o. Ai face câţiva ani de închisoare...

Udriştoi râse iar, un râs galben, otrăvit:

— Cineva tot şi-ar pierde pielea..

Şi se uită la Mateica, dar acesta era o mătăhală neagră. Deodată Mateica se'ntoarse cu vioiciune către Panaitaki care, la tejghea, aprindea lămpile cu petrol:

— Mai lasă aşa, două minute!

Supus, birtaşul slab şi cu mişcări adormite suflă în lămpi şi se duse iarăşi la fereastră să privească marea, care acuma putea fi numai ghicită, zid negru înălţat până la orizontul pierdut în întunecimi.

Mateica tăcea. In sfârşit murmură:

— Da, trebue să pleci... Bani destui ai?

Udriştoi se speriase de tăcerea lui. Ii era frică de Mateica, şi îndrăzneala sa de adineauri faţă de Mateica îl speriase tot pe el. Tăcerea lui Mateica putea ascunde mânie — dealtfel aşa şi fusese — astfel că Udriştoi răsuflă uşurat la primele cuvinte ale şefului său, şi răspunse cu o grabă slugarnică:

— Am, am destui... chiar că am uitat să vă dau partea dumneavoastră din zilele astea...

Şi îi întinse pe sub masă un pachet gros de bancnote. Mateica le

vârî în buzunar, aruncă una pe tejgheaua udă încărcată cu pahare goale, şi ieşi, urmat de Udriştoi In prag, întrebă:

— Pe unde o iei?

— Pe aici, spre centru...

— Când pleci din Constanţa?

— Păi... astă seară. Cu autorapidul...

— Bine. Noroc.

Şi fără să-i întindă mâna, Mateica se depărtă în direcţia opusă. Udriştoi rămase o clipă cu ochii după el, apoi dădu din umeri şi, galben, îngrijorat, plecă pe străduţa biciuită de vânt.

Mateica se duse pe lângă mare. De acolo, de sus, vedea la picioarele falezei plaja pe care valurile împingeau semilune largi de spumă, ciudate mişcări albe în învălmăşeala sură a pământului şi a mării. Vântul şuiera asurzitor. Mateica umbla mormâind. Il înfuriase grozav ameninţarea prostească a lui Udriştoi, şi-l făcuse să simtă încă odată cât de nesigură îi era situaţia.

Când ajunse în sfârşit la căsuţa dărăpănată din Tabaşirî, faţa îi era crispată şi posomorîtă. Bătu, şi Dona îi deschise. In cele nici două săptămâni de când stătea acolo, se făcuse şi mai palidă, şi căpătase o înfăţişare bolnăvicioasă, iar ochii îi luceau ca unui bolnav de friguri, deşi se însănătoşise după câteva zile de febră, fără ca nici ea nici Mateica să fi ştiut de ce boală anume suferise. Acuma rămăsese numai cu aerul acela suferind şi cu o dorinţă nestăpânită după băuturi tari, pe care Mateica i le aducea, cumpărate pe sub mână dela barul de noapte. Ii deschise uşa şi se dădu la o parte fără un cuvânt, apoi încuie din nou, şi se aşeză cu valiza pe genunchi. Mateica aruncă o privire asupra pereţilor, piepteniior, sticlelor, cutiilor cu capace de aur şi mânere de bagă strălucitoare. Dona îşi făcea unghiile, se pieptăna şi se pudra în faţa oglinzii dinlăuntrul capacului. Mateica se plimba prin odaia mizeră şi igrasioasă. Afară vâjâia vântul.

— Mi-a plecat şi ultimul om, zise Mateica. Dona tăcea. Mateica urmă:

— Dacă-l puneam să rămâie pe şantier, până la sfârşit era arestat şi dat în judecată, foarte curând. Iar la anchetă putea să-i scape o vorbă, şi să mă dea de gol. Aşa că i-am spus să se care. Mâine o să se afle pe şantier că a fugit, şi-o să fiu tras la răspundere. Eu l-am angajat, aşa că eu trebue să răspund de el... Auzi?

Dona nu răspunse numaidecât. Inchise trusa de toaletă, şi-l privi cu ochii ei verzi din care Mateica nu putea citi nimic:

— Dece-mi spui mie toate astea?

Mateica se opri din alergătura agitată prin odaie şi se îngălbeni. Voi să răspundă ceva grosolan, dar se stăpâni. In schimb, zise cu un zâmbet silit:

— Nu mai prea am ce căuta aici...

— Cum, nu ai? Un om ca dumneata, ar trebui să poată reface un grup..

— Un om ca mine... un om ca mine... Nu uita că mă lupt împotriva comuniştilor!

Dona tăcu. Mateica ar fi vrut să-i citească în ochii verzi. Nu se mai simţea sigur în faţa ei. Nu ştia dacă mai are pentru el aceeaşi admiraţie pe care o mărturisise aproape pe faţă în scrisorile ei către Pangrati şi la prima

lor întâlnire. Acum era parcă depărtată, stăpânită de gânduri pe care el nu le putea înțelege și nici măcar ști. Se plimba prin odaie cu pași mari, cu cizmele pline de noroi. Nu îndrăznea să-i spună ce voia. Să-i dea un bilet închis către Caraman? Nici asta nu se putea... Dar dacă-i spunea ei, își pierdea cu totul orice preț în ochii aceia verzi în care nu putea citi... Simțea nedeslușit că dacă-i spunea, Dona nici măcar nu l-ar mai privi. Ar pleca numai decât, și pentru totdeauna...

Stătură multă vreme în tăcere ,amândoi. Dona fuma țigări americane strecurate prin contrabandă de pe un cargobot suedez care încărca mărfuri în port Mateica se așezase pe pat, cu mâinile spânzurând între genunchi. Dona murmură:

— Am să mă'ntorc deseară la București.

Mateica tresări:

— Dece?

Dona zise fără să se uite la el:

— Ai ceva de transmis?

Mateica o întrebă, cu glasul schimbat:

— Dece pleci?

— Sunt curier, nu? zise Dona zâmbind rece. Cred că domnul Caraman vrea să audă ce-i pe aici...

— Așa.. Ei, spune-i ce-i pe aici, zise Mateica. Știi foarte bine ce-i pe aici...

Și, cu un zâmbet strâmb, nerușinat, adăugă:

— Cred că n'ai să-i spui chiar tot.

Și întinse mâinile spre umerii ei.

Noaptea, în drum spre gară, umblând pe strada măturată de vântul dinspre mare, care înăbușea glasurile și fura cuvintele. Mateica se hotărî să-i spună ce nu îndrăznise să-i spună până atunci. Despărțirea, în căsuța dărăpănată din Tabașirî, îl făcuse să-și recapete siguranța și simțământul de superioritate față de Dona.

— Să-i spui domnului Caraman că am pierdut toate pozițiile... Oamenii nu mai pleacă de pe șantier... Plecau, dar acum s'a terminat și cu asta. Acuma, sânt eu în pericol direct. Spune-i așa: Mateica e de părere că trebue să plece de pe șantierul ăsta... și poate chiar dela Canal..

Dona umbla alături de el, în tăcere. Mateica adăugă:

— Și vino cu răspunsul cât mai repede... Nu-mi convine să stau în gura lupului...

Cu un fel de dulcegărie grosolană, încheie:

— Și-așî vrea să-ți văd ochișorii cât mai curând...

— ...păpușo, zise Dona.

— Cum?

— Ți-am terminat fraza, murmură Dona. Mateica nu răspunse și o privi bănuitor: tonul ei fusese glumeț sau disprețuitor? Nu-și dădea seama Dar deodată îl cuprinse iar nesiguranța și oarecum teama față de ea. Se gândi cu spaimă: „Toate îmi merg strâmb..."

2

Când sosi Iordan la Canară, domnea acolo o ceață deasă care ieșea din Siut-Ghiol și din mare și învelea totul în perdele groase, albe, ce ve-

neau neîncetat dinspre apă şi urcau pe înălţimile teşite, cuprinzându-le. Iordan umblă prin ceaţa aceea nepătrunsă, coborî în vale spre mare şi deodată auzi bubuit de explozii înnăbuşite în negură. Trecu peste şine de cale ferată lucitoare de umezeală şi intră pe şantier. Îl căută pe Bănică, întrebă de el şi află că dacă nu e la şcoala de macaragii trebue să fie în baracă, sau la sediul organizaţiei U.T.M. Dar nu-l găsi nici într'un loc nici în celălalt, ci-l întâlni din întâmplare. Bănică se îndrepta spre râpa înaltă ce-şi ridica fruntea cenuşie prin aburii reci şi de unde se auzeau detunăturile. Iordan îl strigă pe nume. Bănică se opri, îl recunoscu, şi-l întrebă, uimit.

— Ce-i, tăicuţă? Ce-i cu dumneata pe-aici?

Iordan şovăi, apoi zise cu o veselie silită, prin care se străvedea întristarea:

— Ei, am venit să caut de lucru...

Bănică îl cercetă cu aceeaşi uimire, apoi vorbi:

— Cum să cauţi de lucru? Acolo n'aveai?

Iordan se întunecă şi întrebă:

— Măi, tu ai vreo treabă?

— Mă duceam să-i spun ceva lui Tudoriţă...

— Lasă-l pe Tudoriţă în pace... că am o vorbă cu tine. Da, da: pe el lasă-l, că-i mai crud la minte; tu eşti mai copt... Da' spune-mi unde să-mi aşez oasele, că mi-am tocit picioarele umblând...

Banică îl duse cu sine către barăcile de locuit. Iordan însă, înainte de a intra, îl opri şi zise:

— Hai să şedem aici... Las'o dracului de baracă. Parcă mi-e greu să văd oameni în ochi...

— Dece să-ţi fie greu? Ţi-a făcut cineva ceva?

— Nu... nu de-aia. Hai să şedem aici.

Şi-l aşeză aproape cu sila pe Bănică lângă el, pe un cub de beton din care ieşeau nişte scoabe de fier, şi al cărui rost nu se putea înţelege. Iordan gemu când se aşeză:

— Mă dor şalele de umblet...

Apoi îşi răsuci o ţigare şi şi-o aprinse. Bănică îl întrebă:

— Tăicuţă, ai vorbit chiar serios, că vrei să te angajezi aici la Canară?

— Da... chiar aşa şi vreau...

— Păi dece? Dece vrei să pleci de acolo?

— Nu vreau eu, zise Iordan amărît. Nu vreau eu. Dar trebue. Altfel nu se poate...

— Dece?

— Iaca dece...

Şi Iordan începu să-i povestească fiului său, încet, arare, tot ce se întâmplase pe şantierul dela N.. Împrejurul lor se îndesi şi se întunecă negura. La ceasul mesei de seară trecură grupuri de umbre şi roiuri de glasuri; şi se apropie noaptea. Din când în când venea de departe freamăt de valuri, foşnet de stufărişuri pieptănate de vânt. Uneori izbucneau cutremurătoare salve de bubuituri, şi duduit de mari prăbuşiri dinspre zidul carierei de piatră. Alteori, intrau pe linii trenuri goale, sau plecau trenuri încărcate cu piatră. Dar cei doi, tatăl şi fiul, şedeau pe cubul de ciment umezit de ceaţă şi vorbeau cu glas scăzut, uitând de tot ce se petrecea împrejur.

Iordan, altă dată atât de vesel, cu glasul lui gros și puternic, Iordan care totdeauna vorbise prea mult și prea tare, descrețind frunțile și trezind râsete la cei din preajmă, acum vorbea cu un glas stins și întristat, și pentru prima oară de multă vreme nu mai trase vreuna din minciunile lui glumețe, care-i bucura pe ascultători.

— Măi copile, murmură el, îți vorbesc cum aș vorbi singur, cu sufletul meu. Am greșit, și-aș vrea să-mi îndrept greșala; dar cum? Nu mă mai pociu întoarce acolo. Dă-ți și tu cu socoteala. Nu-i mai pot privi în față pe Achim, săracul, sau pe Micluț. Oameni care mi-erau prieteni. Cum o să se uite ei acuma la mine? Spune și tu...

Dar Bănică tăcea. Iordan era prea plin de suferința lui și nu se putea opri:

— Vezi tu, măi fii-miu; și-ar da oamenii ăia și sângele pentru ce facem noi aicea la Canal; și eu mi-am bătut joc de ei, măi, mi-am pierdut cinstea față de ei, of, of, of, măi Bănică...

Flăcăul întrebă:

— Dar cum te-ai pornit, tăicuță? Din ce-ai început?

— Nici eu nu știu cum s'a pornit. Au început a răcni, odată s'a grămădit o mulțime de parcă era la bâlci, și toți dădeau cu gura; și-apăi greu a fost pân'am început, că pe urmă nu m'am mai oprit...

— Ce-aveai pe suflet, tăicuță, de te-ai pornit așa?

— Ce-aveam... Aveam eu ce aveam... Tu nu știi cum s'au socotit salariile pe luna asta la noi.. In bătaie de joc. Poate or fi făcut vreunii și dinadins. Mormăiau oamenii și înjurau prin toate colțurile. Numai că, vezi, niciunul n'a fost nebun ca mine; una e să te necăjești și să blestemi, și alta e să sbieri ca mine: „hai, să plecăm, să lăsăm șantierul în plata Domnului..."

— Adevărat, murmură Bănică. Rău ai făcut...

— Sigur că rău am făcut, păcatele mele, căpățână bătrână și seacă, zise Iordan bătându-se cu pumnul în frunte. Sigur că rău am făcut Și din ce am eu mai mare necaz? Că m'am luat după gura altora. Nici măcar nu m'am luat după capul meu. M'am luat după gura altora..

Bănică întrebă cu vioiciune:

— Da? Vasăzică nu dumneata ai început?

— Nu, fire-aș... nu, nu ți-am spus? Că și tu parc'ai fi surd, zise Iordan supărat și amărît. — M'am luat după niște haimanale de chiaburi căruțași, că avem și podoabe de-astea pe șantier... Eu îi dădeam cu gura și mi se turburase mințile, și-i vedeam pe ei cum se dă după alții și se ascund, și sbiară: — „Plecăm! Plecăm!" Iară eu, măcar că vedeam, nu pricepeam și-i trăgeam înainte, nebunul de mine...

— Așa, murmură Bănică. Așa... Și-i știi pe care strigau?

— Ia mai lasă-mă în pace... De ei îmi arde mie acum? Imi arde de mine, nu de ei..

— Nu, tată, spune-mi: îi știi? Îi cunoști?

— Ii cunosc, lua-i-ar ciuma, îi cunosc... Ii cunoaște și Achim, și Mârzali, și Gelal și oricine... S'au și cărat, când au văzut că nu le merge să-i tragă și pe alții cu ei. Li s'a făcut frică și au șters-o tot în ziua aia. adică eri: de eri până azi am tras o noapte de parc'ar fi trecut peste mine o sută de ani.. of, of, măi Bănică, măi, ce mă fac? Incotro s'o apuc?

— Da' ia zi, insistă Bănică urmărind un gând al său: — ia zi, tăicuță: și dumneata crezi că și la administrație, la salarii, sânt niște hoțomani de ăștia?

— Ce-mi pasă mie de ei? oftă Iordan. Ce mă ușurează pe mine că sânt alții niște păcătoși? Or fi ei, de bună seamă, or fi.. da' ce folos am eu din asta! Nici un folos.. Uite-mă în ce hal am ajuns: cum mai dau eu ochi cu Achim, cu Micluț, cu Gelal?... cu Maftei? Și-apăi cu..

Mai vroi să spuie un nume dar renunță și amuți, înmărmurit în mâhnire.

Tăcură o vreme. Bănică se gândea încordat, încruntându-și sprâncenele negre și groase ca ale lui tată-său. Apoi, într'un târziu, întrebă:

— Și-acuma, ce vrei să faci?

— Ce să fac? Am venit și eu aicea... poate oiu găsi de lucru... Și nici singur n'oiu fi, că mi-e urât. Și-mi cade greu să leg prietenie cu alți oameni, că ei n'ar ști ce am făcut eu... Iar să plec dela Canal nu pot; că m'am învățat aicea, și tot visez să-l văd când o fi gata.

— Știi, zise Bănică, știi, tăicuță, că pe aici o să treacă? Uite, pe-acolo..

— Cum, pe-acolo? întrebă Iordan, privind râpa luminată nedeslușit de faruri electrice înșirate pe stâlpi.

— Păi la anul, în 50, o să aruncăm în aer tot dealul ăsta, și o să intre canalul în ghiol, spre Tașaul...

— Așa o să arunce în aer un deal și la noi, la N..., zise Iordan.

— Da, dar aici o să facem și o uzină electrică, cea mai mare din Dobrogea; mult mai mare decât a voastră, zise Bănică zâmbind. Iordan răspunse cam întărîtat:

— Da, dar a noastră.nici nu știi tu ce greu a fost până am făcut-o, băiete! A fost o muncă de-o s'o țin minte toată viața!

— Tot acolo ți-a rămas inima, tăicuță, zise Bănică râzând ușor. Îi puse lui tăică-său mâna pe umăr. Dar Iordan se îngălbeni și murmură:

— Tu nu crede că mi-am rupt eu inima de prietenii mei și de șantier... Tu ești tânăr, și nu știi...

Bănică îl privi o clipă cu blândețe și zise:

— Tăicuță, uite ce zic eu că trebue să faci... M'am gândit, și-am cam înțeles c'așa ar fi bine: să te'ntorci pe șantier și să vorbești cu nea Achim și cu ăilalți tovarăși cum ai vorbit și cu mine. Că lor li-i drag de dumneata, și-o să vrea să te ajute, nu să te calce'n picioare, nici să-ți facă cine știe ce rău. Așa. Și când ăi fi acolo, stai, lasă-mă să-ți spun și pe urmă-mi spui și dumneatale ce vrei... când ăi fi acolo, să te pui cu tot dinadinsul împotriva tâlharilor și șerpilor care s'au strecurat acolo. Că e un cuibar, după câte înțeleg eu, de mai mare dragul. Ascultă-mă pe mine, că măcar că ți-s copil, de când sânt pe aici am înțeles și-am învățat și eu multe. Acolo la voi pe șantier e-o luptă grozavă; că tot ce mi-ai povestit dumneatale înseamnă că a fost pus la cale și scormonit, nu așa, din întâmplare. Ei, și'n lupta aia să te întorci dumneatale, și să nu te lași; numai așa ștergi ce-ai greșit, și'ncă n'o să rămâie nici urmă; ba o să te strângă în brațe prietenii dumitale, și-o să fie mulțumiți și mândri de-un tovaraș ca dumneatale. Așa să faci, tăicuță și n'o să-ți mai fie sufletul amar...

Iordan oftă, dar nu răspunse decât târziu :

— Nu pot...

— Dece nu poţi tăicuţă ?

— Nu pot, mai copile... Mi-e nu ştiu cum... să mă duc îndărăt... Mi-e ruşine de oameni...

— E bună ruşinea, dar dacă ţi-e ruşine să-ţi faci datoria, mai bine o dai dracului de ruşine, zise Bănică. Iordan însă clătină din cap cu îndărătnicie :

— Nu... nu pot...

Apoi, cu aceeaşi şiretenie copilărească pe care o avusese 'n glas şi în privire cândva, de mult, vorbind cu Maftei, întrebă :

— Măi Bănică... aici la voi... nu poţi tu să-mi găseşti un loc ?

Prin ceaţa pe care-o tăiau pătratele şi dreptunghiurile de lumină ale uşilor şi ferestrelor, trecu un grup galagios. Banică desluşi unul din glasuri şi strigă :

— Tudoriţă !

— Hău ! răspunse Tudoriţă. Se desprinse dintre ceilalţi şi se apropie, vorbind :

— Ce vrei, măi ? Zi-i iute, că mă duc la masă ; crăp de foame ! Şi ci-că ne-a făcut azi chiftele cu sos de...

Deodată-l recunoscu pe Iordan şi se întrerupse, uimit :

— Tăicuţă ! Ce-i cu dumneatale pe aici ?

— Şezi jos, mâncăule, zise Bănică, şi-ascultă..

Şi iarăşi începură povestea dela capăt ; Iordan vorbea dar nu mai arăta mâhnirea şi descurajarea dinainte, ci o ciudată nelinişte, şi de câte ori Bănica adăuga ceva la povestirea lui, vreo lămurire pentru Tudoriţă sau o părere a sa, Iordan se întrerupea şi-l privea cercetător şi îngrijorat In sfârşit, Bănică rosti :

— Asta e.. şi acuma ci-că nu se poate duce I-am spus ce-ai auzit şi tu acuma. Cum să nu se poată duce ?

— Păi dè, zise Tudoriţă. Dè. Cam greu o să-i fie acolo...

— Aşa-i ? sări înfrigurat Iordan. Aşa-i ? Nu, nu pot. Nu se poate..

— Şi ce-i dacă-i cam greu ? îi răspunse Bănică lui Tudoriţă. Şi ce-i dacă-i greu ? Doar chiar el zice c'a greşit şi că vrea să îndrepte ce-a făcut ; ce, o să-i fie uşor ? O să-i fie greu ; dar îi stă'n puteri, nu e să zici că nu poate...

— Asta aşa e, zise Tudoriţă întorcându-se către Iordan. Are dreptate Bănică ,tăicuţă...

— Tu taci, măi prostule, răspunse Iordan necăjit. — Ţie ţi-e foame măi şi eşti cu gândul la mâncare, nici nu asculţi ce vorbim noi alcea... Ia zi, urmă el vorbindu-i lui Bănică : — alci la voi, nu-mi poţi găsi un loc ? Ai ? Aşa-i că poţi ?

Bănică stătu o clipă mut. Se făcuse palid. Se uita la pietrişul de pe jos, şi la lucirea umedă a unor şine de cale ferată lovite de lumina unei ferestre. Apoi rosti cu glas scăzut :

— Chiar să pot, nu ţi-aşi găsi, tăicuţă...

— Cum asta, măi ? întrebă Iordan tulburat. Dar găsesc eu şi fără tine !

— Chiar să găseşti dumneatale fără ajutorul meu, urmă Bănică,

m'aşi duce la sindicat şi-aşi spune să se puie contra la angajarea dumitale, tăicuţă...

— Dece măi? întrebă iarăşi Iordan. Răguşise, şi-i tremurau buzele

— Dece? Fiindcă locul dumitale-i la N... cu tovarăşii dumitale, cu prietenii, — şi cu duşmanii; acolo unde-i greu, tăicuţă. Dar la greu e şi cinstea mai mare, şi dumneatale doar după asta umbli..

Iordan protestă, se împotrivi, întoarse lucrurile pe toate feţele; dar Bănică repeta statornic:

— Acolo e locul dumitale. Acolo trebue să te duci...

In sfârşit Iordan amuţi, şi căzu pe gânduri. Gânduri apăsătoare, căci răsufla greu şi ofta. Bănică tăcea şi el. Tudoriţă aşteptă o vreme, apoi zise:

— Eu nu mai pot sta, că pierd masa...

Ceilalţi doi nu-i răspunseră, şi Tudoriţă plecă. Rămas singur cu Iordan, Bănică murmură:

— Ascultă-mă tăicuţă, pe mine, că am dreptate, şi o să fie bine... Şi o să ai inima uşoară...

Iordan oftă şi se ridică greoiu, apoi porni fără un cuvânt. Bănică se ţinu după el:

— Tăicuţă... te duci la N...?

Iordan răspunse cu glas înnăbuşit:

— Mă duc... mă duc...

Şi se depărtă în noapte. Bănică îl urmări mult timp cu ochii, până-l zări pierind printre locomotivele îngrămădite la intrarea pe şantier. Dacă l-ar fi putut însă zări şi mai departe, l-ar fi văzut cum merge încet pe drum, şi, după câţiva paşi se opreşte, îl întreabă ceva pe un drumeţ care trecea prin zona rotundă de lumină a unui felinar electric, şi cum se depărtează în noapte, nu spre depărtatul şantier dela N..., ci în direcţia opusă.

3

A doua zi Maftei era la Canară şi discuta cu Huszar, Rafail şi ceilalţi din biroul organizaţiei de partid. Era nedormit, tras la faţă şi cutele din jurul gurii adâncite îi aspreau chipul.

— La voi n'au fost întâmplări de astea, zicea el uitându-se dela unul la altul. Huszar dădu din cap şi vorbi cu mândrie:

— Apoi, tovarăşe Maftei, la noi sunt muncitori conştienţi..

Maftei citi şi pe feţele celorlalţi aceeaşi mândrie şi încredere; fruntea i se descreţi uşor şi ochii i se luminară. Cu o umbră de veselie în glas, zise:

— Ia nu vă mai făliţi aşa... Ai de-aici sânt muncitori vechi, şi-aveţi mulţi membri de partid din 45.. Dincolo, eri-alaltăeri erau la plug... Iar comuniştii sânt încă prea puţini. Organizaţia nu poate cuprinde încă tot şantierul... Şi eu de fapt de asta am venit la voi: să vă fur nişte oameni..

Deodată celorlalţi le pieri zâmbetul de pe buze. Huszar zise:

— No, apoi tovarăşe Maftei, că ai noştri's toţi în producţie. Nici unul n'avem liber...

— Ştiu, zise Maftei. Ştiu. Dar m'am pus de acord şi cu tovarăşii dela sector: o să daţi oameni în orice caz.

— Apoi o să sufere producţia, tovarăşe! vorbi Huszar necăjit şi întărîtat. Ceilalţi încuviinţau. Maftei vorbi cu oarecare asprime:

— Stai, nu aşa. Canalul numără peste zece şantiere ca al vostru. Ce, Canaraua e buricul pământului? Uzina electrică dela N.. care dă energie până-aici, cine-a făcut-o? Voi?

Huszar se împotrivi cu încăpăţânare:

— Las'că facem şi noi una, aud că-i programată chiar în iarna asta...

Maftei râse:

— Nu schimba vorba... Ce-are-aface uzina voastră? Eu vorbeam de ajutorul între şantiere!

Afară răbufniră două explozii, cutremurând geamurile. Apoi încă patru, grăbite. Ferestrele zurulau la fiecare detunătură ce izbea urechea ca o lovitură de ciocan. După ce se potoliră ultimele uruituri de pietrărie, Rafail mormăi:

— Au vrut şi minerii să ne uităm vorba...

Toţi cei dimprejur isbucniră în râs. Râdea şi Maftei:

— Tot n'o schimbăm! Ei, asta e situaţia: şantierul dela N... are nevoie de ajutorul vostru.Acolo este în curs o bătălie. Nu cu atâta gălăgie ca a voastră, de spargeţi ferestrele; de fapt, nici nu se observă decât din când în când. Dar e o bătălie, pe viaţă şi pe moarte. O s'o câştigăm; dar mai avem nevoie de întăriri. Sânteţi de acord să trimitem acolo, în producţie, băgaţi de seamă ce vă spun· în producţie, nişte tovarăşi încercaţi?

Bărbaţii din jurul mesei se uitară unul la altul. Rafail dădu din cap către Huszar ca şi cum i-ar fi spus: „Nu vezi că trebuie?" Huszar răsuflă adânc şi zise:

— Apoi să vă dăm... Şi dacă vă dăm, măcar să vă dăm buni!

— Buni? întrebă Rafail. Ce-o să mai ţipe inginerii, mamă-mamă!

— Să ţipe, zise Huszar cu hotărîre. O să creştem cadre noi, că de-aia ni-s la Canal!

— Aşa, tovarăşe Huszar, vorbi Maftei. Huszar se scărpină după ureche:

— No, tineri să fie, îi bine?

— Bine, zise Maftei.

— Excavatorişti îi bine?

— Bine.

Rafail sări:

— Ce, vrei să-l dai pe Bănică?

— Nu că vreau, numai că îl şi dăm! zise Huszar. Rafail oftă:

— Abia m'am muncit cu el să-l învăţ meseria..

— Las'că mai ai şi pe alţii, zise Huszar, şi urmă: Ar fi bun şi frate-său; îi cam moale la fire, nu-i ager ca Bănică; dar îi brigadier, fruntaş în producţie...

— Ce meserie are frate-său? întrebă Maftei.

— Miner...

— Bun. Iarna asta se deschide carieră de piatră la kilometrul 12, sub deal.. Ei, altul?

— Aştia îs doi...

— Mai trebue, zise Maftei zâmbind. Mai trebue...

La vreun ceas dela convorbirea aceasta, Maftei îl întâlni pe Bănică pe şantier. Flăcăul unsese cablurile unui excavator electric; era cu mânecile suflecate în ciuda gerului, şi uns aproape până la coate cu vaivolină grasă, neagră. Maftei îi spuse că partidul îl trimitea la N...

— Ce zici, vrei să te duci?

— Vreau, tovarăşe Maftei; mai cu seamă că sânt acolo nişte bandiţi pe care trebue să-i dăm în gât...

— De unde ştii? întrebă Maftei.

— Apăi a fost taică-meu pe aici aseară, zise Bănică. Şi-i povesti întrevederea sa cu Iordan

— Eu am înţeles aşa, tovarăşe Maftei, urmă el după aceea, ştergându-şi braţele cu o cârpă; — am înţeles că acolo-i un cuib de duşmani, care i-au sucit minţile lui taică-meu, şi poate şi altora...

— Bine ai înţeles, spuse Maftei, grav. Şi să ştii că trebue să-i urăşti, nu numai pentrucă-s duşmani ai socialismului, şi-ai Canalului. Ci şi pentrucă au rătăcit muncitori cinstiţi, şi cu inima curată, oameni de care-i păcat. Dar tată-tău o să se'ndrepte. Trebue să-l ajuţi şi tu, tovarăşe. El nu-i muncitor în industrie, aşa-i? E dela ţară?

— Da... avea pământ... două pogoane şi o litră.

— Aşa murmură Maftei, şi urmă: — Iar despre ce trebue să faci când vei munci pe şantier la N... o să vorbim astă seară. Ne adunăm cu toţi cei care o să meargă acolo, şi să vedem ce-i de făcut. Fiindcă să ştii, că acum, în pragul iernii, trebue să lovim acolo, chiar în inima duşmanului. Chiar în inimă.

4

Bănică nu-l găsi pe Iordan la N.. şi o bucată de vreme nu isbuti să ştie unde este. Abia mai târziu, mirat şi neliniştit, îngrijorat, veni din întâmplare la Canară într'o duminică, şi află totul dela Huszar. Avu timp să-l mai vadă pe tată-său numai odată.

In noaptea de după întâlnirea lui Iordan cu fiii săi, zăbovea ceaţă groasă pe mare. Unul din digurile dela Midia se întindea spre larg şi se pierdea în ceaţă. Stâlpii înalţi pe care erau atârnate reflectoarele acuma stinse, păreau fire de fum. De departe se întrezărea schelăria de metal a dragljnei, un fel de momâie firavă, înaltă, cu marginile tulburate ca într'o oglindă aburită. Totul era înăbuşit în vată, sunetele nu ajungeau departe, marea era neclintită şi lucea ca untdelemnul, şi digul părea a pluti în văzduhul aburos şi rece.

In locul unde se despărţea digul de râpa ţărmului, se afla o baracă din câteva scânduri, adăpost de ploale. Aici, în jurul unui cazan de tinichea, şedeau câţiva oameni. Era întuneric. Doar câte o licărire a focului lumina o clipă un chip sbârcit, cu mustăţi cărunte, sau o faţă bărbătească, bărboasă, de lipovean tânăr, sau privirea vie, inteligentă, a unuia care spunea:

— După o vreme ca asta, vine iară furtună...

— Ce vorbeşti, mormăia cel cu mustăţi. Ce vorbeşti tu, măi Vanghele!

— Eu sânt pescar, moş Crăciune, şi ştiu... uite, să-ţi spuie şi Ivan, că şi el e pescar... la voi pe Razelm, când e ceaţă, Ivane, nu urmează...

— Ia lăsaţi-mă, se împotrivea cel numit moş Crăciun; ce, eu sânt dela munte? Il învaţă aterina pe calcanul bătrân..

Şi încheie, cu glasul umbrit de un fel de mâhnire şi de necaz:

— Parcă nu ne-a ajuns furtuna de alaltăieri...

Ceilalţi tăcură. Vanghele mai vorbi prin întuneric:

— Ei... socoteşte că eşti la război...

— Aşa socotesc, mormăi Moş Crăciun. După aceste cuvinte nu mai adăugă nimeni nimic. Focul trosnea uşor, fără să poată nici înroşi vasul de tablă, nici măcar risipi umezeala din aer. Reveneala şi fâşiile albicioase de ceaţă pătrundeau peste tot, şi mirosul de fum ce împânzea văzduhul umed de sub acoperişul de scânduri, era parcă şi mai rece decât ceaţa. Fum rece, negură rece, şi din când în când adierea uşoară a unui vânticel cu duh de ghiaţă.

Deodată un om apăru în deschizătura ce-i ţinea loc de uşe barăcii. Era o umbră nedesluşită şi un glas gros:

— Sara bună...

Oamenii aşezaţi pe lăzi, pe cărămizi sau chirciţi pe vine, murmurară:

— Bună... Bunăseara...

Cel de afară intră, se aşeză şi el pe vine lângă foc şi aruncă înăuntru un pumn de paie. O vâlvoare scurtă îi lumină o clipă faţa în roşu. O faţă aspră, brăzdată, negricioasă, cu sprâncene groase, negre. Apoi totul recăzu în semi-întunecimea dinainte. Glasul cel gros întrebă cu fereală·

— Da'nu se lucrează...

— S'a dus ingînerul nostru, răspunse Vanghele; s'a dus la Canară să întrebe de ce 'ntârzie trenul cu piatră..

— Aha...

După o tăcere, noul venit întrebă iarăşi:

— Nu vă lipseşte un om? Că eu caut de lucru...

— Ba ne lipseşte, murmurară învălmăşit oamenii, într'un chip neobişnuit, cu un fel de râs fără veselie.

— Apăi, zise noul venit, aşi intra eu...

Lipoveanul Ivan întrebă:

— Eşti muncitor vechi?

— De ani de zile numa' de sapă ştiu, şi de târnăcop..

— Spune-i dumneata, moş Crăciune, zise lipoveanul, după o clipă de şovăială. Bătrânul zise:

— Mie-mi zic flăcăii ăştia Moş Crăciun, da' să ştii dumneata că mă chiamă Crăciun, şi de-aia glumesc ei aşa. Ei, tineri, ce să le faci. Se joacă... Eu să ştii că sânt macaragiu de meserie; cu un ajutor şi cu flăcăii ăştia, lucrăm aici. Facem digul.

— E mare, zise noul venit.

— Mare? Nu e mare. Are un kilometru. Mare o să fie când o să fie de patru kilometri..

Străinul fluieră încet.

— Aşa, vorbi Moş Crăciun. Noi sântem schimbul de noapte. Zi şi noapte înaintează digul; mii şi mii de tone de piatră; şi o să iasă un port...

— De patru ori cât Constanța! zise Vanghele.

— Tu taci, mai Vanghele, și lasă-mă să-i spui.. Ei, poate că în 50, pe la vremea asta sau în 51 pe la început, e gata digul...

— Am auzit, murmură străinul. Am auzit. De aia am venit...

— Da, mormăi Moș Crăciun. Da, e lucru mare; nu muncește oricine la așa ceva.

— Spune-i, zise cu tărie Ivan, lipoveanul. Spune-i.

Moș Crăciun tuși și întrebă:

— Tutun ai?

Străinul îi întinse pe pipăite prin întuneric pacul de tutun. Macaragiul își răsucea țigarea:

— Aici e câteodată tare greu, toamna și iarna...

— Sânt furtuni, șopti Vanghele.

— Taci, măi grecule. Sânt furtuni. Și când e furtună, sar valurile pe dig, sar înalte și înfuriate, să spele de pe el și macaraua, și vagoanele, și oamenii...

Și se opri. Apoi rosti cu greu:

— Alaltăieri s'a înecat unul din flăcăii ăștia...

Se făcu tăcere. Apoi noul venit vorbi:

— Las'că nu m'or lua ele chiar pe mine... Să știți că mă chiamă Iordan. Ia să-mi lipesc și eu o țigare...

— Bine, Iordane, taică, zise macaragiul.

In clipa aceea se auzi o sirenă țipând prelung prin ceață. Toți se ridicară împreună și ieșiră. Crăciun, bătrânul, îi puse mâna pe umăr lui Iordan:

— Vine inginerul... și vine și piatra. Eu mă duc să-mi văd de treabă...

Și mai stătu o clipă cu mâna pe umărul lui Iordan, apoi se'ntoarse și plecă spre capul digului, strigându-și ajutorul:

— Măă! Scoală, mă, că a venit trenul!

Intr'adevăr, vagoanele intrară încet pe dig. Șinele provizorii se cutremurau sub greutate. De pe ultimul vagon sări jos un bărbat tânăr, în scurtă vătuită cenușie, dar cu capul gol. Cineva aprinse farurile și deodată totul fu scăldat într'o lumină blândă, topită, albă ca laptele. Draglina parea de un cenușiu deschis ca argintul. Blocurile uriașe de stâncă ale digului erau albe parc'ar fi fost de cretă.

Vanghele îl luă de braț pe Iordan și-l duse către omul în scurtă vătuită, care spunea:

— Ivane, vezi că v'am adus echipamentul de iarnă! Și cizmele de cauciuc.

— Tovarășe inginer, zise Vanghele, mai trebue un rând de haine și de cizme..

— Dece? întrebă inginerul, privindu-l mirat pe Iordan.

— Ne-a venit om în locul lui Marin...

Inginerul îl măsură din ochi pe Iordan. El însuși era un om voinic și subțire, cu fața încă pârlită de soarele verii trecute; părea sănătos și umbla cu gulerul descheiat și gâtul gol.

— Bine, tovarășe. Cum te cheamă?

— Iordan.

— Să știi că aci sânt muncitori puțini, dar de nădejde! Și nu e o muncă ușoară...

— Nu umblu după muncă ușoară, tovarășe, răspunse Iordan, întunecându-se.

— Bine Poți să intri la lucru chiar de astă seară.. Formele i le facem mâine, Moș Crăciune! Dă-i drumul! Vanghele, arată-i lui Iordan ce-are de făcut

Motorul macaralei începu să duduie. Brațul înalt de fier se rotea prin ceață să apuce primul bloc de piatră. Oamenii se repeziră să potrivească ghiarele mașinii. Și în curând, împroșcând spumă, bucata de stâncă se prăvăli în mare

Așa începu viața lui Iordan la Midia. Era tăcut, dar nu morocănos; și din pricina puținelor vorbe pe care le scotea, arare, ceilalți oameni din echipă îl primiră între ei cu prietenie. Uneori, când nu era el de față, Moș Crăciun, macaragiul, spunea:

— Săracul... o fi având și el ceva pe inimă...

Mai mult nu știau despre Iordan, dar atâta ghiciseră cu toții. Mai mult nu știau, fiindcă nu spunea nimic despre sine însuși; oamenii observară curând că nu vrea să povestească nimic despre sine, și l lăsară în pace; nimeni nu-i mai puse vreo întrebare. Ivan, lipoveanul îi găsi locuință în aceeași casă din satul Ovidiu, unde dormea și el, și veneau seara împreună pe jos, pe țărm, cale de câțiva kilometri, cu vântul marii vâjâindu-le în auz. Zilele se scurgeau, asemănătoare, și digul înainta tot mai departe în mare. Într'o seară când ploua și pietrele erau alunecoase de apă, veni pe linie o drezină din care se dădu jos anevoie un bărbat înalt și încovoiat din umeri, în haină lungă, cauciucată, și cu o șapcă pe cap Inginerul, care se afla în seara aceea pe dig — aproape în fiecare noapte își petrecea acolo câteva ceasuri — îl recunoscu și se grăbi să-i strângă mâna. Noul venit îl privi pe deasupra ochelarilor cu ramă de bagă, ce-i alunecaseră pe nas, și-i întinse mâna:

— Ei, cum merge?

— Bine, domnule profesor... Merge. Ar putea fi și mai repede, dacă am primi mai multă piatră...

Oamenii se uitau cu curiozitate la musafirul cu mantaua șiroind de apă. Crăciun bătrânul îi șopti lui Iordan:

— Asta e Lăzărescu... E om învățat. El a făcut planul digului...

Profesorul Lăzărescu își plimbă asupra grupului de muncitori privirea ochilor negri, rotunzi, pe deasupra ochelarilor; apoi vorbi tare, astfel că nu se putea spune dacă i se adresează tânărului inginer, sau muncitorilor:

— Vă vine prea puțină piatră?

Oamenii tăcură o clipă. Pe ei îi întreba? Deodată, spre mirarea lor, răsună glasul gros al lui Iordan:

— Vine ea destul de multă... dar tot n'ajunge. Digul ar merge mai iute, că noi prăpăstuim în mare și mai multă, dacă ne vine...

Mirarea tuturora crescu, căci profesorul Lăzărescu îi răspunse anume lui Iordan:

— Ei, să știi că o să începem să turnăm blocuri de beton, uite, pe câmpurile acelea...

Şi arătă cu o mişcare nedesluşită în noapte:

— Acolo o să fie un şantier care să vă pregătească vouă ce să aruncaţi în mare!

Şi râse, mulţumit, ca şi cum ar fi făcut o glumă; iar oamenii râseră la fel, ca de un lucru vesel. Apoi profesorul Lăzărescu îl luă pe inginer de braţ:

— Hai să vedem ce-ai făcut zilele astea...

Şi porniră spre capătul digului. Vântul bătea dinspre Nord-Est şi biciuia valuri scurte care împroşcau digul. Uneori picături sărate de spumă îi izbeau pe oameni în obraz.

La capătul digului, profesorul arătă ceva cu gesturi largi. Inginerul dădea din cap. Apoi se întoarseră. Ploaia cădea mereu. O răbufnire de vânt îi smulse profesorului şapca din cap, pe când se întorcea spre drezină, luminat la faţă şi vorbind;

— Bun... bun... dă-i'nainte... Na! Mi-a sburat-o!

Şapca căzuse în apă, departe. Chelia gălbuie şi tufele de păr negru de pe tâmplele lui Lăzărescu şiroiau de apă.

— Să vă dau şapca mea, domnule profesor...

— Nu, nu, nu-mi trebue! Lasă! Să bagi de seamă să nu-mi modifici profilul digului, că te tai! Spune-le şi oamenilor! Asta e copilul meu la bătrâneţe, şi vreau să crească frumos!

Şi cu un râs ciudat, chicotit, al unui om neobişnuit să râdă, se ghemui în drezina care porni numaidecât. Inginerul se'ntoarse îndărăt; îi rămăsese un zâmbet pe faţă. Zise:

— Hai, moş Crăciune! Pe macara! Hai, fraţilor, că am pierdut un sfert de oră. Hai, hai, iute! Şi, moş Crăciune, dă-le drumul mai mult în părţi, că se'ngustează! Nu te uita numai la lungime! Hai, să-i dăm bătaie, că iar se anunţă vreme proastă.

Şi într'adevăr, tot mai dese veneau negurile dela orizont, unde-şi făcuseră, treptat, adunare. Erau acolo colburi grele, mai dese decât întunericul. Se pregăteau să pornească asupra uscatului, într'o rostogolire neagră şi moale care să înnăbuşe totul. Soseau pe nesimţite văluri subţiri de ceaţă care se strecurau fără şoapte şi năpădeau ţărmul. Negura sură îmbiba văzduhul ca pe un burete: plutea amestecată cu aerul. Oamenii o trăgeau în plămâni şi se mişcau în ea, nici aer, nici apă. Din când în când cernea o ploaie măruntă şi neţărmurită, o ploaie de funingini. Dincolo de raza reflectoarelor, era întuneric orb. Iordan lucra în zilele acelea, obişnuindu-se cu umbra umedă şi pătrunzătoare care năclăia părul, pielea, nările, plămânii, straiele Avea un râs tăcut şi începea să glumească cu un fel de sfială:

— Ivane, de ne-ar stoarce ca pe nişte şervete, ar ieşi o vadră de apă...

Ivan râdea şi el — un râs pierdut în ceaţă, după cum pierdute în ceaţă erau celelalte glasuri şi sgomote pe digul ce înainta pe nesimţite în mare.

Intr'unul din acele amurguri oarbe, tăcerea mării s'a umplut de un cântec. Venea din larguri. Era un ison necontenit crescând, o răsuflare uriaşă în care auzul deslueşea în neştire melodii nelămurite, începuturi fără de sfârşit, crâmpeie amestecate într'o zarvă uriaşă. Ziua, soarele strălucise

deasupra lacurilor, uscat şi prăfuit. Acum era noapte. Trenuri cu piatră veneau şi plecau. Acari alergau printre şine, călăuzind convoaiele. Pe dig, în scrâşnet metalic de frâne, de osii, şi'n dangăt de tampoane ciocnite, vagoanele se opreau, aducând în spinare blocurile uriaşe. Macaraua înaltă ridica blocurile ca pe nişte zaruri, şi le depunea pe marginea digului, sau le prăvălea în mare. Iordan, Vanghele, Ivan şi cu ceilalţi vreo zece oameni, munceau pe nerăsuflate, în văzduhul tulbure, nestrăveziu, ale cărui milioane de fire plutitoare de apă scânteiau şi făceau curcubee albe în lumina reflectoarelor.

Cântecul larg al mării era încă înnăbuşit şi depărtat. Talazuri se sdrobeau spumegând de blocurile cele mai înaintate. Soseau dinspre orizontul sbucium at, îşi înălţau creasta de argint şi se prăbuşeau. Zarea era străpunsă de ploi. Din întuneric izbucneau în conurile de lumină ale reflectoarelor, stoluri de păsări de mare. Dădeau ocol pieziş deasupra oamenilor, şovăiau încotro s'apuce şi cu ţipete scurte se înfigeau în întuneric, spre Siut-Ghiol sau Taşaul.

Apoi vântul începu să biciuie valurile; le apropia şi le contopea în masse vinete, sclipind sub reflectoarele ce se legănau amarnic în negura răscolită de furtună.

Vanghele, adăpostit îndărătul macaralei cu ceilalţi, în aşteptarea unui transport de piatră, spuse:

— S'a încruntat marea...

Nimeni nu răspunse. Ascultau cu toţii sgomotul furtunii. Văzduhul era străbătut de şoaptele vântului năpustite de pretutindeni, de aripile lui negre cu tăiş de ghiaţă. Un geamăt cumplit se alegea din ele şi creştea într'un vâjâit de mânie, ţipăt, hohot, glasuri adânci de luptă. Valurile veneau în şiruri nesfârşite, ca o armată de balauri verzui, se înălţau şi cu creasta învolburată, se rostogoleau la asalt. Digul bubuia de prăbuşirile munţilor de apă. Talazurile, împinse de altele, mereu noui, se avântau şi se sfărâmau cu înverşunare.

Trenul intră pe dig şi se opri — fără sgomot, s'ar fi părut, în hărmălaia furtunii. Iordan ieşi dindărătul macaralei în bătaia vântului; ceilalţi îl urmară, şi macaraua începu să se mişte.

Deodată vaerul păru că se opreşte, plutind într'un murmur depărtat. Dar fusese o amăgire de-o clipă. Indârjită, marea se aruncă iar asupra ţărmului şi digurilor neclintite, cu oştile ei spumegânde. Apele din beznă îşi spulberară spumele peste macara, peste vagoane, peste oamenii orbiţi de trâmbele sărate. Cu haina de ploaie şiroind, inginerul întreba cu un fel de îngrijorare:

— Merge?

— Merge, răspundea glasul gros al lui Iordan, abia auzit în urletul vântului. Iar luminile globurilor electrice se clătinau, se stingeau în clipe de întuneric, se reaprindeau într'o legănare sgâlţâită. Şi macaraua se rotea, semnaliza în gol, purta şi depunea blocuri, în freamătul fioros, în bolboroseala neagră a mării. Orele treceau peste muncitorii asurziţi de vuetul vântului, orbiţi de apa sărată, udaţi de crestele valurilor reci ca ghiaţa. Dimineaţa, plecau să se odihnească, rupţi de oboseală. Seara, veneau iarăşi, odihniţi, şi începeau lupta din nou. Zile întregi ţinu vremea rea Se mai îmblânzea; apoi iarăşi, biciuită de cine ştie ce mari deplasări de aer din mijlocul mării, se urca iar până pe culmile mâniei.

In zilele acelea începuse Iordan să-şi găsească iarăşi liniştea. Adesea, când oamenii erau osteniţi şi valurile împroşcau vagoanele şi blocurile de piatră, Iordan era cel ce-i trăgea după sine şi nu răbda oprire din muncă. Prinsese a vorbi mai mult, şi glumea câteodată, ca înainte. Ei se obişnuiau încet-încet să se ia după el; şi deşi Ivan era şeful echipei, Iordan era alături de el, şi tot atâta înrâurire avea asupra oamenilor. Cu Ivan se împrietenise de-a-binelea, şi stăteau seara de vorbă ceasuri întregi.

Cu Ivan şi cu încă unul din echipă, mergea el într'o seară întunecoasă, de-alungul plajelor, spre digul cel mare. Vântul le şfichiuia obrazul cu nisip şi cu pânze de apă sburate departe. Umblau iute, cu gulerele ridicate şi cu mâinile în buzunare. Abia puteau vorbi de vâjâitul furtunei.

— Rea vreme... furtună... se auzi întretăiat glasul lui Ivan. Iordan răspunse:

— Dacă nu-i în sufletul omului furtună, poate să se supere marea, că nu-l clinteşte...

— Da, zise Ivan, înnecat de vânt: — dacă-i sufletul liniştit...

La sosire, în baraca ameninţată să fie smulsă şi suflată peste apă, oamenii îi primiră cu un fel de veselie frământată:

— Ei, acu-i acu... zicea Crăciun, bătrânul. Dac'o facem şi'n noaptea asta, nu ne mai pasă... Au făcut ăia zece metri.

„Ăia" erau din echipa de zi. Iordan rosti, frecându-şi palmele:

— A noastră-i întrecerea, moş Crăciune!

Şi pe când ieşeau pe dig, inginerul veni şi le spuse cu oarecare îngrijorare:

— Să băgaţi de seamă; decât să pierdem iarăşi vreun om, sau să păţească macaraua ceva, mai bine vă trageţi mai îndărăt. Auzi, Ivane?

— Aud...

— Lasă, tovarăşe inginer, râse Iordan: că ne grăbim; ăi de zi vor să ne-o ia înainte..

Dar inginerul privi cu grije, spre capătul digului, peste care răsăreau şerpi albi de spumă. In curând oamenii abia se mai vedeau, puncte negre cuprinse de trâmbele de spumă. Echipa intrase în întrecere — cu piatra şi cu ţimpul. Ceas după ceas, blocurile se depuneau în vâltoarea neagra. Ceas după ceas, vântul era tot mai descreerat, urletul mării iot mai sălbatec, tot mai înalţi munţii de apă. Acuma, în clipa când îşi înălţa creasta, se retrăgeau desgolind piciorul digului, nisipul, muşchiul, algele, şi deabia apoi, cu o bubuitură de tunet, se rostogoleau şi se isbeau de piatră.

Iordan îşi simţea inima mai uşoară şi mai slobodă ca înainte; glumea şi râdea, deşi uneori o plesnitură de apă sărată îi închidea gura. In sufletul lui se hotărîse: „O să mă duc să-i văd pe copii; acuma nu mai mi-i ruşine; şi poate mă reped pe la N... să-i văd pe Achim, pe Evdochia, pe copil; şi pe Gelal; şi..."

Inginerul venise la capătul digului. Din cabina macaralei, Crăciun îi făcea semne. Inginerul striga ceva din răsputeri, dar nu se auzea nimic. Cu braţele arăta că macaraua trebue trasă îndărăt. Iordan, cocoţat pe un vagon, pricepu. Intr'un târziu, strigătele inginerului biciuiră hăuitul furtunii:

— Indărăt de pe dig!

Ii împingea pe oameni. Iordan strigă:

— Lasă, tovarăşe inginer, că-i dăm înainte!

Fața inginerului ridicată spre el era albă. Iordan vazu încotro i se îndreaptă ochii, și se'ntoarse. Un zid de apă verde vânătă, sticlos, ca de oleștar se ridica, și se năpustea spre dig. Iordan n'avu timp să se ferească Ca un ciocan uriaș, zeci de tone de apă spumegândă îl izbiră și-l spălara de pe vagon ca pe un pai. Iordan alunecă în gol; oamenii agățați de vagon, încercară să-l apuce, să-l oprească. Unul îl prinse de mâna; dar Iordan simțind că-l va trage și pe acela în mare, se lăsă smuls și târît de șuvoaiele de apă care încălecau digul. Totul se petrecuse într'o clipă. Digul, macaraua, vagoanele, oamenii, reapărură, șiroind de apă. Iordan văzu fețele albe, mișcările celor care intrau printre blocurile dela piciorul digului, ca să-l prindă. O frânghie șerpui prin aer. Innăbușit, învârtit în clocotul valurilor, Iordan întinse mâinile spre ei; ar fi vrut ca oamenii aceia să fie fiii lui; dar și așa era bine; erau oameni, erau frații lui, intrau în fierberea furioasă a spumelor ca să-l scape, ca să-l păstreze printre ei, oamenii, frații lui, fiii lui..

5

Incă nu se potolise furtuna când sosiră Bănică și Tudoriță la Midia. Aflaseră de moartea lui Iordan dela Huszar, care le trimisese vorbă prin niște muncitori ce plecau la N... Veniră amândoi, între două schimburi de muncă și-l căutară pe Huszar la Ovidiu. Acesta tocmai pornea spre Midia cu un tren cu piatră Când îi văzu, se înnegură și-i primi cu vorbe de prietenie și mâhnire; apoi le spuse:

— Veniți cu mine. Vă urcați pe un vagon...

Și astfel călătoriră de-a-lungul țărmului. Dincolo de marginea uscatului se frământa dușmanoasă, marea. Se ridica spre orizontul întunecat ca un acoperiș negricios cu mii de olane — valurile, tivite cu o spumă plumburie, în lumina posomorâtă. Pe marginea drumului zăceau stâlpii de telegraf, răsturnați în noaptea trecută de furtuna ce acum începea să-și piardă puterea. Trenul cu piatră aluneca încet pe linie. Intre șine se facusera bălți de apă: în cursul nopții, valurile ajunseseră până departe, iar spuma sburată de vânt stropise țărmul la distanțe mari. Viforul și vânzoleala de vânt cu bubuitul lor necontenit, asurzeau urechile. Cei doi flăcăi ședeau nemișcați, privind cum li se perindă prin față, locuri pustii, barăci noui, izolate, gramezi de materiale, și dincolo, veșnic aceeași, marea mânioasa peste care călatoreau escadre de nori negri sfâșiați de răbufnelile uraganului. Zăriră apoi unul din diguri, împroșcat de spume înalte. O macara lucra acolo, cu mișcări încete, purtând blocuri de piatră pe care se repezeau în sus să le înhațe talazurile. Cei doi tineri se priviră scurt, palizi. Le bateau inimile. Aici era? Dar trenul țăcănea mai departe pe șine, fără să se oprească. Apăru întinderea încă necuprinsă a viitorului port, acuma răscolită de valuri crestate și spumegânde. Dincolo de ea, o linie subțire. încoronată cu revărsări albe de spumă: celălalt dig. Cei doi flăcăi îl priviră cu o încordare înfrigurată. Acolo se întâmplase Macaraua lucra și acum la capul digului, învesmântat din când în când de horbota albă a spumei. La răstimpuri, avalanșe de apă treceau clocotind peste dig. Dar se vedeau în depărtarea aceea, ca niște furnici negre, oamenii lucrând neînfricați între macara și vagoanele cu piatră.

Trenul se opri la intrarea pe dig. Bănică şi Tudoriţă săriră jos şi recunoscură, trasă după un şopru de scânduri, maşina verzuie a lui Maftei. Se duseră într'acolo. Maftei tocmai ieşea de sub şopron, cu inginerul şi un grup de oameni. Inginerul spunea:

— Da, de-acum înainte oamenii se vor lega cu frânghii... Nu puteam prevedea asemenea furtună...

Era tras la faţă, nedormit, cu ochii roşii. Maftei tăcea, cu fălcile încleştate. Ii văzu pe cei doi flăcăi şi îi aşteptă. Se opriră în faţa lui. El le strânse mâinile şi se'ntoarse către ingineri:

— Tovarăşii ăştia sânt feciorii lui Iordan...

Inginerul le strânse şi el mâna şi murmură:

— E înăuntru...

Intrară sub şopru. Trupul lui Iordan era întins pe nişte scânduri, şi acoperit cu o pătură neagră. Inalt şi spătos, Ivan lipoveanul stătea în picioare la căpătâiul mortului. Erau acolo şi Vanghele, şi Crăciun, macaragiul şi ceilalţi oameni din schimbul de noapte. Straiele încă le erau ude. Nu se odihniseră, de când ieşiseră din schimb. Acum se vedea pe ei osteneala grozavă a nopţii. Dar se ţineau dârzi şi neîncovoiaţi. Când aflară cine sunt cei doi noui veniţi, se adunară împrejurul lor. Rămas la o parte, Vanghele răspunse, la o întrebare şoptită de Maftei:

— Azi dimineaţă... l-au aruncat valurile pe plaje, lângă digul ăllalt. şi ne-am dus să-l luăm...

Crăciun bătrânul, vorbea răguşit:

— Măi copii.. ne-a fost drag... om vrednic, cu inimă viteză...

Bănică se aplecă şi dădu la o parte un colţ al păturii aspre, ude Chipul lui Iordan era liniştit, senin, palid de tot şi parcă întinerit. Liniştit cum nu fusese niciodată. Fruntea îi era netedă. Răni îi brăzdau tâmplele. Erau răni curate, spălate de mare. Ivan oftă greu.

Tudoriţă îşi acoperi cu palma ochii ce i se umpluseră deodată de lacrimi. Bănică trase iarăşi pătura peste faţa lui Iordan şi se ridică încet. Privirile îi ardeau ca de friguri. Maftei era între cei doi tineri. Puse câte-o mână pe umărul fiecăruia şi vorbi încet, aproape în şoaptă:

— A fost cinstit şi viteaz...

Strângând cu putere umărul lui Bănică, murmură:

— Duşmanii lui, şi-ai tovarăşilor lui, ai noştri... încă mai sânt colo...

Bănică tăcea, cu privirea ţintuită pe trupul întins jos sub pătura neagră. Maftei şopti:

— Auzi?

Cu ochii mereu la forma nedesluşită de sub pătură, Bănică îşi întredeschise buzele uscate şi rosti anevoie:

— Da... O să-i sdrobim...

Apoi se lăsă o tăcere tulburată numai de vuetul de afară, înăbuşit, al valurilor care se isbeau de dig cu mânie

IV

Incepe iarna

I

Spre Nord-Est se întindea un şanţ larg de lut. Umblau jos, pe pământul netezit de maşini, oameni ce păreau mărunţi ca nişte furnici. Erau echipele care puneau calea ferată. Traversele negre, şinele lungi de oţel, se legau unele de altele, bulon cu bulon, sub mâinile neobosite. De-o parte şi de alta, pereţi înalţi, drepţi, retezaţi în lutul împietrit de sute de mii de ani. Sus, trecea câte-un omuleţ grăbit; se legănau nesfârşit de mici şi subţiri, fire de iarbă. Şi mai sus, era cerul gol, pălit, aproape cenuşiu, în care fâşâia şi şuera nevăzut prin nici un semn, nici trâmbă de pulbere, nici nor, vântul pustiului. Dar aici nu era pustiu. Aici trecea, lungă de mulţi kilometri, brazda parcă făcută de uriaşi Iar la capătul ei, departe, erau cei doi uriaşi: două excavatoare: oţel cenuşiu, oţel negru, bronz, aluminiu. Până la ele, era şanţul, şinele, şi se apropia încet, gâfâind, un tren lung cu vagoane basculante Iar dincolo de ele, începea iarăşi, dela marginea de sus a şanţului, stepa neatinsă în fecioria ei sălbatecă, stearpă, aspră: lut prăfuit, iarbă săracă. Excavatoarele muşcau din ea de-a dreptul. Acolo atacau pustiul. Acolo era vârful de înaintare al Canalului.

Trenul intră pe linie, locomotiva împingând din urmă vagoanele. Venea dela marea depărtare, de unde şanţul făcea o cotitură largă şi se ascundea vederii. Se apropie de capătul liniei, unde muncitorii montau şinele pe traverse. Aici lucrau alte două excavatoare, în lărgime. Pe unul din ele era un fanion roşu. Cupa smulgea o îmbucătură de lut. Malul rămânea ciuntit. Maşinăria neagră se rotea pe pivotul dintre şenile, şi scuipa pământul în primul vagon. Pe când se rotea îndărăt, cellalt excavator turna tona lui de ţărână în vagon. Lucrau într'o mişcare continuă, alunecând încoace şi încolo, fără opriri. Cel care purta steguleţul roşu se afla la câţiva metri mai departe spre capătul excavaţiei decât cellalt.

Doi drumeţi veneau dinspre şantierul ce rămăsese departe în urmă, şi unde se ridicau clădirile oraşului nou, nedesluşite în pânza de praf uşor ce plutea deasupra câmpiei. Cei doi erau deosebiţi ca vârstă şi ca înfăţişare. Unul înalt, spătos, cu obrajii roşiţi de vântul rece al acelei zile de sfârşit de toamnă, era un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani. Avea o şapcă în cap şi purta o scurtă vătuită, groasă. Al doilea, la fel, în scurtă vătuită, albastră-cenuşie, dar cu o căciulă miţoasă, avea un chip încă pământiu de ţăran sărac, care a copilărit sub puterea moşierului şi a chiaburului. Era tânăr şi ciolănos şi umbla iute, la pas cu cellalt.

Apucaseră din depărtările stepei, de unde se întrezăreau oameni, căruţe, câte un camion oprit pe câmp sau trecând repede. Se opriră pe marginea şanţului, privind o clipă în adâncime, cum se încărca acolo jos, un vagon după altul. La câţiva paşi de ei, un om fluera din când în când, fluturând un fanion. Mecanicul se retrăgea înlăuntrul cabinei, locomotiva pufăia şi se urnea încet, târînd vagoanele la şase metri mai încolo, ca să aducă în dreptul excavatoarelor încă un vagon gol. Drumeţul cel roşcovan vorbi:

— Vezi tu, măi? Acuma ceferiştii au de-astea, basculante. Le duce colo hăt, departe în vale, dă contact aburului cu vagoanele, şi le răstoarnă pe toate dintr'odată. In două-trei minute, e descărcat trenul...

Cellalt nu răspunse nimic. Stăteau amândoi şi se uitau în jos. Deodată tânărul zise cu oarecare nerăbdare :

— Hai, nea Mitică, să-i vedem cum lucrează...

Cellalt înţelese, ca şi cum „ei", n'ar fi putut fi decât excavatorişti, iar „lucrul", munca excavatoarelor. Se apropiară până'n dreptul celor două maşini care duduiau şi se cutremurau lovind malul cu dinţii cupelor, şi priviră amândoi cu mare interes, ca doi cunoscători, ce se petrecea acolo.

— Crăciunescu e tot înainte... rosti cel mai în vârstă. Tânărul râse scurt :

— E meşter vechi, nea Mitică, şi ăllalt e tânăr...

— Ce, măi absolventule, răspunse întâiul cu vioiciune ; — ce, vrei să te scuzi? Ţi-e frică să nu-mi ramâi în urma? Să nu te gândeşti aşa. Să-ţi pui ambiţia să mi-o iei înainte ori te laşi de întrecere! Hai, că ne aşteaptă...

Şi porniră repede mai departe, spre capătul excavaţiei, unde lucrau primele două excavatoare. Şanţul se îngusta în privire, maşinile puternice păreau mici, iar camioanele basculante care forfoteau împrejurul lor, urcând din şanţ pe tăieturi în mal, sau coborînd goale dinspre stepă, păreau şi mai mărunte, lăcuste cenuşii, pe lângă răgacele negre cu coarne de metal.

Cei doi drumeţi mergeau voinicește, în tăcere. Intr'un timp, cel mai tânăr murmura:

— Până nu ţi-o iau înainte, nea Mitică, nu mă las...

Cellalt râse şi arătă cu degetul gros peste umăr, spre locul pe care-l părăsiseră:

— Bine, măi... Dar vezi să nu câştige întrecerea ăstia...

Cel tânăr murmură:

— N'aibi grije...

Şi păşiră înainte, în vârful dinspre mare, care le biciui rece obrazul.

Ajunseră în sfârşit. Un flăcău bondoc, cu nişte ciorapi groşi de lână care-i ajungeau până peste genunchi şi care stătea cocoţat pe un morman de pământ de vreo trei metri, se întoarse, îi recunoscu şi le veni în întâmpinare. Chipul lui rotund, îmbujorat de vânt, era luminat, ca şi privirea cinstită, încrezatoare. Se grăbea, cu un carnet în mână:

— Tovarăşe Rusu! Ia uită-te aici...

Şi-i arătă o filă din carnetul mototolit.

— Atâta au facut azi Bănică şi Şughiran!

— Bine, vorbi Mitică Rusu. Dacă merge aşa, e bine...

Şi statu o clipă să privească munca excavatoarelor. Cel din dreapta era înainte, şi pe el flutura un steguleţ roşu. Drumeţul cel tânăr zise zâmbind:

— Fata e înainte...

— Da, răspunse Mitică Rusu. Merge mai repede. Vezi cum nu opreşte rotaţia maşinii? Trece dintr'o mişcare într'alta, uşor, fără să zdruncine excavatorul... Acuma înţelegi ce ţi-am spus eri?

Cellalt nu răspunse. Se uita atent la excavatorul din dreapta, la mişcarea lui lină, necontenită. Mitică Rusu se depărtă cu paşi mari, până ajunse pe câmpul neatins, neînceput, din faţa excavatoarelor. De acolo putea deslusi, prin geamurile acoperite de un strat subţire de praf, feţele-încordate ale celor doi excavatorişti. Veni în faţa Şughiranei şi dădu din braţe ca o moară de vânt. Fata opri o clipă excavatorul. Mitică Rusu îi făcea semne complicate. Fata îl privi o clipă, fără să înţeleagă. Mitică Rusu striga :

— Stai strâmb! Mai în partea ailaltă!

Şi-i făcea semne grăitoare, căci glasul i se pierduse în şuerul necontenit al vântului şi în duduitul motoarelor. Dar Şughiran pricepuse semnele. Dădu din cap. Excavatorul alunecă un metru îndărăt pe şenile, şi începu să muşte din lutul de jos.

— Aşa, spunea Mitică Rusu, neauzit de nimeni. Aşa.

Peste zece minute, când se terminase schimbul, cei doi tineri se dădură jos anevoie, apoi se căţărară pe trepte grosolane săpate în peretele de loess, până la suprafaţă. Erau osteniţi, plini de praf cenuşiu pe faţă şi pe haine. Şughiran, în scurtă şi pantaloni vătuiţi, şi cu părul strâns într'o cârpă cenuşie, parea un băeţandru subţire. Mitică Rusu îi strigă de departe:

— Te grăbeai să i-o iei înainte lui Bănică, şi nu vedeai că stă excavatorul într'o rână!

Şughiran se roşi şi râse cu dinţi strălucitori, dar nu spuse nimic. Mitică Rusu se întoarse spre Bănică şi-i spuse:

— Zdruncini prea tare maşina! Mai cu milă, frate; mai cu milă... Uită-te la fata asta... ori la mine..

Bănică îşi stăpâni un zâmbet şi răspunse cu hotărîre:

— Apăi, dacă nu te superi, nea Mitică, eu o să mă uit la ea, nu la dumneatale, că de ea îmi place mai mult...

— Il auzi? se 'ntoarse Mitică, râzând către Şughiran. Il auzi ce zice?

— Numa' prostii vorbeşte, murmură Şughiran, încercând să se mânie, dar neisbutind. Apoi, când Mitică Rusu şi cu cellalt nou sosit coborîră şi ei în albia Canalului, să ia în primire maşinile, Şughiran întrebă:

— Hai, Bănică, nu mergem la masă?

— Stai puţin; că vreau să aflu ceva... Şi Bănică se aşeză alături de pontatorul cel bondoc, în vârful unei movile înalte de pământ excavat. Işi aprinse o ţigare şi-i dădu şi pontatorului una. Şughiran se aşeză lângă ei. Cu ochii la mişcările excavatorului lui Mitică Rusu, Bănică întrebă:

— Şi ia zi...

— Ce să zic?

— Ce-mi povesteai ieri.

— Aha. Da. Unde-am rămas?

— Când le-ai spus ălora, şi-au râs de dumneata...

— Da, fire-ar mama lor... Să vezi. Mă duc să le spun ce făceau banditii ăia de chiaburi cu pământul. — Il găsesc pe Udriştoi, hoţul, ăl de-a fugit, şi-i spun. Şi să vezi, al dracului, el...

— Ia stai. Numa' el era? Nu era şi altul cumva? Ăla de-a fost arestat, prinţul?

— Care? Muruzi, referentul? Nu, nu... Să ştii un lucru: Muruzi nu era cine ştie ce în banda lor. Era Uriştoi, da' el a fugit. Şi încă vreo doi-trei: ăi de-s arestaţi. Hoţiile ale' mari ei le făceau. Muruzi era cam prost; l-am văzut când aveam şedinţă sindicală sau de producţie. Nu ştia nici să deschidă gura.

— Lasă-l dracului, zise Bănică. Şi cine zici că mai era?

— Era Mateica...

— Mateica? Şeful personalului?

— El. Stătea cu mâinile la spate, crăcănat, şi se făcea că n'ascultă. Ce-i pasă lui de mine? El e om mare....

—Şi le-ai spus.

— Da. Da' ce crezi? Au râs de mine!

Micul pontator istorisi convorbirea lui cu Udriştoi şi Mateica.

— Aşa a fost. Au trecut de atunci vreo două luni, dar parcă-l aud şi-acum pe Mateica. Il ştii cum râde? Parcă nechează, al dracului. Măi, şi m'am descurajat, frate, parcă mă udase cu apă rece... M'am amărît, mi s'a făcut o silă... Cum să-ţi spun? M'am gândit: dacă aşa facem noi Canalul, halal... Ştii, mă luase amândoi de sus, parc'aşi fi fost slugă.. Ce-am zis: „Măi, oiu fi eu prost... Or fi având ei dreptate..."

Tăcu. Imprejurul lor şuera vântul aprig şi viu. Jos duduiau excavatoarele. Pământul se cutremura şi răsuna surd sub isbiturile lor. Bănică înghiţi cu greu. Ii bătea inima .Intrebă răguşit:

— Dece nu te-ai dus la partid? Dece nu te-ai sfătuit cu vreun om mai bătrân, comunist?

— Ei, oftă pontatorul. Nu ştiu: n'am avut curaj. Nea Gelal s'a dus să spuie de chiaburi, şi au sburat; dar de cum mă luase Udriştoi, nu ştia... Pe urmă, când l-a încolţit comitetul muncitoresc. şi a 'ntins-o hoţul, zic: „Tii, uite dece nu voia să mă creadă! Uite cine mi-a spus că-s prost". Dar acuma ce să-i mai fac? S'a dus, şi — dus a rămas...

— Mai ai ce să-i faci, murmură Bănică. Mai ai. Şi zi: de Mateica n'ai spus nimănui nimic?

— Ce să spun? întrebă mirat pontatorul. — El, râdea. Râdea de mine Ce, o să-i facă cineva ceva?

Bănică rămăsese o clipă pe gânduri. Intrebă iar:

— Era prieten bun cu Udriştoi?

— N'ai fi gândit, altfel. Dar cum i-am văzut eu, atuncea, râzând aşa, ca nişte şmecheri la care le-a mers, înţelegi... acum, când îmi aduc aminte..

Deodată se întrerupse, făcu ochii mari şi-l privi cercetător pe Bănică:

— Adică ce...

Bănică îl întrerupse:

— Stai. Mai vorbim noi de asta. Nu mai spune la nimeni socoteala cu Mateica; poate că nici nu-i nimic, şi ne mai râde lumea.... Inţelegi?

Cellalt dădu din cap. Amuţise, tulburat.

— Şi deseară, ştii ce? Mergem şi-i povestim lui nea Mitică toată istoria...

Ii strânse mâna, şi se 'ntoarse spre Şughiran:

— Hai, măi, că ţie ţi-i foame, şi noi am stat la poveşti...

Era ceva în glasul lui care-o făcu pe Şughiran să-i arunce o privire ascuţită, fugară. Dar tăcu. Se pregăteau să plece. Un camion încărcat cu pământ urca din excavaţie, pe o pantă iute tăiată în peretele de lut. Motorul, în viteza întâia, sugea aerul, vâjâind. Când ajunse sus, pe fereastră se arătă o clipă chipul lui Victoraş Folosea. Strigă:

— Măi, Bănică! Plecaţi?

Bănică dădu din cap. Camionul încetini o clipă şi Victoraş strigă iar.

— Deseară e şedinţă de U.T.M.?

— Da, răspunseră Bănică şi Şughiran împreună.

Victoraş îşi trase capul înăuntru şi camionul porni în viteză. Bănică o luă pe Şughiran de braţ şi plecară peste câmp spre negurile de praf ale şantierului. Merseră multă vreme în tăcere, când Şughiran întrebă, cu glas scăzut:

—Ce e, Bănică?

Faţa lui Bănică era aspritâ şi plină de ură împotriva unui om la care se gândea el în clipa aceea. Murmură:

— E bine. E bine...

2

Era noapte. Farurile excavatoarelor luminau câmpul pustiu din faţa lor, se roteau, loveau cu pânze de lumină pereţii înalţi de lut, camioanele, apoi iarăşi spintecau noaptea. Camioanele goneau pe stepă aruncând înaintea lor săbii de raze albăstrii. In faţa excavatoarelor, Pangrati se uita la munca maşinilor, încercând să nu se lase orbit. Aştepta să iasă din schimb Mitică Rusu. Când în sfârşit sosiră înlocuitorii celor doi excavatorişti şi Mitică Rusu se urcă din albia canalului, ştergându-şi mâinile cu o basma roşie, Pangrati îl întrebă :

— Cum merge cu excavatoriştii cei noi?

— Bine... Incă n'au prins toţi uşurinţa, tovarăşe inginer. Dar învaţă unii dela alţii; ăi mai slabi dela ăi mai buni... Uite, absolventul ăsta...

Şi-l îsbi în spate pe flăcăul cu care sosise, cu multe ceasuri înainte. Tânărul nu se clinti.

— ...a venit aicea ca săpător; da' înainte ce erai?

— Umblam cu oile, zise tărăgănat flăcăul.

— Cioban era, tovarăşe inginer; şi-acuma e în întrecere socialistă cu muncitori bătrâni...

— Cu profesori... mormăi cellalt zâmbind.

—Il auzi, tovarăşe Pangrati? Păi nu ţi-am fost profesor, măi ciobane? Hai, du-te la masă!

Şi cu un nou pumn după umăr, îl împinse din zona luminată de faruri în întunericul dimprejur.

— Unii mai cresc, murmură Mitică rămas singur cu Pangrati Mai cresc, găliganii, şi trebue să mănânce solid...

Pangrati porni cu Mitică Rusu spre şantierul ale cărui sute de lumini sclipeau în depărtare ca un roiu de stele nefiresc de jos pe orizont. Vântul şuera mai tare ca în timpul zilei, şi mai rece. Pangrati era cu capul gol. Işi dădu la o parte din obraz părul sbârlit de vânt. Zise:

— Eşti vesel, tovarăşe Mitică. Cât ai săpat azi?

— Azi mai mult ca niciodată, tovarăşe inginer. Şi-mi soseşte şi nevasta; ne mutăm aici, pe şantier, cu totul...

— O să locuiţi în oraşul nou, la primăvară, zise Pangrati.

— Da, răspunse Mitică Rusu. Era în glasul lui atâta bucurie, încât Pangrati simţi că-l străpunge o mâhnire ascuţită: el, Pangrati, nu putea avea această bucurie... Mai târziu; cu altă femeie; altădată; mai târziu... Se stăpâni şi-şi sili gândul să se întoarcă:

— Ascultă, ştii c'o să trebuiască să ne luptăm ca să-i convingem pe tovarăşii de pe toate şantierele, că putem face excavaţii iarna...

— Şi la Mircea-Vodă aud că vor să sape şi iarna, zise Mitică Rusu

— Da; dar trebue să-i convingem pe toţi. La noi în ţară nu s'a mai pomenit aşa ceva. Voi excavatoriştii aţi discutat cum o să lucraţi ?

— Apăi da, începu Mitică Rusu. Am vorbit între noi, care sântem mai vechi. Şi cu câţiva din tineri. O să spargem pământul cu dinamită, dacă în-

gheață; și pe urmă trebue lucrat repede, ca să n'aibă timp să se 'mpietrească... Viteza . asta e, mai ales. Ideea cu dinamita a dat-o Crăciunescu ; ci-că a auzit ei că sovieticii așa fac, pe gerurile ale mari dela ei. Da, și p'ormă o să fie întreținerea mașinilor. Aici mai trebue lucrat cu tinerii, să 'nvețe să întreție excavatorul. Nu-i ușor, că trebue să nici nu risipești ulei; acuma începem întrecerea și în economii de materiale...

Vorbea gânditor, iar Pangrati îl asculta și-și repeta gândul care-l stă pânea de săptămâni de zile: „Da, trebue să lucrăm iarna; să câștigăm iernile. Va să zică, excavatoriștii sunt hotărîți; și au socotit și măsurile practice; o să trebuiască să ne îngrijim de aprovizionarea cu carburant și uleiuri pentru iarnă... Da; o să câștigăm iarna; o să câștigăm iernile..."

Dar, dedesubtul hotărîrii, dedesubtul încrederii, îi răsuna în suflet un glas stins, batjocoritor: „Și dușmanul câștigă o iarnă, pentrucă șovăi tu... E lângă tine ; e pe șantier ; iar tu șovăi... Și el câștigă o iarnă..."

Mitică Rusu îl întrebă ceva. Pangrati se scutură ca de friguri și vorbi:

— Ce-ai spus? Mai zi odată, te rog. Nu eram atent...

3

Abia sosit pe șantier, Mitică Rusu se despărți de Pangrati și alergă să vadă dacă nu pornea vreun camion spre gară. Era unul, lângă linia dindărătul uzinei electrice, oprit în dreptul unor vagoane cisterne care aduseseră motorină. Șoferul trebăluia la motor. Se adunaseră oameni care schimbau întrebări și răspunsuri:

— Merge — la gară? — Ce, pleci acasă, măi? — Da, la gară. — Nu, frate, mă duc să angajez niște zidari dela noi dela Buzău... — Asta merge la gară, tovarășe?

In sfârșit șoferul își drese motorul și mașina grea alunecă pe șoseaua nouă, proaspăt pietruită și netezită de tăvălugari, și se cufundă în noapte. Trecură prin stepa adormită, încremenită în beznă. In depărtări sclipeau farurile excavatoarelor și camioanelor care lucrau în schimbul de noapte. Apoi și acelea pieriră și nu mai rămase decât câmpia întunecată și vântul statornic, aprig, și stelele cufundate în adâncurile cerului.

Trecură apoi printr'un sat amorțit, cu colibe de piatră și stuf aciuite prin văgăuni unde întunericul era parcă și mai închegat; și fără veste se iviră cele două-trei felinare ale gării. Camionul se opri, oamenii săriră jos. Sporovăiau, glumeau, se strigau unii pe alții; unii tăceau, sgribuliți de frigul tăios al nopții de toamnă târzie. Mitică Rusu aștepta, nerăbdător, să se ivească în zare lanțul de lumini al trenului care într'adevăr se ițește din beznă și se apropie cu chiuit prelung de sirenă, apoi năvăli în gară uruind și pufăind. Mitică Rusu se înghesui printre oameni strigând-o pe Aneta. Deodată, topit în gălăgie, ajunse până la el un glas:

— Mitică, unde ești, măi? Mitică..

In două clipe o găsi, o îmbrățișe, o luă pe sus, ridicând-o dela pământ și o sărută pe amândoi obrajii. Ea se împotrivea, supărată:

— Stai, nebunule, că am bagaj...

Și începu să-l încarce cu cufere de răchită împletită, saci, săculețe, pachete, o ladă cu mâner și un geamantan de carton presat. Mitică rădea, copleșit:

— Stai, măi Aneto... Unde pui eu atâta marfă? Ce sânt eu, măi, tanc? Mai ia şi tu săculeţele...

Cu greu se urcară în acelaşi camion cu care venise Mitică. Se umpluse îndată de noui veniţi. Intrebau în gura mare:

— Ăsta merge la N..., tovarăşe? — Ia-mă şi pe mine, tovarăşe! — Măi frate, mergi la N...?

Şi urmă iarăşi drumul prin stepa pustie sub umbra nopţii, până apăru puzderia de lumini a şantierului.

— Ce-i acolo? întrebă Aneta. — Constanţa?

— Da, zise Mitică Rusu. — Constanţa.

Dar un muncitor ghemuit pe o ladă mormăi jignit:

— Ce Constanţa, tovarăşe? E şantierul nostru, frate...

Câţiva, care nu-l mai văzuseră, fluierară a mirare. Aneta uită să se mai necăjească pe Mitică. Privea în tăcere sclipirea nenumărată. Mitică îi cuprinse umerii cu braţul şi-i arătă, departe de tot, întretăierile de raze ale farurilor celor mai îndepărtate excavatoare şi camioane:

— Uite acolo... acolo e capul Canalului. Il împingem spre mare, zi şi noapte. Acolo lucrez eu...

Aneta îi luă mâna, i-o strânse, dar nu spuse nimic.

Ajunşi la şantier, cărară bagajul până la baraca numărul 10, a căsătoriţilor. Mitică intră, vorbi cu responsabilul barăcii şi o chemă pe Aneta:

— Uite, aici o să stăm... Asta e nevastă-mea, Aneta... tovarăşul Ene...

— Să vă arăt odaia, zise cellalt după ce dăduse mâna cu Aneta, şi luă unul din cuferele de nuiele.

— La primăvară o să locuiţi în casă de zid, în oraşul nou, îi zise el Anetei. Deocamdată, uite odaia...

Aprinse lumina. Mitică Rusu se aşeză pe pat, cu mâinile pe genunchi, uitându-se împrejur cu o mare mulţumire, pe când Aneta desfăcea cuferele. Apoi deodată îşi aduse aminte de ceva, sări de pe pat, o luă de mijloc şi zise:

— Hai, că mi-e foame! N'am mâncat astă seară, ca să viu la gară... Hai să cumpărăm ceva...

— Ce să cumperi? zise Aneta mirată. Unde să cumperi?

— De mâncare, fata lui nenea! Hai!

Şi o luă într'un vârtej. Aneta se lăsă dusă, uimită de ce vedea; totul erau nou şi neaşteptat; nimic nu semăna cu ce-şi închipuise ea. Văzu barăci luminate, pline de lume, şi ghici că sunt cantinele. Ajunseră în uşa altei barăci, unde intrau şi ieşeau neîncetat muncitori în scurtele lor vătuite, paznici în şube, căruţaşi, flăcăi şi fete. Mitică o împinse înăuntru.

— Intră şi cumpără tu... Na-ţi şi bani...

Şi stătu la fereastră s'o vadă. Aneta intră, împinsă încoace şi încolo în înghesuială, şi uitându-se împrejur, uluită. Vânzătorii apucau repede câte un obiect de pe rafturi, dintre bidoanele de untdelemn, sticlele de ape minerale, băuturi alcoolice verzi, aurii, roşii, munţii de conserve, şuncile şi mezelurile spânzurate de tavan, stivele de caşcavaluri şi de pachete de unt; căruţaşi arătau ce le trebue cu codiriştea biciului, mecanicii sau zidarii stropiţi de var întindeau banii peste umărul celor înghesuiţi la cassă, şi totul se petrecea cu mare însufleţire şi sgomot; era ora de închidere. Când Aneta ieşi în sfârşit, încărcată cu de-ale gurii, Mitică o însoţi fără un cuvânt. Aşteptă să vorbească ea. Şi într'adevăr, Aneta zise, cu ochii strălucind:

— Măi, nici la Bucureşti nu găseşti ce găseşti aici!

— Eh, mormăi Mitică Rusu silindu-se să pară nepăsător. Nu-i mare lucru. Ca la un început, de.... O să facem noi şi altele... Hai acuma acasă

Pe drum spre „casă", Aneta începu să-i povestească miile de lucruri pe care abia aştepta de-atâta vreme să i le spună.

— Am scrisoare dela Rozalia pentru Negoiţă şi dela Georgeta pentru nea Iulică, zice ea pe nerăsuflate. O întrerupse însă un grup de tineri care vorbeau tare în faţa barăcii numărul 10.

— Nu numai voi, şoferii, spunea unul, şi noi, la zidărie; noi o să lucrăm iarna interioarele, frate! A spus Chirsan că...

— Ce-i cu voi, măi? întrebă Mitică Rusu. Din grup se desprinse Bănică:

— Au avut şedinţă de U.T.M. şi au discutat munca de iarnă...

Şi-l urmă pe Mitică în baracă. Cu tonul deodată schimbat, Bănică zise:

— Tovarăşe Rusu... Apoi, dându-şi seama că alături de Mitică e Aneta încărcată cu pachete, se opri. Mitică îi spuse Anetei:

— Uite-l pe tovarăşul Bănică; lucrează cu mine, acolo unde ţi-am arătat eu... Ce-i, măi Bănică?

Flăcăul şovăi o clipă. Mitică îi spuse Anetei:

— Intră tu, că vin şi eu...

Se 'ntoarse spre Bănică:

— Ia zi. Ce e?

— Am mai dat de un fir, zise Bănică. Mitică Rusu deveni atent. Se gândi puţin, apoi îi strigă pe uşe Anetei:

— Tu mănâncă şi pregăteşte-mi şi mie, că mi-e foame. Am oleacă de treabă...

Se 'ntoarse către Bănică:

— Hai să discutăm la sediu; poate-l găsim tot acolo şi pe tovarăşul Maftei...

A doua zi dimineaţa, — o dimineaţă senină, cu un cer albastru adânc, şi cu soare aproape primăvăratic, — Zusman, care urma să plece chiar atunci ca să deschidă şantierul-pui, sub dealul dela kilometrul 12, avu o discuţie furtunoasă cu Pangrati. Lucrurile se petreceau în biroul lui Zusman. Zusman se plimba prin birou, în felul său ager şi plin de vioiciune, şi flutura un ziar deschis. Pangrati, liniştit, nu se arăta mişcat de protestările şefului şantierului. Zusman spunea:

— Nu e just, tovarăşe Pangrati! Dece să facem publice frământările noastre şi problemele noastre — şi ce probleme: cele mai multe încă nerezolvate...

— Tocmai ca să le rezolvăm, întrerupse Pangrati.

— Lasă-mă să vorbesc! Eu nu te întrerup! exclamă Zusman. — Dece să le facem publice? Astea-s chestiuni tehnice, de bucătărie a şantierului. Ce să le mai discutăm şi în ziar? O să le discutăm în şedinţa cea mare, la tovarăşul Hossu, zilele astea; ştii foarte bine.

— Da, dar...

— Nu mă întrerupe, frate, că şi aşa sânt destul de necăjit... Poftim, urmă Zusman bătând cu dosul palmei în ziar. Poftim. „Am împărţit şantierul în mai multe puncte de lucru, care să asigure munca pe orice vreme..." Asta e o chestie de organizare a noastră, o metodă pe care o aplicăm noi, dum-

neata, Jurașcu și cu mine. Noi am discutat-o, noi am pus-o la punct, — stai, stai! Știu ce ai să-mi spui. Că s'o răspândim, s'o aplice și ceilalți șefi de șantiere și ingineri. Dar am pus-o noi la punct? Am verificat-o? Dacă o să facă greșeli cei care o adoptă și ei? Îți dai seama ce răspundere ți-ai luat? Trebuia să discuți întâi cu mine...

Suflă greu și se așează, necăjit, întinzând ziarul pe masa de lucru. Își aruncă ochii pe articolul lui Pangrati și mormăi:

— Ai dreptate în ce scrii... Dar dece să spui că stăm în urmă cu echipamentul de iarnă pentru oameni? Știi bine că am făcut raport la direcția administrativă; știi și ce le-am spus. Dacă ar fi un lucru pe care conducerea șantierului l-ar ascunde, ai avea perfectă dreptate să-l dai pe față. Da. Chiar ar trebui s'o faci. Dar așa?

Și se uită cu oarecare dezolare la articol, cum s'ar fi uitat la treaba făcută alandala pe șantier. Pangrati vorbi:

— Știi dece totuși e bine să spui în ziar? Pentrucă e o critică mai tare, îi doare mai mult. Așa cred eu, și nu m'ai convins de contrariul...

Și râse ușor:

— Nu cumva ți-e frică să nu avem noi o metodă proaspătă, neîncepută, de prezentat în ședință la tovarășul Hossu? O să vie și ceilalți cu ea, acuma, după articol...

Zusman scutură din cap, indignat:

— Ce-ți trece prin cap... Parcă nu m'ai cunoaște...

— Am glumit, tovarășe Zusman... Zău așa, hai s'o lăsăm. N'ai dreptate. Și nu face să te frământi atâta...

Cineva bătu în ușe și intră, chiar în clipa când Zusman exclama:

— Ba da! Ce, vrei, să înnecăm peștele? Dacă discutăm, să ajungem la o concluzie..

Cel ce intrase era Maftei, îmbrăcat cu o scurtă de stofă groasă, cam tocită. Își scoase șapca și o puse pe birou zicând:

— Nu, nu, nu trebue înnecat peștele...

Și le strânse mâna celor doi ingineri.

— Despre ce discutați?

— Uite, răspunse Zusman. Poftim ziarul. Vezi și dumneata.

— Care ziar? Ziarul Canalului... e numărul de Joia asta?

— Da. Uite colo, jos. **Colțul Tehnicianului...**

Maftei murmură:

— **„Cum pregătim continuarea muncii în timpul iernii...”** A, da. Al tovarășului Pangrati. Îl știu. L-am citit.

Inchise ziarul și se așeză:

— Ei, și ce spuneați?

— Că nu trebuia să-l public, zise Pangrati zâmbind. Maftei se 'ntoarse către Zusman.

— Nu trebuia?

— Nu, răspunse Zusman. Nu trebuia; sau cel puțin să mă fi întrebat, să-l citesc și eu...

— Dece?

— Dece? Fiindcă... dar ai citit articolul și dumneata: o ia înaintea discuției pe care o s'o avem cu consilierii și cu inginerii de pe celelalte șantiere...

— ...şi cu activiştii de partid, şi sindicali, adăugă Maftei cu glasul său domol.

— ..Da, şi cu ei, la Direcţia Generală. Mai sunt câteva zile până atunci. De-abia după discuţie se va hotărî cum o să muncim, dacă facem excavaţii şi la iarnă, dacă facem clădiri, dacă o să se lucreze la construcţia fabricilor, şi aşa mai departe. O să vie fiecare cu părerea lui, cu experienţa lui. Iar noi — pentrucă articolul lui Pangrati mă angajează şi pe mine, angajează şantierul, — ei, noi începem discuţia de pe acum! Ce rost are asta? Eu socotesc că e un act de indisciplină din partea lui Pangrati, şi i-am spus-o!

— Un ceas, murmură Pangrati râzând fără sgomot.

— Cum?

— Un ceas mi-ai spus-o, tovarăşe Zusman.

— Da, şi ţi-o spun şi acum!

Maftei îşi aprinse o ţigare, trase din ea fără succes, o privi şi mormăi:

— E spartă.

Luă alta, dar nu şi-o mai aprinse. Întrebă:

— Eu credeam că articolul îl angajează numai pe tovarăşul Pangrati, dar văd că eşti de acord cu el!

— Cum adică? exclamă Zusman. Nu sânt deloc de acord!

— Stai, să vorbesc mai limpede, zise Maftei Eşti de acord cu conţinutul articolului?

— Da, dar nu cu publicarea!

— Ei, dacă eşti de acord cu conţinutul, e bine, zise Maftei Mă bucur. Fiindcă publicarea lui e un lucru bun, tovarăşe Zusman. Uite, cum stă treaba...

Se uită pe fereastră. Afară, clădirile de cărămidă roşie, barăcile, stepa depărtată, cafenie, se întindeau de jur împrejur sub lumina soarelui strălucitor al dimineţii. Maftei se întrerupse şi şopti:

— Ce iarnă frumoasă... Parc'ar fi primăvară..

Apoi se întoarse către Zusman. Ţinea ţigara neaprinsă între degetele zdrobite ale mâinii stângi:

— In iarna asta cu şantierul organizat cum e acum, o să putem ajunge prevederile planului. Şi-o să intrăm în plină producţie în anul 1950. Vezi, tovarăşe Zusman, partidul şi guvernul se aşteaptă ca să lucrăm şi iarna — primul mare şantier din istoria ţării, care o să lucreze iarna, ca şantierele sovietice, e al nostru... Oamenii vor să lucreze. Şi dumneavoastră, inginerii, vreţi să lucrăm şi iarna. Numai că, la consfătuire, va trebui să-i convingem pe mulţi că se poate munci aşa. Unii şi-au început viaţa de tehnicieni sub regimurile burgheze. Alţii, muncitori, s'au învăţat cu felul de muncă al patronilor: cu construcţiile oprite iarna, ca muncitorul să şomeze, să mănânce ce-a câştigat vara, şi să vie fără un ban în primăvară, la mila stăpânului. Cu asta o să ne luptăm noi în şedinţa de care vorbeai: cu obişnuinţele vechi, cu fel de fel de lucruri putrede şi moarte din sufletele oamenilor... De fapt consfătuirea dela Direcţia Generală n'o să fie o şedinţă de producţie ca oricare alta. O să fie o bătălie pentruca tehnicienii cei mai înaintaţi, cei mai îndrăzneţi, să convingă toate conducerile de şantiere, toate mărimile ştiinţifice pe care le avem aici la Canal, că se poate lucra şi iarna, şi să le arătaţi şi cum se poate lucra. In chestia asta mai ales, experienţa dumitale şi a to

varăşilor Pangrati şi Juraşcu, experienţa cu excavaţiile, să fie poate unul.. una... dintre... cum să spun? Dintre... Zi-i pe nume, fir'ar mă-sa să fie...

— Argumente, rosti Zusman, cu ochii pironiţi atenţi asupra lui.

— Aşa. Dintre argumentele hotărîtoare. Stai: o să-mi spui că ştii toate astea, dar că ce-au a face cu articolul? Ei, articolul pregăteşte bătălia. Ar trebui să dăm spre publicare tovarăşilor dela ziar, şi articolele scrise de muncitorii care se pregătesc de munca de iarnă... Uite, excavatorişti sau zidari. Iţi dai seama ce-o să se petreacă în capul tehnicianului rămas la moda veche, când o să citească? Dumitale ţi s'a părut dela sine înţeles, tot ce scrie tovarăşul Pangrati. Dar dacă ne gândim la toţi, la sutele de tehnicieni şi la miile de muncitori care citesc ziarul şi-l discută... Aî? Ce zeci?

Zusman şezuse nemişcat. Se ridică şi se uită pe fereastră, întorcându-le spatele celor doi. Pangrati zise:

— Când am scris articolul, nu mă gândeam la toate astea, tovarăşe Maftei. Mă gândeam să dau de ştire şi la celelalte şantiere cum ne pregătim noi...

Dar Maftei, fără să-i răspundă, îi vorbea lui Zusman:

— Şi pe urmă, dece să punem piedici discuţiilor din ziar? Ce, ne e frică de ele?

Zusman, cu spatele la el, mut, dădu din umeri. Maftei urmă:

— Numai discuţii de-astea ne duc înainte... Uite, mi se pare că discuţia asta, de pildă, e mai bine c'a avut loc decât să nu fi avut..

Şi, cu coatele pe genunchi, se îndeletnici cu aprinsul ţigării. Zusman suflă odată, ca nişte foale, şi se întoarse spre Pangrati, îl privi în ochi şi vorbi scurt:

— N'am avut dreptate!

Tăcu o clipă. Apoi se aşeză lângă Pangrati, scoase un creion din buzunarul dela pieptul jachetei de piele, luă ziarul şi sublinie două rânduri din prima coloană a articolului:

— Din asta...

Făcu un semn în mijlocul celei de-a treia coloane:

— ...şi din asta trebue să facem tezele principale ale expunerii noastre la consfatuire.

— Da, zise Pangrati.

Maftei se ridică şi se uită peste umerii lor:

— Mecanizarea muncii, murmura el, carburanţii de iarnă... metodele sovietice... da, frate, dar...

Zusman ridică ochii şi râse. Îi trecuse mânia:

— Ştiu, zise el; bine, el aici a tratat numai aspectul tehnic... Mai este cea mai importantă problemă: condiţiile de viaţă ale muncitorilor. Fii pe pace, n'o uităm...

Împături ziarul şi-l puse în buzunar:

— Deseară discutăm punctajul expunerii. Tovarăşe Maftei, te rog să fiei parte şi dumneata la discuţia noastră...

— Bine, zise Maftei punându-şi şapca. Mă duc să văd ce mai e la kilometrul 12.

— Acolo merg şi eu. Pangrati, vino şi dumneata.

— Vin, dar o să mă opresc mai întâi la excavaţii, răspunse Pangrati Ieşiră toţi trei. Afară, deşi soarele strălucea şi mlaştinile aproape secate scli-

peau în lumina dimineţii, aerul era rece şi bătea un vânt tăios. Cei trei bărbaţi se opriră o clipă în pragul barăcii. Juraşcu se afla acolo, stând de vorbă cu Micluţ. Ii spunea:

— Bine... să-l întrebăm şi pe tovarăşul Zusman..

— Ce e? întrebă Zusman.

— Micluţ ar vrea să se ducă şi el acasă pentru o săptămână

— N'am fost acas' de când am vint aici, tovarăşe, zise Micluţ; — şi zic s'o aduc şi pre muierea mea, şi pre copii, să stăm aici; că acum eu câţiva ani tot aici o să lucru...

— Bine, tovarăşe Micluţ, zise Zusman. Juraşcu vorbi:

— Şi şi-a luat angajamentul să mai aducă flăcăi din sat.

— Apăi, da, zise Micluţ; că când le-oiu zice eu cum îi aici, o să aibe şi ei dorinţă să vină...

— Bine, tovarăşe Micluţ; noroc bun. Şi 'ntoarce-te curând, că...

— Ştiu eu că aici fălesc oameni, răspunse Micluţ. Zusman porni repede după Maftei şi Pangrati. Juraşcu îl întrebă pe Micluţ:

— Să-l laşi în loc pe ăla, înaltul, bihoreanul.

— Da, că-i muncitor bun; numa cât o făcut larmă când a fost vorba cu salarul; da' acum i-a venit minea la cap iară...

Juraşcu râse:

— Las' că mai vorbesc şi eu cu el...

5

Şantierul „pui" dela kilometrul 12 era încă în ziua aceea ceva care semăna cu o magazie de materiale răvăşite de o furtună şi risipită peste un câmp gol. Era iarba ofilită şi uscată a stepei, stive de cherestea, piese de barăci prefabricate, — apoi maşini şi unelte resfirate peste tot; stâlpii groşi de brad ai viitoarelor barăci se înălţau în aerul curat şi rece, şi echipa de dulgheri a lui Negoiţă Mizea se îndeletnicea cu bătutul grinzilor dintre stâlpi. Ciocănituri, glasurile oamenilor care umblau încoace şi încolo, unii cărând grinzi şi scânduri, alţii căutându-şi uneltele: duduia un tractor care se apropia peste câmp trăgând după el o betonieră; plecau şi soseau camioane; unul din ele se oprise la câteva sute de metri, într'o rână, iar şoferul demonta una din roţile din spate. Baracamentele aveau să se înalţe în coasta unei ridicături a terenului. Incoace, pământul se cobora uşor; iar spre Nord-Est, locul era tăiat de o sprânceană de piatră, o râpă scundă de calcar ce-şi vădea straturile roase de vreme, şi acoperite sus de pământ vegetal, negru.

— Masivul ăsta se întinde aici pe câteva sute de metri; e o ramură a masivului dela Ovidiu, şi va trebui spart ca şi acela, spunea Zusman arătându-l lui Maftei. Vrei să vezi cum lucrează minerii noştri? Cei pe care ni i-au trimis tovarăşii dela Canară...

— Da, zise Maftei. Aşi vrea să-i văd.

Se gândea la Tudoriţă, palid şi încercând să nu plângă, când îl văzuse pe tată-său mort. „Asta e încă un copil; frate-său e mai copt, mai dârz".

De-atunci, Maftei nu-l văzuse pe Tudoriţă. Incepu să se urce după Zusman, pe una din costişele de pământ ce îmbrăcau masivul. Deodată, pe culmea unde părea a nu fi nimic, decât vreo câteva vagonete şi un compresor care trepida şi duduia părăsit, apărură din pământ câţiva oameni: doi

dintre ei aveau în mână perforatoare mari, din care Maftei nu mai văzuse. Zusman îl întrebă pe unul din cei fără perforatoare, un om cu mustăţi cărunte:

— Arde?

— Arde, răspunse cellalt. Tăceau toţi. Maftei îl recunoscu pe Tudoriţă. Era plin de praf cenuşiu, care i se lipise de faţă, muiat de sudoare. Ca şi ceilalţi, Tudoriţă părea că trage cu urechea la un sgomot depărtat. Maftei se uită la puţul săpat în piatră, drept în jos, căptuşit cu dulapi de lemn. Apoi aşteptă şi el, în tăcere. Numai câteva clipe; dar erau clipe lungi, care se scurgeau foarte încet. Simţea aici, pe înălţimea asta, cum îi şuieră vântul pe la urechi, venit de departe de tot, dinspre locurile unde se pierdea vederea, acolo către mare...

Deodată o bubuitură înnăbuşită vibră — nu s'ar fi putut spune unde; la mare distanţă; sub pământ oare? Da, sub pământ. N'o primiseră prin auz, ci prin tălpi, prin trup. Se cutremurase uşor masivul de piatră. Muncitorul cu mustăţi albe — Maftei îl recunoscuse acum şi pe el, era un artificier dela Canară — zise:

— Cred c'a mers bine.

Ceilalţi începură să se mişte; unii coborau în puţ. Maftei îl opri o clipă pe Tudoriţă:

— Cum merge, tovarăşe?

Flăcăul se lumină la faţă recunoscându-l şi-i strânse mâna întinsă:

— Bine, tovarăşe Maftei. Cu astea, merge bine de tot!

— Astea? Ce fel de perforatoare sânt?

— Perforatoare grele, tovarăşe Maftei. Sovietice; ne-au venit acum în urmă. Am început să săpăm galerii, uite-aşa.

Şi-i arătă dreapta cu degetele răşchirate.

— In toate părţile. Şi-apoi când om pune câteva mii de chile de dinamită... n'are decât să vie frate-meu cu excavatorul, că n'o să mai fie decât pietriş, nu stâncă...

Tudoriţă râdea cu mândrie. Niciodată înainte nu fusese atât de vorbăreţ şi de vesel.

—Dar îi daţi zor? îi întrebă Maftei.

Tudoriţă dădu din cap cu hotărîre:

— Cu zorul e'n regulă...

Se uită la cerul senin, albastru adânc:

— Şi cum e vremea asta, cred că nici n'o să vie zăpada, şi aruncăm dealul în aer! Ce facem noi aici, nu-i mare lucru. Să vedeţi ce deal e la Ovidiu, şi-o să sară şi ăla!

— Ce metodă e asta? întrebă Maftei, şi râsê în sine însuşi: „Parc'aş fi dascăl, aşa întreb". Dar Tudoriţă bătu cu palma în oţelul cenuşiu al perforatorului:

— Tot de unde-a venit ăsta, e şi metoda...

— Bă, Tudoriţă, băă! striga cineva din puţ.

— Hăul răcni răspuns Tudoriţă şi fugi, fără să-şi ia rămas bun dela Maftei. Dispăru şi el în puţ. Se vedea maţul de cauciuc dela compresor la perforator, cum se mişcă pe pământ la fiecare pas pe care-l făcea flăcăul în adâncime. Maftei dădu ochii roată: stepă văluriţă la nesfârşit. Dar privirea i se opri asupra şantierului care se întindea în depărtare. Un adevărat oraş,

învăluit într'o negură uşoară. Şi, venind dintr'acolo spre deal, dul de piatră, şanţul uriaş, ghiarele negre ale excavatoarelor, trenurile care circulau pe taluzuri înalte de pământ, calea ferată cea nouă, şirurile de stâlpi de telegraf, şi departe de tot, unde lucra furnicarul de oameni, căruţe şi dragline, sclipirea bălţilor ce scădeau şi se uscau, lăsând doar peria stufărişurilor retezate la două palme dela pământ. Maftei înălţă şi el ochii la văzduhul albastru şi se 'ntoarse către Zusman:

— Frumoasă iarnă începe...

—. Da, spuse Zusman. Frumoasă. Dacă ţine mereu aşa, depăşim planul...

Maftei tăcu o clipă. Iarăşi se uita la forfota din depărtare, la uimitoarea schimbare a zării altădată pustie, la şanţul uriaş care se apropia în fiecare zi cu câteva zeci de metri, şi gândul îi mergea la oamenii de acolo, la Achim cu felul lui domol şi statornic, la Mitică Rusu care era atât de fericit că-i sosise nevasta, la Micluţ care pleca acasă să-şi aducă pe-ai lui, la Pangrati cu sufletul împărţit între mâhnire şi patima lui pentru măreţia tehnică a construcţiei, la flăcăii dintre care Tudoriţă sfredelea aici sub pământ iar cellalt era pe unul din excavatoarele ce înaintau direct în stepa neatinsă de sapă sau plug, de sute şi mii de ani; şi la duşmanul ascuns în mijlocul vieţii acesteia, undeva în negura cenuşie-trandafirie ce învăluise şantierul; duşmanul care trebuia lovit. Maftei simţi cum i se umple inima de toată frumuseţea acelei privelişti nemărginite şi de dragostea şi mânia din gândurile lui; ar fi vrut să spună ceva la fel de larg şi de arzător; dar pentru asta nu erau cuvinte. Murmură:

— Da, da... Frumoasă începe iarna...

6

Acolo în depărtare, încotro se uita Maftei, în mijlocul forfotei de căruţe şi oameni, Gelal îşi ducea caii de căpăstru, ca să-i odihnească. In ciuda vântului rece, erau năduşiţi şi abureau. Gelal observase prea târziu că animalele tremură de oboseală, şi acum se grăbea să-i ducă la odihnă. Se străduia să iasă din albia canalului. Deodată un bulldozer, un tractor uriaş, cu un fel de fier lung de plug deacurmezişul botului, trecu pe lângă ei încet, uruind, şi împingând la o parte un val gros de pământ. Caii săriră în două picioare, speriaţi, sbătându se în hamuri. Gelal se anină de căpeste ca să-i stăpânească. Un glas limpede strigă:

— Ce nu fereşti la o parte, nea Gelale!

Se 'ntoarse şi-o zări pe bulldozer, pe Rada, într'o scurtă îmblănită cu oaie şi cu o căciulă pe cap, ca un băiat. Mâinile goale, încleştate pe volan, şi vârful nasului îi erau roşii de frig. Râdea la el.

— Ţie ce-ţi pasa? raspunse necăjit Gelal, — că blestemăţia ta de tractor nu oboseşte...

Bulldozerul se depărtă, ridicând un nor de praf înnecăcios. Gelal îşi potoli caii şi porni mai departe. Incet, încet, ajunse în câmp slobod. Caii umblau la pas, suflând aburi pe nări. Dinspre şosea se apropia altă căruţă, cu patru oameni într'însa. Alăturі, pe jos, umbla Mârzali. Flăcăul îl strigă pe tata-său, care nu-i vazuse şi care mergea drept înainte, morocănos, fără să se uite nici în dreapta nici în stânga.

La chemarea lui Mârzali, Gelal înălţă capul şi-i recunoscu pe cei din

căruță, cu mare mirare. Se opri sa-i aștepte. „Ce-or fi căutând aici? Au venit să muncească și ei pe șantier?" Dar când îi văzu mai de aproape, înțelese. Erau tătari din satul lui, rude cu el, iar unul, Ibraim, era bătrân tare. Opriră caruța lângă a lui și-l salutară cuviincios, iar el le răspunse la fel, cu multă cumpătare, cum se cădea la întâlnirea unor gospodari binecredincioși ca ei. Mârzali spuse.

— Uite, au venit dumnealor, și mai ales unchiul Ibraim, ca să șeazâ de vorbă cu tine, tata..

— Bine, răspunse Gelal. Numai că aveți poate ceva scoarțe în căruță? Caci eu mă duceam să bag caii în grajd; sânt tare osteniți.

Cel mai tânar din nouii veniți luă scoarțe și o patură din căruță, și-l ajută pe Gelal să-și acopere caii. Apoi se așezară cu toții pe pământ, turcește. Mârzali se depărtă, și se preumblă pe câmp, cu un surâs numai pentru sine, care-i rămase multă vreme întipărit pe față.

Ei însă ședeau în tăcere. Își aprinseră țigări învârtite în hârtie de ziar, și fumară o vreme. Apoi schimbară cuvinte chibzuite și rare, despre lucrarea aceasta nemaipomenit de mare, ce se făcea aici cu atâta puhoi de oameni, și Gelal întrebă vești din sat. Ibraim, care era un bătrân înalt și osos, gârbov, cu chipul galben ca pergamentul vechiu, și ochii strâmți, se trăgea de cele zece fire albe ce-i atârnau, răsfirate, din vârful bărbiei. Se uita împrejur și zicea:

— Grozave lucruri se fac pe lume, și iată că am avut ani să le văd cu ochii mei, măcar că nu-mi mai e bună vederea ca în tinerețe... Grozave lucruri; și-o să iasă de aici de bună seamă folos pentru țara și pentru oameni... da, mare schimbare; da, da, mare schimbare a vrut dumnezeu să se facă pe fața pământului...

Ceilalți tăceau, din cuviință, căci vorbea un om bătrân. Dar amuți și el, mormăind din când în când, pierdut în gânduri:

— Da.. da..

Apoi își scoase din brâu mătăniile și începu să și le petreacă printre degete. Ceilalți trei se priviră cu oarecare nehotarîre. Ce era de făcut? Unul îi șopti lui Gelal:

— I-a cam slăbit capul, și uită..

Dar cel mai tânăr zise:

— Bunicule, întreabă unchiul Gelal ce-am venit să vorbim cu el...

Gelal, care știa ce se cuvine, se ferise de-a pune asemenea întrebare, și aștepta. Insă bătrânul clipi din ochi, trezit din visare, și rosti cu gravitate:

— Gelale, uite ce e. noi am auzit în sat, dela oameni care s'au întors, cum ar fi Tasim, sau Giafer, cum că fiu-tău Mârzali e bărbat vrednic și cu vază aici printre muncitori, și la mai marii lui. Am auzit chiar că l-au lăudat unii și alții; e adevărat?

— Nu știu, zise Gelal; nu-i mare lucru de capul lui. Este în comitetul de muncitori care-i ajută pe ingineri și pe administratori; asta-i adevărat. Se află în cinste și printre cei care sânt comuniști; și asta-i adevarat, și așa zice că nu-i puțin lucru. Dar e tânăr, și ce vrei să știe el? E tânăr...

Vorbise cum se 'nvațase din batrâni, cuviincios și fără a-și lăuda pe ai săi, Ibraim înțelesese întocmai ce însemnau vorbele lui, căci dădu mulțumit din cap:

— Da... da... Așa am auzit și noi; și ne-am gândit că trebue să se 'n-

soare. Trebue să aibe şi el casă, copii, să intre în rândul oamenilor. Iar un om vrednic, ca el, şi pe care-l ţin tovarăşii lui în mare cinste şi prietenie, trebue să se însoţeasca, Gelale, cu cea mai frumoasă şi vrednică fată din sat. Uite: cu Nagiè, fata lui.

Şi-l arătă pe omul din dreapta lui, un tânăr cam de vârsta lui Gelal, spătos şi cu o şapcă de piele înfundată până peste ochii înguşti. Acesta şedea cu palmele pe genunchi, şi nici nu clipi, parc'ar fi fost de piatră. Gelal zise:

— Mare cinste e pentru Mârzali; şi mare cinste pentru mine, să ne 'ncuscrim.

Cellalt clipi din ochi. Era mulţumit. Ibraim zise:

— Nu, că sânteţi de-opotriva, oameni gospodari, fruntaşi în sat.. Nu, e bine aşa; da, da, e bine...

Tacură iar. Gelal strigă:

— Mârzali! Vino 'ncoace. Unde-mi umbli? Şezi jos...

Mârzali veni şi se aşeză stăpânindu-şi cu greu zâmbetul vesel şi mulţumit. Ibraim batrânul îi anunţă hotărîrea ca şi cum Mârzali n'ar fi ştiut nici un cuvânt din toată povestea, şi pe Nagiè nici dupa nume n'ar fi cunoscut-o. Iar ceilalţi luara din caruţă daruri şi le pusera în faţa lui Mârzali: brâuri înflorate, ciorapi de lâna, un tacâm de aramă veche, argintată, şi un flanel gros, împletit de Nagiè. Mârzali le primi cu aceeaşi cumpatare pe care o aratau şi ceilalţi. Numai surâsul nu izbutea să şi-l şteargă de pe faţă. Iar îşi aprinsera cu toţii ţigari, şi fumara aşezaţi în cerc între cele două caruţe. Cu capul spânzurând, caii încercau să pasca iarba ofilită, şi băteau din copita, arare. Intre oameni se schimbau vorbe puţine, la rastimpuri. Batrânul Ibraim îi spuse lui Gelal:

— Dar şi fetii trebuie sa-i găseşti un soţ, ca a crescut, şi nu se cade sa ramâie în casa parinţilor ei...

— Da, raspunse Gelal cam încurcat, — m'am gândit; şi Mârzali ştie şi el de asta... E un flacău aici, muncitor fruntaş şi tare de fire, om bun.

Ei, zise batrânul; gata, da o după acela. Gelal mormăi:

— Numai că e creştin...

Zâmbetul lui Mârzali pieri. Ii arunca o privire piezişe lui Gelal. Ceilalţi se minunau, oarecum speriaţi. Ibraim părea a înţelege greu:

Cum asta?

Nu e musulman, murmura Gelal. Intâlnind ochii lui fiu-sau, îşi recapătă cumpatul. Ibraim spunea grav:

Asta nu s'a mai pomenit. In sat, trăim cu ei laolaltă; dar nu facem casatorii între ei şi noi. Nu se poate.. Nu santem de-o lege Aici vad ca vin oamenii să-şi strice obiceiurile vechi...

Mârzali îl atinse uşor cu cotul pe Gelal. Acesta zise:

Da. E drept. Şi eu m'am gândit aşa. Numai ca tatăl flacăului aceluia mi-era mie un prieten, şi sufletul meu ţinea la el S'a dus pe alt şantier, la mare, si s'a prapadit acolo. Iar când am vorbit cu el cea din urmă oara, mi-a cerut lucrul asta. Nu mi-a vorbit mult. Două-trei cuvinte...

— Şi tu ce-ai raspuns? întrebă Ibraim, perindându-şi mătăniile printre degete.

— Nu mai ţin minte, raspunse hotărît Gelal. Ţin minte numai ca m'a rugat; iar rugamintea unui prieten, când îl vezi înainte de moarte, trebuie împlinită; altfel n'a fost prietenie...

Suflă greu, ca şi cum ar fi făcut un lucru de mare trudă, şi s'ar fi

biruit pe sine Ceilalţi erau nehotărîţi şi în cumpană. Se uitau în gura ştirba a batrânului, să vadă ce va zice acesta. Dar Ibraim cazuse iar pe gânduri şi mormai:

— Da, da... Da, da...

Zâmbetul reapăru pe faţa lui Mârzali; s'ar fi zis chiar că Mârzali se ţine să nu râdă.

7

Satul lui Micluţ era închis între doua şiruri de dealuri înalte, învăluite în ceaţă. Tot ce nu era înecat în nourul umed, se arata nins, îngropat în zăpada. Straturi groase, albe, apăsau acoperişurile şi uliţa nu vădea decât dâre puţine de sănii şi urme de cai şi oameni ce merseseră în zăpadă până aproape de genunchi. Era seara; se luminau ferestrele mici, patrate, prinse în ziduri de piatră de doi coţi. Se albăstrea zăpada, iar ceţurile coborau din ce în ce asupra satului. Nu mai era nimeni pe uliţă Un om singur trecu, luptându-se anevoie cu nămeţii. Se opri la o poartă şi bătu Un glas dindărătul porţii întreba gros:

— Cine-i ?

— Deschide, Micluţ; mi's eu, Jura.

Poarta se deschise şi oaspele intra, scuturându-şi cu sgomot bocancii pe lespezile de piatră din tindă. In curte claile de fân purtau căciuli albe, şi din grajd venea miros cald de balegar şi oftat de vită care rumega. La ferestrele ce dadeau în tinda era lumina. Oaspele intra, îşi lepadă cojocul; era Ion Jura, cu faţa lui frumoasă şi liniştită, şi cu ochii lui cenuşii. Micluţ îl împinse înauntru şi zise

— Noi stam în cuină, că-i mai cald...

In bucătarie, într'adevar, ardea un foc mare pe vatra. Pereţii erau negri de fumul din alte ierni, din trecut; de sus, d'n tavan, atârna un cârlig, iar de cârlig o cracă veche, împietrită în fum, în chipul literei V. De ea spânzura ceaunul fumegând.

— Sara buna, zise Jura. Ce faceţi? Balmoş?

Se uita împrejur. Era acolo Ana, nevasta lui Micluţ, roşie la faţa de dogoarea focului, şi cu ochii limpezi şi luminoşi cum nu i avusese de mult Erau fraţi de ai ei, şi prieteni de-ai lui Micluţ, şi chiar oameni care călcau mai rar prin casa ei. Copiii se jucau alaturi, în odaie; aici, oamenii maturi şedeau pe scaunele cu trei picioare, în jurul focului, care-şi juca vălvătaile şi făcea sa se mişte umbre şi mai negre pe pereţii afumaţi.

— Balmoş facem, zise Ana râzând. Îşi înveli mâna cu o cârpa ,îşi suflecă mâneca pe braţul alb şi muşchiulos, şi lua ceaunul din cârlig. Arunca brânză în mamaliga; o farâma şi o amesteca înăuntru. Puse şi o bucată de unt, şi învârti pâna se facu balmoşul Apoi răsturna ceaunul pe o tipsie de lemn, taie balmoşul cu o lingura, aduse o farfurie de pamânt cu sare şi un morman de cepe în şorţ:

— Fiţi buni, şi poftiţi, zise ea.

Oamenii se îmbiară cu oarecare sfiala. Micluţ aduse dintr'un cotlon de umbră o damigeana şi zise.

— Iaca şi raciia.

Şi începu să toarne ţuica în ulcele. Turnându-i lui Jura îl privi în faţa şi zise:

— Tare mă bucur că te văd Ioanie...

Jura zâmbi. O femeie legată cu broboadă neagră, își vârî mâinile în pieptarul de miel și zise:

— Parcă ți-ar fi fecior ție Ion, măi Micluț!

Iar unul din frații Anei rosti gros:

— Nu știi, ori îi Ion fecior lui Micluț, ori Micluț îi copil lui Ion..

Râseră toți, spărgând cepe cu pumnul. Micluț ridică ulcica și zise:

— Apăi să știi că el m'o făcut pre mine om! Ia zi-i tu Ioanie, ce faceți voi acum? Cu colectiva, da?

Ion oftă glumeț:

— Apăi cu colectiva...

Unul din prietenii adunați acolo vorbi peste foc, râzând:

— Is și unii, parcă a tunat dracul în foalele lor: nu vor să facem colectivă și nu vor...

— Așa-i? se minună Micluț. Dar Ion Jura răspunse:

— Las'că-ți spun eu altă dată... Zi-i mai bine tu: cum îi la Canal? Că umblă vorba prin sat că ai venit; și merg oamenii la tine ca la Nedeia bisericii...

Iarăși se iscă o umbră de râs în jurul focului. Micluț îi imbia:

— Poftiți, fiți buni, câta răcie.. Ia mă Caracoanceo, că tu bei mai iute: tu ești mai vrednic...

— Hai, omule, vorbi Ana, hai, că n'au venit oameni că li-i drag de mustața ta..

Micluț râse liniștit și spuse:

— Apăi ce să zic mai întâi? Mare minune îi; îi mare țara și mulți oameni s'or dus la Canal.

— Zi zău? întrebă femeia cu pieptarul de miel.

— Apăi da, întări Micluț. Iacă; astăzi când umbli noaptea, îs lumini pe câmp, zici c'or căzut stelele pre pământ și ard. Orașe se fac; iară când am venit eu, șuera vântul și nu umbla acolo nici om, nici vită, pustiu... Ei, și am venit noi în camioane, mulți, mulți, și ne-am apucat de lucru; și nu era nici apă, nici pită destulă, că prea venise mulți; și dormea oamenii pe câmp. In ziua dintâi, a fost vreme rea, cu ploaie și piatră și furtună mare; fugea unii, numa comuniștii s'or ținut tari, și-or rămas oamenii ăi buni, cura apa pre noi, dară ne vorbea un comunist, noi ascultam și ne zăuitam și de furtună și de foame; bun om; cu noi a rămas și acum; baș că nu de mult l-am văzut; ei, și ne-am pus noi pre lucrat..

Și povesti, încet, cum crescuse orașul de barăci, și orașul de zid, cum se trasaseră șosele și calea ferată, cum se săpa albia cea nouă pentru Dunăre. Vorbea anevoie, căci toată viața fusese un om tăcut; dar acuma i se părea că e un lucru de seamă, pe care trebue el să-l vestească aici între munți, și de-aceea-și biruia stângăcia cuvântului, și povestea încet, statornic, cu glas potolit, cu ochii pierduți în pâlâlaia jucăușe a flacărilor. Îl ascultau, gânditori, bărbați și femei, cu obraji rumeniți de căldură, cu bărbia în pumn, și-l priveau, văzând în închipuire oamenii de acolo, departe. Din când în când, Ion Jura îl mai întreba ceva, și Micluț începea alt fir al povestirii, despre miile de oameni, cu miile lor de întâmplări și povești. Până scăzură flacările și se făcu târziu.

De când sosise, în fiecare seară se adunau oamenii la ei să-l asculte. Ziua, vorbeau între ei de asta. Îl întrebau cum are de gând să se mute cu ai

lui, şi el îi deslușea: casa o lăsa pe mâna fratelui Anei cel mai mare, care voia să intre la primăvară în „colectivă". Vita o vindea; dar lucrurile — aveau să-şi găsească adăpost; acolo, la Canal, ani de zile va dura munca, până să crească oraşele, şi să se schimbe în părţile acelea faţa ţării...

Astfei că într'o zi dela începutul iernii, Miclut porni cu ai lui, dar şi cu vreo douăzeci de bărbaţi şi flăcăi; înnotau prin zăpezi, cu traiste şi cufere de-a umeri, oamenii în straie de postav cenuşiu, obişnuiţi cu viaţa şi munca grea de la ei de sus dintre râpe. Mergeau spre gară. Alţii rămăseră; în serile lungi, stăteau în casă la sfat şi povesteau veştile aduse de Micluţ.

— Da' el unde-i? întrebau neştiutorii.

— Apăi el îi plecat acolo, şi cu el alţii, mulţi

— Da' voi, ce gândiţi?

— Noi merem tot acolo, la primăvara...

8

In zilele acelea mai porni-se cineva la drum, departe de acolo: Mârzali, care-şi ceruse îngăduire sa se ducă la nunta, dupa care avea să se înloarcă iar pe şantier Pleca într'o zi cu nouri cenuşii. Trecu pe la capătul excavaţiilor şi-i făcu semn de rămas bun Şughiranei, fluturându-şi mâna, ea îi răspunse la fel, ca şi Banică, pe-al cărui excavator era acuma steguleţul roşu al întrecerii.. Apoi Mârzali porni mai departe. Se opri o clipă la şantierul cel nou, unde se terminau primele două barăci şi simţi şi el detunăturile subpământene cum îl sgudue uşor. Intrebă ce se întâmplă şi mecanicul compresorului îi spuse·

— Se grăbesc minerii; că iarna asta trebue să spargem dealul şi să trecem cu canalul prin el...

— Aşa, zise Mârzali, cu o mare mulţumire, a cărei pricină n'o ştia bine nici el. Era o mulţumire care îl făcea să se simtă uşor şi să meargă sprinten şi iute, privind cu bunăvoinţă oamenii, lucrurile, şi chiar şi câmpia întinsă şi părăsită ce i se deschidea în faţa ochilor. Pleca şi încet-încet se aşează la drum lung. In curând rămaseră în urmă şantierul, maşinariile, calea ferata; apoi căzură îndărătul orizontului şi stâlpii de telegraf. Nu mai rămase decât stepa deşartă. Mârzali mergea înainte, ceasurile treceau încet, şi depărtările se scurgeau în urmă, alte depărtări se lărgeau în faţa lui, apăreau, în văi puţin adânci, sate cu case turtite, cocoşate pe costişe domoale, apoi nu se mai vedeau nici satele, şi Mârzali mergea înainte, cu inima plină de o bucurie liniştită. Şi-o amintea pe Nagiè aşa cum o părăsise, într'o noapte de vară, şi se bucura de aşteptarea de a o vedea, şi de împlinirea apropiată a aşteptării. Sus, norii călătoreau pe vânturi înalte. Odată, începu să ningă rar, fulgi goniţi de o adiere tăioasă. Mârzali se întunecă uşor. „Numai de n'ar ninge încă; trebue să lucrăm iarna asta..." Dar vântul risipi ameninţarea, şi se arătară ochiuri de cer vânăt, se lărgiră, se însenină. Mârzali merse înainte; vântul îi şuiera aprig în auz; ultimii fulgi i se topeau pe faţa caldă.

V

La zid

1

Mateica şedea la birou cu capul în mâini. Ţinea între degete o ţigare aprinsă, pe jumătate fumată. O uitase acolo. Nu-şi aduse aminte de ea decât când ţigarea îi fripse degetele. Atunci o strivi în scrumieră, fără să se grăbească, cu o mişcare obosită; şi iarăşi îşi rezemă coatele pe masă şi capul în palme. Nu mai avea nimic de făcut. Şi în faţa lui, pe masă, era scrisoarea noului director al cadrelor, care-l invita să se prezinte la Direcţia Generală peste două zile, spre a-şi completa dosarul. Mateica ştia ce înseamnă asta. Dăduseră de vreun fir, controlaseră vreo referinţă falsă. Era inevitabil; trebuia să se întâmple aşa, mai devreme sau mai târziu. După socotelile lui, acuma ar fi trebuit să fuga, sa se ascundă. Iar Dona, care urma sa aducă raspunsul dela Caraman, întârzia... O căuta aproape zilnic, dar casuţa ascunsă în Tabaşirî era goala şi închisă. Fie ce-o fi; are să mai stea aici: are să dea ochi şi cu noul director al cadrelor; să se lupte cât va putea; şi pe urmă.. pe urma? Nu-şi putea închipui nici un „pe urmă" Partida fusese mai grea decât crezuse el la început, odata, singur pe o banca în faţa marii, lânga ruina Cazinoului. Acuma, şedea singur la birou, cu capul în mâini, şi nu mai avea cu cine vorbi. Lupaşcu, arestat. Popescu, plecase. Frenkel, dat în judecata. Anghelescu într'un birou, la o munca supraveghiată într'una: legat de mâini şi de picioare. Tănăsoiu, fugit, nu ştia unde, şi nu ştia daca nu fusese prins. Udriştoi fugit şi el, dar pâna unde? Nu cumva era prins? Muruzi şi încă vreo trei mai marunţi, la închisoare, daţi în judecată pentru sabotaj. Şi pe celelalte şantiere, mai erau vreo doi-trei ca el, Mateica. Vreo doi-trei, izolaţi, pe poziţii aproape pierdute. Cât va mai dura? Şi razboiul întârzia, din lună în lună.. Avea oare sa se deslanţue vreodata? Mateica ar fi vrut să poata vorbi cu cineva, sa se sfatuiasca, să-şi descatuşeze gândurile care-l apăsau. Se sufoca de atâta tacere printre oameni care-i vorbeau de şantier, de productie, de pregatirile de iarnă, de îmbunatăţirea traiului muncitorilor, de construcţia palatului cultural şi a sanatoriului de noapte pentru muncitorii fruntaşi. An, de ar fi avut un om cu care sa vorbeasca! Dar dincolo de uşe erau referenţii angajaţi de curând, din care doi erau comunişti; iar în biroul cellalt şedea urmaşul lui Udriştoi, un muncitor din Constanţa. Mateica sufla greu, i se parea că în încapere e prea puţin aer, şi că e gâtuit, înăbuşit.

Cineva bătu în uşa şi intra. Mateica nu ridică ochii. Cellalt se aşeza pe un scaun în fata lui şi zise:

— Am venit să stau de vorba cu dumneata...

Mateica tresari şi înalţa capul: noul venit era Pangrati. O clipă, Mateica simţi ca-i bate inima mai tare. Il fulgera o speranţă nebunească, disperată: nu cumva Pangrati se rasgândise, şi îi oferea acum să se împace? Nu cumva îi pica din senin, un ultim aliat — un aliat împreună cu care ar putea răsturna situaţia? Il privi pe Pangrati cu lacomie, ca un înfometat caruia-i promiţi o pâine Pangrati însă era încordat, rece, şi în ochii lui căprii nu se putea citi nici prietenie, nici blândeţe. Mateica tăcea, şi speranţa i se topea încet. Pangrati zise.

— M'am gândit la dumneata tot timpul, de când am stat de vorba ultima oară. M'am gândit mult; şi cred că te-am înţeles. E adevărat că mi-a deschis ochii şi altcineva; m'a învăţat sa văd... Dar asta e altă poveste.. Voiam să-ţi spun că după ce te-am înţeles, aveam două căi în faţă. Am şovait să aleg. Nu-mi face cinste. Mi-e ruşine, şi-mi va fi ruşine toată viaţa, că am lăsat să treacă săptămână după săptămâna, fără sa fac nimic. Şi în vremea asta, oameni mai buni ca mine, şi de o mie de ori mai buni ca dumneata, munceau şi se luptau din greu pentru construcţia asta pe care o iubesc.. p iubesc şi eu...

Tuşi:

...dar o iubesc prost, — nu ştiu încă sa iubesc bine.. Construcţia asta pe care dumneata o urăşti..

Mateica îngână răguşit:

— Ce tot vorbeşti acolo? Nu înţeleg ce vrei sa spui.

Pangrati surâse fără veselie, ca în faţa unei glume proaste:

— Uite ce e... Aşi vrea să nu pierdem vremea de pomană. Asta e ultima noastră convorbire. In orice caz. Orice ai face dumneata va fi ultima, pentrucă aici pe şantier n'ai să mai rămâi!

— Dece să nu rămân? întreba Mateica, râzând silit.

— N'ai să rămâi fiindcă te-am înţeles. Dumneata eşti un duşman al construcţiei Canalului. Incă nu ştiu dacă eşti pus anume, platit sau ne platit. Nu ştiu dacă nu cumva ai făcut şi faci tot ceeace faci, din nepricepere. Dar nu cred. Eşti un om inteligent...

— Mersi, zise Mateica. Pangrati urma fara sa-l ia în seamă:

— ...Şi felul cum m'ai luat pe mine pe departe, tradându-te mereu numai pe jumătate, şi vorbind în doi peri, arată că ştiai ce faci.

Tăcu o clipă. Mateica încerca să râdă batjocoritor, dar nu isbutea. Ii tremurau buzele. Pangrati urma, privindu-l drept în ochi:

— Să pleci. Mă fac vinovat de slăbiciune, de o slabiciune ruşinoasă, ca-ţi mai vorbesc. Mi-e ruşine de mine însumi, când mă gândesc la ce ar face în locul meu oricare din muncitorii de pe şantier. Ar trebui sa ma duc sa vorbesc cu Maftei, sau cu Zusman. Imi dau seama de asta.

Mateica deschise gura ca să spună ceva, dar Pangrati îl întrerupse, ridicând mâna:

— Să nu crezi că poţi profita de slabiciunea mea, ca sa ramâi aici. Ai sa pleci chiar astăzi. Şi n'ai să te mai întorci niciodata pe şantier. Iţi ofer şansa să te cari, cum s'au carat oamenii d-tale, Udriştoi sau care or mai fi fost. Atât; şi e prea mult.

Mateica zise, cu glas spart:

— Ce poţi să-mi faci, daca nu plec?

Ochii lui Pangrati scânteiară:

— Ai sa pleci! Daca nu, o sa ştiu eu sa-l conving pe Zusman şi pe Maftei, şi dacă e nevoie o sa ma duc la Direcţia Generala, o sa ma duc până la Hossu, şi tot ai să pleci! Numai ca atunci o sa se cerceteze lucrurile mai adânc, şi o sa pleci sub pază!

Mateica, schimonosit, zise:

— Eşti un denunţător ordinar

Pangrati se făcu palid:

— In iarna asta o să ajungem din urma prevederile planului, şi-o să le depaşim. O să întindem excavaţiile spre Poarta Alba, până la Nazarcea.

Şi o să facem încă un sfert din oraşul nou. Dar fără bandiţi pe şantier. Înţelegi? In iarna asta, o să lucrăm aici cum nu s'a lucrat vreodată în ţara asta. De-aia trebue să pleci. Înţelegi?

Se lăsă o tăcere grea. Ochii lui Pangrati ardeau. Mateica se gândi repede, apoi zise:

— Bine, plec.

Pangrati îl privi ascuţit. Spuse:

— Mi se pare că-ţi ghicesc şmecheriile. M'am gândit atât de mult la dumneata, încât te citesc ca pe o carte. Vrei să te duci pe alt şantier, şi să-ţi faci mendrele acolo, mai departe.

Mateica râse galben:

— Nu..

— Ba da. Dar poate chiar astă seară, dupa consfătuirea dela Direcţia Generală, o să vorbesc cu Maftei şi cu directorul cadrelor.

— După ce-ai tăcut atâta timp? întrebă Mateica. Mi-eşti complice...

— Da. Totuşi am sa vorbesc, şi n'ai sa mai fii angajat nicăeri. Ai să fii probabil dat în judecata şi căutat. Dar asta nu mă interesează. Ai o jumătate de zi, să ţi iei catrafusele şi s'o ştergi. Ai tren deseară.

Se ridică şi dădu scaunul la o parte. Adăugă:

— Ai pe conştiinţă zeci de mii de ore de muncă omenească care din pricina dumitale, a fost inutilă, s'a pierdut. Şi cu un râs scurt, neprietenesc, încheie:

— Numai că de bună seamă n'ai conştiinţă... şi nici nu-ţi pasa de oameni. Sper cel puţin să-ţi pese de pielea dumitale.

Ii întoarse spatele şi ieşi.

2

In după amiaza acelei zile, Mateica era la Constanţa în gară. Se hotărîse s'o aştepte pe Dona, ultima oară. Dacă ea nu sosea nici acum, era silit să fugă. Stătea pe peron şi se plimba încoace şi încolo, cu mâinile la spate, frământându-şi degetele şi fumând ţigare după ţigare. Când ajungea la jumătate, aprindea una nouă, şi o arunca pe cealaltă. Trenul sosi cu o întârziere de douăzeci de minute. Mateica se înălţa să o zarească pe Dona peste capetele mulţimii care se scurgea spre ieşire. Dar se lăsase o ceaţă uşoara, şi nu putea vedea la mai mult de douăzeci de paşi. Deodata recunoscu un grup de ingineri, cu genţi în mâini şi discutând însufleţit; printre ei, Zusman, Pangrati şi Juraşcu. Ceilalţi — Mateica îi ştia — erau dela Poarta Albă. Mateica se făcu mic şi se dădu îndărăt prin mulţime. Trecură prin faţa lui Juraşcu vorbea, cu vocea lui tinerească şi limpede:

— Se poate, tovarăşe inginer! Cum a mers la noi şi la Mircea-Voda...

Deodată Mateica întâlni privirea lui Pangrati. Pangrati îl recunoscuse. Ochii lui apăsară greu asupra lui Mateica, apoi grupul se depărtă şi se pierdu în mulţime. Mateica aruncă ţigara şi scoase batista să şi şteargă fruntea; în ciuda ceţei reci şi umede, îl trecura sudorile.

— Bunăseara...

Dona era în faţa lui. Apăruse deodată dintre oamenii grabiţi care veneau dinspre coada trenului. Era palidă şi înălţa spre el faţa îngustă, triunghiulară, şi privirile verzi. Mateica o luă de braţ şi vorbi înfrigurat, în şoaptă, uitându-se împrejur:

— Pangrati a venit tot cu trenul ăsta. E mai încolo. Ţine-te după el şi vorbeşte-i.

Simţi cum Dona vrea să se dea îndărăt. O strânse de braţ, brutal, şi şopti pe nerăsuflate, insistent:

— Vorbeşte-i! Cere-i întâlnire la ora şapte şi jumătate! Spune-i că ai venit să vorbeşti cu el! E o chestie de viaţă şi de moarte! Spune-i orice, numai să-l convingi. Are o consfatuire la ora nouă. Cere-i întâlnire la şapte şi jumătate; să vie cu orice preţ. La Panaitaki. Dacă nu vine, suntem curăţaţi.

— Dar ce să-i spun?

— Nimic. Cere-i să te'ntâlnească. Iţi spun eu pe urmă ce ai să vorbeşti cu el!

— Dar dacă nu ştie unde e Panaitaki?

Mateica se uită împrejur, ratăcit; apoi şopti:

— Vă 'ntâlniţi în centru. De acolo la Panaitaki. Du-te dupa el! Fuga! Ne vedem peste o jumătate de ceas, acasă! Fuga!

Şi-o împinse din spate. Dona se poticni şi apoi porni repede. Mateica îşi şterse încă odată faţa. Se uită după Pangrati şi Dona. Nu vazu decât forfota mulţimii negre, şi becurile electrice luminând slab strada învăluita 'n negură.

Plecă şi el. Se ducea la Tasula. Mergea ferindu-se, cotind iute dupa colţuri, facând ocoluri inutile. Se opri în faţa casei. Sus, la Tasula, era lumină. Se auzea departe prin ceaţa vuetul mării. Mateica intră şi urca scara întunecoasă. Ii era frică să nu întâlnească pe scară pe cineva care l pândea, şi ar fi vrut sa aibă pistolul în buzunar. Apoi îşi luă seama: „Ce-i cu mine? Imi pierd minţile.."

Intră la Tasula. O întrebă răguşit:

— M'a căutat cineva?

Ea-l privi şi păru speriată:

— Ce ai? S'a întâmplat ceva? Eşti bolnav?

— Ţine-ţi gura. N'am nimic. Răspunde la ce te-am întrebat!

Tasula era tot speriată, dar zise:

— A fost domnul Gruescu... A zis că vine pe aici la cinci. A zis că să-l aştepţi, că trebue să vorbiţi despre ceva foarte... foarte...

Mateica se uită la ceas.

— Cinci e acum.

— S'a scurtat ziua, murmură Tasula. Mateica se trânti pe canapeaua proastă ale cărei arcuri trosniră. Zăcea tăcut, cu ochii în tavan. Tasula îl întrebă:

— Spune-mi ce e... Imi ascunzi ceva... Te fereşti de mine...

Mateica se uită la faţa ei lată, cu nasul cam turtit şi ochii înguşti, oblici. Se strâmbă desgustat şi 'ntoarse capul spre perete. Tasula nu parea a fi observat nimic. Urmă:

— Ai ceva pe suflet... Uite, de vreo trei săptămâni eşti tras la faţa, ai slăbit, parcă eşti alt om... Altfel erai când ai venit... Dece nu-mi spui?

Mateica isbucni grosolan:

— Mai dă-te'n... Taci odată!

Femeia amuţi şi se 'nveli cu o broboada de lână împletita. Era frig în odaie.

— Vii rar pe la mine, murmură Tasula.

Mateica nu răspunse. Ea şopti:

— De vreo lună şi ceva, vii rar..

— Şi-abia acum observi? întrebă el dispreţuitor.

— Nu; dar acuma îţi spun...

Mateica dădu din umeri. Tasula îl privea fix, cu ochii ei negri, nepătrunşi. Se lăsase tăcere. Peste câteva minute cineva bătu în uşe: era Gruescu, agitat, nervos. Incepu să vorbească repede:

— Ce-ţi pasă? Tu stai şi trândăveşti, chiulangiule! Parcă n'ar arde pamântul sub noi. Ascultă, draguţă: cumpără-ne nişte ţigări. Aşa. Ia să închid uşa după ea Măi, băiatule, tu eşti nebun, sau inconştient! Ştii cine e asta pe care l-au pus la cadre? A fost secretar al sectorului de partid la noi, sectorul Medgidia! Trebue să luăm măsuri, măi, să ne apărăm, că altfel ne sboară în doi timpi şi trei mişcări! Şi dacă ne sboară numai, e încă bine! Ne putem curăţa, măi Nicule! Ne putem curăţa! Tu te-ai gândit la asta? Stai şi dormi, parcă ai fi asigurat! Spune: te-ai gândit? Ce facem? Ai? Ce facem?

Ii tremurau mâinile.

— Ştii că mi l-au arestat pe Popescu? L-au dovedit că a trişat statele de plaţi ale căruţaşilor; l-au arestat, şi cu el pe încă patru. Nu mai am pe nimeni acolo, măi! Sânt patruzeci de oameni în administraţie şi birouri, şi nu ma pot baza pe nici unul! Iţi dai seama ce situaţie e asta?

Tasula, care plecase dupa ţigări, încerca fără succes clanţa Mateica mormăi:

— Du-te, mai, şi deschide...

Gruescu descuie şi Tasula intra, puse fără un cuvânt două pachete de ţigări pe masă, şi se aşeză pe scaunul ei. Mateica se ridică de pe canapea, gemând şi facând sa troznească iarăşi arcurile. Işi îmbrăcă scurta îmblanita, şi, încheindu-şi nasturii, zise:

— Vino mâine aici, să mai vorbim. O sa încerc ceva astazi ...Dacă nu merge, o luăm din loc...

Ieşiră amândoi. Tasula se ridica, stinse lumina şi ieşi dupa ei Il auzi scoborând scara care scârtâia sgomotos. Coborî şi ea repede In stradă, statu locului, o clipa, cu ochii dupa Mateica.

Gruescu pornise în direcţia opusa. In clipa când statura înalta a lui Mateica era gata să dispară în ceaţă, Tasula se înfăşura mai strâns în broboada si porni dupa el.

3

Mateica se plimba agitat prin odaita cu pereţii coşcoviţi. Când vorbea, îi ieşea din gura un abur uşor. Dona se ghemuise pe pat, cu mâinile în buzunarele mantoului, şi cu gulerul ridicat, strâns în jurul obrajilor.

— Sânt nebuni! spunea Mateica. Vorbea cu aprindere, şi glasul i se spargea uneori, ascuţit — N'au simţul realităţiilor! Cât crede domnul Caraman c'o sa mai putem continua jocul ăsta? I-ai spus care e situaţia? Nu i-ai spus, probabil Nu i-ai spus destul. Poftim pe cine-mi trimite! Trebue sa-l lămureşti, să priceapa că aici e o citadelă a comuniştilor!

— Tocmai de-aceea îţi cer sa ramâi, vorbi Dona. Il privea cu curiozitate, ca din depărtare, si surâdea palid.

- Imi cere să fiu erou, așa, prostește, fără să pot face nimic, vorbi Mateica.

— Da, îți cere să fii erou. E greu, murmură Dona.

Mateica avu o licărire de nebunie în ochi; țipă la ea:

— Nu mai face spirite, gâsco! Iți dai seama cum stăm?

Dona se uită la ceas — un ceas mic de aur cu geamul făcut din tr'un cristal albastru. Zise:

— Dacă mai ai lucruri amabile să-mi spui, grăbește te. E șapte și douăzeci..

Mateica deschise gura, dar se răsgândi și tacu. Se făcuse galben la față. Stătu o clipă nemișcat în mijlocul odăii. Dona îl cerceta ca pe o ființă cu totul străină, ca pe un obiect. Mateica slăbise, îi atârna pielea sub barbie, și mustăcioara îi crescuse prea mare. Părea fugarit, hărțuit, obosit. Și mereu sclipirea descreerată din ochi... Dona strânse din buze și privi într'altă parte. Mateica se uita la geamantanul lui vechi, sgâriat. Se urni greu, parc'ar fi avut ghiulele la picioare, și se apropie de geamantan. Se apleca, deschise capacul și scoase pistolul dintre rufe murdare. Când se ridică era congestionat, cu tot sângele în cap. Deschise pistolul, se uită pe teavă, scoase încărcătorul, se uită la cartușe, îl închise la loc și puse piedica la clanțănitul armei, Dona înalță capul și luminile ochilor verzi, atât de mari, aparură deodata înconjurate de albul dintre iris și pleoape. Dar Dona tacu și se ridică, pe când Mateica vâra pistolul în buzunar

— Așa ai să-i vorbești Dacă nu primește, îmi faci semn din cap că nu Ai înțeles?

— Da, suflă Dona

— Repeta.

Dona repetă monoton, mașinal. Mateica o împingea în vremea asta afara ,stingea luminile, încuia ușile. Ieșiră pe trotuarul ud de ceața. Abia se vedea până peste drum. Nu luară în seamă o umbra, pe trotuarul cel lalt. Era Tasula, care se luă după ei prin întuneric. Ajunși la birtul lui Panaitaki, Mateica șopti:

— Imi faci semn, odată. După aia te întorci acasă.

— Acasă... murmură Dona cu surâsul ei palid Mateica dădu din umeri, și se departa. Dona intră în cârciumă

4

La început fusesera câțiva muncitori gălăgioși la o masa, dar plecasera. Acuma birtul lui Panaitaki era iarași gol; Panaitaki stătea la ușe și se uita în ceață. Iar nevasta lui Panaitaki împletea ciorapi Din când în când o cerceta pe Dona pe furiș, cu un aer de corb hamesit.

Pangrati ședea cu spatele la intrare, cu spatele la ușa de geam, fiindca Dona i-o luase înainte, așezându-se pe scaunul ce-i facea fața ușii. El arăta o uimire mâhnită și rece; se uita la Dona ca la un om cunoscut abia atunci, și anume un om îndoielnic:

— Ce te privește pe tine chestia excavațiilor de iarna? întrebă el bănuitor. De când ești la curent cu lucrările acestea? Pentru asta ai venit dela București, să vorbești cu mine?

Se rezemă o clipă de spetcaza scaunului:

— Eşti slabă... pari bolnavă. Ce-i cu tine? Ce faci?

Dona murmură:

— Nu-mi cere explicaţii pentru... pentru...

Pangrati tăcea, împietrit, lăsând-o să se frământe.

— Pentru... trecut.

— Nu, zise Pangrati. Nu. Ai primit scrisoarea mea, şi ştii ce gân desc...

— Mihai... nu te duce la consfătuirea de astă seară..

El ridica sprâncenele, mirat şi rece:

— De unde ştii ca are loc o consfătuire astă seară?

Deodata se aplecă înainte, bănuitor·

— Asculta, dece te amesteci în treburile astea? Cine te-a pus să-mi vorbeşti?

Genele Donei se sbatură:

— Mihai, nu poţi cere sa fii mutat de aici?

— De fapt, ce vrei? întrebă taios Pangrati

— Mi-e teama pentru tine..

— Va să zică, murmură el gânditor, va să zisă... în asta ai intrat..

— Mihai, zise Dona implorător, nu te duce... O să fie rău..

— Dece o să fie rău? Pentru cine?

— Pentru... pentru tine, Mihai.

Din partea cui îmi spui asta? Din partea ta?

— Nu .. Retrage-te din povestea asta, Mihai Iţi rişti viaţa

El nu raspunse nimic. Ciocănea cu degetele pe masă, încetişor. Se schimbase la fată Şi glasul i se aprinse. Intrebă:

— Mai ai ceva să-mi spui?

Dona se uită la uşa cu geamlâc. Panaitaki nu mai era acolo: spăla pahare îndărătul tejghelei de tinichea. Cu o mişcare stângace, Dona îşi răsturnă de pe masă poşeta. Pangrati se aplecă s'o ridice. Dona, cu ochii la geamlâcul uşii, făcu un semn încet din cap : „Nu"...

Chipul lui Mateica apăruse la geamlâc. Mateica privea înăuntru Văzu semnul Donei. Rămase o clipă nemişcat, apoi dispăru.

Pangrati se aplecă şi puse poşeta pe masă. Se deschisese, şi se rostogolirá din ea fiole, o cutie de seringă, o pudrieră de aur. Dona se grăbi să le pună la loc şi închise cu sgomot poşeta. Pangrati ţinea una din fiole între degete. Intrebă, bănuitor.

— Dece umbli cu seringa şi fiolele la tine? Ce sânt astea?

Deodată înţelese

— Morfină?

Dona îi smulse fiola din mână şi o puse cu celelalte Pangratî se ridică şi murmură:

— Imi pare rău...

Voia să plece. Dona îl apucă de mână·

—Mihai! Nu te duce acolo. Şi.. şi... în orice caz, du te spre bulevardul ăsta de-aici... pe la lumină ; nu te duce direct... te rog... te rog...

Pangrati nu-i răspunse. Îi plăti femeii dela cassă o sticlă cu vin din care nu băuse decât Dona un pahar, apoi ieşi. Dona aşteptă câteva clipe, îşi turnă încă un pahar, şi încă unul. Când se goli sticla, Dona îşi puse mănuşile şi plecă.

Pangrati umbla în vremea asta pe străzile cufundate în ceaţă groasă, cenuşie, gălbuie în jurul felinarelor. Era frământat de o furtună de gânduri. „Va să zica atât de repede... Atât de repede... Asta era adevărul". Îl cuprinsese o amărăciune pe care n'o putea birui. La sfârşit nici n'o mai asculta pe Dona. Îi auzise rugămintea ca prin vis. Dece să nu mearga direct? Dece să ocolească? Umbla repede, pe străduţele aproape pustii, umede de ceaţă. Pe la răspântii, venea pe câte o stradă laterală sgomotul depărtat al mării Pangrati întâlni doi muncitori care vorbeau gros:

— Păi o să mă duc la sindicat Ce, aşa merge? spunea unul. Glasurile şi paşii li se pierdură cu încetul. Pangrati răsufla adânc: „Dece sa mă tulbur atâta? N'am terminat? N'am rupt pentru totdeauna? Ce mai e între noi? Nu, nu mai merită sa mă frământ..." Începu să umble mai încet. Odată cu gândurile, i se liniştise şi pasul. Trase adânc în piept aerul rece. Începea să i se limpezească mintea. Şi, pe nesimţite, se trezi că se gândeşte încordat la discuţia care avea să înceapă acum, peste un sfert de ceas, în sala de consfătuiri a Direcţiei generale.

Deodată ştiu că îl urmăreşte cineva. Cineva care nu se ferea Paşi rari, răsunători, grei, prin ceaţă. Fără să se oprească, Pangrati se întoarse şi încercă să străbată cu vederea negura; dar nu desluşi decât o umbră. „Mi s'a părut. E un om care se duce şi el la treburile lui!" Merse mai departe pe acea stradelă pietruită, ai cărei bolovani de râu luceau umed la lumina felinarelor. Paşii urmăritorului ciocăneau tăcerea. Pangrati voi să se uite îndărăt, dar îşi zise: „E o copilărie..." şi se răsgândi. Totuşi, după ce trecuse de un felinar, nu se putu stăpâni şi întoarse capul. Urmăritorul era în lumină, înalt, gros, cu mâinile în buzunare. Pangrati îl recunoscu. Îi trecu o clipă prin minte bănuiala că se află în primejdie, şi că primejdia vine dela cellalt; dar nu, nu se putea; prea ar fi fost nesăbuit acela; prea ar fi fost inutil... Răzbunare? Da, dar atât de primejdioasă... „Şi răzbunarea e un lucru atât de inutil.. nu e demonstraţia cea mai elegantă a unei teoreme..."

Tac-tac-tac, treceau repede paşii lui Pangrati prin negură. Şi la un răstimp urmau paşii celuilalt, mai rari: tac-tac-tac...

Pangrati se simţi pătruns de o nelinişte nelămurită. „Ce vrea? Dar poate că totuşi nu e el? Poate că mi s'a năzărit?" Şi, cu inima bătând mai repede, zări un miliţian singuratic, la o răspântie. Avu o clipă ispita de-a se duce să-i spună miliţianului — dar ce să i spună? Era ridicol. N'avea nici un rost. Să-l întrebe pe unde e drumul cel mai scurt? Gândindu-se astfel însă, nu se oprise, şi miliţianul rămăsese departe, îndărăt. Deodată Pangrati avu simţământul neplăcut că s'a rătăcit. Nici nu era greu: se gândea la altceva, era cu auzul atent la ciocănitul de paşi care venea după el: tac-tac-tac. Da. Se rătăcise. Sigur, nu era mare lucru să-ţi găseşti drumul, Constanţa nu e chiar atât de întinsă... Se opri la o încrucişare de străzi. Se uită în dreapta, în stânga. Pustiu. Felinare electrice pierdute în ceaţă. Undeva, la mari depărtări, stins, freamătul mării. Şi, deodată, de după colţ, repede, repede, ca o furtună, paşii urmăritorului, grăbiţi, înnebuniţi: tac-tac-tac... Pangrati îl aşteptă, lipit de zid Cellalt veni

aproape alergând şi tresări văzându-l pe Pangrati oprit, şi aşteptându l. La doi metri Pangrati văzu sticlirea ochilor lui Mateica, şi-i auzi răsuflarea gâfâitoare. Apoi Mateica trecu pe trotuarul cellalt şi începu să se plimbe încet, cu mâinile în buzunare. Pangrati se întoarse scurt, în călcâie, şi porni îndărăt. Paşii grei şi repezi ai lui Mateica se ţineau după el. Coti pe neaşteptate într'o stradă-lăturalnică la dreapta, apoi după primul colţ la stânga. In clipa când auzi paşii răsunând iar, mai tare, semn că Mateica apăruse după colţ, se gândi fulgerător: „Bine că are şi Juraşcu o copie după raportul nostru..." Şi văzu în închipuire stepa, maşinile, oamenii... In faţa lui se întindea străduţa cu case scunde, care se destrăma treptat, îndepărtându-se în negură; iar îndărăt era sgomotul monoton şi repede, paşii, paşii, care se apropiau — şi se opriră deodată. Urmă o secundă în care Pangrati îşi auzi proprii săi paşi mai tare decât îşi putea închipui că-i va auzi vreodată. „Bine că are şi Juraşcu..." Undeva plesni o detunătură. Pangrati simţi că i se face cald şi că-l cuprinde întunericul.

Căzuse în genunchi. Se prăbuşi cu faţa în jos pe trotuar. Mateica vârî pistolul în buzunar, se întoarse la răspântie şi începu să alerge prin ceaţă.

5

Zusman fuma şi se uita la ceas nerăbdător, deşi consfătuirea ţinea de câteva ceasuri şi era limpede că Pangrati nu va mai veni. Era noaptea târziu, sala se umplu se de fum de tutun, şi glasurile vorbitorilor se înălţau pe rând întrerupte arareori de o întrebare sau o remarcă a lui Hossu. Directorul General asculta şi-şi nota din când în când ceva. Inginerul şef îi privea pe vorbitori cu ochii săi cenuşii, străpungători, ascunşi îndărătul sticlirii ochelarilor. Profesorul Serafimov părea proaspăt bărbierit, curat, odihnit, parcă n'ar fi avut în urmă-i o zi de muncă: ceasurile obositoare alunecau peste el fără să lase urmă. Imprejurul birotului masiv al lui Hossu erau adunaţi în semicerc, pe două rânduri de fotolii şi scaune, câteva zeci de bărbaţi: ingineri, şefi de santiere, activişti de partid şi sindicali, specialişti de-ai Direcţiei Generale sau veniţi dela Bucureşti; erau şi doi din specialiştii sovietici, Bunin şi Majoiski; era, într'un colţ, îndărătul scaunelor lui Borza şi Neculai, fumând tăcut, Maftei.

Zusman se uitase la ceas Juraşcu scrise pe o foaie de carnet: **„N'o să vină. A avut un accident. Altfel nu întârzia".** Zusman dădu din cap şi rupse hârtia în bucăţi mărunte Dindărătul biroului, cu coatele pe placa de cristal, Hossu vorbi:

— Are cuvântul tovarăşul profesor Lăzărescu...

Lăzarescu se înălţă încet, adus din spate, masiv, cu bărbia împinsă înainte

— Puteţi vorbi şi şezând, tovarăşe profesor, zise Hossu

— Nu, mormăi scurt Lăzărescu. Nu pot.

Juraşcu îl privi şi scrise pe carnet: **„E solid bătrânul!"** Zusman scrise dedesubt: **„Ţi-a fost profesor?"** Juraşcu dădu din cap, zâmbind. Zusman scrise: **„Şi mie".**

— Constat cu mulţumire, spunea Lăzărescu; da, constat cu mulţumire că majoritatea... hm... hm... tovarăşilor...

Hossu zâmbi şi schimba o privire cu inginerul şef şi cu Petrescu Inginerul şef dădu din cap, mulţumit. Lăzărescu urmă:

— ..care au vorbit până acum, sânt de aceeaşi părere. Mie problema mi se pare limpede, şi, teoretic, rezolvată. E un vechi adevăr că felul de-a pune problema conţine şi soluţia. Ei bine; mai sânt printre noi doi sau trei...

Urmă o clipă de tăcere. Toţi cei care cunoşteau apucăturile de catedră ale lui Lăzărescu, aşteptau, cu inima oprită, o vorbă muşcătoare. Lăzărescu se strâmbă ca un mops şi zise:

— . confraţi

Toată lumea răsuflă cu uşurare.

— Da, care uită felul cum s'a pus problema. S'a pornit dela început, pe principiul că trebuesc învinse dificultăţile. Invinse, nu evitate prin ocoluri şi fereli. Imi aduc aminte de o vorbă pe care o repeta un eminent savant; se află aici de faţă.

Şi şi întoarse spre Serafimov surâsul deobicei acru, care acum căpătase o căldură neobişnuită. Isi scoase ochelarii, îi şterse şi citi:

— „Să nu ne supunem naturii, ci s'o dominăm". Cam aşa e, nu?

Interpretul şuşotea la urechea lui Serafimov. Acesta încuviinţă din cap, şi murmură ceva pe ruseşte. Interpretul traduse cu glas tare:

— Ideea nu mi aparţine mie. E un principiu de baza al ştiinţei sovietice...

Lazarescu clipi din ochi, îşi puse ochelarii pe mijlocul nasului şi urma:

— Ei, şi atunci, repet, problema e, teoretic, rezolvata. Cu atât mai mult cu cât avem în sprijinul nostru experienţa şantierului dela Mircea Voda. Ne putem da seama în bună măsură încă de pe acuma, cum vor decurge excavaţiile iarna, dacă nu vom avea geruri mari. Comunicarea ceruta de noi institutelor meteorologice dela Moscova şi Kiev ne da dreptul să ne aşteptam la o temperatura medie superioara iernilor din ultimii zece ani Şi atunci? Nu înţeleg rostul obiecţiilor ridicate de.. hm . de.. confraţii noştri. Sau renunţa la ele?

Ii privi peste ochelari, înalţând sprâncenele stufoase.

„Confraţii", — doi dintre consilierii tehnici ai Direcţiei Generale şi un şef de şantier, zâmbeau galben, Lazarescu zise cu o hotărîre şi o tărie neaşteptata în glas:

— Ei bine, domnilor, trebue lucrat în iarna asta! Şi odata ce ne-am hotarît, chiar şi domnii ingineri care au puncte de vedere opuse acestei hotarîri, trebue sa renunţe la ele, să le uite, şi sa lucreze cu acelaşi devotament ca şi când ideea excavaţiilor de iarna le-ar fi aparţinut dela început! Tovarăşul Hossu, în cele câteva cuvinte cu care a deschis discuţia, a vorbit de planul pe 1950 şi de primul plan cincinal. Daca am înţeles bine, ne stau în faţa alte construcţii, la fel de grandioase ca şi asta de-aici. Nu e permis să imobilizăm aici tehnicieni şi masse de muncitori, nici o săptămână mai mult decât e strict necesar! Şi cu atât mai puţin o iarnă întreaga! Ar fi o crimă! Trebuesc împinse înainte lucrările cu efortul maxim!

Deodată se întrerupse. Mormai:

— Cer scuze pentru aprinderea cu care am vorbit. Dar eu sânt un bătrân tehnician, şi aş dori să lucrez la cât mai multe asemenea mari cons-

trucții; dar nu știu la câte îmi va mai permite condiția noastră biologica .

Surâse acru :

— ...prea limitată în timp...

Cei de față se priviră. Unii erau emoționați. Serafimov, cu urechea aplecată spre interpret, zâmbi blând și murmură :

— **Nicevo... nicevo...**

Lăzărescu se așezase și se uita în pământ ; nu i se mai vedea decât căpățâna mare și chelia galbenă. Hossu vorbi :

— N'am auzit punctul de vedere al șantierului dela N .

Zusman își rasfoi hârtiile așternute peste geanta pe care-o ținea pe genunchi, și începu :

— Noi putem aduce în sprijinul ideii excavațiilor de iarnă, proectul nostru de plan de lucru și experiența noastră cu excavațiile pe luna Noembrie... Iata, întâi, cum am plănuit să organizam producția în lunile de iarna...

Secretarul lui Hossu intră, se strecură printre oameni până în colțul în care ședea Maftei și-i dădu acestuia un bilet. Maftei îl citi, ridică ochii cu vioiciune, apo îi întinse biletul lui Borza, șoptindu-i ceva. Borza citi, biletul, și-i șopti lui Maftei:

— Du te imediat...

Maftei ieși discret. Hossu îl privi cu oarecare mirare, și se'ntoarse spre Borza. Acesta îi trecu biletul. Hossu îl citi, cu fața neclintită, apoi îl întoarse și-l puse pe cristalul biroului, și continuă să-l asculte atent pe Zusman.

6

Spitalul era o cladire mare, cu două etaje, cu multe ferestre întunecate. Doar vreo trei, la etajul întâi, luminau prin ceață. Jeepul intră în curtea întinsă și pustie, semanată cu copaci tineri, desfrunziți, și se opri în fața unei uși laterale, scunde. Maftei coborî, urmat de un ofițer tânăr cu panglică albastră la șapcă. Intrară înăuntru. Portarul în uniformă dindaratul unui ghișeu cu geamuri îi întrebă pe cine caută :

— Pe tovarășul colonel Iliescu, zise ofițerul.

— Vă așteaptă.

Portarul încuie ușa și le arată drumul, pe scări de ciment, pe coridoare pustii luminate slab de câte-un bec la capete. Baturâ într'o ușe și intrară. Ofițerul salută. Dindărătul unui birou se ridică un barbat cărunt, voinic, în halat alb peste uniformă. Le întinse mâna și-i pofti să șeazâ Ofițerul cu care venise Maftei, zise :

— Tovarășul e activist de partid pe șantierul dela N

— Inginerul Pangrati lucrează la noi.. acolo, zise Maftei. Ași vrea să mi spuneți.. care e situația.

Colonelul medic îl privi cercetător Maftei nu se mișcă. Tăcea. Colonelul zise :

— L-am operat adineaori.. S'a tras din spate. Glonțul i-a rupt coasta a șasea din stânga, și s'a oprit în plămân Cine a tras, țintea probabil inima...

Maftei întrebă răgușit

— Scapă ?

Chirurgul se juca în neştire cu un toc :

— Dacă nu se întâmplă nimic neprevăzut...

— Când putem vorbi cu el ? întrebă ofiţerul cu care venise Maftei.

— Deocamdată, nu... I-am dat un soporific ; trebue să doarmă...

7

Dona aştepta să se întoarcă Mateica. Ii fusese frig. Işi făcuse însă o injecţie şi acuma era liniştită, pătrunsă de plăcerea bolnavă dată de morfină. Se întinsese pe pat şi privea uşa ţintă, cu pupilele micşorate în ochii verzi, prea lucioşi. Aştepta. Mateica avea să sosească. Prefera să nu ştie ce se întâmplă, să afle cât mai târziu; dacă se putea, chiar să nu afle niciodată, că s'a întâmplat ceva sau nu, în noaptea asta. Zăcea pe pat şi auzea umezeala ceţii picurând de pe streşinile rupte. Din când în când, un umblet mărunt după uşă, furişat şi repede. La început se speriase. Insă de mult se obişnuise cu ei ; erau şobolanii. Acum nici nu-i mai auzea.

Cineva bătu în uşe. Dona se ridică sprintenă şi se duse la uşe. Deschise întrebând cu o veselie fără motiv :

— Ai venit ?

Dar chiar în clipa asta, creerul ei ameţit de otravă ştiu că bătaia în uşă nu fusese ca a lui Mateica : de trei ori repede, şi odată încet. Iar acum stătea în faţa ei o femeie scundă cu o broboadă strânsă în jurul obrazului. O tătăroaică. Se dădu puţin la o parte, şi Dona întoarse capul spre ea. Astfel lumina dinăuntru mângâia obrazul stâng al Donei, şi-l aurea parul scurt. Femeia o privea ca şi cum ar fi vrut să-şi aducă aminte toată viaţa de chipul Donei. Intrebă :

— Aici şade domnul colonel Mateica ?

Deodată Dona se desmetici. O scutură un fior de ghiaţă. Zise scurt :

— Nu !

— Dar vine din când în când... îngână duşmănos femeia.

Dona trânti cu sgomot uşa şi o încuie cu cheia de două ori. Rămase lipită de ea, trăgând cu urechea. Inima îi bătea înnebunită. Dincolo, nici un sgomot. Apoi, târziu de tot scârţâitul uşii de fier de sub marchiză, şi al portiţei de afară. Dona se duse şovăind, cu picioarele tăiate, se aşeză pe pat şi-şi mai făcu o injecţie.

Nu ştiu cât timp trecuse — era într'o stare de vis, de mulţumire nătângă pe cale să se risipească chiar în clipele acelea — când îşi dădu seama ca prin somn, că o strigă cineva. Işi adună minţile şi înţelese că Mateica o chiamă prin uşe. Se duse să deschidă, plutind. Il văzu că intră, galben, schimonosit, tremurând. Abia înţelese ce-i spunea. Dar încet-încet, isbuti să-i vorbească şi ea :

— Te-a căutat cineva...

Avea un surâs şovăitor, copilăresc. Mateica o luă de umeri şi o scutură brutal :

— Ce spui? Cine-a fost? Trezeşte-te!

— O... o fe-femeie, zise Dona. Scuturăturile o făceau să sughiţe. O tătăroaică.

— O tătăroaică ? Aha...

Şi Mateica se aşeză gânditor pe pat. Dona începuse să-şi vie în fire. Se aşeză lângă el şi-l privi cercetător. Işi dădu seama că e schimbat

la față, că mâinile îi tremură, și-l întrebă cu un glas ciudat, nesigur, aproape silabisind:

— Ce-ai... făcut?

Mateica se uită la ea, rătăcit. Dona murmură:

— E... mort?

Mateica nu răspunse. Pe fața Donei începură să curgă lacrimi; apoi isbucni într'un plâns amarnic, cu hohote. Mateica o îmbrânci, se ridică de pe pat înjurând-o murdar, și începu să se plimbe prin odaie, mormăind înnebunit:

— Nu pot fugi de pe șantier... Nu pot... Dacă fug, de-abia mă dau de gol... Ție-ți găsesc altă casă — mâine..

Și repetă mașinal:

— Mâine... mâine...

8

A doua zi seara, Mateica ședea în cantina numărul 1, și se uita pe furiș la oamenii dimprejurul său. Mesele fuseseră date la o parte, băncile și scaunele așezate în rânduri, în semicerc împrejurul unei mese la care ședeau Zusman, Juraşcu, Tudose, Mitică Rusu și Chirsan. Maftei era mai la o parte, pe un scaun. Erau adunați acolo subingineri, șefi de echipă, muncitorii fruntași, cum era Craciunescu excavatoristul sau căruțașul Gelal; erau acolo Achim, negricios și cu ochii strălucitori sub sprâncenele groase, era Micluț, întors de câteva zile dela el din sat, cu o echipă întreagă de oameni proaspeți, erau dulgherii dela șantierul cel nou, ca Negoiță Mizea, și Tudoriță, minerul, și membri ai comitetului de muncitori, ca Iulică Zaharia, sau Mârzali, feciorul lui Gelal; erau tineri delegați de organizația U T.M anume pentru această ședință, însuși secretarul, și Rada, tractorista, și mulți alții pe care Mateica nu-i cunoștea, săpători, zidari, șoferi. Pe lângă el ședeau oameni noui, a căror angajare o făcuse el, dar pe care nu-i cunoștea, și de care se ferise în ultima vreme, oameni trimiși de școlile de normatori ale Direcției, de școli de administrație din țară; din cei dinainte, nu era decât Bercovici. Privirile neliniștite ale lui Mateica alunecau dela unul la altul. Fețe mature sau tinerești, asprite de muncă, de vântul necontenit, de frigul uscat care se lăsase asupra șantierelor de pe tot mijlocul Dobrogei. Mateica se simțea prost. Incerca să uite de gândurile și spaimele care-l răscoleau, dar oamenii aceștia îi erau străini, și îl înspăimânta simțământul că rămăsese singur, printre sute și mii de oameni pe care nu-i mai putea mișca pe tabla de șah, sute și mii ai căror reprezentanți erau acești câțiva zeci adunați aici de Zusman ca să discute producția în iarna ce începea. Ii ura; îi ura mai ales în clipa asta, când îi era cel mai frică. Ura totul la ei: mâinile puternice de mecanici, mâinile în a căror piele pătrunsese vaselina neagră și motorina de nu le mai puteau scoate nici un spălat; mâini îndemânatice, obișnuite să lucreze cu fierul; mâini de ceferiști, cu fire de cărbune sub unghii; mâini noduroase de țărani, ale săpătorilor și căruțașilor. Și apoi fețele; da, ura și fețele, arse de soarele de pe câmpuri deschise și slobode, fețele bicinite de nisipul adus de vântul stepei, privirile pe care se ferea să le întâlnească. El îi ura, și ei nu știau.. sau încă nu știau...

Unul însă îl ura. Își dădu seama de asta când îi întâlni ochii. Niște ochi negri, care-l ardeau. Cine era omul acela? Era în haina de lucru,

vătuită; tânăr; părea mecanic sau şofer. Mateica se feri de ochii aceia care-l ardeau. „Ce dracu' o fi având cu mine?"

Se aplecă şi-i şopti la ureche lui Bercovici:

— Cine e ăla de colo?

Bercovici se uită şi răspunse scurt:

— Un excavatorist.

Mateica se frământă pe scaun. „Poate mi se pare mie..." Şi, simţind mereu, din când în când, arsura privirii aceleia încărcate de ură, încerca să asculte, să fie atent la ce spunea Zusman. Dar gândul îi fugea: „Ce-o fi cu Pangrati?" Incercase să întrebe pe unii şi pe alţii, dar nimeni nu ştia nimic — sau toţi se fereau să-i spună? Ce gând nebunesc! Cum adică? Toţi se înţeleseseră împotriva lui? Imposibil. Nu erau ei chiar aşa de strânşi, de organizaţi... „Mai bine să-l ascult pe ăsta ce vorbeşte..."

— Ne-am adunat aici, tovarăşi, spunea Zusman, ca să ne sfătuim cum vom pregăti campania de excavaţii şi de construcţii din iarna asta. Şantierul nostru, rămas în urmă la începutul toamnei, este acuma printre cele fruntaşe. Şi experienţa noastră a ajutat să-i convingă pe tovarăşii de pe alte şantiere, că merge cu metodele noui, îndrăzneţe, pe care le-am învăţat dela constructorii sovietici. Cu toate slăbiciunile şi greşelile noastre, putem fi mândri de ce-am făcut până acum...

Şi spuse cifre şi mii de metri cubi de zidărie, zeci, sute de mii de metri cubi de pământ săpat. Kilometri din traseul Canalului.

— Ne-am adunat acuma, ca să vedem care sânt sarcinile noastre, şi cum o să le facem faţă...

Vorbea limpede, apăsând pe fiecare cuvânt, şi cei dimprejur îl ascultau cu gravitate, oameni care zidiseră, care săpaseră pământul, care împingeau Canalul spre Nord-Vest, spre Ovidiu, şi spre Sud-Est, spre Poarta Albă. Numai pentru Mateica, glasul lui Zusman era un fel de murmur nedesluşit. Mateica se gândea înfrigurat şi fără şir: „Mi-a scăpat totul din mână... N'am făcut nimic.. A trecut valul peste mine... Şi Dona... Ce-o fi căutat Tasula acolo? M'a urmărit... Dece? Geloasă, da, geloasă şi nimic mai mult; să vedem cum o s'o împac..."

— ...şi acestea fiind sarcinile noastre, tovarăşi, noi, conducerea şantierului, o să vă înfăţişăm planul de lucru; o să-l discutăm împreună cu voi; o să spuneţi fiecare cum poate fi lărgit şi cum credeţi fiecare că puteţi ajuta la împlinirea lui: fiecare cu experienţa şi priceperea lui, cu răspunderea lui, a echipei lui, a unităţii lui de muncă, a maşinii lui. Dar, înainte de a vă citi planul şi înainte de a-l discuta, trebue altceva. Trebue să ne oprim şi să privim activitatea noastră din ultimile luni. Au fost goluri, au fost greşeli, au fost metode proaste. Să vedem ce trebue îndreptat în cursul iernii ăsteia. Luaţi cuvântul şi criticaţi curajos şi activitatea voastră, şi a tovarăşilor voştri, şi a conducerii... Cine cere cuvântul?

Mateica abia-şi putea stăpâni o nevoie nervoasă, isterică, de-a râde. „Ce e comedia asta? Ce mai trebue critică şi autocritică, când e mai simplu să dai ordine, şi să se execute sub ameninţarea pedepsei?"

In sală oamenii înălţau mâna — mâini din cele pe care le ura el, mâinile care lucrau cu metalul, cu uneltele, cu maşinile. Se ridicau rând pe rând, şi vorbeau, unii stângaci, greoi, alţii mai uşor şi mai curgător, se întorceau către cei pe care-i criticau, iar la masă, Zusman, Juraşcu, Mitică

Rusu, îşi luau note, ascultând atent, în timp ce Mateica lăsa să-i alunece gândurile, să se piardă, să se amestece, ajunse fără formă, nelămurite ca visele unui om bolnav care aiurează. Din starea aceea de semi-trezie, de oboseală grozavă şi frică tulbure, în care treceau minutele şi orele, şi glasurile deveneau un fel de zumzet fără noimă, îl smulse deodată un glas. Se ridicase excavatoristul cel tânăr, cel care-l privise cu acea ură arzătoare, de neînţeles. Zusman zisese:

— Tovarăşul Bănică are cuvântul...

Flăcăul, în picioare, vorbea cu o patimă stăpânită:

— Tovarăşi, noi sântem muncitori veniţi mai de curând; eu vorbesc în numele meu; dar ştiu că ce spun eu, gândesc mulţi tovarăşi, cu care am vorbit despre asta. Dumneavoastră sânteţi o parte care aţi venit când nu era aici decât iarbă şi cunoaşteţi... cum să zic? povestea şantierului. Dară noi, o seamă de excavatorişti, şoferi, mineri, şi apoi săpători, căruţaşi, zidari, am venit acum în săptămânile şi în lunile din urmă. Am vorbit cu tovarăşii mai vechi, despre viaţa şantierului. Şi este un lucru care nu ne-a plăcut. Este un lucru care nu e cum trebue să fie pe un şantier socialist. Au fost aici un şir întreg de fapte care s'au întâmplat; sabotaje, hoţii, lucruri murdare. Au fost oameni care s'au arătat că sânt bandiţi, hoţi, duşmani ai noştri. Mulţi sânt arestaţi şi daţi în judecată, alţii sânt fugiţi. Dar dacă-i vorba că ne punem pe muncă, iarna asta, noi am vrea să ştim care a fost rădăcina, care-a fost cum să zic? portiţa pe unde s'au strecurat duşmanii. Noi nu vrem să pornim la lucru cu duşmani, cu unelte de-ale burgheziei, printre noi. Să vedem, unde-i începătura? Unde-i rădăcina? Şi s'o smulgem afară! Şi asta cred că nu vrem numai noi, care am venit mai în urmă. Asta vor toţi muncitorii de pe şantier!

Un murmur se răspândi ca fulgerul prin sală. Oamenii se priveau, îşi şopteau, încuviinţau din cap, se auzeau glasuri răguşite sau limpezi, care rosteau: „Da, da, e adevărat, aşa e!" Zusman se uită împrejur şi după o clipă vorbi:

— Eu socotesc că propunerea tovarăşului Bănică e bună şi că trebue să discutăm chestiunea asta. Dar concret, cu fapte precise, nu aşa, în vânt. Cine are de spus ceva?

Se ridicară deodată mai multe mâini. Mateica svârlise o privire iute către Maître. Acesta fuma liniştit în colţul lui. Mateica simţi în aer încordarea. „Au început! ", se gândi el, şi-l trecu un fior. „Trebue să mă lupt!" Il cuprinse o undă de desnădejde: „Dece m'am întors? Ce-am căutat aici? Trebuia să fug..."

— Tovarăşa Rada, spuse Zusman. Mateica se întoarse s'o privească pe tractoristă. N'o văzuse la început, pentrucă era îmbrăcată ca un băiat, în aceeaşi haină vătuită, cenuşie. Spunea cu însufleţire:

— La noi primul sabotaj pe şantier s'a făcut la cantină. Eu ştiu, pentrucă lucram acolo. Administratorul cantinei şi bucătarul şef furau alimente şi înfometau muncitorii. Pe urmă au fost arestaţi, şi s'a dovedit că fusese, unul majur în armata burgheză, şi ăllaltul era unchiu-său! Venise aici amândoi, şi-şi făcuse o gaşcă. Chefuiau cu administratorul noaptea, vindeau hrana la chiaburi prin sate, şi la Constanţa. Cine i-a angajat?

Toţi se întoarseră spre Mateica. El răspunse cu glas îngropat — nici el nu şi-l recunoaştea:

— Eu i-am angajat... dar nu știam că-s hoți...

— Trebuia să știi, tovarășe! zise fata. Zusman o opri:

— Să discutăm disciplinat, tovarășă Rada. Mai ai ceva de spus? Nu. Cine mai cere cuvântul?

Iarăși alese pe unul din cei care ridicau mâna.

— Tovarășul Achim.

Achim vorbi întors spre Mateica:

— Tovarășul șef al personalului n'a știut ce face aici fostul administrator, Frenkel. Sau n'a vrut să știe.

— Asta spui dumneata! zise Mateica

— ... Frenkel trăia aici pe șantier, urmă Achim, trăia într'un fel... care era o rușine pentru șantier, și batjocură față de oameni. Dece nu i-a atras atenția tovarășul Mateica?

— I-am atras atenția, dar degeaba!

— Dacă a fost degeaba, dece n'a vorbit cu șeful șantierului?

— Am vorbit

— Tovarășe Mateica! zise aspru Zusman,

— Tovarășe inginer, strigă Mateica, nu pot sta să-l ascult când arată atâta rea credință!

— Ai să vorbești și dumneata. Nu-l întrerupe! Spune, tovarășe Achim.

— O fi vorbit, și tot degeaba a fost. Dar dacă n'a cerut sprijinul organizației de partid? Tovarășul Mateica n'a lucrat niciodată cu organizația de partid! Dece?

Se făcu tăcere.

— Mai ai ceva? Nu. Tovarășul Gelal.

Gelal se ridică și-și trase brâul în sus. Apoi zise:

— Eu aș vrea să-l întreb pe tovarășul Mateica, dece l-o fi angajat pe hoțul de Udristoi? Unde l-a găsit?

Tăcu o clipă. Mateica răspunse răstit:

— O să vorbesc, și-o să arăt cum l-am angajat.

— Udriștoi, urmă Gelal, a sabotat salariile și a furat cât a putut. Avea și niște oameni ai lui, care lucrau în biroul de lângă tovarășul Mateica...

Mateica dădu din umeri disprețuitor, și mormăi:

— Prostii.

Dar înghețase. Se 'ntreba: „Cine l-a învățat să spuie asta? De unde știe?" Gelal spunea:

— Și să vă spun: când i-am prins pe niște chiaburi că sabotează munca la căratul pământului, s'a dus un tovarăș să arate treaba asta, și Udriștoi n'a vrut să-l asculte. Era și tovarășul Mateica acolo, și au râs amândoi de tovarășul ăla...

— Nu-i adevărat! strigă Mateica. E o minciună!

Se ridică pontatorul cel mărunt și bucălat, ceru cuvântul, și povesti întâlnirea lui cu Udriștoi și Mateica. Incheie:

— Dumnealor erau prieteni... Au râs de mine și n'au vrut să mă asculte...

— Nu-i adevărat! Nu eram prieten cu Udriștoi!

Tudose, administratorul ridică mâna. Zusman vorbi:

— Tovarăşe Mateică, fii disciplinat! Tovarăşul Tudose are cuvântul...

— Eu, zise Tudose, n'am decât un lucru de spus. Din cât i-am văzut eu vreo două luni, pe tovarăşul Mateica şi pe Udriştoi, pot spune că erau prieteni. Udriştoi stătea ceasuri întregi de vorbă cu tovarăşul Mateica, în biroul tovarăşului Mateica.

Se aşeză. Mateica îşi şterse fruntea de sudoare. Din fundul sălii, Rada strigă:

— Impărţeau câştigul!

— Tovarăşe Rada! exclamă Zusman supărat. Bătu în masă cu creionul până se potoli frământarea şi sgomotul trezit de Rada. Apoi îi dădu cuvântul lui Micluţ. Acesta vorbi greoiu...

— Apăi, tovarăşi, noi, betoniştii, am lucrat tare greu, când s'or turnat fundaţiile la uzina electrică. Ziua şi noaptea lucram, cu multă osteneală. Tare greu a fost... Iară când a fost gata fundaţia pentru un motor, iacă, era turnat cu ţiment prost. Magazioneriul dela ţiment a fugit. El anume ne dedeasă ţimentul prost. Apăi, mă rog frumos, pre el, cine l-o angajat?

Toţi se întoarseră spre Mateica. Acesta se uita drept înainte, ca să nu vadă privirile bănuitoare, duşmănoase, unele grele de ură, care-l săgetau. Dar îi curgea năduşeala pe tâmple. Micluţ se aşeză.

— Tovarăşul Folosea, spuse Zusman.

— Eu, tovarăşe, începu Victoraş, treceam cu camionul pe lângă magazia de ciment, înainte să fugă magazionerul. Am trecut repede, că aveam drumul liber, dar tot l-am văzut pe tovarăşul Mateica; stătea de vorbă cu Tănăsoiu, şi pe urmă a plecat repede. Atunci a fugit Tănăsoiu.

— N'a fost atunci! strigă cu glas spart, Mateica. Aveam cu el cine ştie ce treabă! Altădată a fost!

— Atunci a fost! zise cu tărie Victoraş.

Zusman bătu cu creionul în masă. Freamătul şi murmurul oamenilor se potoli cu greu. Se auzeau glasuri abia înăbuşite:

— E bandit... Lucra cu ei...

Negoiţă Mizea se ridică şi vorbi răsunător, acoperind gălăgia:

— Când am venit pe şantier nea Iulică şi cu mine, n'a vrut să ne angajeze. Ci-că nu era nevoie de muncitori!

Zusman ciocăni iar cu putere în masă. Glasurile se domoliră. Se făcu ţăcere. Afară, o răbufnire de vânt cutremură tabla acoperişului. Mateica era galben, şi ochii lui aveau o lucire sticloasă. Işi lingea buzele uscate. Dela masă, fără să se ridice, Mitică Rusu vorbi:

— Din ce au spus tovarăşii se vede limpede că dumnealui...

Spusese „dumnealui" cu un fel de scârbă.

— ...a angajat fel de fel de tâlhari, şi ori a închis ochii asupra tâlharilor, ori i-a ajutat. Adică se vede că-a venit pe şantier anume ca să-l saboteze. S'a arătat ca duşman, ca om al burgheziei...

Mateica se gândi fulgerător: „Mai am o singură şansă. Să fac pe prostul. Dacă nu merge, tot scap... Tot n'au aflat tot..."

Se ridică agitat, vorbind cu înfrigurare:

— Tovarăşe Zusman! Daţi-mi voie să vorbesc şi eu! Să spun ce-am pe suflet... Daţi-mi voie, tovarăşi, că n'am loc...

Dădu scaunul la o parte, îl împinse pe Bercovici care se mută pe alt scaun; îşi făcu în jur un cerc gol. Trăgea cu ochiul la calea strâmtă, printre oameni, până la uşe. In acelaşi timp bolborosea răguşit:

— Daţi-mi voie... Am greşit. E adevărat. Imi fac autocritică. Imi fac o severă autocritică. Dar nu admit să spuneţi că sânt duşman al şantierului. Am făcut şi eu tot ce-am putut! Eu iubesc şantierul! Faţă de munca noastră, faţă de partid, tovarăşi, eu sânt cel mai devotat om! Imi dau şi viaţa! Vă rog să nu credeţi că sânt contra! Aici e o înscenare! S'au înţeles duşmanii mei, să mă...

— Stai, rosti un glas rece ca ghiaţa. Toţi se întoarseră spre cel care vorbise. Era Maftei. Ii reteză vorba lui Mateica:

— Ajunge!

Apoi, către ceilalţi, urmă:

— Tovarăşi, s'a cercetat cine e şi de unde vine omul ăsta. E de mult bănuit. Acum se ştie. A fost ofiţer superior în armata lui Antonescu. Decorat cu crucea de fier. In Basarabia, a dat ordin să fie omoriţi sute de civili evrei. A venit aici cu acte şi cu referinţe false; noi credem că a fost trimis ca sabotor, de oameni care lucrează cu spionii imperialişti. Aici, afară de ce-au spus tovarăşii dinainte, a încercat să-l cumpere şi pe tovarăşul Pangrati. Când a văzut că nu-i merge, şi că tov. Pangrati are să-l dea de gol, l-a pândit pe stradă astă noapte în Constanţa şi a încercat să-l omoare.

Mateica sărise în picioare şi răcnea descreerat, cu faţa strâmbă, schimonosită de ură, şi împroşcând picături de scuipat:

— De mult mă pândeai! De mult mi-o pregăteai! Tu mi-ai făcut-o Ai să mi-o plăteşti cu capul tău, cu sângele tău! O să...

Maftei îl întrebă repede, cu acelaşi glas plin de ură, rece ca ghiaţa.

— Va să zică, mărturiseşti?

Oamenii se ridicau, se îmbulzeau înainte. Mateica ţâşni deodată ca o pisică printre ei, spre uşe. Zeci de mâini îl prinseră. Se smuci cu puterea desnădejdei, lăsându-şi haina în mâinile lor şi năvăli pe uşe afară. Ei porniră buluc după el, răsturnând scaune, înghesuindu-se în uşe, să iasă în întunericul şi vântul aprig de afară.

Mateica alerga nebuneşte, gâfâind, cu ochii ieşiţi din cap. Se isbea de oameni, îi răsturna, îi ocolea, cotea după colţuri de barăci. Ajunse la cea unde locuia, se năpusti înăuntru, urmărit de strigăte şi tropăituri. Intră în odaia lui şi o încuie cu cheia. Gâfâia. Aprinse lumina. Scoase pistolul din buzunar. Totul era pierdut. Ştiau totul. N'avea să scape. Nu putea să scape. Şi atunci mai bine...

De afară, isbeau în uşe. Baraca se umpluse de hărmălaie, de tropăit de paşi grei. Uşa se sguduia. „De m'ar lăsa o clipă liniştit", se gândi cu desnădejde Mateica. „Numai o clipă". Cântărea pistolul în mână. Atârna greu. Foarte greu. Cu o sforţare supraomenească îl înălţă spre faţă. Văzu gura ţevii, gură neagră cu zimţii de oţel ai ghinturilor pe margini. Şi de odată îl cuprinse o slăbiciune, un val de risipire, de destrămare.

Se înmuie. Se simţea fără putere, plăpând. Lucrase prea mult în ascuns, pe căi ocolite, furişate. Ţeava pistolului era o cale dreaptă, dar silnică, grea. Iar el era atât de slab... Deodată i se păru că va trăi, că va scăpa... închisoarea poate, războiul... Ii tremurau genunchii. Simţea că leşină. Pistolul îi scăpă din mână şi căzu bocănind pe podea. Uşa se cutremura din ţâţâni. Mateica se dădu îndărăt până la perete. Se lipi de perete. La o ultimă isbitură, balamalele săriră din cuie, se lărgiră. La următoarea isbitură, uşa avea să cadă. Lipit de perete, cenuşiu la faţă, Mateica aştepta.

9

După ce-l văzuse pe Mateica ieşind cu Dona din căsuţa din Tabaşirî, şi după ce-o văzu de aproape şi pe Dona, Tasula nu dormi toată noaptea. A doua zi stătu închisă în casă. Il aştepta pe Mateica. Plângea, se alina de oboseală, se uita pe fereastră în strada plină de ceaţă, trăgea cu urechea la paşii care urcau scara, dar se îndreptau toţi spre alte părţi ale casei. O clipă, se gândi să se ducă la miliţie, să-l denunţe pe Mateica — dar ce să spună? Ce făcea el? Se ascundea — dar pentru ce? Şi iarăşi îl aştepta. Dar Mateica nu sosi nici ziua, nici noaptea. In dimineaţa zilei următoare, Tasula, nedormită, nemâncată, ajunse la un fel de nepăsare ostenită, amară.

Pe la zece dimineaţă, mai mulţi oameni urcară cu cizme grele scara. Bătură în uşe Tasula deschise. Intrară în odaie. Purtau uniforme. Ea îi privea ameţită. O întrebară despre Mateica; răspunse maşinal, tot ce ştia. Despre el. Despre Tănăsoiu. Despre Gruescu.

— La Constanţa, stătea aici?

Tasula vorbise până atunci ca în somn; îngâna vorbele şi privirile îi erau stinse. Acuma, se aprinseră deodată. Tasula păru să prindă viaţă şi răspunse cu însufleţire:

— Mai are o casă. Stă acolo cu altă femeie. Vă arăt...

10

Dona zăcea pe patul tare, acoperit cu pături furate de pe şantier. Se simţea bolnavă, îi era rău, şi-şi terminase fiolele. N'o mai susţinea nimic. Cu ochii închişi şi pleoapele vinete, răsufla greu. Gândurile i se întretăiau şi se învălmăşeau. Ce avea să se întâmple? Unde era vreo ieşire, vreo altă cale, alţi oameni, altă lume? Unde era viitorul? Işi aducea aminte ce se petrecuse înainte cu două nopţi şi o cutremură un fior de groază. Pangrati mai trăia oare? Nu, desigur că nu... O ţinuse cu braţul de umeri, când stăteau în faţa casei pustiite din Bucureşti. Casa nu mai era. Pangrati nu mai era. Dar Mateica nu sosise... Il prinseseră oare? Mai trăia oare şi el? Femeia aceea... ce legătură avea ea cu Mateica? El nu voise să-i spuie. Era prea tulburat. Dar, în orice caz, ascunzătoarea nu mai era necunoscută. Mai era cineva care ştia de ea... Şi de jur împrejur era primejdie. O lume care se scufunda, de jur împrejur...

Deodată tresări. Auzise paşi în curte. Sări de pe pat şi se repezi la uşe, gata să descuie. Dar erau mulţi, cu cizme grele. Era şi o femeie care vorbea pe nerăsuflate. Cineva bătu cu pumnul în uşe:

— Deschide!

Dona se dădu îndărăt. Bătăile scuturau uşa.

— Deschide! Deschide!

Se dădu îndărăt, pas cu pas, cu ochii măriţi de spaimă. Isbeau cu cismele în uşa care se crăpă pe mijloc, de sus până jos. La fiecare sguduitură a uşii, Dona se dădea îndărăt Până nu mai avu unde să se dea îndărăt. Ajunsese cu spatele la zid.

EPILOG

Ca niciodată să nu mai fie pustiul.

1

Pangrati începuse să se însănătoşească. Zilele acelei ierni erau adesea deosebit de luminoase; şi aproape că nu fuseseră geruri. După ce ieşise din spital, Pangrati îşi făcu convalescenţa la Bucureşti. Incet-încet, rana i se închidea, iar frământarea din sufletul lui se alina. Trecu la început printr'o stare de nepăsare ostenită, bolnavă; apoi treptat aceasta pieri şi Pangrati începu să simtă o bucurie proaspătă, blândă, de fiecare clipă; se bucura de soarele care strălucea în dimineţile acelea de iarnă, se bucura de ţipetele vreunor copii care treceau pe stradă şi de frumuseţea gândirii dintr'o carte; stătea ceasuri întregi şi asculta, prin uşa care-l despărţea de tatăl său, cum bătrânul cânta la vioară, după obicei, muzică din maeştrii vechi.

Apoi trecu şi vremea aceasta în care puterea de viaţă abia mijea şi se înfiripa în el. Intr'o dimineaţă, se trezi nerăbdător, stăpânit de-o dorinţă bruscă de-a pleca îndărăt în Dobrogea. Camera i se păru prea strâmtă Se îmbrăcă gros şi ieşi pe stradă. Străzile oraşului erau şi ele prea strâmte faţă de zarea nemărginită de unde plecase. „Trebue să mă întorc", se gândea el. Dar prima plimbare îl obosi. De atunci, începu să se plimbe în fiecare zi. Zăpada îi scârţâia sub paşi, şi Pangrati trăgea adânc în plămâni aerul rece şi tare. Se obişnuia treptat cu aerul liber, şi se învăţa să meargă din ce în ce mai sprinten şi mai repede, ca să-şi readucă trupul la agerimea sa dinainte. In sfârşit, ajunse să nu mai simtă nimic din oboseala convalescenţei. Se plimba astfel într'o zi pe unul din bulevardele din centrul oraşului, când îl opri cineva chemându-l:

— Domnule Pangrati!

Se opri şi se uită împrejur. O vitrină de florărie, plină de crizanteme. Maşini care treceau în sus şi 'n jos, sub sclipirea roşie şi verde a stopurilor. Oameni grăbiţi. Cine-l chemase?

Cine-l chemase era în faţa lui. O femeie bătrână, cu faţa galbenă şi brăzdată adânc, cu ochii încercănaţi, cu pleoapele ofilite. Ochii îi străluceau nefiresc, negri, arzători. Purta o haină de astrahan de o croială demodată, atât de tocită şi roasă, încât atârnau bucăţile de piele rupte din tivul de jos; şi avea pe cap căciuliţă la fel, peste care se legase cu un şal cafeniu. Avea şi ciorapi cafenii, de lână, şi pantofi negri, scâlciaţi, vechi. Se apropie de Pangrati:

— Nu mă recunoşti?

Pangrati rămase mut. Când îl oprise, se gândea la excavaţiile dinspre Poarta Albă: „Acolo vom putea întrebuinţa şi scrapere, nu numai excavatoare..." Acum o privea aiurit pe bătrână. O văzuse undeva. Unde o văzuse? Când? Cine era?

— Nu mă recunoşti? Sunt mătuşa Donei. Sunt mătuşa Elvira...

Şi-i întinse mâna. Pangrati şovăi şi-i luă mâna; era uscată, rece ca ghiaţa. Pangrati se uită o clipă la mâna aceea vânătă şi sbârcită: purta un inel subţire de platină, cu o rozetă de diamante şi cu un briliant mare în mijloc. Briliantul arunca sclipiri reci, albăstrii:

— Ce e cu Dona ? Nu ştim nimic...

Răsuflarea îi duhnea cumplit a ţuică. Pangrati se dădu îndărăt.

— L-au arestat şi pe Radu Caraman — l-ai cunoscut.. dar Dona ? Dona ?

— Nu ştiu, zise Pangrati. Nu ştiu nimic despre ea. Bună ziua, doamnă.

Se'ntoarse şi se depărtă repede.

Pe drumul spre casă, îi răscolea mintea o furtună de gânduri. „Trebue să plec. Locul meu e acolo, printre oameni, pe şantier. Ce caut aici, singur cu tata, sau de vorbă pe stradă cu mătuşa Elvira ? Trebue să plec"

Intră în casă, bătu la uşa camerei tatălui său, şi intră. Bătrânul scria. Când îl auzi intrând, întoarse capul. Dincolo de el, era fereastra cu perdelele lăsate. Lumina puţină, strecurată de afară îi trecea prin păr şi-i făcea o coroană argintie. Faţa îi era şi mai mică, şi mai trasă, subţiată, albă. Bătrânul se stingea încet, devenea o umbră. Pangrati îl privi o clipă cu emoţie. Apoi îşi aduse aminte pentru ce venise :

— Plec, tată. Mă întorc pe şantier.

Bătrânul îşi scoase ochelarii osteniţi. Dar nu spuse nimic. Pangrati se aşează lângă el şi-i arătă teancul de hârtii scrise. Capitolele terminate erau legate cu panglici înguste, verzi

— Mai ai mult, tată ?

Bătrânul zâmbi :

— Nu ştiu, Mihai... Când cineva îşi scrie memoriile, niciodată nu ştie cât mai are...

— Le aduci până în ziua de astăzi ?

— Le aduc până în ultima zi în care voiu mai ţine tocul în mână..

— Ai să-mi dai să le citesc şi eu ?

Bătrânul clătină încet din cap:

— Nu... încă nu... mai târziu...

Apoi luând iarăşi tocul, zise :

— Bine Du-te. Acolo e locul tău. Văd că se întâmplă acolo lucruri pe care noi aici nici nu le bănuim...

— Da, zise Mihai. Da E mult de făcut...

Bătrânul muie tocul în cerneală şi reîncepu să scrie. Il şi uitase. Pangrati se ridică încet şi ieşi fără sgomot.

2

A doua zi dimineaţă, Pangrati era în autorapidul care gonea deacurmezişul câmpiei. Prin ferestre se zărea Bărăganul acoperit de zăpezi Vagonul era plin de lume: ingineri, funcţionari ai Canalului, soţii care se duceau să-şi vadă bărbaţii la Constanţa, la Cernavodă sau Medgidia, muncitori întorcându-se din delegaţie dela Bucureşti sau dela uzinele din ţară care lucrau maşini sau materiale pentru Canal.

Pangrati întâlnise pe cei doi ingineri dela Cernavodă, cu care făcuse într'o noapte de vară, drumul Cernavoda-Bucureşti : cel înalt şi liniştit, cel scund, uscăţiv şi vorbăreţ. Ii întreba pe nerăsuflate cum înaintau lucrările :

— Voi lucraţi şi iarna ? Cum merge consolidarea malului stâng al

Dunării? S'a făcut instalaţia de pompare? Dar oraşul nou — s'au continuat lucrările? Au înaintat săpăturile pentru ecluză?

— Da, spunea inginerul cel înalt şi voinic; am început excavaţiile pentru avanport; în avanport ştii c'or să se poată aduna convoaie întregi de şlepuri; o să aibă o suprafaţă de... ia stai...

Şi începu să calculeze cu creionul pe un carnet. Cellalt lovea cu palma genuchiul lui Pangrati, şi se apleca înainte, cu ochi strălucitori:

— Cum se termină iarna, o să punem drage fluviale, să sape pornind direct din Dunăre. Înţelegi? Intră cu Dunărea direct în uscat!

Râdea, mulţumit. Râdea şi Pangrati, cuprins de aceeaşi bucurie. Iar trenul gonea în lumina dimineţii peste întinderile înzăpezite.

La Cernavodă, cei doi ingineri coborîră, şi Pangrati rămase singur. Se ridică şi stătu la fereastră, încercând să-şi dea seama de înaintarea lucrărilor. Îi bătea inima mai tare. Aha, aici au mai adus excavatoare... Iată o şosea nouă... Aici parcă nu erau baracamente în locul ăsta... se vede că cei dela Mircea-Vodă mai deschid un punct de excavaţii..."

Deodată Pangrati îşi dădu seama că vecinii lui, doi bărbaţi ce păreau funcţionari sau tehnicieni, şi care vorbiseră tot timpul în şoapte şi fără să numească pe niciunul din cei la care făceau aluzie, ridicaseră glasul:

— Au fost imprudenţi, degeaba tot spui... Imprudenţi şi de aia s'au curăţat...

Pangrati tresări şi se 'ntoarse iute. Cellalt vecin al său râdea:

— Măi, eu nu cunosc decât oameni inteligenţi sau proşti... Au fost proşti... trebuia lucrat mai fin...

La privirea ascuţită a lui Pangrati, primul amuţise şi se prefăcea nepăsător; dar se simţea că-i e frică. Cellalt râdea; îl măsură o clipă pe Pangrati cu o uitătură obraznică. Unde mai văzuse Pangrati un astfel de om? Când mai auzise un astfel de râs, al omului sigur de sine? Ah, da; Mateica — era râsul lui, erau aproape cuvintele lui. Dar cei doi începură să vorbească despre lucruri neînsemnate, în timp ce gările mărunte din valea Cara-Su treceau ca fulgerul. La Medgidia, cei doi îşi luară genţile şi coborîră. Aici se dădea jos şi Pangrati. Ar fi vrut să afle cine sunt, dar îi pierdu prin mulţime.

Când ieşi din gară, se opri. Trecea un şir de camioane. Apoi o maşină mică, un Gaz de campanie. Deodată aceasta se opri, uşa din pânză de cort se deschise şi-apăru capul lui Maftei, cu şapca înfundată pe ceafă:

— Tovarăşe Pangrati!

Pangrati se lumină la faţă. Se apropie, şi-şi strânseră mâinile cu căldură:

— Ai cam slăbit... dar te întremezi aici... e aerul tare! Suie lângă mine. Mergem pe şantier. Ai sosit tocmai la timp, să vezi ceva frumos...

Maftei îi spuse şoferului să treacă pe lângă rampa de descărcare a gării. Opriră acolo o clipă. Lăzi uriaşe erau târîte de tractoare pe şenile. Altele se mai aflau încă pe vagoane-platformă. Fiecare vagon purta o singură ladă. Maftei i le arătă cu mândrie lui Pangrati:

— Ştii ce-i înăuntru?

— Excavatoare? întrebă Pangrati.

— Excavatoare, răspunse Maftei cu mândrie. Mereu sosesc vapoarele din Uniune...

Deodată se aplecă în afară. Un Stalineț uruia pe șenile pe lângă ei, trăgând una din lăzi. In cabină, sus, era la volan o fată.

— N'o cunoști? întrebă Maftei, întorcându-se către Pangrati. E Rădița, dela noi de pe șantier!

Fata îl zărise pe Maftei și-l salută; apoi arătându-i remorca, strigă:

— Excavator pentru șantierul nostru!

Maftei zâmbi mulțumit și se trase îndărăt, spunându-i șoferului:

— Dă-i bătaie, tovarășe...

Scoase la iveală un ceasornic de buzunar, gros, bătrânesc:

— Tocmai bine ajungem, să vază și tovarășul inginer...

— Până să văd, răspunse Pangrati, ascultă ce-am auzit...

Și-i povesti lui Maftei crâmpeiul de convorbire surprins în tren, și simțământul pe care i-l trezise. Maftei întrebă cu vioiciune:

— Ai aflat cine sânt?

— Nu...

Maftei se întunecă:

— Da... mai avem de-ăștia la Canal.. Mai avem...

3

Era o zi luminoasă, cu cerul de un albastru adânc, nepătat; aerul curat și rece rămânea, ca niciodată, nedlintit. La mari depărtări, zăpezile prindeau umbre albăstrii, sau de un trandafiriu palid. Dar aici, zăpada era călcată în picioare de oameni și cai, strivită de roțile căruțelor și camioanelor și de șinele tractoarelor, și amestecată cu pământ, cu paie și cu bălegar. Deasupra se ridica sprânceana de stâncă, mai încolo, încotro duceau drumeaguri cafenii de noroi înghețat, se întindeau baracamentele șantierului nou, iar în preajma lor, un grup de excavatoare, vreo douăsprezece camioane basculante și câteva Stalinețe așteptau cu motoarele duduind. Maftei stătea de vorbă cu Mitică Rusu, lângă șenila excavatorului:

— Ți-aduci aminte, tovarășe Maftei? întrebă Mitică Rusu. Ți-aduci aminte, prima noapte, când am vorbit noi?

— Mi-aduc aminte, zise Maftei. Da, mi-aduc aminte...

— Eram tare tulburat, și nu știam cum o s'o descurcăm; dar iacă, într'o vară și o toamnă și-o iarnă..

— Da, zise Maftei. S' au schimbat locurile...

— Dar și noi ne-am schimbat; eu, când mă gândesc câteodată, parcă nu mai sânt tot ăla; altfel văd lumea, și viața...

— Așa simți tu, tovarășe? întrebă Maftei.

— Da, așa simt...

Se uitau amândoi la mulțimea care forfotea în preajma râpei scunde de stâncă. Erau acolo muncitorii noului șantier. Mulți dintre ei erau oameni încercați, din cei veniți la N..., în vara lui 49; dar și mai mulți erau din cei ce soseau proaspăt, în fiecare zi, în gările de pe mijlocul Dobrogei. Maftei făcu mâna streașină la ochi. Zusman și Juraşcu plecaseră de pe deal și se apropiau. Pangrati era cu ei. Mulțimea se risipea și ea, lăsând goale îm-

prejurimile marginei de stâncă. Un grup de trei-patru oameni apăru pe deal, ieşind din adâncime, şi veniră şi ei spre baracamente. Purtau între ei un mosor de cablu. Mitică se întoarse şi strigă:

— Bănică! Frate-tu unde e?

De pe un excavator apropiat, Bănică răspunse:

— Uite-l! Intinde sârmă...

Maftei întoarse capul să-l vadă pe Bănică, şi zâmbi cu prietenie. Flăcăul se lumină la faţă. Şughiran, de pe excavatorul de lângă al lui, zise.

— Gata; îi dă foc!

Cei cu mosorul de cablu se opriseră jos, pe câmp. Zusman şi Juraşcu erau acolo; împreună cu un electrician, Pangrati, în genunchi în zăpadă, potrivea sârmele la o lădiţă de tablă: detonatorul electric. Mulţimea muncitorilor se aduna încet în jurul maşinilor. Maftei, uitându-se împrejur, recunoştea feţe de oameni care-i deveniseră prietene, oameni cu care ajunsese să se înţeleagă dintr'o vorbă, dintr'o privire, dintr'o tăcere; oameni care visau acelaş lucru ca şi el, voiau acelaş lucru ca şi el, şi aveau aceeaşi patimă. Erau Achim cu Evdochia, şi Micluţ cu Ana, şi Chirsan cu fică-sa, şi aici pe aproape erau Bănică, şi Şughiran, iar în depărtare, în oraşul nou, erau alţii ca ei, fraţi şi tovarăşi, în negura trandafirie ce plutea deasupra depărtării. Căruţe mişunau ca un furnicar pe albia nesfârşită a canalului; acolo era Gelal, şi tot acolo, şef de echipă de betonişti, era Mârzali. Pe fundul şanţului uriaş treceau încet, fluerând cu ţâşnituri de aburi în aerul rece şi curat, trenuri cu pământ. Şi viaţa asta se întindea spre Poarta Albă, şi mai departe, spre Vest, iar de aici spre Mare, spre portul dela Năvodari, şi de-a latul, cuprinzând stepe, satele, Dobrogea... iar mai departe era toata ţara, şi dincolo alte ţări, unde viaţa creştea şi cuprindea totul, ca aici...

Maftei răsuflă adânc, trăgând în piept aerul tare şi viu. Imprejur, oamenii vorbeau, râdeau. Il auzi pe Achim care le spunea celor dimprejurul lui:

— Acuma nu ştiu de ce mi-oiu fi aducând aminte de viaţa mea şi-a altora, înainte vreme. E altfel azi, parcă sântem altfel de oameni; şi lumea-i altfel, şi viaţa...

— D'apăi, mormăi greu Micluţ. Când am vint noi aici, era numa câmp şi urla slobod vântul. El era stăpân...

— Măi frate Micluţ, vorbi Achim, mult ne-am luptat noi şi mult o să ne mai luptăm pe locurile astea... Şi când o să umble vapoarele pe unde stăm noi acum, şi-o să fie pe-alături ogor, sau orezărie, sau case cu grădini... Să nu uităm nici noi, şi să gândească şi ăi de-or trăi aici după noi... copiii noştri... să se gândească la noi. Să nu uite...

Maftei vorbi liniştit, dar atât de deslusit, încât îl auziră toţi:

— N'o să uite...

Şueră ascuţit cineva din preajma detonatorului, şi Zusman ridică mâna. Se făcu o tăcere adâncă. Maftei se uită împrejur. N'avea să uite niciodată clipa aceea. Chipurile oamenilor, bărbaţi, femei, tineri, copii, prietenii lui, care veniseră aici să sape Canalul: chipuri aspre, trupuri învestmântate în cojoace, în haine vătuite; şi lângă ei maşinile, şi departe oraşul nou — oraşele noui, — şi aerul limpede, cerul adânc, lumina, razele soarelui de iarnă, zăpezile cu umbre trandifirii, — fericirea...

Deodată pământul se cutremură, o isbitură de ciocan uriaș dinăuntrul adâncurilor, stârni un nor de praf deasupra dealului. Apoi norul recăzu, se risipi. Dealul nu mai era. Era un morman de pietrărie sfărâmată, amestecată cu lut. Mulțimea isbucni în strigăte și în urale. Mitică Rusu se sui pe excavator și împinse pârghiile; primul excavator, apoi al doilea, apoi toate, apoi camioanele, porniră, duduind din motoare.

SFÂRȘIT